213

St. Mark's Library
THE
General Theological
Seminary

SERMO · TUUS · VERITAS · EST

Chelsea Square · New York

Maryland Diocesan Library
The Memorial Library
of the Reverend Edwin A. Dalrymple.
Whittingham Collection

HENRY D. GILPIN.

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ

ΡΩΣΣΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ,

Πᾶν ἀντίτυπον, μὴ φέρον τὴν κάτωθι ὑπογραφὴν θεωρεῖται ὡς κλοπιμαῖον.

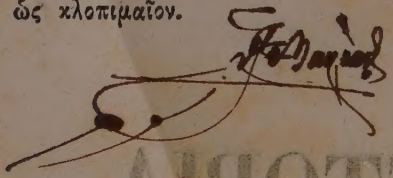

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ ΡΩΣΣΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣΑ ΜΕΝ ΡΩΣΣΙΣΤΙ

ΚΑΙ ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΕΚΔΟΘΕΙΣΑ, ΤΩ 1840ῳ ΕΤΕΙ,

ΕΝ ΠΕΤΡΟΥΠΟΛΕΙ.

ΜΕΘΕΡΜΗΝΕΥΘΕΙΣΑ ΔΕ ΕΙΣ ΤΗΝ ΗΜΕΤΕΡΑΝ ΦΩΝΗΝ

ΥΠΟ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΒΑΛΛΙΑΝΟΥ,

ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΟΥ ΤΟΥ ΜΗΧΑΝΙΚΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

«Βλέπετε τὰ ὄρη ταῦτα; — Ἐπ' αὐτῶν
»λάμψει ἡ θεία χάρις!»

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Χ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ.

(Παρὰ τῇ Πύλῃ τῆς Ἀγορᾶς.)

1851.

281.947
B213
194985
183

ΝΙΚΟΛΑΩι ΤΩι Α΄,

ΤΩι ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΑΤΩι ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙ

ΠΑΣΩΝ ΤΩΝ ΡΩΣΣΙΩΝ,

ΕΙΣ ΤΕΚΜΗΡΙΟΝ ΒΑΘΥΤΑΤΟΥ
ΣΕΒΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΕΞΑΛΕΙΠΤΟΥ
ΕΥΓΝΩΜΟΣΥΝΗΣ

ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΕΡΓΟΝ

ΑΝΑΤΙΘΗΣΙΝ

Ὁ Μεθερμηνευτὴς

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΒΑΛΛΙΑΝΟΣ
ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ ΤΟΥ ΜΗΧΑΝΙΚΟΥ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΑΤΕ!

Ὅτε ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Βυζαντίου ἔλαμπεν ἡ Ἑλληνικὴ Ὀρθόδοξος Αὐτοκρατορία, καὶ οἱ ἐχθροὶ αὐτῆς ὑπὸ τοῦ φθόνου ἐσκοτίζοντο, τότε, μόνον τὸ γενναῖον Ῥωσσικὸν ἔθνος, πλησιάσαν, συνεδέθη μετ' αὐτῆς διὰ δεσμῶν ἀδιαῤῥήκτων, διὰ τῶν θείων, λέγω, δεσμῶν τῆς Ὀρθοδόξου Χριστιανικῆς πίστεως!

Οὐδ' οἱ τρισέβαστοι ΑΝΑΚΤΕΣ, οὐδ' ὅλον τὸ ἔθνος τῶν Ῥώσσων ἐκώφευσαν πρὸς τὰς θλίψεις τῆς ὑπὸ τὸν ἑτερόδοξον καὶ ἀφόρητον ζυγὸν

ἔπειτα πεσούσης Ἑλλάδος. Αὐτοὶ μόνοι καὶ παρήγοροι, καὶ ἀντιλήπτορες, καὶ προστᾶται, καὶ ὑπέρμαχοι τῶν τέκνων αὐτῆς ἀνεδείχθησαν, ὡς λαβόντες παρὰ τῆς πάλαι ποτὲ Βασιλευούσης καὶ Ἑλληνιζούσης Κωνσταντινουπόλεως, τό τε Ἅγιον Βάπτισμα καὶ τὸ διὰ τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου τοῦ Κυρίου Ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀληθινὸν φῶς. Καὶ τέλος, πρῶτος ὁ Τρισένδοξος καὶ Θεοστήρικτος ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΟΣ ΘΡΟΝΟΣ τῆς Ῥωσσίας, ἐμπνευσθεὶς ὑπὸ τοῦ Παντοκράτορος Θεοῦ, ἤκουσε τῆς φωνῆς τῆς τεθλιμμένης Ἑλλάδος καὶ ὥρισεν αὐτῇ ἐστίαν. Καὶ ἐπροστάτευσε καὶ προστατεύει αὐτὴν καὶ

νῦν, κατὰ παντὸς ἐχθροῦ τῆς τε ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς Ἱερᾶς Πίστεως αὐτῆς, ὡς ὁμόδοξος καὶ ἀληθινὸς Ὀρθόδοξος.

Ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ γενναίου ΘΡΟΝΟΥ ΤΗΣ ΡΩΣΣΙΑΣ πατρικῶς περιθαλπέντων, καὶ Αὐτὸν πιστῶς ὑπηρετησάντων Ἑλλήνων εἰμὶ καὶ αὐτὸς, καὶ ὁ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει πατήρ μου. Γεννηθεὶς ἐν Ῥωσσίᾳ καὶ ἀνατραφεὶς Αὐτοκρατορικῇ δαπάνῃ ἐν τῷ τοῦ Μηχανητικοῦ σχολείῳ τῆς Πετρουπόλεως, ἐποτίσθην βεβαίως ἐκείνων τῶν ἱερῶν ναμάτων, ὧν ἐπλήσθη τὸ Ῥωσσικὸν ἔθνος, καὶ ἠχησάσης τῆς σάλπιγγος ὑπὲρ τῆς Πίστεως καὶ τῆς Ἀνεξαρτησίας τῆς μαίας μου Ἑλ-

λάδος, κατέλιπον τὴν μητέρα μου Ῥωσσίαν, καὶ μετὰ ταύτης, καὶ δόξαν, καὶ στάδιον εὐρύτατον, καὶ ἔδραμον, περὶ τὰ τέλη τοῦ ᾳωκά ἔτους, πρὸς ἐκείνην, καὶ ὑπηρέτησα αὐτὴν μέχρι τοῦ μηνὸς Ὀκτωβρίου τοῦ ᾳωμή. Ἔκτοτε δὲ ἀπροσδοκήτως εἰς ἀργίαν τεθεὶς, ἀξίαν λόγου ἔκρινα, ἵνα μὴ μένω ἀργὸς, τὴν μεθερμήνευσιν τῆς δε τῆς βίβλου, ὡς ὑποσχομένης αἴσιον ἀποτέλεσμα.

Διὰ ὅσα δὲ προεῖπον, τίνι ἄλλῳ ἀναθήσω τό δε τὸ μικρὸν ἔργον, εἰμὴ τῷ Εὐεργέτῃ καὶ τῷ Προστάτῃ τῆς τε Πατρίδος μου, τῶν γονέων μου καὶ ἐμοῦ αὐτοῦ; ! καὶ τῷ μεγίστῳ Ὑπερμάχῳ τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας; !

Καθικετεύω οὖν τὴν ΥΜΕΤΕΡΑΝ ΘΕΟΦΡΟΥΡΗΤΟΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΗΝ ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΗΤΑ ὅπως, εὐδοκήσασα, δεχθῇ εὐμενῶς τό δε τὸ ἔργον, ὡς λεπτὸν τεκμήριον τοῦ βαθυτάτου μου σεβασμοῦ καὶ τῆς ἀνεξαλείπτου εὐγνωμοσύνης μου, μεθ' ἧς διαμένω

ΤΗΣ ΥΜΕΤΕΡΑΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΗΣ
ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΗΤΟΣ

ὑποκλινέστατος καὶ εὐγνωμονέστατος θεράπων

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΒΑΛΛΙΑΝΟΣ

ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ ΤΟΥ ΜΗΧΑΝΙΚΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΜΕΘΕΡΜΗΝΕΥΤΟΥ.

Ἔχοντες ὡς ὁμολογούμενον, ὅτι μέρος ἀξιολογώτατον τῆς ὁλικῆς ἱστορίας τοῦ ἡμετέρου ὀρθοδόξου ἔθνους ὑπάρχει καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ αὐτοῦ ἱστορία, ὡς ἀναγράφουσα τοὺς μόχθους, τὴν δόξαν καὶ τὰς εὐεργεσίας τοῦ κηρύγματος τῆς ἱερᾶς ἡμῶν πίστεως, ἐπεστήσαμεν προσοχὴν οὐχὶ πάρεργον εἰς τὴν παροῦσαν, δευτέρας ἤδη ἐκδόσεως, Ἱστορίαν τῆς Ῥωσσικῆς Ἐκκλησίας, ἀνωνύμως μὲν ἐκδεδομένην, γόνον δὲ γνωριζομένην Ῥώσσου ἀνδρὸς σοφοῦ, καὶ ἐν ἀξιώματι καὶ ἤθει σεμνῷ διαπρέποντος, ἐκτετυπωμένην ἐν Πετρουπόλει εἰς τὸ τυπογραφεῖον τοῦ Γ'. τμήματος τοῦ ἰδιαιτέρου τῆς ΑΥΤΟΥ ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΗΤΟΣ ΤΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ γραφείου, τῷ 1840. Πεισθέντες δὲ, ἐκ τῆς ἀναγνώσεως, περὶ τῆς βεβαίας ὠφελείας καὶ κατανύξεως, ἃς ὑπόσχεται τὸ σύγγραμμα εἴς τε τὴν φιλομάθειαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κλήρου, καὶ εἰς τὴν μελέτην πάσης παρ' ἡμῖν φιλοίστορος καὶ ἐμβριθοῦς χριστιανικῆς ψυχῆς, ἐπεχειρήσαμεν, σὺν Θεῷ, ὡς τῆς ῥωσσικῆς γλώσσης εἰδήμονες, τὴν πιστὴν μεθερμήνευσιν αὐτοῦ. Ἀλλ' εἰ καὶ μεγάλως περὶ ταύτης φροντίσαντες, ἀπηντήσαμεν ὅμως δυσκολίας τινὰς, προελθούσας ἐκ τῆς ἐν Ἀθήναις ἐλλείψεως λεξικῶν τῆς ῥωσσικῆς γλώσσης καὶ ἄλλων τοιούτων βοηθημάτων· διὸ ἐλπίζομεν, ὅτι οἱ φίλοι ἀναγνῶσται

ἔσονται ἧττον αὐστηροὶ εἰς τὰς ἐπικρίσεις αὐτῶν, καὶ μᾶλλον εὐνοϊκοὶ πρὸς ἡμᾶς, ὡς ἐπιθυμήσαντας, εἰ καὶ εἰς τὸ στρατιωτικὸν καὶ οὐχὶ εἰς τὸ θεολογικὸν στάδιον ἀνήκοντες, νὰ κατασταθῶμεν ὠφέλιμοι πρὸς ἅπασαν τὴν ΟΡΘΟΔΟΞΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΦΥΛΗΝ καὶ ἤδη, τεθέντες αἴφνης καὶ ἀπροσδοκήτως εἰς ἀργίαν μετὰ τριακονταετῆ ἀπὸ τῆς εὐεργέτιδος Ῥωσσίας ἀποδημίαν, καὶ μετὰ πολυχρονίους, καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος καὶ ἔπειτα, στρατιωτικάς τε καὶ πολιτικὰς πρὸς τὴν φιλτάτην ἡμῶν πατρίδα Ἑλλάδα ὑπηρεσίας καὶ προσφοράς.

Τὸ προκείμενον σύγγραμμα, κλάδος ὢν γνήσιος καὶ ἀναπόσπαστος τοῦ κορμοῦ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τοῦ ὀρθοδόξου ἡμῶν γένους, ἐπανάγει ἡμᾶς εἰς τοὺς αἰῶνας, καθ' οὓς ἡ ἀποστολικὴ τοῦ Βυζαντίου, μᾶλλον δὲ τῆς Βασιλευούσης καὶ Ἑλληνιζούσης Κωνσταντινουπόλεως Ἐκκλησία, διέπεμπε πρὸς τοὺς Ῥώσσους, ὡς καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους Σλάβους, τὸν φωτισμὸν τοῦ Εὐαγγελίου· καὶ βαπτίζουσα καὶ ἐξημεροῦσα τοὺς τότε ἀγρίους ἐκεῖ βασιλεῖς μετὰ τῶν λαῶν, καὶ συγγενεύουσα δὲ στέμμα πρὸς στέμμα, κατέβαλε τὰ θεμέλια μεγάλης δυνάμεως ἀδελφῶν, ἥτις νὰ εὐλογηθῇ ἔμελλε παρὰ τοῦ Ὑψίστου Θεοῦ πρός τε ἄλλα καὶ πρὸς θερμὴν ἀντίληψιν τῶν πεσόντων βαπτιστῶν καὶ διδασκάλων.

Ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωτος φλεγόμενοι καὶ νῦν, ὑφ' οὗ ἐφλεγόμεθα καὶ κατὰ τὸν ἱερὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα, μετεγλωττίσαμεν, πρὸς κοινὸν τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων ὄφελος, καὶ ἕτερα δύω, τοῦ αὐτοῦ σοφοῦ ἀνδρὸς συγγράμματα, ἐπιγραφόμενα, τὸ μὲν, Ἐπι-

στολαὶ περὶ τῆς θείας λειτουργίας τῆς Ἀνατολικῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, τὸ δὲ, Ἀλήθεια τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, ἤτοι περὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς καὶ τῶν λοιπῶν Πατριαρχικῶν Καθεδρῶν, ὧν τὸ μὲν, τυποῦται μετὰ τοῦ παρόντος, τὸ δὲ, τυπωθήσεται, ὡς ἐλπίζομεν, μετ' οὐ πολύ.

Ἀθήνησι, κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον τοῦ ᾳωνά ἔτους.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ.

Ἡ ὑπ' ἐμοῦ ἐκτιθεμένη ἱστορία τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς πατρίδος ἡμῶν, εἶνε σύντομος περιγραφὴ μεγάλων συμβάντων, ἅπερ ἐχαρακτήρισαν τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν βαθμηδὸν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθοῦντος τούτου βλαστοῦ τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας. Κατὰ τὴν πάνσοφον οἰκονομίαν τῆς θείας Προνοίας, ὅτε ἡ Μήτηρ πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν, ἡ τῶν Ἱεροσολύμων Ἐκκλησία, ἐθορυβεῖτο ἕνεκα τῆς εἰσβολῆς τῶν ἀλλοφύλων, τότε ζωηρῶς ἀνέλαμψεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἡ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἐκκλησία, καὶ ἐξέτεινε τοὺς κλάδους αὐτῆς ἐφ' ἁπάσης τῆς Ἄρκτου. Ὅτε δὲ ἦλθεν ἡ ὥρα αὐτῆς καὶ ὑπέπεσεν εἰς τὰς ἐξωτερικὰς δυστυχίας, φυλάξασα τὴν ἐσωτερικὴν καθαρότητα, αἴφνης, ὡς θάλασσα, ὑπερβᾶσα τὰς ὄχθας, ἐξετάθη ἡ Ὀρθοδοξία εἰς τὰ ἀπέραντα ὅρια τῆς Ῥωσσίας, καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Καθολικὴ Ἐκκλησία καταριθμεῖ σήμερον τοὺς υἱοὺς αὐτῆς ἀπὸ τῶν παραλίων τοῦ Ἀδριατικοῦ, μέχρι τῶν περάτων τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ καὶ τῶν Ἀμερικανικῶν παραλίων, καὶ ἀπὸ τῶν παγετῶν τῶν καλυπτόντων τὴν Σολοβέτσκην μονὴν, τὴν ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου ἀγρίας νήσου (1), μέχρι τῶν ἐνδοτάτων ἐρήμων τῆς Ἀραβίας καὶ τῆς Αἰγύπτου, ἐπὶ τῶν ὁρίων ἐφ' ὧν ἵσταται ἡ Λαύρα τοῦ Σινᾶ Ὄρους.

Ἡ εἰκὼν αὕτη εἶνε παρήγορος εἰς πάντα χριστιανὸν, ἔτι δὲ μᾶλλον γλυκεῖα εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Ῥώσσου, διὰ τὰς μεγάλας ἐκείνας βουλὰς, ἃς ἤδη ἐξετέλεσε, καὶ ἐκτελέσει, ἐπὶ

(1) Σ. τοῦ Μ. Σολοβέτσκη, νῆσος κατὰ τὴν Ἀρκτῴαν Λευκὴν Θάλασσαν.

τόσον ἐκτεταμένου σταδίου ἡ πατρῷα ἡμῶν Ἐκκλησία. Ἂς σραφῇ μόνον ὁ Ῥῶσσος μετὰ κατανύξεως πρὸς τὴν πρώτην κοιτίδα τῆς πίστεως ἡμῶν, πρὸς τὸ ἀρχαῖον Κίεβον, ἢ πρὸς τὴν καρδίαν τῆς Ὀρθοδοξίας, τὴν πρωτόθρονον Μόσχαν, ἂς παρακολουθήσῃ νοερῶς τοὺς ἀγῶνας τῶν Ἱεραρχῶν, ὁμοίων τῷ Κυρίλλῳ, Πέτρῳ, Ἀλεξίῳ, Κυπριανῷ, Ἰωνᾷ, Φιλίππῳ, Ἰὼβ, Ἑρμογένει, Φιλαρέτῳ, καὶ τῶν ἀναχωρητῶν, οἷοι ἦσαν ὁ Ἀντώνιος καὶ ὁ Θεοδόσιος, ὁ Σέργιος, ὁ Ζωσιμᾶς καὶ ὁ Κύριλλος, καὶ ἄλλοι, ὧν τὰ ὀνόματα εἶναι ἀναρίθμητα εἰς τὸν μοναστικὸν κόσμον τῶν πυκνοτάτων ἡμῶν δρυμώνων, καὶ τῶν ἡγεμόνων, Βλαδιμίρων, Μιχαήλων, Νεύσκη, ὧν τὸ γήϊνον στέμμα περιήστραψεν ὡς στέμμα τοῦ Παραδείσου. — Τί δὲ τὸ νέφος τῶν μαρτύρων, ἡ χορεία τῶν γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν, πάσης ἡλικίας καὶ τάξεως, οἵτινες εἴτε διὰ τοῦ ἁγίου αὐτῶν βίου, εἴτε διὰ παντοίων παθημάτων ὡμολόγησαν τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ! . . . Καὶ ἐν τῷ μέσῳ τόσον ποικίλου θεάματος, ἐκπληκτικὴ παρίσταται ἡ ἑνότης τῆς πίστεως, ἥτις διαφυλάττεται εἰς τοιαύτην σταθερὰν καὶ ἄσειστον καθαρότητα, ὥστε μὴ παρατηρουμένης μηδεμιᾶς περιστάσεως, προσβαλλούσης πρὸς ὥραν τὴν ἐξωτερικὴν μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολικῆς ὀρθοδοξίας κοινωνίαν, ἅπασαι αὗται αἱ ἐκκλησίαι συνιστῶσιν ἓν ὅλον κατὰ τὸ πνεῦμα. Οὕτως, ὅτε πρὸ ὀλίγου ἡ Γεωργιανὴ Ἐκκλησία, οὖσα αὐθύπαρκτος ἀπὸ τῆς Δ΄ ἑκατονταετηρίδος Μ. Χ. εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὁλομέλειαν τῆς Ῥωσσικῆς, δὲν εὑρέθη μεταξὺ τῶν δύω τούτων Ἐκκλησιῶν, μετὰ ΙΕ΄ αἰώνων περίοδον, οὐδεμία διαφορὰ, οὐχὶ μόνον ὡς πρὸς τὰ δόγματα αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς πᾶν τὸ τελεστικὸν, ἀπαραλλάκτως ὡς καὶ μετὰ τῶν λοιπῶν Οἰκουμενικῶν θρόνων Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων, καὶ μετὰ τῶν ἐξηρτημένων ἐκ τοῦ πρώτου εἰρημένου θρόνου Ἐκκλησιῶν, τῆς Μολδαυΐας, Βλαχίας, Σερβίας, τοῦ Μαυροβουνίου, τῆς Τρανσυλβανίας, Ἰλλυρίας, καὶ ἐν γένει ἁπάσης Σλαβονίας.

Εἰς τὴν ταχεῖαν ταύτην ἐπιθεώρησιν, τὴν διαγράφουσαν διὰ γενικῶν μόνον ὅρων, τὴν διαδοχὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πράξεων, ἔκρινα εὔλογον νὰ μὴ βαρύνω τὸν ἀναγνώστην διὰ συνεχῶν παραπομπῶν εἰς τὰς ἱστορικὰς πηγάς, τὸ πλεῖστον γνωστὰς εἰς πάντας, ὡς τὴν χρονογραφίαν τοῦ Νέστορος καὶ τῶν μετ' αὐτὸν συλλεχθεῖσαν παρὰ τοῦ Νίκωνος ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς Βοσκρεσένσκης, καὶ τὰς *Βαθμολογικὰς βίβλους* τῶν Μητροπολιτῶν Κυπριανοῦ καὶ Μακαρίου, καὶ τοὺς βίους τῶν Ἁγίων. Ἡ τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἰννοκεντίου *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, τὸ ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Εὐγενίου πολύτιμον *Λεξικὸν* περὶ τῶν Ῥώσσων συγγραφέων, μετὰ τοῦ περὶ τῆς ἐν Κιέβῳ καὶ ἁπάσῃ Ῥωσσίᾳ ἱεραρχίας αὐτοῦ, καὶ αἱ τόσον πλούσιαι γνώσεων παρατηρήσεις ὡς πρὸς τὴν Ῥωσσικὴν Ἱστορίαν τοῦ ἀοιδίμου Καραμζίνου, μετὰ τῶν πονημάτων καὶ ἄλλων ἐν ζωῇ ὑπαρχόντων συγγραφέων τῆς πατρῴας ἡμῶν ἱστορίας, ἐχρησίμευσάν μοι ὡς πηγὴ καὶ βοήθεια· ἰδίως δὲ μέχρι τῶν ἡμερῶν τῶν Πατριαρχῶν.

Ἀπὸ δὲ τῆς ἐποχῆς ταύτης προσέτρεχον μᾶλλον εἰς τὰ χειρόγραφα τῆς πατριαρχικῆς τῆς Μόσχας βιβλιοθήκης, ἢ εἰς τὰς παρὰ τῶν Πατριαρχῶν ἐκδοθείσας βίβλους. Οὕτως, ἠρανίσθην τὴν περιγραφὴν τῆς ἀφίξεως τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίου, πρὸς ἐγκαθίδρυσιν τῆς τοῦ Ἰὼβ, καὶ ὅλην τὴν πορείαν τοῦ συμβάντος τούτου, ἐκ τῶν συγχρόνων πράξεων, ὡς καὶ ἅπαντα τὰ περὶ τῆς δίκης τοῦ Πατριάρχου Νίκωνος. Ἡ δὲ βαθμηδὸν ἐπιδιόρθωσις τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων ἡμῶν, περιγράφεται λεπτομερῶς εἰς τὰ προλεγόμενα τοῦ *Εὐχολογίου* τοῦ Φιλαρέτου, εἰς τὰς *πλάκας* τοῦ Νίκωνος καὶ εἰς τὴν *ῥάβδον τῆς διοικήσεως* καὶ τὰς προτροπὰς τοῦ Ἰωακείμ. Ἡ ἀρχαία Ῥωσσικὴ βιβλιοθήκη, ἐξαχθεῖσα ἅπασα σχεδὸν ἐκ τῶν χειρογράφων τοῦ πατριαρχικοῦ σκευοφυλακείου, μετ' ἐπιμελείας συλλεχθέντων παρὰ τοῦ Νίκωνος, ἡ *Ἱστορία τῶν Οὐνιτῶν* τοῦ Καμένσκη, ἡ *συλλογὴ τῶν χρυσοβούλων* τοῦ Ῥου-

μιάντσορ, αἱ ἀρχαιολογικαὶ πράξεις, ἐκ νέου ἐξαχθεῖσαι ἐκ τοῦ σκότους, καὶ ἡ εὐεργετικὴ συλλογὴ τῶν νόμων τῆς Αὐτοκρατορίας, ἐπιχέουσι μέγα φῶς ἐπὶ τῆς πατριαρχικῆς ἑκατονταετηρίδος, ἱκανοποιοῦσαι τὰς ἀπαιτήσεις τῆς Ἱστορίας.

Τοιαῦται ἦσαν αἱ πηγαὶ τοῦ ἀσθενοῦς ἔργου, τὸ ὁποῖον ὡς μικρόν τινα ὀβολὸν προσφέρω εἰς τὸ θησαυροφυλάκιον τῆς Ῥωσσικῆς Ἐκκλησίας.

ΑΡΧΗ

ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ ΕΝ ΤΗ ΡΩΣΣΙΑ

Η Ῥωσσικὴ Ἐκκλησία, ὡς καὶ ἄλλαι Ὀρθόδοξοι Ἀνατολικαὶ Ἐκκλησίαι, ἔσχε καὶ αὐτὴ θεμελιωτὴν Ἀπόστολον. Ὁ Πρωτόκλητος Ἅγιος Ἀνδρέας μακρόθεν ηὐλόγησε τὴν εἰς τὴν Πατρίδα ἡμῶν πρώτην ἔλευσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ ἀναπλεύσας διὰ τοῦ Βορυσθένους (Δνειπέρου) εἰς τὴν ἔρημον Σκυθίαν, ἐνέπηξεν αὐτὸς πρῶτος τὸν σταυρὸν ἐπὶ τῶν ὀρέων τοῦ Κιέβου. «Βλέπετε τὰ ὄρη ταῦτα;» εἶπεν αὐτὸς τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, «ἐπὶ τῶν ὀρέων τούτων λάμψει ἡ θεία χάρις, καὶ ἡ πόλις αὕτη γενήσεται μεγάλη, καὶ πολλαὶ ἐκκλησίαι ἀνεγερθήσονται παρὰ αὐτοῦ θεοῦ.» Οὕτω λέγει εἰς τὴν περὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης διήγησιν αὐτοῦ ὁ ἐκ τοῦ Μοναστηρίου Πετσέρσκης (τοῦ Σπηλαίου) μελανείμων Ἅγιος Νέστωρ, ἀφ' οὗ τόπου καὶ ἤρχισε νὰ προβαίνῃ εἰς τὸ μεῖζον ἡ Ῥωσσικὴ χώρα.

Ἀλλὰ μόλις μετὰ ἐννέα ἑκατονταετηρίδας ἔλαμψαν ἐπὶ τῆς Ῥωσσίας αἱ ἀκτῖνες τοῦ θείου φωτὸς ἀπὸ τῶν τειχῶν τοῦ Βυζαντίου, ἔνθα ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος ἐγκαθίδρυσε τὸν πρῶτον Ἐπίσκοπον Στάχυν, καὶ οὕτως, ὡσανεὶ ἐνεπίστευεν εἰς τοὺς διαδόχους αὐτοῦ, ἐν πνεύματι προγνώσεως, τὴν ἐκτεταμένην χώραν, εἰς ἣν αὐτὸς οὗτος ἐκήρυξε τὸν Χριστόν. Ἐντεῦθεν ἐπήγασεν ὁ ἀδιάσπαστος δεσμὸς τῆς Ῥωσσικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς, ὡς ἐπίσης ἐπὶ ἕξ αἰῶνας, καὶ ἡ ἐξάρτησις τῶν Ῥώσσων Μητροπολιτῶν ἐκ τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀχρισοῦ, τῇ συγκαταθέσει τούτου, ἔλαβεν ἡ Ῥωσσικὴ ἐκκλησία τὸ αὐθύπαρκτον, εἰς τὸ πρόσωπον τῶν ἰδίων αὐτῆς Πρωθιεραρχῶν.

Οἱ παρὰ τὸν Ἴστρον (Δούναβιν) οἰκοῦντες Βούλγαροι, οἱ Μωραβοὶ καὶ οἱ Σλάβοι τῆς Ἰλλυρίας, ἦσαν ἤδη πεφωτισμένοι διὰ τοῦ Ἁγίου βαπτίσματος, περὶ τὰ μέσα τοῦ Θ΄. αἰῶνος, ἐπὶ τοῦ Ἕλληνος Αὐτοκράτορος Μιχαὴλ καὶ τοῦ διασήμου Πατριάρχου Φωτίου. Δύω ἀδελφοί, οἱ Ἅγιοι Κύριλλος καὶ Μεθόδιος, ἄνδρες ἐκ τῶν πεπαιδευμένων Ἑλλήνων, μετεγλώττισαν εἰς τὴν σλαβικὴν γλῶσσαν τὴν Καινὴν Διαθήκην, καὶ τὰς ἱερουργικὰς βίβλους· κατὰ δέ τινας παραδόσεις, καὶ ἅπασαν τὴν θείαν Γραφήν. Ἡ μεταγλώττισις τοῦ θείου λόγου ἐχρησίμευσεν ἔπειτα ὡς σωτήριον ὅπλον, εἰς τὴν ἐκ τοῦ σκότους ἐξαγωγὴν τῆς Ῥωσσίας, διότι οἱ Ἱεροκήρυκες ἠδύναντο νὰ ἐκθέτωσιν εἰς τοὺς ἐθνικοὺς τὰς Εὐαγγελικὰς ἀληθείας εἰς τὴν γνησίαν αὐτῶν γλῶσσαν, καὶ οὕτω νὰ ἐπενεργῶσιν ἔτι εὐκολώτερον ἐπὶ τῆς καρδίας αὐτῶν.

Καθ' ὅσον εἶνε εἰς ἡμᾶς γνωστὸν, πρῶτοι τῶν Ῥώσσων οἱ ἐκ τῆς Δρουζίνης (τῶν ἑταίρων) τοῦ Ῥιουρίκου, ἡγεμόνες τοῦ Κιέβου, Ὀσκόλδ καὶ Δὴρ, ἀναδεικνύονται ὡς παρεδεχθέντες τὸν χριστιανισμόν. Κατὰ τὸ 866ον ἔτος, προσῆλθον οὗτοι μετὰ ὡπλισμένων πλοίων πρὸς τὴν Βασιλεύουσαν (Κωνσταντινούπολιν). Ἐν ἀπουσίᾳ δὲ τοῦ Αὐτοκράτορος ἐθορυβήθη ἡ Ἑλληνικὴ Πρωτεύουσα. Κατὰ τὰς Ἐκκλησιαστικὰς παραδόσεις, ὁ Πατριάρχης Φώτιος ἐξέβαλεν ἐκ τῆς ἐν Βλαχέρναις ἐκκλησίας τὴν παρθενικὴν τῆς Θεομήτορος ἐσθῆτα, καὶ ἐβύθισεν αὐτὴν εἰς τὰ κύματα τοῦ κόλπου, καὶ ἡ θάλασσα ἀνέβρασεν ὑπὸ τὰ πλοῖα τῶν Ἐθνικῶν, καὶ συνετρίβησαν τὰ πλοῖα. Ὁ Ὀσκὸλδ καὶ ὁ Δὴρ, κατακρατηθέντες ὑπὸ φρίκης, ἐπίστευσαν εἰς τὸν τιμωροῦντα αὐτοὺς Θεὸν, καὶ ὑπῆρξαν πρὸς τὸν Κύριον, ἡ ἀρχὴ τῆς γενεᾶς αὐτῶν. Ὁ Ἐπινίκιος ὕμνος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας εἰς τιμὴν τῆς Παναχράντου Παρθένου, «Τῇ ὑπερ»μάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια, κτλ.» ἔμεινεν ἔκτοτε μνημεῖον θριάμβου, καὶ παρ' ἡμῖν κλείει ἄχρι τῆς σήμερον, πάντα

ὄρθρον ἐπὶ τῆς πρώτης αὐτοῦ ὥρας· διότι αὕτη ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ὥρα τῆς σωτηρίας τῆς Ῥωσσικῆς γῆς.

Οἱ ἡγεμόνες τοῦ Κιέβου μετὰ τὴν εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν ἐπάνοδον, πιθανὸν εἶνε ὅτι ἔσπειραν ἐκεῖ τὸν σπόρον τοῦ Χριστιανισμοῦ· διότι μετὰ ὀγδοήκοντα ἔτη, ὅτε ὁ Δοὺξ Ἴγωρ διεπραγματεύετο τὴν περὶ εἰρήνης συνθήκην μετὰ τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ Βυζαντίου, γίνεται ἤδη μνεία περὶ τῆς ἐν Κιέβῳ ἐκκλησίας τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ, ἔνθα ὡρκίζοντο οἱ Χριστιανοὶ Βαριάγοι. Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, καὶ ἕτεροι χρονογράφοι Ἕλληνες, ἀναφέρουσι προσέτι, ὅτι ἐπὶ Ὀσκόλδου, ἐστάλη πρὸς τοὺς Ῥώσσους παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος καὶ τοῦ Πατριάρχου Ἁγίου Ἰγνατίου, Ἐπίσκοπος, ὅστις προσήγαγεν εἰς τὴν πίστιν πολλοὺς, διὰ τοῦ θαύματος τοῦ Εὐαγγελίου, τοῦ ῥιφθέντος εἰς τὰς φλόγας καὶ μὴ καέντος. Ἐν δὲ τῷ τοῦ Κοδηνοβίου καταλόγῳ τῶν ἐπαρχιῶν, τῶν ὑπὸ τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως ὑποτεταγμένων, συνηριθμεῖτο ἤδη, ἀπὸ τοῦ 891 ἔτους, καὶ ἡ Ῥωσσικὴ Μητρόπολις. Βεβαίως πολλοὶ τῶν Βαριάγων, Αὐτοκρατορικῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως σωματοφυλάκων, ἦσαν χριστιανοὶ, καὶ οἱ Ἕλληνες ἡγεμόνες δὲν παρημέλουν οὐδεμίαν εὐκαιρίαν εἰς τὸ νὰ καθοδηγήσωσιν αὐτοὺς εἰς τὴν ἑαυτῶν πίστιν, ἵνα μαλάξωσι τὴν σκληρότητα τῶν ἠθῶν αὐτῶν. Ὅτε ὁ Αὐτοκράτωρ Λέων διεπραγματεύετο περὶ εἰρήνης μετὰ τοῦ Ὀλέγου, ἐδείκνυε οὐ μόνον τοὺς θησαυροὺς αὐτοῦ εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ Ῥώσσου ἡγεμόνος, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν καλλονὴν, καὶ τὰ Ἅγια λείψανα καὶ τὰς πολυτίμους εἰκόνας, καὶ τὰ ὅπλα τῶν παθῶν τοῦ Κυρίου, ἐμπνέων εἰς αὐτοὺς τὴν ἀληθῆ πίστιν.

Τοιαῦται ἐμπνεύσεις, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἐν Κιέβῳ μόλις γεννωμένου χριστιανισμοῦ ἐπενήργησαν, κατὰ τὴν πρόσφορον εὐκαιρίαν, ἐπὶ τῆς σοφωτάτης τῶν Σλαβίδων γυναικῶν, τῆς χήρας Ἀνάσσης Ὄλγας, ἥτις ἐκυβέρνα τὴν Ῥωσσικὴν γῆν, ἕνεκα

τῆς ἀνηλικιότητος τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Σβιατοσλάβου. Αὕτη κατέπλευσεν εἰς τὴν βασιλεύουσαν κατὰ τὸ 965 ἔτος, μετὰ τῆς ἐπιθυμίας νὰ γνωρίσῃ τὸν ἀληθινὸν Θεὸν, καὶ ἐκεῖ ἐδέχθη τὸ βάπτισμα ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Πατριάρχου Πολιεύκτου. Ἀνάδοχος αὐτῆς ὑπῆρξεν αὐτὸς ὁ Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, ὅστις ἐξεπλάγη ἐκ τῆς σοφίας αὐτῆς. Περιπαθῶς διηγεῖται ὁ Νέστωρ, τίνι τρόπῳ ὁ Πατριάρχης προεῖπεν εἰς τὴν νεοφώτιστον Ἄνασσαν τὰς εὐλογίας τῶν ἐπερχομένων Ῥωσσικῶν γενεῶν, καὶ τίνι τρόπῳ ἡ σεμνὴ Ὄλγα, ἡ εἰς τὸ ἅγιον βάπτισμα μετονομασθεῖσα Ἑλένη, κατὰ τὸ ὄνομα καὶ τὰ ἔργα δμοιάζουσα τὴν μητέρα τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, ἱσταμένη μετὰ κεκλιμένης κεφαλῆς, ἐδέχθη, ὡς ὁ τὸ ὕδωρ ἀπορρόφων σπόγγος, τὰς διδαχὰς τοῦ Ἱεράρχου περὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ τυπικοῦ, περὶ τῶν νηστειῶν καὶ τῶν προσευχῶν, τῆς ἐλεημοσύνης καὶ τῆς ἐγκρατείας, ἃς αὕτη εὐλαβῶς διετήρει μετὰ τὴν εἰς τὰ ἴδια ἐπάνοδον αὐτῆς.

Ἐκεῖ, εἰ καὶ ἐναντίον πασῶν τῶν παραινέσεων αὐτῆς, ὁ ἄγριος καὶ ἀρειμανὴς Δοὺξ Σβιατοσλάβος, δὲν ἤθελε νὰ κάμψῃ τὴν ἀλαζόνα αὐτοῦ καρδίαν ὑπὸ τὸν πρᾷον ζυγὸν τοῦ Χριστοῦ. Ἐν τοσούτῳ, κινούμενος ὑπὸ τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν μητέρα αὐτοῦ, οὐχὶ μόνον δὲν κατεδίωκε τοὺς ὁμοπίστους αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ παρέσχεν αὐτοῖς πλήρη ἐλευθερίαν ὡς πρὸς τὴν λατρείαν αὐτῶν, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἀνάσσης. Ἐνεπιστεύετο εἰς αὐτὴν τὰ τέκνα αὐτοῦ, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν ἀκαταπαύστων αὐτοῦ ἐκστρατειῶν, καὶ παρέσχεν εὐκολίαν εἰς τὸ νὰ σερεωθῇ ἡ σωτήριος ἐντύπωσις τοῦ χριστιανισμοῦ εἰς τὸν αὐτὴν σεβόμενον λαὸν, καὶ εἰς τὸν ἀνήλικα ἔγγονον αὐτῆς Βλαδίμιρον· διότι οὐδὲν ῥιζοῦται τοσούτῳ βαθέως εἰς τὴν καρδίαν, ὡς ὁ ἁπλοῦς καὶ ἀβρὸς λόγος τῆς μητρός. Ἡ ἡγεμονὶς εἶχε πλησίον αὐτῆς Πρεσβύτερόν τινα, τοὔνομα Γρηγόριον, ἐλθόντα μετ' αὐτῆς ἐκ τῆς βασιλευούσης, ὅστις καὶ ἐκήδευσεν αὐτὴν ἐν τῷ

προορισθέντι τόπῳ, πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ τριημέρου (1). Ὁ λαὸς, ὁ ἀποκαλέσας αὐτὴν σοφὴν, ζῶσαν ἔτι, ἐμακάρισεν αὐτὴν καὶ μετὰ θάνατον ὡς ἁγίαν, ὅτε καὶ αὐτὸς ἠκολούθησε τὸ σωτήριον παράδειγμα ταύτης τῆς προδρόμου Ῥωσσικῆς ἠοῦς.

Οὐδαμοῦ ὁ χριστιανισμὸς ἐδιώκετο ὀλιγώτερον κατὰ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ, ἢ ἐν τῇ πατρίδι ἡμῶν. Ἡ χρονογραφία ἀναφέρει μόνον περὶ δύω χριστιανῶν μαρτύρων Βαριάγων, Θεοδώρου καὶ Ἰωάννου, θανατωθέντων ὑπὸ τῆς ὀργῆς τοῦ λαοῦ, ὅτε εἷς ἐξ αὐτῶν, ἕνεκα τῆς πατρικῆς στοργῆς, δὲν ἤθελε νὰ παραδώσῃ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, ἀποφασισθέντα παρὰ τοῦ Δουκὸς Βλαδιμίρου ὡς θῦμα πρὸς τὸν Περοῦνον (2).

Πιθανὸν, ὅτι αὐτὸς ὁ ζῆλος τοῦ ἡγεμόνος πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς θεοὺς, πρὸς οὓς ἀνήγειρεν εἴδωλα, καὶ ὧν ἐπολλαπλασίαζε τοὺς βωμοὺς, ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς γειτνιάζοντας λαοὺς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ στρέψωσι τὸν ἰσχυρὸν κυριάρχην εἰς τὴν πίστιν αὐτῶν, καὶ οὕτως ἡ τυφλὴ αὐτοῦ ὁρμὴ πρὸς τὴν ἄγνωστον Θεότητα ἔλαβε τὴν ἀληθινὴν κατεύθυνσιν. Οἱ Μωαμεθανοὶ Βούλγαροι, πρῶτοι ἐξαπέστειλαν πρέσβεις, ἵνα προτείνωσι τὴν πίστιν αὐτῶν· ἀλλ' ἡ φανερὰ χάρις τῆς θείας Προνοίας ἐνέπνευσεν εἰς αὐτὸν ἀποφασιστικὴν ἄρνησιν, ἕνεκα τῆς ἀσυμφωνίας ὡς πρός τινα τυπικὰ ἐκείνων, καί τοι δυναμένης τῆς θρησκείας αὐτῶν, αἰσθητικῆς οὔσης, νὰ ἑλκύσῃ τὸν εἰς τὰ πάθη ἑαυτοῦ παραδεδομένον ἄνθρωπον.

Ἐπίσης τῆς Χαζαρίας οἱ Ἑβραῖοι ἔτρεφον ἐλπίδας τοῦ νὰ προσελκύσωσι τὸν ἡγεμόνα, ἀνυψοῦντες τὴν θρησκείαν αὐτῶν καὶ τὴν ἀρχαίαν δόξαν τῆς Ἱερουσαλήμ. «Ἀλλὰ ποῦ ἡ γῆ ὑμῶν;» ἠρώτησεν αὐτοὺς ὁ σοφὸς ἔγγονος τῆς Ὄλγας — «ἐξηφανίσθη ὑπὸ τῆς θείας ὀργῆς διὰ τὰς ἁμαρτίας τῶν πατέρων ἡμῶν!» ἀπεκρίθησαν οἱ Ἑβραῖοι, καὶ ὁ ἡγεμὼν δὲν ἠθέλησε νὰ

(1) Τῶν ἐκτελουμένων τριημέρων ἀγώνων ἐπὶ τοῦ τάφου τῶν ἡρώων.
(2) Ὁ θεὸς τοῦ κεραυνοῦ.

παραλάβῃ τὴν πίστιν τῶν ἀποχρουσθέντων. Ἦλθον καὶ διδάσκαλοι τῆς Δύσεως ἀπὸ τῆς Γερμανικῆς γῆς, ἵνα πείσωσι πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν τὸν Βλαδίμιρον· ἀλλ' οὗτοι τῷ ἐφαίνοντο ξένοι, διότι ἡ Ῥωσσία εἶχε σχέσεις μετὰ μόνου τοῦ Βυζαντίου· «ὑπάγετε εἰς τὰ ἴδια» εἶπεν αὐτοῖς· «διότι οἱ πατέρες ἡμῶν δὲν ἠθέλησαν νὰ λάβωσιν αὐτὸν παρ' ὑμῶν.»

Ἡ Ἑλληνικὴ πρεσβεία ὑπῆρξε πάντων ἐπιτυχεστέρα. Φιλόσοφός τις, ὁ μοναχὸς Κωνσταντῖνος, ἐλέγξας τὰς ἐλλείψεις τῶν ἄλλων θρησκειῶν, παρέστησεν εἰς τὸν ἡγεμόνα διὰ τῆς παγκοσμίου ἱστορίας εὐγλώττως τὰς θείας βουλὰς, καὶ τὴν ἐξαγορὰν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν ἀνταπόδοσιν εἰς τὴν μέλλουσαν ζωήν. Ἡ διήγησις αὐτοῦ ἐπενήργησεν ἰσχυρῶς ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ, καταβεβαρημένου ὑπὸ τῶν δυσβαστάκτων ἁμαρτιῶν τῆς θορυβώδους ἡλικίας· πρὸ πάντων δὲ, ὅταν ὁ μοναχὸς ἔδειξεν αὐτῷ, ἐπὶ τῆς εἰκόνος τῆς τρομερᾶς κρίσεως, τὴν τύχην τῶν δικαίων, καὶ τὴν τῶν ἁμαρτωλῶν: «Καλὸν διὰ τοὺς ἐκ δεξιῶν, θλῖψις δὲ διὰ τοὺς ἐξ εὐωνύμων!» ἀνέκραξε κατανυχθεὶς ὁ Βλαδίμιρος· ἀλλ' εἰσέτι ἡ αἰσθητικὴ φύσις ἐπάλαιεν ἐν ἑαυτῷ κατὰ τῆς οὐρανίου ἀληθείας. Ἀπολύσας τὸν πρέσβυν μετὰ δώρων, ἐβράδυνε ν' ἀποφασίσῃ, καὶ ἤθελε πρότερον νὰ ἐξετάσῃ τὰ τῆς πίστεως μετὰ τῶν γερόντων αὐτοῦ, ἵνα ἐπὶ τέλους συμμεθέξῃ καὶ ἅπασα ἡ Ῥωσσικὴ γῆ. Τὸ ἡγεμονικὸν συμβούλιον ἀπεφάσισε νὰ ἐξαποσταλῶσιν ἐκλεκτοὶ ἄνδρες, πρὸς ἐξέτασιν πασῶν τῶν θρησκειῶν, ἐπὶ τοῦ τόπου τῆς λατρείας αὐτῶν· ταύτην δὲ τὴν κοινὴν καὶ ὁμόφωνον συναίνεσιν ἀποδεικνύει ἡ ἀμέσως ἔπειτα παραδοχὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὴν Ῥωσσίαν· διότι, πιθανὸν εἶνε, ὅτι καὶ ὁ λαὸς ἀνέμενε τὴν μεταβολὴν ταύτην.

Οἱ Ἕλληνες Αὐτοκράτορες δὲν ὠλιγώρησαν τῆς δεξιᾶς ταύτης εὐκαιρίας, καὶ αὐτὸς ὁ Πατριάρχης μετ' ἐξαισίας μεγαλοπρεπείας ἐτέλεσε τὴν θείαν λειτουργίαν, ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἐνώπιον τῶν πρέσβεων τοῦ Βλαδιμίρου καταπλαγέντων. Τὸ με-

γαλεῖον τῆς ἱερουργίας ἐξεθάμβησεν αὐτούς. Ἀλλὰ δὲν δύναταί τις ν' ἀποδώσῃ εἰς μόνην τὴν ἐξωτερικὴν ἐντύπωσιν τὴν μάλαξιν τῆς καρδίας τῶν ἐθνικῶν, ἀφ' ὧν ἐκρέματο ἡ προσαγωγὴ εἰς τὴν πίστιν ὁλοκλήρου τοῦ λαοῦ· διότι, ἀπὸ ταύτης τῆς πρώτης ἐποχῆς τῆς ἐκκλησίας, ἐξαίσια σημεῖα πάντοτε συνώδευον τὴν πτωχὴν, κατὰ τὸ θεαθῆναι, κήρυξιν τοῦ χριστιανισμοῦ. Ταῦτα ἀναφέρει καὶ ἡ Βυζαντινὴ χρονογραφία περὶ τῶν Ῥώσσων πρέσβεων, ὅτι κατὰ τὴν θείαν λειτουργείαν, ἐν τῇ μεταφορᾷ τῶν Ἁγίων δώρων καὶ τῇ Χερουβικῇ ὑμνῳδίᾳ, ἠνοίχθησαν τὰ νοερὰ ὦτα αὐτῶν, καὶ αὐτοὶ, ἐν ἐκστάσει, εἶδον νέους λαμπροὺς, ψάλλοντας τὸν τρισάγιον ὕμνον. Πεισθέντες περὶ τῆς ἀληθείας τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ἐπανῆλθον εἰς τὴν πατρίδα χριστιανοὶ κατὰ τὴν ψυχὴν, καὶ μὴ ἐγκρίναντες ἐνώπιον τοῦ Ἄνακτος ἄλλας θρησκείας, εἶπον περὶ τῆς Ἑλληνικῆς· «Ἱστάμενοι ἐντὸς τοῦ ναοῦ δὲν ἐγνωρίζομεν ποῦ εὑρισκόμεθα· διότι δὲν ὑπάρχει ἐπὶ τῆς γῆς οὐδὲν παρόμοιον· ἐκεῖ ἀληθῶς παρευρίσκεται ὁ Θεὸς μετὰ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἡμεῖς δὲν δυνάμεθα νὰ λησμονήσωμεν ἣν εἴδομεν ὡραιότητα. Πᾶς ἄνθρωπος γευθεὶς τοῦ γλυκέος, δὲν θέλει πλέον δεχθῇ πικρὸν, οὕτω καὶ ἡμεῖς δὲν δυνάμεθα πλειότερον νὰ διαμένωμεν εἰς τὸν ἐθνισμόν.» Καὶ οἱ Βοϊάροι (ἄρχοντες) εἶπον τῷ Βλαδιμίρῳ. «Ἐὰν δὲν ἦτον ὀρθὴ ἡ Ἑλληνικὴ πίστις, δὲν ἐδέχετο αὐτὴν ἡ μαία σου Ὄλγα, ἡ σοφωτέρα πάντων τῶν ἀνθρώπων.» Τὸ ὄνομα τῆς σεβαστῆς Ὄλγας ὑπῆρξεν αἰτία ν' ἀποφασίσῃ ὁ ἔγγονος αὐτῆς, ὅστις ἠρώτησε μόνον. «Ποῦ βαπτισθῶμεν;»

Ἀλλ' ὅμως ὁ Βλαδίμιρος, ὁδηγούμενος εἰσέτι ὑπὸ τοῦ ἀκαθάρτου αἰσθήματος, ἐπροτίμησε ν' ἀκολουθήσῃ τὴν συνήθειαν τῶν προπατόρων αὐτοῦ, οἵτινες διὰ τοῦ πολέμου ἐπορεύθησαν εἰς τὴν Βασιλεύουσαν, ἵνα μετὰ τῶν ὅπλων εἰς χεῖρας ἀποκτήσωσι τὴν πίστιν. Καὶ οὗτος λοιπὸν προσῆλθε μετὰ τῶν πλοίων αὐτοῦ πρὸς τὴν Κορσούνην (Χερσόνα) πόλιν τῆς Ταυρικῆς Χερσονήσου, ὑποτελῆ εἰς τοὺς Αὐτοκράτορας. Μετὰ μακρὰν

δὲ καὶ ἀτυχῆ πολιορκίαν αὐτῆς, Πρεσβύτερός τις, Ἀναστάσιος τοὔνομα, εἰδοποίησε τὸν Ἡγεμόνα διὰ βέλους, ὅπερ ἐξετόξευσεν ἐκ τῆς πόλεως, ὅτι ἡ τύχη τῶν πολιορκουμένων κρέμαται ἀπὸ τῆς ἀποχετεύσεως τῶν ὑδραγωγείων τῶν ποτιζόντων τὴν πόλιν. Χαρεὶς διὰ τοῦτο ὁ Βλαδίμιρος, ὑπεσχέθη νὰ βαπτισθῇ ἐὰν κυριεύσῃ τὴν πόλιν, καὶ ἐκυρίευσεν αὐτήν. Τότε ἐξαπέστειλε πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἡγεμόνας, ἵνα ζητήσῃ σύζυγον τὴν ἀδελφὴν αὐτῶν Ἄνναν. Ἐκεῖνοι δὲ προέτειναν αὐτῷ, ὡς συνθήκην, τὸν Χριστιανισμὸν, ἐπιθυμοῦντες σύνδεσμον μετὰ ἰσχυροῦ κυριάρχου, καὶ ἀκολουθοῦντες τὴν σοφὴν καὶ εὐσεβῆ πολιτικὴν τῶν προκατόχων αὐτῶν, οἵτινες πάντοτε ἐζήτουν νὰ ἡμερώσωσι διὰ τῆς πίστεως τοὺς τρομεροὺς γείτονας. Ὁ Ἡγεμὼν παρεδέχθη τὴν πρότασιν, διότι, κατὰ τοὺς λόγους αὐτοῦ, πρὸ πολλοῦ ἠρεύνησε καὶ ἠγάπησε τὴν ἑλληνικὴν θρησκείαν.

Μόνη ἡ πίστις ἠδύνατο νὰ προτρέψῃ τὴν Καισαρίδα νὰ θυσιάσῃ ἑαυτὴν πρὸς σωτηρίαν τῆς πατρίδος καὶ τοῦ ξένου εἰς αὐτὴν λαοῦ· ἔφθασε δὲ μετὰ σεβαστοῦ Κλήρου εἰς τὴν Κορσούνην καὶ ἔπεισε τὸν Ἡγεμόνα νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν βάπτισιν αὐτοῦ· διότι κατὰ θείαν οἰκονομίαν, λέγει ὁ εὐσεβὴς χρονογράφος, ὑπέστη ὀφθαλμίαν. Ὅτε δὲ ὁ τῆς Κορσούνης ἐπίσκοπος ἐπέθηκε τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ ἐξερχομένου ἐκ τῆς κολυμβήθρας, αἴφνης ἀνέβλεψεν ὁ Βλαδίμιρος, οὐ μόνον πνευματικῶς, ἀλλὰ καὶ σωματικῶς, καὶ ἀνέκραξε: «Εἶδον τὸν ἀληθινὸν Θεόν!»

Μέγα πλῆθος ἐκ τῆς ἡγεμονικῆς Δρουζίνης (τῶν ἑταίρων) ἐβαπτίσθησαν ἐπίσης, ἐκπλαγέντες ἐκ τῆς θαυμασίας αὐτοῦ σωτηρίας, καὶ πιθανῶς ὑπῆρξαν εἰς τὸ μέλλον καὶ ζηλωταὶ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν. Ἐν τῷ Ναῷ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐτελέσθησαν τό, τε ἅγιον βάπτισμα καὶ ὁ γάμος τοῦ Βλαδιμίρου, καὶ ταῦτα ἐξηγοῦσι τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ εὐλάβειαν πρὸς τὴν Ἀειπάρθενον, εἰς μνήμην τῆς ὁποίας ἀνήγειρεν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ, τὸν πρωτεύοντα

ναόν. Εἰς δὲ τὴν Κορσούνην ἵδρυσεν ἐκκλησίαεν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Βασιλείου Ἀγγέλου Φύλακος αὐτοῦ, καὶ λαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ τὰ λείψανα τοῦ Ἁγίου Κλήμεντος, Ἐπισκόπου Ῥώμης, καὶ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Θήβου, τὰ ἱερὰ σκεύη καὶ τὰς εἰκόνας, κατέλιπε τὴν Κορσούνην εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Αὐτοκρατόρων, καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Κίεβον, συνωδευμένος ὑπὸ τῆς Καισαρίδος καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ κλήρου.

Α'. Μητροπολίτης ὁ Ἅγιος Μιχαήλ.

Ὁ Νέστωρ ἀναφέρει, μεταξὺ τῶν Ἐπισκόπων καὶ Ἱερίων τῆς Βασιλευούσης καὶ τῆς Κορσούνης, τῶν ἀκολουθησάντων τὸν Ἡγεμόνα, ἕνα μόνον Πρεσβύτερον Ἀναστάσιον, ὅστις συνέδραμεν αὐτὸν κατὰ τὴν πολιορκίαν. Αἱ δὲ βαθμολογικαὶ βίβλοι ἀναφέρουσι τὸν ἐκ Συρίας καταγόμενον *Μιχαὴλ* καὶ μετ' αὐτοῦ ἓξ Ἐπισκόπους, τοὺς σταλθέντας παρὰ τοῦ Πατριάρχου Νικολάου Χρυσοβέργου εἰς Κορσούνην. Ὑποθέτουσι δέ τινες μάλιστα ὅτι Μιχαὴλ ὠνομάζετο ὁ ἐπὶ Ὀσκόλδου ἐπίσκοπος. Ἀλλὰ καί τοι σιωπῶντος τοῦ Νέστορος, αὐτὸς εὑρίσκεται πρῶτος εἰς τὸν κατάλογον τῶν Ῥώσσων Μητροπολιτῶν.

Μετὰ τὴν εἰς Κίεβον ἐπάνοδον ὁ Μέγας Δοὺξ ἐβάπτισε τοὺς δώδεκα υἱοὺς αὐτοῦ, καὶ ἤρχισε τὴν καταστροφὴν τῶν μνημείων τοῦ ἐθνισμοῦ. Διέταξε νὰ κρημνίσωσιν εἰς τὸν Βορυσθένην ποταμὸν τὸν Περοῦνον. Ὁ λαὸς ἠκολούθει κατ' ἀρχὰς τὸ εἴδωλον αὐτοῦ ἐπιπλέον, ἀλλὰ ταχέως ἐπαρηγορήθη, ἰδὼν τὴν ἀδυναμίαν τοῦ ἀγάλματος. Τότε ὁ Βλαδίμιρος, περιβεβλημένος μετὰ παντὸς τοῦ οἴκου αὐτοῦ ὑπὸ τῆς πίστεως, καὶ ὑπὸ τῆς προθυμίας τῶν Βοϊάρων καὶ τῆς Δρουζίνης, πρὸς παραδοχὴν αὐτῆς, ἐξεφώνησε πρὸς τὸν λαὸν τὰ ἑξῆς· «Ὅστις δὲν βαπτισθῇ ἐν τῷ ποταμῷ τὴν πρωΐαν, εἴτε πλούσιος, εἴτε πένης, ἐκεῖνος ἔσεται ἐναντίος μου.» Πρὸς τὴν φωνὴν τοῦ σεβαστοῦ Κυριάρχου, ἀναρίθμητα στίφη πολιτῶν, μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν

νηπίων αὐτῶν συνέρρευσαν εἰς τὸν Βορυσθένην, καὶ ἄνευ διαγραμμοῦ ἐδέχθησαν πανδήμως τὸ ἅγιον βάπτισμα παρὰ τῶν Ἑλλήνων Ἐπισκόπων καὶ Πρεσβυτέρων. Περιπαθὴς εἰκὼν τῆς πανδήμου ταύτης βαπτίσεως παριστᾷ ὁ Νέστωρ. Οἱ μὲν ἵσταντο ἐντὸς τοῦ ὕδατος μέχρι τοῦ λαιμοῦ, οἱ δὲ μέχρι τοῦ στήθους, βαστάζοντες εἰς τὰς χεῖρας τὰ νήπια· οἱ δὲ ἱερεῖς ἀνεγίνωσκον ἀπὸ τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ τὰς προσευχάς, ὀνομάζοντες δι' ἑνὸς μόνου ὀνόματος ὁλοκλήρους ὁμάδας. Ὁ αἴτιος τῆς σωτηρίας αὐτῶν, κυριευθεὶς ὑπὸ ἀγαλλιάσεως διὰ τὴν τοσαύτην κατανυκτικὴν θέαν, ἀνέκραξε πρὸς τὸν Κύριον, ἀφιερῶν εἰς αὐτὸν ἑαυτόν τε καὶ τὸν λαόν· «Μέγιστε Θεέ! Ποιητὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ἐπίβλεψον ἐπὶ τὸν νέον Σου λαόν, δὸς αὐτῷ, Κύριε, νὰ γνωρίσῃ Σὲ τὸν ἀληθινὸν Θεόν, ὡς ἐγνώρισαν καὶ αἱ Χριστιανικαὶ χῶραι, καὶ στερέωσον ἐν αὐτῷ τὴν ὀρθὴν καὶ ἀμετάβλητον πίστιν· βοήθησον δέ μοι, Κύριε, κατὰ τοῦ πολεμίου μου, ὥστε θαῤῥῶν εἰς Σὲ καὶ εἰς τὸ κράτος σου, νὰ νικήσω τὰς παγίδας αὐτοῦ». Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ λόφου τοῦ Περούνου, πλησίον τῶν ἀνακτόρων αὐτοῦ, ὁ Βλαδίμηρος ἀνήγειρε τὴν πρώτην ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Βασιλείου. Οὕτως ἐφωτίσθη ἡ Ῥωσσικὴ γῆ!

Τοσούτῳ αἰφνιδίᾳ καὶ ἐκούσιος προσαγωγὴ τῶν Κιεβίων εἰς τὴν πίστιν ἠδύνατο νὰ φανῇ ἢ ἀπίθανος, ἢ καταναγκαστική, ἂν δὲν ἔστρεφέ τις τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς τὸν βαθμηδὸν φωτισμὸν τῆς Ῥωσσίας ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ὀλεγάδου, μέχρις ἑκατὸν καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν, διά τε τὰς ἐμπορίας καὶ τῶν περὶ εἰρήνης συνθηκῶν, καὶ παντὸς εἴδους σχέσεων μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν ὁμογενῶν ἡμῶν Βουλγάρων καὶ Σλαύων, οἵτινες πρὸ πολλοῦ εἶχον εἰς τὴν γλῶσσαν αὐτῶν τὴν Ἱερὰν Γραφήν. Ἡ διηνεκὴς σπουδὴ τῶν Αὐτοκρατόρων πρὸς προσαγωγὴν τῶν Ῥώσσων εἰς τὴν πίστιν διὰ τῶν ἀποσταλμένων καὶ τῶν Ἱεροκηρύκων αὐτῶν, ἡ ἀνεξιθρησκεία τῶν Ῥώσσων Ἡγεμόνων, τὸ παράδειγμα καὶ ἡ προστασία τῆς Ὄλγας, καὶ αὐτὴ ἡ βραδύτης τοῦ Βλαδιμίρου εἰς τὴν ἐκλογὴν τῆς πίστεως, προδιέθε-

καν πρὸς αὐτὴν ἐγκαίρως τὰς ψυχὰς τῶν λαῶν· ἰδίως δὲ, προδιέθηκε τὸ, ἐὰν ἦνε ἀληθὲς, ὅτι ἡ Ῥωσσία εἶχεν ἤδη ἐπίσκοπον ἐπὶ τοῦ Ὀσκόλδου. Ὡσαύτως, εἰ καὶ κατ' ἄλλας περιστάσεις, εἰς τὴν ἐκτεταμένην Ῥωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν, ἡ εἰς τὴν πίστιν προσέλευσις Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, αἴφνης ἀποκατέστησε τὸν Χριστιανισμὸν ἐπικρατοῦντα· διότι οὗτος εἶχεν εἰσδύσειν πρότερον εἰς πάσας τὰς τάξεις τοῦ Κράτους.

Ὁ Βλαδίμιρος κατεγίνετο μετὰ ζήλου εἰς ἀνέγερσιν ἐκκλησιῶν ἐντὸς τῶν πόλεων καὶ τῶν κωμῶν, ἔνθα ἐξαπέστειλεν ἱερεῖς πρὸς κήρυξιν τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου, καὶ θεμελιώσας πολλὰς πόλεις πλησίον τοῦ Κιέβου, ἐπέκτεινε καὶ ἐστερέωσε τὸν χριστιανισμὸν κύκλῳ τῆς Πρωτευούσης, ἐξ ἧς ἐξήρχοντο νέοι ἄποικοι. Δὲν ἐβράδυνεν ἐπίσης νὰ συστήσῃ σχολεῖα, εἰς ἃ συνήθροιζε τὰ τέκνα τῶν Βοϊάρων, ἐνίοτε καὶ παρὰ τὴν θέλησιν τῶν ἀγροίκων γονέων. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Μητροπολίτης, μετὰ τῶν ἐπισκόπων, περιώδευεν εἰς τὴν Ῥωσσικὴν χῶραν μέχρι Νοβογορόδου καὶ Ῥωστοβίου, πανταχοῦ βαπτίζων καὶ διδάσκων τὸν λαόν· αὐτὸς δὲ ὁ Βλαδίμιρος, πρὸς τὸ αὐτὸ ἀγαθὸν τέλος, περιήρχετο μετ' ἄλλων ἐπισκόπων εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Σουσδάλης καὶ εἰς τὴν Βολυνίαν. Οἱ παρὰ τὸν Βόλγα (Ῥᾶ) ποταμὸν οἰκοῦντες Βούλγαροι καί τινες τῶν ἡγεμόνων τῶν Πετσενέγων, ἤκουσαν, μετὰ τῶν ὑπηκόων αὐτῶν τὴν σωτήριον κήρυξιν, καὶ μετὰ χαρᾶς ἀπεδέχθησαν τὸ Ἅγιον βάπτισμα.

Ὁ εὐσεβέστατος Ἡγεμὼν ἐπεθύμει νὰ ἴδῃ καὶ εἰς τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ ναὸν μεγαλοπρεπῆ, εἰς μνήμην τῆς Γεννήσεως τῆς Ὑπεραγίας Παρθένου, πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ ἐν Κορσούνῃ, ἔνθα αὐτὸς ἐβαπτίσθη· τὸ δὲ δεύτερον ἔτος μετὰ τὴν προσαγωγὴν αὐτοῦ εἰς τὴν πίστιν, προσκαλέσας ἀρχιτέκτονας ἐκ τῆς Ἑλλάδος, ἐθεμελίωσεν ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ τὸν πρῶτον λιθοδόμητον Καθολικὸν ναὸν, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τόπου, ἐφ' οὗ ἐβασανίσθησαν οἱ μάρτυρες Βαριάγοι. Ἀλλὰ δὲν ἦτο προωρισμένον νὰ ζήσῃ ὁ πρῶτος Μητροπολίτης τῆς Ῥωσσίας μέχρι τῆς ἀποπερατώσεως

τοῦ ναοῦ. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ ναῷ ἐκηδεύθησαν μόνον τὰ ἅγια αὐτοῦ λείψανα, ἅπερ ἔπειτα μετεκομίσθησαν εἰς τὴν ἐν Πετσέρσκῃ Λαύραν.

Β'. Ὁ Λεόντιος. Ἐν ἔτει 996.

Ἕτερός τις Μητροπολίτης, τὸ γένος Ἕλλην, Λεόντιος τοὔνομα, ἀποσταλεὶς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου Νικολάου, ἐνεκαινίασε τὸν νέον Ναὸν, πρὸς μεγίστην παρηγορίαν τοῦ Βλαδιμίρου, ὅστις δι' ἀρᾶς διέθετο πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ τὸ δεκατημόριον πάντων τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἐσόδων, καὶ τούτου ἕνεκα ὁ ναὸς ἐπωνομάσθη τοῦ Δεκατημορίου.

Τὸ Δεκατημόριον τοῦτο, κατὰ τὸ τυπικὸν, ὅπερ ἀποδίδεται εἰς τὸν ἡγεμόνα Βλαδίμιρον, συνίστατο ἐκ τοῦ προσδιωρισμένου ποσοῦ ἄρτου, κτηνῶν καὶ ἐκ τῶν ἐσόδων τοῦ ἐμπορίου, καὶ ἐχρησίμευε πρὸς συντήρησιν τοῦ Ἱερατείου καὶ τῶν ἐνδεῶν. Ἐκτὸς τούτου συνηθροίζετο προσέτι τὸ δεκατημόριον τοῦ δασμοῦ, ὅστις ἐδίδετο διὰ πᾶσαν δίκην· διότι τὰ δικαστικὰ δικαιώματα ἦσαν ἀφιερωμένα εἰς τοὺς Ἐπισκόπους καὶ τὸν Μητροπολίτην, οἵτινες ἐδίκαζον κατὰ τὸν Νομοκάνονα. Οἱ κανόνες τῶν ἁγίων Συνόδων καὶ οἱ ἑλληνικοὶ ἐκκλησιαστικοὶ νόμοι ἐγένοντο κατ' ἀρχὰς παραδεκτοὶ, μετὰ τῆς ἁγίας Γραφῆς, ὡς θεμέλιον τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως, καὶ μετ' αὐτῶν ἐτέθησαν εἰς ἐνέργειαν καὶ τινες πολιτικοὶ ἑλληνικοὶ νόμοι ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς Ἐκκλησίας. Εἰς τὸν ἐκ Κορσούνης Ἀναστάσιον, τὸν καρπούμενον τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ ἡγεμόνος καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, ἐνεπιστεύθη ἡ ἐπιτήρησις τοῦ νέου ναοῦ καὶ τοῦ δι' αὐτὸν συλλεγομένου δεκατημορίου.

Καί τοι διαχεομένου ἤδη τοῦ φωτὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐφ' ἁπάσης τῆς Ῥωσσικῆς γῆς, ἡ πίστις δὲν εἶχεν ἔτι παγιωθῆν σὐδαμοῦ, ἕνεκα τῆς ἐκ τῶν πόλεων ἐλλείψεως ἐπισκόπων. Ὁ Μητροπολίτης Λεόντιος ἐν ἔτει 996 συνέστησε πέντε πρώτας ἐπαρχίας, καὶ διώρισε τὸν ἐκ Κορσούνης Ἰωακεὶμ Ἐπίσκοπον

Νοβογορόδου, τὸν Θεόδωρον Ῥωστοβίου, τὸν Νεόφυτον Τσερνιγόβου, τὸν Στέφανον τοῦ ἐν Βολυνίᾳ Βλαδιμίρου καὶ τὸν Νικήταν Βελογορόδου.

Διὰ τῆς συνδρομῆς τοῦ Δοβρίνου, θείου τοῦ μεγάλου Δουκὸς, ὅστις πρὸ πολλοῦ ἐκυβέρνα τὸ Νοβογόροδον, ὁ Ἰωακεὶμ ἐκρήμνισεν εἰς τὸν ποταμὸν Βόλχοφ τὸ ἄγαλμα τοῦ Περούνου, καὶ κατηδάφισε τὰ θυσιαστήρια τῶν εἰδώλων, ἄνευ ἀντιστάσεώς τινος ἐκ μέρους τῶν πολιτῶν· διότι καὶ οὗτοι, ὡς καὶ οἱ τοῦ Κιέβου, ἕνεκεν τοῦ βαθμοῦ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν σχέσεων μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ἦσαν ἤδη πιθανῶς διατεθειμένοι εἰς τὴν παραδοχὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Αἱ παραδόσεις ἀναφέρουσιν ὅτι μάλιστα, ἀπὸ τῆς μακαρίας Ὄλγας, ὑπῆρχον ἀναχωρηταὶ ὁ Σέργιος καὶ ὁ Γερμανὸς ἐπὶ τῆς ἀγρίας νήσου Βκλαάμης τῆς Λάδογας, καὶ ὅτι ἐκεῖθεν ἐξῆλθεν ὁ ἅγιος Ἀβράμιος πρὸς κήρυξιν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸ ἄγριον Ῥωστόβιον.

Ἀλλ' ἡ ἴδρυσις τῆς ἐπαρχίας τοῦ Ῥωστοβίου δὲν ἐπέτυχεν ἀρκούντως. Οἱ πρῶτοι δύω ἐπίσκοποι, Θεόδωρος καὶ Ἱλαρίων, ἐδιώχθησαν ὑπὸ τῶν σκυθρωπῶν κατοίκων τῆς δασώδους ἐπαρχίας Μερῆ, οἵτινες μετ' ἐπιμονῆς ὑπερασπίζοντο τὰ εἴδωλα αὐτῶν, μὴ ἐμβλέποντες εἰς τὸν ζῆλον τοῦ Ἀβραμίου. Μετὰ παρέλευσιν πολλῶν ἐτῶν, καὶ μετ' ἐξαισίων μόχθων καὶ προσπαθειῶν, μόλις ἠδυνήθησαν οἱ δύω ἀκόλουθοι, πολλοὺς ὑποστάντες καταδιωγμοὺς ἐπίσκοποι, ἅγιοι Λεόντιος καὶ Ἡσαΐας, νὰ παγιώσωσιν ἐπὶ τέλους τὸν Χριστιανισμὸν εἰς αὐτὴν τὴν ἀγρίαν χώραν, ἐξ ἧς διεδόθη βαθμηδὸν καὶ εἰς πάσας τὰς περικειμένας ἐπαρχίας.

Οὕτως, ἐν τῷ διαστήματι τῆς πολυετοῦς αὐτοῦ Κυβερνήσεως, ὁ μετ' εὐλαβείας τὰς ἐντολὰς τοῦ Χριστοῦ τηρήσας Βλαδίμιρος, ἐγεύθη τῆς παρηγορίας τοῦ νὰ ἴδῃ, πρὶν ἔτι τελευτήσῃ, τοὺς καρποὺς τῆς ἐπισροφῆς αὐτοῦ εἰς τὴν πίστιν, ἐφ' ἁπάσης τῆς ἐκτεταμένης αὐτοῦ ἐπικρατείας. Μετέβη ἐκ τοῦ κόσμου τούτου εἰρηνικῶς εἰς τὴν αἰωνιότητα ἐν Κιέβῳ, καὶ μετ' οὐ πολὺ κατετάχθη εἰς

τὸν χορὸν τῶν προστατῶν τῆς Ῥωσσικῆς γῆς, μετὰ τῆς προμήτορος αὐτοῦ Ὄλγας.

Γ'. *Ὁ Ἰωάννης, ἐν ἔτει* 1015.

Ὁ Ἰωάννης, τρίτος Μητροπολίτης, ἀποσταλεὶς ἐκ τῆς Βασιλευούσης μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λεοντίου, ἐκήδευσε τὸν νεκρὸν τοῦ ἡγεμόνος ἐντὸς τοῦ ὑπ' αὐτοῦ οἰκοδομηθέντος ναοῦ τοῦ Δεκατημορίου, πλησίον τοῦ τάφου τῆς Ἑλληνίδος Καισαρίδος, συζύγου αὐτοῦ, ἔνθα μετεκομίσθησαν καὶ τὰ ἄφθαρτα λείψανα τῆς ἁγίας Ὄλγας.

ΣΤΕΡΕΩΣΙΣ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ.

Πρῶται Moral.

Οἰκιακὴ ἔχθρα ἀνήφθη μεταξὺ τῶν τέκνων τοῦ ἁγίου Βλαδιμίρου. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ὁ πρεσβύτερος τῶν ἀδελφῶν Σβιατοπόλκος, προσπαθήσας νὰ προσλάβῃ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ τὰς μερίδας τῶν νεωτέρων, ἠδυνήθη διὰ κακούργου τρόπου νὰ θανατώσῃ τοὺς τρεῖς· ἀλλ' ὁ μαρτυρικὸς θάνατος τοῦ Βωρήσου καὶ Γλαίβου, ἐπέσκηψε κατὰ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ καὶ συνέτριψεν ὑπ' αὐτὸν τὸν αἱμοσταγῆ θρόνον, ὅστις περιῆλθεν εἰς τὸν Ἰαροσλάβον Δοῦκα τοῦ Νοβογορόδου, ἐκδικητὴν τοῦ αἵματος τῶν ἀδελφῶν. Κατανυκτικῶς περιεγράφη ὑπὸ τοῦ Νέστορος τὸ πρόωρον τέλος τῶν νέων ἡγεμόνων, περιπαθῶς ἀγαπώντων ἀλλήλους. Ἀμφοτέρους κατέστρεψε τὸ ξίφος τῶν δολοφόνων ἐνῷ προσηύχοντο. Ἀμφότεροι δὲ, ὡς ἄσπιλα θύματα καταβεβρεγμένοι ὑπὸ τοῦ ἀθώου αὐτῶν αἵματος, παρέστησαν ἐνώπιον τοῦ Κυρίου· ἡ δὲ Ἐκκλησία, βεβαιωθεῖσα περὶ τῆς ἁγιωσύνης αὐτῶν, διὰ τῆς ἀφθαρσίας τῶν παρθενικῶν λειψάνων καὶ διὰ πολλῶν σημείων, ἤρχισε ταχέως νὰ ἐπικαλῆται τὴν ἀντίληψιν αὐτῶν ἐν ταῖς προσευχαῖς.

Ἡ πολυχρόνιος κυβέρνησις τοῦ μεγάλου Ἰαροσλάβου, μ' ὅλους τοὺς ἐξωτερικοὺς πολέμους κατὰ τοῦ Βασιλέως τῆς Πολωνίας Βολεσλάβου, κατὰ τῶν Ἑλλήνων, Πετσενέγων καὶ ἄλλων γειτνιαζόντων λαῶν, καὶ μ' ὅλους τοὺς ἐμφυλίους κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Μιστισλάβου Τμουταρακάνσκη ἀγῶνας ὑπῆρξεν ἡ ἀκμαιοτάτη ἐποχὴ τῆς ἀρχαίας Ῥωσσίας, ἥτις ἅπασα ἡνώθη ἐπὶ τέλους ὑπὸ τὴν ἰσχυρὰν αὐτοῦ χεῖρα. Ὁ Χριστιανισμὸς ἐστερεοῦτο εἰς τὰς ἐκτάσεις τῆς χώρας· διότι αὐτὸς ὁ Ἰαροσλάβος, ὢν εὐσεβέστατος, ἐφρόντιζεν ὑπὲρ τῆς προόδου τῆς Ἐκκλησίας. Δύω χρυσόβουλλα αὐτοῦ, πρὸς ἀπαλλαγὴν τοῦ ἱερατείου ἀπὸ παντὸς φόρου, καὶ πρὸς ἐπικύρωσιν τοῦ εἰς τοὺς ἐπισκόπους ὑπὸ τοῦ ἁγίου Βλαδιμίρου ἀφιερωθέντος δικαιώματος, τοῦ δικάζειν τὰ τῶν γάμων, τὰ τῶν κληρονομιῶν, ἱεροσυλιῶν καὶ τὰ ἀφορῶντα τὴν ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν εὐπρέπειαν τῆς Ἐκκλησίας, μαρτυροῦσι περὶ τῆς ὑπὲρ τοῦ ἱερατείου διαθέσεως τοῦ Ἰαροσλάβου. Ἐπιθυμῶν νὰ στερεώσῃ τὴν εὐημερίαν τοῦ λαοῦ διὰ τῶν πολιτικῶν νόμων, ἐμερίμνα καὶ περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν, καὶ διὰ βουλήσεως αὐτοῦ μετεγλωττίσθη ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ὁ νομοκάνων, ἵνα χειραγωγῶνται ὑπ' αὐτοῦ καὶ οἱ ἰθαγενεῖς ἡμῶν ἐπίσκοποι, οἱ ἀρχίσαντες νὰ διαδέχωνται τὰς θέσεις τῶν ἐκ τοῦ Βυζαντίου ἐλθόντων. Αὐτὸς ὁ Ἰαροσλάβος κατεγίνετο μετὰ σπουδῆς εἰς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ μεθερμήνευσιν τῶν ἱερῶν βιβλίων, ἅπερ αὐτὸς συνέλεγεν εἰς τὸ σκευοφυλάκιον τῆς Μητροπόλεως, καὶ συνέστησεν ἐν Κιέβῳ τε καὶ ἐν Νοβογορόδῳ σχολεῖα, πρὸς παίδευσιν τῶν τέκνων τῶν κληρικῶν τε καὶ τῶν κοσμικῶν, ἅτινα προητοιμάζοντο εἰς τὸ ἱερατεῖον.

Τρία μεγαλοπρεπῆ μνημεῖα ἀπέμειναν ἀπὸ τῶν ἐνδόξων ἡμερῶν τοῦ Ἰαροσλάβου. α') Τὸ Καθολικὸν τοῦ Ἁγίου Σωτῆρος, θεμελιωθὲν ἐν Τσερνιγόβῳ ὑπὸ τοῦ δουκὸς Μιστισλάβου, ἀρχαιοτάτη πασῶν τῶν ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ ἱερῶν οἰκοδομῶν. β') Ὁ ἐν Νοβογορόδῳ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἀνεγερθεὶς ὑπὸ τοῦ Βλα-

διμίρου, υἱοῦ τοῦ Ἰαροσλάβου, ἀποθανόντος ἐν τῇ νεανικῇ ἡλικίᾳ, καὶ ταφέντος ἐν αὐτῷ μετὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ· ὁ δὲ ναὸς οὗτος δὲν ὑπέστη ζημίαν τινὰ ἐκ τῶν πολέμων καὶ τοῦ χρόνου, ἀλλὰ διετηρήθη ἀκέραιος ἐν τῇ μεγαλοπρεπείᾳ αὐτοῦ, ὡς ὁ πολυτιμότατος θησαυρὸς τῆς Ῥωσσικῆς χώρας. Ἐπὶ τέλους, γ') ἡ ἐν Κιέβῳ τῆς Ἁγίας Σοφίας μητρόπολις, ἀνεγερθεῖσα ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Δουκὸς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τόπου, ἐφ' οὗ κατετρόπωσε τοὺς Πετσενέγους. Τὸ πομπῶδες ὄνομα τῆς Ἁγίας Σοφίας ἔθελγε τὸν ἡγεμόνα, ὅστις ἤθελε ν' ἀπομιμῆται τὰ Βυζαντινὰ μνημεῖα ἐν τῇ πρωτευούσῃ αὐτοῦ, χαίρων ὅτι αὕτη ἐφημίζετο ἤδη εἰς τὰς ἡμέρας αὐτοῦ, ὡς δευτέρα βασιλεύουσα. Ἐπωνόμασε χρυσῆν, μίαν τῶν πυλῶν αὐτῆς ὡσανεὶ πρὸς μνήμην τῶν τῆς βασιλευούσης, ἐφ' ὧν ἐκρέμασεν ὁ προπάτωρ αὐτοῦ Ὀλὲγ τὴν πολεμικὴν αὐτοῦ ἀσπίδα. Ἔτι μᾶλλον ἦτο ἐπιθυμητὸν εἰς τὸν Ἰαρόσλαβον, ἵνα ὁ ναὸς ἐκεῖνος τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, ἔνθα οἱ πρέσβεις τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐπίστευσαν εἰς τὸν ἀληθινὸν Θεὸν, ἀναμιμνήσκηται τοὐλάχιστον διὰ τοῦ ὀνόματος, ἐὰν οὐχὶ διὰ τῆς τελείας ὁμοιότητος, εἰς τὰς δύω αὐτοῦ ἐνθρόνους πόλεις, τὸ Κίεβον καὶ τὸ Νοβογόροδον· καθὼς καὶ ὁ Βλαδίμιρος ἀνήγειρε τὸν Καθολικὸν ναὸν τῆς Ὑπεραγίας Ἀειπαρθένου εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ἐν Κορσούνῃ, ἔνθα ἐβαπτίσθη.

Δ'. Ὁ Θεόπεμπτος, ἐν ἔτει 1037.

Ὁ Μητροπολίτης *Θεόπεμπτος*, ἀποσταλεὶς παρὰ τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξίου Στουδίτου, ἐνεκαινίασε τὸ Καθολικὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὅπερ διετηρήθη μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν μετὰ τῆς μαρμαρίνου Λάρνακος τοῦ θεμελιωτοῦ, ἀπέναντι τῆς τρικυμιώδους εἰσβολῆς τῶν Μογγόλων καὶ τῶν συνεχῶν καταστροφῶν τοῦ Κιέβου, εἰ καὶ μὴ εἰς τοιαύτην ἀκεραιότητα, ὡς τὸ τοῦ Νοβογορόδου. ἀλλ' ὅμως εἰς τὴν πρώτην αὐτοῦ θέαν, τοὐλάχιστον μέχρι τῶν θόλων, ἐν ᾧ ἐκ τοῦ ἐναντίου, ἡ τοῦ Δεκατημορίου ἐκκλησία κατηδαφίσθη μέχρι θεμελίων.

Πρῶτος τῶν μητροπολιτῶν ὁ Θεόπεμπτος μνημονεύεται εἰς τὴν χρονογραφίαν τοῦ Νέστορος, παρασιωπῶντος τοὺς τρεῖς προκατόχους αὐτοῦ, καὶ ἀναφέροντος μόνον περὶ τῶν ἐπισκόπων. Ἴσως, διότι τὸ ὄνομα τοῦ Μητροπολίτου ἔγεινε κοινότερον ἀπὸ τῆς θεμελιώσεως τῆς Μητροπόλεως παρὰ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Εἰς τὴν δυσαρέσκειαν τοῦ Ἰαροσλάβου κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου, τοῦ τυφλώσαντος τοὺς αἰχμαλώτους ἡμῶν, πρέπει ν' ἀποδοθῇ, τὸ ὅτι, μετὰ τὸ τέλος τοῦ τελευταίου κατὰ τῶν Ἑλλήνων πολέμου, ὁ Μέγας Δοὺξ προσεκάλεσε τοὺς Ῥώσσους Ἐπισκόπους, ἵνα ἐκλεχθῇ ἐξ αὐτῶν ὁ Μητροπολίτης πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ ἀποβιώντος Θεοπέμπτου, ἄνευ γνώμης τοῦ Πατριάρχου.

Ε'. Ὁ Ἰλαρίων, ἐν ἔτει 1051.

Ὁ εὐσεβέστατος λοιπὸν Πρεσβύτερος Ἰλαρίων, ἐξελέχθη καὶ ἐχειροτονήθη συνοδικῶς· ἀλλ' ἡ πρόσκαιρος αὕτη παραβίασις τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως, ταχέως ἐπανωρθώθη διὰ τοῦ εὐχρετικοῦ γράμματος, ὅπερ ἐζήτησεν ὁ Ἰλαρίων παρὰ τοῦ Πατριάρχου Μιχαὴλ Κηρουλαρίου. Κατέχοντος τοῦ Μητροπολίτου τούτου τὸν Ἱεραρχικὸν θρόνον, ἦλθον τρεῖς ψάλται Ἕλληνες ἐκ τῆς βασιλευούσης καὶ εἰσήγαγον τὴν δίχορον εἰς ἐκτὼ ἤχους ἐκκλησιαστικὴν ψαλμῳδίαν, ἥτις ἐν μέρει φυλάττεται καὶ μέχρι τοῦδε ἐν τῇ ἀρχαίᾳ αὐτῆς ἁπλότητι. — Ὁ Ἰαροσλάβος ἐθεμελίωσεν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ αὐτοῦ Ἰλαρίωνος καὶ δύω μοναστήρια ἐν Κιέβῳ· τὸ μὲν ἀνδρῶν, ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀγγέλου φύλακος αὐτοῦ, Ἁγίου Γεωργίου, παρὰ τὰς χρυσᾶς πύλας· τὸ δὲ γυναικῶν ἐπὶ τῷ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης, προστάτιδος τῆς συζύγου αὐτοῦ.

Εἰ καὶ ἀποδιδομένης τῆς θεμελιώσεως τοῦ ἐν Βιδουβίτσκῃ μοναστηρίου εἰς τὸν Μητροπολίτην Μιχαὴλ, ἐν ᾧ ἦσαν καὶ ἄλλαι μοναὶ ἐν Κιέβῳ, ἐγκατασταθεῖσαι διὰ τοῦ ζήλου τῶν Βοϊάρων, ἦτο ὅμως προωρισμένον εἰς ἁπλοῦν καὶ ἄγνωστον

ἀναχωρητὴν νὰ δοξασθῇ, γινόμενος πατὴρ τῶν ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ μοναζόντων, καὶ νὰ καταστήσῃ τὴν πτωχὴν αὐτοῦ ἔρημον φυτώριον τοῦ μοναστικοῦ βίου· καὶ πάντα ταῦτα ἐν καιρῷ ἐξωτερικῶν ταραχῶν καὶ ἐσωτερικῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν, μεταξὺ τῶν τριῶν υἱῶν τοῦ Ἰαροσλάβου, οἵτινες ἐβάπτον δι' αἵματος τὴν Ῥωσσικὴν γῆν, σωζομένην διὰ μόνων τῶν δεήσεων τῶν ἁγίων Ἀντωνίου καὶ Θεοδοσίου. Διότι, πολλὰ μὲν τῶν μοναστηρίων, λέγει ὁ Νέστωρ, περιγράφων τὴν ἀρχὴν τῆς ἐν Πετσέρσκῃ (σπηλαίῳ) Λαύρας, συνεστήθησαν ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων, τῶν Βαϊάρων καὶ ἐνγένει ὑπὸ τοῦ πλούτου· ἀλλὰ ταῦτα δὲν εἶνε ὡς ἐκεῖνα, ἅτινα συνεστήθησαν διὰ τῶν δακρύων, τῶν νηστειῶν, τῶν προσευχῶν καὶ τῶν ἀγρυπνιῶν. Ὁ Ἀντώνιος δὲν εἶχεν οὔτε χρυσὸν, οὔτε ἄργυρον, ἀλλὰ τὰ πάντα κατώρθωσε διὰ τῆς προσευχῆς καὶ τῆς νηστείας.

Ἄξιον περιεργείας εἶνε, ὅτι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ μοναστικοῦ βίου εἰς τὴν πατρίδα ἡμῶν, ἐπανελήφθησαν τὰ αὐτὰ τῶν πάλαι μεγάλων Ἀναχωρητῶν ὀνόματα, ἤτοι τοῦ Ἱλαρίωνος, τοῦ Ἀντωνίου καὶ τοῦ Θεοδοσίου, δι' ὧν ἄλλοτε ἤνθησαν αἱ ἔρημοι τῆς Παλαιστίνης καὶ τῆς Αἰγύπτου, καὶ οἵτινες ἀντανεκλάσθησαν, ὡς ἐν κατόπτρῳ, εἰς τὴν ἁγιότητα τοῦ βίου τῶν Ῥώσσων μιμητῶν αὐτῶν. Ὁ μητροπολίτης Ἱλαρίων, Πρεσβύτερος ἔτι ὢν τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἐν Βερεστόβῳ, ἀγαπητὴ πολίχνη τῶν ἡγεμόνων Βλαδιμίρου καὶ Ἰαροσλάβου, προσηύχετο κατ' ἰδίαν ἔν τινι δρυμῶνι, παρὰ τὴν ἐρυθρὰν ὄχθην τοῦ Βορυσθένους, καὶ ἐκεῖ θελχθεὶς ὑπὸ τῆς ζωγραφικῆς θέσεως λοφίσκου τινὸς, ἐξώρυξε πρὸς ἴδιον αὐτοῦ κατοικητήριον σπήλαιον στενὸν, κοιτίδα τῆς μελλούσης Λαύρας καὶ πασῶν τῶν μονῶν τῆς Ῥωσσίας. Ἐν δὲ τῷ σπηλαίῳ τούτῳ κατῴκησε μετ' οὐ πολὺ καὶ ἕτερος ἀναχωρητὴς, διότι ὁ τόπος ἦτον ἤδη ἡγιασμένος διὰ τῶν ἀγώνων τοῦ Ἱλαρίωνος.

Ἀντώνιός τις, καταγόμενος ἐκ τῆς Λιουβέτσης, περιηγούμενος ἐπεσκέφθη τὸ ὄρος τοῦ Ἄθωνος, καὶ ἐκεῖ ἐπεθύμησε νὰ τελειώσῃ

τὰς ἡμέρας αὐτοῦ μονάζων· ἀλλ' ὁ κύριος αὐτὸν ἡγούμενος, προιδὼν τὸν ὑψηλὸν αὐτοῦ προορισμὸν, διέταξεν αὐτὸν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ. Ὁ ταπεινὸς Ἀντώνιος ὑπήκουσε, καὶ ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ τὴν εὐλογίαν τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Περιῆλθε πάντα τὰ μοναστήρια τοῦ Κιέβου· ἀλλ' ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, διψῶσα θεωρίαν, δὲν ἠδυνήθη νὰ εὕρῃ παραμυθητικὴν ἀνάπαυσιν, εἰμὴ εἰς τὸ ἐγκαταλειφθὲν σπήλαιον τοῦ Ἰλαρίωνος. Ἐκεῖ ἐγκατέστη ὁ Ἀντώνιος εἰ καὶ δὶς ἐξορισθεὶς κατὰ τὸ τεσσαρακονταετὲς διάστημα τῶν πνευματικῶν αὐτοῦ ἀγώνων, ἕνεκα τῶν διχοστασιῶν τῶν Βοϊάρων καὶ τῶν ἡγεμόνων, ταχέως πληροφορηθέντων περὶ τῆς διαμονῆς αὐτοῦ εἰς τὰ πλησίον τοῦ Κιέβου δάση. Αὐτὸς ὁ Μέγας Δοὺξ Ἰζιασλάβος, υἱὸς τοῦ Ἰαροσλάβου, ἐπεσκέφθη τὸν ἐρημίτην μετὰ τῆς Δρουζίνης αὐτοῦ, καὶ ὁ ἀναχωρητὴς προεῖπεν αὐτῷ, καὶ τοῖς δυσὶν αὐτοῦ ἀδελφοῖς, τὴν δυστυχῆ αὐτῶν ὑπὸ τῶν Πολόβτσων ἥτταν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἄλτου ποταμοῦ. Προσελθόντων δὲ πρὸς αὐτὸν ἑπτὰ μαθητῶν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἡγούμενον τὸν Βαρλαὰμ, καὶ ἠὐλόγησεν, ἵνα ἀνεγείρωσι ξυλίνην ἐκκλησίαν ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεομήτορος, ἀντὶ τῆς πρώτης ὑπογείου ἐκκλησίας. Αὐτὸς δὲ, ἀποφεύγων τὸν θόρυβον τῆς ἀρχηγίας, ἐμόνασεν εἰς ἕτερον πλησιέστερον σπήλαιον, ὑπ' αὐτοῦ ὀρυχθὲν, ἔνθα καὶ ἐτελείωσε τὰς ἡμέρας αὐτοῦ προσευχόμενος. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ὁ Μέγας Δοὺξ παραλάβῃ τὸν ἡγούμενον Βαρλαὰμ εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ θεμελιωθὲν Μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ὁ Ἀντώνιος προέτεινεν εἰς τὴν ἀδελφότητα ὡς ἀρχηγὸν τὸν ἥπιον Θεοδόσιον, εἰς ὃν ἐναπέκειτο ἡ δόξα τοῦ ν' ἀποκαταστήσῃ ἐντελῶς τὴν μονὴν καὶ ἀποπερατώσῃ τὸ εὐλογημένον ἔργον τοῦ Ἀντωνίου.

Βλέπων ὁ Θεοδόσιος περὶ ἑαυτὸν αὐξανομένην τὴν ἀδελφότητα μέχρι τῶν ἑκατὸν, ἀντέγραψε πρὸς χρῆσιν αὐτῆς τὸ τυπικὸν, τῆς Στουδιτικῆς Μονῆς, τὸ αὐστηρότατον πάντων τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπερ καὶ ἔφερεν ὁ μετὰ τοῦ νέου Μητροπολίτου *Γεωργίου* ἐκεῖθεν ἐλθὼν Μοναχός. Ὁ τρόπος τῆς μοναχικῆς

ψαλμῳδίας, αἱ γονυκλισίαι, ἡ ἀνάγνωσις καὶ πᾶσα ἐκκλησιαστικὴ τάξις, καὶ αὐτὴ ἡ τροφὴ ἦσαν ὡρισμέναι διὰ τοῦ τυπικοῦ τούτου. Συνεπλήρωσε δὲ αὐτὸ ὁ Θεοδόσιος διὰ τῶν πνευματικῶν αὐτοῦ νουθεσιῶν περὶ τῆς ἀκαταπαύστου προσευχῆς, περὶ τῆς διαφυλάξεως ἀπὸ τῶν κακῶν διαλογισμῶν, περὶ τῆς ἀμοιβαίας ἀγάπης, τῆς ὑποταγῆς καὶ τῆς φιλεργείας· ὁ δὲ κώδηξ οὗτος περιῆλθεν εἰς πάσας τὰς μονὰς τῆς πατρίδος ἡμῶν, ὡς κοινὸς ὑπογραμμός, διότι πολλαὶ ἐξ αὐτῶν ἐθεμελιώθησαν ὑπὸ τῶν ἐξελθόντων ἐκ τῆς ἐν Πετσέρσκῃ Λαύρας· ἄλλαι δὲ μοναὶ ἔτειναν εἰς τὸ νὰ μιμηθῶσι τὸ ὑψηλὸν αὐτῆς παράδειγμα. Οὕτως ἐξετάθη ἐξ αὐτῆς ἁπανταχοῦ ἡ εὐλογία τοῦ Ἄθωνος διὰ τῶν Στουδιτικῶν κανόνων. Ὁ χρονογράφος Νέστωρ, ὁ διαφυλάξας εἰς ἡμᾶς, ἐν τῇ εἰλικρινεῖ αὐτοῦ διηγήσει, τὰς ἱερὰς παραδόσεις τῆς Ῥωσσικῆς ἀρχαιότητος, ἦτο αὐτόπτης τῶν ἀγώνων τοῦ Θεοδοσίου, κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς συστάσεως τῆς Λαύρας, εἰς ἣν αὐτὸς ἐμόνασεν ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἑβδόμου ἔτους τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, καταστήσας αὐτὴν κοιτίδα τῆς ἱστορίας ἡμῶν.

Οἱ ἡγεμόνες Ἰζιασλάβος, Σβιατοσλάβος καὶ Βισεβόλοδος, ἀναβάντες ἐναλλὰξ τὸν θρόνον τοῦ Κιέβου, ἦσαν πλήρεις εὐλαβείας πρὸς τὸν ἅγιον ἀναχωρητὴν Θεοδόσιον, καὶ ἤκουον τὰς εἰλικρινεῖς αὐτοῦ νουθεσίας, μὴ φοβουμένου νὰ ἐπιπλήττῃ τὸν Σβιατοσλάβον διὰ τὴν ἄδικον κατοχὴν τοῦ θρόνου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. Διὰ τῆς συνδρομῆς τούτου, ὁ Θεοδόσιος προσεκάλεσεν ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἐπιτηδείους ἀρχιτέκτονας καὶ ἐθεμελίωσεν εὐρύχωρον ἐκκλησίαν τῆς Κοιμήσεως, ἀντὶ τῆς πενιχρᾶς ξυλίνης. Ἀλλὰ, κατὰ τὴν κοινὴν τύχην σχεδὸν πάντων τῶν μεγάλων θεμελιωτῶν, εἰς οὓς δὲν εἶνε προωρισμένον νὰ ἴδωσι τὴν ἐξωτερικὴν εὐπρέπειαν τοῦ ἔργου αὐτῶν, ὁ Θεοδόσιος ηὐχαριστήθη καὶ αὐτὸς εἰς μόνην τὴν ἐσωτερικὴν καλλονὴν τῆς Λαύρας, καὶ ἀνεπαύθη εἰς τὰ σπήλαια, τὰ ὀρυχθέντα παρ' αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ἀντωνίου. Οἱ διάδοχοι αὐτοῦ Στέφανος καὶ Νίκων, ὁ μέγας συνεργάτης τοῦ Ἀντωνίου, ἐξηκολούθουν τὴν οἰκοδομὴν, ἥτις ἀπεπε-

ρατώθη ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου Ἰωάννου καὶ ἐνεκαινιάσθη, ἐπὶ τοῦ Μεγάλου Δουκὸς Βισεβολόδου, ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου *Ἰωάννου*. Κατὰ τὴν βούλησιν τοῦ αὐτοῦ ἡγουμένου, ὁ χρονογράφος Νέστωρ ἐξέθαψεν ἐκ τοῦ σπηλαίου τὰ ἄφθαρτα λείψανα τοῦ Θεοδοσίου, καὶ ἡ Σύνοδος τῶν ἐπισκόπων καὶ ἡγεμόνων μετεκόμισεν αὐτὰ μετὰ πομπῆς εἰς τὸν νεόδμητον ναόν. Τὰ δὲ ὀνόματα τοῦ Ἀντωνίου καὶ τοῦ Θεοδοσίου ἤρχισαν νὰ ἐπικαλῶνται εἰς τὰς πρσευχὰς, ἀπὸ τῆς ἡγεμονίας τοῦ Σβιατοπόλκου, ὡς εὐεργετῶν τοῦ Κιέβου καὶ Πατέρων πάντων τῶν ἡμετέρων Ἐρημιτῶν· διότι ἡ Λαύρα αὕτη ἐξέτεινε μακρὰν τὰς ῥίζας αὐτῆς ἐπὶ τὴν Ῥωσσικὴν γῆν, καὶ ἡ εὐεργετικὴ αὐτῆς ἐπιῤῥοὴ ἀνεφάνη οὐ μόνον εἰς τὰς ἐρήμους, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἀνάκτορα τῶν ἡγεμόνων, καὶ ἐπὶ τῶν καθεδρῶν τῶν Ἱεραρχῶν. Ἐκ ταύτης τῆς Λαύρας ἐξῆλθον οἱ μοναχοὶ, ἤτοι ὁ Στέφανος ὡς ἐπίσκοπος εἰς Βελογόροδον, ὁ ἅγιος Ἡσαΐας ὡς φωτοδότης εἰς Ῥωστόβιον καὶ ὁ ἅγιος Νικήτας ὡς Βλαδίκας (Δεσπότης) (1) εἰς Νοβογόροδον, κατά τινας δὲ παραδόσεις, καὶ ὁ Ἐφραὶμ ὡς Μητροπολίτης ἁπάσης Ῥωσσίας. Μόνοι οἱ Μοναχοὶ ἐκήρυττον τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ εἰς τοὺς ἐθνικοὺς καὶ ἐτελεύτων διὰ μαρτυρίων, ὡς ὁ Γεράσιμος ὁ φωτίσας τὴν ἀγρίαν χώραν κατὰ τὰ ἀρκτῷα μεθόρια, ὡς ὁ Κούξιας καὶ ὁ Ποιμὴν, κακοπαθήσαντες διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ παρὰ τὸν ποταμὸν Ὀκᾶν, ὅτε ὡδήγησαν εἰς τὴν πίστιν τοὺς Βιατικίους· ἄλλοι δὲ, ὧν τὰ ὀνόματα εἶνε ἀναρίθμητα, καὶ ὧν τὰ ἄφθαρτα σώματα πληροῦσι καὶ ἄχρι τοῦδε τὰ σπήλαια, ἔδιδον, κεκλεισμένοι ὄντες, τὸ παράδειγμα πασῶν τῶν ἀρετῶν, καὶ μεταξὺ αὐτῶν εἶνε καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Τσερνιγόβου Νικόλαος, ὁ ἐπονομασθεὶς ἅγιος, διὰ τὴν ἁγιότητα καὶ ταπεινότητα αὐτοῦ. Ἀλλ' οὗτος δὲν ἦτο ὁ πρῶτος τῶν ἡγεμόνων τῶν παραδεχθέντων τὸ μοναχικὸν σχῆμα· ὁ δυστυχὴς υἱὸς τοῦ μεγάλου Βλαδιμίρου, Σουδίσλαβος, καθειρ-

(1) Δεσπότης ἦ Ἀρχιεπίσκοπος ἔχων ἐκτὸς τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν.

χθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἰαροσλάβου εἰς Πισκόβην, καὶ μετὰ εἰκοσιοκταετῆ κάθειρξιν ἀπελευθερωθεὶς παρὰ τῶν ἀνεψιῶν αὐτοῦ, ἔλαβε πρῶτος πάντων τὸ μοναχικὸν σχῆμα εἰς τὸ ἐν Κιέβῳ μοναστήριον, καὶ ὑπῆρξεν ἡ ἀρχὴ τῶν ἐξ ἡγεμόνων Μοναχῶν τῆς πατρίδος ἡμῶν. — Ἀλλ' ἐνταῦθα, παρασυρθεὶς ὑπὸ τῆς δόξης τῆς Πετσέρσκης, παρεξετράπην τῆς διαδοχικῆς πορείας τῶν ἐκκλησιαστικῶν πράξεων.

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΕΝ ΚΙΕΒΩ.

ϛ'. *Ὁ Γεώργιος, ἐν ἔτει* 1072.

Ὁ Μητροπολίτης *Γεώργιος*, ὁ σταλεὶς παρὰ τοῦ Πατριάρχου Ἰωάννου Ξιφιλίνου, περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἡγεμονίας τοῦ Δουκὸς Ἰζιασλάβου, μετεκόμισε μετὰ μεγάλης πομπῆς τὰ ἅγια λείψανα τῶν ἡγεμόνων Βορήσου καὶ Γλαίβου εἰς τὸν ἐν Βισγορόδῳ δι' αὐτοὺς νεόδμητον ναόν. Ὁ Ἱεράρχης, κατ' ἀρχὰς διστάζων νὰ πιστεύσῃ περὶ τῆς ἁγιότητος τῶν ἡγεμονικῶν μαρτύρων, ἐπείσθη σταθερῶς, διὰ γενομένου θαύματος ἐπὶ τῶν λειψάνων αὐτῶν, καὶ ἐκανόνισε νὰ πανηγυρίζωσι τὴν μνήμην αὐτῶν. Ἐπὶ τῆς μεταφορᾶς ταύτης, κατὰ πρῶτον ἤδη μνημονεύονται εἰς τὰ χρονικὰ οἱ Ἐπίσκοποι, τῆς Ἰουριέβης ὁ Μιχαὴλ, τῆς Περεϊασλάβης ὁ Πέτρος καὶ τῆς Χόλμης ὁ Ἰωάννης, καὶ ὑποτίθεται ὅτι περὶ ἐκείνην τὴν ἐποχὴν συνεστάθησαν αἱ τρεῖς αὗται νέαι ἐπαρχίαι· διότι ἀκαταπαύστως ἐξετείνετο ὁ Χριστιανισμὸς εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ῥωσσίαν.

Ὁ πρᾶος Γεώργιος ἀπεχώρησεν εἰς τὴν Βασιλεύουσαν, ἕνεκα τῶν ἐμφυλίων τοῦ Ἰζιασλάβου πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ στάσεων, ὅτε τὸ ποίμνιον αὐτοῦ ὑπέκυψεν εἰς τὴν εἰσβολὴν τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας Βολεσλάβου καὶ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς Ῥώμης· διότι ὁ φίλαρχος Πάπας Γρηγόριος ὁ Ζ', ὑποσχόμενος τῷ Ἰζιασλάβῳ ἔνοπλον βοήθειαν, ἀπήτει παρ' αὐτοῦ ὑποτα-

γὴν, καὶ τοῦτο ἦτο ἡ πρώτη ἀπόπειρα τῶν τῆς Δύσεως Πρωθιεραρχῶν κατὰ τῆς Ῥωσσίας. Ἀλλ' ὁ Ἰζιασλάβος, ἀναβὰς ἐκ νέου εἰς τὸν θρόνον, ἀπέκλινε τοὺς σκοποὺς τοῦ Γρηγορίου, καὶ στερεωθεὶς εἰς τὴν πίστιν τῶν Πατέρων αὐτοῦ, ὑπὸ τοῦ ζηλωτοῦ τῆς ὀρθοδοξίας, ἡγουμένου τῆς Πετσέρσκης Θεοδοσίου, διετήρησεν αὐτὴν μέχρι τέλους τοῦ θορυβώδους αὐτοῦ βίου.

Ζ'. Ὁ Ἰωάννης ὁ Β', ἐν ἔτει 1080.

Ἄλλος μέγας φωστὴρ ἡτοιμάζετο, ὁ Μητροπολίτης *Ἰωάννης ὁ Β'*, ὅστις ἐγκατεστάθη παρὰ τοῦ Πατριάρχου Εὐστρατίου καὶ ἐπὶ ἐννέα ἔτη ἐποίμανε τὴν Ῥωσσικὴν ἐκκλησίαν. Μετ' ἰδιαιτέρας ἀγάπης παριστᾷ αὐτὸν ὁ Νέστωρ, ὡς ἄνδρα ἐπιτήδειον εἰς τὸ διδάσκειν, ἐλεήμονα πρὸς τὰ ὀρφανὰ καὶ τὰς χήρας, εὐπροσήγορον πρός τε τοὺς πλουσίους καὶ τοὺς πένητας, ταπεινὸν, σιωπηλὸν καὶ διὰ τῶν ἁγίων βιβλίων παρηγοροῦντα τοὺς λελυπημένους. Ἐν τοῖς χειρογράφοις τῶν βιβλίων τοῦ Πηδαλίου ἔμεινε τὸ πόνημα αὐτοῦ, ἐπονομαζόμενον Ἐκκλησιαστικὸς Κανὼν, ὡς παραμυθία εἰς πολλὰς περιστάσεις τῆς συνειδήσεως. «Τοιοῦτος δὲν θέλει φανῇ ποτὲ εἰς τὴν Ῥωσσικὴν γῆν,» ἀνακραυγάζει ὁ σύγχρονος Χρονογράφος, συγκρίνων ἴσως αὐτὸν πρὸς τὸν διάδοχον αὐτοῦ,

Η'. Μητροπολίτην Ἰωάννην τὸν Γ', (ἐν ἔτει 1089),

Ὅστις ἦτο ἁπλοῦς καὶ ἀπαίδευτος, καὶ ὃν ἔφερε μεθ' ἑαυτῆς ἐκ τῆς Βασιλευούσης, παρὰ τοῦ Πατριάρχου Νικολάου τοῦ Γραμματικοῦ, ἡ θυγάτηρ τοῦ μεγάλου Δουκὸς Βισεβολόδου Ἄννα, ἡ θεμελιώσασα ἐν Κιέβῳ τὴν γυναικείαν Μονὴν καὶ τὸ σχολεῖον. Ἑτέρα ἀδελφὴ αὐτῆς, ἡ Εὐπραξία, ἀπεβίωσε καὶ αὕτη μοναχὴ· διότι ὁ πατὴρ αὐτῶν ἦτο πλήρης εὐσεβείας καὶ ἀγάπης πρὸς τὸ ἱερατεῖον, ἀνεγείρων μοναστήρια καὶ προσφέρων πλούσια ἀφιερώματα εἰς τὰς ἐκκλησίας.

Θ'. Ὁ Ἐφραὶμ, ἐν ἔτει 1096.

Τὸ ὄνομα τοῦ Μητροπολίτου *Ἐφραὶμ* ὑπάρχει ἐν τῷ κατα-

λόγῳ τοῦ Κιέβου ἀμέσως μετὰ τὸ τοῦ Ἰωάννου, ὅστις ἀπεβίωσε τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἐλεύσεως αὐτοῦ· αἱ δὲ χρονογραφίαι ἀσυμφωνοῦσι περὶ τοῦ Ἐφραίμ. Διὰ τῶν μὲν ὑποτίθεται αὐτὸς Ἕλλην, ἀποσταλεὶς παρὰ τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου· διὰ τῶν δὲ Ῥῶσσος ἐκ τῆς Δρουζίνης τοῦ Ἰζιασλάβου, ἀσπασάμενος τὸν μοναχικὸν βίον ἐν τοῖς σπηλαίοις τοῦ Ἀντωνίου. Αὐτὸς ὁ Νέστωρ, σιωπῶν περὶ τοῦ Μητροπολίτου Ἐφραίμ, ἀναφέρει μόνον περὶ τοῦ ὁμωνύμου Ἐπισκόπου τῆς Περεϊασλάβλης, ὡς περὶ τοῦ πρεσβυτάτου τῶν Ἀρχιερέων, τῶν μετακομισάντων συνοδικῶς τὰ λείψανα τοῦ ἁγίου Θεοδοσίου, καὶ ὡς ἱδρυτοῦ τοῦ περιφήμου ἐν Περεϊασλάβλῃ Καθολικοῦ τοῦ Μιχαήλ. Ἴσως, ἕνεκα τοῦ ταχέος θανάτου Ἰωάννου τοῦ Γ', δὲν ἐστέλλετο ἐκ τῆς Βασιλευούσης, ἐπὶ μακρὸν χρόνον, Μητροπολίτης, καὶ ὁ Ἐφραίμ, ζῶν εἰς τὴν γειτνιάζουσαν Περεϊασλάβλην, ἐδιοίκει τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Κιέβου, σεβαζόμενος διὰ τὰς χριστιανικὰς αὐτοῦ ἀρετὰς καὶ τὴν πρὸς τοὺς πένητας ἀγάπην παρὰ πάντων. Συνεστήσατο εἰς τὰς πόλεις νοσοκομεῖα καὶ διώρισεν ἰατροὺς δωρεάν. Τὸ ἔτος τοῦ θανάτου αὐτοῦ ὑποτίθεται τὸ 1096, ὅτε ὁ Χὰν Βονιὰκ τῆς Πολοβέτσης, αἴφνης προσελθὼν πρὸς τὸ Κίεβον, κατέστρεψε τὰ πέριξ αὐτῆς καὶ κατέκαυσε τὴν Λαύραν τῆς Πετσέρσκης.

Πρὸς τούτοις προκύπτουσι καὶ ἄλλοι δισταγμοὶ εἰς τὰς χρονογραφίας περὶ τοῦ μητροπολίτου Ἐφραίμ. Κατὰ τὸν κατάλογον τοῦ Νίκωνος, ὁ Ἐπίσκοπος Νοβογορόδου, Λευκᾶς Ζηδιάτης, ἐκλεχθεὶς ἔτι ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἰαροσλάβου, εἰσήχθη, διὰ τῆς συκοφαντίας τῶν οἰκείων αὐτοῦ, εἰς δίκην, ἐνώπιον τοῦ εἰρημένου μητροπολίτου εἰς Κίεβον, καὶ ἐκεῖ ἐκρατήθη ἐπὶ τρία ἔτη μέχρι τῆς τελείας ἀθωώσεως αὐτοῦ. Ἀλλὰ, κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν τῶν χρόνων, τὸ συμβὰν τοῦτο πιθανολογεῖται ἐπὶ τῆς διοικήσεως τοῦ Ἰλαρίωνος οὕτως, ὥστε καὶ ὑποθέτουσί τινες, ὅτι δῆθεν αὐτὸς ἀπεβίωσεν ὡς Μεγαλόσχημος ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἐφραίμ. Ὅπως ἂν ἔχῃ, ἡ δίκη κατὰ τοῦ ἐπισκόπου τοῦ Νοβογορόδου, ὅστις κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν εἶχεν ἤδη τὸν ἀποκλειστικὸν τίτλον τοῦ

Βλαδίκα, ἤτοι Δεσπότου, ἕνεκα τῆς μετοχῆς αὐτοῦ εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς ἀνεξαρτήτου ταύτης πόλεως, ἀποδεικνύει κατὰ πόσον ἐπεξετείνετο ἡ ἐξουσία τοῦ Μητροπολίτου ἐπὶ τοὺς ὑπ' αὐτὸν Ἐπισκόπους ἁπάσης τῆς Ῥωσσίας. Ἡ ἐκλογὴ αὐτῶν ἐξηρτᾶτο ἐνίοτε ἀπὸ τῶν μεγάλων, ἢ καὶ ὑποτελῶν ἡγεμόνων· ἐνίοτε δὲ καὶ ἀπὸ τῆς διαθέσεως τοῦ Πρωθιεράρχου. Ἀλλὰ πάντες οὗτοι ἐχειροτονοῦντο παρ' αὐτοῦ μόνου, καὶ ὑπέκειντο εἰς τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἐπιτήρησιν αὐτοῦ· ὡς καὶ αὐτοὶ οἱ Μητροπολῖται, οἵτινες διωρίζοντο ἑκάστοτε ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἐκρέμαντο, ὡς πρὸς τὰς πνευματικὰς ὑποθέσεις, ἀπὸ τοῦ Πατριάρχου, καὶ διετήρουν τὴν νέαν Ῥωσσικὴν Ἐκκλησίαν εἰς ἀδιάῤῥηκτον δεσμὸν μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς.

Ἡ ἡγεμονία τοῦ Σβιατοπόλκου, υἱοῦ τοῦ Ἰζιασλάβου πρεσβυτέρου τῶν ἐγγόνων τοῦ μεγάλου Ἰαροσλάβου, ἐχαρακτηρίσθη ἤδη διὰ λυπηρῶν κατὰ τόπους ἐμφυλίων σπαραγμῶν, οἵτινες ἔπειτα ἔγειναν παραίτιοι τοῦ ἐντελοῦς διαμελισμοῦ τῆς Ῥωσσίας καὶ τῆς ὑποδουλώσεως αὐτῆς ὑπὸ τῶν Μογγόλων. Ἐν τοσούτῳ, καίτοι ὄντος τοῦ Σβιατοπόλκου ἀνδρὸς ἀδυνάτου χαρακτῆρος καὶ πανούργου, διετηρεῖτο εἰσέτι μεταξὺ τῶν ἡγεμόνων σεβασμὸς πρὸς τὸ πρωτόθρονον Κίεβον καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ πρεσβυτέρου τοῦ γένους. Ὅτε δὲ ὁ Ὀλὲγ τοῦ Τσερνιγόβου, ὁ ἀνήσυχος υἱὸς τοῦ Σβιατοσλάβου, ἐστασίαζε μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ πρὸς τὸν μέγαν Δοῦκα, κατεπραΰνετο διὰ τοῦ ἀνδρείου Βλαδιμίρου τοῦ Μονομάχου, υἱοῦ τοῦ Βισεβολόδου, ὅστις εἰρήνευε τοὺς ὑποτελεῖς ἐξουσιαστὰς κατὰ τὰς συνελεύσεις τῶν ἡγεμόνων. Τὸ νικηφόρον ξίφος αὐτοῦ ἀπέκρουε καὶ τοὺς ἀγρίους ἐχθροὺς τῆς μεσημβρινῆς Ῥωσσίας Πολοβέτσους, οἵτινες, ζῶντες ὡς νομάδες εἰς τὰς παρὰ τὸν Τάναϊν ποταμὸν καὶ τὸν Εὔξεινον Πόντον ἐρήμους πεδιάδας, ἐτάραττον ἀκαταπαύστως, δι' ἐπιδρομῶν, τὰ ἀνατολικὰ μεθόρια, ἀχρισοῦ ἐξωλοθρεύθησαν καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τῶν Μογγόλων. Ἀλλ' ἡ παρὰ τοῦ Σβιατοπόλκου ἐπίβουλος τύφλωσις τοῦ Δουκὸς Βασίλκα, ἐνεργηθεῖσα διὰ μηχανορῥαφίας τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βολυ-

νίας Δαυὶδ, συγγενοῦς αὐτοῦ, ὥθησε τὸν Μονομάχον καὶ πάντας τοὺς Σβιατοσλαβιστὰς εἰς ἐκδίκησιν, καὶ οὗτοι ἐπλησίασαν πρὸς τὸ Κίεβον, ἐντὸς τῶν τειχῶν τοῦ ὁποίου ἔτρεμεν ὁ μέγας Δούξ.

Ι'. Ὁ Νικόλαος, ἐν ἔτει 1098.

Τότε δ' ἐπαρουσιάσθη ὡς εἰρηνευτὴς, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ στρατοπέδου τῶν παροξυνθέντων, ὁ νέος Μητροπολίτης *Νικόλαος*· «Παρακαλοῦμεν, εἶπεν, ὦ ἡγεμὸν, Σέ τε καὶ τοὺς ἀδελφούς Σου, μὴ καταγίνεσθε εἰς τὸ ν' ἀπωλέσητε τὴν Ῥωσσικὴν γῆν· διότι ἐὰν μόλις ἀρχίσητε τὸν μεταξὺ ὑμῶν πόλεμον, οἱ μιαροὶ θέλουσι χαίρει καὶ κρατήσει τῆς χώρας ἡμῶν, ἣν ὑπερασπίσθησαν οἱ πάπποι καὶ οἱ πατέρες ὑμῶν μετὰ πολλοῦ μόχθου καὶ ἀνδρείας ἀναδειχθέντες ἐπί τε τῆς Ῥωσσικῆς γῆς νικηταὶ, καὶ ἄλλων χωρῶν προσκτήτορες. Καὶ ὑμεῖς θέλετε νὰ καταστρέψητε τὴν Ῥωσσικὴν χώραν;»

Μνημεῖον τῆς ἡγεμονίας τοῦ Σβιατοπόλκου ἔμεινεν εἰς Κίεβον τὸ χρυσόστεγον τοῦ Μιχαὴλ μοναστήριον, ἀνεγερθὲν παρ' αὐτοῦ ἐν ὀνόματι τοῦ φύλακος Ἀγγέλου αὐτοῦ, καὶ εἰς τὴν μεγαλοπρεπῆ αὐτοῦ ἐκκλησίαν ἐτέθησαν τὰ λείψανα τῆς ἁγίας μεγαλομάρτυρος Βαρβάρας, τὰ μετακομισθέντα ἐκ τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῆς πρώτης συζύγου τοῦ ἡγεμόνος, τῆς βασιλόπαιδος Βαρβάρας. Ἐκεῖ διαφυλάττεται καὶ μέχρι τοῦδε ἡ πολύτιμος αὕτη ἁγιότης.

ΙΑ'. Ὁ Νικηφόρος, ἐν ἔτει 1108.

Ὁ Μητροπολίτης *Νικηφόρος* (1), Ἕλλην τὸ γένος, ἐγκαθι-

---

(1) Σ. τοῦ Μ. Ἀπόσπασμα ἐξαχθὲν ἐκ τοῦ Β' τόμου τῆς ὑπὸ τοῦ Καραμζηνοῦ ἱστορίας τῆς Ῥωσσίας, καὶ ἐκ τοῦ Ε'. καὶ τελευταίου μέρους τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας, ὑπὸ Γαβριὴλ ἀρχιμανδρίτου Ῥώσσου, ἐκδοθείσης ἐν Καζάνῃ, ἐν ἔτει 1840.

Ὁ Νικηφόρος, μητροπολίτης Κιέβου καὶ ἁπάσης Ῥωσσίας, Ἕλλην τὸ γένος, ἐπέμφθη εἰς Ῥωσσίαν ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως

δρυθεὶς παρὰ τοῦ Πατριάρχου Νικολάου, ἐνεκαινίασε τὸν νέον ναὸν, καὶ κατὰ τὴν δεκαπενταετῆ διοίκησιν αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἄξιος συνεργὸς τοῦ Μονομάχου, πρὸς ὃν αἱ εὐφραδεῖς καὶ παραινετικαὶ

Νικολάου τοῦ Χρυσοβέργου κατὰ τὸ 1106 ἔτος, κατ' ἄλλους δὲ τὸ 1108. Ἀφιχθεὶς Κίεβον τὴν ς' Δεκεμβρίου, ἀνέλαβε τὰ καθήκοντα αὐτοῦ τὴν ιή τοῦ αὐτοῦ μηνὸς, ἀπεβίωσε δὲ κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1128 ἔτους. Ἀρχιποίμην σώφρων καὶ διάσημος διὰ τὰς γνώσεις καὶ τὴν εὐγλωττίαν αὐτοῦ, καὶ πεπαιδευμένος λατινιστὴς, κατέλιπε μνημεῖον δύο πρὸς τὸν Βλαδίμιρον Μονομάχον ἐπιστολὰς αὐτοῦ. Ἡ μὲν πραγματεύεται περὶ τῶν Λατίνων, καὶ πῶς οὗτοι ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἤτοι περὶ τοῦ χωρισμοῦ τῶν δύω Ἐκκλησιῶν· ἡ δὲ, περὶ τῆς νηστείας καὶ τῆς ἐγκρατείας τῶν αἰσθήσεων, ἔτι μᾶλλον ἀξία περιεργείας, ὡς ἐμπεριέχουσα οὐ μόνον θεολογικὰς, ἀλλὰ καὶ φιλοσοφικὰς σκέψεις, ἀποπερατουμένη διὰ τῶν ἐγκωμίων τῶν ἀρετῶν τοῦ Μονομάχου. «Ὁ νοῦς,» γράφει ὁ Νικηφόρος, «ὁ νοῦς εἶνε τὸ λαμπρὸν, τὸ ῥωτεινὸν ὄμματῆς ψυχῆς, κατοικούσης ἐν τῇ κεφαλῇ. Ὡς Σὺ, Σοφὲ Ἄναξ, καθήμενος ἐπὶ θρόνου, κυβερνᾷς διὰ τῶν βοεβόδων Σου τὸν λαὸν, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ διὰ τῶν πέντε αἰσθήσεων κυβερνᾷ τὸ σῶμα. Τῆς περιττολογίας ἀπέχω, διότι ὁ νοῦς σου ἵπταται ὁρμητικῶς, βαθύνων εἰς τὴν ἔννοιαν παντὸς λόγου. Δύναμαι ἄρά γε νὰ ἐπιβάλω Σοι νόμους ἐπὶ τῆς μετριότητος πρὸς τὰς αἰσθητικὰς ἡδονάς; ἐν ᾧ Σὺ γόνος Αὐτοκρατορικοῦ (Ἑλληνικοῦ) αἵματος, κυριάρχης χώρας ἰσχυρᾶς, οὐδ' ἐν οἴκῳ ἀναπαύεσαι, πάντοτε ἐν μόχθῳ τε καὶ ὁδείᾳ διατελῶν, χαμαὶ καθεύδεις, ἐν ᾧ εἰσέρχεσαι εἰς τὰ λαμπρὰ ἀνάκτορα μόνον ὅταν σπουδαῖα τοῦ Κράτους ἀντικείμενα ἀναγκάζωσί Σε, καὶ τότε μόνος ἀποδυόμενος τὸ ἀγαπητόν Σου λιτὸν ἱμάτιον, ἐνδύεσαι τὸ τοῦ Κυριάρχου, ἐν ᾧ λέγω, ἐστιῶν, ἢ ξενίζων ἄλλους διὰ τῶν Ἡγεμονικῶν σου δείπνων, Σὺ αὐτὸς ἐπιτηρεῖς ἐπὶ τῶν πλουσίων καὶ πολυδαπάνων ἐδεσμάτων; ..... Καὶ τὰς ἄλλας ἀρετάς Σου ἐπαινέσω; Ναί, τὴν μεγαλοδωρίαν Σου, διότι πρὸς πάντας τὴν δεξιάν Σου τείνεις, οὔτε ἄργυρον οὔτε χρυσὸν κρύπτων, οὔτε τὰ ἐν τῷ ταμείῳ Σου ἀριθμῶν, ἀλλὰ διανέμων αὐτὰ δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν Σου, καὶ ἐντοσούτῳ οὔτε πτωχεύων, διότι ἡ θεία χάρις εἶνε μετὰ Σοῦ! ..... Τοῦτο μόνον μένει νὰ εἴπω· ὅτι δηλαδὴ, ὡς ἡ ψυχὴ εἶνε ὑπόχρεως νὰ δοκιμάζῃ, ἢ νὰ ἐξελέγχῃ τὰς πράξεις τῶν αἰσθημάτων, τῆς ὁράσεως, τῆς ἀκοῆς, τῶν ἀναφαιρέτων ὅπλων αὐτῆς, ἵνα μὴ ἀπατηθῇ κατὰ τὰς κρί-

ἐπιστολαὶ αὐτοῦ διετηρήθησαν. Ἀμφότεροι οὗτοι ἔλαμπον μεταξὺ πάντων τῶν συγχρόνων αὐτῶν διά τε τῆς παιδείας καὶ τοῦ μεγαλείου τοῦ χαρακτῆρος, ὡς τύποι τῆς χριστιανικῆς ἀρετῆς,

---

σεις αὐτῆς, οὕτω καὶ ὁ Ἄναξ ὀφείλει νὰ ἐξελέγχῃ τὰς ἀναφορὰς τῶν μεγιστάνων. Ἐνθυμήθητι τίς ἐξωρίσθη, ἢ ἀπεβλήθη, τίς ἐτιμωρήθη ὑπὸ Σοῦ; μήπως ἡ συκοφαντία ἠφάνισε τοὺς δυστυχεῖς τούτους; . . . . . Ἀγαπητὲ Ἄναξ, μὴ θλίβωσί Σε οἱ εἰλικρινεῖς λέγοι μου! Μὴ νόμιζε, ὅτι ἤκουσα τὰς μεμψιμοιρίας τῶν καταδικασθέντων, ἢ τῶν ὑπερασπιστῶν αὐτῶν· οὐχί! γράφω μόνον πρὸς ἐνθύμησίν Σου· διότι ἡ μεγάλη ἐξουσία ἀπαιτεῖ καὶ μεγάλην ἀπολογίαν καὶ σκέψιν. Ἀρχομένης ἤδη τῆς τεσσαρακονθημέρου νηστείας, καιρὸς εἶνε τῶν ψυχοσωτηρίων συλλογισμῶν, ὅτε οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ποιμένες ὀφείλουσι καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἡγεμόνας νὰ εἴπωσι μετὰ παῤῥησίας τὴν ἀλήθειαν. Γινώσκω, ὅτι ἡμεῖς πάντες εἴμεθα ἀσθενεῖς· ἀλλ' ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ εἶνε ἐν ἡμῖν ὑγιὴς καὶ ἀκέραιος· ἐὰν αὐτὸς εἶνε ὠφέλιμος, πρὸς τί τότε νὰ ἐπεμβαίνωμεν εἰς μεγαλητέραν ἔρευναν; ὁ τὴν ὄψιν ἄνθρωπος Θεὸς ἐν τῇ καρδίᾳ.» κτλ. — Οὕτως οἱ ἀρχαῖοι διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν ἐλάλουν πρὸς τοὺς ἡγεμόνας, συνδέοντες τὸν ἀπὸ καρδίας ἔπαινον μετὰ χριστιανικῆς παραινέσεως.

Ὁ Νικηφόρος κατέλιπε προσέτι καὶ τρίτον μνημεῖον αὐτοῦ· τὴν ἐπ' Ἐκκλησίας κατὰ τὴν ἑβδομάδα τῆς τυρινῆς πρὸς τοὺς ἡγουμένους καὶ πρὸς ἅπαντας τοῦ ἱερατικοῦ καὶ ἱεροδιακονικοῦ βαθμοῦ καὶ τοὺς κοσμικοὺς διδασκαλίαν, μετὰ τῆς ἑρμηνείας πῶς πρέπει νὰ διέρχωνται τὴν τεσσαρακοστήν· μιμούμενος δὲ τοὺς Ἁγίους Πατέρας, καὶ ἐπιθυμῶν νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὑπογραμμὸς εἰς πάντας τοὺς μετ' αὐτὸν συγγράφοντας Ῥώσσους κληρικούς, ἤντλησεν ἐκτεταμένας γνώσεις ἐκ πασῶν τῶν ἐξόχων ἐπιστημῶν, καὶ κατέθηκεν αὐτὰς εἰς τὸ θησαυροφυλάκιον τῆς ἐκκλησίας. Ἐπιθυμήσας δὲ ν' ἀπευθύνῃ πρὸς τὸν Μονομάχον ὠφελίμους συμβουλὰς, ἐκθέτει τὴν οὐσίαν τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς καὶ, μεταξὺ ἄλλων, μεταβαίνει εἰς τὰς μεταφυσικὰς ἐρεύνας. «Ἡμεῖς,» λέγει, «εἴμεθα διττοί, λογικοί τε καὶ ἄλογοι, ἠθικοί τε καὶ ὑλικοί. Τὸ ἠθικὸν εἶνε ἐν ἡμῖν θαυμάσιόν τι, πλησιάζει πρὸς τὸ θεῖον· τὸ δ' ὑλικὸν, ἀγενὲς, ἀγροῖκον ἡδονικὸν, παθητικόν. Ἐκ τούτου ἐγεννήθη ἡ πρὸς ἄλληλα μεγάλη πάλη, καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ προσδιωρίσθη ἐγκράτεια, καταδαμάζουσα τὰ ὑλικὰ πάθη καὶ προσφέρουσα εἰς τὴν ὑπερτάτην ἀρχὴν τὴν νίκην. Ἂν ὁ Ἀδὰμ ἦτο ἐγκρατὴς, δὲν ἡμάρτανε, καὶ ὁ Θεὸς δὲν ἀπῄτει παρ' ἡμῶν ἐγκράτειαν.

καθήμενος ἐπὶ τῶν θρόνων τοῦ τε Βασιλικοῦ καὶ Ἱεραρχικοῦ. Ἡ δόξα τοῦ Βλαδιμίρου, μακρὰν προχωρήσασα, ἔἰωκεν αὐτῷ καὶ τὸ βασιλικὸν στέμμα. Κατὰ τὴν ἐν τῇ βαθμολογικῇ βίβλῳ δια-

---

τὰ δὲ διὰ τῆς ἀκρατείας ἀπολεσθέντα, ἀνακτῶνται διὰ τῆς ἐγκρατείας. — Ἆρα, εὐσεβέστατε καὶ σώφρον Ἄναξ, ἡ ἐγκράτεια εἶνε ἡ βάσις τῆς ἀρετῆς, καὶ δι' αὐτῆς ἔλαμψεν αὕτη εἰς τὸν κόσμον, ὡς ὁ ἥλιος.— Ἐν τῷ ἀνθρώπῳ (ἑξακολουθεῖ ὁ Νικηφόρος) τὸ κακὸν εἶνε μεμιγμένον μετὰ τοῦ ἀγαθοῦ, ὡς ἡ ἄἶρα μετὰ τοῦ σίτου, διὸ πρέπει νὰ προσέχωμεν μεγάλως, ἵνα μὴ ἐκλάβωμεν τὸ κακὸν ἀντὶ ἀγαθοῦ, καὶ τὸ ἀγαθὸν ἀντὶ κακοῦ. — Ὡραῖος καὶ καλὸς τὴν θεωρίαν ὁ καρπὸς ὁ ἀπολέσας τὸν προπάτορα ἡμῶν, ἀλλ' ἐν αὐτῷ ἦτο κακὴ σαγηνεία, δηλαδὴ ἡ παρακοή. Ἡ ψυχὴ (ἐξηγεῖ ὁ Νικηφόρος) συνίσταται ἐκ τριῶν ἀρχῶν, τοῦ λογικοῦ, τοῦ θυμοειδοῦς καὶ τῆς ἐπιθυμίας. Τὸ λογικὸν εἶνε περισπούδαστον· ἀνυψοῖ ἡμᾶς πρὸς τὸν Θεὸν ὡς τὸν Ἀβραὰμ καὶ τὸν Ἐνὼχ, αὐτὸ τοῦτο καὶ καταστρέφει ἡμᾶς, ὡς κατέστρεψε τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας καὶ τὸν διάβολον. Τὸ θυμοειδὲς ἐμφαίνει ζῆλον πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἐκδίκησιν πρὸς τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ. Ἐν αὐτῷ ἀναφαίνονται ἡ κακία καὶ ὁ φθόνος, ἡ ὀρθοδοξία καὶ ἡ ἑτεροδοξία· παράδειγμα τῆς μὴ ὀρθῆς χρήσεως τῆς ὀργῆς εἶνε ὁ Κάϊν, ὁ ὁρμήσας κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ — παραδείγματα δὲ τῆς ὀρθῆς χρήσεως εἶνε ὁ Μωϋσῆς ὁ ἀποκτείνας τὸν Αἰγύπτιον τὸν τύπτοντα τὸν Ἰσραηλίτην, ὁ Φινεὲς ὁ φονεύσας τὸν παραβάτην· — ὁ Ἠλίας ὁ ἐγκτίσας τοὺς ἱερεῖς τοῦ Βάαλ. Ἀλλ' ὁ λῃστὴς ὁ φονεύσας τὸν ἀκάθαρτον εἰδωλολάτρην δὲν θέλει δικαιωθῆν, ἡ ὀργὴ αὐτοῦ προῆλθεν ἐκ κακίας καὶ αἰσχροκερδείας. Ἡ ἐπιθυμία εἶνε ἡ ὑψηλοτέρα πρὸς τὸν Θεὸν τάσις καὶ ἀπάρνησις τοῦ παντὸς ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ. Τοιαύτη εἶνε ἡ κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου ὅταν πάντα τὰ ἀνθρώπινα σχίζωνται ὡς κυλίκιον· ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος λέγει τότε πρὸς τὸν Θεόν· «Σὺ μετέβαλες τοὺς θρήνους μου εἰς ἀγαλλίασιν, ἔσχισας τὰ ἐνδύματά μου, καὶ ἐνέδυσάς με χαράν·» ἡ δὲ χαρὰ αὕτη γεννᾶται ἐκ τῶν κακώσεων καὶ τῶν παθημάτων, ἅπερ ὁ ἄνθρωπος ὑφίσταται χάριν τοῦ Θεοῦ. — Τότε ὁ ἄνθρωπος αὐξάνει ὡς ὁ ζωὴν ἔχων σπόρος, ἐνεργεῖ θαύματα, προλέγει τὸ μέλλον, προσεγγίζει πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ γίνεται ἅγιόν τι, ὅμοιον τῷ Θεῷ, ἐπὶ τῆς γῆς. Λαλήσας πρὸς Σὲ, ὦ Ἡγεμὸν, περὶ τῆς τρισυποστάτου ὑπάρξεως τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς (λέγει ὁ Νικηφόρος), εἴπω Σοι καὶ περὶ τῶν αὐτῇ ὑποτεταγμένων Βοεβόδων, βοηθῶν, δι' ὧν

λαμβανομένην διήγησιν, ὁ Ἕλλην Αὐτοκράτωρ Κομνηνὸς, ἔστειλεν αὐτῷ δῶρον τὸ στέμμα, τὰς ἁγίας βάρμας (1), καὶ τὸν ζωοποιὸν Σταυρὸν, ἅτινα σήμερον φυλάττονται ἐντὸς τῆς ἐν Μόσχᾳ ὁπλοθήκης· ὁ δὲ Μητροπολίτης Ἐφέσου Νεόφυτος, ὁ τὰ Βασιλικὰ ταῦτα κοσμήματα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως κομίσας, ἐξετέλεσε κατὰ πρῶτον ἐπὶ τοῦ Μονομάχου, ἐντὸς τοῦ Καθολικοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, τὴν τῆς στέψεως ἱεροτελεστίαν, τύπον τῶν ἐπερχομένων ἐνδόξων στέψεων τῶν ἡγεμόνων τῆς Ῥωσσίας.

αὕτη, ἄϋλος οὖσα, ἐνεργεῖ ὑλικῶς, καὶ ἐν τοσούτῳ προσδεχομένη τὰς ἐντυπώσεις. Ἡ ψυχὴ, εἶπον, κατοικεῖ ἐν τῇ κεφαλῇ, ὁ δὲ νοῦς εἶνε ὁ λαμπρὸς ὀφθαλμὸς αὐτῆς· — αὕτη πληροῖ ἅπαν τὸ σῶμα διὰ τῆς ἰδίας δυνάμεως· οὕτω καὶ Σὺ, ὦ Ἡγεμόν! κατοικῶν ἐπὶ τῆς Σῆς γῆς μετὰ δούλων καὶ Βοεβόδων Σου, πληροῖς αὐτὴν, καὶ ἐνεργεῖς, ὢν Σὺ αὐτὸς Κυριάρχης.» — Ὁ Νικηφόρος ἐξηγεῖ, ὅτι αἱ ὑπηρέτριαι τῆς ψυχῆς εἶνε αἱ πέντε αἰσθήσεις· ἡ ὅρασις, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἔχῃ τὰς φρένας αὐτοῦ εἶνε πάντοτε ἀληθινή· ἡ ἀκοὴ, ἐκ τοὐναντίον εἶνε ἐνίοτε ἀπατηλή· τίνος ἕνεκεν; ἀγνοῶ· ἀλλ' ἐξηγοῦσιν ὅτι ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς ὁράσεως βλέπει τὸ ἔμπροσθεν μόνον μέρος, ἄρα ἓν μόνον βλέπει, διὰ δὲ τῆς ἀκοῆς αἰσθάνεται ἔμπροσθέν τε καὶ ὄπισθεν, προσηλοῦται ἐμπρὸς πρὸς τὸν λαλοῦντα, καὶ ὀπίσω πρὸς τὸν κράζοντα, καὶ οὕτως ἡ ἀκοὴ διασκορπίζεται. Ὁ Νικηφόρος περαίνει τὸν λόγον λέγων, ὅτι ὁ Μονομάχος κατὰ τὸ λογικὸν αὐτοῦ εἶνε μέγας, οὐχὶ δὲ καὶ μικρὸς κατὰ τὸ θυμοειδὲς αὐτοῦ, ἀλλὰ μικρὸς τὴν ἐπιθυμίαν. Ὁ Καραμζὴν εἶδεν ἐν τῷ πονήματι τούτῳ μόνον τὸ παράδειγμα ἐκεῖνο, τὸ πῶς οἱ ἀρχαῖοι διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν ἐλάλουν πρὸς τοὺς ἡγεμόνας, συνδέοντες τοὺς εἰλικρινεῖς ἐπαίνους μετὰ τῶν χριστιανικῶν συμβουλῶν· ἀλλ' αὐτὸ εἶνε εἰς ἡμᾶς πολύτιμον διά τε τὴν διάταξιν, καὶ διὰ τὴν καθαρὰν σύνθεσιν καὶ τὴν περιγραφὴν τῶν ψυχικῶν πλεονεκτημάτων τοῦ πράου Βλαδιμίρου, καὶ τὴν φιλοσοφικὴν τάσιν αὐτοῦ.

Τὸ ὕφος τῶν ἐπιστολῶν καὶ τῆς διδασκαλίας ταύτης ἐτιμήθη καὶ ἐπεσημάνθη διὰ τῆς σφραγίδος τῶν αἰώνων· ἀθάδες μὲν, ἀλλ' ἱκανῶς καθαρὸν, καὶ περιέχον πολλὰς καὶ ἰσχυρὰς ἐκφράσεις.

(1) Κοσμήματα χρυσᾶ πεποικιλμένα μετὰ πολυτιμήτων λίθων καὶ μαργαριτῶν, καταβαίνοντα ἀπὸ τοῦ περιλαιμίου εἰς τὸν ὦμον, καὶ χρησιμεύοντα εἰς τὴν στέψιν τῶν ἀρχαίων Τσάρων.

Εἰς τὸν Νικηφόρον ἀποδίδεται ἡ σύστασις τῆς νέας ἐπαρχίας τῆς Πολότσκης, ἔνθα αὐτὸς ἐγκαθίδρυσεν ὡς Ἐπίσκοπον τὸν Μηνᾶν. Ἀδυνατοῦμεν δὲ νὰ ὀνομάσωμεν αὐτὸν ἐν πεποιθήσει, πρῶτον, διότι ἀμφιβάλλεται, ὅτι ἡ τῆς Πολότσκης ἡγεμονία, οὖσα μᾶλλον τῶν λοιπῶν ἀνεξάρτητος τῆς τοῦ Κιέβου καὶ κυβερνωμένη ὑπὸ ἰσχυρῶν ὑποτελῶν ἡγεμόνων καὶ πρεσβυτάτων ἐκ παντὸς τοῦ γένους τῶν τέκνων τοῦ ἁγίου Βλαδιμίρου, δὲν εἶχεν ἕως τότε ἴδιον Ἐπίσκοπον. Τοῦτ' αὐτὸ ὑποπίθεται καὶ περὶ τῆς Σμολένσκης, οὔσης ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων τῆς Ῥωσσίας πόλεων, ἧς οἱ Ἐπίσκοποι ἤρχισαν ν' ἀριθμῶνται ἔτι ὀψιαίτερον, διότι καὶ αἱ χρονογραφίαι αὐταὶ διαφωνοῦσι περὶ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν· οἱ μὲν δηλονότι ὀνομάζουσι πρῶτον τὸν Μιχαὴλ ἢ Μανουὴλ, τὸν ἐγκαθιδρυθέντα ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου *Μιχαὴλ τοῦ Β'*, οἱ δὲ ὑποθέτουσι δύω Ἐπισκόπους, τὸν Ἰγνάτιον καὶ τὸν Λάζαρον, πρὶν ἔτι τοῦ Μανουήλ. Ὁ δὲ Νέστωρ λαλεῖ περὶ τῆς συστάσεως τῶν πρώτων ἐπαρχιῶν ἀορίστως. Αἱ διηγήσεις αὐτοῦ ἔπαυσαν κατὰ τὸ 1116 περίπου ἔτος. Ἕτερος πεπαιδευμένος μελανείμων, ὁ Σίλβεστρος, ἡγούμενος τοῦ μοναστηρίου τῆς Βιδουβίτσκης, ἐξηκολούθησε τὴν χρονογραφίαν μέχρι τοῦ 1124 ἔτους, μεθ' ὃ οἱ διαδεξάμενοι τὸ εὐσεβὲς τοῦτο ἔργον ἔμειναν ἄγνωστοι εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἡ ἱστορία τῆς Ῥωσσίας ἐξηκολούθει γραφομένη δι' ἀφανοῦς μοναχικῆς χειρὸς ἐν τῇ ἠρεμίᾳ τοῦ κελλίου, ἐν τῷ μέσῳ τῶν τρικυμιῶν καὶ τῶν πολιτικῶν ἀνατροπῶν.

Κατὰ τὴν αὐτὴν σχεδὸν ἐποχήν, ἐπὶ τοῦ ἁγίου ἐπισκόπου Νικήτα, μοναχοῦ τῆς Πετσέρσκης, δύω διάσημοι μοναὶ ἐθεμελιώθησαν εἰς τὸ Μέγα Νοβογόροδον· ἡ μὲν τῆς Ἰουριεύσκης, ζήλῳ τοῦ Δουκὸς Μιστισλάβου, εἰ καὶ κατά τινας παραδόσεις ἀποδίδεται ἡ θεμελίωσις αὐτῆς εἰς τὸν Μέγαν Ἱερόσλαβον· ἡ δὲ τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου τοῦ Ῥωμαίου, ὅστις ἀναπλεύσας ἐκ δυσμῶν τὸν Βόλχοφ, ἐμόνασε παρὰ τὰς ὄχθας αὐτοῦ, πλησίον τῆς ὑπ' αὐτοῦ οἰκοδομηθείσης ἐκκλησίας τῆς Γεννήσεως τῆς Θεομήτορος· — Ὡς εἰς Νοβογόροδον καὶ εἰς Κίεβον, οὕτω καὶ εἰς πολλὰς

ὑποτελεῖς πόλεις, ἔνθα εἰσεχώρησεν ἡ ἠὼς τοῦ πνευματικοῦ φωτισμοῦ ἀνηγείροντο βαθμηδὸν μοναστήρια, ἅπερ ἐξέτειναν αὐτὸν εἰς τὰ περικείμενα, καὶ μετὰ τῶν ἁγίων Ἀναχωρητῶν ἔπιπτεν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ εἰς τὰς φάραγγας καὶ τοὺς δρυμῶνας, ὡς σπόρος ζωοποιὸς τῆς μελλούσης ζωῆς, προωρισμένος νὰ παράξῃ καρπὸν ἐγκαίρως.

ΙΒ'. Ὁ Νικήτας, ἐν ἔτει 1124.

Ὁ Διάδοχος τοῦ σοφοῦ Νικηφόρου, Μητροπολίτης *Νικήτας*, χειροτονηθεὶς ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἰωάννου, ἐξετέλεσε τὴν κηδείαν τοῦ μεγάλου Μονομάχου (1), εἰς τὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας

---

(1) Σ. τοῦ Μ. Ἀπόσπασμα ἐξαχθὲν ἐκ τοῦ Β' τόμου τῆς ὑπὸ Καραμζηνοῦ Ἱστορίας τῆς Ῥωσσίας, καὶ ἐκ τοῦ Ε. καὶ τελευταίου μέρους τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας, ὑπὸ Γαβριὴλ ἀρχιμανδρίτου Ῥώσσου, ἐκδοθείσης ἐν Καζάνῃ ἐν ἔτει 1840.

Ὁ σύγχρονος τοῦ Νικηφόρου Βλαδίμιρος ὁ Μονομάχος, μετὰ τὴν τρισκαιδεκαετῆ ἡγεμονίαν αὐτοῦ ἐτελεύτησε τὸ ογ' ἔτος τῆς ἡλικίας, ἔνδοξος διὰ τὰς ὑπὲρ τῆς Ῥωσσίας νίκας καὶ τὰ ἀγαθὰ ἤθη αὐτοῦ, ὡς λέγουσιν οἱ ἀρχαῖοι χρονογράφοι. Ὅτε μετέβη εἰς τὸν διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Βωρήσου ἁγιασθέντα τόπον, ἦτο πάσχων καὶ ἀσθενής· καὶ ἐκεῖ τὴν 19ην Μαΐου τοῦ 1125 ἔτους, πλησίον τῆς ὑπ' αὐτοῦ παρὰ τὸν ποταμὸν Ἄλιτον ἀνεγερθείσης ἐκκλησίας, πλήρης διαπύρων πρὸς τὴν παρήγορον πίστιν αἰσθημάτων, παρέδωκε τὸ πνεῦμα εἰς Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν. Τὰ τεθλιμμένα τέκνα αὐτοῦ καὶ οἱ μεγιστᾶνες κομίσαντες τὸν νεκρὸν εἰς Κίεβον, τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Βασιλείου, ἐκήδευσαν αὐτὸν ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἡ εὐλάβεια ἦτο τότε πάγκοινος ἀρετή· ἀλλ' ὁ Βλαδίμιρος διεκρίνετο καὶ διὰ τῆς ἐγκαρδίου χριστιανικῆς κατανύξεως αὐτοῦ. Ὅτε ἐντὸς τῶν ναῶν προσηύχετο πρὸς τὸν Παντοκράτορα, ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀγαπητοῦ αὐτοῦ λαοῦ, δάκρυα ἔῤῥεον ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ. Οὐχ ἧττον ἐπαινοῦσιν οἱ χρονογράφοι τὴν ἀφοσίωσιν αὐτοῦ πρὸς τὸν πατέρα (ὃν ὁ σπάνιος οὗτος υἱὸς, οὐδέποτε καὶ εἰς οὐδὲν παρήκουε), τὴν πρὸς τὴν ἀσθενῆ ἀνθρωπότητα συγκατάβασιν, εὐσπλαγχνίαν, γενναιότητα καὶ ἀγαθότητα αὐτοῦ· διότι κατὰ τὸ λέγειν αὐτῶν, ἠγαθοποίει καὶ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ, καὶ εὐηρεστεῖτο ν' ἀπολύῃ αὐτοὺς μετὰ δώρων. Ἀλλὰ μᾶλλον εὐκρινῶς τε καὶ σαφῶς παρίστησι τὴν ἀγαθὴν αὐτοῦ ψυχὴν, ἡ ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τὰ τέκνα αὐτοῦ γεγραμμένη διδαχὴ, ἥτις θεωρεῖται ὡς τὸ σύμβολον

Καθολικὸν, ἐν τῷ μέσῳ τῶν κλαυθμῶν τῆς Ῥωσσικῆς γῆς, καὶ ὑπῆρξε προσέτι μάρτυς καὶ ἑτέρου δυστυχήματος αὐτῆς, — ἤτοι τῆς φρικαλέας πυρκαϊᾶς, ἥτις ἐξηφάνισεν ἐν Κιέβῳ τε-

---

τῆς κοινῆς τοῦ Ῥωσσικοῦ λαοῦ φιλοσοφίας. Κατ' εὐτυχίαν τὸ λείψανον τοῦτο τῆς ἀρχαιότητος διεσώθη ἔν τινι ἐπὶ περγαμινοῦ γεγραμμένῃ χρονογραφίᾳ, καὶ εἶνε ἄξιον καταχωρίσεως εἰς τὴν ἱστορίαν. Ἔχει δὲ οὕτως·

«Ὁ Μέγας Δοὺξ λέγει κατ' ἀρχὰς, ὅτι ὁ πάππος αὐτοῦ Ἰαρόσλαβος ὠνόμασεν αὐτὸν ῥωσσικῶς μὲν Βλαδίμιρον, χριστιανικῶς δὲ Βασίλειον, καὶ ὅτι ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ ἐπωνόμασαν αὐτὸν Μονομάχον.» Μήπως ἄρά γε, διότι ὁ Βλαδίμιρος ἦτο ἐκ μητρὸς ἔγγονος τοῦ Ἕλληνος Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου, ἢ μήπως διότι κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς νεότητος αὐτοῦ ἐδείκνυεν ἰδιαζούσας πολεμικὰς ἀρετάς; — «Πλησιάζων πρὸς τὸν τάφον,» γράφει αὐτὸς, «εὐχαριστῶ τὸν Ὕψιστον Θεὸν, διότι ἠὔξησε τὰς ἡμέρας μου· ἡ χεὶρ Αὐτοῦ ὡδήγησέ με μέχρις ἐσχάτου γήρατος. Ὑμεῖς δὲ, ἀγαπητά μου τέκνα, καὶ πᾶς ὅστις ἀναγνώσῃ τὴν γραφὴν ταύτην, φυλάττετε τὰ ἐν αὐτῇ. Ἐὰν δ' ἡ καρδία ὑμῶν μὴ ἐγκρίνῃ αὐτὰ, μὴ κατακρίνατε τὸν σκοπόν μου, ἀλλ' εἴπατε, αὐτὸς ὀρθῶς οὐ λαλεῖ.»

«Ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη, εἰσὶν αἱ βάσεις τῶν ἀρετῶν. Μέγας ἐστὶν ὁ Κύριος καὶ θαυμαστὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ!» Περιγράψας διὰ γενικῶν φράσεων, καὶ τοπλεῖστον διὰ τῶν λόγων τοῦ Δαυΐδ, τὴν καλλονὴν τοῦ δημιουργήματος καὶ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Πλάστου, ἐξακολουθεῖ λέγων.

«Ὦ τέκνα μου, αἰνεῖτε τὸν Θεόν! Ἀγαπᾶτε καὶ τὴν ἀνθρωπότητα. Οὔτε ἡ νηστεία, οὔτε ὁ μοναχικὸς οὐδ' ὁ μονήρης βίος σώζει ἡμᾶς· οὐχί· ἀλλ' αἱ ἀγαθουργίαι. Μὴ ἀμελεῖτε τοὺς πτωχοὺς, τρέφετε αὐτοὺς, καὶ συλλογίσθητε, ὅτι πᾶσα κληρονομία εἶνε τοῦ Θεοῦ, καὶ μόνον πρὸς καιρὸν ἐνεπιστεύθη αὕτη ὑμῖν. Μὴ κρύπτετε τὰ πλεύτη ὑμῶν εἰς τὰ ἔγκατα τῆς γῆς, διότι τοῦτο ἀντίκειται τῷ χριστιανισμῷ. Ἔστε πατέρες τῶν ὀρφανῶν· γρίνατε ὑμεῖς αὐτοὶ τὴν χήραν· μὴ παραχωρεῖτε τοῖς ἰσχυροῖς τὸ ἁφανίζειν τοὺς ἀδυνάτους. Μὴ φονεύετε οὔτε τὸν ἀθῶον, οὔτε τὸν πταίστην· ἡ ζωὴ καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ χριστιανοῦ εἰσὶν ἱεράι. Μὴ προκαλεῖτε ἐπὶ ματαίῳ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Ἐπικυρώσαντες δὲ τὸν ὅρκον διὰ τοῦ ἀσπασμοῦ τοῦ σταυροῦ, μὴ παραβαίνετε αὐτόν. Οἱ ἀδελφοί μου εἶπόν μοι, ἵν' ἀποδιώξωμεν τοὺς Ῥοστισλαβίδας καὶ λάβωμεν τὴν ἐπαρχίαν αὐτῶν, ἢ σὺ δὲν εἶσαι σύμμαχος. Ἀλλ' ἐγὼ ἀπεκρίθην. Ἀδυνατῶ νὰ λησμονήσω τὸν τοῦ σταυροῦ ἀσπασμόν. Ἀνοίξας τὸ Ψαλτήριον, ἀνέγνων μετὰ κατανύξεως. «Ἕνα τί περίλυπος εἶ ἡ ψυχή μου; Ἔλπισον ἐπὶ τὸν Θεὸν, ὅτι ἐξομολογήσομαι αὐτῷ. Μὴ παραζήλου ἐν πονηρευομένοις,

τρακοσίας περίπου ἐκκλησίας, ὡς μαρτυροῦσιν αἱ χρονογραφίαι, δι' ὧν ἀποδεικνύεται ἡ τότε ἀκμάζουσα ἀνθηρὰ κατάστασις τῆς πρωτευούσης. Ἡ διοίκησις αὐτοῦ ὑπῆρξε βραχυχρόνιος· ὁ δὲ

μηδὲ ζήλου τοὺς ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν.» Μὴ ἐγκαταλείπετε τοὺς ἀσθενεῖς· μὴ φοβεῖσθε τὴν ὄψιν τῶν νεκρῶν, διότι πάντες ἀποθανούμεθα. Δέχεσθε μετ' ἀγάπης τὴν εὐλογίαν τῶν ἱερωμένων· μὴ μακρύνεσθε ἀπ' αὐτῶν· ἀγαθοποιεῖτε αὐτοὺς, ἵνα προσεύχωνται ὑπὲρ ὑμῶν πρὸς τὸν Ὕψιστον. — Μὴ ἔστε ὑπερήφανοι, οὔτε ἐν νῷ, οὔτε ἐν καρδίᾳ, καὶ συλλογίσθητε ὅτι ἐσμὲν φθαρτοὶ, σήμερον ἐν ζωῇ καὶ αὔριον ἐν τάφῳ. Φοβεῖσθε τὸ ψεῦδος, τὴν μέθην, τὴν ἡδυπάθειαν, ἐπίσης φθοροποιὰν πρός τε τὸ σῶμα καὶ πρὸς τὴν ψυχήν. — Σέβεσθε τοὺς γέροντας ὡς πατέρας, ἀγαπᾶτε τοὺς νέους ὡς ἀδελφούς. — Ἐν τῇ οἰκιακῇ διοικήσει, ἐπιτηρεῖτε ἐπὶ πάντων ἐπιμελῶς ὑμεῖς αὐτοὶ, καὶ μὴ ἀφιεροῦσθε εἰς τοὺς παῖδας καὶ τοὺς ἐπιστάτας, ἵνα μὴ οἱ ξενούμενοι κατακρίνωσι τὸν οἶκον, ἢ τὸ γεῦμα ὑμῶν. — Ἐν πολέμῳ ἔστε δραστήριοι, καὶ ἔστε τὸ παράδειγμα τῶν βοεθόδων· τότε καιρὸς σκέψεως περὶ συμποσίων καὶ ἡδυπαθείας δὲν εἶνε. Πρὶν ἢ διαθέσητε τὴν νυκτερινὴν φυλακὴν μὴ ἀναπαύησθε· ὁ ἄνθρωπος ἀπόλλυται αἴφνης, διὰ τοῦτο μὴ ἀφοπλίζεσθε ὅπου ἐνδέχεται κίνδυνος, καὶ ἱππεύετε τοὺς ἵππους ὑμῶν ταχέως. Περιοδεύοντες εἰς τὰς ἐπαρχίας ὑμῶν, μὴ παραχωρεῖτε τοῖς υἱοῖς τῶν ἡγεμόνων τὸ ἀδικεῖν τοὺς κατοίκους, καὶ ὅπου διαμείνητε, ποτίσατε καὶ θρέψατε τὸν οἰκοδεσπότην. Πρὸ πάντων δὲ σέβεσθε τὸν ξενούμενον, εἴτε διάσημον, εἴτε ἁπλοῦν, εἴτε ἔμπορον, εἴτε πρέσβυν ὄντα, καὶ ἐὰν μὴ δύνησθε νὰ φιλοδωρήσητε, τότε εὐχαριστήσατε αὐτὸν τοὐλάχιστον διὰ τῆς τροφῆς καὶ τοῦ ποτοῦ· διότι οἱ ξενούμενοι διαδίδουσιν εἰς τὰ ξένα κράτη καὶ τὴν καλὴν καὶ τὴν κακὴν περὶ ἡμῶν φήμην. — Χαιρετᾶτε πάντα ἄνθρωπον διαβαίνοντες πλησίον αὐτοῦ. — Ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας ὑμῶν, ἀλλὰ μὴ δίδετε αὐταῖς ἐξουσίαν ἐφ' ὑμῶν. — Ἐνθυμεῖσθε ὅσα καλὰ μάθετε· μελετήσατε δὲ ὅ,τι ἀγνοεῖτε. Ὁ πατήρ μου, μὴ ἐξελθὼν τοῦ οἴκου, ἐλάλει πέντε γλώσσας, διὸ ἐπαινοῦσιν ἡμᾶς οἱ ξένοι. Ἡ ὀκνηρία εἶνε μήτηρ πάντων τῶν ἐλαττωμάτων, διὸ ἀποφεύγετε αὐτήν. Ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ ἐνασχολῆται πάντοτε. Ἐν ὁδοιπορίᾳ, ἢ ἱππεύοντες, ἢ ὄντες ἄεργοι, ἀντὶ ματαίων συλλογισμῶν, ἀποστηθίζετε τὰς προσευχὰς, ἢ τοὐλάχιστον ἐπαναλαμβάνετε τὴν βραχυτέραν μὲν, ἀλλὰ καὶ τὴν καλλιωτέραν, τὸ «Κύριε ἐλέησον». Μὴ ἀποκιμᾶσθε ἄνευ ἐδαφιαίας προσκυνήσεως· ὅταν δὲ αἰσθανθῆτε ὑμᾶς αὐτοὺς ἀσθενεῖς, τότε προσκυνήσατε ἐδαφιαίως τρίς. Ἐγείρεσθε ἐκ τῆς κλίνης πρὶν τοῦ ἡλίου! Ὑπάγετε πρωῒ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἵν' ἀποδώσητε τῷ Θεῷ τὸν πρωϊνὸν ὑμῶν εὐχαριστήριον αἶνον. Οὕτως ἔπραττεν ὁ πατήρ μου, οὕτως ἔπραττον οἱ ἀγαθοὶ ἄνδρες. Ὅταν δὲ ἐφώτιζεν αὐτοὺς ὁ ἥλιος, ἐδόξαζον τὸν Κύριον καὶ ἔλεγον μετὰ χαρᾶς· «Φώτισαν τοὺς ὀφθαλμούς μου, Χριστὲ ὁ Θεὸς, καὶ δός μοι τὸ φῶς

Μιχαὴλ ὁ Β' (ΙΓ'. Μητροπολίτης, ἐν ἔτει 1127),

Ἀποσταλεὶς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου, ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας τοῦ Μισισλάβου, υἱοῦ τοῦ Μονομάχου, ματαίως ἐπροσπάθει νὰ σβέσῃ τὰς ἐγερθείσας ἐμφυλίους ταραχάς. Κατὰ πρῶτον, ἐγκαθιδρύσας τὸν μέγαν ἐκκλησιαστικὸν ἄνδρα Νήφοντα, ὡς ἐπίσκοπον τοῦ Νοβο-

---

Σου τὸ ἀίδιον.» Ἔπειτα ἐκάθηντο, ἵνα συσκεφθῶσι μετὰ τῶν ἑταίρων αὐτῶν, ἢ ἔκρινον τὸν λαὸν, ἢ ὑπήγαινον εἰς θήραν, τὴν δὲ μεσημβρίαν ἐκοιμῶντο· διότι οὐ μόνον εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ θηρία καὶ τὰ πετεινὰ ὥρισεν ὁ Θεὸς τὴν ὥραν τῆς μεσημβρίας ὡς ἀνάπαυσιν. — Οὕτως ἔζη καὶ ὁ Πατὴρ ὑμῶν. Ἐγὼ αὐτὸς ἔπραττον καὶ ὅ,τι ἠδυνάμην νὰ ἐπιτρέψω τὸν παῖδα. Εἰς θήραν καὶ εἰς πόλεμον, τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα, εἰς τὸν καύσωνα τοῦ θέρους καὶ τὸ ψύχος τοῦ χειμῶνος μακρὰν ἐμοῦ ἦτο ἡ ἡσυχία, καὶ οὔτε ἐνεπιστευόμην εἰς τοὺς διοικητὰς καὶ τοὺς θηρευτάς μου. Οὔτε τοὺς πτωχοὺς καὶ τὰς χήρας κατέλειπον εἰς τὰς ἀδικίας τῶν ἰσχυρῶν. Αὐτὸς ἐγὼ ἐπετήρουν τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν θείαν ἱερουργίαν, τὴν οἰκιακὴν εὐταξίαν, τὰς ἱπποστάσεις, τὴν θήραν, τοὺς γύπας καὶ τοὺς ἱέρακας.» Ὁ Βλαδίμιρος ἀπαριθμήσας πάσας τὰς ἑαυτοῦ πολεμικὰς πράξεις, γράφει ἔπειτα. «Ἅπασαι αἱ ἐκστρατεῖαί μου ἦσαν ὀγδοήκοντα καὶ τρεῖς· ἄλλαι δὲ, μικροῦ λόγου ἄξιαι, ἢ ἀσήμαντοι, διέφυγον τὴν μνήμην μου. Μετὰ τῶν Πολοβετσίων συνωμολόγησα δέκα ἐννέα περὶ εἰρήνης συνθήκας, ἔλαβον πλέον τῶν ἑκατὸν ἐκ τῶν ἀρίστων Κνιάζων αὐτῶν, καὶ ἠλευθέρωσα αὐτοὺς ἀπὸ τῆς δουλείας· πλέον δὲ τῶν διακοσίων ἐθανάτωσα καὶ ἔπνιξα εἰς τοὺς ποταμούς· (διότι ἦσαν ἐχθροὶ τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ Οὐρανοῦ καὶ ἐπυρπόλουν τὰς ἐκκλησίας ἡμῶν). — Τίς ὠδυπόρει ταχύτερον ἐμοῦ; Ἀναχωρῶν τὴν πρωΐαν ἐκ Τσερνιγόβου εὑρισκόμην ἐν Κιέβῳ, παρὰ τῷ γεννήτορί μου, πρὶν τῶν ἑσπερινῶν. — Ἀγαπῶν τὴν θήραν, πολλάκις μετὰ τοῦ πάππου ὑμῶν ἐζώγρουν θηρία. Δι' ἰδίων μου χειρῶν, εἰς δρυμῶνας, ἔδεσα ἐγὼ μόνος συγχρόνως πολλοὺς ἀγρίους ἵππους ὁμοῦ. Βούβαλός τις δὶς ἐρρίψέ με ἐπὶ τῶν κεράτων αὐτοῦ, ἔλαφος δὲ προσέβαλέ με διὰ τῶν ἑαυτῆς. Ἄλκη ἐπάτησέ με, κάπρος ἀπέσπασεν ἀπὸ τοῦ μηροῦ μου τὸ ξίφος, ἄρκτος διεπέρασε διὰ τῶν ὀδόντων αὐτῆς τὴν σέλλαν μου. Ἄγριον θηρίον ἐπέπεσέ ποτε κατ' ἐμοῦ καὶ κατέβαλε τὸν ὑπ' ἐμὲ ἵππον. Ποσάκις ἔπεσον ἀπὸ τοῦ ἵππου! Δὶς ἔθραυσα τὴν κεφαλήν μου, ἔβλαψα τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας, μὴ φυλάττων τὴν ζωήν μου κατὰ τὴν νεανικήν μου ἡλικίαν, καὶ μὴ φειδόμενος τῆς κεφαλῆς. Καὶ ὑμεῖς τέκνα μου, μὴ φοβεῖσθε τὸν θάνατον, οὔτε τὰς μάχας, οὔτε τὰ ἄγρια θηρία· ἀλλὰ φάνητε ἄνδρες ἐν πάσῃ παρὰ Θεοῦ ἐπιστελλομένῃ περιστάσει. Ἐὰν ἡ Θεία Πρόνοια προορίσῃ τινὶ ν' ἀποθάνῃ, τότε οὔτε ὁ πατὴρ, οὔτε ἡ μήτηρ, οὔτ' οἱ ἀδελφοὶ σώζουσιν αὐτόν. Ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ φύλαξις εἶνε ἀσφαλεστέρα τῆς ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων.

γορόδου, κατέπαυσε τὴν στάσιν τοῦ λαοῦ διὰ τοῦ ἱεραρχικοῦ αὐτοῦ ἀφορισμοῦ, καὶ αὐτοπροσώπως ἤρχετο ν' ἀναχαιτήσῃ τοὺς ἀνησύχους πολίτας ἀπὸ τοῦ πολέμου κατὰ τῆς Σουσδαλικῆς χώρας. Ἀλλ' αἱ ἀπειλαὶ καὶ αἱ προρρήσεις τοῦ Μιχαὴλ, ὅτι ἤθελον ἡττηθῆν οἱ Νοβογορόδιοι, ὠλιγωρήθησαν ὑπὸ τοῦ θορυβώδους αὐτῶν βαΐτσε (συναγερμὸς εἰς συνεδρίασιν τοῦ λαοῦ), καὶ μόλις ἡ πραγματικὴ ἐκπλήρωσις τῶν προρρήσεων τούτων ἠδυνήθη νὰ καθησυχάσῃ αὐτοὺς πρὸς καιρόν. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ ἀνδρείου μεγάλου Δουκὸς Μιστισλάβου, μεθ' ὃν ἐσβέσθη, καὶ ἡ δύναμις τοῦ Μονομάχου, εἰρήνευε τοὺς ἀδυνάτους διαδόχους αὐτοῦ, δηλαδὴ τὸν ἀδελφὸν τοῦ Ἰαροπόλκου μετὰ τῶν ἀνεψιῶν αὐτοῦ ἐχθρικῶς διακειμένων, καὶ τὸν Βιατσεσλάβον μετὰ τοῦ ἰσχυροῦ ἡγεμόνος τοῦ Τσερνιγόβου Βισεβολόδου Ὀλγοβιτς, τὸν ἁρπάσαντα ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ τὸν θρόνον τῆς Μεγάλης ἡγεμονίας. Ἐπὶ τέλους, ἀπαυδήσας ἐκ τῆς ἀκαταπαύστου ἔχθρας τῶν ἐκ τοῦ αὐτοῦ αἵματος ἡγεμόνων, ἀπεχώρησεν εἰς τὴν Βασιλεύουσαν, ἔνθα ἔπαυσε τοῦ ζῆν, διατελῶν ἔτι Μητροπολίτης Κιέβου.

Τὴν λυπηρὰν εἰκόνα τοῦ γενικοῦ διαμελισμοῦ παρίστα τότε, καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἔκτασιν, ἡ ἀπέραντος Ῥωσσία. Ἑκατονταετὴς ἔχθρα ἀνήφθη μεταξὺ τοῦ βασιλεύοντος οἴκου τοῦ Μονομάχου, ὃν ὑπεστήριζον ἡ ἀγάπη τῶν Κιεβίων καὶ ἡ μνήμη τοῦ λαοῦ πρὸς τοὺς ἄθλους τοῦ μεγάλου Βλαδιμίρου, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ Ὀλέγου Τσερνιγόβου, ἔχοντος ὑπὲρ αὐτοῦ τὰ δίκαια τοῦ πρεσβυτέρου τῆς γενεᾶς τῶν Ῥώσσων ἡγεμόνων. Οἱ ὑποτελεῖς ἐξουσιασταί, ἀναμιχθέντες εἰς τὰς ὑπὲρ τῆς Μεγάλης ἡγεμονίας διχονοίας, ἐξησθένησαν τὴν εὐεργετικὴν ἐπιρροὴν αὐτῆς ἐπὶ τὰ λοιπὰ μέρη τοῦ κράτους· αἱ δὲ ἐπιδρομαὶ τῶν Πολοβέτσων διετήρουν τὴν μεσημβρινὴν Ῥωσσίαν εἰς ἀέννααν πολεμικὸν κλύδωνα, ἀχρισοῦ τὸ πᾶν ἐνεκρώθη ὑπὸ τὴν φρίκην τῆς Μογγολικῆς ἐρημώσεως. Ἐν τοσούτῳ, συνεστήθησαν εἰς τὴν δύσιν καὶ τὴν ἄρκτον νέαι καὶ ἀνεξάρτητοι ἡγεμονίαι, ἐνισχυόμεναι ἀναλόγως τῆς πτώσεως τοῦ Κιέβου. Ὁ υἱὸς τοῦ Βολοδαρίου τῆς Βολυνίας, Βλαδιμίρκος, διά τε τῶν

ὅπλων καὶ τῆς πανεύργου πολιτικῆς αὐτοῦ, ἐθεμελίωσεν ἑαυτῷ ἰσχυρὰν ἡγεμονίαν τῆς Γαλίτσης, ἥτις ἤνθησεν ἐπὶ τῆς πολυχρονίου κυβερνήσεως τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Ἰαροσλάβου. Ἀμυδραὶ ἀκτῖνες τοῦ χριστιανισμοῦ ἤρχισαν νὰ εἰσχωρῶσιν εἰς τὴν Λιθουανίαν ἐκ τῆς γειτνιαζούσης ἡγεμονίας τῆς Πολότσκης, ἥτις ἦτο διηνεκὲς ἀντικείμενον τῆς ἔχθρας τοῦ οἴκου τοῦ Μονομάχου, καὶ βαθμηδὸν ἐξηφανίζετο ὑπὸ τὰς πληγὰς αὐτοῦ. Τὸ Νοβογόροδον, μαχόμενον κατὰ τῶν Σουηδῶν, ἐπὶ τῶν ὁρίων αὐτοῦ, ἐξέτεινε τὸν χριστιανισμὸν εἰς τὰ κατὰ τὴν Ἄρκτον μεθόρια, καὶ διὰ τοῦ θορυβώδους συνεδρίου αὐτοῦ, βαδίζοντος κατὰ τὰς ἐπιτυχίας τῶν διαμαχομένων οἴκων, ἤλλαττε τοὺς ἡγεμόνας αὐτοῦ, προσκαλοῦν εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ, ὁτὲ μὲν τοὺς υἱοὺς τοῦ Ὀλέγου, ὁτὲ δὲ τοὺς τοῦ Μονομάχου.

Ἄλλο ἔμβρυον τῆς προοδευούσης Ῥωσσικῆς ἰσχύος ἤρξατο νὰ συλλαμβάνηται εἰς τὴν ὄντως καρδίαν τοῦ ἐκτεταμένου Κράτους. Ὁ υἱὸς τοῦ Μονομάχου, Ἰούριος ὁ Δολγορούκης (ὁ μακρόχειρ), βεβαρημένος ν' ἀναμένῃ ἐπὶ πολὺν χρόνον τὸν θρόνον τοῦ Κιέβου, κατέγεινεν εἰς τὴν ἐπέκτασιν καὶ τὴν διοργάνωσιν τῆς πατρῴας αὐτοῦ Σουσδαλικῆς χώρας, εἰς τὴν καθοδήγησιν τῶν ἐθνικῶν εἰς τὴν πίστιν, καὶ εἰς τὴν ἀνέγερσιν πόλεων, μεταξὺ τῶν ὁποίων κατὰ πρῶτον ἀνεδείχθη τότε τὸ ὄνομα τῆς Μόσχας. Ἡ δὲ παρὰ τὸν Κλιάσμον ποταμὸν Βλαδίμιρος, μεγαλυνθεῖσα ἐπὶ τῆς Κυβερνήσεως τοῦ ἀγαθουργοῦ αὐτοῦ υἱοῦ Ἀνδρέου τοῦ Βογολιούβσκη (τοῦ Θεοφίλου), κατεστάθη ταχέως πρωτεύουσα τῆς ἀνεξαρτήτου ἡγεμονίας, ἥτις προσεκτήσατο πάντα τὰ προνόμια τῆς μεγάλης ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἑτέρου αὐτοῦ υἱοῦ Βισεβολόδου. — Καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς πολιτικῆς ταύτης διαῤῥήξεως, μόνη ἡ ὁμολόγησις τῆς αὐτῆς ὀρθοδόξου πίστεως, εἰς πάντα τὰ μεθόρα τοῦ Κράτους, ἐχρησίμευεν ὡς ἐχέγγυον τῆς γενικῆς ἑνότητος. Οἱ δ' ἐπίσκοποι, ὡς πνευματικοὶ κριταὶ τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν, καὶ οἱ ἡγούμενοι τῶν Μονῶν, αἵτινες ἐπολλαπλασιάζοντο διὰ τῆς εὐσεβείας τῶν

ἡγεμόνων, ὧν τὸ τέρμα τοῦ θορυβώδους βίου πολλάκις κατήντα εἰς τὰ κελλία, — ἐχρησίμευον ὡς πρεσβευταὶ καὶ εἰρηνοποιοὶ μεταξὺ τῶν πρὸς ἀλλήλους ἐχθρευόντων, καὶ περιηγοῦντο ἄνευ κινδύνου ὡς ἀπεσταλμένοι εἰς τὰ στρατόπεδα τῶν πολεμιστῶν. Ἡ ἐξάρτησις αὐτῶν ἀπὸ τοῦ Μητροπολίτου, ἔστρεφε τὴν προσοχὴν ἁπάσης τῆς Ῥωσσίας, καὶ ἀκούσης, ἐπὶ τὸ Κίεβον. Αὐτοὶ δὲ οἱ πρὸς ἡμᾶς ἐκ τῆς Βασιλευούσης ἀποστελλόμενοι Πρωθιεράρχαι, ἐξήντλουν ἐκ τῆς πηγῆς ταύτης τὸν φωτισμὸν, καθ' ὃν ἡ πατρὶς ἡμῶν ὑπερτέρει τότε τῆς συγχρόνου Εὐρώπης· ἀλλ' αἱ πολιτικαὶ ἀταξίαι εἶχον ἐπίσης ἐπιῤῥοὴν καὶ ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν.

Ὁ διάδοχος τοῦ Βισεβολόδου Ὀλγοβιτς, Ἰζιασλάβος, ἔγγονος τοῦ Μονομάχου, μαθὼν τὸν θάνατον τοῦ Μητροπολίτου Μιχαὴλ, ὅτε ἐσχόλαζεν ὁ πατριαρχικὸς θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δὲν ἠθέλησε πλέον νὰ ἔχῃ Μητροπολίτην Ἕλληνα, διότι δυσηρεστήθη διὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Μιχαὴλ ἐκ τῆς Ῥωσσίας. Κατὰ τὸ παράδειγμα λοιπὸν τοῦ Ἰαροσλάβου συνεκάλεσεν εἰς Κίεβον σύνοδον τῶν Ῥώσσων Ἐπισκόπων, ἤτοι τὸν Τσερνιγόβου Ὀνούφριον ὡς πρόεδρον, τὸν Βελογοράδου Θεόδωρον, τὸν Ιουριέβου Δαμιανὸν, τὸν Βολυνίας Θεόδωραν καὶ τὸν Σμολένσκης Μανουὴλ· κατὰ δὲ τὴν χρονογραφίαν τῆς Πετσέρσκης, καὶ τὸν Περεϊασλάβλης Εὐθύμιον, τὸν Πολότσκης Κοσμᾶν καὶ τὸν Τουρόβου Ἰωακεὶμ, ἐξ οὗ ἀποδεικνύεται καὶ ἡ ὕπαρξις τῆς νέας ἐπαρχίας Τουρόβου. Ἅπαντες συνεφώνησαν ὡς πρὸς τὴν αὐτεξούσιον ἐκλογὴν τοῦ Μητροπολίτου, ἄνευ τῆς συμμετοχῆς τοῦ Πατριάρχου. Εἷς μόνος, ὁ Νοβογοράδου ἅγιος Νήφων ἠναντιώθη μεγάλως εἰς τὴν προσβολὴν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δεσμοῦ καὶ τῆς νομίμου ὑπεξουσιότητος τῆς ἱεραρχίας ἡμῶν, ἄνευ ἧς δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπάρχῃ κανονικῶς ἡ νέα ῥωσσικὴ Ἐκκλησία. Αὐτὸς ἐποίησε μνείαν περὶ τοῦ ἰδιοχείρου ἐγγράφου, τοῦ δοθέντος τῷ Μιχαὴλ, πιθανῶς κατὰ τὴν ἀναχώρησιν αὐτοῦ, ὅπερ διελάμβανεν, ὅτι οὔτε κἂν νὰ ἱερουργήσωσι συνοδικῶς ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Σοφίας ἄνευ τοῦ Μητροπολίτου

ἔπρεπεν. Ἀλλ' αἱ παραινέσεις αὐτοῦ ἀπέβησαν μάταιαι, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἤθελε νὰ ἔχῃ ἔπειτα κοινωνίαν μετὰ τοῦ νέου Πρωθιεράρχου, ὑπέστη, ἕνεκα τούτου, καὶ ὀλιγοχρόνιόν τινα φυλάκισιν ἐντὸς τῆς ἐν Πετσέρσκῃ Λαύρας.

ΙΔ'. *Ὁ Κλήμης, ἐν ἔτει* 1147.

Ἡ ἐκλογὴ ἔπεσεν ἐπὶ τὸν *Κλήμεντα*, τὸν ἔγκλειστον μεγαλόσχημον τῆς Σμολένσκης, καὶ ὁ Ἐπίσκοπος Ὀνούφριος προέτεινε ν' ἀντικατασταθῇ, ἐπὶ τῆς χειροτονίας αὐτοῦ, ἡ Πατριαρχικὴ καθιέρωσις, διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῆς χειρὸς τοῦ ἁγίου Κλήμεντος, Πάπα Ῥώμης, οὗ τὰ λείψανα μετεκομίσθησαν ἐκ Κορσούνης ὑπὸ τοῦ Βλαδιμίρου. Ἄξιον παρατηρήσεως εἶνε ὅτι ἀμφότεροι οἱ ἰθαγενεῖς Ῥῶσσαι Μητροπολῖται, ὅ,τε Ἱλαρίων καὶ ὁ Κλήμης, ἦσαν ἐκλελεγμένοι ἐκ τῶν αὐστηρῶν Ἀναχωρητῶν· ἀλλ' ἡ εὐσέβεια αὐτῶν δὲν ἠδυνήθη νὰ διορθώσῃ τὴν παρανομίαν τῆς ἐγκαθιδρύσεως. Ἡ γνώμη τοῦ ἁγίου Νήφωντος, φίλου τῶν ἡγεμόνων Δολγορούκη καὶ τοῦ Σβιατοσλάβου Τσερνιγόβου, καὶ ἀντιπροσώπου τοῦ ἰσχυροῦ Νοβογορόδου, ὅπερ μετεχειρίζετο αὐτὸν εἰς πάσας τὰς πολιτικὰς αὐτοῦ σχέσεις μετὰ τῶν ἡγεμόνων ἀμφοτέρων τῶν πρὸς ἀλλήλους ἐχθρευομένων οἴκων, ἦτο δυνατή, τοσούτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον καὶ ὁ νέος Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, Νικόλαος Μουζάλων, ἐνεθάρρυνεν αὐτὸν διὰ τῶν ἐπαινετικῶν αὐτοῦ γραφῶν ἐπὶ τῷ ζήλῳ αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπὶ ἐννέα ἔτη διετηρεῖτο ἡ ἀλληλομαχία αὕτη ἐν τῷ μέσῳ τῶν πολιτικῶν συγχύσεων, καθ' ἃς δὲν ἐφείσθη αὕτη οὔτε αὐτοῦ τοῦ Μοναχικοῦ σχήματος τοῦ Δουκὸς Ἠγὼρ Ὀλγοβιτς, κατασπαραχθέντος ὑπὸ τοῦ Κιεβικοῦ ὄχλου, διὰ τὴν κατὰ τοῦ Ἰζιασλάβου ἐπανάστασιν τῶν συγγενῶν αὐτοῦ.

ΙΕ'. *Ὁ Κωνσταντῖνος, ἐν ἔτει* 1156.

Ἀλλ' ὅτε καὶ ὁ Ἰζιασλάβος ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ εἰς Βολύνην,

ἔλαβε μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν Κλήμεντα· ὁ δὲ Δολγορούκης ἀπολύσας τὸν Νήφοντα μετὰ τιμῶν, ἐζήτησε παρὰ τοῦ πατριάρχου Λουκᾶ Χρυσοβέργου ἕτερον Μητροπολίτην, καὶ κατὰ τὴν βραχυχρόνιον αὐτοῦ ἡγεμονίαν ἦλθεν ἐκ τῆς Βασιλευούσης ὁ Μητροπολίτης *Κωνσταντῖνος*, ὅστις κατέκρινε τὰς πράξεις τοῦ Ἰζιασλάβου καὶ τοῦ Κλήμεντος, καὶ πρὸς καιρὸν δὲ ἔθηκεν εἰς ἀργίαν πάντας τοὺς ὑπ' αὐτοῦ χειροτονηθέντας εἰς τὸ πνευματικὸν ἀξίωμα. Ὁ μέγας Νήφων οὐδόλως ἔσχεν ἐν τοσούτῳ τὴν παρηγορίαν τοῦ νὰ ἴδῃ ἐν Κιέβῳ τὸν νόμιμον Πρωθιεράρχην, εἰς προϋπάντησιν τοῦ ὁποίου ἔσπευδεν ἐκ Νοβογορόδου. Ἀποβιώσας πρόωρα, ἐτάφη εἰς τὰ σπήλαια τοῦ Κιέβου, καὶ ἐνεγράφη εἰς τὴν χορίαν τῶν Ἁγίων ὑπὸ τὸ ἔνδοξον ὄνομα τοῦ ὑπερμάχου ἁπάσης Ῥωσσικῆς γῆς.

Ἀλλὰ, καὶ τούτων γενομένων, δὲν ἔπαυσεν ἡ ἐκκλησιαστικὴ διχόνοια. Ὅτε, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δολγορούκη, διεμάχοντο διὰ τὸ Κίεβον ὁ Ἰζιασλάβος Ὀλγοβιτς καὶ ὁ Μονομαχίδης Ῥοστισλάβος, τότε ὁ Δοὺξ τῆς Βολυνίας Μιστισλάβος, μὴ συγχωρήσας τῷ Μητροπολίτῃ Κωνσταντίνῳ τὴν διὰ Συνόδου καταδίκην τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐξώρισεν αὐτὸν εἰς Τσερνίγοβον, ἔνθα ἄλλοτε ὑπῆρξεν ἐπίσκοπος. Ἐκεῖ δὲ ἐτελεύτησεν οὗτος, δοὺς παράδειγμα μεγάλης ταπεινοφροσύνης· διότι ἀφῆκεν ἐντολὴν, νὰ ἐκβάλωσι τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐκτὸς τοῦ περιβόλου, ὡς ἀναξίου ταφῆς. Οὐδ' ἀπετόλμησαν νὰ παρακούσωσι τὸν κεκοιμημένον, οὔτε ὁ Δοὺξ Σβιατοσλάβος, οὔτε ὁ ἐπίσκοπος Ἀντώνιος· ἀλλὰ τὴν τρίτην ἡμέραν, ἰδόντες τὸ ἀβλαβὲς τοῦ λειψάνου, ἐκήδευσαν αὐτὸ μετὰ πομπῆς ἐν τῷ Καθολικῷ τοῦ Σωτῆρος.

ΙΣ'. *Ὁ Θεόδωρος, ἐν ἔτει* 1160

Ζώντων ἔτι αὐτοῦ τε καὶ τοῦ Κλήμεντος, ἐστάλη εἰς Κίεβον τρίτος Μητροπολίτης ὁ *Θεόδωρος*, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου, κατὰ τὴν ἀμοιβαίαν συμφωνίαν τοῦ θείου καὶ τοῦ ἀνεψιοῦ, ἡγεμόνων Ῥοστισλάβου καὶ Μιστισλάβου· διότι ὁ μὲν

πρῶτος δὲν ἀναγνώριζε νόμιμον τὸν Κλήμεντα, ὁ δὲ δεύτερος ἦτο δυσηρεστημένος κατὰ τοῦ Κωνσταντίνου. Ἐν τοσούτῳ ὁ Ἀνδρέας Βογολιούβσκης, φροντίζων διὰ παντὸς μέσου νὰ ὑψώσῃ, ὑπὲρ τὰς λοιπὰς ἡγεμονίας, τὴν ἔνθρονον αὐτοῦ πόλιν Βλαδίμιρον, ἔνθα ἀνήγειρε μεγαλοπρεπῆ Καθολικὸν τῆς Θεομήτορος, διὰ τὴν θαυματουργὸν αὐτῆς εἰκόνα (1), μετακομισθεῖσαν ἐκ τῆς Ἑλλάδος, ὠφελήθη ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀσυμφωνίας, ἵνα ζητήσῃ δι' ἑαυτὸν ἰδιαίτερον Μητροπολίτην ἐκ τῆς Βασιλευούσης. Ἀλλ' ὁ Πατριάρχης Λουκᾶς, φρονίμως ἀπέκλινε τὴν αἴτησιν αὐτοῦ, φοβούμενος μήπως διαταράξῃ τὴν ἑνότητα τῆς Ῥωσσικῆς Ἐκκλησίας· συνεχώρησε μόνον εἰς τοὺς ἐπισκόπους τοῦ Ῥοστοβίου νὰ διαμένωσιν εἰς Βλαδίμιρον, καὶ πρὸς εὐαρέστησιν τοῦ εὐσεβοῦς ἡγεμόνος νὰ ἑορτάζωσι τὴν μνήμην τῆς νίκης αὐτοῦ κατὰ τῶν Βουλγάρων, συμβᾶσαν κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς νίκης τοῦ Αὐτοκράτορος Μανουὴλ κατὰ τῶν Σαρακηνῶν· αὕτη δὲ ἡ πανήγυρις ἐκτελεῖται ἄχρι τῆς σήμερον κατὰ τὴν πρώτην τοῦ μηνὸς Αὐγούστου.

Ὁ Ἐπίσκοπος Ῥοστοβίου Νέστωρ, στερηθεὶς τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Κωνσταντίνου, διέμενε τότε ἐν τῇ Βασιλευούῃ ἵν' ἀπολογηθῇ, διὰ τὴν, ἕνεκα τῶν δυστυχῶν περιστάσεων, εἰς τὰς ἱεραρχικὰς ἔριδας προστεθεῖσαν ψευδοδιδασκαλίαν. Ὁ Νέστωρ ἀδίκως κατηγορήθη διὰ τὴν μὴ ἀκριβῆ τήρησιν τοῦ περὶ νηστείας κανόνος, ὅτι δῆθεν ἀπηγόρευε τὸ νὰ καταλύωσι κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν Χριστουγεννῶν καὶ τῶν Θεοφανείων, ἐὰν αὐταὶ ἦσαν τετάρτη ἢ παρασκευή. Αὕτη ἡ ἐλαττωματικὴ διδασκαλία, εἰσαχθεῖσα οὐχὶ παρ' αὐτοῦ, ἀνεκαινίσθη παρὰ τοῦ ἐπισκόπου Λέοντος, ἐλθόντος ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ Νέστορος, καὶ ὁ Βογολιούβσκης, ὑπερασπίζων τὰ ἀληθῆ δόγματα, ἀπέστειλε τὸν Λέοντα πρῶτον μὲν εἰς τὴν κρίσιν τοῦ Μητροπολίτου Θεοδώρου εἰς Κίεβον, ἔπειτα δὲ εἰς

(1) Σ. τοῦ Μ. Ἱστορηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ.

τὴν Βασιλεύουσαν, ἔνθα κατεδικάσθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Πατριάρχου. Ἀλλὰ μετὰ τὸν Λέοντα ἐνεφανίσθη εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ῥωστοβίου ὁ ψευδώνυμος Θεόδωρος, μοναχὸς τῆς Πετσέρσκης, λαβὼν δολίως τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπισκόπου ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἡ συναρπαγὴ ὅμως αὐτοῦ ἐξηλέγχθη ταχέως καὶ αἱ σκληρότητες αὐτοῦ ἐπαύθησαν παρὰ τοῦ ἡγεμόνος, πέμψαντος τὸν ἐγκληματίαν εἰς Κίεβον, ἔνθα καὶ παρεδόθη εἰς θάνατον διὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν σκάνδαλον.

Εἰς τὸν Μητροπολίτην Θεόδωρον ἀποδίδεται ἡ σύστασις τῆς Ἀρχιμανδρίας ἐν τῇ μονῇ τῆς Πετσέρσκης, ὀνομασθείσης παρ' αὐτοῦ Λαύρας καὶ Σταυροπηγείου κατὰ τὸ Πατριαρχικὸν χρυσόβουλλον. Καὶ ἀπὸ τοῦ πρώτου τῆς Πετσέρσκης Ἀρχιμανδρίτου Ἀκινδύνου, τὸ νέον τοῦτο ἀξίωμα ἤρξατο νὰ ἦνε ἐν χρήσει εἰς τὰ Ῥωσσικὰ Μοναστήρια. Διὰ τῆς εὐλογίας τοῦ αὐτοῦ Μητροπολίτου, ὁ Δοὺξ Βογολιούβσκης ἤρξατο νὰ ἑορτάζῃ τὴν μνήμην τοῦ πρώτου ἐπισκόπου Ῥωστοβίου Λεοντίου, οὗ τὰ λείψανα εὑρέθησαν παρ' αὐτοῦ κατὰ τὴν θεμελίωσιν τοῦ νέου Καθολικοῦ.

ΙΖ'. *Ἰωάννης ὁ Δ', ἐν ἔτει* 1164.

Ὁ πρώην Μητροπολίτης Κλήμης, ἔζη ἔτι ἐν Βολύνῃ, ὅτε ἀπεβίωσεν ὁ Θεόδωρος, καὶ ὁ Μέγας Δοὺξ Ῥοστισλάβος, συγκατατεθεὶς εἰς τὴν παράκλησιν τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ Μιστισλάβου, ἤθελεν ἤδη νὰ παρακαλέσῃ τὸν Πατριάρχην ἵν' ἀναγορευθῇ αὐτὸς ἐκ νέου Μητροπολίτης· ἀλλ' οἱ πρέσβεις τοῦ ἡγεμόνος ἀπήντησαν καθ' ὁδὸν νέον Μητροπολίτην, *Ἰωάννην τὸν Δ'*, μεταβαίνοντα εἰς τὴν Ῥωσσίαν ἐκ τῆς Βασιλευούσης.

Μόναι αἱ φιλικαὶ παρακλήσεις τοῦ Αὐτοκράτορος Μανουὴλ, καὶ ὁ φόβος μήπως συμβῇ νέα τις ἐκκλησιαστικὴ ἔρις, ἠδυνήθησαν νὰ καταπείσωσι τὸν ἀδικηθέντα Ῥοστισλάβον νὰ παραδεχθῇ τὸν Πρωθιεράρχην τοῦτον, ὅστις ὅμως μετὰ δύω ἐτῶν βραχυχρόνιον διοίκησιν, κατέλιπεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἀγαθὴν μνήμην. Εἰς ἡμᾶς διεσώθη ἡ πρὸς τὸν Πάπαν τῆς Ῥώμης, πιθανῶς Ἀλέξανδρον τὸν

Γ', παραινετικὴ αὐτοῦ ἐπιστολὴ, περὶ ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης, διότι τότε, ἕνεκα τοῦ πρὸ μικροῦ συμβάντος σχίσματος, ἐγένοντο ἑκατέρωθεν ἀμοιβαῖαι προσπάθειαι πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ συνδέσμου. Ἐν Νοβογορόδῳ ὑπῆρξεν ἐπίσης ἱερὰ ἡ μνήμη τοῦ Ἰωάννου. Ὁ Δεσπότης Ἠλίας, ὅστις μοναχὸς γενόμενος μετωνομάσθη Ἰωάννης, ἀνὴρ βίου δικαίου, προεβιβάσθη ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου, πρῶτος πάντων τῶν Ῥώσσων Ἐπισκόπων, εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, καὶ ὁ τίτλος οὗτος περιῆλθεν εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Γρηγόριον, ἐπίσης ἐνάρετον, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ὁποίου ὁ ὁσιώτατος Βαρλαὰμ ἐθεμελίωσε παρὰ τὸν Βόλχοφ ποταμὸν τὴν περίφημον ἐν Χουτίνῃ μονὴν αὐτοῦ. Ἔπειτα δὲ περιῆλθεν ὁ τίτλος καὶ εἰς ἅπαντας τοὺς Δεσπότας τοῦ Νοβογορόδου.

ΙΗ' *Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Β', ἐν ἔτει* 1167.

Ἡ αἵρεσις τοῦ Λέοντος ἀνενεώθη ἐν Κιέβῳ ἐπὶ τοῦ Μητροπολίτου *Κωνσταντίνου τοῦ Β'*, ἐκλεχθέντος ἐκ τῶν Ῥώσσων ἐπισκόπων, κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Ῥοστισλάβου· διότι ὁ νέος Ἱεράρχης ἕνεκα ἀπειρίας ἀπεδέχετο καὶ αὐτὸς τὴν γνώμην τοῦ Λέοντος περὶ νηστειῶν, καὶ προσεκάλεσε δὲ καὶ σύνοδον εἰς Κίεβον, πρὸς ὑποστήριξιν τῆς διδασκαλίας ταύτης. Ἀλλὰ δύω ἄνδρες, γνωστοὶ διὰ τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν, ὁ ἅγιος Κύριλλος, εὐγλωττος ἐπίσκοπος Τουρόβου, καὶ ὁ Πολύκαρπος Ἀρχιμανδρίτης Πετσέρκης, ὁ ἐξακολουθήσας τὰ Πατερικὰ τοῦ Νέστορος περὶ τῶν ἁγίων τοῦ Κιέβου, ὑπῆρξαν σταθεροὶ ὑπερασπισταὶ τῆς ἀληθοῦς πίστεως. Ὁ τελευταῖος οὗτος ὑπέστη καὶ εἱρκτὴν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας. Ἡ εὐσεβὴς σύγχρονος χρονογραφία ἀναφέρει, ὅτι καὶ τὸ Κίεβον ὑπέστη δεινὰ διὰ τὴν ἀπιστίαν τοῦ Μητροπολίτου, διότι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ, καὶ τοῦ Μεγάλου τῆς Βολύνης δουκὸς Μιστισλάβου, διαδόχου τοῦ Ῥοστισλάβου, ἕνδεκα ἡγεμόνες, ἀναγνωρίζοντες ὡς κεφαλὴν αὐτῶν τὸν Βογολιούβσκην, ἐκυρίευσαν ἐξ ἐφόδου, καὶ ἐλεηλάτησαν τὴν μητέρα ταύτην τῶν Ῥωσσικῶν πόλεων, ἥτις

ἔκτοτε ἀπώλεσε τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς. Τότε οἱ Ἡγεμόνες αὐτῆς, μὴ τηρήσαντες εἰμὴ τὸν τίτλον Μεγάλοι, ἠλλάσσοντο ὡσεπιτοπλεῖστον κατὰ τὸ δοκοῦν τῶν ἡγεμόνων τῆς Βλαδιμίρου καὶ Γαλίτσης. Ἐν τοσούτῳ δὲ, οἱ Ὀλγοβίκιοι τοῦ Τσερνιγόβου καὶ οἱ Μονομαχίδαι τῆς Σμονλέσκης δὲν ἔπαυον τοῦ νὰ θηρεύωσι τὴν σκιὰν τῆς τοῦ Μεγάλου Δουκὸς ἐξουσίας.

ΙΘ'. *Ὁ Νικηφόρος ὁ Β', ἐν ἔτει* 1185.

Ἡ τοῦ Κιέβου μητρόπολις ἔμεινε, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κωνσταντίνου ἐπὶ δέκα σχεδὸν ἔτη χηρεύουσα. *Νικηφόρος ὁ Β'*, Ἕλλην τὸ γένος, ἐγκαθιδρυθεὶς παρὰ τοῦ Πατριάρχου Βασιλείου, καὶ ὢν ποιμὴν ἔμπλεως πασῶν τῶν ἀρετῶν τοῦ ὁμωνύμου αὐτοῦ Νικηφόρου τοῦ Α', καὶ τρέφων ἀγάπην πρὸς τὴν νέαν αὐτοῦ πατρίδα, ματαίως προσεπάθει νὰ κατευνάσῃ τὰς ἔριδας τῶν Κυριαρχῶν. Ἀνεδέχθη δὲ ἐφ' ἑαυτὸν καὶ τὴν ἀρὰν, ἣν ὁ μέγας Δοὺξ Ῥιούρικος ἐπέβαλεν εἰς τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ Ῥωμανὸν, τῆς Βολυνίας, ἵνα διὰ τῆς παραβάσεως τῆς ἀρᾶς ταύτης εὐαρεστήσῃ τὸν ἰσχυρὸν τῆς Βλαδιμίρου Βισεβόλοδον, ὅστις ἀπήτει δι' ἑαυτὸν τὰς ὑποσχεθείσας εἰς τὸν Ῥωμανὸν πόλεις. Ἔπειτα, ὁ Ῥωμανὸς οὗτος, ὢν ἤδη ἡγεμὼν τῆς Γαλίτσης, ἐκυρίευσε τὸ Κίεβον, καὶ ἔδειξε τὸ πρῶτον εἰς τὴν Ῥωσσίαν παράδειγμα τῆς βιαίας κυρώσεως τοῦ μοναστικοῦ βίου, ἐπὶ τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ, Μεγάλου Δουκὸς Ῥιουρίκου, ὁ δὲ Ῥιούρικος, τὸ μοναδικὸν παράδειγμα τῆς ἀφ' ἑαυτὸν ἀποβολῆς τῆς τοῦ μοναχοῦ ἀξίας, διότι οὗτος ἐπανέλαβε τὸν θρόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐχθροῦ αὐτοῦ. Ἕνεκα τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν, ὑπέστη καὶ πάλιν ἡ πόλις τοῦ Κιέβου μεγάλα δεινὰ, καὶ οὕτω, ὡς καταστραφεῖσα, δὲν ἐπανηγέρθη μέχρι τῆς τελείας πτώσεως τῶν Μογγόλων.

Κ'. *Ὁ Ματθαῖος, ἐν ἔτει* 1201.

Μάρτυς τοῦ ἀφανισμοῦ τούτου ἦτον ὁ νέος Μητροπολίτης

Ματθαῖος, σταλεὶς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πρὶν τῆς ἁλώσεως αὐτῆς ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων, καὶ ὑπῆρξε καὶ αὐτὸς διαιτητὴς μεταξὺ τῶν ἡγεμόνων, εἰρηνεύσας τὸν Μέγαν Δοῦκα Βισεβόλοδον τὸν Τσέρμνοην (τὸν ἐρυθρὸν) καὶ ἅπαντας τοὺς Ὀλγοβικίους μετὰ τοῦ Βισεβολόδου τῆς Βλαδιμίρου. — Κατὰ τὸν δυσχερῆ τοῦτον καιρὸν τῶν ἐρίδων, τὸ καθῆκον τοῦ εἰρηνοποιοῦ ἦτο ἀχώριστον ἀπὸ τῆς ἀξίας τοῦ Πρωθιεράρχου. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ, κατὰ πρῶτον ἦδη, ἀνεμίχθησαν οἱ Νοβογορόδιοι εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ, ἀποδιώξαντες τὸν Ἀρχιεπίσκοπον αὐτῶν Μητροφάνην, καὶ ἀποστείλαντες πρὸς τὸν Μητροπολίτην τὸν Μοναχὸν τῆς Χουτίνης Ἀντώνιον, ἵνα χειροτονηθῇ ἀντ' ἐκείνου, ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀντώνιος δὲν εὐηρέστησεν εἰς τὸν λαόν. Ἀμφότεροι οἱ Βλαδίκαι (Δεσπόται) ὑπέβαλον ἑαυτοὺς ὑπὸ τὴν κρίσιν τοῦ Μητροπολίτου, καὶ ὁ μὲν πρῶτος ἐπεκυρώθη, τῷ δὲ δευτέρῳ ἐδόθη ἡ ἐπαρχία τῆς Περεμίσχλης, ἣν ὅμως ἀρῆκεν αὐτὸς ἀντιλαβὼν τὴν καθέδραν τοῦ Νοβογορόδου, καὶ αὖθις κἀκεῖθεν ἀπεδιώχθη, καὶ ἐκ νέου ἐγκαθιδρύθη, ἀλλ' ἐτελείωσε τὰς ἡμέρας αὐτοῦ ἐν τῇ Μονῇ τῆς Χουτίνης. — Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἀστασία καὶ τὸ ταραχῶδες τῶν Νοβογοροδίων. Ἐνταῦθα κατὰ πρῶτον γίνεται μνεία περὶ τῆς ἐπαρχίας τῆς Περεμίσχλης, μετ' ἄλλων, τῶν τῆς Γαλίτσης, τοῦ Μίνσκου, τῆς Λούτσκης καὶ τοῦ Ὀστρόγου, αἵτινες ἀγνοεῖται πότε ἐπὶ τῆς ἀκμαζούσης ἐποχῆς τῆς Μεσημβρινῆς Ῥωσσίας ἐθεμελιώθησαν.

Καὶ κατὰ τὴν Ἄρκτον συνεστήθησαν νέαι ἐπαρχίαι καίτοι ἐξαρτωμένης τῆς Ῥιαζάνης ἐκ τοῦ θρόνου τοῦ Τσερνιγόβου· ἀλλ' ἐν τῇ χρονολογίᾳ ἀναφέρεται περί τινος Ἐπισκόπου τῆς Ῥιαζάνης Ἀρσενίου, ζωγρηθέντος μετὰ τῶν ἡγεμόνων τῆς αὐτῆς πόλεως παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Βογολιούβσκη, Βισεβολόδου. Ἡ χώρα τοῦ Μουρόμου, ὑποκειμένη ἔπειτα εἰς τοὺς Ἱεράρχας τῆς Ῥιαζάνης, ἐφωτίζετο τότε διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, ζήλῳ τοῦ ἁγίου Δουκὸς Κωνσταντίνου, ἐκ τοῦ γένους τῶν τοῦ Τσερνιγόβου, καὶ τῶν τέκνων αὐτοῦ Μιχαὴλ καὶ Θεοδώρου.

Ἀμφότεροι οἱ υἱοὶ τοῦ Βισεβολόδου, ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ὁ Γεώργιος, διχονοοῦντες πρὸς ἀλλήλους μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτῶν, δὲν ἠθέλησαν νὰ ἔχωσι τὸν αὐτὸν Ἐπίσκοπον εἴς τε τὸ Ῥωστόβιον καὶ τὴν Βλαδίμιρον. Ἑκάτερος αὐτῶν ἐπεθύμει νὰ διαμένῃ εἰς τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ, ὁ δὲ Μητροπολίτης Ματθαῖος ἱκανοποίησεν ἀμφοτέρους, συστήσας νέαν ἐπαρχίαν ἐν Βλαδιμίρῳ, ἔνθα ἐγκαθίδρυσε τὸν ἡγούμενον τῆς μονῆς τῆς Χριστοῦ γεννήσεως Σίμωνα, διάσημον, διὰ τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ καὶ τὴν βιογραφίαν τῶν Ἀναχωρητῶν τῆς Πετσέρσκης.

ΚΑ'. *Ὁ Κύριλλος ὁ Α', ἐν ἔτει* 1205.

Ὁ διάδοχος τοῦ Ματθαίου, Μητροπολίτης *Κύριλλος* εἶχεν ἤδη ἀποσταλῆν ἐκ τῆς Νικαίας, ἔνθα πρὸς καιρὸν διέμενον οἵ,τε Αὐτοκράτορες καὶ οἱ Πατριάρχαι, ἀποδιωχθέντες ἀπὸ τῆς Βασιλευούσης ὑπὸ τῶν Λατίνων. Ὁ καταθλιπτικὸς ζυγὸς, ὁ ἐπιβαρύνας τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν, ἐγένετο ἐπαισθητὸς καὶ εἰς τὴν πατρίδα ἡμῶν· διότι οἱ Πρωθιεράρχαι τῆς Ῥώμης, διὰ τῶν ὅπλων τῶν δυτικῶν Χριστιανῶν, ἤρχισαν νὰ ἐπενεργῶσιν ἐπὶ τὰ μεθόρια ἡμῶν. Ὁ Λεγάτος τοῦ Πάπα προέτεινε, πρὸς τοῖς ἄλλοις, πρὸς τὸν Δοῦκα Ῥωμανὸν τῆς Γαλίτσης τὴν προστασίαν τοῦ Ἀποστολικοῦ ξίφους, ἀλλ' ὁ Ἥρως δεικνύων τὸ ἑαυτοῦ, ὑπερηφάνως ἠρώτησε· «Τοιοῦτον ξίφος ἔχει ὁ Πάπας;» Οἱ δὲ νέοι υἱοὶ αὐτοῦ ἦσαν ἤδη ἀποδεδιωγμένοι ὑπὸ τοῦ Κολομάνου, βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας, καὶ Ἀρχιεπίσκοπος Λατῖνος ἐγκαθιδρύθη ἐν Γαλίτσῃ. Ὁ Μιστισλάβος, ἄξιος υἱὸς τοῦ ἀνδρείου καὶ ἁγίου ἡγεμόνος τοῦ Νοβογορόδου Μιστισλάβου, λαβὼν ἐξ ἐφόδου τὴν Γαλίτσην, ἀπεδίωξε τὸ ρωμαϊκὸν ἱερατεῖον· ἀλλ' αὐτὸ ἐπανῆλθε ταχέως εἰς ταύτην τὴν μεθόριον χώραν τῆς Ῥωσσίας. Καὶ εἰς τὸ Νοβογόροδον οἱ διάδοχοι τοῦ ἁγίου Μιστισλάβου, μετὰ τῶν ἡγεμόνων τῆς Πισκόβης καὶ Πολότσκης, ἠναγκάζοντο νὰ παλαίωσι κατὰ τοῦ νέου ἐχθροῦ, ἐγκατασταθέντος ἐπὶ τῆς γειτνιαζούσης παραλίας τῆς Βαλτικῆς.

Ὁ Ἐπίσκοπος Ἀλβέρτος συνέστησεν εἰς Ῥίγαν ἐν ἔτει 1205 τὸ τάγμα τῶν Ξιφηφόρων, ὅπερ, ἑνωθὲν ἔπειτα μετὰ τῆς ἰσχυρᾶς Τευτονικῆς ἀδελφότητος, κατέπληττε τὰ πρὸς δυσμὰς μεθόρια ἡμῶν, καὶ διὰ τῶν ὅπλων ἐπέβαλε τὴν πίστιν εἰς τὴν ἀγρίαν Λιθουανίαν, ἥτις ἐφωτίζετο ὑπὸ τῶν Ῥώσσων δι' ἄλλου ἡπιωτέρου τρόπου.

Ἄλλη φρικαλεωτέρα καταιγὶς ὑψοῦτο ἐκ τῆς Ἀνατολῆς ἐπὶ τῆς Ῥωσσίας, προορισθείσης εἰς δύο αἰώνων δεινά· — Ἀνεφάνησαν Μογγόλοι! Οἱ φυγάδες Πολοβιχιανοὶ ἐποίησαν γνωστὴν τὴν εἰσβολὴν τῶν βαρβάρων εἰς τὰς ἐρήμους πεδιάδας αὐτῶν, καὶ οἱ μεσημβρινοὶ ἡγεμόνες ἡμῶν συνῆλθον, ἵν' ἀποδιώξωσι τὸν ἄγνωστον ἐχθρόν. Παρὰ τὸν ποταμὸν Κάλκην συνήφθη αἱματηρὰ σφαγή. Τρεῖς Μιστισλάβοι ὑπεράσπιζον αὐτὸν δι' ἐκπληκτικῆς ἀνδρείας· ἀλλ' οἱ δύω ἐξ αὐτῶν, ὁ Μέγας Δοὺξ καὶ ὁ τοῦ Τσερνεγόβου, ἔπεσαν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης· ὁ δὲ τρίτος, ὁ τῆς Γαλίτσης ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ μετὰ τοῦ νέου υἱοῦ τοῦ Ῥωμανοῦ, ἤτοι τοῦ ἐνδόξου Δανιὴλ, εἰς τὴν Γαλίτσην, καὶ ἐκεῖ ἐτελείωσε τὰς θορυβώδεις ἡμέρας αὐτοῦ ὑπὸ τὸ μοναχικὸν σχῆμα. Οἱ βάρβαροι ὑπεχώρησαν· ἀλλ' οὗτοι ἦσαν μόνον ἀπόσπασμα εἰς πρωτοπορείαν, καὶ ἄλλα ἀπειράριθμα σώματα συνηθροίζοντο εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀσίας, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Βατίου, ἐγγόνου τοῦ Τσιγγὶς-Χάν, ἵνα πλημμυρήσωσι τὴν Ῥωσσίαν, δώδεκα ἔτη μετὰ τὴν παρὰ τὸν Κάλκην μάχην. Ἐν τοσούτῳ δὲ ἐξηκολούθουν αἱ ἐσωτερικαὶ διχόνοιαι μεταξὺ τῶν μεσημβρινῶν καὶ τῶν βορείων ἡγεμονιῶν. Καὶ ὁ ἐνάρετος Μητροπολίτης Κύριλλος δὶς μετέβη εἰς Βλαδίμιρον, ἵνα εἰρηνεύσῃ τὸν Μέγαν Δοῦκα μετὰ τῶν κυριαρχῶν τοῦ Κιέβου, καὶ μετὰ τῶν ἡγεμόνων τῆς Κούρσκης. Ἡ εἰσβολὴ τοῦ Βατίου εἰρήνευσε τὰ πάντα ὑπὸ τὴν κόνιν τῶν ἐρειπίων.

Ἡ πρώτη πόλις, ἥτις ὑπέστη δεινά, ὑπῆρξεν ἡ Ῥιαζάνη, ἧς οἱ ἡγεμόνες, Ὀλὲγ καὶ Θεόδωρος, ἔλαβον μαρτυρικὸν θάνατον. Εἰς τὴν πολιορκηθεῖσαν Βλαδίμιρον, ὁ Ἐπίσκοπος Μητροφάνης μετὰ

τῆς συζύγου τοῦ Μεγάλου Δουκὸς, τῶν νυμφῶν αὐτῆς καὶ τῶν Βοϊάρων, ἐκλείσθησαν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Καθολικοῦ· ἐκεῖ ἅπαντες ἐκοινώνησαν τῶν ἀχράντων μυστηρίων, καὶ ἐδέχθησαν ἐκ μὲν τῆς χειρὸς τοῦ Ἱεράρχου, τὸ μοναχικὸν σχῆμα, παρὰ δὲ τοῦ Κυρίου, τὸ μαρτυρικὸν στέμμα, ἐν τῷ μέσῳ τῶν καπνῶν καὶ τῶν φλογῶν τοῦ πυρπολουμένου ναοῦ. Αὐτὸς ὁ Γεώργιος ἔπεσε μαχόμενος παρὰ τὰς ὄχθας τῆς Σήτης, ὁ δὲ ἀνεψιὸς αὐτοῦ ὁ Δοὺξ Βασίλκος, ἔγεινε μάρτυς διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. Κατεστράφησαν ἅπασαι αἱ πόλεις τῆς ἐπαρχίας Ῥωστοβίου καὶ Σουσδάλης, δεξιὰ δὲ ἀόρατος ἐσκέπασε τὸ Νοβογόροδον καὶ τὴν Πισκόβην. Ἡ Κοζέλσκη, ὑπερασπιζομένη ὑπὸ τοῦ νέου ἡγεμόνος αὐτῆς, ἐκακώθη τελευταία, ὅτε ὁ Βατίας ἐπανήρχετο ἀπὸ τὰς κατὰ τὴν Ἄρκτον πραχθείσας καταστροφάς.

Μετὰ ἓν ἔτος ἔφθασαν τὰ δεινὰ καὶ εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ῥωσσίαν. Ἡ Περεϊασλάβλη ἀπωλέσθη μετὰ τοῦ Ἐπισκόπου αὐτῆς Συμεῶνος. Ὁ Πορφύριος τοῦ Τσερνηγόβου ἀπεπέμφθη ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ ἐκ τῆς καταστραφείσης ἐπαρχίας αὐτοῦ. Οἱ Μογγόλοι ἐπολιόρκησαν τὸ Κίεβον, καὶ ἐκπλαγέντες πρὸς τὴν ἀρχαίαν αὐτοῦ ὡραιότητα, ἐπρότειναν νὰ φεισθῶσιν αὐτοῦ παραδοθησομένου. Ἀλλ' ἀπόντων πάντων τῶν Ῥώσσων ἡγεμόνων, ὑπερασπίσθη αὐτὸ ὁ ἀνδρεῖος Βοϊάρος Δημήτριος τοῦ Δανιὴλ Γαλίτσης. Ὡς μήτηρ καὶ κεφαλὴ τῶν Ῥωσσικῶν πόλεων, τὸ Κίεβον ἐπροτίμησε τῆς ἀτίμου δουλείας τὴν ἔνδοξον πτῶσιν, εἰς παραδειγματισμὸν ἁπάσης τῆς Ῥωσσίας. Μετὰ τὴν αἱματηρὰν πολιορκίαν, τὰ τείχη τῆς πόλεως καὶ ἅπαντες οἱ ναοὶ, μετεβλήθησαν εἰς φρούρια, διὰ τὴν ἀπελπισίαν τῶν πολιτῶν. Βαθμηδὸν ἠλώθησαν τὸ Καθολικὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας ἡ ἐκκλησία τοῦ Δεκατημορίου καὶ ἡ μονὴ τοῦ Μιχαὴλ καὶ ἡ Λαύρα τῆς Πετσέρσκης, καὶ κατηρημώθησαν· καὶ πιθανὸν εἶνε, ὅτι, ἐν τῷ μέσῳ τῆς φρικαλέας ταύτης καταστροφῆς, ἀπωλέσθη καὶ αὐτὸς ὁ δυστυχὴς διάδοχος τοῦ Κυρίλλου, ὁ ΚΒ' Μητροπολίτης Ἰωσὴφ, ἐν ἔτει 1240 περὶ οὗ ἔκτοτε δὲν γίνεται μνεία ἐν τοῖς χρονικοῖς.

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΕΝ ΒΛΑΔΙΜΙΡΩ.

ΚΓ'. *Κύριλλος ὁ Β'.*

Ὅτε ἡ τάλαινα πατρὶς ἡμῶν ἐπαρουσίαζε πανταχοῦ εἰς τὰ ὄμματα μόνον καπνίζοντα ἐρείπια, ἐξ ὧν οἱ κάτοικοι ἔφευγον εἰς τὰ δάση, τότε, διὰ τῆς χάριτος τῆς θείας προνοίας, δύω γενναῖοι ἡγεμόνες ἠνδρίζοντο κατὰ τὴν Ἄρκτον καὶ τὴν Μεσημβρίαν, ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἀπολεσθέντος Μεγάλου Δουκὸς Βισεβολόδου, Ἰαροσλάβος τοῦ Νοβογορόδου, καὶ ὁ Δανιὴλ τῆς Γαλίτσης. Οὗτοι ἤρχισαν νὰ συσσωματῶσι τοὺς λαοὺς, νὰ ἀνακαινίζωσι τὰς πόλεις καὶ ν' ἀνεγείρωσιν ἐκ τῆς τέφρας τοὺς ναοὺς, καὶ ἐξύπνησαν τὴν Ῥωσσίαν ἀπὸ τοῦ βαθέως ληθάργου, ὅστις ἐδέσμευσεν αὐτὴν μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Μογγόλων προξενηθεῖσαν φρίκην. Ὁ Δανιὴλ, εἰς χώραν οὐχὶ τοσούτῳ ἠφανισμένην καὶ ἀπωτέρω τῆς χρυσῆς Ὀρδῆς τοῦ Βατίου, ἥτις ἐπήχθη ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Βόλγα, ἠδύνατο νὰ ἐνεργῇ θαῤῥαλαιότερον, καὶ ἀκαταπαύστως σκεπτόμενος περὶ ἀποσείσεως τοῦ ζυγοῦ, ἐνεφανίσθη ἔσχατος τῶν ἡγεμόνων ἀπέναντι τοῦ Χάν. Ἀλλ' ὁ Ἰαροσλάβος, τοῦ ὁποίου ἅπασαι σχεδὸν αἱ πόλεις ἀπετεφρώθησαν, ἐπέπρωτο νὰ αἰσθανθῇ αὐτὸς πρῶτος, τὸν βαρὺν ζυγὸν τῶν γειτνιαζόντων Μογγόλων, καὶ νὰ ἐξαιτήσῃ, ἱκετεύων εἰς τὴν Ὀρδὴν, τὴν ἀξίαν τοῦ Μεγάλου Δουκός. Ἐκεῖ εὗρε καὶ τοὺς λοιποὺς τῶν Ῥώσσων Κυριάρχας, καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς καταναγκαστικῆς αὐτῶν ταπεινώσεως ἦτο εὐάρεστον νὰ βλέπῃ τις τὴν χριστιανικὴν ἀνδρείαν τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Τσερνιγόβου, καὶ τοῦ πιστοῦ αὐτοῦ Βοϊάρου Θεοδώρου, λαβόντων τὸν μαρτυρικὸν στέφανον παρὰ τοῦ ὀργίλου Χὰν, διὰ τὴν τολμηρὰν ὁμολογίαν τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ. Μετά νινα ἔτη καὶ ἕτερος τοιοῦτος ὁμολογητὴς, ὁ Ῥωμανὸς, ἡγεμὼν τῆς Ῥιαζάνης, ἐβασανίσθη ἐν τῇ Ὀρδῇ, ἐξαγοράζων διὰ τοῦ μαρτυρικοῦ αὐτοῦ αἵματος τὴν πατρίδα καὶ δοξάζων τὸν Θεόν.

Ὁ υἱὸς τοῦ σοφοῦ Ἰαροσλάβου, Ἀλέξανδρος, ἥρως Νεύσκης, ἔτι μᾶλλον ἀνδρειότερος καὶ ἐναρετώτερος, διαδεχθεὶς τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ ἡγεμονεύων ἐν Νοβογορόδῳ, ὑπῆρξε σταθερὸς ὑπέρμαχος τῆς Ῥωσσίας, καὶ ἀπέκρουσεν εἰς κρατεράν τινα μάχην, παρὰ τὸν Νεύαν ποταμὸν, τοὺς Σουηδοὺς, καὶ ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Πσκόβης τοὺς Ξιφηφόρους. Ἀλλ' ὅτε αἱ ἀπόπειραι τοῦ νὰ ἀλλοπιστήσωσι τὴν Ῥωσσίαν διὰ τῆς δυνάμεως τῶν ὅπλων ἐματαιώθησαν, τότε ὁ Πάπας Ἰννοκέντιος ὁ Δ' ἐπεχείρησεν ἄλλα μέσα. Θεωρῶν τὴν δυστυχῆ κατάστασιν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Πατριαρχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ζώντων ἀποδεδιωγμένων εἰς τὴν Νίκαιαν, καὶ τὴν Ῥωσσίαν δέκα ἤδη ἔτη ἄνευ Μητροπολίτου, ὁ Πρωθιεράρχης τῆς Ῥώμης ἐξαπέστειλε πρὸς τὸν Δανιὴλ τῆς Γαλίτσης τὸ βασιλικὸν στέμμα, μετὰ τῆς προτάσεως περὶ συνδέσμου ἐκκλησιαστικοῦ καὶ σταυροφορίας κατὰ τῶν Μογγόλλων. Καὶ πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον ἤρχοντο μετὰ κολακευτικῶν ἐκφράσεων οἱ Ληγάτοι τοῦ Πάπα· ἀλλ' ὁ ἅγιος Νεύσκης ἀποφασιστικῶς ἀπέῤῥιψε τὰ γράμματα καὶ τὰς παραινέσεις αὐτῶν. Ὁ δὲ Δανιὴλ, ἕνεκα τῆς γειτονίας τῆς Οὐγγαρίας καὶ τῆς Πολωνίας, ἐνήργει προσεκτικώτερον. Ἐδέχθη τὸ στέμμα καὶ τὸν τίτλον τοῦ Βασιλέως τῆς Γαλίτσης, ἀλλ' ἀνέβαλε τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἕνωσιν μέχρι τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ἐν τοσούτῳ δὲ ἐξαπέστειλεν, ἐν ἔτει 1250, τὸν ἐκλεχθέντα παρ' αὐτοῦ Ῥῶσσον *Κύριλλον* εἰς Νίκαιαν, πρὸς τὸν Πατριάρχην Μανουὴλ τὸν Β'. ἵνα χειροτονηθῇ ὑπ' αὐτοῦ Μητροπολίτης Κιέβου.

Οὐδέποτε ἐκλογὴ ποιμένος ἠδύνατο νὰ ἦνε ἐπιτυχεστέρα. Μόνη ἡ ἀληθῶς Ῥωσσικὴ καρδία τοῦ Κυρίλλου ἠδύνατο μετ' ἀγάπης ν' ἀναλάβῃ ὅλας τὰς πληγὰς τῆς πατρίδος καὶ νὰ φροντίζῃ μετὰ τοιούτου ζήλου περὶ θεραπείας αὐτῶν. Ἐν τῷ διαστήματι τῆς τριακονταετοῦς αὐτοῦ διοικήσεως, περιφερόμενος εἰς τὰς ἐρημωθείσας πόλεις, ἀνῳκοδόμει Ἐκκλησίαν, οὐχὶ μόνον ἐξωτερικὴν, ἀλλὰ καὶ ἐσωτερικήν· οὐδ' ἀπήλαυσεν ἡσυ-

χίαν ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ ἀφανισθέντος Κιέβου καὶ, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ μέχρι τῆς διαιρέσεως τῆς Μητροπόλεως, ἐξηκολούθει ὁ ἐπίπονος βίος τῶν Ῥώσσων Πρωθιεραρχῶν, οἵτινες συνέδεον διὰ τῆς στρατειᾶς αὐτῶν τὰ διακεχωρισμένα μέρη τοῦ ἐκτεταμένου κράτους.

Ἐκ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας πρωτευούσης ἦλθεν ὁ Κύριλλος εἰς τὰς ἠρημωμένας πόλεις τοῦ Τσερνιγόβου καὶ τῆς Ῥιαζάνης, καὶ εἰς τὴν νέαν, μόλις ἐπανορθουμένην, πρωτεύουσαν (1). Ἐν τῷ διασωθέντι Νοβογορόδῳ εὗρεν οὗτος τὸν Μέγαν Δοῦκα, καὶ ἐκεῖ ἐξετέλεσε τὴν πρώτην πρᾶξιν τῆς αὐτοῦ ἐξουσίας, χειροτονήσας τὸν Δαλμάτην Ἀρχιεπίσκοπον, ἀντὶ τοῦ ἀποθανόντος φιλοπτώχου Σπυρίδωνος. Ἔπειτα, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πρωτεύουσαν, εἶχε τὴν παρηγορίαν νὰ προϋπαντήσῃ μετὰ πομπῆς τὸν Ἀλέξανδρον, ὅτε οὗτος ἐπανήρχετο ἐκ τῆς μεγάλης Ὀρδῆς, νομαζούσης εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀσίας, καὶ ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ τὴν εἰρήνην, ἥτις διετηρήθη μόνον ἐπὶ τῆς ὀλιγοχρονίου καὶ σοφῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ.

Προϊδὼν, ὅτι τὸ Σαράϊον, πρωτεύουσα τῆς παρὰ τὸν Βόλγαν Χρυσῆς Ὀρδῆς, ἐπὶ πολλὰ ἔτη θέλει εἶνε τόπος συναθροίσεως τῶν Ῥώσσων ἡγεμόνων, ὁ Μητροπολίτης ὠφελήθη ἐκ τῆς εὐνοϊκῆς πρὸς τὸ ἱερατεῖον διαθέσεως τῶν ἐθνικῶν Χάνων, οἵτινες διέταξαν νὰ μὴ συμπεριλάβωσιν αὐτὸ εἰς τὴν καταγραφὴν τοῦ λαοῦ, καὶ πρὸς τούτοις ἀπήλλαξαν ἀπὸ τῶν δασμῶν πάντας, τοὺς εἰς Κύριον τὸν Θεὸν ἀτενίζοντας καὶ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ Θεοῦ ὑπηρετοῦντας. Οὗτος ὁ Μητροπολίτης διώρισεν εἰς τὸ Σαράϊον τὸν Μητροφάνην, πρῶτον Ἐπίσκοπον Σαραίου τε καὶ Ποδόνσκης (ἐπὶ τὸν Τάναϊν ποταμόν)· εἰς δὲ τὸν διάδοχον αὐτοῦ Θεόγνωστον προσέθηκε καὶ τὸν τίτλον τοῦ Περεϊασλάβλης, ἵνα μὴ ἀπολεσθῇ ἡ μνήμη τῆς ἀρχαίας Ῥωσσικῆς ταύτης ἐπαρχίας, μὴ ὑπαρχούσης πλέον, μετὰ καὶ ἄλλων πολλῶν, μετὰ τὴν καταστροφήν. Ὁ

(1) Σ. τοῦ Μ. Τουτέστι τὴν πόλιν Βλαδίμιρον.

Θεόγνωστος ἐγίνωσκε νὰ προσκτήσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ Χὰν εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε ὁ Μαγκοῦ Τεμίρ, ὁ κυριαρχεύων μετὰ τὸν Βατίαν, ἐξέλεξεν αὐτὸν ἀπεσταλμένον πρὸς τὸν Πατριάρχην τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅτε ὁ Μητροπολίτης Κύριλλος ἀπέστειλε καὶ αὐτὸς τὸν αὐτὸν εἰς τὴν Βασιλεύουσαν· ἀλλ' ὁ σκοπὸς τῆς ἀποστολῆς ταύτης ἔμεινεν ἄγνωστος.

Μετὰ τὴν μακαρίαν τελευτὴν τοῦ ἁγίου Ἀλεξάνδρου, τοῦ μεταλλάξαντος κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θανάτου αὐτοῦ τὴν ἡγεμονικὴν πορφύραν εἰς ταπεινὸν ῥάσον Μεγαλοσχήμου, ὁ Μητροπολίτης Κύριλλος, ἐν τῷ μέσῳ τῶν κλαυθμῶν ἁπάσης τῆς Ῥωσσικῆς γῆς, προϋπήντησε τὰ ἄφθαρτα λείψανα τοῦ ἀγαπητοῦ ἡγεμόνος, μετακομισθέντα ἐκ τῆς Ὀρδῆς, εἰς τὴν αὐτὴν πρωτεύουσαν, ἔνθα ἄλλοτε τοσοῦτον χαροποιῶς ἐφιλοφρόνησεν αὐτόν. Ὁ Ἰαροσλάβος τῆς Τβέρης διεδέχθη τὸν ἀδελφὸν, καὶ ὁ Ἱεράρχης, ἐκπληρῶν τὴν θέλησιν τοῦ Μεγάλου Δουκὸς, συνέστησε νέαν ἐπαρχίαν ἐν Τβέρῃ, τῇ πατρίδι αὐτοῦ, ἐγκαθιδρύσας ἐκεῖ πρῶτον Ἐπίσκοπον τὸν ἐνάρετον Συμεῶνα. Οὗτος δὲ ἐξετέλεσε καὶ ἑτέραν πολιτικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἰαροσλάβου, εἰρηνεύσας αὐτὸν μετὰ τοῦ ἀποδιώξαντος αὐτὸν Νοβογορόδου, ἰσχυροῦ ἤδη ἕνεκα τῆς ἐκτεταμένης ἐμπορίας, καὶ τοῦ δεσμοῦ αὐτοῦ μετὰ τῆς Γάνζης· ὁ φόβος τοῦ ἱεραρχικοῦ ἀφορισμοῦ ἐπράϋνε τὸ στασιαστικὸν συνέδριον.

Ὁ δὲ σημαντικώτατος καὶ εὐεργετικώτατος ἆθλος τῆς μακροχρονίου διοικήσεως τοῦ Κυρίλλου (ἐν ἔτει 1274), ἦτο ἡ Σύνοδος, ἡ συγκληθεῖσα παρ' αὐτοῦ εἰς Βλαδίμιρον, ὅτε ἐχειροτονήθη ὁ Ἀρχιμανδρίτης Πετσέρσκης Σεραπίων Ἐπίσκοπος τῆς Πρωτευούσης, πρὸς ἐπανόρθωσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας, ἥτις ὑπέφερεν ἐκ τῶν πολιτικῶν συμφορῶν. Ὁ Δεσπότης τοῦ Νοβογορόδου Δαλμάτης, ὁ ἅγιος Ἰγνάτιος περίφημος Ποιμὴν τοῦ Ῥωστοβίου, ὁ Θεόγνωστος, Ἐπίσκοπος Σαραΐου καὶ ὁ Συμεὼν τῆς Πολότσκης, συνεδρίαζον ἐν τῇ συνόδῳ, καὶ ἅπαντες ὁμοφώνως ἀπεφάσισαν νὰ ἐξετάζωσιν αὐστηρῶς τὸν τρόπον τοῦ ζῆν καὶ τὴν

ἡλικίαν τῶν τε κληρικῶν καὶ τῶν λαϊκῶν, πρὶν χειροτονηθῶσιν εἰς τὸ πνευματικὸν ἀξίωμα, καὶ νὰ ἐκριζώσωσι τὴν φιλοκέρδειαν κατὰ τὴν ἐγκατάστασιν αὐτῶν. Ἡ Σύνοδος καταγινομένη ἐπίσης εἰς τὴν διόρθωσιν ἱερουργικῶν τινων τελετῶν, ἔλαβε πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ αὐτὰ τὰ μυστήρια καὶ ἀπηγόρευσε τὴν μίξιν τοῦ ἁγίου μύρου μετὰ τοῦ ἐλαίου, καὶ τὴν περίχυσιν ἀντὶ τῆς τριττῆς καταδύσεως κατὰ τὸ ἅγιον βάπτισμα, πιθανῶς εἰσδύσασαν παρ' ἡμῖν ἀνεπαισθήτως ἐκ τῆς Δύσεως διὰ τῆς Γαλικίας.

Ὁ Μητροπολίτης Κύριλλος, ὡς εἰλικρινὴς Ῥῶσσος, ἐπεθύμει ὡσαύτως, ἵνα οἱ κανόνες τῶν ἁγίων Πατέρων, ἡ βάσις αὕτη τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως, μὴ, κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἔκφρασιν, σκοτίζωσιν ἡμᾶς διὰ τοῦ νέφους τῆς σοφίας τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἀλλ' ἵνα λάμπωσι καθαρῶς, φωτίζοντες τὸ πᾶν διὰ τοῦ φωτὸς τῆς συνέσεως, καὶ μετ' ἐπιμελείας ἐφρόντιζε περὶ τῆς μεταγλωττίσεως αὐτῶν· τὸ ὠφέλιμον πόνημα αὐτοῦ διεσώθη μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν. Ὁ σοφὸς οὗτος Ποιμὴν, πλήρης ἡμερῶν καὶ ἔργων ἀγαθῶν, ἀπεβίωσεν ἐν Περεϊασλάβλῃ τῆς Ζαλέσκης, ἐπὶ τῆς δυστυχοῦς ἡγεμονίας τοῦ υἱοῦ τοῦ Νεύσκη Δημητρίου, καὶ ἐκεῖ ἀπέψαλλεν αὐτὸν ἡ σύνοδος τῶν Ἐπισκόπων, ἀλλὰ τὰ ἱερὰ αὐτοῦ λείψανα μετεκομίσθησαν εἰς τὴν ἀρχαίαν πρωτεύουσαν. Ὁ τελευταῖος τῶν Μητροπολιτῶν ἁπάσης Ῥωσσίας, Κύριλλος ὁ Β', ἐνεταφιάσθη εἰς τὸ Καθολικὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, καὶ ἀξίως ἔκλεισε τὴν σειρὰν τῶν Ἱεραρχικῶν τάφων, ἀρχίζουσαν ἀπὸ τοῦ ἁγίου Μιχαήλ.

ΚΔ', *Μάξιμος.*

Ἐπὶ δύω ἔτη ἐχήρευεν ἡ Ἐκκλησία μετὰ τὸν Κύριλλον, ἀποφεύγουσα τὰς μετὰ τοῦ Πατριάρχου Ἰωάννου Βέκκου σχέσεις, διότι εἰ καὶ, ἀπὸ τοῦ 1264 ἔτους, ὁ Αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος ἀφήρπασε τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν Σταυροφόρων, αὐτὸς ὅμως καὶ ὁ Πατριάρχης ἐπηυδόκουν εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ῥώμης. Ἐπὶ τέλους, ὁ Ἰωσὴφ, ἐπανελ-

θὼν εἰς τὸν ἱεραρχικὸν θρόνον τῆς Βασιλευούσης, ἀπέστειλεν εἰς τὴν Ῥωσσίαν (ἐν ἔτει 1283) τὸν Μητροπολίτην *Μάξιμον*, Ἕλληνα τὸ γένος, ὅστις, ἐν τῷ διαστήματι τῆς εἴκοσι καὶ δύω ἐτῶν διοικήσεως αὐτοῦ, ἐφρόντιζεν, ὡς καὶ ὁ προκάτοχος αὐτοῦ, περὶ τῆς τακτοποιήσεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς εἰρήνης μεταξὺ τῶν ἡγεμόνων. Αἱ αἱματηραὶ ἔχθραι τῶν τέκνων τοῦ Νεύσκη, Δημητρίου καὶ Ἀνδρέου, ἐπέσυραν τότε νέα στίφη Τατάρων κατὰ τῆς πασχούσης πατρίδος, καὶ αἱ οἰκεῖαι διχόνοιαι ἀνεζωπυρώθησαν εἰς ἄλλους κλάδους τοῦ αὐτοῦ οἴκου, ἀνακαλῶσαι τὴν μακροχρόνιον ἔχθραν τῶν Ὀλεγιδῶν καὶ Μονομαχιδῶν.

Ὁ Μάξιμος, πρῶτος ἐκ τῶν Ῥώσσων Μητροπολιτῶν ὑπήγαινεν εἰς τὴν Ὀρδὴν, καὶ εἰ μὲν δὲν διεσώθησαν τὰ χρυσόβουλλα τῶν Χάνων περὶ ἀσυδοσίας ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ, πρέπει ὅμως νὰ ὑποθέσῃ τις, ὅτι ἐδέχοντο αὐτὸν μετὰ τιμῆς. Οἱ Μογγόλοι ὄντες ἔτι εἰδωλολάτραι, ἐθεώρουν εὐμενέστερα τὸν Χριστιανισμὸν παρὰ τοὺς ἀγρίους ὀπαδοὺς τοῦ Κορανίου, καὶ μάλιστα παραδεχθέντες ἔπειτα τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ, διετήρουν τὴν αὐτὴν σοφὴν πολιτικήν. Διὰ τῆς προστασίας τοῦ ἱερατείου, αὐτοὶ ἀπέκτων τὰς καρδίας τοῦ λαοῦ, εἰς ὃν ἐνεπνέοντο ἡ ὑποταγὴ καὶ ἡ ὑπομονὴ, πρὸς ἀποφυγὴν βαρυτέρων ταλαιπωριῶν. Ὁ Μάξιμος, ἐπανελθὼν ἐκ τῆς Ὀρδῆς, προσεκάλεσεν εἰς Κίεβον σύνοδον τῶν Ὑπερβορυσθενίων Ἐπισκόπων, ἧς αἱ πράξεις δὲν ἐτηρήθησαν, πιθανῶς ἵνα προετοιμάσῃ αὐτοὺς διὰ τὴν τελείαν ἀποδήμησιν αὐτῶν εἰς Βλαδίμιρον (ἐν ἔτει 1299)· διότι, θεωρῶν τὴν ἐρημίαν τοῦ Κιέβου καὶ τῆς μεσημβρινῆς χώρας, μετήγαγε τὸν ἀρχαῖον θρόνον τῆς Μητροπόλεως εἰς τὴν νέαν πρωτεύουσαν, διατηρήσας τὸν πρώην τίτλον τοῦ Κιέβου καὶ ἁπάσης Ῥωσσίας, προσλαβὼν εἰς τὴν διοίκησιν αὐτοῦ καὶ αὐτὴν τὴν ἐπαρχίαν τῆς Βλαδιμίρου, τὸν δὲ ὑπάρχοντα αὐτῆς Ἐπίσκοπον Συμεῶνα μετέθεσεν εἰς Ῥωστόβιον. Ἡ δὲ Σουσδάλη, ἡ ἀνήκουσα εἰς τὴν Βλαδίμιρον, καὶ τὸ Νίζνι-Νοβογόροδον ἀπετέλεσαν ἰδιαιτέραν ἐπαρχίαν. Ἀλλ' ἡ διαμονὴ τῆς Μητροπόλεως εἰς Βλα-

δίμιρον ἦτο ὀλιγοχρόνιος· εἷς μόνος, ὁ Μάξιμος, ἐξ ὅλων τῶν Ῥώσσων Πρωθιεραρχῶν, ἐνεταφιάσθη (ἐν ἔτει 1305) εἰς τὸ περίφημον Καθολικὸν τοῦ Βογολιούβσκη. Οἱ διάδοχοι αὐτοῦ ἀποκατεστάθησαν εἰς τὴν Μόσχαν, διότι ἡ Βλαδίμιρος ἔπαυσε τοῦ νὰ ἦνε πρωτεύουσα, ὡς μὴ ἀγαπωμένη ὑπὸ τῶν Μεγάλων Δουκῶν, οἵτινες διέμενον εἰς τὰς δεσποτείας αὐτῶν φροντίζοντες, ἕκαστος περὶ τῆς αὐξήσεως τῆς ἰδίας αὐτοῦ πατρίδος.

Οὕτως ὁ ἡγεμὼν τῆς Μόσχας Δανιὴλ Ἀλεξανδρίδης, λαβὼν παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἀδύνατον δεσποτείαν, ἐν τῷ διαστήματι τῆς μακρᾶς καὶ ἡσύχου Κυβερνήσεως αὐτοῦ, ἐστόλισε τὴν Μόσχαν διὰ ναῶν καὶ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Δανιὴλ, ἀγγέλου προστάτου αὐτοῦ, ἔνθα ὁ αὐτὸς ἀπεβίωσε μεγαλόσχημος· κατέλιπε δὲ τῷ υἱῷ αὐτοῦ Γεωργίῳ ἀκμάζουσαν ἡγεμονίαν, καὶ ἡ πεποίθησις εἰς τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν ἐνέπνευσεν εἰς τὸν ἀγέρωχον τοῦτον Δοῦκα, γαμβρὸν τοῦ Χὰν, ἐκείνην τὴν σκληρὰν ἔχθραν πρὸς τὸν νόμιμον κυρίαρχον καὶ θεῖον, τὸν Τβέρειον Μιχαὴλ, ἥτις διελύθη μόνον διὰ τῆς πολλῆς χύσεως τοῦ ἡγεμονικοῦ αἵματος εἰς τὴν Ὀρδὴν, καὶ τῆς ἐξαφανίσεως τοῦ γένους τῶν Τβερείων μέχρι τῆς τρίτης γενεᾶς. Πρῶτος, ὅστις διὰ τῶν μηχανορραφιῶν τοῦ Ἰουρίου, ὑπέφερε μαρτυρικῶς, ἦτο ὁ Μιχαὴλ, καὶ προσετέθη παρὰ τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸν χορὸν τῶν Ἁγίων· ἔπειτα ἔπεσεν ὁ Δημήτριος, υἱὸς αὐτοῦ, καταβαλὼν ἐνώπιον τοῦ Χὰν Οὐσβέκου, αὐτὸν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τὸν φονέα Ἰούριον· ἐπὶ τέλους καὶ ὁ ἕτερος υἱὸς τοῦ Μιχαὴλ, Ἀλέξανδρος μετὰ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ Θεοδώρου, ἐκαρατομήθη παρ' αὐτοῦ τοῦ Χὰν, διότι ἐτόλμησε νὰ ἐξαφανίσῃ ἐν Τβέρῃ τὸν αὐτοῦ μεγιστάνα Σχεβκάλα, καὶ τοὺς Τατάρους, τοὺς ἐνεργοῦντας νὰ εἰσαγάγωσιν ἐκεῖ τὸν Μωαμεθανισμόν. Ὁ δὲ πανοῦργος ἀδελφὸς τοῦ Γεωργίου, Ἰωάννης Καλίτας, ὠφελήθη ἐκ τῆς πτώσεως τῶν Τβερείων ἡγεμόνων, ἵνα, διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χὰν, στερεώσῃ εἰς τὸ γένος αὐτοῦ τὸν θρόνον τοῦ Μεγάλου Δουκός.

ΚΕ'. Ὁ Ἅγιος Πέτρος.

Ὅτε (ἐν ἔτει 1308) ὁ Μογγολικὸς ζυγὸς ἔτι μᾶλλον ἐπεβαρύνθη ἐπὶ τῆς Ῥωσσικῆς γῆς, καὶ ἐσκοτίζετο ἡ δόξα τῶν ἡγεμόνων αὐτῆς διʼ ἀτίμων διχονοιῶν, ὁ Μητροπολίτης ἅγιος *Πέτρος* ἦτο ὁ ἀληθὴς ἐπιτηρητὴς καὶ παρηγορητὴς τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ. Ἐκ Βολυνίας καταγόμενος αὐτὸς ἐκ νεαρᾶς αὐτοῦ ἡλικίας ἐνεδύθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα καὶ διῴκει τὴν μικρὰν, παρʼ αὐτοῦ συστηθεῖσαν, μονὴν τῆς Ῥάτσκης ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ· ἐκεῖθεν, ἡ δόξα τῶν ἀρετῶν αὐτοῦ ἔφθασεν εἰς τὰ ὦτα τοῦ ἐγγόνου τοῦ Δανιὴλ, ὅστις, ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦ Ῥώσσου Βασιλέως, ἐξουσίαζεν ἅπασαν τὴν νοτιοδυτικὴν Ῥωσσίαν καὶ τὰς χώρας τῆς Λιθουανίας, διότι ὁ Βοϊσχέλγ, υἱὸς τοῦ ἐθνικοῦ κυριάρχου Μινδόβγου, παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, λαβὼν καὶ ἐκτείνας τὸν Χριστιανισμὸν εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ, ἐκλείσθη καὶ αὐτὸς εἰς Μοναστήριον, καὶ παρεχώρησε τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ εἰς τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ ἡγεμόνας τῆς Γαλίτσης. Ἀλλʼ ἡ ἰσχὺς τοῦ Κράτους αὐτῶν ὑπῆρξε βραχυχρόνιος. Ἄλλος ἰσχυρὸς ἐθνικὸς, ὁ Γεδιμὴν, ἐστερεώθη ἐν Βίλνᾳ, καὶ ταχέως ἀφήρπασε τὸ Κίεβον καὶ ἅπαν τὸ Ἀνατολικὸν μέρος τῆς ἡγεμονίας ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ἀδυνάτων υἱῶν τοῦ Ἰουρίου, σὺν οἷς ἐσβέσθη καὶ ἡ ἔνδοξος γενεὰ τοῦ Ῥωμανοῦ Γαλίτσης· αἱ δὲ πρὸς δυσμὰς ἐπαρχίαι αὐτοῦ ἀπεκληρώθησαν εἰς τὴν Πολωνίαν, ὅθεν καὶ ἡ ἐπιρροὴ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας, ἥτις, ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς ἀδιαφορίας τοῦ Γεδιμίνου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ὀλγέρδου, ἐξετάθη ἐπὶ τὰ ὑπερβορυσθένεια ὅρια.

Ὁ Ἰούριος, ὡς ὁ μέγας αὐτοῦ προπάτωρ, ἤθελε νὰ ἔχῃ εἰς τὸ Κράτος αὐτοῦ Μητροπολίτην, καὶ μαθὼν, ὅτι ἡγούμενός τις Γερόντιος, ἑκουσίως ὑπῆγεν ἐκ Βλαδιμίρου εἰς τὴν Βασιλεύουσαν, ἵνα τύχῃ τῆς εἰς τὸ τοῦ Πρωθιεράρχου ἀξίωμα χειροτονήσεως, κατέπεισε τὸν ἥπιον Πέτρον, ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος τῆς Ἐκκλησίας, νὰ ὑπάγῃ καὶ αὐτὸς μετʼ ἐπιστολῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν Πα-

τριάρχην. Ὅθεν ἐκλεχθεὶς παρὰ τοῦ Ἰουρίου, ἐχειροτονήθη ὑπὸ τοῦ Παναγιωτάτου Ἀθανασίου Μητροπολίτης ἁπάσης Ῥωσσίας. Ἀλλ' ἐλθὼν εἰς τὴν καθέδραν αὐτοῦ ὁ ἅγιος Πέτρος εἶδε τὴν ἀρχαίαν Πρωτεύουσαν λησμονηθεῖσαν παρὰ τῶν ἡγεμόνων, ἅπασαν δὲ τὴν ὕπαρξιν τοῦ κράτους συσσωματωμένην κατὰ τὴν Ἄρκτον, καὶ δὲν ἐπροτίμησε τὴν μερικὴν ὠφέλειαν τῆς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ πατρίδος ἀπὸ τοῦ κοινοῦ καλοῦ τῆς Ἐκκλησίας. Ὅθεν, ὡς ὁ προκάτοχος αὐτοῦ Μάξιμος, μετῴκησεν εἰς τὴν Βλαδίμιρον, εἰ καὶ μὴ παύσας περιερχόμενος εἰς τὴν Ῥωσσίαν, ἵνα τακτοποιῇ τὰ ἐκκλησιαστικὰ, ἐγκαθιδρύῃ Ἐπισκόπους καὶ εἰρηνεύῃ τοὺς ἡγεμόνας. Ὁ ζῆλος αὐτοῦ ὑπὲρ καταπαύσεως τῶν διχονοιῶν τῶν ἡγεμόνων τῆς Βριάνσκης ὀλίγου ἔδει νὰ ζημιώσῃ αὐτὸν μέχρι ζωῆς· ἐσώθη δὲ εἰς τὸν Καθολικὸν ναόν.

Ἅμα τῇ ἐλεύσει αὐτοῦ ὁ Μητροπολίτης Πέτρος ἔτυχεν εὐκαιρίας ν' ἀναδείξῃ πληρέστατα τὸ ὕψος τῆς χριστιανικῆς ταπεινοφροσύνης. Ὁ ἐπίσκοπος τῆς Τβέρης Ἀνδρέας, υἱὸς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Λιθουανίας, φθονήσας τὴν ὕψωσιν αὐτοῦ, ἐσυκοφάντησεν αὐτὸν πρὸς τὸν Πατριάρχην, ὅστις ἐξαπέστειλεν ἐπίσημον κληρικὸν, ἵνα δικάσῃ τὸν Πέτρον. Εἰς τὴν Περεϊασλάβλην Ζαλέσκης συνῆλθε σύνοδος, εἰς ἣν συνεδρίαζεν ὁ Ἐπίσκοπος Ῥωστοβίου Συμεὼν μετὰ τοῦ κατηγόρου, τῶν προκρίτων τοῦ Κλήρου καὶ τῶν ἡγεμόνων. Ὀλίγον φροντίζων περὶ τοῦ προσκαίρου μεγαλείου, ὁ Μητροπολίτης εἶπε πρὸς τὴν σύνοδον· «Ἐγὼ δὲν εἶμαι κρείττων τοῦ Προφήτου Ἰωνᾶ· εἰ μὲν ἕνεκα ἐμοῦ γίνηται ἡ σύγχυσις αὕτη, ἀποδιώξατέ με, καὶ ἡ κατακραυγὴ παύει» (1)· ὅτε δὲ ἔλαμψεν ἡ ἀθωότης αὐτοῦ, ὁ πρᾶος Ἱεράρχης ἐξεδικήθη τὸν συκοφάντην διὰ τῶν ἑξῆς λέξεων: «Εἰρήνη σοὶ τέκνον! οὐκ ἐπείσησας σὺ ταῦτα, ἀλλ' ὁ ἀπ' ἀρχῆς φθονῶν τὸ ἀνθρώπινον γένος διάβολος· σὺ δὲ φύλαττε σεαυτὸν ἀπὸ τοῦδε, καὶ τὸ παρελθὸν συγχωρήσοι σοι ὁ Θεός.»

(1) Σ. τοῦ Μ. Τὸ αὐτὸ ἐξεφώνησεν ἄλλοτε καὶ ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος εἰς παρομοίας περιστάσεις.

Ἀλλ' ὅμως εἰς τὰς περιστάσεις, καθ' ἃς ἠδύνατο νὰ πάσχῃ οὐχὶ αὐτὸς, ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία, ὁ ἅγιος Πέτρος ἐνήργει μετὰ σταθερότητος προστάτου αὐτῆς. Οὕτως, αὐτὸς ἀπεγύμνωσε τῆς ἀξίας τὸν πταίστην Ἐπίσκοπον Σαραίου Ἰσμαὴλ, καὶ ἀπειλῶν διὰ τοῦ ἀφορισμοῦ, ἐκώλυσε τὸν Δοῦκα Δημήτριον τῆς Τβέρης τοῦ νὰ προσβάλῃ τὴν πόλιν Βλαδίμιρον. Καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ὀρδὴν, ὑπήγαινεν αὐτὸς μετὰ τοῦ δυστυχοῦς αὐτοῦ πατρὸς Μιχαὴλ, ὡς ἀληθὴς ποιμὴν, συνοδεύων τὰ τέκνα αὐτοῦ. Ἐκεῖ ἀπέκτησε τὸ γενικὸν σέβας τοῦ τε Χὰν Οὐσβέκου καὶ τῶν Μογγόλων, πρὸ ὀλίγου παραδεχθέντων τὴν ψευδοδιδασκαλίαν τοῦ Κορανίου. Τὸ Ἰαρλίκιον (χρυσόβουλλον) τοῦ Χὰν, ἐπιμαρτυροῦν περὶ τῆς πρὸς αὐτὸν καλῆς διαθέσεως τοῦ Οὐσβέκου, ἐχρησίμευσεν ὡς ἐχέγγυον τῆς εὐμενείας ὅλων τῶν ἀκολούθων Χάνων· «Μηδεὶς, λέγει, ἀδικήσῃ ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ τὴν πρωτεύουσαν Ἐκκλησίαν, τὸν Μητροπολίτην Πέτρον, τοὺς Ἀρχιμανδρίτας, τοὺς Ἡγουμένους, τοὺς Ἱερεῖς. Αἱ γαῖαι αὐτῶν εἶνε ἐλεύθεραι παντὸς φόρου καὶ δασμοῦ, διότι πάντα ταῦτα εἶνε τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ ἄνθρωποι οὗτοι, διὰ τῶν προσευχῶν αὐτῶν, διατηροῦσιν ἡμᾶς· ἔστωσαν ὑποκείμενοι ὑπὸ μόνον τὸν Μητροπολίτην Πέτρον, συμφώνως πρὸς τοὺς ἀρχαίους αὐτῶν νόμους· διαμενέτω ὁ Μητροπολίτης εἰς τὸν ἥσυχον καὶ εἰρηνικὸν αὐτοῦ βίον, καὶ προσευχέσθω μετ' εἰλικρινοῦς καρδίας καὶ ἄνευ λύπης ὑπὲρ ἡμῶν τε καὶ τῶν τέκνων ἡμῶν. Ὁ ἀφαιρῶν τι ἀπὸ τοῦ κλήρου, ἀποτίσει τριπλάσια. Ὁ τολμήσας νὰ δυσφημήσῃ τὴν Ῥωσσικὴν πίστιν, καὶ ὁ ἀδικήσας Ἐκκλησίαν, Μοναστήριον ἢ παρεκκλήσιον, — ἀποθανείτω.»

Τὸ σέβας τοῦ ὁποίου ἀπήλαυεν ὁ Πρωθιεράρχης, ἐν τῷ μέσῳ τῶν διχονοιῶν τῶν ὑποτελῶν ἡγεμόνων, ἦτο σωτήριον δι' ὅλον τὸ κράτος, ἐνούμενον εἰς ἓν ὅλον μόνον διὰ τοῦ προσώπου τοῦ Μητροπολίτου ἁπάσης Ῥωσσίας. Ὁ μέγας Δοὺξ Ἰωάννης τῆς Μόσχας ἐνόησε πᾶσαν τὴν ἀξίαν τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ ἐξουσίας, ὅτε διὰ θωπειῶν καὶ παρακλήσεων κατέπεισε τὸν Μητροπολίτην νὰ μετοικήσῃ εἰς τὴν ἀγαπητὴν αὐτοῦ πατρίδα Μόσχαν, ἥτις ἐκ-

τοτε κατέστη Πρωτεύουσα. Ἀλλ' οὐχὶ ἄνευ ἀνωτέρας προτροπῆς ἐξεπλήρωσεν ὁ ἅγιος Πέτρος τὴν θέλησιν τοῦ Ἰωάννου· αὐτὸς προεῖδε τὴν προβαίνουσαν δόξαν τῆς εἰσέτι πτωχῆς Μόσχας, καὶ κατέπεισε τὸν ἡγεμόνα νὰ καταβάλῃ ἐν αὐτῇ τὰ θεμέλια λιθοκτίστου Καθολικοῦ τῆς Κοιμήσεως. « Ἐὰν σὺ καθησυχάσῃς τὰ γηρατειά μου, ἔλεγεν, ἐὰν ἀνεγείρῃς ἐνταῦθα ναὸν ἄξιον τῆς Θεομήτορος, θέλεις εἶσθαι ἐνδοξώτερος πάντων τῶν λοιπῶν ἡγεμόνων, καὶ τὸ γένος σου θέλει μεγαλυνθῆν. Τὰ ὀστᾶ μου θέλουσι μείνειν εἰς ταύτην τὴν πόλιν, Ἱεράρχαι θέλουσι κατοικεῖν ἐν αὐτῇ, καὶ αἱ χεῖρες αὐτῆς θέλουσιν ἀναβῆν ἐπὶ τοὺς ὤμους τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν! »

Οὕτω, διὰ λόγων τοῦ ἀρχαίου ἀσκητοῦ Πατριάρχου Ἰακὼβ, κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θανάτου προειπόντος τὴν λεόντειον δύναμιν τῆς γενεᾶς τοῦ Ἰούδα, ὁ ἅγιος Πέτρος, ἀναχωρῶν ἐν εἰρήνῃ ἐκ τῆς πολυμόχθου αὐτοῦ περιοδείας ἐν πνεύματι προγνώσεως ἐλάλει πρὸς τὸν Ἰωάννην, καὶ ἐξεπληρώθη ὁ τῆς ἐντολῆς αὐτοῦ λόγος. Εἰς ἐκεῖνον τὸν ναὸν, ἔνθα αὐτὸς προητοίμασε δι' ἑαυτὸν τάφον ἐντὸς τοῦ τοίχου, ἐν θέᾳ τῶν ἀφθάρτων λειψάνων αὐτοῦ, ὡς ἐνώπιον αὐτοῦ τοῦ Ἱεράρχου, στέφονται οἱ διάδοχοι τοῦ Ἰωάννου, οὐχὶ πλέον τῆς Μόσχας καὶ τῆς Βλαδιμίρου ἡγεμονεύοντες, ἀλλ' οἱ κυριεύοντες τὴν ἐννάτην μερίδα τοῦ κόσμου, ἥτις μόλις ἐμπεριλαμβάνει μίαν Ῥωσσίαν!

Εἶνε κατανυκτικὸν εἰς πάντα υἱὸν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς πατρίδος νὰ καθορᾷ τὴν εὐλογίαν τῆς Θεομήτορος, σταθερῶς μένουσαν ἐπὶ τῆς Ῥωσσικῆς χώρας, προσδραμούσης ἄποξ εἰς αἰῶνας ὑπὸ τὴν σκέπην αὐτῆς. Τὸ ἐπὶ τῆς Σιὼν, παρὰ τὴν Κοίμησιν αὐτῆς ἱερὸν Καθολικὸν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, χρησιμεύει ὡς βάσις ἁπάντων τῶν ἐνθρόνων Καθολικῶν τῆς πατρίδος ἡμῶν. Εἰς τὸν ἐν Κορσούνῃ ναὸν τῆς Θεομήτορος ἐβαπτίσθη ὁ ἅγιος Βλαδίμιρος, καὶ πρὸς δόξαν αὐτῆς ἀνήγειρε πρῶτον Καθολικὸν τοῦ Δεκατημορίου. Εἰς τὸν ἐν τῇ Βασιλευούσῃ ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἔνθα ἑορτάζεται ἡ Κοίμησις τῆς Ἀειπαρθένου, ἥτις ἦτο ναὸς τῆς ἐνσαρκώσεως τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, ἐπίστευσαν εἰς τὸν

Κύριον οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Βλαδιμίρου, καὶ ὁ Ἰαροσλάβος ὁ μέγας ἀνήγειρε δύω Καθολικὰ τῆς ἁγίας Σοφίας, ἐν Κιέβῳ τε καὶ Νοβογορόδῳ, πρωτευούσαις αὐτοῦ. Ὁ ἐρημίτης Ἀντώνιος, οἰκονομήσας, κατὰ μίμησιν τοῦ ἁγίου Ὄρους, τὴν ἐν τῷ σπηλαίῳ Λαῦραν αὐτοῦ, κοιτίδα τῶν Μονῶν τῆς Ῥωσσίας, ἀφιέρωσεν αὐτὴν ὡσαύτως εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεομήτορος. Ὁ Βογολιούβσκης ἤθελε νὰ ἐγείρῃ νέαν πρωτεύουσαν εἰς τὴν ἄρκτον, καὶ ἔθηκε τὸν πρῶτον λίθον μεγαλοπρεποῦς Καθολικοῦ τῆς Κοιμήσεως ἐν Βλαδιμίρῳ, πρὸς τιμὴν τῆς εἰκόνος αὐτῆς, ἱστορηθείσης ὑπὸ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ (1). Διὰ τοιούτου ναοῦ ἐπίσης κοσμεῖται τὸ ἀρχαῖον Ῥωστόβιον. Ἡ Πολότσκη καὶ ἡ Σμολένσκη ἑορτάζουσι τὴν Πανάχραντον Παρθένον. Τελευταῖον, κατὰ βούλησιν τῆς θείας προνοίας, ἡ Μόσχα μέλλει νὰ γείνῃ κεφαλὴ τῆς Ῥωσσίας, καὶ ὁ γέρων Πέτρος, ὑπάγει εἰς αὐτὴν ἵν' ἀποκατασταθῇ, τιθέμενος ὡς νήπιον ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς Δεσποίνης, καὶ μόνον εἰς τὸν ναὸν τῆς Κοιμήσεως αὐτῆς ζητεῖ ἀνάπαυσιν ὑπὲρ ἑαυτοῦ, καὶ ὑπὲρ ἰσχύος τῆς Ῥωσσίας. Ἐν τῷ ὀνόματι αὐτῆς ἐνίσχυεν ἑαυτὸν, εἰς τὰς μάχας, καὶ ὁ Ῥωσσικὸς λαός. Οἱ πολεμισταὶ τοῦ Κιέβου, τοῦ Νοβογορόδου καὶ τῆς Πολότσκης ἐμάχοντο ὑπὲρ τῆς ἁγίας Σοφίας, οἱ τῆς Βλαδιμίρου καὶ οἱ μαχηταὶ τοῦ Ῥωστοβίου, τῆς Σμολένσκης καὶ τῆς Μόσχας, ὑπὲρ τοῦ Οἴκου τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου (2). Ἡ πολεμικὴ αὕτη συνθηματικὴ φωνὴ μαρτυρεῖ περὶ τῆς εὐσεβείας

---

(1) Σ. τοῦ Μ. Νῦν καλουμένης τῆς πόλεως Βλαδιμίρου.

(2) Σ. τοῦ Μ. Καὶ νῦν ἀκούει τις, ἐν ταῖς μάχαις, τοὺς Ῥώσσους στρατιώτας ἐκφωνοῦντας « Διὰ τὸν Οἶκον τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου! » εἰ καὶ ἀπώλεσεν ἤδη δι' αὐτοὺς τὴν προτέραν σημασίαν ἡ ἐκφώνησις αὕτη, ἐσώθη ὅμως κατὰ παράδοσιν ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν Τσάρων τῆς Μόσχας, ὅτε οἱ πολεμισταὶ εἶχον πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν ἐν τῇ πρωτευούσῃ ταύτῃ Καθολικὸν ναὸν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεομήτορος, αὐτὸν ἐκεῖνον, δηλαδὴ, εἰς ὃν καὶ μέχρι τοῦδε στέφονται οἱ Ῥῶσσοι Αὐτοκράτορες.

τῶν προγόνων. Ὡς καρδία ἑκάστης τῶν πόλεων αὐτῶν ἦτο ὁ Καθολικὸς ναὸς καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐχρησίμευεν ὡς ἐχέγγυον τῆς νίκης. Αἱ προσφωνήσεις, «Διὰ τὴν ἁγίαν Σοφίαν! διὰ τὸν Οἶκον τῆς Ὑπεραγίας Τριάδος!» τρομερὰ ἀντήχει εἰς τὰς τάξεις τοῦ Νοβογορόδου καὶ τῆς Πισκόβης, ὅτε οἱ ἅγιοι ἥρωες, ὁ Νεύσχης καὶ ὁ Δοβμόντης, κατετρόπουν τοὺς Σουηδοὺς καὶ τοὺς Ξιφηφόρους.

Σὺν τῷ Καθολικῷ τῆς Κοιμήσεως ἐθεμελίωσεν ἔτι ὁ Ἰωάννης, ἐν τῇ νέᾳ αὐτοῦ πρωτευούσῃ, καὶ τὸν ναὸν τοῦ Σωτῆρος ἐπὶ τοῦ ψαμμώδους ἐκ πευκῶν δάσους, τιμώμενον ὡς ἀρχαιότατον ἁπάντων τῶν ἐν Μόσχᾳ, καὶ τὸ Καθολικὸν τῶν Ἀρχαγγέλων, ἔνθα αὐτὸς ἀνεπαύθη ἐν εἰρήνῃ. Κύκλῳ τούτου τοῦ πρώτου μεγαληγεμονικοῦ τάφου, κεῖνται οἱ τάφοι τοῦ μακροχρονίου αὐτοῦ γένους, κατὰ γενεαλογικὴν τάξιν, ὡς χρονογραφία τοῦ κοιμητηρίου τοῦ Ῥωσσικοῦ Βασιλείου. Τὸ ξύλινον Κρέμλιον, ἀρχηθὲν παρὰ τοῦ αὐτοῦ ἡγεμόνος, περιέζωσε τότε τὴν γεννωμένην δύναμιν τῆς Ῥωσσίας διὰ χρυσοφόρου τείχους, ὡς περιείλημμα, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἔμελλε νὰ ἐγγραφῇ ἅπασα αὐτῆς ἡ ἁγιότης.

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΕΝ ΜΟΣΧΑ.

ΚΣ'. *Θεόγνωστος.*

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἁγίου Πέτρου (ἐν ἔτει 1328), ὅστις, ὡς ἀκράδαντος λίθος ἐτέθη εἰς τὸ θεμέλιον τῆς ἐν Μόσχᾳ Μητροπόλεως, ἦλθε παρὰ τοῦ Πατριάρχου Ἡσαΐου ὁ Μητροπολίτης *Θεόγνωστος*, καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ προκατόχου αὐτοῦ. Μόνος ὁ Καλίτας ἠδύνατο νὰ παρέξῃ αὐτῷ ἄσυλον ἐν τῇ εἰρηνικῇ αὐτοῦ ἡγεμονίᾳ. Ἡ Γαλίτση ἔπεσε, τὸ Κίεβον ἦτο ἤδη εἰς χεῖρας τοῦ Γεδημίνου. Ὁ Θεόγνωστος, εἰ καὶ Ἕλλην τὸ γένος, κατενόησεν ὅμως τὰς ἀμοιβαίας σχέσεις τοῦ Μεγάλου Δουκὸς μετὰ τῶν ὑποτελῶν, καὶ κατὰ τὴν εἰκοσαετῆ αὐτοῦ δι-

οἰκησιν σταθερῶς συνήργει τῷ Ἰωάννῃ, καὶ τῷ υἱῷ αὐτοῦ Συμεὼν τῷ ὑπερηφάνῳ, εἰς πάσας αὐτῶν τὰς ἐπιχειρήσεις, δι' ἧς συνεργείας συνέτεινε μεγάλως εἰς τὴν ὕψωσιν τῆς Μοσχοβικῆς ἡγεμονίας· διότι ἡ πνευματικὴ ἐξουσία, κλίνουσα πάντοτε πρὸς τὸν Μέγαν Δοῦκα, παρέσχεν αὐτῷ μεγάλην βαρύτητα. Οὕτως, ὁ Θεόγνωστος, συνοδεύων τὸν Ἰωάννην εἰς τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Πισκόβης, ἥτις δὲν ἤθελε ν' ἀφήσῃ τὸν Δοῦκα τῆς Τβέρης Ἀλέξανδρον, ζητούμενον εἰς τὴν Ὁρδὴν, κατέβαλε τοὺς πολίτας διὰ τοῦ φόβου τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἀφορισμοῦ, καὶ διὰ τούτου προέλαβε νέας καταστροφὰς ὑπὸ τῶν Μογγόλων. Εἰς ἄλλας περιστάσεις καὶ τὸ ἐπαναστατικὸν Νοβογόροδον εἰρήνευσε πρὸς τὸν Μέγαν Δοῦκα διὰ μεσιτείας αὐτοῦ. Ἀλλ' αἱ περιοδεῖαι τοῦ ἱεράρχου κατὰ τὰς ἀπομεμακρυσμένας Ῥωσσικὰς ἐπαρχίας, ἦσαν ἐπιβαρυντικαὶ εἰς τὸν κλῆρον, καὶ ἐγέννησάν εἰς τὸ μετέπειτα μεμψιμοιρίας τοῦ Δεσπότου Νοβογορόδου Μωϋσέως πρὸς τὸν Πατριάρχην.

Πρὸ πάντων ὁ Θεόγνωστος ἔδειξεν εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἐξαισίαν σταθερότητα. Ὅτε ὁ ἅγιος ἀρχιεπίσκοπος Μωϋσῆς, μὴ ἐνδοὺς εἰς τὰς παρακλήσεις τοῦ λαϊκοῦ συνεδρίου, παρήτησε τὸν θρόνον τῆς Ἁγίας Σοφίας, οἱ Νοβογορόδιοι ἀπέστειλαν τὸν ἀντ' αὐτοῦ ἐκλεχθέντα Βασίλειον, ἵνα χειροτονηθῇ ἐν Βλαδιμίρῳ τῆς Βολυνίας, ἔνθα διέμενε τότε ὁ Μητροπολίτης. Καὶ οἱ Πισκόβιοι, θέλοντες νὰ ἔχωσιν ἴδιον Ἐπίσκοπον, ἐξαπέστειλαν ἐκεῖ ἐπὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ Ἀρσένιόν τινα. Ἀλλ' ἐναντίον τῶν παρακλήσεων αὐτῶν, καὶ τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ ἰσχυροῦ ἐθνικοῦ Γεδημίνου, τοῦ κυριεύσαντος τὴν Βολυνίαν, ὁ Θεόγνωστος δὲν ἀπεφάσισε νὰ παραβιάσῃ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν. Ὁ Κνιάζος (ἡγεμὼν) τῆς Λιθουανίας ἐσεβάσθη μὲν τὸ ἀξίωμα τοῦ Μητροπολίτου, ἠθέλησεν ὅμως νὰ ζωγρήσῃ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον. (1) Ἀλλ' αὐτὸς ἐσώθη ἀπὸ τῆς καταδιώξεως διὰ φυγῆς καὶ χρημάτων.

(1) Σ. τοῦ Μ. Τὸν νεωστὶ χειροτονηθέντα Βασίλειον.

Ὁ Βασίλειος ἦτο ἐκ τῶν περιφημοτέρων Δεσποτῶν τοῦ Νοβογορόδου, δεινὸς εἴς τε τὰ πολιτικὰ καὶ εἰς τὰ ἐκκλησιαστικά· οὗτος ἐκόσμησε μεγάλως τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, καὶ διὰ τῶν σχέσεων αὐτοῦ μετὰ τοῦ Μητροπολίτου ὑπερασπίζετο τὴν ἑαυτοῦ ἐπαρχίαν κατὰ τοῦ Μεγάλου Δουκός. Ὁ Μάγνος, Βασιλεὺς τῆς Σουηδίας, ἐπιθυμῶν θερμῶς νὰ μετατρέψῃ τὸ Νοβογόροδον εἰς τὴν Λατινικὴν Ἐκκλησίαν, παρεκάλεσε τὸν Βασίλειον ἵνα συνδιαλεχθῇ περὶ τῆς πίστεως μετὰ τῶν πρέσβεων αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ Δεσπότης φρονίμως ἀπέκλινε τὴν συζήτησιν, πέμψας αὐτοὺς πρὸς τὸν Πατριάρχην. Ὁ δὲ Πατριάρχης Φιλόθεος, τιμῶν τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ, ἀπέστειλεν αὐτῷ, ὡς εὐλογίαν, τὰ διὰ σταυρῶν κεκοσμημένα ἱερὰ ἄμφια καὶ τὸ λευκὸν καλυμμαύχιον, ὡς προχειρισθέντα εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀρχιερέως ἐκ τοῦ λευκοῦ, ἤτοι κοσμικοῦ κλήρου, καὶ ἡ χρῆσις τοῦ καλυμμαυχίου τούτου περιῆλθεν ἔπειτα εἰς τοὺς Ῥώσσους Μητροπολίτας, πιθανῶς ὅτε τινὲς ἐξ αὐτῶν ἐγκαθιδρύθησαν ἐν Μόσχᾳ ἐκ τῶν Δεσποτῶν τοῦ Νοβογορόδου.

Ὁ Μητροπολίτης, φροντίζων νὰ ἐκριζώσῃ τὰς καταχρήσεις τὰς εἰσδυσάσας εἰς τὰ μοναστήρια ἐκ τοῦ ζυγοῦ τῶν Τατάρων, ὑπεράσπιζε σταθερῶς εἰς τὴν Ὀρδὴν τὰ δίκαια τοῦ ἱερατείου, καὶ ὑπέστη ἐκεῖ καὶ καταδιωγμούς. Παράδοξος περίστασις! —Ὁ υἱὸς τοῦ Οὐσβέκου, Τσανιβὲκ, ἐζήτει παρ' αὐτοῦ τὴν κατάλυσιν τῶν περὶ ἀσυδοσίας χρυσοβούλλων, ἅπερ ἐδωρήσατο ὁ πατὴρ αὐτοῦ τῷ Ἁγίῳ Πέτρῳ, διότι ἤθελε νὰ ἐπιβάλῃ φόρον ἐπὶ τοῦ κλήρου, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμα καὶ νὰ παραβῇ τὸν λόγον τοῦ γεννήτορος αὐτοῦ. Ὁ Μητροπολίτης ἐτήρησε καὶ ἐνταῦθα τὴν ἀξίαν αὐτοῦ, καὶ διὰ τῶν προσωπικῶν δώρων ἐσώθη ἀπὸ τῆς ὀργῆς τοῦ Χὰν, διατηρήσας καὶ εἰς τὸ μέλλον τὰ πρεσβεῖα τῆς Ἐκκλησίας. Θάνατος σκοτεινὸς ἡ πανώλης, ἡ καταμαστίζουσα τότε τὴν Ῥωσσίαν καὶ τὴν Εὐρώπην, ἀφήρπασεν ἐντὸς ἑνὸς ἔτους καὶ τὸν Μέγαν Δοῦκα Συμεῶνα μετὰ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ, καὶ τὸν Μητροπολίτην Θεόγνωστον, καὶ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον

Βασίλειον, ἀνθ' οὗ οἱ πολῖται ἀνεβίβασαν εἰς τὸν θρόνον ἐκ νέου τὸν Μεγαλόσχημον Μωϋσῆν.

Τρεῖς Ἐπίσκοποι ἐκήδευσαν τὸν Μητροπολίτην Θεόγνωστον πλησίον τοῦ τάφου τοῦ ἁγίου προκατόχου αὐτοῦ, ἐν τῷ Καθολικῷ τῆς Κοιμήσεως· ἤτοι, ὁ Βολυνίας Ἀθανάσιος, ὁ ἀποβληθεὶς ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Λιθουανίας ἐκ τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ· ἕτερος Ἀθανάσιος, πρῶτος Ἐπίσκοπος τῆς ἐκ νέου συσταθείσης ἐπαρχίας Κολόμνης, καὶ ὁ ἅγιος *Ἀλέξιος*, ἐκ τοῦ γένους τῶν Βοϊάρων Πλεστσέεφ ὁ ἐπὶ δώδεκα ἔτη τοποτηρητὴς τοῦ Μητροπολίτου, πρῶτον μὲν ἐν Κιέβῳ, ἔπειτα δὲ ἐν Βλαδιμίρῳ καὶ Μόσχᾳ, ἐπὶ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐκείνου ἀπουσιῶν, διατελέσας.

ΚΖ'. *Ἅγιος Ἀλέξιος.*

Ἡ θεία Πρόνοια ἐξελέξατο τὸν Ἀλέξιον ἐκ νεαρᾶς αὐτοῦ ἡλικίας διὰ τοὺς πνευματικοὺς ἀγῶνας, καὶ εἰς τὸ βαθὺ αὐτοῦ γῆρας ἐνίσχυσεν αὐτὸν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος, ἥτις κατεσπαράττετο (ἐν ἔτει 1353) κατὰ τὴν ἀσθενῆ ἡγεμονίαν Ἰωάννου τοῦ Β', καὶ κατὰ τὰ νηπιώδη ἔτη τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Δημητρίου, ὅτε ἡ Ὀρδὴ ἦτο φοβερὰ κατὰ τὴν Ἀνατολήν, ὡς καὶ ἡ αὐξάνουσα ἰσχὺς τῆς Λιθουανίας κατὰ τὴν Δύσιν, ἤτοι ἐπὶ Ὀλιγέρδου, ὅστις ἀφῄρει βαθμηδὸν τὴν ἀρχαίαν κληρονομίαν ἡμῶν ἐσωτερικῶς, διὰ τῆς στασιαστικῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ Νοβογορόδου, τῆς Πισκόβης, καὶ τῆς ἀντιζηλίας τῶν τριῶν ἰσχυρῶν ἡγεμονιῶν, ἤτοι τῆς Τβέρης, τῆς Ῥιαζάνης καὶ τῆς Σουσδάλης, ὧν οἱ Δοῦκες προσηγορεύοντο Μεγάλοι. — Τοιαύτη ἦτο ἡ πολιτικὴ τρικυμία καθ' ἣς ἀνθίστατο ὁ Ἀλέξιος, καὶ ἐν τῷ διαστήματι τῆς εἰκοσιτετραετοῦς ἱεραρχίας αὐτοῦ, δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ἦτο ὁ Κυβερνήτης τοῦ Κράτους. Αὐτὸς διεφύλαξε τοῦ ἀνδριζομένου Δημητρίου ὅ,τι ὁ ὑπερήφανος θεῖος (1) ἀφῆκεν εἰς τὸν ἀδύνατον πατέρα αὐτοῦ (2).

(1) Σ. τοῦ Μ. Ὁ Συμεών. (2) Τὸν Ἰωάννην.

Ἡ αἰφνίδιος ἄφιξις τοῦ *Θεοδωρήτου*, τοῦ αὐθαιρέτως σταλέντος παρὰ τοῦ Πατριάρχου τῆς Βουλγαρίας εἰς τὴν Ῥωσσικὴν Μητρόπολιν, ζῶντος ἔτι τοῦ Θεογνώστου, ἐβίασε τὸν ἱεράρχην τοῦτον, τῇ ἐγκρίσει τοῦ Μεγάλου Δουκὸς, νὰ παρακαλέσῃ τὸν Πατριάρχην τῆς βασιλευούσης Φιλόθεον ὅπως διορίσῃ τὸν Ἀλέξιον διάδοχον αὐτοῦ. Ἡ συναίνεσις τοῦ Πατριάρχου ἔφθασε μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ Μητροπολίτου καὶ τοῦ Δουκός. Ἀλλὰ μόλις ὁ νέος Μητροπολίτης προέλαβε νὰ ἐπανέλθῃ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἔνθα προσεκάλεσαν αὐτὸν ἵνα ἐγκαθιδρυθῇ, καὶ ἤκουσεν, ὅτι κατὰ θέλησιν τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου, ἐχειροτονήθη διὰ τὴν Ῥωσσίαν ἕτερος Μητροπολίτης, ὁ *Ῥωμανός*· ὅθεν ὁ Ἀλέξιος ἠναγκάσθη ἐκ νέου ν' ἀναλάβῃ τὴν δύσκολον εἰς Ἑλλάδα πορείαν. Ἐν τοσούτῳ οὐδεμία ἐπαρχία τῆς Ῥωσσίας ἠθέλησε ν' ἀναγνωρίσῃ τὸν Ῥωμανὸν, ὅστις διέμεινεν ἐν Βολυνίᾳ, ἔνθα οἱ Κνιάζοι τῆς Λιθουανίας μετὰ δυσαρεσκείας ἐθεώρουν τὴν ὑποταγὴν τοῦ κατακτηθέντος παρ' αὐτῶν τόπου ὑπὸ τὴν πνευματικὴν ἐξουσίαν τῶν Μητροπολιτῶν τῆς Μόσχας.

Ταχέως ἔλαμψεν ἡ ἁγιότης τοῦ Ἀλεξίου καὶ ἐπ' αὐτὴν τὴν Ὀρδήν. Ὁ Χὰν Τσανιβὲκ παρεκάλεσε τὸν Δοῦκα Ἰωάννην νὰ πέμψῃ αὐτῷ τὸν ἀνώτατον ποιμενάρχην Ῥῶσσον, τὰς δεήσεις τοῦ ὁποίου οὐδέποτε ἀπέῤῥιπτεν ὁ Θεὸς, ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς συζύγου αὐτοῦ Ταϊδούλης· ὁ δὲ Ἀλέξιος, δεηθεὶς ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ θαυματουργοῦ Μητροπολίτου Πέτρου, μετέβη ἐν σταθερᾷ πίστει εἰς τὴν Ὀρδὴν, καὶ ἔσωσε τὴν ἀσθενοῦσαν. Ἐξαίσιαι χάριτες καὶ νέαι ἀσυδοσίαι ὑπὲρ τοῦ κλήρου ὑπῆρξαν τεκμήρια τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ Χάν. Ἀλλ' αἱ ταραχαὶ, αἱ ἀναφυεῖσαι κατόπιν τούτου εἰς τὴν Ὀρδὴν, ἕνεκα τῆς πατροκτονήσεως τοῦ Τσανιβὲκ ὑπὸ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ἠνάγκασαν τὸν Μητροπολίτην ἐκ νέου νὰ ὑπάγῃ πρὸς τοὺς Μογγόλους. Ἐκεῖ ἐνώπιον τοῦ σκληροῦ Βερδιβέκου, δὲν ἐφοβήθη νὰ ὑπερασπίσῃ τὰ δίκαια τῆς Μοσχοβικῆς ἡγεμονίας· διὰ δὲ συνεργείας τῆς παρ' αὐτοῦ σωθείσης μητρὸς τοῦ Χὰν, ἀπελύθη αὖθις μετὰ τιμῆς.

Ἔκτοτε ὁ ἅγιος Ἀλέξιος δὲν ὑπερέβαινε τὰ ὅρια τοῦ Κράτους, ἀλλ' ἐντὸς αὐτοῦ ἦτο αὐστηρὸς ἐπανορθωτὴς τῶν ἠθῶν τοῦ Κλήρου καὶ τῶν λαϊκῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐφρόντιζε νὰ ἐκτείνῃ τὸν φωτισμόν, καὶ σὺν τούτοις ἐγίνετο εἰρηνευτὴς τῶν Ἡγεμόνων, ἡ, ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ Δημητρίου, τοῦ πάντοτε προστρέχοντος πρὸς τὰς σοφὰς συμβουλὰς αὐτοῦ, ἐκυβέρνα διὰ τῆς Δούμας (Συμβουλίου) τῶν Βοϊάρων, δίδων τὴν βαρύτητα εἰς τὴν μεγάλην Ἡγεμονίαν ἐπὶ τῶν λοιπῶν τοπαρχιῶν. Ματαίως ὁ Δοὺξ τῆς Σουσδάλης Δημήτριος, πρὸς ὥραν ἀναγορευθεὶς Μέγας, προσεκάλεσε παρ' ἑαυτῷ εἰς Βλαδίμιρον, τὸν Ἱεράρχην, ὅστις δὲν ἠθέλησε νὰ καταλείψῃ τὸν τάφον τοῦ θαυματουργοῦ, καὶ τὸν νέον υἱὸν τοῦ Ἰωάννου. Αὐτὸς ἀνεζωπύρωσε τὸ καταβληθὲν θάρρος τῶν πολιτῶν τῆς νέας πρωτευούσης, ἐπὶ τῆς φοβερᾶς εἰσβολῆς τοῦ Ὀλιγέρδου, καὶ διὰ ταύτης τῆς ἀνελπίστου σταθερότητος ἐξηφάνισε τοὺς φιλοδόξους σκοποὺς αὐτοῦ· τὴν δὲ ἀρχαίαν πρωτεύουσαν, Κίεβον, τὴν ὑπεξούσιον ὑπὸ ἀλλόφυλον ἡγεμόνα, ἔτεινεν ὁ Ἀλέξιος ν' ἀνεγείρῃ ἐκ τῶν ἐρειπίων, ὑφ' ἃ ἦτο τεθαμμένη ἡ πολυχρόνιος αὐτῆς δόξα. Εἰς τὴν κρίσιν αὐτοῦ προσέφυγον οἱ ἐχθρευόμενοι ἀλλήλους Ἡγεμόνες τῆς Τβέρης, ἤτοι ὁ θεῖος μετὰ τῶν ἀνεψιῶν αὐτοῦ, μὴ ἀρκεσθέντες εἰς τὴν κρίσιν τοῦ ἰδίου αὐτῶν Ἐπισκόπου Βασιλείου, ἐν δὲ τῇ αὐλῇ αὐτοῦ διετήρει ὁ Ἀλέξιος, ὡς ὅμηρον, τὸν νέον συγγενῆ αὐτῶν, τὸν ἐξαγορασθέντα ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας τῆς Ὀρδῆς ὑπὸ τοῦ Δημητρίου. Οὕτω δὲ κυριαρχικῶς ἐπενέβη αὐτὸς εἰς τὰς διχονοίας τῶν δύω ἀδελφῶν Ἡγεμόνων τῆς Σουσδάλης, ἐξ ὧν ὁ νεώτερος παρανόμως ἐκυρίευσε τὸ Νίζνι Νοβογόροδον, καὶ ἵνα πείσῃ αὐτοὺς εἰς εἰρήνην, ἀφώρισε καὶ τὴν πρωτεύουσαν αὐτῶν, διὰ τῶν χειλέων τοῦ πράου ἀναχωρητοῦ Σεργίου.

Διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Σεργίου, νέος μοναχικὸς κόσμος συνίστατο κατὰ τὴν βόρειον Ῥωσσίαν. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἐρημητικῆς αὐτοῦ μονῆς εἰς τοὺς γειτνιάζοντας τῆς Μόσχας δρυμῶνας,

ὑπῆρξε τόσον σημαντική, ὡς ἡ ἐξόρυξις τοῦ σπηλαίου τοῦ Ἀντωνίου παρὰ τὸν Βορυσθένην· διότι, ὡς εἰς τὸν Ἀντώνιον, ἦτο πεπρωμένη καὶ εἰς τοῦτον ἡ δόξα τοῦ νὰ γείνῃ Πατὴρ τῶν μοναζόντων ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ. Καταγόμενος ἐκ Ῥωστοβίου, ὁ Σέργιος, ἐκ νεαρᾶς αὐτοῦ ἡλικίας, παρῄτησε τὸν πατρικὸν αὐτοῦ οἶκον, καὶ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Στεφάνου, κατῴκησεν εἰς τοὺς πέριξ τοῦ Ῥαδονέζου δρυμῶνας, ἔνθα μετ' οὐ πολὺ ἐγκατελείφθη παρ' αὐτοῦ. Κατὰ τὸν σοβαρὸν μονήρη βίον αὐτοῦ ἀντεστάθη ἐναντίον πάντων τῶν πειρασμῶν καὶ συνεμέριζε τὴν τροφὴν αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγρίων θηρίων, ἀχρισοῦ ἡ φήμη τοῦ ἁγίου αὐτοῦ βίου ἔσυρε πρὸς αὐτὸν μαθητάς. Οὗτοι προέτρεψαν τὸν ἀναχωρητὴν νὰ ὑπάγῃ εἰς Περεϊασλάβλην Ζαλέσκης, ἵνα λάβῃ τὴν ἱερωσύνην παρὰ τοῦ ἐκεῖ διαμένοντος Ἐπισκόπου τῆς Βολυνίας Ἀθανασίου. Δι' ἰδίων αὐτοῦ μόχθων ὁ Σέργιος ἀνήγειρεν ἐν τῷ μέσῳ ψαμμώδους δρυμῶνος, ἐν ὀνόματι τῆς ζωαρχικῆς Τριάδος, ἐκκλησίαν ξυλίνην, μεταβληθεῖσαν ἔπειτα εἰς τὴν περίφημον ἐκείνην Λαῦραν, ἧς ἡ τύχη ἔγεινεν ἀδιάσπαστος ἀπὸ τῶν τῆς πρωτευούσης, καὶ ἐξ ἧς τοσάκις προῆλθεν ἡ σωτηρία ἁπάσης τῆς Ῥωσσικῆς γῆς.

Οἱ Ἱεράρχαι καὶ Ἡγεμόνες προσήρχοντο πρὸς τὸν Σέργιον, οὐχὶ μόνον διὰ τὰς πνευματικὰς συμβουλάς, ἀλλὰ καὶ ἵνα λαμβάνωσι παρ' αὐτοῦ διδασκάλους τελειοποιηθέντας ἐν τῇ μοναστικῇ αὐτοῦ συνεντεύξει, ἵνα δύνωνται ἐν καιρῷ τῷ δέοντι νὰ χρησιμεύωσιν ὡς κανὼν ὑπογραμμός· διότι ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Σεργίου ἤρχισε παρ' ἡμῖν, οὕτως εἰπεῖν, δευτέρα ἐποχὴ τοῦ μοναχικοῦ βίου, καὶ διὰ τῆς διαλάμψεως αὐτοῦ ἀνεζωογονήθη ἡ τεθλιμμένη πατρὶς ἡμῶν, κακουμένη ὑπὸ τῶν πληγῶν τῶν Τατάρων. Οὕτω, κατὰ παράκλησιν τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Μεγάλου Δουκὸς Βλαδιμίρου, ὁ μαθητὴς τοῦ Σεργίου Ἀθανάσιος ἐθεμελίωσεν ἐν Σερπουχόβῳ μοναστήριον τῆς Βισότσκης, καὶ ὁ ἕτερος μαθητὴς αὐτοῦ Σάββας κατέβαλε τὰ θεμέλια τῆς μονῆς Σβενιγορόδου· ὁ δὲ ἀνεψιὸς Θεόδωρος, τὰ τῆς ἐν Μόσχᾳ μονῆς

τοῦ Σίμωνος. Ὁ μέγας οὗτος ἅγιος τοῦ Θεοῦ κατέδειξεν εἰς τὸν Μέγαν Δοῦκα τὴν θέσιν παρὰ τὴν ζωγραφικὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ, ἀπέναντι τῆς πρωτευούσης, καὶ ηὐλόγησεν αὐτὸν ἵνα ἀνοικοδομήσῃ ἐν Κολόμνῃ τὸ μοναστήριον τοῦ Γολουτβίνου, εἰς ἀνάμνησιν τῆς παρὰ τὸν Τάναϊν κτηθείσης νίκης. Κατὰ τὴν ὥραν αὐτὴν τῆς κρισίμου ταύτης μάχης, τῆς κατὰ πρῶτον σεισάσης τὴν κυριαρχίαν τῶν Μογγόλων, ἡ προσευχὴ τοῦ ἁγίου γέροντος ἐνίσχυσε τὸν Δημήτριον. Δύω μεγαλόσχημοι ἐκείνου, ὁ Περεσβὲτ καὶ ὁ Ὀσλιάβας, ἐμάχοντο εἰς τὰς τάξεις, ὁπλοφοροῦντες ἐπὶ τὸ σχῆμα αὐτῶν, καὶ ὁ Περεσβὲτ ἤρχισε τὸν ἀγῶνα μονομαχήσας μετὰ τοῦ γίγαντος τῆς Ὁρδῆς. Διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ ἐπεσφράγισεν αὐτὸς τὴν μέλλουσαν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ῥωσσικῆς γῆς, καὶ ἐγένετο ἀρχὴ ἐκείνων τῶν ἡρώων μοναχῶν τῆς Λαύρας τῆς Ἁγίας Τριάδος, οἵτινες ἐδόξασαν ἑαυτοὺς κατ' ἄλλας δυσχερεῖς ἡμέρας τῆς πατρίδος. Τὰ σώματα τοῦ Περεσβὲτ καὶ Ὀσλιάβα ἐτέθησαν εἰς τὰ θεμέλια τῆς τοῦ Σίμωνος μονῆς, ἐπὶ τῆς παλαιᾶς αὐτῆς θέσεως.

Αὐτὸς ὁ Μητροπολίτης Ἀλέξιος, θεμελιώσας πολλὰ μοναστήρια, τὸ μεγαλαπρεπὲς τοῦ Τσοῦδοφ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Κρεμλίου, καὶ ἐκτὸς τῶν τειχῶν τούτου καὶ γυναικεῖον, ἐν ὀνόματι τοῦ Ἀγγέλου φύλακος αὐτοῦ, καὶ τὸ τοῦ Βασιλέως ἁγίου Κωνσταντίνου ἐν τῇ προτέρα πρωτευούσῃ Βλαδιμίρῳ, καὶ ἐν Νίζνι Νοβογορόδῳ τὸ τῆς Πετσέρσκης παρὰ τὸν Βόλγαν, πρὸς μνήμην τῶν τοῦ Βορυσθένους σπηλαίων τοῦ Ἀντωνίου, ἐζήτησεν ἐπίσης παρὰ τοῦ Σεργίου μαθητήν, ἐν ᾧ ἐτακτοποίει ἐν Μόσχᾳ τὴν μονὴν τοῦ Ἀνδρονίου, κατὰ τὴν δοθεῖσαν παρ' αὐτοῦ ὑπόσχεσιν ἐν τῇ τρικυμειώδει πλοΐᾳ εἰς Βασιλεύουσαν. Ὅτε δὲ αἰσθανθεὶς τὴν πλησιάζουσαν αὐτοῦ τελευτὴν, ὁ ἑβδομηκοντατετραετὴς Ἱεράρχης, ἄγρυπνος μέχρι τῆς ἐσχάτης ὥρας, ἠθέλησε νὰ εὐλογήσῃ, ὡς διάδοχον αὐτοῦ, τὸν Σέργιον· ὁ δὲ ταπεινόφρων μοναχὸς μετὰ φόβου ἀπέκλινεν ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν πολύτιμον ἱεραρχικὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας. «Ἐκ νεαρᾶς μου ἡλικίας, ταπεινῶς εἶπεν

αὐτὸς, δὲν ἐχρυσοφόρουν, εἰς δὲ τὰ γειρατειά μου ἔτι μᾶλλον θέλω νὰ μείνω ἐν πτωχείᾳ.» Ὁ ἅγιος Ἀλέξιος εἶχεν ἀφορμὴν νὰ ἐκλέξῃ προϊέτερον τὸν διάδοχον αὐτοῦ, διότι ἐν ᾧ ἔζη, ὁ αὐτὸς Πατριάρχης Φιλόθεος ἐχειροτόνησεν ἄλλον Μητροπολίτην, τὸν *Κυπριανὸν*, Σέρβον τὸ γένος, πιθανῶς ἀντὶ τοῦ ἀποθανόντος Ῥωμανοῦ· ἀλλ' οὗτος δὲν ἔγεινε δεκτὸς παρὰ τοῦ Δημητρίου, καὶ διέμενεν ἐν Κιέβῳ μέχρι τῆς τελευτῆς τοῦ προκατόχου αὐτοῦ, καὶ ἐν καιρῷ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀταξιῶν, τῶν μετ' αὐτὴν ἀναφυεισῶν.

Μόλις εἶχον τεθῆν τὰ ἄφθαρτα λείψανα τοῦ μακαρίου Ἀλεξίου, ἐν τῇ παρ' αὐτοῦ θεμελιωθείσῃ μονῇ τοῦ Τσοῦδοφ (1) (ἐν ἔτει 1378), ὁ πνευματικὸς τοῦ Μεγάλου Δουκὸς, Μητιάης (2), ὁ πρὸ μικροῦ ἐκ τῶν κοσμικῶν ἱερέων Ἀρχιμανδρίτης τῆς τοῦ Σίμωνος μονῆς καρεὶς, ἐπαιρόμενος ἐπὶ τῇ τοῦ ἡγεμόνος εὐνοίᾳ, εἰσῆλθεν αὐτόκλητος εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Μητροπόλεως καὶ ἤρχισε νὰ διατάττῃ τὰ περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν, ὡς πραγματικὸς Δεσπότης. Αὐτὸς ἀπήτησε τὴν χειροτόνησιν αὐτοῦ ἐν Μόσχᾳ παρὰ τῆς συνόδου τῶν Ἐπισκόπων· ἀλλ' ὁ Σουσδάλης Διονύσιος καὶ ὁ ἅγιος Σέργιος ἠναντιώθησαν κατὰ τῆς παραβάσεως ταύτης τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως· διότι καὶ αὐτὸς ὁ Ἀλέξιος, μ' ὅλας τὰς παρακλήσεις τοῦ Δημητρίου, δὲν ἀπεφάσισε νὰ χειροτονήσῃ τὸν Μητιάην διὰ τὴν Μητρόπολιν.

Ὁ Σέργιος ἐδείκνυεν εἰς τὸν Μέγαν Δοῦκα τὸν Διονύσιον ὡς εὐνοούμενον μαθητὴν τοῦ κεκοιμημένου, εἰς ὃν ἐκεῖνος ἄλλοτε εἶχεν ἐμπιστευθῆν τὴν ἑαυτοῦ μονὴν τῆς Πετσέρσκης,

---

(1) Σ. τοῦ Μ. Εἰς μνήμην τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ Ἀρχιστρατήγου ἐν Κολοσσαῖς (Χώναις) γενομένου θαύματος.

(2) Σ. τοῦ Μ. Τὸ κύριον ὄνομα αὐτοῦ ἦτο ἢ Μιχαὴλ ἢ Δημήτριος, τὸ δὲ Μητιάης εἶνε ἴσως ἐπώνυμον αὐτοῦ, ἢ τὸ ὑποκοριστικὸν τοῦ Δημητρίου, ἐκ τοῦ Ῥωσσικοῦ Μήτια τουτέστι Δημητράκης.

καὶ, ἵνα σώσῃ αὐτὸν ἀπὸ τῶν καταδρομῶν τοῦ ψευδωνύμου Μητιάου, καὶ ἀπὸ τῶν δεσμῶν τῶν εἱρκτῶν, ἔλαβεν αὐτὸν παρ' ἑαυτῷ ὡς ὑπέγγυον· ἀλλ' ὅμως ὁ Διονύσιος δὲν ἐπροφύλαξε τὸν ἅγιον γέροντα, καὶ κρυφίως ἔφυγεν εἰς τὴν βασιλεύουσαν. Τότε καὶ ὁ Μητιάης, φοβηθεὶς μὴ ὁ Πατριάρχης ἐγκαταστήσῃ Μητροπολίτην τὸν ἀντίζηλον αὐτοῦ, ἀπέπλευσε μὲν μετὰ μεγίστης πολυτελείας εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀλλ' ἐτελεύτησε κατὰ τὸν πλοῦν, ἀπέναντι τῆς Ἑλληνικῆς πρωτευούσης. Ὁ δὲ παρ' αὐτῷ Ἀρχιμανδρίτης *Ποιμὴν* ὠφελήθη ἐκ τῶν ἡγεμονικῶν ἐπιστολῶν πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα καὶ τὸν Πατριάρχην Νεῖλον, καὶ δι' ἀπάτης κατώρθωσε τὴν ἑαυτοῦ χειροτόνησιν. Ὁ Δημήτριος, παροργισθεὶς διὰ τὴν τοιαύτην πονηρὰν πρᾶξιν, ἐξώρισεν αὐτὸν εἰς τὴν Τβέρην· εἰς Κίεβον δὲ ἀπέστειλε τὸν ἀνεψιὸν τοῦ ἁγίου Σεργίου, Ἀρχιμανδρίτην Θεόδωρον, ἵνα καλέσῃ τὸν Κυπριανὸν εἰς τὴν Μητρόπολιν ἁπάσης τῆς Ῥωσσίας.

ΚΗ'. *Κυπριανός.*

Ἡ πρόσκλησις αὕτη συνέβη κατὰ τὸ ἔτος τῆς ἐνδόξου καταστροφῆς τοῦ Μαμάου (1380), ἥτις ἀπηθανάτωσε τὸν ἥρωα τοῦ Τανάϊδος. Ἡ ἐν Κουλικόβῃ νίκη, ἡ μετὰ ἑκατὸν πεντήκοντα ἔτη, ἦτο ἐκδικητικὴ ἀντίχησις τῆς δυστυχοῦς παρὰ τὸν Κάλκην ποταμὸν σφαγῆς· ἀλλ' εἰσέτι ἡ Ῥωσσία δὲν ἀνεπαύθη ἐκ τῶν δυστυχημάτων. Μετὰ δύω ἔτη ἡ ὀλεθρία εἰσβολὴ τοῦ Χὰν Τοχταμίσχ παρέδωκεν ἐκ νέου εἰς ἐρήμωσιν τὰ ἀνατολικὰ μεθόρια αὐτῆς, καὶ τὰ τέκνα τοῦ προδότου Δουκὸς Ὀλέγου τῆς Ῥιαζάνης ἔφερον τοὺς Τατάρους εἰς τὸ Κρέμλιον τῆς Μόσχας, ἥτις ἐγκατελείφθη παρά τε τοῦ Μεγάλου Δουκὸς καὶ τοῦ Μητροπολίτου. Ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ Κυπριανοῦ ἐκ τῆς κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς εἰσβολῆς ταραττομένης πρωτευούσης, καὶ ἡ διαμονὴ αὐτοῦ ἐν Τβέρῃ παρὰ τῷ ἀντιζήλῳ τοῦ Δημητρίου, ἡγεμόνι Μιχαὴλ Ἀλεξανδρίδῃ, ἐπέσυρε κατ' αὐτοῦ τὴν δυσαρέσκειαν τοῦ Μεγάλου Δουκὸς, καὶ ἠνάγκασεν αὐτὸν ἐκ

νέου νὰ κατοικήσῃ ἐν Κιέβῳ. Ὁ δὲ Ποιμὴν, μεταχληθεὶς ἐκ τῆς ἐξορίας, ἔλαβε τὴν θέσιν αὐτοῦ, εἰ καὶ ἐπὶ βραχὺν χρόνον, ὑποχρεωθεὶς νὰ ὑπάγῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, κατὰ πρόσκλησιν τοῦ Πατριάρχου, ἵνα δικασθῇ ἐκεῖ μετὰ τοῦ Κυπριανοῦ, ὅστις δὲν ἤθελε νὰ παραχωρήσῃ αὐτῷ τὰ ἑαυτοῦ δικαιώματα.

Ἐπαρουσιάσθη καὶ τρίτος Μητροπολίτης ὁ *Διονύσιος*, χειροτονηθεὶς Ἐπίσκοπος Σουσδάλης παρὰ τοῦ ἁγίου Ἀλεξίου, ὅς εἰς ἔλαβεν ἐν τῇ Βασιλευούσῃ τὴν ἀξίαν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, εἰ καὶ οὔσης τῆς ὁδοιπορίας αὐτοῦ ἀξιοκατακρίτου. Ἀλλ' ὅμως, διὰ τὰς ποιμενικὰς ἀρετὰς αὐτοῦ καὶ τὴν εὐγλωττίαν, ἐτιμᾶτο ὑπό τε τοῦ Μεγάλου Δουκὸς καὶ τοῦ λαοῦ, οἵτινες μετ' εὐλαβείας ἔλαβον παρ' αὐτοῦ τὰς ἁγίας εἰκόνας καὶ τὰ ἅγια λείψανα, ἅπερ ἔφερεν ἐκ τῆς Ἀνατολῆς. Αὐτὸς καθησύχασεν ἐν Νοβογορόδῳ τὰς δυσαρεσκείας τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῶν πολιτῶν, παραπονουμένων διὰ τὰ μεγάλα ἔξοδα τὰ παρ' αὐτῶν ζητούμενα πρὸς ἀποκατάστασιν αὐτῶν εἰς τὸ ἱερατικὸν ἀξίωμα, καὶ προσδιώρισε τὴν χρηματικὴν ποσότητα διὰ τοῦ καταστατικοῦ γράμματος τοῦ Πατριάρχου, τὸ ὁποῖον ἔφερεν εἰς τὸν Δεσπότην τοῦ Νοβογορόδου Ἀλέξιον. Ἡ δὲ ταραχὴ ἐκείνη ἐφανερώθη ἅπαξ, διὰ τῆς αἱρέσεως τῶν Στριγολνίκων κατακρινόντων τὴν χειροτονίαν τῶν ἱερέων. — Ὁ Διονύσιος καὶ δεύτερον ἐπεσκέφθη τὴν Βασιλεύουσαν μετὰ τοῦ Θεοδώρου, πνευματικοῦ τοῦ μεγάλου Δουκὸς, καὶ, πιθανῶς διὰ τῆς συγκαταθέσεως αὐτοῦ, ἐξητήσατο ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸ ἀξίωμα τοῦ Μητροπολίτου (ἐν ἔτει 1384), διότι ὁ Δημήτριος οὐδέποτε ἠγάπησε τὸν Ποιμένα. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ, ὁ υἱὸς τοῦ Ὀλιγέρδου, Δοὺξ Κιέβου, Βλαδίμιρος, ὁ προστάτης τοῦ Κυπριανοῦ, ἐκράτησε τὸν Διονύσιον, ὡς παρὰ τὸν κανόνα ἐγκατασταθέντα, ζῶντος ἔτι τοῦ ἄλλου Μητροπολίτου· ὁ δὲ Διονύσιος ἐτελεύτησεν ἐν Κιέβῳ, ἔνθα καὶ ἐτάφη εἰς τὰ σπήλαια.

Ἐπὶ τέλους ὁ Ποιμὴν, προσκληθεὶς ἐκ νέου εἰς Κωνσταντινούπολιν ὑπὸ τὴν κρίσιν τοῦ Πατριάρχου Ἀντωνίου, ἀπεβίωσεν ἐν

Χαλκιδόνι, καὶ ὁ ἀντίζηλος αὐτοῦ ἐκηρύχθη μοναδικὸς Μητροπολίτης ἁπάσης Ῥωσσίας. Ὁ υἱὸς τοῦ Δονσκόη (τοῦ ἥρωος τοῦ Ταναΐδος) Βασίλειος, ἐν ἔτει 1390, μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐδέχθη τὸν Πρωθιεράρχην μετὰ μεγάλης τιμῆς ἐν Μόσχᾳ, ἔνθα ἦλθε συνοδευόμενος ὑπὸ δύω Μητροπολιτῶν Ἑλλήνων καὶ ἑπτὰ Ἀρχιερέων Ῥώσσων. Οἱ τρεῖς ἐξ αὐτῶν, ὁ Θεόδωρος; ὁ Εὐφρόσυνος καὶ ὁ Ἰσάκιος, ἐχειροτονήθησαν ἐν τῇ Βασιλευούσῃ Ἀρχιεπίσκοποι τῶν ἐπαρχιῶν Ῥωστοβίου, Σουσδάλης καὶ Τσερνιγόβου. Οὕτως ἔπαυσε πρὸς καιρὸν τὸ σχίσμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἑνότητος.

Ὁ Κυπριανὸς ἀνεμίμνησκε δι' ἑαυτοῦ τὸ μεγαλεῖον τοῦ Κυρίλλου, τοῦ συναθροιστοῦ τῆς Ῥωσσίας· δεινὸς τά τε ἐκκλησιαστικὰ καὶ τὰ πολιτικά, ὑπῆρξε, κατὰ τὸ δεκαοκταετὲς διάστημα τῆς διοικήσεως αὐτοῦ καθ' ὅλην τὴν ἔννοιαν Μητροπολίτης ἁπάσης Ῥωσσίας, μηδόλως ἀποβλέπων εἰς τὸν σκληρὸν διαμερισμὸν αὐτῆς μεταξὺ Λιθουανίας καὶ Μόσχας. Ἡ πρώτη δεκαπενταετὴς αὐτοῦ διαμονὴ ἐν Κιέβῳ προσείλκυσε πρὸς αὐτὸν τὴν ἀγάπην πάντων τῶν πέραν τοῦ Βορυσθένους Ἐπισκόπων, καὶ τὸ σέβας καὶ αὐτοῦ τοῦ Ὀλιγέρδου, τοῦ προαχθέντος εἰς τὸν χριστιανισμὸν παρὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ Μαρίας, ἡγεμονίδος τῆς Τβέρης. Ἡ διαμονὴ αὕτη ὑπῆρξε σωτήριος ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας ὅλου τοῦ μεσημβρινοῦ τόπου· διότι ὁ Πάπας Γρηγόριος ὁ ΙΑ', κατὰ παράκλησιν τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας Λουδοβίκου, συνέστησε τέσσαρας Λατινικὰς ἐπαρχίας ἐν Περεμίσχλῃ, Χόλμῃ, Βλαδιμίρῳ καὶ Λεμβέργῃ. — Εἰκάζεται δὲ, ὅτι ὁ αὐθόρμητος διορισμὸς τοῦ Ῥωμανοῦ καὶ τοῦ Κυπριανοῦ εἰς τὴν ἀξίαν τοῦ Μητροπολίτου τῆς μεσημβρινῆς Ῥωσσίας, ζῶντος ἔτι τοῦ ἁγίου Ἀλεξίου, ἐγένετο, διότι οἱ Πατριάρχαι ἐφοβοῦντο μήπως ἡ πίστις δὲν τηρηθῇ καθαρῶς.

Ἂν καὶ οἱ Τοπάρχαι τῆς Λιθουανίας ἐξηκολούθουν ἐν Κιέβῳ νὰ ὁμολογῶσι τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, ὁ Μέγας Δοὺξ Ἰαγέλλος ὅμως, υἱὸς τοῦ Ὀλιγέρδου, ἀναγορευθεὶς εἰς τὸν θρόνον τῆς Πο-

λωνίας, ἐβαπτίσθη μετὰ παντὸς τοῦ λαοῦ αὐτοῦ παρὰ τῶν ἱερέων τῆς Ῥώμης, καὶ ὁ ἐπὶ τῆς Λιθουανίας διάδοχος αὐτοῦ, ὁ ἰσχυρὸς Βιτόβτος ἐδέχθη ἐπίσης τὴν Λατινικὴν θρησκείαν, συνεργῶν ἰσχυρῶς ὑπὲρ τῆς ἐπεκτάσεως αὐτῆς εἰς Βίλναν καὶ Βολυνίαν· ἐν δὲ Κιέβῳ ᾠκοδομήθη πρὸς τούτοις καὶ μοναστήριον Δομινικανῶν. Οὐχ ἧττον ὅμως ὁ Ἰαγέλλος καὶ ὁ Βιτόβτος ἐσέβοντο τὸ ἀξίωμα καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ Μητροπολίτου Κυπριανοῦ, γνωρίζοντος νὰ εὐχαριστῇ αὐτοὺς καθ' ὅσον ἦτο αὐτῷ δυνατὸν, καὶ δὲν ἐφρόντιζον ν' ἀποχωρήσωσι τοὺς ὑπηκόους αὐτῶν ἀπὸ τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ ἐξουσίας, διότι ὁ Κυπριανὸς, μετοικήσας εἰς Μόσχαν, δὲν ἔπαυε νὰ ἐπισκέπτηται τὸ Κίεβον καὶ τὴν Λιθουανίαν. Ὁ συγγενικὸς δεσμὸς τῶν Μεγάλων Δουκῶν ἐβοήθει τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὁμόνοιαν. Ἡ θυγάτηρ τοῦ Βιτόβτου Σοφία συνῆλθεν εἰς γάμον μετὰ τοῦ Βασιλείου, καὶ ὁ Κυπριανὸς, συνοδεύσας τὴν Μεγάλην Δούκισσαν εἰς Βίλναν, πρὸς τὸν πατέρα αὐτῆς, ἐχειροτόνει ἐκεῖ Ἐπισκόπους, ἐῤῥύθμιζε τὰ ἐκκλησιαστικὰ, καὶ προειδοποίησε τὸν Ἄνακτα αὐτοῦ περὶ τῶν σκοπῶν τῶν Λιθουανῶν, ὅτε καὶ δεύτερον συνηντήθη μετὰ τοῦ Βιτόβτου καὶ Ἰαγέλλου.

Οὐχ ἧττον ἔμφρων ἦτο ἡ Διοίκησις αὐτοῦ κατὰ τὰ μεθόρια τῆς Μόσχας. Αἰσθανόμενος ὅλην τὴν βαρύτητα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἑνότητος, ἔτεινε παντὶ σθένει εἰς τὸ ν' ἀποκαταστήσῃ ἐν Νοβογορόδῳ τὰ ἱεραρχικὰ δίκαια, προσβληθέντα κατὰ τὴν ἀσθενῆ διοίκησιν τοῦ Ποιμένος διὰ τῆς αὐθαιρεσίας τοῦ Συνεδρίου, ἀποποιηθέντος τὴν ἀνωτέραν κρίσιν τῶν Μητροπολιτῶν, ἵν' ἀπαλλαχθῇ τῶν δικαστικῶν τελῶν, καὶ ἀφιέρωσε τὴν τελειωτικὴν ἀπόφασιν περὶ τῶν πνευματικῶν εἰς τὸν Δεσπότην. Ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχεν ἡ πρώτη ἀπόπειρα τοῦ Κυπριανοῦ, καὶ ἄνευ εὐλογίας ἀφῆκεν οὗτος τοὺς ἀνυποτάκτους πολίτας, τοὺς μὴ θελήσαντας νὰ ὑπακούσωσιν οὔτε εἰς τὸ πατριαρχικὸν γράμμα. Αὐτὸς ὁ Μέγας Δοὺξ ἐπενέβη εἰς τὸ προκείμενον, ἀφορῶν ἐν μέρει τὸ Κράτος, διότι ἡ ὑποταγὴ τοῦ Νοβογορόδου ὑπὸ τὴν πνευματικὴν

ἐξουσίαν τοῦ Πρωθιεράρχου, καθίστα αὐτὸ, ὡς πρὸς τὰ πολιτικὰ, μᾶλλον ἐξηρτημένον ἐκ τῆς Μόσχας. Τὸ Νοβογορόδιον Συνέδριον εἰρήνευσεν, εἰ καὶ πρὸς ὥραν. Αἱ νέαι αὐτοῦ ταραχαὶ προὐκάλεσαν τὸν πόλεμον, καὶ ὁ ἀγαθὸς Ἀρχιεπίσκοπος Ἰωάννης ὑπέστη τὴν ἐξορίαν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Τσοῦδοφ, διὰ τὴν μὴ εὐπείθειαν τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ.

Ἡ Τβέρη καὶ ἡ Ῥιαζάνη διῆγον ἐν ἁρμονίᾳ μετὰ τῆς Μόσχας· ἡ δὲ Σουσδάλη, ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Δονσκόη, ἐλογίζετο ἐπαρχία ταύτης. Ὁ Κυπριανὸς, κατὰ παράκλησιν τοῦ φίλου αὐτοῦ ἡγεμόνος τῆς Τβέρης Μιχαὴλ, ἐχειροτόνησεν ἀντὶ τοῦ ἀποβληθέντος Ἐπισκόπου Εὐφημίου, τὸν ἅγιον Ἀρσένιον, τὸν δοξασθέντα διὰ τῆς εὐσεβείας αὐτοῦ, ὅστις ἐθεμελίωσε πλησίον τῆς Τβέρης τὸ μοναστήριον Ζελτικὸφ, καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἀναπαύεται ἐκεῖ ἄφθαρτον. Ὁ δὲ Ὀλὲγ, Δοὺξ Ῥιαζάνης, μετὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Τοκταμίσχ, εἰρήνευσεν ἐπὶ τέλους διὰ προτροπῆς τοῦ ἁγίου Σεργίου, διὰ παντὸς ἡμερώσαντος τὴν δυσμενῆ αὐτοῦ καρδίαν. Ἀμφότεροι οἱ ἔνδοξοι ἀντίπαλοι τοῦ Δημητρίου, ὅ τε Μιχαὴλ καὶ ὁ Ὀλὲγ, ἐτελεύτησαν ταὐτοχρόνως, ὡς μοναχοὶ καὶ ἐν εἰρήνῃ μετὰ τοῦ υἱοῦ ἐκείνου· μετ' αὐτῶν δὲ ἐσβέσθη καὶ ἡ δόξα τῶν ἑαυτῶν ἡγεμονιῶν.

Ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας τοῦ Βασιλείου μετέστη εἰς τὴν αἰωνιότητα, ἐν βαθυτάτῳ γήρατι, καὶ ὁ μέγας ὑπέρμαχος τῆς Πατρίδος Σέργιος, ἐν τῷ μέσῳ τῶν εὐλογιῶν τῶν συγχρόνων αὐτοῦ, αἵτινες ταχέως μετεβλήθησαν εἰς δεήσεις ὑπὲρ ἀντιλήψεως, ὅτε εὑρέθησαν τὰ ἄφθαρτα λείψανα αὐτοῦ. Ὁ ἅγιος ἡγούμενος Νίκων, μαθητὴς αὐτοῦ, ἀνευρὼν αὐτὰ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Αἰδιγέου, ὅτε ἀνήγειρεν, ἐκ λίθων, τὸ Καθολικὸν τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἔθηκεν εἰς τοῦτο πρὸς στερέωσιν τῆς ἑαυτοῦ Λαύρας, εἰς ἣν ἔκτοτε δὲν συνέβη οὐδὲν δυστύχημα ἐκ τῶν προσβαλλόντων τὴν γειτνιάζουσαν Μόσχαν. Ἕτερον μέγα ἐχέγγυον τῆς σωτηρίας τῆς πρωτευούσης μετεκομίσθη εἰς τὸ ἐν αὐτῇ Καθολικὸν τῆς Κοιμήσεως ἐκ τῆς καθέδρας Βλαδι-

μίρου, ὅτε ἠπείλει ταύτην ἄλλη φοβερὰ εἰσβολή. Ὁ κατακτητὴς τῆς Ἀνατολῆς, Ταμερλάνος, αἰφνης ἐπέπεσε κατὰ τῆς Ὀρδῆς, καὶ συντρίψας τὸν Τοκταμίσχ, μεθ' ὁρμῆς ἐχύθη εἰς τὰ ἐντὸς τῆς πατρίδος ἡμῶν, παραδίδων τὰ πάντα εἰς τὸ πῦρ καὶ τὸν σίδηρον. Ὁ μέγας Δοὺξ, μετὰ τῆς στρατιᾶς, ἀνέμενεν αὐτὸν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ὄκα. Ὁ Μητροπολίτης, μετὰ τῶν πολιτῶν, πρεσπήντησεν εἰσερχομένην εἰς Μόσχαν τὴν ἀρχαίαν εἰκόνα τῆς Θεομήτορος (1), καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην (ἐν ἔτει 1395) ὑπεχώρησεν ὁ Ταμερλάνος. Τὸ δὲ Μοναστήριον τῆς Ὑπαπαντῆς ἀνηγέρθη ἐν Μόσχᾳ πρὸς μνήμην τῆς σωτηρίας τῆς Ῥωσσίας, πανηγυριζούσης ἔκτοτε τὴν 26 τοῦ μηνὸς Αὐγούστου.

Πολλαὶ μοναὶ ἤρχισαν νὰ ἀνεγείρωνται κατὰ τὴν Ἄρκτον, ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἁγίου Ἀλεξίου καὶ κατὰ τὴν πολυχρόνιον διοίκησιν τοῦ Κυπριανοῦ. Ἐν Σουσδάλῃ, ὁ μαθητὴς τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Διονυσίου, ἅγιος Εὐφήμιος, ἐθεμελίωσε τὸ περίφημον τοῦ Σωτῆρος Μοναστήριον· ἐν δὲ Μόσχᾳ, ἡ εὐσεβὴς χῆρα τοῦ ἥρωος τοῦ Ταναΐδος (2) Εὐδοκία, ἐκάρη ὑπὸ τὸ ὄνομα Εὐπραξία, ἐν τῇ παρ' αὐτῆς ἐν Κρεμλίῳ ἀνεγερθείσῃ μονῇ τῆς Ἀναλήψεως, ἔνθα, ἐπὶ τῆς γραμμῆς τῆς λάρνακος αὐτῆς, ἤρχισαν νὰ θάπτωνται ἅπασαι αἱ μεγάλαι ἡγεμονίδες καὶ οἱ ἡγεμονόπαιδες τοῦ μεγαλυθέντος οἴκου τῆς Μόσχας. Μᾶλλον πασῶν τῶν ἄλλων ἐδοξάσθη ἡ ἔρημος τῆς Βελοοζέρσκης, ἧς κατέβαλε τὴν ἀρχὴν ὁ ἑταῖρος τοῦ Σεργίου, ὁ καὶ μοναχὸς τοῦ μοναστηρίου τοῦ Σίμωνος, ἅγιος Κύριλλος. Δειψῶν οὗτος ἄκραν ἡσυχίαν, ἐμόνασεν εἰς τὰς σιγαλὰς ὄχθας τῆς Λευκῆς Λίμνης· ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο νὰ μείνῃ ὑπὸ τὸν μόδιον τοιοῦτος φωστὴρ· καὶ ἡ, ὡς ἡ

---

(1) Σ. τοῦ Μ. Τὴν ἄνω μνημονευθεῖσαν τῆς πόλεως Βλαδιμίρου.

(2) Σ. τοῦ Μ. Τοῦ Μεγάλου Δουκὸς Δημητρίου, τοῦ ἐπονομασθέντος Δονσκόη τουτέστι Ταναΐδος, ἐκ τῆς ἐπὶ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Ταναΐδος κατὰ τῶν Τατάρων νίκης.

τοῦ Σεργίου, ἀνθήσασα μονὴ αὐτοῦ κατέστη ἀντικείμενον βαθυτάτου σεβασμοῦ τῶν Τσάρων ἡμῶν, ἰδίως δὲ τοῦ Φοβεροῦ. Ἐγένετο καὶ αὕτη φυτώριον ἄλλων περιχώρων καὶ ἀπομεμακρυσμένων ἐρημιῶν. Ἀπὸ τὰ λευκὰ ὕδατα τῆς λίμνης αὐτῆς, μετήνεγκεν ὁ ἅγιος Σαββάτιος τὸ σπέρμα τοῦ μοναχικοῦ βίου παρὰ τὰ λευκόφαια κύματα τοῦ ὠκεανοῦ· ἐκεῖ, εἰς τὰς παντερήμους νήσους τῆς λευκῆς θαλάσσης, ὁ συνεργάτης αὐτοῦ Γερμανὸς καὶ ὁ διάδοχος ἅγιος Ζωσιμᾶς κατέβαλον τὰ θεμέλια τῆς ἐν Σολοβέτσκη Λαύρας, ἥτις ἐγένετο ἔνδοξον ὅριον τῆς πατρίδος ἡμῶν κατὰ τὴν Ἄρκτον, καὶ ἐφώτισε διὰ τοῦ χριστιανισμοῦ ἅπαντα τὰ ἐκεῖ παράλια.

Ὁμοίως ταῖς δύω ταύταις πρωτοβάθμοις μοναῖς, ἄλλαι, ὀλιγώτερον σημαντικαί, ἐνήργουν ἐπίσης εὐεργετικῶς ἐπὶ τὰ ἄγρια περίχωρα· οὐ μακρὰν τῆς Βελοοζέρσκης, εἷς ἐκ τῶν ἡγεμόνων αὐτῆς, ἀνεκάλυψεν ὁλόκληρον κοινωνίαν μοναχῶν, ἐπὶ τῆς ἐρήμου καὶ λιθώδους νήσου τῆς λίμνης Κουβένσκης, οἵτινες κατεγίνοντο μόνον εἰς τὴν κήρυξιν τοῦ Θείου λόγου πρὸς τοὺς λαοὺς τῶν Τσούδων. — Καὶ ἀπωτέρω, πρὸς Βορρᾶν, ἐξετάθη ὁ θεῖος αὐτῶν ζῆλος. Ὁ μοναχὸς Λάζαρος ἐθεμελίωσε τῆς Κοιμήσεως μονὴν παρὰ τὰς ὄχθας τῆς λίμνης Ὀνέγα, πρὸς προσαγωγὴν τῶν Λοπαρῶν εἰς τὴν πίστιν, καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν οἱ μοναχοὶ τῆς Βαλαάμης ἐφώτιζον διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος τοὺς γειτνιάζοντας Κορελίους.

Οὐ μόνον ὁ πνευματικὸς πολιτισμός, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ συνοικισμὸς τῶν ἀρκτικῶν καὶ ἀνατολικῶν μεθορίων τῆς Ῥωσσίας, ἐξετελέσθη ἕνεκα τῆς πολλαπλασιάσεως τῶν μονῶν, κύκλωθεν τῶν ὁποίων ἤρχισαν νὰ συνοικῶσι κάτοικοι, προσελκυόμενοι ἐκ τῆς ἀσυδοσίας τῶν Χάνων καὶ τῶν ἀναφαιρέτων Χρυσοβούλλων, τῶν χαρισθέντων ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων εἰς τὸν κλῆρον. Οὕτως, ἕκαστον μοναστήριον, εὑρῦνον τὰ ὅρια ἡμῶν, ἐγίνετο οὐ μόνον κέντρον νέου τόπου, ἀλλὰ καὶ προπύργιον κατὰ τῶν τυχουσῶν ἐπιδρομῶν τῶν ἀγρίων λαῶν. Ἡ μεγάλη Πέρμη, ὅπου

πρότερον ὑπήγαινον οἱ βιομήχανοι τοῦ Νοβογοράδου διὰ δοράς, προσεκτήθη εἰς τὴν Ῥωσσίαν παρ' ἑνὸς μοναχοῦ, διὰ τῆς κηρύξεως τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ. Ὁ ἅγιος Στέφανος, ἐμπλησθεὶς ζήλου ἀποστολικοῦ, ἐπόνεσεν ἐγκαρδίως πρὸς τὴν ἀγροϊκον εἰδωλολατρείαν τῶν Περμιανῶν, καὶ ἐκ παιδικῆς ἡλικίας μαθὼν τὴν γλῶσσαν αὐτῶν, ἐφεῦρε γράμματα. Κατὰ μόνας ὑπῆγεν οὗτος νὰ κηρύξῃ τὸν Χριστὸν εἰς τὰ ἄβατα δάση τῆς Πέρμης, καὶ διὰ τῆς πίστεως ὑπερενίκησεν ἅπαντα τὰ ἐμπόδια τῶν ἐχθρικῶν ἱεροθυτῶν. Παρὰ τὸν ποταμὸν Βύμην ἐθεμελιώθη παρ' αὐτοῦ ἡ πρώτη πενιχρὰ ἐκκλησία, ἐξ ἧς ἐξετάθη βαθμηδὸν ἡ σωτήριος διδασκαλία. Αὐτὸς δὲ ἐχειροτονήθη καὶ Ἐπίσκοπος Πέρμης ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Ποιμένος, καὶ μετὰ πολυετεῖς ἀγῶνας ἀνεπαύθη ἐν Μόσχᾳ, ἔνθα μέχρι τοῦδε διαφυλάττονται τὰ ἅγια λείψανα αὐτοῦ ἐν τῷ Καθολικῷ τοῦ Σωτῆρος.

Ἐντοσούτῳ ὁ μέγας σύγχρονος τόσων Ἁγίων ἀθλητῶν μητροπολίτης Κυπριανὸς, ἀνεπαύθη (ἐν ἔτει 1407), θρηνούμενος παρά τε τοῦ Μεγάλου Δουκὸς καὶ παρ' ὅλου τοῦ ἐκτεταμένου ποιμνίου, ἐν τῇ ὑπὸ τὴν Μόσχαν ἀγαπητῇ αὐτοῦ πολίχνῃ Γολενίστσεφ, ἔνθα ἐν τῷ βαθεῖ γήρατι αὐτοῦ ἐζήτησεν ἡσυχίαν ἀπὸ τῶν θορύβων τοῦ βίου. Ἐκεῖ ἀφιέρου τὰς ὥρας τῆς μονάσεως αὐτοῦ εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ ἁγίου βίου τῶν προκατόχων αὐτοῦ Πέτρου καὶ Ἀλεξίου, καὶ εἰς τὴν συλλογὴν τῶν χρονογραφιῶν τῆς νέας αὐτοῦ πατρίδος, αἵτινες διεσώθησαν εἰς ἡμᾶς ὑπὸ τὸ ὄνομα Βαθμολογικαὶ Βίβλοι· διότι ὁ μέγας οὗτος ἀνὴρ τῆς Ἐκκλησίας, ἦτο συνάμα καὶ σοφὸς ζηλωτὴς τοῦ φωτισμοῦ. Πρὶν τῆς εἰρηνικῆς αὐτοῦ τελευτῆς ἔγραψεν οὗτος κατανυκτικὴν παραίνεσιν πρὸς τὸ ποίμνιον αὐτοῦ, δι' ἧς, συγχωρῶν ἅπαντας, ταπεινῶς ἐζήτει καὶ παρὰ πάντων συγχώρησιν, καὶ διέθηκε ν' ἀναγνώσωσιν αὐτὴν ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ. Κατὰ τὸ παράδειγμα δὲ αὐτοῦ καὶ ἅπαντες οἱ ἀποδημοῦντες Μητροπολῖται τῆς Μόσχας ἀφῆκαν μετὰ θάνατον τοιαύτας παραινέσεις.

ΚΘ'. *Φώτιος.*

Τρία ἔτη ἐστερεῖτο ἡ Ῥωσσία Μητροπολίτου μετὰ τὸν Κυπριανὸν, ἀχρισοῦ ὁ Πατριάρχης Ματθαῖος ἀπέστειλε τὸν *Φώτιον* (ἐν ἔτει 1410), χειροτονηθέντα ἐκ τῶν αὐστηρῶν μοναχῶν τῆς Ἀμμοραϊκῆς χώρας. Ἡ ἔλευσις αὐτοῦ, πρῶτον εἰς Κίεβον, καὶ ἔπειτα εἰς Μόσχαν, ἐγένετο κατὰ τὸ δυσχερὲς ἔτος τῶν Ταταρικῶν καταστροφῶν, εἰς ἃς ἐκ νέου ὑπέκυψεν ἡ πατρίς. Ἡ Ὀρδὴ, διαιρεθεῖσα διὰ τῆς διχονοίας τῆς γενεᾶς τοῦ Τιμοὺρ καὶ τοῦ Τοκταμίσχ, ἦτο εἰσέτι ἰσχυρὰ εἰς χεῖρας τοῦ διευθυντοῦ Αἰδιγέου, ὅστις ὡς ὁ Μαμάος ἐκυβέρνα, τὴν τύχην τῶν Χάνων. Αὐτὸς ἐπεθύμει νὰ ταπεινώσῃ τὸν Μέγαν Δοῦκα, διότι ὁ φρόνιμος Βασίλειος, ὠφελούμενος ἐκ τῶν πολέμων τῆς Ὀρδῆς κατὰ τῆς Λιθουανίας, διὰ μικροῦ φόρου ἀπηλλάττετο ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ. Ὀλεθρία ὑπῆρξεν ἡ εἰς Ῥωσσίαν εἰσβολὴ τοῦ Αἰδιγέου. Ἅπαντα τὰ ἀνατολικὰ μεθόρια ἀπετεφρώθησαν. Ὁ θεῖος τοῦ μεγάλου Δουκὸς, ὁ ἔνδοξος συναθλητὴς τοῦ Δονσκόη, Βλαδίμιρος Ἀνδρεάδης, μόλις ἔσωσε τὸ Κρέμλιον τῆς Μόσχας. Μετά τινα δ' ἔτη, καὶ τὸ ἀρχαῖον Κίεβον, μεθ' ὅλης τῆς μεσημβρινῆς χώρας, ὑπετάχθη ὑπὸ τὴν Ταταρικὴν μάχαιραν, καὶ ἔκτοτε ἠρημώθη ἔτι μᾶλλον.

Ὁ Φώτιος εὗρε τὴν περιουσίαν τῆς Μητροπόλεως, ἐν μέρει μὲν λελῃστευμένην, ἐν μέρει δὲ διαρπαγεῖσαν παρ' αὐτῶν τῶν Βοϊάρων, ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ Πρωθιεράρχου· προστατεύσας δὲ θερμῶς τὰ ἐκκλησιαστικὰ ὑπάρχοντα, ἐπέσυρεν ἐφ' ἑαυτὸν τὴν δυσαρέσκειαν αὐτῶν, ἧς μετέσχε καὶ ὁ Μέγας Δούξ. Ὁ Φώτιος, ὢν μοναχὸς συνειθισμένος εἰς τὸν ἐρημικὸν βίον, ξίαν, ἐβαρύνθη τὸν θόρυβον εἰς τόπον πρὸς ἑαυτὸν ξένον· μάτην ἐζήτει ἡσυχίαν εἰς τὸ ἀγαπητὸν καταφύγιον τοῦ Κυπριανοῦ, ἔνθα, ὡς ἐκεῖνος, παρεδίδετο εἰς μελέτην, καὶ ἀπεσύρθη πρὸς καιρὸν εἰς τὰ δρυμώδη μεθόρια τῆς Βλαδιμίρου· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ-

θεν ἀπεδίωξεν αὐτὸν ἡ νέα εἰσβολὴ τοῦ ἡγεμονίδου τῆς Ὀρδῆς, ἐξαφανίσαντος τὴν ἔνθρονον Βλαδίμιρον.

Ἐντοσούτῳ δὲ, ἄλλη πρὸ πολλοῦ προβλεπομένη δυστυχία κατέπληξεν ἐκ τῆς Δύσεως τὴν Ῥωσσικὴν Ἐκκλησίαν. Ὁ ζηλωτὴς τῆς Ῥώμης Βιτόβτος, σεβόμενος τὸν Κυπριανὸν, δὲν προσέβαλε τὴν ἑνότητα τῆς Μητροπόλεως· ἀλλ' ἡ ἀπειρία τοῦ Φωτίου εἰς τὰ τοῦ Κράτους καὶ ἡ αὐστηρότης μεθ' ἧς συνέλεγεν οὗτος τὰς ἐκκλησιαστικὰς προσόδους κατὰ τὰς ἐπαρχίας τῆς Λιθουανίας, παρώτρυναν τὸν Ἡγεμόνα εἰς τὴν διάῤῥηξιν, τοσούτῳ συμφέρουσαν εἰς τοὺς πολιτικοὺς αὐτοῦ σκοπούς. Ὅθεν προσεκάλεσεν εἰς Νοβογρόδοκ τῆς Λιθουανίας ἅπαντας τοὺς Ἐπισκόπους αὐτοῦ, ἤτοι τὸν Πολότσκης Θεοδόσιον, τὸν Τσερνιγόβου Ἰσαάκιον, τὸν Λούτσκης Διονύσιον, τὸν Βολυνίας Γεράσιμον, τὸν Γαλίτσης Ἰωάννην, τὸν Σμολένσκης Σεβαστιανὸν, τὸν Χόλμης Χαρίτωνα, τὸν Τσερβένσκης Παῦλον καὶ τὸν Τουρόβου Εὐφήμιον, καὶ παρέστησεν εἰς αὐτοὺς τὴν δυσκολίαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως, ἐξαρτωμένης ἀπὸ ξένου Πρωθιεράρχου, καὶ ἀπῄτησεν ἴδιον Μητροπολίτην Κιέβου. Οἱ ὀρθόδοξοι Ἐπίσκοποι ἐταλαντεύθησαν ἐπὶ πολὺ, ἵνα ἐκπληρώσωσι τὴν θέλησιν τοῦ ἀλλοθρήσκου Βασιλέως· ἀλλ' αἱ ἀπειλαὶ καὶ αἱ καταπιέσεις ἠνάγκασαν αὐτοὺς νὰ προσέλθωσιν εἰς τὴν ἐκλογήν. Ἀνὴρ πεπαιδευμένος ἐκ τῶν Βουλγάρων, ὁ *Ἰγνάτιος Συμβλάκος*, ἀπεστάλη παρὰ τῆς Συνόδου εἰς τὴν Βασιλεύουσαν ἵνα χειροτονηθῇ, καὶ κομίζων παράπονα κατὰ τοῦ Μητροπολίτου Φωτίου, ὅπως ἀποκλιθῇ ἡ εὐθύνη ἀπὸ τῶν ἐκλογέων διὰ τὴν παραβίασιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δεσμοῦ· ἀλλ' ὁ Αὐτοκράτωρ Μανουὴλ καὶ ὁ Πατριάρχης Κάλλιστος ἀπέῤῥιψαν τὰς παρακλήσεις τῆς Συνόδου. Αὐτὸς ὁ Μητροπολίτης Φώτιος, μαθὼν περὶ τῶν σκοπῶν τῶν Λιθουανῶν, ἠθέλησε νὰ ὑπάγῃ ἵνα προλάβῃ αὐτοὺς εἰς τὸν Βιτόβτον καὶ ἔπειτα εἰς τὴν Βασιλεύουσαν, ἀλλ' ἐληστεύθη ἐπὶ τῶν ὁρίων τῆς Μόσχας, καὶ ἐβιάσθη νὰ ἐπανέλθῃ. Ὁ δὲ Βιτόβτος, ἀποδιώξας τὸν τοποτηρητὴν αὐτοῦ ἐκ Κιέ-

δου, ἐκυρίευσε πάντα τὰ ἐντὸς τῶν ἑαυτοῦ ὁρίων κτήματα τῆς Μητροπόλεως.

Ἡ ἀσυμφωνία τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ὡς πρὸς τὴν χειροτόνησιν τοῦ Συμβλάκου, δὲν ἀνεχαίτισε τὸν ἀλαζόνα Λιθουανόν, ὅστις πάλιν προσεκάλεσε τοὺς Ἐπισκόπους εἰς Νοβογρόδοκ (ἐν ἔτει 1416), καὶ ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ χειροτονήσωσι τὸν Γρηγόριον, Μητροπολίτην Κιέβου καὶ ἁπάσης Ῥωσσίας. Ἀλλ' ὅμως ἡ Σύνοδος αἰσθανομένη τὴν παρὰ τοὺς κανόνας διαγωγὴν αὐτῆς, ἠθέλησε νὰ δικαιολογηθῇ δι' ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς, δι' ἧς κατεδίκαζεν οὐ μόνον τὴν φιλοκέρδειαν τοῦ Φωτίου, ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν Ἑλλήνων Αὐτοκρατόρων, ὡς δῆθεν ἀποστελλόντων τοὺς Μητροπολίτας εἰς τὴν Ῥωσσίαν ἐπὶ σκοπῷ προσωπικῶν ὠφελειῶν, καὶ σὺν τούτοις ἐδείκνυε τὸ σέβας αὐτῆς πρός τε τοὺς Οἰκουμενιακοὺς Πατριάρχας καὶ τὰ δόγματα τῆς ὀρθοδοξίας. Ὁ δὲ Φώτιος αὐτὸς προσεκάλεσε τοὺς Ἐπισκόπους τῆς Μοσχοβικῆς ἐπαρχίας, παρέδωκεν εἰς ἀνάθεμα τὰς πράξεις τῆς Συνόδου τοῦ Νοβογρόδοκ, καὶ αὐτὸν τὸν Συμβλάκον, καὶ πάσαις δυνάμεσιν ἐφρόντιζε ν' ἀνορθώσῃ τὴν προσβληθεῖσαν ἑνότητα τῆς Ἐκκλησίας· ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπιτύχῃ τούτου ζῶντος τοῦ ἀντιπάλου, ὅστις ἐστερέωσε τὴν καθέδραν αὐτοῦ ἐν Βίλνᾳ.

Ὁ Γρηγόριος, ἀφωσιωμένος εἰς τὰ δόγματα τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἐθεώρει τὴν ἑτεροδοξίαν τοῦ ἄνακτος αὐτοῦ οὐχὶ ἀδιαφόρως, καὶ προέτρεπεν αὐτὸν πρὸς τὴν Ὀρθοδοξίαν· ἀλλ' ὁ Βιτόβτος, ἀποφεύγων τὰς συζητήσεις, ἐβίασεν αὐτὸν νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Δύσιν, ἔνθα διήρκει ἡ τῆς Κωνσταντίας Σύνοδος. Ὁ Συμβλάκος ἔμεινεν ἀμετάτρεπτος εἰς τὰς πατρικὰς παραδόσεις, καὶ μετ' οὐ πολὺ ἐτελεύτησεν (ἐν ἔτει 1419) ἐν Βίλνᾳ. Τότε ὁ Μητροπολίτης Φώτιος, ὢν μᾶλλον εἰδήμων, ἕνεκα τῆς πολυχρονίου διαμονῆς αὐτοῦ ἐκ τῇ Ῥωσσίᾳ, ὠφελήθη ἐκ τῶν περιστάσεων, καὶ, συνοδεύων τὴν Μεγάλην Δούκισσαν Σοφίαν πρὸς τὸν πατέρα αὐτῆς, ἐπανήγαγε τὴν ὁμόνοιαν, ἥτις δὲν ἐταράχθη μέχρι τοῦ θανάτου ἀμφοτέρων· διότι κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέ-

ρας τοῦ Βιτόβτου, ὁ Μητροπολίτης συνηντήθη καὶ αὖθις φιλικῶς μετ' αὐτοῦ τε καὶ τοῦ Βασιλέως τῆς Πολωνίας Ἰαγέλλου ἐν Τροκοΐς.

Λίαν ἐπαισθητὴ ἐγένετο ἡ τελευτὴ τοῦ Φωτίου ὡς πρὸς τὴν εὐημερίαν τῆς Μοσχοβικῆς ἡγεμονίας, ἥτις κατεσπαράττετο ὑπὸ διχονοιῶν συγγενικῶν, μετὰ τὴν σοφὴν διοίκησιν τοῦ Βασιλείου Δημητριάδου. Ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἰούριος ἐπανέστη ἐναντίον τοῦ νέου υἱοῦ τοῦ Βασιλείου, τοῦ νομίμου Μεγάλου Δουκὸς, ὃν ὑπεστήριξεν ὁ Μητροπολίτης διὰ τῆς ἱεραρχικῆς αὐτοῦ ἐξουσίας, καθησυχάζων τοὺς ἀνυποτάκτους διὰ τοῦ φόβου τοῦ ἀφορισμοῦ· ἀλλ' ὅτε ἔλειψεν ἐκ Μόσχας ἐκκλησιαστικὴ κεφαλὴ, ἐξήρθησαν ἐκ νέου διχόνοιαι, οἵτινες ἦσαν αἱ σκληρότεραι τῶν ἐν ταῖς χρονογραφίαις ἡμῶν· ἐφαίνετο, ὅτι πρὶν δυνηθῇ ἡ Ῥωσσία ν' ἀναπαυθῇ ἀπὸ τῆς δύω αἰώνων Ταταρικῆς δουλείας καὶ τῶν ἐσωτερικῶν διχονοιῶν, ἵνα μεγαλυνθῇ ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ Γ', — ἅπαντα ταῦτα τὰ πολυετῆ δυστυχήματα ἔμελλον τελευταῖον νὰ ἐπιπέσωσι κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Βασιλείου. Τί δὲν ἐδοκίμασεν οὗτος κατὰ τὴν τριακονταεξαετῆ αὐτοῦ διοίκησιν;! Καὶ τὴν δίκην ἐν τῇ Ὀρδῇ, ἐνώπιον τοῦ Μεχμὲτ Χὰν, μετὰ τοῦ δοξομανοῦς θείου αὐτοῦ, καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν παρὰ τοῦ αὐτοῦ Χὰν, συμβάσης δυστυχοῦς μάχης, καὶ τὴν διττὴν ἀποβολὴν ἐκ τοῦ τῆς Μεγάλης ἡγεμονίας θρόνου παρὰ τῶν συγγενῶν αὐτοῦ, καὶ τὴν εἰρκτὴν, καὶ τέλος καὶ τύφλωσιν! ἀλλ' εἰς τὸν μάρτυρα τοῦτον, διὰ τὴν σταθερότητα αὐτοῦ εἰς τὰ δόγματα τῆς ὀρθοδοξίας, ἡ πατρὶς ὀφείλει πλεῖστα, διότι πώποτε ἡ Ῥωσσικὴ Ἐκκλησία ὑπέπεσεν εἰς τοιοῦτον κίνδυνον.

Ὁ διάδοχος τοῦ Βιτόβτου Σβιδριγάϊλος, βλέπων τὸν πρωθιεραρχικὸν θρόνον κενὸν, ἀπέστειλε (ἐν ἔτει 1432) τὸν εὐνσούμενον αὐτοῦ Ἐπίσκοπον τῆς Σμολένσκης *Γεράσιμον* εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ἐχειροτονήθη Μητροπολίτης ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἰωσήφ· ἀλλ' ὁ Γεράσιμος διέμεινεν ἐν Σμολένσκῃ, ἵνα ἐνεργῇ ἐπὶ τῆς Μόσχας ἐκ τοῦ σύνεγγυς, ἂν καὶ οὔτε ἡ μία οὔτε ἡ

ἄλλη ἐπαρχία ἤθελον ν' ἀναγνωρίσωσιν αὐτόν. Μόνον τὸ Νοβογόροδον ἐστράφη πρὸς αὐτὸν ἀκουσίως μετὰ τὴν ἀποβίωσιν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου αὐτοῦ Συμεῶνος, ἵνα ὁ Γεράσιμος οὗτος χειροτονήσῃ διὰ τὸν θρόνον τῆς Ἁγίας Σοφίας τὸν ἅγιον Εὐφήμιον, ὄντα ἐκ τῶν μᾶλλον ἐναρέτων Ποιμένων τῆς πόλεως αὐτῆς. Μετὰ δύω ἔτη ἐκακώθη ὁ Γεράσιμος παρ' αὐτοῦ τοῦ πρώην εὐεργέτου αὐτοῦ. Ὁ σκληρὸς Σβιδριγάϊλος, μαθὼν τὰς μυστικὰς αὐτοῦ σχέσεις μετὰ τοῦ ὡς πρὸς τὴν Λιθουανικὴν ἡγεμονίαν ἀντιζήλου αὐτοῦ Σιγισμούνδου, πρὸς φρίκην πάντων τῶν ὀρθοδόξων, ἔκαυσε τὸν Μητροπολίτην ἐν Βιτέπσκῃ.

Λ'. *Ἰσίδωρος*

Ἐν τοσούτῳ ὁ Μέγας Δοὺξ Βασίλειος, ἀθυμῶν διὰ τὴν πολυχρόνιον στέρησιν τοῦ ποιμένος, συνοδικῶς ἐξέλεξε τὸν Ἐπίσκοπον Ῥιαζάνης Ἰωνᾶν, ἄνδρα λάμψαντα διὰ τῶν ἀρετῶν αὐτοῦ κατὰ τὰς τρικυμιώδεις ἡμέρας τῆς πατρίδος, καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν πρὸς ἐγκαθίδρυσιν πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἰωσὴφ· ἀλλ' ὁ Ἰωνᾶς εὗρεν ἤδη ἐν τῇ Βασιλευούσῃ ἕτερον Μητροπολίτην ἁπάσης Ῥωσσίας, *τὸν Ἰσίδωρον*, ἐκλελεγμένον ἐκ τῶν Ἐπισκόπων τῆς Ἰλλυρίας. Τοῦτο συνέβη κατὰ τοὺς δυσχερεστάτους χρόνους τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, ὅτε ἅπασα σχεδὸν συμπεριελαμβάνετο ἤδη εἰς τὰ τείχη μόνης τῆς πρωτευούσης, ὑπὸ τὴν φρίκην τῆς αὐξανούσης Ὀθωμανικῆς καταιγίδος. Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰωάννης, μὴ βλέπων σωτηρίαν ἐντὸς τοῦ Κράτους αὐτοῦ, ἐζήτει αὐτὴν παρὰ τῶν κατὰ τὴν Δύσιν δυνάμεων.

Ὁ πολύπειρος γέρων Εὐγένιος ὁ Δ' ἦτο τότε ἐπὶ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ θρόνου, καὶ ἂν αὐτὸς διεφώνει μετὰ τῶν συνόδων τῆς Κωνσταντίας καὶ τῆς Βασιλείας, περὶ τῆς Παπικῆς ἐξουσίας, προέτεινεν ὅμως τῷ Αὐτοκράτορι νὰ προσεκαλέσῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν σύνοδον περὶ τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, ὑποσχόμενος νὰ σώσῃ τὴν Βασιλεύουσαν ἀπὸ τῶν Τούρκων. Ὁ Ἰωάννης, μετὰ τοῦ Πατριάρχου Ἰωσὴφ καὶ τῶν προκρίτων τοῦ Κλήρου, ἀπέπλευσεν

εἰς Ἐνετίαν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ Ῥωσσία ἀπετέλει ὑπὲρ τὸ ἥμισυ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, διὰ τοῦτο ὁ Ἰσίδωρος, φίλος τοῦ Πάπα, περίφημος διὰ τὸν νοῦν αὐτοῦ καὶ τὴν εὐγλωττίαν, ἐστάλη εἰς αὐτὴν ὡς Μητροπολίτης. Τὸ Κίεβον καὶ ἡ Μόσχα προϋπήντησαν τὸν Ἰσίδωρον μετὰ πομπῆς, καὶ ἅπασα ἡ Ῥωσσία ἀνεγνώρισεν αὐτόν. Μετὰ δὲ τέσσαρας μῆνας, ἦρχισεν οὗτος νὰ ζητῇ παρὰ τοῦ Μεγάλου Δουκὸς νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Σύνοδον, παριστῶν αὐτῷ ὅτι ἅπαντες οἱ ἡγεμόνες καὶ Ἱεράρχαι τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως συνῆλθον, διὰ τὴν περὶ πίστεως συζήτησιν, καὶ δὲν εἶνε πρέπον εἰς τὴν Ῥωσσίαν νὰ στερῆται ἐκεῖ αὐτὴ μόνη ἀντιπροσώπου. Μετὰ δυσαρεσκείας ἀφῆκεν ὁ Βασίλειος τὸν Μητροπολίτην, προτρέπων αὐτὸν νὰ ὑπερασπίσῃ σταθερῶς τῆς Ὀρθοδοξίας τὰ δόγματα, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ συνοδοιπόρον τὸν Ἐπίσκοπον τῆς Σουσδάλης Ἀβράμιον μετὰ πολυαρίθμου συνοδείας. Ὁ Ἅγιος Εὐφήμιος τοῦ Νοβογορόδου συνώδευσε τὸν Ἀρχιποιμένα μέχρι τῶν ὁρίων αὐτοῦ, ὁ δὲ Μάγιστρος τῆς Λιθωνίας προϋπήντησεν αὐτὸν μετὰ τιμῶν ἐν Ῥίγᾳ. Ἐκεῖθεν, διὰ θαλάσσης κατέπλευσεν αὐτὸς εἰς Λυβέκην καὶ ἀφίχθη εἰς Φερράραν, ἔνθα αὐτὸν μόνον ἀνέμενον ὅ,τε Αὐτοκράτωρ καὶ ὁ Πάπας, πρὸς ἔναρξιν τῆς Συνόδου.

Μακραὶ συζητήσεις ἤρχισαν περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, περὶ καθαρτηρίου, περὶ ἀζύμων, — πρὸ πάντων δὲ περὶ τῆς ἐξουσίας τοῦ Πάπα. Ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ ὁ Πατριάρχης, καταβεβλημένοι ὑπὸ τῆς δυστυχίας τῆς πατρίδος καὶ τῆς πενίας, ἐπάλαιον ἐπὶ μακρὸν χρόνον, καὶ ὁ εὔγλωττος Μάρκος, Μητροπολίτης Ἐφέσου, ἐβρόντα ἐναντίον τῶν νέων δογμάτων καὶ τῆς φιλοδοξίας τῆς Ῥώμης· ἀλλ' ὁ Μητροπολίτης Νικαίας Βησσαρίων, καὶ ὁ Ἰσίδωρος τῆς Ῥωσσίας, ἔκλινον ἰσχυρῶς ὑπὲρ τοῦ Πάπα. Ἡ σύνοδος μετηνέχθη εἰς Φλωρεντίαν, ἔνθα ὁ Πατριάρχης Ἰωσὴφ ἐτελεύτησεν. Ἐπὶ τέλους, δὲ ὁ Εὐγένιος ὑπερίσχυσε καὶ ἐκήρυξε τὴν ἕνωσιν τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ συνθήκαις εὐαρέστοις τῇ Ρώμῃ. Μόνος ὁ Ἐφέσου Μάρκος,

δὲν ὑπέγραψε τοὺς ὁρισμοὺς τῆς Συνόδου καὶ ἔγεινεν ἄφαντος, ἵνα μείνῃ ἔπειτα ὑπέρμαχος τῆς Ὀρθοδοξίας κατὰ τὴν Ἀνατολήν· διότι οἱ λοιποὶ Οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι ἀπέῤῥιψαν τὸν Φλωρεντιανὸν δεσμόν, καὶ ἑνωθέντες ἐν Κωνσταντινουπόλει, κατέκριναν ὅλας τὰς συμφωνίας καὶ τὰς πράξεις αὐτοῦ. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἐπανῆλθεν ἄνευ ἐπιτυχίας ὑπὲρ τῆς πιπτούσης βασιλείας· οὐδεὶς ἐκ τῶν βασιλέων τῆς δύσεως ἔδωκεν αὐτῷ συνδρομὴν, καὶ οὔτε ἦσαν αὐτοὶ εἰς Φλωρεντίαν, εὐαρεστοῦντες εἰς τὰς γνώμας τῆς Βασιλειανῆς Συνόδου. Ὁ Βησσαρίων καὶ ὁ Ἰσίδωρος ἐστολίσθησαν διὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς πορφύρας· ὁ τελευταῖος δὲ διὰ τοῦ τίτλου τοῦ Καρδιναλίου, Ἀποστολικοῦ Ληγάτου (ἀντιπροσώπου), εἰς Ῥωσσίαν. Οὗτος ἐπανῆλθεν ἐν θριάμβῳ διὰ Κιέβου εἰς Μόσχαν (ἐν ἔτει 1440), μετὰ φιλικῶν ἐπιστολῶν τοῦ Πάπα Εὐγενίου πρὸς τὸν Μέγαν Δοῦκα. Ἀλλ' ἐπὶ τῆς πρώτης θείας λειτουργίας, ὅτε εἰς τὸ Καθολικὸν τῆς Κοιμήσεως ἤρχισε νὰ μνημονεύῃ τὸν Πρωθιεράρχην τῆς Ῥώμης, ἀντὶ τῶν Οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν, καὶ ὅτε ὁ ἀρχιδιάκονος ἀνεφώνησεν ἀπὸ τῆς καθέδρας τὰς πράξεις τῆς Φλωρεντιανῆς συνόδου, ὁ Βασίλειος μετ' ὀργῆς ἤλεγξε τὸν Ἰσίδωρον, ἀποκαλέσας αὐτὸν προδότην τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ ψευδοποιμένα. Ἀμέσως προσεκάλεσε τοὺς Ἐπισκόπους καὶ τοὺς Βοϊάρους, ἵνα κρίνωσι περὶ τῆς νέας διδασκαλίας. — Οὐδεὶς ἠθέλησε ν' ἀναγνωρίσῃ τὸν Πάπαν τοποτηρητὴν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἅπαντες ὁμοψύχως ἀπέῤῥιψαν τὰ δόγματα τῆς Δύσεως περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἐναντίον τοῦ ἀρχαίου Συμβόλου, εἰ καὶ παραινοῦντος ὑπούλως τοῦ Ἰσιδώρου, ὃν κατέκλεισαν ἐν τῷ Μοναστηρίῳ τοῦ Τσούδοφ. Αὐτὸς ἐδραπέτευσεν ἐκ τῆς φυλακῆς, καὶ ὁ φρόνιμος Βασίλειος ἐκώλυσε τὴν καταδίωξιν αὐτοῦ. Ἀποδεχθεὶς μετὰ τιμῶν εἰς Ῥώμην, ἀπεστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα, ἕνεκα τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀνεφύησαν ταραχαὶ τοῦ λαοῦ κατ' αὐτὴν τὴν πτῶσιν τῆς πρωτευούσης· διότι δύω Πατριάρχαι, ὁ Μητροφάνης καὶ ὁ Γρηγόριος, ὁ εἷς

μετὰ τὸν ἄλλον, ὑπεστήριξαν τὴν Φλωρεντιανὴν Σύνοδον. Ὅτε δὲ ὁ τελευταῖος Κωνσταντῖνος ἔπεσε ὑπὸ τὰ ἐρείπια τῆς Αὐτοκρατορίας αὐτοῦ, ἐφ' ὧν ὁ κατακτητὴς Μωάμεθ ἐθεμελίωσε νέον Κράτος, τότε πάλιν ὁ Ἰσίδωρος, ἀποδρὰς, ἐζήτησε σωτηρίαν εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ ἐκεῖ ἐτιμήθη διὰ τοῦ τίτλου τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ μαθητὴς αὐτοῦ *Γρηγόριος* ἐχειροτονήθη Μητροπολίτης Κιέβου, ἔνθα, περὶ τὴν αὐτὴν σχεδὸν ἐποχὴν, συνεστήθη καὶ καθέδρα Λατίνων Ἐπισκόπων· ἀλλὰ τὸν Γρηγόριον οὔτε εἰς τὴν Ῥωσσίαν, οὔτε εἰς τὴν Λιθουανίαν ἀνεγνώρισαν, εἰ καὶ προστατευόμενον ὑπὸ τοῦ Καζιμίρου, Βασιλέως τῆς Πολωνίας καὶ τῆς Λιθουανίας. Οὕτως ἐτελείωσεν ἡ ἀπόπειρα τὸ νὰ καθυποβάλλωσι τὴν Ῥωσσίαν ὑπὸ τὸν Ῥωμαϊκὸν θρόνον· ἀλλὰ μετὰ ἑκατὸν πεντήκοντα ἔτη ἐπανελήφθη αὕτη εἰς τὴν πατρίδα, ὑπὸ τῶν ψευδωνύμων καὶ τῶν Οὐνιτῶν διὰ βαρέων δυστυχημάτων.

ΛΑ'. *Ὁ Ἅγιος Ἰωνᾶς.*

Μετὰ τὸν Ἰσίδωρον ἡ Ῥωσσικὴ Ἐκκλησία ὠρφάνευε καὶ αὖθις ἐπὶ ὀκτὼ ἔτη. Ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ ὁ Δοὺξ Δημήτριος Σχεμιάκας, κυριεύσας τὸν θρόνον τοῦ ὑπ' αὐτοῦ τυφλωθέντος καὶ ἐξορισθέντος Βασιλείου, προσεκάλεσεν ἐκ τῆς Ῥιαζάνης τὸν Ἱεράρχην *Ἰωνᾶν* καὶ προέτεινεν αὐτῷ τὸ ἀξίωμα τοῦ Μητροπολίτου, ἐὰν μόνον εἰρηνεύσῃ αὐτὸν μετὰ τοῦ Μεγάλου Δουκός. Μετὰ δολιότητος ἤθελε νὰ πείσῃ τὸν γέροντα, ὅπως οὗτος προσαγάγῃ αὐτῷ, πρὸς ἀνατροφὴν, τὰ δύω ἡγεμονικὰ βρέφη τοῦ Τέμνοη (ἐσκοτισμένου) (1), ἅπερ οἱ πιστοὶ Βογάροι ἔκρυψαν εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ Μοῦρομ, ὑποσχόμενος ν' ἀναπαύσῃ διὰ τῆς ἀποδόσεως τῆς πλουσίας πατρίδος τὸν δυστυχῆ αὐτῶν γεννήτορα, ἢ, ἀπειλῶν, ν' ἀφανίσῃ τὴν πόλιν ἐν περιπτώσει ἀρνή-

(1) Σ. τοῦ Μ. Τοῦ ἐσκοτισμένου, ἤτοι τυφλωθέντος Μεγάλου Δουκὸς Βασιλείου·

σεως. Τὸ ἀξίωμα τοῦ Πρωθιεράρχου δὲν ἠδύνατο νὰ ἐλκύσῃ τὸν Ἰωνᾶν, θεωρούμενον ἤδη ὡς νόμιμον διάδοχον τῆς Μητροπόλεως· ἀλλ' οὗτος ἤλπιζε νὰ ἐλαφρώσῃ τὴν συμφορὰν τοῦ Βασιλείου, διότι δὲν προέβλεπε περὶ αὐτοῦ βασιλείαν· ὅθεν ἐξεπλήρωσε τὴν θέλησιν τοῦ Σχεμιάκα. Ἔλαβεν ἐπὶ τοῦ ὠμοφορίου αὐτοῦ ἐν τῷ Καθολικῷ τοῦ Μούρομ τοὺς υἱοὺς τοῦ Τέμνοη· ὅτε δὲ ὁ Σχεμιάκας, ἀθετήσας τὸν ὅρκον αὐτοῦ, ἔπεμψεν αὐτοὺς εἰς Οὔγλιτζ πρὸς τὸν πατέρα αὐτῶν, ἵνα συμφυλακισθῶσιν, αἱ αὐστηραὶ παραινέσεις τοῦ ἁγίου ἀνδρὸς ἠνάγκασαν νὰ ἐπανορθώσῃ τὴν ἐπιορκίαν αὐτοῦ. « Σὺ ἤσχυνας τὰ γηρατειά μου, καὶ ἤδη εἰμὶ ὅλος ἐν τῷ ψεύδει· ἀπόπλυνον τὴν ἁμαρτίαν ἀπὸ τῆς ψυχῆς σου καὶ τῆς ἐμῆς· τί πρὸς σὲ ὁ τυφλὸς Δοὺξ καὶ τὰ ἀνήλικα τέκνα αὐτοῦ; » Ἐπανελάμβανε τ' αὐτὰ πρὸν τὸν Σχεμιάκαν ἀχρισοῦ συνεκίνησε τὴν καρδίαν αὐτοῦ. Ὅθεν, ὁ Σχεμιάκας, ἀντὶ τῶν δεσμῶν τῆς εἱρκτῆς, δέσας τὸν Βασίλειον ἐπὶ τοῦ σταυροῦ δι' ὅρκου ἐνώπιον τῆς Συνόδου τῶν Ἐπισκόπων, ἀπέλυσεν αὐτὸν μετὰ τῶν τέκνων εἰς Βολογόδον. Ἀλλ' ὁ Τέμνοη, συλληφθεὶς διὰ προδοσίας παρὰ τοῦ ἐχθροῦ αὐτοῦ, ἐντὸς τοῦ περικύκλου τῆς Λαύρας τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἀπελύθη ἀπὸ τοῦ καταναγκαστικοῦ ὅρκου ἐντὸς τοῦ περιβόλου ἄλλης μονῆς, παρὰ τὸν τάφον τοῦ θαυματουργοῦ Σεργίου. Ὁ δὲ Ἡγούμενος τῆς Βελοοζέρσκης Τρύφων ἀνέλαβε μετὰ τῆς ἀδελφότητος τὸν ὅρκον, καὶ ἐπ' ἀγαθῷ τῆς πατρίδος προέτρεψε τὸν Μέγαν Δοῦκα νὰ ζητήσῃ δι' ἑαυτὸν καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ τὴν νόμιμον κληρονομίαν. Μετ' ἀγαλλιάσεως ἡ Μόσχα προϋπήντησε τὸν ἀληθῆ αὐτῆς Ἡγεμόνα, οὗτινος πρῶτον ἔργον ἦτο νὰ στείλῃ ἐκ νέου τὸν Ἱεράρχην Ἰωνᾶν, ἵνα χειροτονηθῇ ἐν τῇ Βασιλευούσῃ.

Ὁ Βασίλειος περιστατομένως ἐξέθηκεν ἐν τῇ πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα καὶ τὸν Πατριάρχην ἐπιστολῇ αὐτοῦ, τὰ τῆς στάσεως τῆς συμβάσης ἕνεκα τῆς προδοσίας τοῦ Μητροπολίτου Ἰσιδώρου, καὶ τὰ τῆς ἀφοσιώσεως ἑαυτοῦ πρὸς τ' ἀρχαῖα θεῖα δόγματα. ἀλλ'

αἱ περὶ τῶν σχέσεων τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τῆς Ῥώμης φῆμαι, ἠνάγκασαν τὸν Μέγαν Δοῦκα ν' ἀναβάλῃ τὴν πρεσβείαν αὐτοῦ. Ὅθεν ὁ Ἅγιος Ἰωνᾶς, ἀναμένων μᾶλλον εὐαρέστους περιστάσεις, ἐδιοίκει ἐπὶ πέντε ἔτη τὴν Ἐκκλησίαν ἄνευ τῆς Συνοδικῆς προχειρήσεως· ἀλλ' ὁ Βασίλειος, θεωρῶν τέλος ὅτι αἱ κατὰ τὴν Ἀνατολὴν ἀνωμαλίαι ἐξηκολούθουν, συνεκάλεσε τοὺς Ῥώσσους Ἐπισκόπους. Ὁ Ῥωστοβίου Εὐφραίμ, ὁ Σουσδάλης Ἀβράμιος ὁ δραπετεύσας ἐκ τῆς Φλωρεντιανῆς Συνόδου, ὁ Κολόμνης Βαρλαὰμ καὶ ὁ Πέρμης Πιτίριμος, ὁ μετὰ ταῦτα θανατωθεὶς παρὰ τῶν ἀγρίων κατοίκων τοῦ Ποιμνίου αὐτοῦ διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, προεχείρησαν Μητροπολίτην ἁπάσης Ῥωσσίας τὸν Ἰωνᾶν. Ὁ δὲ Ἅγιος Εὐφήμιος Νοβογορόδου, καὶ ὁ Ἐπίσκοπος Τβέρης, ἀπέστειλαν αὐτῷ ἐπικυρωτικὰ γράμματα.

Ἔκτοτε, ἕνεκα τῆς πτώσεως τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας (ἐν ἔτει 1453), ἅπαντες οἱ Μητροπολῖται ἡμῶν προεχειρίζοντο παρὰ τῆς Συνόδου τῶν ἰδίων Ἐπισκόπων, διότι δὲν ἠδύναντο νὰ πορεύωνται διὰ τῆς Λιθουανικῆς χώρας εἰς τὴν Βασιλεύουσαν, δυστυχοῦσαν ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Ὀθωμανῶν. Ἀλλ' ὁ πνευματικὸς δεσμὸς μετὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ αὐτὴ ἡ ὑπεξουσιότης ὑπὸ τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διετηρήθησαν ἀνέπαφα. Ὁσάκις δὲ ἦτο ἐφικτὸν, οἱ Πατριάρχαι συνενοοῦντο δι' ἐπιστολῶν, ἢ δι' ἐρχομένων Ἀρχιερέων, μετὰ τῶν Ῥώσσων Μητροπολιτῶν· οἱ δὲ λοιποὶ Οἰκουμενιακοὶ Πατριάρχαι, συγκατατεθέντες ἕνεκα τῶν δεινῶν περιστάσεων, ἐνέκρινον τὴν τάξιν ταύτην τῆς χειροτονήσεως, μὴ προσβάλλουσαν τὸν δεσμὸν, ὡς τοῦτο φαίνεται ἐκ τῆς Βίβλου τοῦ Πηδαλίου.

Ἀλλ' ὁ Ἅγιος Ἰωνᾶς ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος, ὅστις ἦτο περιβεβλημένος τὸ ἀξίωμα τοῦ Μητροπολίτου Κιέβου. Οἱ διάδοχοι αὐτοῦ προσηγορεύοντο τουλοιποῦ Μητροπολῖται Μόσχας καὶ ἁπάσης Ῥωσσίας· διότι ἐν Κιέβῳ ἤρχισε τακτικὴ σειρὰ ἰδίων Μητροπολιτῶν ὑποκειμένων εἰς τοὺς Λιθουανούς. Ἑπτὰ ἔτη ἐξηκολούθει ὁ Ἰωνᾶς νὰ δεικνύῃ ἐπὶ τοῦ Ἱεραρχικοῦ θρόνου τὰ παράδειγμα πα-

σῶν τῶν Ποιμενικῶν ἀρετῶν. Ἐπαρηγόρει τὴν πρωτεύουσαν ἐν καιρῷ τῶν πυρκαϊῶν καὶ τῆς τρομερᾶς εἰσβολῆς τῶν Τατάρων, μόλις μὴ κυριευσάντων τὸ Κρέμλιον, καὶ ἐπὶ ζωῆς αὐτοῦ ἐδοξάσθη ἔτι μᾶλλον διὰ τῆς χάριτος τῆς προγνώσεως καὶ τῆς ἰάσεως, ὡς αὐτὸς ὁ Ἅγιος Πέτρος, προειπὼν τὴν ἀπελευθέρωσιν ἀπὸ τῆς δουλείας τῶν ἀπίστων καὶ τὴν δόξαν τῆς Ῥωσσίας.

Ἡ διοίκησις τοῦ Μητροπολίτου Ἰωνᾶ ἐτελείωσε σχεδὸν συγχρόνως τῇ τοῦ Βασιλείου (ἐν ἔτει 1461). Ἡ Θεία Πρόνοια ἐμάκρυνε τὸν Ἅγιον βίον τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρὸς τῆς Ἐκκλησίας μέχρι τῶν ἐνδόξων ἡμερῶν Ἰωάνου τοῦ Γ', τοῦ διὰ νέας λάμψεως φωτίσαντος τὴν Ῥωσσίαν. Ἐνταῦθα μετὰ θάμβους ὀφείλει πᾶς τις νὰ προσηλώσῃ τὸ βλέμμα ἐπὶ τῶν διελθόντων αἰώνων τῆς δουλείας καὶ ν' ἀναπέμψῃ εὐχαριστιρίους αἴνους πρὸς τὸν Κύριον, ὅστις ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ διεφύλαξε τὸ νέον Βασίλειον, ἐμπιστευόμενος τὸ Πηδάλιον αὐτοῦ, ἐν τῷ μέσῳ τῶν διχονοιῶν καὶ τῆς αἰχμαλωσίας, δι' ἐτῶν διακοσίων, εἰς ἔνδοξον σειρὰν μεγάλων Ἱεραρχῶν. Μόλις ἀνεφάνησαν οἱ Τάταροι καταστρέφοντες τὴν πατρίδα ἡμῶν, ἀμέσως ἠγέρθησαν, ὁ εἷς κατόπιν τοῦ ἄλλου, ὁτὲ μὲν ἐκ τοῦ ἰδίου κόλπου αὐτῆς, ὁτὲ δὲ ἐκ τῆς Ἑλλάδος, — ὁ Κύριλλος καὶ ὁ Μάξιμος, οἱ Ἅγιοι Πέτρος καὶ Θεόγνωστος, Ἀλέξιος, Κυπριανὸς, Φώτιος, καὶ ἐπὶ τέλους ὁ Ἰωνᾶς, οὓς πάντας ἡ Ἐκκλησία συγκατηρίθμησεν εἰς τὸν χορὸν τῶν προμάχων αὐτῆς, πιστεύσασα ἐκ πείρας, ἔτι ἐπὶ τῆς ζωῆς αὐτῶν, εἰς ἐκείνην τὴν οὐρανίαν προστασίαν, ἣν ἐπρομνήστευσαν εἰς αὐτὴν μετὰ τὴν μακαρίαν αὐτῶν τελευτήν. Ὁ χρόνος τῆς διοικήσεως ἑκάστου ὑπῆρξε τόσον μακρὸς, ἡ δύναμις τοῦ χαρακτῆρος, ἡ ἀφοσίωσις εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τόσον ἀκλόνητος, καὶ τόσον κατανυκτικὸς ὁ ἅγιος βίος αὐτῶν, ὥστε αἱ ἐσωτερικαὶ τρικυμίαι, κατ' ὀλίγον κατηυνάζοντο διὰ μειλιχίου λόγου τῶν Ἱεραρχῶν καὶ, ὡς ἐν λιμένι, κύκλῳ αὐτῶν εἰρήνευον οἱ ἡγεμόνες, τὰ δὲ ἐξωτερικὰ κύματα συνεχῶς συνεθλῶντο κατὰ τοῦ στε-

ρεοῦ φραγμοῦ τῆς Ἱεραρχικῆς ἀξίας. Μετ' εὐλαβίας ὀφείλει ἡ Ῥωσσία νὰ μνημονεύῃ τοὺς Ἱεροὺς τούτους παιδαγωγοὺς τῶν στασιωδῶν ἡμερῶν τῆς νεότητος αὐτῆς, ἐξαιρέτως δὲ τὸν Κύριλλον, τὸν Πέτρον, τὸν Ἀλέξιον, τὸν Κυπριανὸν, καὶ τὸν Ἰωνᾶν.

Ἅμα τῇ ἐπὶ τοῦ θρόνου ἀναβάσει Ἰωάννου τοῦ Γ' (ἐν ἔτει 1462), ἤλλαξαν ἰάτε ἐξωτερικὰ καὶ τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Ῥωσσίας, ὡριμασάσης ἤδη εἰς Κράτος ἰσχυρὸν ἐν διασιήματι τῆς πολυχρονίου καὶ σοφῆς αὐτοῦ διοικήσεως. Ἡ χρυσῆ Ὀρδὴ, μέχρις ἐκείνης τῆς ἐποχῆς φοβερὰ, ἤδη ἠρειποῦτο· ὁ τελευταῖος Χὰν αὐτῆς Ἀχμέτης μόλις ἐλάμβανε φόρον εὐτελῆ παρὰ τοῦ Μεγάλου Δουκός. Καὶ ἐκ τῶν θραυσμάτων τῆς Ὀρδῆς συνεπάγησαν τρία ἴδια Βασίλεια· ἤτοι, τὸ τῆς Καζάνης, τὸ μᾶλλον τῶν ἄλλων ἐχθρὸν τῆς Μόσχας, εἰ καὶ οἱ Βασιλεῖς αὐτοῦ πολλάκις διωρίζοντο ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων ἡμῶν, ὡς ἄλλοτε οἱ ἡμέτεροι ὑπὸ τῶν Χάνων,— τὸ τοῦ Ἀστραχανίου, τὸ συγκροτηθὲν μακρὰν πρὸς νότον, ἐκ πολλῶν νομάδων Ὀρδῶν, καὶ τὸ τῆς Κριμέας, οὗ ὁ θεμελιωτὴς Μεγκλῆς Γηρέης, ἦτο καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον, πιστὸς σύμμαχος τοῦ Ἰωάννου, ἐξαφανίζων τὴν γενεὰν τοῦ Ἀχμέτου καὶ ταράττων δι' ἐπιδρομῶν τὴν Λιθουανίαν. Τὸ δὲ μέγα Δουκάτον τῆς Λιθουανίας, περιλαμβάνον ἤδη ἅπαντα τὰ νοτιοδυτικὰ μεθόρια τῆς Ῥωσσίας, ἔτι μᾶλλον ἐνισχύθη, ὅτε ἤρχισε νὰ δίδῃ ἐκ τῆς γενεᾶς τοῦ Γεδημίνου Βασιλεῖς εἰς τὸν θρόνον τῆς Πολωνίας. Αὐτὸ ἐπεκάλυπτεν εἰς ἡμᾶς τὴν Δύσιν, ἂν καὶ αἱ πρεσβεῖαι τοῦ Ἰωάννου ἐπορεύοντο πρὸς πάντας τοὺς Μονάρχας τῆς Εὐρώπης, ἀπὸ τοῦ Πάπα καὶ τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ῥώμης μέχρι τοῦ Σουλτάνου. Τὸ στρατιωτικὸν τάγμα τῆς Λιβωνίας, συνεργοῦν μετὰ τῆς Λιθουανίας, κατέστρεφε τὰ μεθόρια τοῦ Νοβωγορόδου καὶ τῆς Πισκόβης, ἅπερ ἤρχισεν ὁ Ἰωάννης νὰ ὀνομάζῃ κτήματα αὐτοῦ, πρὸς μεγάλην δυσαρέσκειαν τοῦ συνεδρίου τοῦ λαοῦ. Εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ Κράτους αἱ ἐμφύλιοι ταραχαὶ ἐσβέσθησαν· μόνη ἡ Ῥιαζάνη διετηρεῖτο ἠρεμοῦ-

σα ἐπὶ τῶν δικαίων ἀνεξαρτήτου ἡγεμονίας, ὑπὸ τὴν ἐπίῤῥοιαν τῆς Μόσχας, ἡ δὲ Τβέρη οὖσα ἤδη συγγενικὴ, ἕνεκα τοῦ δεσμοῦ τοῦ γάμου τοῦ Ἰωάννου μετὰ τῆς ἑαυτῆς ἡγεμονίδος, προσελήφθη παρ' αὐτοῦ, ὅτε ὁ τελευταῖος αὐτῆς κυριαρχεύων Δοὺξ ἐδραπέτευσεν, ἐλεγχθεὶς διὰ τὰς μυστικὰς σχέσεις αὐτοῦ μετὰ τῆς Λιθουανίας. Καὶ ἡ μονοκρατορία ἔγεινε μελέτημα ὅλης τῆς ζωῆς τοῦ Ἰωάννου.

Ἰσχυρὰ ἦτο ἡ ἐπιῤῥοὴ αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν· διότι ἡ Ἐκκλησία, ἡ ἰδίως Ῥωσσικὴ, συμπεριελαμβάνετο ἅπασα ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ Κράτους αὐτοῦ, μετὰ τὸν ἀποχωρισμὸν τῶν μεσημβρινῶν ἐπαρχιῶν ἀπὸ τῆς ἐξουσίας τῶν Μητροπολιτῶν τῆς Μόσχας. Σὺν τῷ Ἰωνᾷ ἐτελείωσεν ἡ σειρὰ τῶν μεγάλων Ἱεραρχῶν, τῶν ἐκτεινάντων τὴν εὐεργετικὴν ἐπιῤῥοὴν αὐτῶν ἐπὶ τὴν ἀρχαίαν κληρονομίαν τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, καὶ ἑνωσάντων τὸ πᾶν εἰς ἕν, διὰ συνεχῶν ὁδοιποριῶν εἴς τε τὴν Ῥωσσίαν καὶ τὴν Βασιλεύουσαν, ὅθεν ἔφερον τὸν πνευματικὸν πολιτισμόν. Ἐπαισθητὴ δὲ ὑπῆρξεν ἔπειτα ἡ βεβιασμένη αὕτη ἀπομάκρυνσις ἡμῶν ἀπὸ τῆς ἁλωθείσης Βασιλευούσης, ὅτε ἄνδρες ὑψηλῆς παιδείας, ὡς ὁ Κυπριανὸς καὶ ὁ Φώτιος, ἔπαυσαν πλέον ν' ἀναβαίνωσιν ἐπὶ τὴν Μοσχοβικὴν καθέδραν. — Τότε καὶ μικραί τινες πλημμέλειαι κατ' ὀλίγον εἰσφρύσασαι εἰς τὰς τῆς Θείας ἱερουργίας Σθλαβονικὰς βίβλους καὶ εἴς τινας τελετὰς, ἕνεκα τῆς μὴ παραβολῆς αὐτῶν μετὰ τῶν Ἑλληνικῶν, ἐῤῥιζώθησαν ἀνεπαισθήτως, καὶ κατεστάθησαν ἐπὶ τέλους πηγαὶ θλιβερῶν ἐρίδων.

ΛΒ'. *Θεοδόσιος.*

Ὁ διάδοχος τοῦ ἁγίου Ἰωνᾶ *Θεοδόσιος*, συνοδικῶς προχειρισθεὶς (ἐν ἔτει 1462) ἐκ τῶν Ἀρχιεπισκόπων τοῦ Ῥωστοβίου, ἕνεκα τῆς ἀρχαιότητος τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ, κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς ἡγεμονίας τοῦ Τέμνον, οὐχὶ πλέον τῶν πέντε ἐτῶν διετέλεσε Μητροπολίτης Μόσχας. Ἡ ἐπιπολάζουσα τότε ἰδέα περὶ τῆς ταχείας συντελείας τοῦ κόσμου, μετὰ

τὴν ἔκπνευσιν τῆς ἑβδόμης χιλιάδος ἐτῶν ἀπὸ κτίσεως κόσμου, ἀνερρίπιζε τὸν ζῆλον τῶν Βοϊάρων πρὸς ἀνέγερσιν ἰδιωτικῶν ἐκκλησιῶν· ἡ δὲ αὔξησις τῶν ἄνευ ἐνοριῶν ἱερέων, μὴ συγχωροῦσα αὐστηρὰν ἐκλογὴν εἰς τὸν διορισμὸν αὐτῶν, προὐξένησεν ἐξασθένησιν τῶν ἠθῶν τοῦ ἱερατείου. Ὁ αὐστηρὸς ζηλωτὴς τῆς ἱεροπρεπείας Θεοδόσιος, ἐπέσυρεν ἐφ' ἑαυτὸν, διὰ τῶν ἐπανορθωτικῶν μέτρων, δυσαρέσκειαν, καὶ ἐποφεύγων τὴν γενικὴν κατακραυγὴν, ἀπεμακρύνθη ἑκουσίως εἰς τὸ τοῦ Τσούδοφ Μοναστήριον. Ἐκεῖ ἐδέχθη, ἐν τῷ Κελλίῳ αὐτοῦ, ἐξησθενημένον τινὰ γέροντα, καὶ ὑπηρέτει αὐτὸν ἄχρισου ἐτελεύτησε, πλύνων τὰ ἔλκη αὐτοῦ, εἰς παράδειγμα χριστιανικῆς ταπεινοφροσύνης. Ἓν ἔτος πρὶν τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἔλαβε τὴν εὐκαιρίαν νὰ συμμεθέξῃ εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ τῆς Παλαιστίνης. Ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Ἰωσὴφ, φεύγων τὰς καταδρομὰς τοῦ Σουλτάνου τῆς Αἰγύπτου, ἐζήτησεν ἄσυλον εἰς Ῥωσσίαν καὶ ἐτελεύτησε καθ' ὁδὸν ἐν Καφφᾷ (Θεοδοσίᾳ). Ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἔφθασε μετὰ γραμμάτων εἰς Μόσχαν καὶ, διὰ Συνόδου τῶν Ῥώσσων Ἐπισκόπων. προεχειρίσθη Μητροπολίτης Καισαρείας. Τοῦτο δὲ ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ἐπίκλησις τῆς δυστυχησάσης Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν ἀγάπην καὶ τὸ ἔλεος τῆς ὁμοδόξου Ῥωσσίας, μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Βυζαντίου.

ΛΓ'. *Φίλιππος Α'.*

Ὁ Φίλιππος, προχειρισθεὶς (ἐν ἔτει 1467) ἐξ ἐπισκόπων Σουσδάλης, ἐκληρονόμησε τὴν ἀξίαν καὶ τὰς ἀρετὰς τοῦ Θεοδοσίου, δεικνύων ἐν τῇ ἑπταετεῖ διοικήσει αὐτοῦ, ἀξιοσημείωτον σταθερότητα χαρακτῆρος. Τὸ ὄνομα τοῦ Ἰωάννου, γνωστὸν ἤδη κατὰ τὴν Εὐρώπην, ἐπέσυρεν ἐπ' αὐτὸν τὴν προσοχὴν τοῦ Πρωθιεράρχου τῆς Ῥώμης Παύλου, εἰς οὗ τὴν αὐλὴν εὗρεν ἄσυλον ἡ οἰκογένεια τοῦ Δεσπότου τῆς Πελοποννήσου Θωμᾶ, ἀδελφοῦ τοῦ τελευταίου Κωνσταντίνου. Μικρόν τι πρὸ τῆς πτώσεως τῆς Βασιλευούσης ἀνενεώθη ἡ συγγένεια τοῦ οἴκου τοῦ

μεγάλου Δουκὸς μετὰ τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ, ἐλθούσης τῆς ἀδελφῆς τοῦ Τέμνοη Ἄννης εἰς γάμον μετὰ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου. Μετὰ δὲ τὴν πτῶσιν, ὁ Πάπας δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκλέξῃ ἀξιώτερον γαμβρὸν διὰ τὴν Ἑλληνίδα βασιλόπαιδα Σοφίαν, ἢ τὸν ἰαχυρὸν Ἄνακια τῆς Ῥωσσίας. Ὁ Παῦλος, ἔχων τὴν ἰδέαν περὶ γενικῆς σταυροφορίας κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ τὴν ἐλπίδα τοῦ νὰ ἑνώσῃ τὴν πατρίδα ἡμῶν διὰ τῆς Σοφίας, ἀνατεθραμμένης εἰς τὰ δόγματα τῆς Φλωρεντιανῆς Συνόδου, προετράπη νὰ παραδώσῃ εἰς τὴν Ῥωσσίαν τὸ λείψανον τοῦτο τῆς ἀρχαίας Βυζαντινῆς δόξης, καὶ μετὰ χαρᾶς ἐδέχθη ὁ Ἰωάννης τὸ τελευταῖον ἐχέγγυον αὐτῆς ἐν τῷ προσώπῳ τῆς Σοφίας. Ἀλλὰ δὲν ἐξεπληρώθησαν αἱ ἐλπίδες τῆς Ῥώμης. Ἡ Βασιλόπαις, μόλις πατήσασα τὸ ἔδαφος ἡμῶν, ἐδείχθη ζηλωτὶς τῆς Ὀρθοδόξου ὁμολογίας. Ὅτε δὲ ὁ συνοδεύων αὐτὴν Ληγάτος Ἀντώνιος ἠθέλησε μετὰ πομπῆς νὰ εἰσέλθῃ εἰς Μόσχαν, προηγουμένου τοῦ σταυροῦ, κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν Λατίνων, καὶ ὁ Ἰωάννης, σεβόμενος ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ τὸν πρέσβυν, ἀμφεταλαντεύετο περὶ τούτου, — τότε ὁ Μητροπολίτης Φίλιππος ὑπεράσπισε τὰ προνόμια τῆς πατρῴας αὐτοῦ Ἐκκλησίας. « Ὁ ἐπαινῶν καὶ τιμῶν ἀλλοτρίαν πίστιν, καταβιβάζει τὴν ἑαυτοῦ· » εἶπε τῷ Ἰωάννῃ. « Ἐὰν δὲ ὁ Ληγάτος εἰσέλθῃ μετὰ τοῦ σταυροῦ διὰ τῆς μιᾶς Πύλης τῆς πόλεως, ἐγὼ ἐξελεύσομαι διὰ τῆς ἄλλης. » Μετὰ τοὺς γάμους, ὁ Μητροπολίτης συνδιελέχθη μετὰ τοῦ Ληγάτου περὶ πίστεως· ἀλλ' ὁ προφυλακτικὸς ἀπεσταλμένος τῆς Ῥώμης ἀπέφευγε τὴν κρίσιμον συζήτησιν, προφασιζόμενος ὡς μὴ λαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ βιβλία.

Ὁ Φίλιππος, ἔχων ἔνθερμον ζῆλον πρὸς τὸν τῆς Κοιμήσεως Ναὸν τοῦ Καθολικοῦ, ἔνθα ἀνεπαύοντο οἱ μακάριοι αὐτοῦ προκάτοχοι, ἤρξατο, διὰ συνδρομῆς τῶν Βοϊάρων καὶ τοῦ κλήρου, νὰ οἰκοδομῇ νέον Καθολικὸν ἀντὶ τοῦ σεσαθρωμένου κτιρίου τοῦ Καλίτα· ἀλλ' ἡ ἀπειρία τῶν οἰκοδόμων, γενομένη αἰτία ταχείας πτώσεως τῶν θόλων, ὑπεχρέωσε τὸν Μέγαν Δούκα νὰ προκαλέ-

σῆ ἐξ Ἰταλίας περίφημόν τινα ἀρχιτέκτονα Ἀριστοτέλην. Οὗτος ἀνήγειρε τὸ Καθολικὸν τῆς Κοιμήσεως, ἐν ἐκείνῃ τῇ μεγαλοπρεπεῖ Βυζαντινῇ φιλοκαλίᾳ, ἐν ᾗ διαπρέπει καὶ μέχρι τοῦδε, ὡς ὁ κάλλιστος θησαυρὸς τοῦ ἀρχαίου Κρεμλίου· δύο δ' ἕτερα μεγαλοπρεπῆ Καθολικά, τὸ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ καὶ τὸ τοῦ Ἀρχαγγέλου, ἀνηγέρθησαν παρ' αὐτοῦ ἐκ νέου ἐπὶ τῶν αὐτῶν θέσεων. Ἐντὸς δὲ τοῦ Ναοῦ τῆς Κοιμήσεως ἐτέθησαν, ὡς ἀκρογωνιαῖοι λίθοι, τὰ λείψανα τῶν μεγάλων Ἱεραρχῶν, ἀπαραλλάκτως ὡς ὅτε ἀνεπαύοντο ἐν τῷ ἀρχαίῳ θυσιαστηρίῳ· ἤτοι, ὁ μὲν Πέτρος καὶ ὁ Θεόγνωστος ἐν τῷ προσθέτῳ ἱερῷ, ὁ δὲ Κυπριανὸς καὶ ὁ Φώτιος ἐν τῇ νοτιοδυτικῇ γωνίᾳ τοῦ Καθολικοῦ, ἀπέναντι δὲ ὁ Ἰωνᾶς, εὑρεθεὶς σῶος ἐν καιρῷ τῆς οἰκοδομήσεως. Ἀλλ' ὁ Ἱεράρχης Φίλιππος οὔτε τὴν πτῶσιν τοῦ ἀρχηθέντος παρ' αὐτοῦ κτιρίου, οὔτε τὴν ἀνέγερσιν τοῦ νέου εἶδεν· διότι, καταπτοηθεὶς ὑπὸ μεγάλης πυρκαϊᾶς τοῦ Κρεμλίου, αἴφνης ἀσθενήσας, ἐτελεύτησε, καὶ ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ ἐκρεμάσθησαν αἱ βαρεῖαι ἁλύσεις, αἱ εὑρεθεῖσαι ἐπὶ τοῦ ἐγκρατοῦς αὐτοῦ σώματος.

ΛΔ'. *Γερόντιος.*

Ὁ διάδοχος τοῦ Φιλίππου Μητροπολίτης Γερόντιος, ἐκλεχθεὶς (ἐν ἔτει 1472) ἐκ τῶν Ἐπισκόπων Κολόμνης, ἀπεπεράτωσε τὸ παρ' ἐκείνου ἀρχηθὲν Καθολικὸν τῆς Κοιμήσεως, ὅπερ καὶ ἐνεκαινίασε. Πλέον τῶν εἴκοσι ἐτῶν ἐποίμανεν αὐτὸς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, ἐπὶ τῶν ἐνδοξωτάτων ἡμερῶν τῆς ἡγεμονίας τοῦ Ἰωάννου· διότι ἐγένετο μάρτυς τῆς ὑποταγῆς τοῦ ἀνεξαρτήτου Νοβογορόδου καὶ τῆς ἀποσείσεως τοῦ Ταταρικοῦ ζυγοῦ. Κατ' ἀμφότερα δὲ ταῦτα τὰ σπουδαῖα συμβάντα ἀνεφάνησαν ἀξιοσημείωτα πρόσωπα τοῦ Κλήρου. Κατὰ τὸ πρῶτον, — ὁ Θεόφιλος ἐξελέχθη τὸ τελευταῖον παρὰ τοῦ λαοῦ διὰ τὸν θρόνον τῆς Ἁγίας Σοφίας, μετὰ τὴν μακαρίαν τελευτὴν τοῦ Ἁγίου Ἰωνᾶ, ἀειμνήστου διὰ τὰς ἀρετὰς καθ' ὅλην τὴν μακροχρόνιον διοίκησιν αὐτοῦ. Ἀλλὰ τὸ Συνέδριον τῶν Νοβογορδίων δὲν συνε-

χώρει εἰς τὸν νέον ποιμένα νὰ ὑπάγῃ νὰ ἐγκαθιδρυθῇ, εἰς Μόσχαν, διότι ὁ Ἰωάννης ἀπεκάλεσε τὸ Νοβογόροδον, ἐν τῇ προσκλητικῇ ἐπιστολῇ αὐτοῦ, ἴδιον κτῆμα· ἤθελε δὲ ν' ἀποστείλῃ αὐτὸν, ἵνα χειροτονηθῇ, πρὸς τὸν Μητροπολίτην Κιέβου, εἰς τὴν συμμαχικὴν Λιθουανίαν· ἀλλ' ὁ Θεόφιλος, ἔνθερμος τηρητὴς τῶν πατρῴων παραδόσεων, δὲν συγκατένευσε νὰ προσβάλῃ τὴν ἀρχαίαν ἱεραρχικὴν τάξιν. Οὗτος, κατὰ τὴν πρώτην ἐκστρατείαν τοῦ Ἰωάννου, εἰρήνευσε πρὸς τοῦτον τὸ ποίμνιον αὐτοῦ καὶ ἐδέχθη τὴν νόμιμον χειροτόνησιν ἐν Μόσχᾳ. Ὅτε δὲ ἐκ δευτέρου τὸ αὐθαίρετον τῆς ἐμπορικῆς δημοκρατίας, ἐρεθιζόμενον παρὰ τῆς ποσαδνίτσης (Διοικητρίας) Μάρθας, ἐφιλονείκει μετὰ τῆς μονοκρατορίας τοῦ δυνάστου Ἰωάννου, ὁ δὲ στρατὸς τούτου ἔθραυσε τὰς δρουζίνας τοῦ Νοβογορόδου, ὁ Θεόφιλος, ὑπὸ τὰ τείχη ἤδη τῆς πόλεως, ἐξαιτήσας ἔλαβε παρὰ τοῦ ἡγεμόνος τὴν συγχώρησιν τῶν κατοίκων, εἰ καὶ μετ' ἀπωλείας πάντων τῶν προνομίων τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ πλούτου αὐτῶν, ἀφαιρεθέντος ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Δουκός. Αὐτὸς ὁ Δεσπότης ἔπαθε μετ' ὀλίγον ἕνεκα τοῦ ἐναπομείναντος σπινθῆρος τῆς ἐλευθερίας τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ, θελησάντων νὰ παραδοθῶσιν εἰς τοὺς Λιθουανούς, καὶ ἐτελείωσε τὰς θορυβώδεις ἡμέρας αὐτοῦ πεφυλακισμένος ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Τσοῦδοφ, γενόμενος καθ' ὅλον τὸν βίον αὐτοῦ θῦμα τῶν ταραχῶν τοῦ λαοῦ.

Ἡ πτῶσις τοῦ Νοβογορόδου ἦτο ἤδη προηγγελμένη παρὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἁγίου Εὐφημίου, κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν τῆς γεννήσεως τοῦ φοβεροῦ κατακτητοῦ αὐτοῦ, καὶ ἡ πρόρρησις ἐπανελήφθη πρὸς τὴν φιλόδοξον Μάρθαν, ἐκ στόματος τοῦ ἁγίου Ἡγουμένου τῆς Σολοβέτσκης Ζωσιμᾶ, ὅτε ὑπερηφάνως ὑπεδέχθη αὐτὸν εἰς τὰ παλάτια αὐτῆς, ἐλθόντα ἐπὶ τῶν ἐνδόξων ἡμερῶν τοῦ Νοβογορόδου, πρὸς ἐπίτευξιν ἐλεημοσύνης ὑπὲρ τῆς ἐνδεοῦς αὐτοῦ παρωκεανείου μονῆς. Ὁ Ἰωάννης ἐξώρισε μὲν τὸν Θεόφιλον, δὲν ἀπεφάσισεν ὅμως, ἄνευ συνοδικῆς ἐκλογῆς, νὰ ἐγκαταστήσῃ νέον δεσπότην· συμφώνως δὲ πρὸς τὰ ἔθιμα τῶν Νοβογορodίων, τρία ὀνόματα ἐτέθησαν ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπέζης τοῦ Καθολικοῦ

τῆς Κοιμήσεως, καὶ ὁ κλῆρος ἔπεσεν ἐπὶ τὸν ταπεινὸν μοναχὸν τῆς Λαύρας τῆς Ἁγίας Τριάδος, Σέργιον, ὃν ἡ τῶν Ἀρχιερέων σύνοδος ἐχειροτόνησεν. Ἀλλὰ ταχέως ἀπεσύρθη ὁ Σέργιος, ὑπεκφεύγων τὸ πρὸς ἀλλότριον Δεσπότην καὶ τὴν νέαν τάξιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως μῖσος τοῦ λαοῦ. Παρεχώρησε δὲ τὴν θέσιν αὐτοῦ εἰς τὸν πολυπειρότερον καὶ πεπαιδευμένον Γεννάδιον, Ἀχιμανδρίτην τοῦ Μοναστηρίου Τσοῦδοφ, παρασχόντα εἰς τὸ μετέπειτα ἐπισήμους ὑπηρεσίας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν διὰ τῆς ἐλέγξεως τῶν αἱρέσεων.

Ἤγγυκε τέλος ἡ ἐπιθυμητὴ ἡμέρα τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Πατρίδος ἡμῶν ἀπὸ τοῦ ἐπονειδίστου ζυγοῦ, τοῦ ἐπιβαρύναντος αὐτὴν δύο καὶ ἥμισυν αἰῶνας. Ἡ σοφὴ Μεγάλη Δούκισσα Σοφία, ἀνατραφεῖσα εἰς τὸ βασιλικὸν μεγαλεῖον, δι' οὗ ἐζήτει νὰ περιβάλῃ τὴν αὐλὴν τοῦ Ἰωάννου, ἀπήτησε τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν τῆς Ὀρδῆς πρέσβεων ἐκ τοῦ κόλπου τοῦ Κρεμλίου, καὶ ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς συνοικίας αὐτῶν, ᾠκοδόμησε τὴν τοῦ ἁγίου Ἱεράρχου Νικολάου Γολστούνσκη ἐκκλησίαν. Καὶ τοὺς πρέσβεις αὐτοὺς τῶν Χάνων ἔπαυσαν νὰ ὑποδέχωνται μετὰ τιμῶν, ἔπαυσε καὶ αὐτὸς ὁ φόρος, καίτοι δυναμένης τῆς Λιθουανικῆς συμμαχίας μετὰ τῆς Ὀρδῆς ν' ἀνησυχῇ τὸν Ἰωάννην. Ἐπὶ τέλους ὁ Ἀχμέτης προέβη· τελευταίαν δὲ φορὰν ὡπλίσθη ἡ Χρυσῆ Ὀρδὴ κατὰ τῆς Ῥωσσίας, ἀναμιμνήσκουσα τὰς ἐπιστρατείας τοῦ Μαμάου. Ὁ Μέγας Δοὺξ ἐξῆλθε μετὰ στρατοῦ πρὸς τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Ὄκα, ἐπονομασθέντος παρὰ τοῦ λαοῦ *Ζώνη τῆς Θεομήτορος*, διότι πολλάκις ἐσώθη ὄπισθεν αὐτοῦ ἡ Ῥωσσικὴ γῆ, καὶ ἴστατο ἀμφίβολος. Ἕνεκα τῆς προφυλακτικῆς πολιτικῆς αὐτοῦ ἐδίσταζε νὰ διακυβεύσῃ τὴν μέλλουσαν τύχην ὅλου τοῦ Κράτους διὰ μιᾶς μάχης, ὡς ὁ τολμηρὸς Δονσκόη, καὶ ἀφήσας εἰς τὸν στρατὸν τὸν υἱὸν αὐτοῦ, ἀπεχώρησεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν, πρὸς κοινὴν δυσαρέσκειαν τοῦ λαοῦ. Ἡ περὶ τοῦ ἀηττήτου τῶν Τατάρων ἰδέα πρὸ πολλοῦ εἶχε σβεσθῆν· ἡ Καζάνη, ἀπόσπασμα τοῦ Βασιλείου τῶν Καπτσιάκων, συνείθισεν ἡμᾶς εἰς

τὴν κατὰ τῶν ἀπίστων νίκην· καὶ αἱ κατακραυγαὶ ηὔξανον. Τότε ὁ εὔγλωττος γέρων Βασσιανὸς, Ἀρχιεπίσκοπος Ῥωστοβίου, ἀντλήσας ἐκ τῆς λάρνακος τοῦ ὁσίου Σεργίου, ἔνθα ἦτο ἡγούμενος, τὴν κληρονομικὴν ἀγάπην ἐκείνου πρὸς τὴν πατρίδα, ἐνεθάρρυνε τὸν Ἰωάννην διὰ λόγου τολμηροῦ καὶ καταπειστικῆς ἐπιστολῆς. «Τὸν θάνατον φοβεῖσαι;» ἔγραφεν οὗτος· ἀλλὰ καὶ Σὺ δὲν εἶσαι ἀθάνατος! ἄνευ θνητοῦ μέρους, οὔτε ἄνθρωπος, οὔτε θηρίον, οὔτε πτηνὸν ὑπάρχει· — δός μοι τοὺς πολεμιστὰς τούτους εἰς χεῖράς μου, εἰ καὶ γέρων, οὔτε ἐμαυτοῦ φείδομαι, οὔτε τὸ πρόσωπόν μου ἀπὸ τῶν Τατάρων ἀποστρέψω!» Ὁ Μητροπολίτης Γερόντιος ἤνωσε τὰς παραινέσεις αὐτοῦ μετὰ τῶν λόγων τοῦ Βασσιανοῦ, καὶ ὁ Μέγας Δοὺξ ἐπανῆλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον, ὁ δὲ Ἀχμέτης ἐτράπη εἰς φυγὴν ἀμαχητὶ (ἐν ἔτει 1481), καὶ ἡ Ῥωσσία ἠλευθερώθη εἰς αἰῶνας.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ἱεραρχίας τοῦ Γεροντίου, ἀμοιβαῖαι δυσαρέσκειαι ἀνεφύησαν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἰωάννου, καὶ πικρανθεὶς ὁ Μητροπολίτης ἤθελε ν' ἀπομακρυνθῇ εἰς τὴν μονὴν τοῦ Σίμωνος, ἵνα ἐκεῖ ἐν μοναξίᾳ τελειώσῃ τὰς ἡμέρας αὐτοῦ· ὁ δὲ Ἰωάννης προέτεινε τὴν ἕδραν τούτου εἰς τὸν ἡγούμενον τῆς Λαύρας τῆς Ἁγίας Τριάδος Παΐσιον· ἀλλ' ὁ μεναχὸς, αἰσθανομενος ὅλον τὸ βάρος τοῦ φορτίου τῆς διοικήσεως, δὲν ἐπεθύμει τὸ ὑψηλὸν ἀξίωμα, ὁ δὲ Γερόντιος, καταπεισθεὶς ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Δουκὸς, ἔμεινεν ἐπὶ τοῦ ἀρχιερατικοῦ θρόνου μέχρι τελευτῆς αὐτοῦ.

Περὶ τὰς ἀρχὰς ἔτι τῆς διοικήσεως αὐτοῦ ἦλθεν ἄλλος Μητροπολίτης ἁπάσης Ῥωσσίας, ὁ *Σπυρίδων*, γεννηθεὶς ἐν Τβέρῃ, καὶ διορισθεὶς παρὰ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως διὰ ῥᾳδιουργίας· ἀλλ' αὐτὸν οὔτε εἰς Λιθουανίαν, οὔτε εἰς Μόσχαν παρεδέχθησαν, καὶ ἐξωρίσθη εἰς Βελοόζερον. — Ἐν τῷ μεταξὺ δε, ἐν Κιέβῳ ἐξηκολούθη (ἐν ἔτει 1491) ἡ σειρὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ὀρθοδόξων Μητροπολιτῶν, ξένων πρὸς τὴν Μόσχαν, οἵτινες ἐλάμβανον τοὺς διορισμοὺς ἐκ τῆς Βασιλευούσης εἴτε προ-

σωπικῶς εἴτε δι' εὐχετικῶν γραμμάτων καὶ ἐξάρχων πατριαρχικῶν, ἐπισκεπτομένων κατὰ καιροὺς τὰς νοτίους ἡμῶν ἐπαρχίας. Οὗτοι δὲ ἦταν ὁ *Μισαὴλ*, καταγόμενος ἐξ ἡγεμονικῆς γενεᾶς, πρῶτος ἀνεξάρτητος Μητροπολίτης Κιέβου, μετὰ τὸν Οὐνίτην Γρηγόριον· ὁ *Συμεὼν*, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ὁποίου ὁ Μεγαλῆς Γηρέης, Χὰν τῆς Κριμέας, κατηρήμωσε τὴν ἀρχαίαν πρωτεύουσαν, ληστεύσας τὴν τῆς Πετσέρσκης Λαύραν καὶ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν· ὁ *Ἰωνᾶς*, χαίρων τὴν εὔνοιαν τοῦ Καζιμίρου, βασιλέως τῆς Λιθουανίας· καὶ ὁ ἅγιος *Μακάριος*, φονευθεὶς καθ' ὁδὸν παρὰ τῶν Τατάρων μαρτυρικῶς, (οὗ τὰ λείψανα μένουσιν ἀκέραια ἐν τῷ Καθολικῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας)· αὐτοὶ οὗτοι ἐδιοίκησαν ἐπὶ βραχὺν χρόνον τὴν ἐκτεταμένην αὐτῶν ἐπαρχίαν, διαμένοντες ἐν Βίλνᾳ, ἔνθα μετὰ μόχθου ἀντεπάλαιον κατὰ τῆς ἐπιῤῥοῆς τῆς Ῥώμης.

ΛΕ'. *Ζωσιμᾶς.*

Ἐν Μόσχᾳ, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γεροντίου ὁ Ἀρχιμανδρίτης τῆς τοῦ Σίμωνος μονῆς *Ζωσιμᾶς* ἐχειροτονήθη (ἐν ἔτει 1491) Μητροπολίτης, κατὰ βούλησιν μὲν τοῦ Ἰωάννου, οὐχὶ δὲ καὶ συναινέσει τῆς Συνόδου, ὡς οἱ προκάτοχοι αὐτοῦ. Ἀλλ' ἤδη ἡ τοῦ Μεγάλου Δευκὸς ἐκλογὴ ὑπῆρξεν ἀτυχεστάτη, διότι ὑπὸ τὸ προσωπεῖον τῆς εὐσεβείας, ὁ κακοῦργος αἱρετικὸς ἐκρύπτετο ὑπὸ τὸ σχῆμα τοῦ νέου Πρωθιεράρχου. Εἴκοσι σχεδὸν ἔτη κατὰ συνέχειαν ἐξετείνετο ἀνεπαισθήτως εἰς Νοβογόροδον ἡ ἀσεβὴς Ἑβραϊκὴ αἵρεσις, ἀποβάλλουσα τὸν Σωτῆρα Χριστὸν, καὶ πάσας αὐτοῦ τὰς διδασκαλίας, ἥτις, μετενεχθεῖσα ἐκ τῆς Λιθουανίας ὑπὸ τοῦ Ἑβραίου Σχαρίου (1), συνανεμίχθη μετὰ τῶν προλαβουσῶν ἀποπλανήσεων τῶν Στριγολνίκων. Διὰ μυστηριωδῶν προῤῥήσεων καὶ γοητειῶν προσείλκυσεν ὁ Σχαρίας δύο σοφιστὰς, ἱερεῖς τοῦ Νοβογορόδου, τὸν Ἀλέξιον καὶ τὸν Διονύσιον, καὶ

(1) Σ. τοῦ Μ. Σχορίου, πιθανῶς δὲ Ζαχαρίου.

δι' αὐτῶν ἐρρίζωσε τὴν ὀλεθρίαν διδασκαλίαν αὐτοῦ εἰς τὸν ἀμαθῆ λαόν· διότι οὗτοι ἐτήρουν μετὰ δολιότητος πάσας τὰς ἐξωτερικὰς τελετὰς τοῦ Χριστιανισμοῦ, εἰ καὶ λογιζόμενοι αὐτὰς οὐδενὸς ἀξίας. Ἡ περὶ παιδείας καὶ ἀρετῆς ἀμφοτέρων τούτων τῶν ἱερέων φήμη εἵλκυσε καὶ τὸν Μέγαν Δοῦκα κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πρώτης αὐτοῦ ἐκστρατείας. Ἔφερεν αὐτοὺς εἰς Μόσχαν καὶ ἀπένειμεν αὐτοῖς τὴν θέσιν τοῦ Πρωθιερέως· τῷ μέν, τὴν ἐν τῷ Καθολικῷ τῆς Κοιμήσεως, τῷ δὲ τὴν ἐν τῷ τῶν Ἀρχαγγέλων. Δι' αὐτῶν κατὰ πρῶτον εἰσέδυσεν ἡ αἵρεσις εἰς τὴν ὀρθόδοξον πρωτεύουσαν, εἰ καὶ ἐβράδυναν νὰ φανερωθῶσιν οἱ ὀλέθριοι καρποὶ αὐτῆς. Ἐν τοσούτῳ δὲ ὁ πλησιέστερος γραμματεὺς τοῦ ἡγεμόνος, Κουρίτσην καλούμενος, καὶ ὁ Ἀρχιμανδρίτης Ζωσιμᾶς ἦσαν ἐν τῷ κρυπτῷ μαθηταὶ τοῦ Ἀλεξίου, δι' οὗ ὁ τελευταῖος ἀπήλαυσε καὶ τὴν ἀξίαν τοῦ Μητροπολίτου.

Ὁ ἔνθερμος ζηλωτὴς Δεσπότης Νοβογορόδου Γεννάδιος μετὰ φρίκης ἀπεκάλυψε τὴν ἐν τῷ ποιμνίῳ αὐτοῦ Ἑβραϊκὴν αἵρεσιν, καὶ πρῶτος αὐτὸς ἐφανέρωσεν αὐτὴν πρὸς τὸν Μητροπολίτην Γερόντιον· ἀλλ' ὁ ὑπὸ τοῦ γήρατος καὶ τῶν θλίψεων καταβεβλημένος γέρων δὲν ἐμερίμνησεν ἀρκούντως ὑποθεὶς αὐτὴν μηδαμινήν. Ἡ δευτέρα καὶ ἔτι ἰσχυροτέρα ἔλεγξις ἠνάγκασε τὸν Ἰωάννην καὶ τὸν Ζωσιμᾶν νὰ συγκαλέσωσι σύνοδον Ἐπισκόπων. Τότε παρέστη ἕτερος εὔγλωττος ἐλεγκτὴς τῶν Ἑβραϊσάντων καὶ τῶν Στριγολνίκων, ὁ Ἅγιος Ἰωσὴφ, ἡγούμενος τῆς Βολοκολάμης, ἀνὴρ ὁ σοφώτερος τῶν συγχρόνων αὐτοῦ, καὶ μαθητὴς τοῦ Ἁγίου Παφνουτίου, τοῦ περιφήμου θεμελιωτοῦ τῆς μονῆς τοῦ Βορόβου. Πεπυρωμένῳ ζήλῳ ἐφλέγετο ἡ καρδία τοῦ Ἰωσὴφ περὶ τῆς Ἐκκλησίας· τὰ διὰ τοῦ λόγου ἰσχυρὰ χείλη καὶ αἱ καταπειστικαὶ ἐπιστολαὶ αὐτοῦ, κολάζουσαι τὴν αἵρεσιν, ὑπεστήριζον τὴν καθαρότητα τῆς ὀρθοδοξίας, καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἦτο τόσον φοβερὸν ἐν Μόσχᾳ εἰς τοὺς ἀποσκιρτήσαντας, ὅσον τὸ τοῦ Γενναδίου ἐν Νοβογορόδῳ· ἀλλ' ἡ προστασία τοῦ συνωμότου Ζωσιμᾶ ἐσκέπασεν ἐνώπιον τῆς συνόδου ἐγκληματίας τινάς. Ἐντο-

σούτω, ὁ μὲν κορυφαῖος αἱρεσιάρχης Ἀλέξιος ἐτελεύτησεν ἤδη, ὁ δὲ Διονύσιος καὶ οἱ ἄλλοι ἀκόλουθοι τούτου παρεδόθησαν παρὰ τῆς συνόδου εἰς τὸ ἀνάθεμα καὶ εἰς τὴν εἱρκτήν. Ἀλλ' ὅμως τὰ ἴχνη τῆς κακοήθους διδασκαλίας αὐτῶν μόλις μετὰ παρέλευσιν δώδεκα ἐτῶν ἐξηφανίσθησαν ἐκ Μόσχας, ἕνεκα τῆς νέας ἐπιμονῆς τοῦ Γενναδίου καὶ τοῦ Ἰωσὴφ, ὅτε καὶ αὐτὸς ὁ Μητροπολίτης ἐβιάσθη παρὰ τοῦ Μεγάλου Δουκὸς ν' ἀποσυρθῇ, πρὸς σωφρονισμὸν, εἰς τὴν πρώην αὐτοῦ μονὴν, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἄφρονος αὐτοῦ πολιτείας, ἵνα κρύψῃ πρὸς τὸν λαὸν τὸ κύριον αὐτοῦ ἔγκλημα, ἤτοι τὴν αἵρεσιν. Τότε καὶ ὁ Ἰωάννης παρέδωκεν εἰς κατάδικην τὸν γραμματέα αὐτοῦ Καττιανὸν, Ἀρχιμανδρίτην Ἰουριέβσκης καὶ τοὺς λοιποὺς ἐγκληματίας, οὓς δὲν ἐπανήγαγεν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς μετανοίας ἡ προηγηθεῖσα πρᾳότης τῆς Ἐκκλησίας.

ΛΣ'. *Σίμων.*

Μετὰ τὴν ὡς πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν δυστυχῆ διοίκησιν τοῦ Μητροπολίτου Ζωσιμᾶ, ὁ Ἰωάννης, καταγινόμενος ἔτι μᾶλλον εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ, εὗρεν ἄξιον ποιμένα, διάδοχον ἐκείνου, τὸν *Σίμωνα*, χειροτονηθέντα (ἐν ἔτει 1496) ἐκ τῶν ἡγουμένων τῆς Λαύρας τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ἴσως ἡ κατὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ζωσιμᾶ ἀπὸ τῶν νομίμων ἐθίμων ἔκκλισις, προέτρεψε τὸν Μέγαν Δοῦκα νὰ κοσμήσῃ δι' ἐξαισίου τελετῆς τὴν ἐγκαθίδρυσιν τοῦ νέου Προωθιεράρχου. Παραδοὺς τὸν ἀναγορευθέντα εἰς χεῖρας τῶν Ἐπισκόπων, πρὸ τῶν θυρῶν τοῦ Ναοῦ, συνεχάρη αὐτὸν αὐτοπροσώπως διὰ λογιδρίου μετὰ τὴν ἐπ' αὐτοῦ ἐκτέλεσιν τοῦ μυστηρίου, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων, οὓς ἐπροσπάθει νὰ μιμῆται καθ' ὅλας τὰς λαμπρὰς περιστάσεις, διὰ τῶν μεγαλοπρεπῶν αὐλικῶν τε καὶ ἐκκλησιαστικῶν τελετῶν· ὁ δὲ Μητροπολίτης, ἔχων τὴν ῥάβδον ἐν χερσὶν, ἀπεκρίθη δι' ἀντιπροσφωνήσεως ἀπὸ τῆς καθέδρας.

Ἐν καιρῷ ἔτι τῶν αἱρετικῶν στάσεων, ἄλλη τις δεισιδαίμων

σύγχυσις τῶν πνευμάτων περὶ τῆς μετ' οὐ πολὺ δῆθεν Δευτέρας Παρουσίας, προὐκάλεσε Σύνοδον, ἥτις διέταξε νὰ ἑορτάζωσι τὴν ἀρχὴν τοῦ νέου ἔτους κατὰ τὴν πρώτην Σεπτεμβρίου, ἀντὶ τῆς πρώτης Μαρτίου καὶ ἐπεκύρωσε τὸ πασχάλιον τῆς ὀγδόης χιλιετίας, ὑπολογισθείσης παρὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Γενναδίου· διότι τὸ πρῶτον ἔληξε κατὰ τὸ 1492, δηλαδὴ κατὰ τὴν ἑβδόμην χιλιετίαν ἀπὸ κτίσεως κόσμου. Ἀμέσως μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τοῦ Μητροπολίτου Σίμωνος, ὁ Ἰωάννης ἐφανέρωσε τὴν ἰδέαν τοῦ ν' ἀφαιρεθῶσιν αἱ ἐκκλησιαστικαὶ γαῖαι καὶ τὰ κτήματα τῶν Μοναστηρίων τῆς Μοσχοβικῆς ἐπαρχίας, ὡς ἐγένετο καὶ ἐν Νοβογορόδῳ, ἔνθα μέρος μὲν αὐτῶν ἐδωρήσατο τοῖς τέκνοις τῶν Βογιάρων, διὰ τὸ στρατιωτικὸν, μέρος δὲ ἔλαβεν αὐτός. Ἀλλ' ὁ Μητροπολίτης ἐπέδειξε τῷ Μεγάλῳ Δουκὶ τὰ κτιτορικὰ τῶν ἀφιερωτῶν, Ἁγίου Βλαδιμίρου, Ἰαροσλάβου καὶ ἄλλων ἡγεμόνων, ὡς καὶ τὰ Ἰαρλίκια (χρυσόβουλλα) τῶν βασιλέων τῆς Ὁρδῆς· ὁ δὲ Ἰωάννης ἀπέσχε τότε τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ. Ἐπὶ τῆς ἄλλης συνόδου (ἐν ἔτει 1503) ἐλήφθησαν παρ' αὐτοῦ, συμφώνως μετὰ τοῦ Μητροπολίτου, αὐστηραὶ φροντίδες περὶ τῆς διατηρήσεως τῆς καθαρότητος τῶν ἠθῶν τοῦ κλήρου· τούτου δ' ἕνεκα, τὰ μοναστήρια τῶν ἀνδρῶν ἐχωρίσθησαν ἀπὸ τὰ τῶν γυναικῶν, καὶ ἀπεμακρύνθησαν οἱ μοναχοὶ ἀπὸ τῆς ἐν τοῖς τελευταίοις τούτοις ἱεροπραξίας· πρὸς ἀπομάκρυνσιν δὲ πάσης ἀφορμῆς σκανδάλου, ἀπηγορεύθη προσέτι εἰς τοὺς χηρεύοντας ἱερουργοὺς νὰ τελῶσι τὰ ἅγια μυστήρια, καὶ διετάχθη ν' ἀφαιρῆται ἀπὸ τῶν ἀναξίων ἡ ἱερατικὴ ἀξία. Πρὸς τούτοις, οὔτε ἡ ἐπὶ τῆς χειροτονίας τοῦ κλήρου αἰτουμένη ἀντιμισθία παρημελήθη, ἥτις τοσάκις προὐξένησε δυσαρεσκείας ἐν Νοβογορόδῳ, ὡς ἀκολούθως, ἐκ τῆς κατηγορίας τῆς τοιαύτης καταχρήσεως ἔπαθεν, εἰ καὶ ἀθῶος, αὐτὸς ὁ Δεσπότης Γεννάδιος, ὅστις ἀποβληθεὶς τοῦ θρόνου τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἐτελείωσε τὰς ἡμέρας αὐτοῦ ἐν αὐτῇ τοῦ Τσοῦδοφ μονῇ, ἐξ ἧς εἶχε προσκληθῆν εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπήν.

Κατὰ τὸν αὐτὸν σχεδὸν χρόνον καὶ μετὰ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος τῆς εὐσεβείας, ὁ Μητροπολίτης Κιέβου *Ἰωσὴφ Σαλτᾶνος*, διάδοχος τοῦ *Ἁγίου Μακαρίου*, συνεκάλεσεν (ἐν ἔτει 1503) ἐν Βίλνᾳ Σύνοδον πάντων τῶν ὑπ' αὐτὸν Ἐπισκόπων, πρὸς διάταξιν τῆς ἱερατικῆς εὐπρεπείας καὶ προστάτευσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς κληρονομίας, κατὰ τοῦ σφετερισμοῦ τῶν τῆς Λιθουανίας, Ῥωμαϊκῆς πίστεως μεγιστάνων. Ἀλλ' ὁ Ἰωσὴφ, καί τοι ἔχων διακαῆ ζῆλον ὑπὲρ τῆς ὠφελείας τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ, ὑπέστη τὰς ὑποψίας τῶν ἀπεσταλμένων ἡμῶν ἐπὶ μὴ Ὀρθοδοξίᾳ, καὶ κατηγορήθη παρ' αὐτῶν ἐνώπιον τοῦ Ἄνακτος Ἰωάννου διὰ τὴν ἀνεκτικότητα αὐτοῦ πρὸς τὸν γαμβρὸν τούτου Ἀλέξανδρον τῆς Λιθουανίας, ὅστις δὲν συνεχώρει τῇ συζύγῳ αὐτοῦ Ἑλένῃ, θυγατρὶ ἐκείνου, νὰ ἔχῃ ἐντὸς τῶν ἀνακτόρων ἐκκλησύδριον· τοῦτο δὲ ἦτο ἐπαισθητότερον πάντων εἰς τὴν πατρικὴν καρδίαν. Ματαίως ἡ σεμνὴ καὶ ἐνάρετος Ἑλένη, φυλάττουσα τὰ τῆς θρησκείας αὐτῆς, προσεπάθει νὰ κρύπτῃ τοὺς καταδιωγμοὺς τοῦ συζύγου, ἵνα μὴ συγχύσῃ αὐτὸν μετὰ τοῦ γεννήτορος αὐτῆς· διότι ἡ ἐλευθερία τῆς θρησκείας ἦτο ἡ πρώτη συμφωνία τοῦ γάμου αὐτῆς. Ὁ Ἀλέξανδρος, ὑπὸ τυφλῆς πρὸς τὴν Ῥώμην ἀφοσιώσεως κινούμενος, οὐδόλως ἐφείδετο, οὔτε τῶν ὑπηκόων, οὔτε τῆς συζύγου, καὶ σκληρὸς πόλεμος προῆλθεν ἐκ τῶν κατὰ τῶν Ὀρθοδόξων καταδιώξεων αὐτοῦ. Τὰ Ῥωσσικὰ ὅπλα, ὑπὲρ τῆς πατρῴας πίστεως κινηθέντα, ἐστέφθησαν ὑπὸ τῆς νίκης, ἐναντίον πάντων τῶν ἀνταγωνισμῶν τῆς Λιθουανίας, τοῦ Τάγματος, καὶ αὐτῆς τῆς Πολωνίας, ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς ὁποίας ἀνέβη ὁ Ἀλέξανδρος. Ὁ Πάπας καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ ἐφρόντισαν περὶ ἀποκαταστάσεως τῆς εἰρήνης, ἀλλ' ὡς ἐχέγγυον τῶν νικῶν τοῦ Ἰωάννου, ἔμεινεν εἰς ἡμᾶς ἡ ἐπαρχία Σεβέρσκης ἔνθεν τοῦ Βορυσθένους. Οἱ Ἡγεμόνες ταύτης ἑκουσίως ὑπετάγησαν ὑπὸ τὸν ὁμόδοξον Ἄνακτα, καὶ ἡ Ῥωσσικὴ ἱεραρχία προσεκτήσατο ἔτι δύο ἐπαρχίας, τὸ Τσερνίγοβον καὶ τὴν Βριάνσκην, ἅτις μετ' οὐ πολὺ ἐγκαταλείφθη.

Ἅμα τῇ πτώσει τῆς χρυσῆς Ὀρδῆς τοῦ Ἀχμέτου ἐγκαταλείφθη καὶ ἑτέρα ἀρχαία ἐπαρχία, ἡ τῆς Σαράης καὶ Ποδόνσκης, διότι οἱ Ἐπίσκοποι ἡμῶν ἔπαυσαν τοῦ νὰ κατοικῶσιν ἐν Σαράῃ, τῇ πρωτευούσῃ τοῦ Χὰν, καὶ μετενεγκόντες τὴν διαμονὴν αὐτῶν εἰς Μόσχαν, ἐνήργουν ὡς τοποτηρηταὶ τῶν Μητροπολιτῶν, ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ ἐπαρχίᾳ· ἡ μονὴ αὐτῶν, ἐπὶ τῶν ἀποκρήμνων ὀχθῶν τοῦ Μόσχα ποταμοῦ, ἔδωκεν αὐτοῖς καὶ τὸ ἐπώνυμον Κρουτίτσκης (τῶν ἀποκρήμνων).

Ἐκτὸς τῆς λυπηρᾶς καταστάσεως τῆς ἀγαπητῆς θυγατρὸς τοῦ Ἰωάννου ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, — ἐν αὐτῇ τῇ πρωτευούσῃ, ἐντὸς τῶν τειχῶν τῶν ἰδίων αὐτοῦ Ἀνακτόρων, οἰκογενειακαὶ λύπαι ἠμαύρωσαν τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ἐνδόξου ἡγεμονίας αὐτοῦ. Ὁ πρεσβύτερος υἱὸς αὐτοῦ, ἡ ἐλπὶς τοῦ Κράτους, ὁ συμμεριζόμενος ἤδη τὸ φορτίον τῆς διοικήσεως, ἐτελεύτησεν ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ, καταλιπὼν αὐτῷ ἔγγονον τὸν Δημήτριον, γεννηθέντα ἐκ τῆς Ἑλένης, θυγατρὸς τοῦ μεγάλου Στεφάνου, ἡγεμόνος τῆς Μολδαυίας. Ἐκ τούτου ἀνεφύη μυστικὴ ἔχθρα περὶ διαδοχῆς τοῦ θρόνου μεταξὺ τῶν δύω μητέρων, Ἑλένης καὶ τῆς Μεγάλης Δουκίσσης Σοφίας, ἥτις ἤθελε νὰ ἴδῃ διάδοχον τὸν δεύτερον αὐτῆς υἱὸν Βασίλειον. — Παροξυνθεὶς ὁ Ἄναξ ἐξ αὐτῶν τῶν ῥαδιουργιῶν, ἐπροστάτευσε τὸν νέον ἔγγονον κατὰ τὰ πρεσβεῖα καὶ ἀπεφάσισε ν' ἀναβιβάσῃ αὐτὸν μετὰ πομπῆς ἐπὶ τὸν θρόνον. Ὁ Μητροπολίτης Σίμων πρῶτον ἤδη ἐξετέλεσε τὴν τελετὴν τῆς στέψεως, ἥτις ἔμενε παρημελημένη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Μονομάχων. Ὅθεν τὸ στέμμα τοῦ Μονομάχου καὶ αἱ ἅγιαι Βάρμαι ἐτέθησαν ἐπὶ τοῦ ἀθώου παιδὸς, ἀλλὰ μόνον πρὸς δυστυχίαν αὐτοῦ, διότι ἡ πανουργία τῆς Σοφίας ταχέως ὑπερενίκησε τὴν θέλησιν τοῦ Ἰωάννου. Ζῶντος ἔτι τοῦ πατρὸς, ὁ Βασίλειος ἐκηρύχθη Ἄναξ ἁπάσης Ῥωσσίας, ὁ δὲ Δημήτριος καὶ ἡ δυστυχὴς μήτηρ αὐτοῦ ἐτελείωσαν τὰς ἡμέρας αὐτῶν εἰς ἐξορίαν.

Ἡ ἡγεμονία τοῦ Βασιλείου (ἐν ἔτει 1505) ὑπῆρξε μόνον συνέ-

χεια τῆς τοῦ Ἰωάννου, κατὰ τὰ σχέδια τοῦ ὁποίου ἔτεινεν αὐτὸς πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν τῆς μονοκρατορίας, εἰ καὶ μετὰ πλείονος πραότητος εἰς τὰς πράξεις. Ἀνεπαισθήτως ἠνώθησαν κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτοῦ μετὰ τῆς ἡγεμονίας τῆς Μόσχας ἡ ὑποτελὴς Ῥιαζάνη καὶ ἡ ἀνεξάρτητος Πισκόβη, καὶ ἀνεπαισθήτως ἐξέλιπον οἱ τῆς Σεβέρσκης τελευταῖοι κλῆροι τοῦ γένους Σχεμιάκα, καὶ οὐδ' ἔμειναν πλέον ἐντὸς τῆς Ῥωσσίας διάφοροι ἐξουσίαι. Ἐξωτερικῶς δὲ ἐξηκολούθει ἡ πάλη σχεδὸν ἀκαταπαύστως· πρὸς μὲν ἀνατολὰς μετὰ τῆς ἀπειθοῦς καὶ γεμούσης στάσεων Καζάνης, ἔνθα ματαίως ἀπέστελλεν ὁ Βασίλειος βασιλεῖς ἐκ τῆς φυλῆς ἐκείνης· πρὸς δὲ νότον μετὰ τῆς Ὀρδῆς τῆς Κριμέας, ἐξ ἧς ὁ υἱὸς τοῦ Μεγκλῆ Γηρέου, ὁ δυσμενὴς Μεχμέτης, λησμονήσας τὴν συμμαχίαν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῆς Ῥωσσίας, κατέστρεφε τὰ ὅρια αὐτῆς, καὶ ἦλθεν ἅπαξ καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν Μόσχαν· πρὸς δὲ δυσμὰς μετὰ τοῦ Σιγισμούνδου, βασιλέως τῆς Πολωνίας καὶ Λιθουανίας. Ἀλλ' ὁ τελευταῖος οὗτος πόλεμος ὑπῆρξεν ἐπιτυχέστερος ὡς ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων, καὶ ἐστερέωσε τὰς κατακτήσεις τοῦ Ἰωάννου. Καὶ αὐτὴ ἡ Σμολένσκη, ἡ ἀρχαία ἡμῶν κληρονομία, παρεδόθη εἰς τὸν Μέγαν Δοῦκα, εἰ καὶ κλίναντος τοῦ Ἐπισκόπου Βαρσονοφίου πρὸς τὸ συμφέρον τῶν Λιθουανῶν. Διὸ καὶ ἐφυλάκισαν αὐτὸν ἐν τῇ μονῇ τοῦ Τσοῦδοφ, καὶ διορισθέντος τοῦ νέου Ἐπισκόπου Ἰωσὴφ, ἡ ἀρχαία αὕτη ἐπαρχία προσεκολλήθη εἰς τὴν ἱεραρχίαν τῆς Μόσχας. Ἡ μονὴ Νοβοδέβιτση (ἡ νέα μονὴ τῶν παρθένων) ἀνηγέρθη ἐν τῇ πρωτευούσῃ ὡς μνημεῖον τοῦ χαροποιοῦ τούτου συμβάντος. Ὁ Βασίλειος διετήρει φιλικὰς σχέσεις καὶ μετὰ τῶν Εὐρωπαίων Ἡγεμόνων, τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ τοῦ Πάπα· τὸ δὲ Λιβωνικὸν Τάγμα, τὸ ἄχρις ἐκείνης τῆς ἐποχῆς πάντοτε ἐχθρικὸν πρὸς τὴν Ῥωσσίαν, ἀπέκτησεν οὗτος πιστὸν σύμμαχον ἐναντίον τῶν σκοπῶν τοῦ Σιγισμούνδου.

Ἐξαισία εὐσέβεια ἦτο τὸ ἐξαίρετον χαρακτηριστικὸν τοῦ Βασιλείου, φυλάττοντος πλήρη σεβασμὸν πρὸς τοὺς κανόνας τῆς

Ἁγίας Ἐκκλησίας, ἥτις ἀπήλαυσεν εἰρήνην εἰς τὸ τριακονταετὲς διάστημα τῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ, καὶ ἀπαραλλάκτως ὡς ἐπὶ Ἰωάννου ἐδοξάζετο διὰ μεγάλων Ἁγίων. Τὸ Νοβογόροδον καὶ ἡ Πισκόβη, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ μεγαλείου αὐτῶν, ἐκοσμήθησαν διὰ νέων μονῶν, ὧν κτίτορες ὑπῆρξαν δύω ὁμώνυμοι Σάββαι, ὁ Ἐφραὶμ καὶ ὁ Νίκανδρος, καὶ δύω Δεσπόται, οἱ Ἅγιοι Εὐφήμιος καὶ Ἰωνᾶς. Ἐπὶ δὲ τῶν ὁρίων τῆς Λιβωνίας ὠρύχθη, ὑπὸ τῶν ἱερουργῶν, τῶν ἕνεκα τῶν καταδιώξεων ἐκ τῆς Δέρπτης δραπετευσάντων, ἡ τῆς Πετσέρσκης μονή. Ἀλλ' ἔτι μᾶλλον ἤνθησε διὰ μοναστηρίων ἡ ἀγρία Ἄρκτος, ἣν ἐζωογόνησαν διὰ τῶν ἐρημικῶν αὐτῶν ἀγώνων οἱ ἐκ τῆς Βαλαάμης καὶ τοῦ Βελοζέρου ἐξελθόντες μοναχοί, οἵτινες ἐζήτουν εἰς τοὺς δρυμῶνας τῆς νέας τοῦ Βολογόδου ἐπαρχίας, συστηθείσης ἀντὶ τῆς Πέρμης, βίον μονήρη. Πρὸ πολλοῦ ἤδη εἶχον ἐγκατασταθῆν ἐκεῖ ὁ Ἅγιος Διονύσιος Γλουσχίτσκης καὶ ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Γρηγόριος, καὶ ὁ Παῦλος Κομέλσκης. Μιμηταὶ δὲ αὐτῶν ὑπῆρξαν ὁ Κορνήλιος καὶ ὁ Θεοδόσιος Τοτέμσκης, καὶ ὁ Ἀντώνιος Σιήσκης, καὶ ἔτι βραδύτερον, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Φεβρουῦ, τρεῖς Ἀλέξανδροι, ὁ Κομέλσκης, ὁ Σβίρσκης καὶ ὁ Ὀσχεβένσκης, καὶ πολλοὶ ἄλλοι, ὧν τὰ ὀνόματα καὶ αἱ πράξεις δὲν χωροῦσιν ἐν τῇ συνοπτικῇ ταύτῃ περιγραφῇ. — Περίφημοι ἀναχωρηταὶ, ἤτοι ὁ Νεῖλος Σόρσκης, συγγραφεὺς τοῦ τῶν μοναχῶν τυπικοῦ, καὶ ὁ Κύριλλος Νοβοζέρσκης, καὶ ὁ Νεῖλος Στολβένσκης, ἐγχαρτερῶν εἰς τὰ ὅρια τῆς Τβέρης, ἔνθα ὀλίγον πρότερον ἀνέλαμψεν ἡ μνήμη τοῦ Μακαρίου Κολιαζίνσκη, ἦσαν ἐπίσης σύγχρονοι τοῦ Βασιλείου, φίλος δὲ τούτου καὶ ὁδηγὸς ὑπῆρξεν ὁ μέγας Δανιὴλ, ἡγούμενος Περεϊασλάβλης.

Ἐν τοσούτῳ, ἐν ἀπουσίᾳ τῶν αἱρέσεων, ἕτερα σκοτειναὶ νέφη διέτρεχον τὸν ὁρίζοντα τῆς Ἐκκλησίας· διότι ἀνεφύη ἀσυμφωνία μεταξὺ τοῦ Δεσπότου Νοβογορόδου Σεραπίωνος καὶ τοῦ Ἡγουμένου Βολοκολάμης Ἰωσὴφ, ὃν δὲν περιεφρούρησεν ἐκεῖνος κατὰ τῶν σκληρῶν καταπιέσεων τοῦ ὑποτελοῦς Δουκός. Ὁ δὲ

Μητροπολίτης Σίμων, συναινέσει τοῦ Μεγάλου Δουκὸς, προστατεύων τὴν νέαν μονὴν, ἀνέγραψεν αὐτὴν ἐκ τοῦ Νοβογορόδου εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἐκκλησιαστικὴν ἐπαρχίαν· δι' ὃ ὁ Σεραπίων ἐπέβαλεν ἐπιτίμιον εἰς τὸν ἡγούμενον καὶ τὴν ἀδελφότητα αὐτοῦ, καὶ πικρῶς ἐξεφράσθη περὶ τοῦ Μητροπολίτου. Ἀλλ' ἡ δίκη τῆς Συνόδου ἀφῆρεσε τῷ Δεσπότῃ τὸν θρόνον, καὶ οὗτος ἐν τῇ Λαύρᾳ τῆς Ἁγίας Τριάδος, πρώην αὐτοῦ μοναχὸς, εἰρηνεύσας μετά τε τοῦ Πρωθιεράρχου καὶ μετ' αὐτεῦ τοῦ Ἰωσὴφ, ἐτελείωσε μακαρίως τὰς ἡμέρας αὐτοῦ προσευχόμενος.

Ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ ἁγίου Σεραπίωνος ὑπῆρξε λίαν ἐπαισθητὴ ἐν Νοβογορόδῳ, ὅπερ μετ' αὐτὸν ἔμεινεν ἐν διαστήματι δεκαεπτὰ ἐτῶν ἄνευ Δεσπότου, μέχρι τῆς χειροτονήσεως τοῦ Μακαρίου. Ὁ μέλλων οὗτος Μητροπολίτης ἁπάσης Ῥωσσίας, ἔδειξεν ἐν τῷ Καθολικῷ ἔτι τῆς Ἁγίας Σοφίας, τί ἠδύναντο νὰ ἐλπίσωσι παρ' αὐτοῦ ἥ τε Ἐκκλησία καὶ ἡ πατρίς. Οὗτος ἐνεθάῤῥυνε τὸ ἱερατεῖον καὶ τὸν λαὸν, καταλυπουμένους διὰ τὴν μακροχρόνιον ἔλλειψιν Ἱεράρχου. Πάντα τὰ μοναστήρια ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν ἐδέχθησαν παρ' αὐτοῦ τὸ κοινοβιακὸν τυπικόν· ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ ἀνεκαινίσθη καὶ εὐτρεπίσθη ὁ ἀρχαῖος ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας· καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀποτάτην ἄρκτον εἰσέδυσαν αἱ ποιμενικαὶ οὐτοῦ μέριμναι. — Ἐκεῖ ὁ παρ' αὐτοῦ πρὸς κήρυξιν τοῦ θείου λόγου ἀποσταλεὶς μοναχὸς Ἠλίας, προσήγαγεν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν τοὺς ἀγρίους κατοίκους, καὶ ἐπ' εὐλογίᾳ τοῦ Μακαρίου, ᾠκοδόμησε τὴν πρώτην ἐκκλησίαν, εἰς μνήμην τοῦ Βαπτιστοῦ, κατὰ παράκλησιν αὐτῶν τῶν Λοπαρῶν.

ΛΖ'. *Βαρλαάμ.*

Ὡς ἄλλο πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ἡμῶν δυσάρεστον συμβὰν, μετὰ τὴν ἀσυμφωνίαν τῶν δύω ἁγίων ἀνδρῶν τοῦ Ἰωσὴφ καὶ τοῦ Σεραπίωνος, θεωρεῖται ἡ (ἐν ἔτει 1511) ἄδικος καταδίωξις τοῦ εὐσεβοῦς Ἁγιορίτου Μαξίμου. Πολλοὶ μονάζοντες ἤρχισαν νὰ προσέρχωνται, ἐκ τοῦ Ἄθω καὶ τοῦ Σινᾶ, δι' ἐλεημοσύνας εἰς

τὴν ὁμόδοξον Ῥωσσίαν, ἐπὶ τοῦ Μεγάλου Δουκὸς Βασιλείου, καὶ τοῦ πράου *Βαρλαὰμ*, χειροτονηθέντος Μητροπολίτου μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σίμωνος. Τὸ μοναστήριον τοῦ Τσοῦδοφ δεδοξασμένον ἤδη ἐκ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν λειψάνων τοῦ Ἱεράρχου Ἀλεξίου, ἐχρησίμευεν εἰς τοὺς παρεπιδημοῦντας ὡς φιλόξενος σκέπη, καὶ ἴσως τοιαύτη κοινωνία ἀγάπης ἐγέννησε τὴν ἰδέαν εἰς τὸν Βασίλειον τοῦ νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἄνδρα πεπαιδευμένον, Ἕλληνα τὸ γένος, ἵνα θεωρήσῃ τὴν πλουσίαν ἀποθήκην τῶν Ἑλληνικῶν χειρογράφων, τῶν συναθροισθέντων εἰς τὰ ἀνάκτορα αὐτοῦ παρὰ τῶν προγόνων καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Σοφίας. Ὁ μοναχὸς Μάξιμος, προσκτησάμενος μεγάλην παιδείαν ἐν Ἰταλίᾳ, ἦλθεν ἐκ τοῦ ὄρους Ἄθω νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Ἄνακτος, καὶ, ὑποδεχθεὶς παρ' αὐτοῦ εὐπροσηγόρως, ἐνησχολήθη οὐ μόνον εἰς τὴν τακτοποίησιν τῆς βιβλιοθήκης, ἀλλὰ καὶ εἰς μεταγλωττίσεις τῆς ἑρμηνείας τοῦ Ψαλτηρίου, καὶ εἰς τὴν ἐπιδιόρθωσιν ἐκκλησιαστικῶν τινῶν βιβλίων, εἰς ἃ εἰσέδυσαν παχυλὰ λάθη ἐκ τῆς ἀπειρίας τῶν ἀντιγραφέων. Ὅτε δὲ ὁ Μητροπολίτης Βαρλαὰμ, φεύγων τὴν τύρβην τοῦ βίου, ἀπεσύρθη εἰς τὴν πρώην αὐτοῦ μονὴν τοῦ Σίμωνος, καὶ ὁ φιλόδοξος *Δανιὴλ*, ἡγούμενος Βολοκολάμης, ἀνέβη ἐπὶ τῆς καθέδρας αὐτοῦ, τότε καὶ οἱ ἐπωφελεῖς κόποι τοῦ παρεπιδημοῦντος Ἕλληνος ὑπέστησαν κατάκρισιν, καὶ αὐτὸς οὗτος ὑπέκυψεν εἰς τὴν κατακραυγὴν τοῦ λαοῦ.

ΛΗ'. *Δανιήλ.*

Ὁ Δανιὴλ (ἐν ἔτει 1512), μαθητὴς ὢν τοῦ πεφωτισμένου Ἰωσὴφ, οὗ οἱ ὀπαδοὶ διεκρίνοντο δι' ἰδιάζοντος ζήλου καὶ ἐπωνομάζοντο μεταξὺ τῶν λοιπῶν μοναχῶν καὶ Ἰωσηφιανοί, δὲν ἠδύνατο νὰ θεωρῇ μετ' ἀδιαφορίας τὰς τῶν βίβλων ἐπιδιορθώσεις παρὰ τοῦ πεπαιδευμένου ἀλλοδαποῦ, ὅστις εἰσήρχετο ἐπίσης ἐλευθέρως πρὸς τὸν Μέγαν Δοῦκα, καὶ εἶχε παρὰ τῇ Αὐλῇ ἱκανὴν ἐπιρροήν. Ὁ Μάξιμος, ὡς ἂν εἰ προαισθανόμενος τὴν τύχην αὐτοῦ,

ἐγκαίρως ἐζήτησε ν' ἀποχωρήσῃ ἀλλ' ἐκωλύθη· καὶ παρ' ἑνὸς τῶν πλησίον αὐτοῦ ἤκουσε τὴν πικρὰν ἀλήθειαν, ὅτι ἰδὼν πλεῖστα εἰς τὴν Ῥωσσίαν, δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ἐπανέλθῃ. Ἀλλ' ἀπροσδόκητός τις περίστασις ἔκρινε τὴν τύχην αὐτοῦ. Ὁ ἄτεκνος Βασίλειος, μετὰ εἰκοσαετῆ συζυγίαν ἀπεφάσισε ν' ἀφήσῃ τὴν ἐνάρετον Σολωμονίαν διὰ τὸ στεῖρον αὐτῆς, καὶ ἐζήτει τὴν ἄδειαν τοῦ Μητροπολίτου. Ὁ Δανιὴλ, εὑαρεστῶν εἰς τὸν Μέγαν Δοῦκα διὰ πολιτικοὺς σκοποὺς, συνήνεσεν, ἐναντίον τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων, νὰ διαλύσῃ τὸν ἱερὸν δεσμὸν, ἐὰν μόνον ἡ Μεγάλη Δούκισσα ἀποσυρθῇ εἰς τὸ μοναστήριον. Ἐγένετο λοιπὸν διὰ τῆς βίας ἡ κουρὰ αὐτῆς, καὶ ἡ Σολωμονία ἐτελεύτησεν ἐν Σουσδάλῃ μοναχή· ὁ δὲ Βασίλειος ἦλθεν εἰς γάμον μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Δουκὸς Γλίνσκη Ἑλένης. Οἱ πλεῖστοι κρυφίως κατέκριναν αὐτὸν, ἀλλὰ δύω μοναχοὶ, ὁ Βασσιανὸς, ἐκ τοῦ ἡγεμονικοῦ γένους, καρεὶς διὰ τῆς βίας ἐν τῷ τοῦ Σίμωνος μοναστηρίῳ, ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου, διὰ τὴν ἀφοσίωσιν αὐτοῦ πρὸς τὸν νέον Δημήτριον, καὶ ὁ Ἕλλην Μάξιμος, δὲν ἐροβήθησαν νὰ ἐλέγξωσι τὴν παρανομίαν. Ὅθεν ἀμφότεροι ἐξωρίσθησαν· ὁ μὲν εἰς τὸ τῆς Βολοκολάμης μοναστήριον, ὁ δὲ εἰς τὸ τῆς Τβέρης Ὄτροτς (τῶν παίδων), ἔνθα καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς διοικήσεως τοῦ Δανιὴλ, χωρὶς νὰ ἐξέλθῃ ποσῶς, διέμεινεν ἐν τῷ κελλίῳ. Ἔπειτα δὲ ἠλαφρώθη ἡ φυλάκισις διὰ τῆς εἰς τὴν Λαύραν τῆς Ἁγίας Τριάδος μεταθέσεως αὐτοῦ· ἀλλὰ μ' ὅλας τὰς ἱκετικὰς ἐπιστολὰς αὐτοῦ καὶ τὴν προστασίαν τῶν Οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν, οὐδέποτε πλέον ἐπανῆλθεν ὁ ἐξησθενημένος μάρτυς εἰς τὴν φίλην αὐτοῦ πατρίδα, τὸ Ἅγιον Ὄρος.

Καρπὸς τοῦ ἀπηγορευμένου γάμου ὑπῆρξεν Ἰωάννης ὁ φοβερός. Χαροποιηθεὶς ὁ πατὴρ, παρέδωκεν αὐτὸν εἰς τὰς πρεσβείας τοῦ ἁγίου Σεργίου, καὶ ἐν τῇ λάρνακι τούτου ἀπετέθη τὸ κραταιὸν νήπιον. Ἐβάπτισε δὲ αὐτὸ ὁ Ἡγούμενος τῆς Λαύρας *Ἰωάσαφ*, ὅστις ἔμελλε νὰ κακοπαθήσῃ ὡς Μητροπολίτης κατὰ τὰς τρικυμιώδεις ἡμέρας τῆς παιδικῆς ἡλικίας τοῦ Ἰωάννου. Ἀνά-

δοχοι ἦσαν τρεῖς μοναχοί, ἐν οἷς καὶ ὁ ἅγιος Δανιὴλ Περεϊασλάβλης (ἐν ἔτει 1533). Μετὰ τέσσαρα ἔτη, πρόωρος θάνατος ἀφήρπασε τὸν Βασίλειον· κατανυκτικὴ δὲ, ὡς πρὸς τὴν εὐσέβειαν τοῦ θνήσκοντος, ὑπῆρξεν ἡ τελετή. Ὁ Μέγας Δοὺξ, διευθετήσας τὰ τοῦ Κράτους καὶ τοῦ οἴκου αὐτοῦ, ἐζήτησε τὸ μοναχικὸν ἔνδυμα. Οἱ Βοϊάροι ἐκ τοὐναντίου προέτειναν αὐτῷ τὸ παράδειγμα τοῦ Μεγάλου Πατρὸς καὶ τῶν προγόνων, ἀναπαυθέντων ἐν τῷ βασιλικῷ μεγαλείῳ· ἀλλ' ὁ Βασίλειος ἐπιμόνως ἀπήτει τὴν κουράν. — Τότε ὁ Μητροπολίτης μετ' ὀργῆς εἶπε πρὸς τοὺς Βοϊάρους· «οὐδεὶς ἀφαιρέσει μοι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ· καλὸν σκεῦος ἐστὶ τὸ ἀργυροῦν, ἀλλὰ κρεῖττον τὸ χρυσοῦν!» καὶ οὕτως ἔκαρε τὸν Μέγαν Δοῦκα Βασίλειον, μετονομάσας αὐτὸν Βαρλαὰμ, ἐπὶ τῷ ὀνόματι τῆς ἀγαπητῆς αὐτῷ Βελοοζέρσκης μονῆς. Ἐξέβαλον δὲ ἀπὸ τοῦ κελαρίου τῆς Ἁγίας Τριάδος τὸν μανδύαν διὰ τὸν Βασιλικὸν μοναχὸν, καὶ ἡ μονάζουσα ἀδελφότης τῶν μονῶν Βολοκολάμης καὶ Ἁγίας Τριάδος ἐξήγαγεν ἐκ τῶν ἀνακτόρων τὸν νεκρὸν αὐτοῦ, ἐν τῷ μέσῳ τῶν κλαυθμῶν τοῦ λαοῦ, καὶ ἐκόμισεν αὐτὸν εἰς τὸ νεωστὶ ὑπ' αὐτοῦ κοσμηθὲν Καθολικὸν τῶν Ἀρχαγγέλων, τὸ κοιμητήριον τῶν ἑστεμμένων προπατόρων αὐτοῦ.

Ὁ Μητροπολίτης ἔσπευσε νὰ προσαγάγῃ εἰς τὸν πρὸς τὸ νήπιον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ ὅρκον τοὺς ἀνησύχους Βοϊάρους καὶ τὸν λαόν· αὐτὸς δὲ δὲν διετηρήθη ἐπὶ πολὺ ἐπὶ τοῦ θρόνου, παυσάσης τῆς διοικήσεως αὐτοῦ μετὰ τὸν ἄωρον θάνατον τῆς κυβερνητρίας. Ἡ Δούμα (τὸ συμβούλιον) τῶν Βοϊάρων, διατάττουσα τὰ τοῦ Κράτους κατὰ τὴν νηπιότητα τοῦ Ἰωάννου, ἐσάλευσε τὸ πᾶν διὰ τῶν ἐμφυλίων ταραχῶν καὶ τῶν στάσεων, καὶ πρῶτος τῶν παθόντων ἦτο ὁ Δανιήλ· διότι οἱ ἰσχυροὶ Δοῦκες Σχούϊσκοι ἐβίασαν αὐτὸν νὰ παρκιτηθῇ ἐγγράφως ἀπὸ τῆς Μητροπόλεως, καὶ ἐξώρισαν αὐτὸν πάλιν εἰς τὸ μοναστήριον τῆς Βολοκολάμης, ἔνθα δ' αὐστηροῦ βίου ἐξήλειψε τὰ ἁμαρτήματα τῆς Διοικήσεως αὐτοῦ.

ΛΘ'. *Ἰωάσαφ.*

Ὁ νέος Μητροπολίτης *Ἰωάσαφ* ἀνεβιβάσθη ὑπ' αὐτῶν ἐπὶ τὸν Πρωθιεραρχικὸν θρόνον (ἐν ἔτει 1539), ἵνα ὑποστῇ τὰ αὐτὰ δεινά. Διὰ προστασίας αὐτοῦ ἠλευθερώθησαν ἐκ τῆς φυλακῆς οἱ συγγενεῖς τοῦ ἄνακτος Δοῦκες Βέλσκιοι, καὶ ὁ ἐξάδελφος αὐτοῦ Βλαδίμιρος· ἀλλ' ἡ εὐεργετικὴ ἐπιρροὴ τοῦ πράου ποιμένος διήρκεσε μόνον μέχρι τῆς πτώσεως τῶν Βελσκίων, διότι οἱ αὐτοὶ Δοῦκες Σχουΐσκιοι, ἐξυβρίσαντες αὐτὸν ἐνώπιον τοῦ νηπίου Τσάρου, κατεβίβασαν ἀπὸ τοῦ θρόνου, καὶ μόλις διατηρήσαντες τὴν ζωὴν ἐξώρισαν αὐτὸν εἰς Βελοόζερον, ὅθεν μετῴκησεν εἰς τὴν Λαῦραν. Ἐκεῖ ὑπάρχει ὁ τάφος τοῦ Ἁγίου ἀνδρὸς, πλησίον τοῦ τάφου τοῦ Δεσπότου τοῦ Νοβογορόδου Σεραπίωνος· ἀμφότεροι ἀφαιρεθέντες τοὺς θρόνους αὐτῶν, καὶ ἀμφότεροι μακάριοι μετὰ θάνατον! Ἐντοσούτῳ, ἐν τῷ μέσῳ τῶν δεκαετῶν ςάσεων τῶν Βοϊάρων, ηὔξανεν ὁ παῖς Ἰωάννης, παραδεδομένος εἰς τὸ κράτος ὅλων αὐτοῦ τῶν παθῶν, διὰ τῆς συγκαταβάσεως καὶ τοῦ παραδείγματος ἐγκληματιῶν παιδαγωγῶν. Ὁ χαρακτὴρ αὐτοῦ, ἐκ φύσεως ἀπότομος, ἔτι μᾶλλον ἐσκληρύνθη καὶ ἐφανέρωσε τὴν κλίσιν αὐτοῦ εἰς ἐκεῖνα τὰ φρικαλέα δι' ὧν ἠμαυρώθη τὸ γῆρας αὐτοῦ. Ἀλλὰ πρὸς εὐτυχίαν τῆς Ῥωσσίας, τὰ μεσαῖα ἔτη τῆς ἀνδρικῆς ἡλικίας αὐτοῦ ἐκοσμήθησαν ἀπροσδοκήτως διὰ βασιλικῶν ἀρετῶν ὑπὸ τὴν σωτήριον ἐπιρροὴν τοῦ ἱερέως Σιβέλστρου καὶ τοῦ Ἀδάσχεφ, κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Μητροπολίτου *Μακαρίου*.

Μ'. *Μακάριος.*

Ὁ Μακάριος, προσκληθεὶς (ἐν ἔτει 1542) ἐκ Νοβογορόδου παρὰ τῆς Δούμας τῶν Βοϊάρων, ἥτις ἐξεθρόνισε δύω τῶν προκατόχων αὐτοῦ, ἔφερεν ἐπὶ τὴν καθέδραν ἁπάσης τῆς Ῥωσσίας ἱκανὴν πεῖραν, ἵν' ἀνθέξῃ ἐν μέσῳ τῶν στάσεων, γενόμενος ἀνὴρ συμβουλῶν παρὰ τῷ νέῳ Τζάρῳ. Οἱ Σχουΐσκιοι ἔπεσαν ἤδη· ἀλλ' οἱ θεῖοι τοῦ ἄνακτος, οἱ Γλίνσκιοι, ἔλαβον τὴν θέσιν αὐτῶν,

πρὸς αἶσχος τῆς πατρίδος, θορυβουμένης ὑπὸ τῶν ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν ἐν καιρῷ ἐσωτερικῶν περισπασμῶν. Αἴφνης τὸ πᾶν ἤλλαξεν ἀπροσδοκήτως. Ὁ Ἰωάννης, συμβουλευθεὶς μετὰ τοῦ Μητροπολίτου, ἐξέφρασε τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ στερθῇ βασιλεὺς κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Μονομάχου, καὶ νὰ συνέλθῃ εἰς γάμου κοινωνίαν. Ἡ Μόσχα ἐπλήσθη χαρᾶς. Ἐν τῷ τῆς Κοιμήσεως Καθολικῷ ὁ Μακάριος ἔθηκεν ἐπ' αὐτὸν (ἐν ἔτει 1547), μετὰ μεγάλης πομπῆς, τὰς ἁγίας Βάρμας, τὸ στέμμα καὶ τὸν σταυρὸν τοῦ μεγάλου Μονομάχου, κατὰ τὴν τάξιν τῶν στέψεων τῶν Ἑλλήνων Αὐτοκρατόρων. Ἅμα δὲ, καὶ ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάσαφ δι' εὐχετικοῦ αὐτοῦ γράμματος, ἐπεκύρωσεν εἰς τὴν βασιλείαν τὸν Ἰωάννην, ὡς τελευταῖον βλαστὸν τοῦ ἀρχαίου αὐτοκρατορικοῦ οἴκου. Καὶ τριάκοντα ἓξ Μητροπολῖται, Ἀρχιεπίσκοποι καὶ Ἐπίσκοποι τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας συνυπέγραψαν τὸ πολύτιμον τοῦτο γράμμα, μέχρι τοῦδε φυλλαττόμενον ἐν τῷ ἀρχείῳ τῆς Μόσχας, δι' ὃ, κατὰ τὴν διήγησιν τοῦ Κούρβσκη, ὁ τῆς Σολοβέτσκης μοναχὸς Θεοδώρητος ἐστάλη παρὰ τοῦ Ἰωάννου εἰς Βασιλεύουσαν. Μετ' ὀλίγον ἄλλη, συζυγικὴ, στέψις τοῦ νέου Τσάρου, μετὰ τῆς ἐναρέτου Ἀναστασίας, ἐκ τοῦ γένους τῶν Ῥωμάνοφ, ἔθελξε διὰ νέων αἰσίων ἐλπίδων τὴν Ῥωσσίαν. Αἱ εὐλαβεῖς περιηγήσεις τοῦ κραταιοῦ ζεύγους εἰς τὴν Λαύραν τοῦ Σεργίου, ἀγαπητὸν τόπον τῶν προσευχῶν τοῦ Ἰωάννου, αἱ εἰς Βελοόζερον, εἰς Πέσνοσχ, εἰς Βολοκαλάμην, καὶ ἄλλας μονὰς, ἐπεσφράγισαν τὸ χαροποιὸν συμβὰν τοῦ τε κράτους καὶ τῆς οἰκογενείας.

Αἰφνίδιον δυστύχημα μετέβαλεν ἐντελῶς τὸν Τσάρον ἐκ τῆς φθοροποιᾶς ὁδοῦ τῆς νεότητος αὐτοῦ. Φρικόεσσα πυρκαϊὰ κατηρήμωσε τὴν πρωτεύουσαν, καὶ ἐπὶ τῆς τέφρας αὐτῆς ἀνέβρασεν ἡ στάσις τοῦ λαοῦ. Εἷς ἐκ τῶν Γλινσκίων ἐθανατώθη παρὰ τοῦ ὄχλου ἐν τῷ Καθολικῷ· αὐτὸς ὁ Ἰωάννης, ἐπὶ τῶν ὀρέων τῶν Βοροβιέφ (τῶν στρουθίων), ἐσφάδαζεν ἐν ἀπορίᾳ. Τότε, ὥς τις ἄγγελος ἐλεγκτὴς, παρέστη αὐτῷ ὁ ὑπέργηρος Πρεσβύτερος Σίλβεστρος

Νοβογορόδου, καὶ δι'ἰσχυροῦ λόγου ἐξύπνησε τὴν συνείδησιν αὐτοῦ. Αἱ ἀπειλαὶ τῆς οὐρανίου δίκης, κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐπιγείου, κατέσεισαν οὐχὶ παντάπασι σκληρυνθεῖσαν καρδίαν· — ὁ Ἰωάννης ἐγένετο ἄλλος ἄνθρωπος. Προσεκάλεσε τὸν Μητροπολίτην, πάντας τοὺς Ἱεράρχας, καὶ μετενόησε παῤῥησίᾳ διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ, συνήθροισε καὶ τὸν λαὸν ἐπὶ τοῦ Κρανίου τόπου, ἐθρήνησεν ἐνώπιον αὐτοῦ τὰς ἀποπλανήσεις αὐτοῦ, ἐπιῤῥίπτων τὸ ἔγκλημα ἐπὶ τοὺς ἀναξίους αὐτοῦ παιδαγωγούς. Διὰ τῆς θαυμασίας ἐπανορθώσεως τοῦ Τσάρου, τὸ πᾶν ἔλαβε κύκλῳ αὐτοῦ ἄλλην ὄψιν· ἀπεχωρίσθησαν οἱ παραβάται Βογάροι· ὁ Ἀδάσχερ νέος φίλος τοῦ Τσάρου ἐνάρετος, οὐχὶ ἐκ τοῦ γένους ἀλλ' ἐκ τῶν πράξεων αὐτοῦ σημαντικὸς, ἐστάθη ἐπὶ τῆς πλησιεστέρας βαθμίδος τοῦ θρόνου· τὸ κράτος ἤνθησεν, ἐφάνησαν εἰς τὰς Δούμας ἄνδρες βουλῆς, καὶ εἰς τὰς μάχας στρατηγοί. Ἀλλ' εἰ μὲν ὁ Ἀδάσχερ ἐκράτει τὴν καρδίαν τοῦ Ἰωάννου, τὴν ψυχὴν ὅμως αὐτοῦ διώκει ὁ Σίλβεστρος. Παράδοξος ἦτο ἡ αἰφνίδιος ἐμφάνισις τοῦ ἱερέως τούτου τοῦ Νοβογορόδου εἰς τὰ ἀνάκτορα τῶν Τσάρων· ὑποτίθεται, ὅτι ὁ Μητροπολίτης Μακάριος, ἀναγνωρίσας ἐκ τοῦ πλησίον τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ εἰς τὴν πρώην αὐτοῦ ἐπαρχίαν, ἐζήτησε νὰ πλησιάσῃ αὐτὸν πρὸς τὸν Τσάρον ἐν ἁρμοδίᾳ ὥρᾳ. Ἡ ὠφέλεια τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς πατρίδος ἦσαν ὁ μόνος σκοπὸς ἀμφοτέρων, καὶ ἡ δόξα τῆς Ῥωσσίας, ἡ ἠχὼ τῆς τριακονταετοῦς αὐτῶν ἐπιῤῥοῆς. Ἐπὶ τοὺς πολιτικοὺς νόμους, κατ' ἀρχὰς προσηλώθη ἡ προσοχὴ τῆς νέας Κυβερνήσεως, ἡ πολύπειρος Δεῦμα τῶν Βογάρων, ἀναθεωρήσασα τὸ καταστατικὸν Ἰωάννου τοῦ Γ', συνέταξε νέον Κώδηκα.

Αὐτὸς ὁ Ἰωάννης, μετ' αὐτῆς τῆς ἐλαττωματικῆς αὐτοῦ νεότητος, λαβὼν ἱκανὴν παιδείαν καὶ ζῆλον περὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ τυπικὰ, παρετήρησε τὰ λάθη τὰ εἰσδύσαντα εἰς τὴν θείαν ἱερουργίαν, καὶ τὰς ἀταξίας εἰς τὸ ἱερατεῖον (ἐν ἔτει 1551). Ὅθεν συνεκάλεσεν ἐκ νέου τὴν σύνοδον ἁπάντων τῶν Ῥώσσων Ἐπισκόπων, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Μητροπολίτου Μακαρίου, καὶ ἤνοιξε

συνεδρίασιν διὰ κατανυκτικοῦ λόγου, εἰς ὃν ἐξέθηκε τὰς δυστυχίας τῆς πρώτης αὐτοῦ ἡλικίας· «Πατέρες ἡμῶν, ποιμένες καὶ διδάσκαλοι!» εἶπεν αὐτός· «εἰσέλθετε εἰς τὰ αἰσθήματα ὑμῶν, αἰτούμενοι παρὰ Θεοῦ ἔλεος καὶ βοήθειαν· σωφρονίσθητε καὶ φωτίσθητε περὶ πάντων τῶν θεοπνεύστων ἐθίμων, ὡς παρέδωκεν ὑμῖν αὐτὰ ὁ Κύριος, καὶ ἐμὲ τὸν υἱὸν ὑμῶν τιμωρήσατε, καὶ φωτίσατε εἰς πᾶν εὐσεβὲς, ὡς ὀφείλουσι νὰ ὦσιν οἱ εὐσεβεῖς Τσάροι, εἰς πάντας τοὺς δικαίους βασιλικοὺς νόμους, εἰς πᾶσαν ὀρθοδοξίαν καὶ καθαρότητα, καὶ στερεώσατε ἅπασαν τὴν ὀρθόδοξον Χριστιανωσύνην μετὰ προθυμίας, ἵνα ἀμέμπτως διατηρήσῃ τὴν ἀληθινὴν χριστιανικὴν πίστιν. Ἐγὼ δὲ ὁμοψύχως πάντοτε θέλω μεθ' ὑμῶν ἐκτελεῖ καὶ στηρίζειν πᾶν εἰς ὅ,τι ὁδηγήσῃ ὑμᾶς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. Ἐὰν δ' ἐναντιωθῶ εἰς ὑμᾶς, παρὰ τοὺς θείους κανόνας, ὑμεῖς αὐτοὶ μὴ σιωπᾶτε περὶ τούτου. Καὶ εἰ μὲν παρακούσω ὑμᾶς ἀποτρέψατέ με ἄνευ τινὸς φόβου, ἵνα ζῇ ἡ ψυχή μου καὶ ἅπαντες οἱ ὑπάρχοντες ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν ἡμῶν.»

Ὁ Ἰωάννης ὑπέμνησεν, ὅτι ἐπεφόρτισε κατὰ τὸ ἔτος τῆς στέψεως αὐτοῦ, εἰς ὅλους τοὺς Ἐπισκόπους καὶ ἡγουμένους νὰ συλλέξωσι τοὺς βίους τῶν Ἁγίων, τῶν σωθέντων εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ μονὰς αὐτῶν, ἵνα ἀποδίδωνται αὐτοῖς αἱ κοιναὶ εὐφημίαι, καὶ ὅτι καρπὸς τοῦ ζήλου αὐτῶν ἦτο ἡ δόξα τῶν εἴκοσι νέων Ἁγίων, τῶν φυλαττόντων διὰ τῶν πρεσβειῶν αὐτῶν τὴν Ῥωσσικὴν γῆν. Ἐν τούτοις τοῖς ἁγίοις ἀριθμοῦνται ὁ Μητροπολίτης Ἰωνᾶς καὶ ὁ τοῦ Νοβογορόδου Δεσπότης Ἰωάννης, οἱ Ἐρημῖται τῆς Σολοβέσκης Σαββάτιος καὶ Ζωσιμᾶς καὶ ἕτεροι Ἀναχωρηταί, ὁ Διονύσιος Γλουσχίτσκης, Παῦλος Κομέλσκης καὶ Ἀλέξανδρος Σβίρσκης· οἱ μαθηταὶ τοῦ ἁγίου Σεργίου, Νίκων καὶ Παφνούτιος Βορόβσκης, καὶ ὁ ἥρως Ἀλέξανδρος ὁ Νέβσκης (ὁ τοῦ Νέβα ποταμοῦ). Ἡ σύνοδος ἐκ δευτέρου ἐθέσπισε νὰ ἑορτάζηται ἡ μνήμη αὐτῶν· ἐπεκύρωσε δὲ καὶ τὸν πρὸς ἐπιθεώρησιν προτεινόμενον νέον δικαστικὸν Κώδηκα.

Τότε ὁ Τσάρος ἀπῄτησε τὴν λύσιν πολλῶν ζητημάτων, ἀφορώντων τὴν ἐξωτερικήν τε καὶ ἐσωτερικὴν εὐπρέπειαν, τὴν ἐκκλησιαστικὴν διαδικασίαν, τὴν κατάστασιν τῶν μοναχῶν, τὰς τελετὰς, τὴν ψαλμῳδίαν, τὰς ἁγίας εἰκόνας, τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, τὴν ἐπιδιόρθωσιν τῶν βιβλίων, τὴν ἠθικὴν τοῦ Κλήρου, τὰ ἀδίκαστα γράμματα, τὴν ἐκκλησιαστικὴν περιουσίαν, τὴν ἐξάλειψιν πολλῶν δεισιδαιμονιῶν κ.τ.λ. Πρὸς πάσας τὰς ἐρωτήσεις ταύτας ἀπεκρίθη ἡ Σύνοδος δι' ἐκτεταμένου ἐγγράφου, διῃρημένου εἰς ἑκατὸν κεφάλαια, ἅπερ ἔδωκαν εἰς τοῦτο τὴν μετέπειτα γνωστοτάτην προσηγορίαν ἑκατογκεφάλαιον. Ἀλλ' εἰ μὲν ἐφαίνετο, ὅτι ἅπασαι αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἀπορίαι τοῦ καιροῦ ἐκείνου διελύοντο διὰ τούτων τῶν συνοδικῶν κανόνων, οὓς ἐπεθεώρει ὁ πρώην Μητροπολίτης Ἰωάσαφ μετὰ τοῦ ἱερέως Σιλβέστρου, διατελῶν ἔτι ἐν τῇ ἡσυχίᾳ τοῦ κελλίου αὐτοῦ· εἰ μὲν καὶ προέδρευεν ὁ Μητροπολίτης Μακάριος, εὐφραδὴς συγγραφεὺς τῶν βίων τῶν Ἁγίων, συλλεχθέντων παρ' αὐτοῦ εἰς μαρτυρολόγιον· εἰ μὲν καὶ ὁ σκοπὸς τῆς συνόδου αὐτῆς ἦτο ὁ ἐξαφανισμὸς τῶν δεισιδαιμονιῶν καὶ τῶν ἀταξιῶν· — αἱ προλήψεις ὅμως, καὶ ἡ ἀμάθεια τοῦ σκοτεινοῦ αἰῶνος τοῦ Ἰωάννου ἀντανεκλάσθησαν εἴς τινας πράξεις τῆς Συνόδου· διότι οὐδεὶς ἦτο ὁ δι' ἐμμαθοῦς ὄμματος δυνάμενος ν' ἀναθεωρῇ ἀκαταπαύστως τὰς ἀποφάσεις αὐτῆς. — Ὁ πεπαιδευμένος Ἕλλην μοναχὸς Μάξιμος ἐκακοπάθει ἐν τῇ φυλακῇ, καὶ εἶχεν ἀποκάμειν· πρὸς δὲ τοὺς Οἰκουμενικοὺς Πατριάρχας δὲν ἀπευθύνθησαν περὶ τῆς ἐπικυρώσεως τοῦ Ἑκατογκεφαλαίου. Οὕτω, δεισιδαίμονά τινα ἔθιμα καὶ τοπικὰ σφάλματα ἐνεδύθησαν τύπον νομιμότητος, καὶ ῥιζωθέντα ὑπὸ τοῦ χρόνου εἰς τὸν λαὸν, προὐξένησαν ἐκεῖνα τὰ φθοροποιὰ σχίσματα, ἐξ ὧν πάσχει καὶ μέχρι τοῦδε ἡ Ἐκκλησία. Οὕτω καὶ αὐτὴ ἡ ἐπιδιόρθωσις τῶν τῆς θείας λειτουργίας βίβλων, ἡ προταθεῖσα ἐπὶ τῆς ἑκατογκεφαλαίου Συνόδου, ἀνεβλήθη ἕνεκα τῶν δυσχερειῶν τοῦ Κράτους, μέχρι τοῦ Πατριάρχου Νίκωνος, εἰ καὶ οἱ προκάτοχοι αὐτοῦ κατ' ὀλίγον

ἐπελαμβάνοντο τοῦ μεγάλου τούτου πόνου. Ἑτέρα τις ἔτι πολλοῦ ἀξία περίστασις ῥίπτει ἀσύμφορον σκιὰν ἐπὶ τὴν ἑκατογκεφάλαιον Σύνοδον· ὅτι δηλαδὴ αἱ πράξεις αὐτῆς δὲν ἐπεκυρώθησαν διὰ τῆς ὑπογραφῆς τῶν Ῥώσσων Ἐπισκόπων, καὶ οὐχὶ μόνον δὲν ἐφυλάχθη τὸ πρωτότυπον τῶν πρακτικῶν αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ οὐδεμία χρονογραφία ποιεῖ μνείαν περὶ τούτων μέχρι τοῦ Νίκωνος, καὶ αὐτὸς ὁ Μητροπολίτης Μακάριος σιωπᾷ περὶ τῆς Συνόδου ἐν τῇ βαθμολογικῇ αὐτοῦ βίβλῳ, ἐν ᾗ ἐξέθηκε τὰ ἡγεμονικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ συμβάντα· ἴσως καὶ αὐτὸς, εἴτε δὲν συνεφώνει ἐπί τινων κανόνων αὐτῆς, εἴτε αἱ πράξεις τῆς συνόδου ἐκολοβώθησαν ἐν τοῖς ἀντιγράφοις, ἀπωλεσθέντος τοῦ πρωτοτύπου.

Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἡ ἐσωτερικὴ εὐημερία τοῦ κράτους ἀνταν-εκλάσθη ἐκ τῶν κατὰ τῶν ἐχθρῶν νικῶν· βασίλεια καὶ χῶραι βαθμηδὸν ἔπιπτον πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ νέου Τσάρου. Τὰ συντρίμματα τῆς διασκορπιζομένης χρυσῆς Ὁρδῆς, ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ Γ', συνυπήχθησαν ὑπὸ τὸ Κράτος τοῦ ἐγγόνου αὐτοῦ. Ἔτι πρὸ ὀλίγου ἠπείλουν ἡ Κριμέα καὶ ἡ Καζάνη, ἀμοιβαίως ἀντιστηρίζουσαι τὰς δυνάμεις αὐτῶν, καὶ ὁ Χὰν Δεβλὲτ Γηρέης, διὰ καταστρεπτικῆς ἐπιδρομῆς, προσήγγιζε τὴν πρωτεύουσαν, φέρων εἰς σπαραγμοὺς τὴν Δοῦμαν τῶν Βοϊάρων καὶ τὸν παῖδα Ἰωάννην· ἀλλὰ καὶ ὁ Χὰν οὗτος ἔφυγεν εἰς τὰς ἐρήμους πεδιάδας, ἐκ μόνης τῆς φήμης περὶ τῆς καθοπλίσεως τοῦ εἰς ἀνδρικὴν ἡλικίαν προχωρήσαντος Τσάρου. Τὸ τελευταῖον ἐπανέστη ἡ Καζάνη κατὰ τοῦ ἐπ' αὐτὴν διορισθέντος Ῥώσσου τοπάρχου, ὅτε καὶ ἀπήχθησαν εἰς Μόσχαν ἡ Βασίλισσα τῶν Τατάρων Σουμβέκα μετὰ τοῦ νηπίου υἱοῦ αὐτῆς. Ἐξ Ἀστραχανίου ὁ λαὸς τῆς Καζάνης, προσκαλέσας βασιλέα αὐτοῦ τὸν Ἐδιγέρον, διήγειρε τὴν ὀργὴν τοῦ Ἰωάννου. Μεγάλαι πρὸς πόλεμον παρασκευαὶ προηγήθησαν τοῦ μεγίστου τῶν στρατιωτικῶν ἄθλων τοῦ καιροῦ τούτου. Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν ἐπαναστᾶσαν πόλιν ἐθεμελιώθη τὸ φρούριον τῆς Σβιάζης. Αἱ παραινετικαὶ ἐπιστολαὶ τοῦ

Μητροπολίτου διήγειραν εἰς τοὺς νέους συνοίκους αὐτῆς καὶ τὰ συναχθέντα στρατεύματα τὴν ἱερὰν ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος αὐτῶν. Ἐπὶ τέλους ἠγέρθη αὐτὸς ὁ Ἰωάννης· ἡ λαμπρὰ ἐκστρατεία αὐτοῦ ὡμοίαζεν ἀπαραλλάκτως τὴν τῶν σταυροφόρων· ἡ ἐπισημότης τῶν ἐκκλησιαστικῶν τελετῶν ἀνεμίχθη μετὰ τῶν πολεμικῶν πράξεων. Διὰ τῶν δοξολογιῶν ἤρχιζε καὶ ἔπαυε πᾶς ἀγών. Ἀπέναντι τῆς Καζάνης κατεσκήνωσεν ἀπέραντον Ῥωσσικὸν στρατόπεδον, καὶ πλησίον τῆς Βασιλικῆς σκηνῆς ἐνεπήχθη καὶ ἡ τῆς Ἐκκλησίας. Ἀπηλπισμέναι ὑπῆρξαν ἥτε ἐπίθεσις καὶ ἡ ἄμυνα· ὑπὸ τὸν κυριώτερον πύργον ὠρύχθη ὑπόνομος, καὶ ὅτε ἐν καιρῷ τῆς λειτουργίας μεγαλοφώνως ἐξεφώνησεν ὁ Διάκονος τοὺς εὐαγγελικοὺς λόγους: «καὶ ἐγένετο μία ποίμνη, εἷς ποιμήν!» μετὰ φρικτῆς ἐκρήξεως κατέπεσαν τὰ τείχη τῆς Καζάνης.

Ὁ τροπαιοῦχος Ἰωάννης, εἰσελθὼν εἰς τὴν ὑποταχθεῖσαν πόλιν, αὐτὸς ἐνέπηξεν ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς τὸν πρῶτον σταυρόν, καὶ περιελθὼν τὰ τείχη μετὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν σημαιῶν καὶ τῶν ἁγίων εἰκόνων, ἀφιέρωσεν αὐτὴν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. Ἐντὸς ἡμερῶν τινων ᾠκοδομήθη παρ' αὐτοῦ μικρὰ Ἐκκλησία τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ἀρχὴ τοῦ φωτισμοῦ τῆς Ἀνατολῆς· διότι ἐκ τούτου ἠνοίχθη εἰς αὐτὴν ἡ εὐρεῖα θύρα πρὸς ἀκρόασιν τοῦ εὐαγγελίου τῆς σωτηρας. Ἀναρίθμητα ὑπῆρξαν τὰ εὐτυχῆ ἐπακόλουθα τῆς ἁλώσεως τῆς Καζάνης, δοξασάσης τὸ ὄνομα τοῦ Ἰωάννου κατά τε τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀσίαν. — Ὁ Κυριάρχης τῆς Σιβηρίας ἐπρότεινεν αὐτῷ φόρον, οἱ τῶν ὀρέων καὶ τῆς Κιρκασίας ἡγεμόνες, ὑποταγήν. Μετ' οὐ πολὺ ὑπέκυψεν ὑπὸ τὰ ὅπλα αὐτοῦ καὶ τὸ ἕτερον Ταταρικὸν βασίλειον, τὸ Ἀστραχάνιον, εἰ καὶ μετ' ἀσθενεστέρων ἀγώνων. Οἱ Κοζάκοι, νέος λαός, συγκροτηθεὶς ἔτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ πάππου αὐτοῦ ἐκ παντοίων φυλῶν, παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Τανάϊδος καὶ τοὺς καταβράκτας τοῦ Βορυσθένους, ὑπὸ μόνην σχεδὸν τὴν συνθήκην τοῦ νὰ γείνωσιν ὀρθόδοξοι, ἀνησύχουν τὴν Κριμέαν καὶ τὴν Λιθουανίαν,

καὶ ἠνώθησαν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῶν Ῥώσσων στρατηγῶν, ἵνα ἐπιπέσωσι κατὰ τοῦ Χάν. Ἦρκει μόνον ἡ θέλησις τοῦ Ἰωάννου, καὶ τὸ τελευταῖον τοῦτο λείψανον τῆς δυνάμεως τοῦ Βατίου ἤθελεν ἐξαλειφθῆν ἐντὸς αὐτῶν τῶν ὁρίων ἡμῶν· ἀλλ' ὁ Τσάρος, μὴ ἀκούσας τὰς συμβουλὰς τῶν φρονίμων μεγιστάνων, ἔστρεψε τὸ φιλόδοξον βλέμμα αὐτοῦ ἐπὶ τὴν Λιβωνίαν, ἡ δὲ Κριμέα ἀνέζησε διὰ τὰς δυστυχίας τῆς πατρίδος ἡμῶν.

Μετὰ χαρᾶς ἐπανῆλθεν ὁ νέος ὁ Τσάρος ἐκ τῆς Καζάνης, καὶ ἡ χαρὰ αὕτη ἐδιπλασιάσθη διὰ τῆς γεννήσεως τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Δημητρίου. Κατηυθύνθη δὲ εἰς Λαῦραν, ἵνα προσφέρῃ τὸν εὐχαριστήριον αἶνον. Δύω ἅγιοι ἄνδρες, ὡς ἄλλων χρόνων ἄνθρωποι, προϋπήντησαν αὐτὸν παρὰ τὸν τάφον τοῦ Σεργίου· οὗτοι δὲ ἦσαν, ὁ Μητροπολίτης Ἰωάσαφ, ὁ κακοπαθήσας κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς νεότητος αὐτοῦ, καὶ ὁ Ἕλλην Μάξιμος, ὁ ἔτι ἐν τῇ ἐξορίᾳ τὸ πικρὸν γῆρας διανύων. Ἄλλη, μᾶλλον πομπωδεστέρα προϋπάντησις ἀνέμενεν αὐτὸν ἐν Μόσχᾳ. Ὁ Μητροπολίτης Μακάριος μετὰ παντὸς τοῦ κλήρου ἵστατο παρ' ἐκείνην τὴν μονὴν, ἔνθα ἄλλοτε ὁ προκάτοχος αὐτοῦ Κυπριανὸς ὑπεδέχετο τὴν τῆς πόλεως Βλαδιμίρου ἁγίαν εἰκόνα, ὡς ἐχέγγυον τῆς ἀπὸ τοῦ Ταμερλάνου σωτηρίας. Εἰς τὴν κατανυκτικὴν προσφώνησιν ἐξέθηκεν ὁ Τσάρος πάσας τὰς νίκας αὐτοῦ, ἀποδίδων αὐτὰς, μετριοφρονῶν, εἰς τὰς δεήσεις τοῦ Ἱεράρχου, καὶ, ἐν τῇ ὑπερβολῇ τῶν αἰσθημάτων αὐτοῦ, ἔπεσε πρηνὴς ἐνώπιον τῆς Συνόδου. Ἑπομένως καὶ ὁ Μακάριος ἐδεξίωσε τὸν Ἡγεμόνα, εὐχαριστῶν ἐκ προσώπου ἁπάσης τῆς Ῥωσσικῆς χώρας, καὶ ἔπεσε μετὰ τοῦ κλήρου πρὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ τελευταία γλυκεῖα συνάντησις ἐγένετο ἐν Κρεμλίῳ,—ἡ τῆς συζύγου αὐτοῦ Ἀναστασίας καὶ τοῦ νηπίου. Τούτου ἡ βάπτισις ἐλαμπρύνθη διὰ τῆς συγχρόνου παραδοχῆς εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας τριῶν Βασιλέων τῆς Καζάνης· ἤτοι, τῆς Σουμοεκης καὶ τοῦ υἱοῦ ταύτης, ὀνομασθέντος Ἀλεξάνδρου, καὶ τοῦ αἰχμαλώτου Ἐδιγέρου, ὀνομασθέντος Συμεὼν, βαπτι-

σθέντων κατ' ἰδίαν αὐτῶν θέλησιν. Ὁ Μητροπολίτης αὐτὸς ἐξέτασε τὴν εἰλικρίνειαν τῆς προσελεύσεως αὐτῶν εἰς τὴν πίστιν.

Συνεστήθη δὲ μετὰ πομπῆς καὶ ἡ νέα ἐπαρχία τῆς Καζάνης. Ὁ Μητροπολίτης Μακάριος, οἱ ἀρχιεπίσκοποι Ποιμὴν καὶ Νίκανδρος, ὁ μὲν Νοβογορόδου, ὁ δὲ Ρωστοβίου, οἱ Ἐπίσκοποι, Σουσδάλης Ἀθανάσιος, οἱ δύω Γούριοι, Σμολένσκης καὶ Ῥιαζάνης, ὁ Τβέρης Ἀκάκιος, ὁ Κολόμνης Θεοδόσιος, ὁ Σαράης Νήφων, καὶ ὁ Βολογόδου Κυπριανὸς, παρουσίᾳ τῆς Αὐλῆς καὶ τῶν ξένων Πρέσβεων, ἐξέλεξαν καὶ ἐχειροτόνησαν συνοδικῶς τὸν τοῦ Σελιζαρόβου ἡγούμενον Γούριον Ἀρχιεπίσκοπον Καζάνης, καὶ ἔδωκαν αὐτῷ βαθμὸν ἀμέσως μετὰ τὸν τοῦ Νοβογορόδου, πρὸς σεβασμὸν τῆς βασιλικῆς αὐτοῦ ἐπαρχίας. Τὸ δεκατημόριον τῶν τῆς κυριευθείσης χώρας εἰσοδημάτων, καὶ πολλὰ ἐκ τῶν ἡγεμονικῶν κτημάτων προσδιωρίσθησαν εἰς συντήρησιν τοῦ ἱεράρχου, ὅστις ἐπέμφθη ἐκ Μόσχας ἐπὶ πλοίων μετὰ τῶν σταυρῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν σημαίων. Ἡ προσαγωγὴ πολλῶν χιλιάδων ἐθνικῶν καὶ Μωαμεθανῶν εἰς τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ, ὑπῆρξεν ἀγὼν ὅλου τοῦ βίου τοῦ Γουρίου, καταταχθέντος εἰς τὸν χορὸν τῶν ἁγίων. Κατὰ τὸν αὐτὸν σχεδὸν χρόνον προέβρευεν ὁ Μακάριος ἄλλης, ἤτον διασήμου, συνόδου, καταδικασάσης τὰς ἀρχὰς τῆς αἱρέσεως, ὑπεισχωρούσης εἰς ἡμᾶς ἐκ τῆς Λιθουανίας. Ἡ ἀπόῤῥιψις τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων, τελετῶν καὶ ἁγίων εἰκόνων καὶ ἡ ἀμφιβολία περὶ τῆς θεότητος τοῦ Σωτῆρος, ἐφανέρωσαν ἐγκληματίας, τὸν Βακσχινὸν καὶ τοὺς ὀλίγους ὀπαδοὺς αὐτοῦ· ὅθεν, οὗτοι παρεδόθησαν εἰς τὸ ἀνάθεμα, μετὰ τὰς ἀνωφελεῖς παραινέσεις τοῦ ἡγουμένου τῆς ἁγίας Τριάδος Ἀρτεμίου, ὅστις μετέπειτα, θεωρηθεὶς καὶ αὐτὸς ὕποπτος, ἐξωρίσθη εἰς τὸ Μοναστήριον τῆς Σολοβέτσκης. Νομίζεται δὲ, ὅτι, καὶ ὁ Κασσιανὸς, Ἐπίσκοπος Ῥιαζάνης, ἐστερήθη τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν. — Ὁ διάδοχος τοῦ Ἀρτεμίου, ἡγούμενος Ἐλευθέριος, προεβιβάσθη πρῶτος εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ Ἀρχιμανδρίτου, καὶ ἡ

Λαῦρα αὐτοῦ κατεστάθη ἡ πρεσβυτέρα πασῶν τῶν μονῶν τῆς Ῥωσσίας (1), εἰς ἔνδειξιν τοῦ ἰδιαιτέρου ζήλου τοῦ Ἰωάννου πρὸς τὸν μέγαν ἅγιον Σέργιον. Ἡ ἐξωτερικὴ τοῦ Τσάρου εὐσέβεια, ὡς ἡ εὐγνωμοσύνη πρὸς τὸν Κύριον, διὰ τὰς ἐκείνῳ δωρηθείσας νίκας, ἐφάνησαν οὐ μόνον ἐκ τῶν γενναίων ἐλεημοσυνῶν καὶ ἀφιερωμάτων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ περιφανεστάτου τῶν ναῶν τῆς Μόσχας, πρὸ τῶν πυλῶν τοῦ Σωτῆρος τοῦ Κρεμλίου, εἰς τιμὴν τῆς σκέπης τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου. Ὁ ναὸς οὗτος, μᾶλλον γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ μακαρίου Βασιλείου, τοῦ ἐν αὐτῷ ἀναπαυομένου, ἐκθαμβοῖ τοὺς ὀφθαλμοὺς διὰ τοῦ σπανίου συμμίκτου ἀνατολικοῦ τε καὶ γοτθικοῦ ὄγκου αὐτοῦ, ὡς ἔνδοξον μνημεῖον νίκης, καὶ ὡς αὐτὴ ἡ εἰκὼν τῆς καθυποταχθείσης Καζάνης, προσπεσούσης ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς ἀρχαίας Μοσχοβικῆς ἁγιότητος.

Μετ' οὐ πολὺ ὀξεῖα νόσος, ἥτις, μικροῦ δεῖν ἔσυρε πρὸς τὸν τάφον τὸν Ἰωάννην, ἐγένετο ἀρχὴ τῶν ἑπομένων δυστυχημάτων τῆς Ῥωσσίας· διότι ἐπὶ τῆς ἐπιθανατίου κλίνης ὑπέστη αὐτὸς ἐκ νέου τὰς στάσεις τῶν Βοϊάρων τῆς παιδικῆς αὐτοῦ ἡλικίας· οἱ πλησιέστεροι μεγιστᾶνες δὲν ἤθελον νὰ ὁρκισθῶσιν εἰς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Δημήτριον, ὄντα νήπιον, διὰ τὸν φόβον τῆς ἀναρχίας, καὶ ἔκλινον πρὸς τὸν ἐξάδελφον αὐτοῦ Βλαδίμιρον. Ἀλλ' ὁ Τσάρος, σωθεὶς, ἐφαίνετο, ὅτι ἐλησμόνησε τὴν αὐθάδειαν αὐτῶν, καὶ, κατὰ τὴν δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν, μετέβη εἰς τὴν Λαῦραν, εἰς Πέσνοσχ, καὶ εἰς Βελοόζερον εἰς προσκύνησιν. Ὁ Ἕλλην μοναχὸς Μάξιμος, παρίσταται ἐνταῦθα τελευταῖον, ὡς ἐγγὺς οὔσης τῆς ἐκπνεύσεως τῶν τριακονταετῶν αὐτοῦ δεινῶν. Ἄγνωστον εἶνε διὰ ποίων μυστικῶν νουθεσιῶν, ἀπέτρεπεν αὐ-

(1) Σ. τοῦ Μ. Ἔπειτα, ὅτε τὸ Κίεβον κατεστάθη εἰς τὰ σπλάγχνα τῆς Ῥωσσίας, τὰ πρεσβεῖα ταῦτα διετηρήθησαν εἰς τὴν Λαύραν τῆς ἐν Κιέβῳ Πετσέρας.

τὸς τὸν Ἰωάννην ἀπὸ μακροτέρας ὁδοιπορίας, προλέγων μάλιστα τὴν ἄωρον τελευτὴν τοῦ Καισαρίδου· ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθη. Ἐν Πέσνοσχ ἄλλη ἀξιομνημόνευτος, συνάντησις παρέμενε τὸν Τσάρον, ὀλεθρία διὰ τὴν ψυχικὴν αὐτοῦ ἡσυχίαν. Ἐκεῖ ἔζη, πρὸς σωφρονισμὸν ἑαυτοῦ, ὁ πρώην Ἐπίσκοπος Κολόμνης Κασσιανὸς, ἄλλοτε φίλος τοῦ μεγάλου Δουκὸς Βασιλείου καὶ τοῦ Μητροπολίτου Δανιήλ. Ὁ γέρων οὗτος, σκληρυνθεὶς ἐκ τῆς ἡλικίας καὶ τῆς εἱρκτῆς, ἔδωκε τῷ Ἰωάννῃ κατὰ τὴν μετ' αὐτοῦ συνέντευξιν, συμβουλὴν θέλξασαν τὴν καρδίαν αὐτοῦ ἤτοι, νὰ μὴ ἔχῃ μεταξὺ τῶν περὶ ἑαυτὸν μηδένα σοφώτερον ἑαυτοῦ, ἵνα ἐλευθέρως ἐξουσιάζῃ· — ὁ δὲ παρ' αὐτοῦ ἐνσπαρεὶς λόγος, ἐγέννησεν ἐν καιρῷ τὸν φθοροποιὸν καρπόν.

Ἀτὶ τοῦ ἀποθανόντος Δημητρίου ἐγεννήθησαν τῷ Τσάρῳ δύω υἱοὶ Ἰωάννης καὶ Θεόδωρος· ἀλλ' οὐδὲν ἀντήμειψεν αὐτῷ τὴν πρόωρον τελευτὴν τῆς ἐναρέτου Ἀναστασίας, μεθ' ἧς συνηφανίσθη ἅπασα ἡ εὐδαιμονία αὐτοῦ. — Ὁ τραχὺς χαρακτὴρ τῆς ἡγεμονίδος Μαρίας Τσερκάσκης, δευτέρας συζύγου τοῦ Τσάρου, καὶ αἱ ῥᾳδιουργίαι τῶν μεγιστάνων, κατέστρεψαν τοὺς κρείττονας αὐτοῦ συναγωνιστάς· τὸν Σίλβεστρον καὶ τὸν Ἀδάσχεφ ἐκατηγόρησαν ὡς δηλητηριάσαντας τὴν Τσαρίνην Ἀναστασίαν. Ἀμφότεροι δὲ οὗτοι προϊδόντες τὴν μέλλουσαν τύχην αὐτῶν, ἐζήτησαν νὰ ἀπομακρυνθῶσιν· ὁ μὲν Σίλβεστρος ἐκάρη ἐν Βελοοζέρῳ, ἀλλὰ προσεκλήθη εἰς Μόσχαν ἵνα δικασθῇ, καὶ ἐξωρίσθη εἰς Σολοβέτσκην· ὁ δὲ Ἀδάσχεφ, λαβὼν πρότερον τὸν βαθμὸν τοῦ Βοεβόδα Λιβωνίας, ἐστερήθη αὐτὸν καὶ ἐτελεύτησεν ἐν ταῖς εἱρκταῖς τῆς Δέρπτης. Εἰσέτι ἔφλεγεν ὁ κατὰ τῆς Λιβωνίας πόλεμος, καὶ οὗτος ἐδόξασε τὰ ὅπλα ἡμῶν· διότι ὑπὸ τὴν μάχαιραν τῶν στραταρχῶν, Κούρβσκη, Σερεβριανοῦ, καὶ Ἀδάσχεφ, ἔπιπτον αἱ φάλαγγες καὶ αἱ πόλεις αἱ Ἱπποτικαὶ, καὶ ἐκυριεύθη καὶ αὐτὴ ἡ Φελλίνη, πρωτεύουσα αὐτῶν, εἰ καὶ ἀνωφελὴς ὡς πρὸς τὸ Κράτος ἡμῶν· ὁ Ἰωάννης, κρατήσας ὀλίγας τινὰς πόλεις, διετήρησε μόνον τὸν

τίτλον τοῦ Ἄνακτος τῆς Λιβωνίας. Τὸ τάγμα ἐξηφανίσθη, ὁ δὲ πρώην Μάγιστρος καὶ οἱ Ἱππόται αὐτοῦ ἐταλανίζοντο ἐν ταῖς εἱρκταῖς τῆς Μόσχας· ἀλλ' ὁ τελευταῖος μέγας Μάγιστρος Κέτλερ, μὴ ἰδὼν οὐδαμόθεν σωτηρίαν, ὑπετάχθη εἰς τὸν Βασιλέα τῆς Πολωνίας Σιγισμοῦνδον, ἀπεκδυθεὶς τὰ στρατιωτικὰ ἀξιώματα ἀρχηγοῦ τῶν Ξιφιφόρων, ἵνα λάβῃ τὸ Δουκᾶτον τῆς Κουρλανδίας. Μέρος τῶν παραλίων αὐτοῦ κτημάτων μετέπεσεν εἰς τὴν Σουηδίαν· ἐκ τούτου δὲ ἀνεφύη ὁ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐπικρατήσας πόλεμος μεταξὺ τῶν δύω τούτων ἐπικρατειῶν. Ἀλλ' εἰ μὲν ἡ Λιθουανία, σταθερῶς οὖσα προσκεκολλημένη πρὸς τὴν Πολωνίαν, ἠδύνατο νὰ ἐνεργῇ διὰ τῶν κοινῶν δυνάμεων κατὰ τῆς Ῥωσσίας, οὐχ ἧττον ὅμως αἱ πρόοδοι τοῦ Ἰωάννου, μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ ἀδυνάτου Βασιλέως Σιγισμούνδου, ἦσαν λαμπρόταται. Ὁ Τσάρος αὐτὸς ἐκυρίευσε τὴν Πολότσκην, καὶ διὰ τῆς πράξεως ταύτης ἐτελείωσεν ἡ πολεμικὴ δόξα αὐτοῦ. Ὁ ἐπίσκοπος τῆς ἀρχαίας ταύτης Ῥωσσικῆς ἐπαρχίας ἀπεστάλη, μετὰ τῶν αἰχμαλώτων, εἰς Μόσχαν, καὶ ὁ Σουσδάλης Τρύφων διωρίσθη προσωρινῶς Ἀρχιεπίσκοπος αὐτῆς, μέχρι τῆς ἐκ νέου κατακτήσεως τῆς Πολότσκης ὑπὸ τῶν Πολωνῶν. Προϋπάντησις, ὡς ἡ ἐν Καζάνῃ γενομένη, ἀνέμενε τὸν νικητήν, εἰ καὶ ἡ μεταβολὴ τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ ἔπνιγεν ἐν ταῖς καρδίαις τὴν χαράν.

Ὁ Μητροπολίτης Μακάριος ὑπεδέχθη τὸν Τσάρον ἐκ νέου εἰς Μόσχαν φιλοφρόνως, καὶ μετ' ὀλίγον ἀπεβίωσεν. Μάρτυς ὢν τῆς πρώτης ἐνδόξου ἡμισείας ἐποχῆς τῆς βασιλείας τοῦ Ἰωάννου, ἐλυτρώθη παρὰ τῆς Θείας Προνοίας ἀπὸ τῶν αἱματηρῶν τρόμων τῆς δευτέρας, καὶ τέλος μετέστη εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν ἐν εἰρήνῃ, καταλιπὼν ἀγαθὴν μνήμην ἐμπείρου ποιμένος, ὁδηγοῦντος ἐκεῖνον εἰς τὸ ἀγαθόν. Ἐραστὴς τῆς παιδείας, διὰ τῶν ἀσθενῶν μέσων τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ ἐπροξένησεν, εἰ καὶ ἀθώως, μεγάλην βλάβην διὰ τοῦ ἑκατογκεφαλαίου, ἀλλὰ καὶ ὠφέλησεν ἐπίσης μεγάλως διὰ τῶν σοφῶν προσπαθειῶν αὐτοῦ, διὰ

τῆς ἐξακολουθήσεως τῆς χρονογραφίας τοῦ Κυπριανοῦ, τῆς μεθερμηνεύσεως τῶν Ἑλληνικῶν Μηναίων καὶ τῆς συστάσεως τῆς πρώτης ἐν Μόσχᾳ τυπογραφίας, ἐν ᾗ ἐτυπώθησαν, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ, αἱ πράξεις καὶ αἱ ἐπιστολαὶ τῶν Ἀποστόλων. Σοφιστικαὶ παρεξηγήσεις κατὰ τῆς βιβλιοτυπίας, προκαλέσασαι κατηγορίας ἐκ μέρους τῶν ἀντιγραφέων, ἀνεχαίτισαν τὰς πρώτας αὐτῆς προόδους, μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ προστάτου Μακαρίου, εἰ καὶ ἐκδοθέντος ἤδη τοῦ Εὐαγγελίου κατὰ βούλησιν τοῦ Τσάρου· ἀλλ' οὗτος παρεχώρησεν εἰς τὸν διάσημον Δοῦκα Κωνσταντῖνον τοῦ Ὀστρόγ, τοπάρχην Κιέβου, τὰ μέσα καὶ τὴν δόξαν τοῦ νὰ ἐκτυπώσῃ εἰς τὰ ἴδια πλήρη τὴν Σλαβονικὴν Βίβλον· (τὴν Ἁγίαν Γραφήν).

Ἐν Λιθουανίᾳ, μετὰ τὸν Μητροπολίτην Ἰωσὴφ Σαλτᾶνον, ἐξηκολούθει ἡ σειρὰ τῶν ὀρθοδόξων Μητροπολιτῶν Κιέβου. Κατὰ δὲ τὸν ζῆλον δὲν ὑπεχώρει αὐτῷ ὁ διάδοχος αὐτοῦ *Ἰωνᾶς ὁ Β'*, ἐκλεχθεὶς διὰ προστασίας τῆς μεγάλης Δουκίσσης Ἑλένης, ὅστις ἐστερέωσεν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν πολλοὺς Κνιάζους Λιθουανούς· ἡ δ' ἐπιτυχία αὕτη ἐγένετο αἰτία, ἵνα ὁ Βασιλεὺς τῆς Πολωνίας, ἐπὶ τῆς ἐν Γρόδνῳ Διαίτης (ἐν ἔτει 1522), ἀπαγορεύσῃ τὸ νὰ διορίζωνται ὀρθόδοξοι εἴς τε τὴν γερουσίαν καὶ εἰς ἄλλας ἀνωτέρας θέσεις τοῦ Κράτους, ἀφήσῃ ὅμως εἰς αὐτοὺς τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν τοὺς Πρωθιεράρχας αὐτῶν. Οἱ διάδοχοι αὐτοῦ Μητροπολῖται, οἵτινες ἦσαν, *Ἰωσὴφ ὁ Β'* ἐκ τῶν Ἐπισκόπων Πολότσκης, *Μακάριος ὁ Β'* ἐκ τῶν Αὐλικῶν ἱερέων τῆς μεγάλης Δουκίσσης Ἑλένης, *Σιλβέστρος καὶ Ἰωνᾶς ὁ Γ'*, (ἐν ἔτει 1569), εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ ὁποίου, διὰ τοῦ Συντάγματος τῆς ἐν Λιουβλίνσκῃ Διαίτης, ἐγένετο ἡ ἕνωσις τῆς Λιθουανικῆς ἡγεμονίας μετὰ τοῦ Βασιλείου τῆς Πολωνίας, ὑπὸ τὸν Σιγισμοῦνδον Αὔγουστον, καὶ ὁ Ἠλίας, εὐλογηθέντες ὑπὸ τῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως Πατριαρχῶν, ἀντεπολέμουν ἰσχυρῶς, διὰ τῆς ἐπενεργείας τῶν νικῶν τῶν Ῥώσσων Ἀνάκτων, τὴν ἐπιρροὴν τῆς Ῥώμης καὶ τὴν αἵρεσιν τοῦ Λουθήρου,

εἰσδύσασαν εἰς τὰ πρὸς δυσμὰς μεθόρια ἡμῶν, ἔνθα ἡ Λατινικὴ θρησκεία, ἀπεπλάνησε πολλοὺς καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Κλήρου.

ΜΑ'. *Ἀθανάσιος.*

Ἐν Μόσχᾳ, μετὰ τὸν Μακάριον ἐξελέχθη Μητροπολίτης (ἐν ἔτει 1564) ὁ πνευματικὸς τοῦ Ἄνακτος, Ἀρχιμανδρίτης Ἀθανάσιος, καὶ διὰ συνοδικοῦ γράμματος ἐκυρώθη εἰς αὐτόν τε καὶ τοὺς διαδόχους αὐτοῦ νὰ φέρωσι τὸ λευκὸν καλυμμαύχιον, ὅπερ ἔφερε καὶ ὁ προκάτοχος αὐτοῦ, ὡς Δεσπότης Νοβογορόδου. Ἀλλὰ δὲν ἔμεινεν ἐπὶ πολὺ ἐπὶ τῆς καθέδρας αὐτοῦ· διότι, ἐκφοβηθεὶς ἐκ τῆς ἠθικῆς μεταβολῆς τοῦ πνευματικοῦ αὐτοῦ υἱοῦ, ἀπεχώρησε, μετὰ παρέλευσιν ἐνὸς ἔτους, εἰς τὸ τοῦ Νέου Σωτῆρος Μοναστήριον, ἀνεγερθὲν παρὰ Ἰωάννου τοῦ Γ' ἀντὶ τῆς προϋπαρχούσης τοῦ Σωτῆρος Μονῆς, τοῦ Καλίτα, προπάππου αὐτοῦ.

Ἡ αἰφνιδία ἀποχώρησις τοῦ Τσάρου, μετὰ παντὸς τοῦ οἴκου αὐτοῦ εἰς τὴν κώμην Ἀλεξάνδροβον, ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅτι ὑποπτεύει τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ, ἐχαρακτήρισε τὴν ἀρχὴν τῶν φρικῶν τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Ἡ πρωτεύουσα, ταραχθεῖσα ἐκ τούτου, ἐξαπέστειλε τοὺς ἱεράρχας καὶ τοὺς Βοϊάρους ἵνα καταπείσωσι τὸν Ἄνακτα νὰ ἐπανέλθῃ· οὗτος δὲ συγκινηθείς, συγκατένευσε μέν, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦ νὰ μὴ προστατεύσωσι τὰ θύματα αὐτοῦ· — καὶ ἔπεσον κεφαλαὶ ἐκ τῶν πρωτίστων μεγιστάνων. Ὁ Ἰωάννης, εἰς τὴν ἔξαψιν τῆς ἀνεξηγήτου παραφορᾶς αὐτοῦ, διήρεσεν ἅπασαν τὴν Ῥωσσίαν εἰς δύω μερίδας, καὶ τὴν μὲν ὠνόμασεν ἰδιοκτησίαν αὐτοῦ, ἡ *Ὀπριστίνην* (Δορυφορικήν), εἰς ἣν συμπεριέλαβε πολλὰς πόλεις καὶ μέρη αὐτῆς τῆς πρωτευούσης, ὑπὸ τὴν προσωπικὴν αὐτοῦ Κυβέρνησιν· τὴν δ' ἄλλην, ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἐπαρχίαν, παρέδωκε τοῖς Βοϊάροις, προσφέρων ὅμως αὐτὴν, τυχούσης περιςάσεως, θῦμα ὑπὲρ τῆς Δορυφορικῆς. Ἑαυτὸν δὲ περιεστοίχισε διὰ Σωματοφυλακῆς, συγκειμένης ἐξ ἑξακισχιλίων φιλοταράχων νέων, μεθ'

ὧν περιέτρεχε τὰς πόλεις καὶ τὰς κώμας, παραδίδων αὐτὰς εἰς τὸ πῦρ καὶ τὸν σίδηρον καὶ εἰς παραβιασμούς, ὥστε οἱ φρικώδεις αὐτοῦ *Ὀπριτσίνιοι* (Δορυφόροι) ἐφημίσθησαν εἰς τὸν λαὸν ὡς καταχθόνιοι ἐκ τοῦ καταχθονίου σκότους, ἐξ οὗ ἐφαίνοντο ὡσανεὶ ἐκσφενδονισθέντες.

Ὁ Ἰωάννης ἀποφεύγων τὴν πρωτεύουσαν, ᾠκοδόμησεν ἐν Ἀλεξανδρόβῳ κελλία καὶ θαλάμους, μετὰ σταυροειδοῦς μεγαλοπρεποῦς ἐκκλησίας, καὶ περιέβαλεν αὐτὰ διὰ περιφράγματος, ὡς μονήν. Ἐκεῖ, φέρων μανδύαν μοναχοῦ μέλανα, δι' οὗ ἐνδύσας καὶ τὴν αἱμοβόρον αὐτοῦ ἀδελφότητα, ὡσανεὶ πρὸς ἐξύβρισιν, ἐξεπλήρου οὗτος ὁ Τσάρος ἡγούμενος, μετὰ ζήλου ὅλον τὸ τυπικὸν τῆς ἐκκλησίας, ἵνα κωφεύσῃ τὴν συνείδησιν, προσευχόμενος καὶ κολάζων, ἐξερχόμενος ἐκ τοῦ ναοῦ εἰς τὰ βασανιστήρια· — παράδοξον παίγνιον τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας! Αἱ εὐσεβεῖς ἕξεις τῆς νηπιότητος, συνθηλασθεῖσαι μετὰ τοῦ γάλακτος, καὶ ἡ ἐξωτερικὴ εὐλάβεια, μεταβληθεῖσα ἐν αὐτῷ εἰς φύσιν ἄνευ λόγου καὶ ἠχοῦς εἰς τὴν καρδίαν, διεπέρων πανταχόθεν τὴν σκληρὰν καὶ ἀγροῖκον περιβολὴν τῶν παθῶν, ἥτις κατεστάθη καὶ αὐτὴ δευτέρα φύσις τοῦ Ἰωάννου. Καλῶς ἐκμαθὼν τὰς γραφὰς, ἐγκρατὴς καλάμου δυνατοῦ, ἐκ τοῦ φοβεροῦ αὐτοῦ ἀσύλου ἐξαπέστελλεν ἰοβόλους ἐπιστολὰς εἰς τὰ περικείμενα μοναστήρια, ἐλέγχων αὐτὰ διὰ τὴν παραμέλησιν τοῦ τυπικοῦ, καὶ διὰ τὴν ἀθέτησιν τῶν αὐστηρῶν κανόνων τοῦ μοναχικοῦ βίου, οὗ ἐφαίνετο ὁ πρῶτος ζηλωτής.

Εὑρέθη καὶ αὐτοῦ τολμηρὸς ἐλεγκτὴς, στεφθεὶς ἐπίσης· ἀλλὰ στέμμα μάρτυρος ἐπὶ τῆς ποιμενικῆς μίτρας. Ὁ ἄτολμος Ἀθανάσιος ἀπεμακρύνθη, ὧν ἀδύνατος ν' ἀντισταθῇ εἰς τοιαύτην τρικυμίαν, καὶ ἡ ἐκλογὴ τοῦ Τσάρου ἔπεσεν ἐπὶ τὸν Γερμανὸν, Ἀρχιεπίσκοπον Καζάνης. Ματαίως ἀπεποιεῖτο ὁ Ἅγιος γέρων· διέταξαν αὐτὸν νὰ καταλάβῃ τοὺς θαλάμους τοῦ Πρωθιεράρχου καὶ ἀναμείνῃ τὴν ἐπίσημον ἐγκαθίδρυσιν. Ὁ Γερμανὸς, αἰσθανόμενος τὸ καθῆκον τοῦ ἀξιώματος αὐ-

τοῦ, ἠθέλησεν ἐν τούτοις προηγουμένως νὰ λάβῃ συνέντευξιν μετὰ τοῦ Τσάρου, καὶ διὰ ποιμενικῆς παραινέσεως ἐτόλμησε ν' ἀποτρέψῃ αὐτὸν ἀπὸ τῆς ὀλεθρίας ὁδοῦ, εἰς ἣν ἔτρεχεν. Ὁ Ἰωάννης, ὀργισθείς, ἀπεδίωξεν αὐτὸν ἐκ τῶν ἀνακτόρων τοῦ Κρεμλίου εἰς τὴν πρώην αὐτοῦ ἐπαρχίαν, καὶ προῆλθεν εἰς νέαν ἐκλογήν.

ΜΒ.' *Φίλιππος ὁ Β.'* (ὁ *Ἅγιος.*)

Ὁ Ἰωάννης ἐμνήσθη (ἐν ἔτει 1565) τοῦ ἐπὶ τῆς παιδικῆς ἡλικίας αὐτοῦ γνωρίμου, ἤτοι τοῦ ἁγίου ἡγουμένου Φιλίππου, καταγομένου ἐκ τοῦ γένους τῶν Βοϊάρων Κολυτσέφ. Οὗτος, καταλιπὼν πρὸ πολλοῦ τὴν ματαιότητα τοῦ κόσμου, ἔσωζε τὴν ψυχὴν αὐτοῦ εἰς τὴν ἀγρίαν ἐρημίαν τῆς Σολοβέτσκης, ἔνθα αὐστηρὸς βίος μοναχοῦ δὲν ἐκώλυεν αὐτὸν τοῦ νὰ καταγίνηται καὶ εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἀπωτάτης αὐτοῦ μονῆς, καὶ εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ φωτὸς τοῦ Χριστοῦ κύκλῳ τῶν παραλίων τῆς Λευκῆς Θαλάσσης. Ἡ φήμη τοῦ ὁσίου βίου τοῦ Φιλίππου προέτρεψε τὸν Τσάρον νὰ προσκαλέσῃ αὐτὸν πλησίον αὐτοῦ, ὡς χρήζοντος θεῖθεν πνευματικῆς συμβουλῆς. Ὁ δὲ γέρων, μετὰ πικρῶν δακρύων ἀφῆκε τὸν μονήρη βίον αὐτοῦ, καὶ ἐκφοβηθεὶς ἐκ τῆς προτάσεως τοῦ ὑψηλοῦ βαθμοῦ, καθικέτευεν ὅπως μὴ στερηθῇ τῆς ἐρημίας καὶ τῶν Ἁγίων Πατέρων. Εἶδε τὸ καθῆκον τῆς ἀξίας, προεῖδε καὶ τὴν τύχην αὐτοῦ, καὶ ἐκ πρώτου βήματος δὲν ἠθέλησε ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν φθοροποιὰν Δορυφορίαν, τὴν ἀφαιροῦσαν μέρος τῆς ποίμνης αὐτοῦ. Κατέπεισε δὲ καὶ τοὺς ἐπισκόπους ν' ἀντισταθῶσι σταθερῶς ἐναντίον τοσούτῳ ὀλεθρίου διαμελισμοῦ· ἀλλ' οἱ μὲν ἐσιώπων ὑπὸ φόβου, οἱ δὲ ὑπεχώρουν ὑπ' ἀνθρωπαρεσκείας, πάντες δὲ παρεκάλουν αὐτὸν νὰ μὴ παροργίσῃ τὸν παράφορον διὰ τῆς ἀποχωρήσεως αὐτοῦ, ἵνα μὴ παραδώσῃ εἰς τὴν ὀργὴν αὐτοῦ τό τε Κράτος καὶ τὴν Ἐκκλησίαν. Χάριν δὲ τῶν θελγου-

σῶν αὐτοὺς μελλουσῶν ἐλπίδων, συγκατετέθη ὁ Φίλιππος, ἀποφεύγων τὴν κατάκρισιν αὐτοῦ ὡς ὑπερηφάνου καὶ ἰσχυρογνώμονος. Αὐτὸς ἐγνώριζεν, ὅτι νέα δυστυχήματα ταχέως θέλουσι φέρειν αὐτὸν κατὰ πρόσωπον μετὰ τοῦ Ἰωάννου, καὶ παρέξειν αὐτῷ εὐκαιρίαν ἵνα ἐκφράσῃ τὸν λόγον τῆς ἀληθείας.

Κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν τῆς χειροτονήσεως, εἶχον ἤδη ἠχήσειν ἐκ τῆς καθέδρας αἱ παραινέσεις αὐτοῦ πρὸς τὴν φιλόφρονα προσφώνησιν τοῦ Τσάρου· διότι ἡ σιωπὴ, ἔλεγεν ὁ ζηλωτὴς ποιμὴν, βάλλει ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἁμαρτίαν, καὶ ἐπιφέρει τὸν πάνδημον θάνατον. Ὁ Ἰωάννης, διακείμενος ὑπὸ τὴν ἐπιῤῥοὴν τῆς πρώτης ἐντυπώσεως, ἠκροᾶτο ἡσύχως τοῦ Μητροπολίτου, καὶ ἐθώπευεν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, ὑπέφερεν αὐτὸν, καὶ πρὸς καιρὸν ἔπαυσαν μὲν αἱ θανατικαὶ ποιναὶ, οὐχὶ ὅμως καὶ ἐπὶ πολύ. Ἐπανελήφθησαν μάλιστα μετὰ νέας φρίκης ἐν τῇ πολυτελήμονι πρωτευούσῃ, καὶ αἱ δεινολογίαι τῶν Βοϊάρων, προσφυγόντων ὑπὸ τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ Φιλίππου, συνεκίνησαν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ.

Ἐν μιᾷ Κυριακῇ, ἱερουργοῦντος αὐτοῦ ἐν τῷ Καθολικῷ τῆς Κοιμήσεως, εἰσῆλθεν ὁ Τσάρος ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁμάδος τῶν Δορυφόρων αὐτοῦ, ἐνδεδυμένος ἀλλόκοτον ἔνδυμα, καὶ ἐστάθη πλησίον τῆς καθέδρας, ἵνα λάβῃ τὴν εὐλογίαν· ἀλλ' ὁ Ἱεράρχης, προσηλώσας τὰ βλέμματα αὐτοῦ ἐπὶ τῆς εἰκόνος τοῦ Σωτῆρος, προσεποιεῖτο, ὅτι δὲν εἶδε τὸν Τσάρον ἐλθόντα. Ὅτε δὲ οἱ Βοϊάροι ἀνήγγειλαν αὐτῷ τὴν παρουσίαν τοῦ Ἰωάννου, «Ἀγνώριστος μοὶ εἶνε ὁ Τσάρος φέρων τοιοῦτον ἔνδυμα,» ἀπεκρίθη αὐτός· «ἀγνώριστος μοὶ εἶνε καὶ ἐκ τῶν πράξεων αὐτοῦ ὡς πρὸς τὰ τοῦ Κράτους. Τίνα ἐμιμήθης σὺ, ὦ Τσάρε, ἀλλάξας τὴν εἰκόνα τῆς εὐπρεπείας σου; Φοβοῦ τοῦ Θεοῦ τὴν δίκην· ἐνταῦθα ἡμεῖς προσφέρομεν τῷ Κυρίῳ θυσίαν ἀναίμακτον, καὶ ὄπισθεν τοῦ θυσιαστηρίου χύνεται ἀθῶον αἷμα Χριστιανῶν!» — Ὁ Ἰωάννης φρυάττων ὑπὸ ὀργῆς, ἠθέλησε μὲν διὰ τῶν ἀπειλῶν νὰ κλείσῃ τὸ στόμα αὐτοῦ, ἀλλ'

αὗται δὲν κατέπληξαν τὸν ἅγιον ἄνδρα· «εἰμὶ ξένος καὶ παρεπίδημος ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς καὶ πάντες οἱ πατέρες μου, ἡσύχως ἀπεκρίθη αὐτὸς, καὶ εἰμὶ ἕτοιμος νὰ πάθω ὑπὲρ τῆς ἀληθείας· ποῦ μένει ἡ πίστις μου ἐὰν σιωπήσω;»

Ὁ Ἰωάννης, ἐκτὸς ἑαυτοῦ ὑπὸ τῆς ὀργῆς, ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ναοῦ· ἀλλ', ἐναντίον ὅλων τῶν εἰσηγήσεων τῶν πλησίον αὐτοῦ, ὑπόκρυφός τις φόβος ἐκράτει αὐτὸν εἰσέτι τοῦ νὰ ἐπιβάλῃ χεῖρα ἐπὶ τοῦ Ἁγίου. Ἀπέφευγε μόνον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, συναντώμενος εἰς μόνους τοὺς ναοὺς, ἐκεῖ δὲ ἐβρόντων οἱ ἔλεγχοι. Ἀλλ' ἡ μετὰ τοῦ Σταυροῦ λιτανεία προσήγγυσεν ἀμφοτέρους αὐτοὺς ἐπὶ τῶν τοίχων τοῦ Δέβιτσι (τοῦ τῶν παρθένων) μοναστηρίου. Τότε δὲ ὁ Μητροπολίτης, στραφεὶς πρὸς τὸν λαὸν, καὶ ἰδὼν τινὰ τῶν Δορυφόρων κεκαλυμμένην ἔχοντα κεφαλὴν, ἔδειξεν αὐτὸν διὰ τοῦ δακτύλου εἰς τὸν Ἰωάννην, παραπονούμενος κατὰ τῆς Ταταρικῆς ταύτης ἕξεως τῶν Δορυφόρων αὐτοῦ· ἀλλ' ὁ εὐνοούμενος τοῦ Τσάρου, προλαβὼν ἤδη νὰ ἐκβάλῃ τὸ κάλυμμα, κατηγόρησεν ἐξ ἐναντίας τὸν Φίλιππον ὡς συκοφάντην. Ὁ Ἰωάννης ἀπεφάσισεν ἐπὶ τέλους ν' ἀποτινάξῃ τὸν βαρὺν εἰς ἑαυτὸν ζυγὸν τῆς ἀρετῆς τοῦ Ἱεράρχου, καὶ ἐζήτει εὔλογον αἰτίαν. Ὅθεν ἐξαπέστειλε τὸν Ἐπίσκοπον Σουσδάλης Παφνούτιον εἰς τὴν μονὴν τῆς Σολοβέτσκης, ἵνα πληροφορηθῇ περὶ τοῦ βίου τοῦ Φιλίππου, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τόπου, ἔνθα διῆλθεν οὗτος τὸ μεγαλήτερον μέρος αὐτοῦ εἰς τοὺς πνευματικοὺς ἀγῶνας· ἀλλ' οὐδεὶς ἐκ τῆς ἀδελφότητος ἐτόλμησε νὰ συκοφαντήσῃ τὸν πάλαι προϊστάμενον. Εἷς μόνος, ὁ ἡγούμενος Παΐσιος, παρεσύρθη ὑπὸ τῆς κολακείας καὶ τῶν ἀπειλῶν εἰς τὸ νὰ κατηγορήσῃ αὐτόν. Τότε ὁ Τσάρος, ἔμπλεως χαρᾶς, προσεκάλεσε τὸν Μητροπολίτην, ὡς ὑπόδικον, εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν σύνοδον, μεθ' ἧς συνεδρίαζεν ἐπίσης ὡς κριτὴς καὶ ὁ Δεσπότης Νοβογορόδου, ὁ φιλόδοξος Ποιμήν, ὁ ταχέως τὰ ἄξια ἐπίχειρα λαβὼν, μετὰ τοῦ Ῥιαζάνης Φιλοθέου, μετὰ τοῦ Σουσδάλης Παφνουτίου καὶ μετ' ἄλλων εὐαρεστούντων τῷ Ἰωάννῃ,

ὧν πάντων ἀμοιβὴ ὑπῆρξεν ἡ ἐξορία, ἣν ὁ Ἅγιος Φίλιππος προεῖπεν εἰς τὸν Ποιμένα· αὐτὸς δὲ ἐκβαλὼν τὸν μανδύαν καὶ τὸ λευκὸν καλυμμαύχιον, μετὰ χαρᾶς παρέδωκεν αὐτὰ εἰς τὸν Τσάρον, ζητῶν ἐκ νέου τὴν ἐρημίαν καὶ τὴν ἡσυχίαν, καὶ προτρέπων τοὺς Ἐπισκόπους νὰ ὑπερασπίζωνται μετὰ σταθερότητος τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλ' ὁ Ἰωάννης ἤθελεν ἐκδίκησιν ἐπίσημον διὰ τὰς πανδήμους ἐλέγξεις, καὶ ἐβίασε τὸν Μητροπολίτην νὰ ἱερουργήσῃ ἔτι ἅπαξ. Τὰ στίφη τῶν Δορυφόρων μετὰ κραυγῶν εἰσέβαλον εἰς τὸν ναὸν, ὅτε ὁ Ἱεράρχης ἵστατο ἤδη ἐνώπιον τῆς Ἁγίας Τραπέζης, ἡσύχως τελῶν τὴν τελευταίαν θυσίαν, καὶ ἕτοιμος νὰ προσφέρῃ καὶ ἑαυτὸν διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ· αἴφνης τότε ἀποσπῶσιν αὐθαδῶς τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ ἐνδύσαντες αὐτὸν ῥάκη, ἔσυρον εἰς τὴν εἱρκτήν. Ὁ γέρων, εὐλογῶν κατὰ τὴν ὁδὸν αὐτοῦ τὸν παρευρεθέντα λαὸν, ἐπανελάμβανε μόνον «προσεύχεσθε·» καὶ εἰς τὰς πύλας τοῦ Καθολικοῦ ἐξεφώνησε «χαίρω, ὅτι πάντα ταῦτα ἀπήλαυσα διὰ τὴν Ἐκκλησίαν· ἀλλ' ἔρχεται ἡ ὥρα τῆς χηρείας αὐτῆς, ὅταν οἱ ποιμένες αὐτῆς περιφρονηθήσωνται ὡς ἀργυρώνητοι.»

Τὴν ἐπισῦσαν, εἰς τ' ἀνάκτορα, παρόντος τοῦ Τσάρου, ἐγνωστοποιήθη τῷ Φιλίππῳ ἡ ἔξωσις αὐτοῦ. Ἡσύχως ἀκούσας τὴν καταδίκην αὐτοῦ, παρεκάλεσε καὶ αὖθις τὸν Τσάρον, ἵνα ἐνθυμηθῇ τὸ παράδειγμα τῶν προπατόρων αὐτοῦ καὶ παύσῃ τῶν φόνων. Ἐν δὲ τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἔνθα προσωρινῶς ἐξωρίσθη, ἔλαβε δῶρον παρὰ τοῦ Ἰωάννου τὴν καθημαγμένην κεφαλὴν τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ. Ὁ Φίλιππος ηὐλόγησε καὶ ἀπέδωκεν αὐτὴν τῷ δωρίσαντι. Μετὰ μίαν ἑβδομάδα ἀπέπεμψαν αὐτὸν, μετὰ ἰσχυρᾶς φρουρᾶς, εἰς τὸ τῆς Τβέρης μοναστήριον Ὄτροτς, (τῶν παίδων), ἔνθα ἐν στενοχώρῳ κελλίῳ διέμεινε προσευχόμενος μέχρι τῆς μαρτυρικῆς αὐτοῦ τελευτῆς.

ΜΓ'. *Κύριλλος ὁ Γ'.*

Ὁ σιωπηρὸς μοναχὸς, ἡγούμενος Νοβίνσκης Κύριλλος ἐχειροτονήθη ἀντ' αὐτοῦ (ἐν ἔτει 1568), ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸ Κράτος οὔτε ἠσθάνθησαν τὴν ὕπαρξιν τούτου ἐπὶ τῆς καθέδρας τῆς Μόσχας· διότι καὶ οὗτος καὶ ὁ διάδοχος αὐτοῦ *Ἀντώνιος*, ὅστις ἐξελέχθη ἐκ τῶν Ἀρχιεπισκόπων Πολότσκης, παρωλίσθησαν ὡς σκιαὶ εἰς τὸ σκότος τῶν ἐσχάτων φρικοέντων χρόνων τοῦ Ἰωάννου. Μετὰ τὸν ἅγιον Φίλιππον οὗτοι ἐφάνησαν ὡς νεκροί!

Καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου Νοβογορόδου ὁ Ἰωάννης ἐξηγέρθη, ὅτε ἐξηκολούθει ἄνευ ἐπιτυχίας ὁ ἐξωτερικὸς πόλεμος κατὰ τοῦ Σιγισμούνδου· — ἡ ἀποδιδομένη ἀφοσίωσις εἰς τὸν Βασιλέα τῆς Πολωνίας ἐχρησίμευσεν εἰς τὸν Ἰωάννην, ὡς πρόσχημα πρὸς ἐξαφανισμὸν τῶν ἰδίων αὐτοῦ πόλεων. Κατὰ τὴν πορείαν αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἰλμένην, ἡ ἀπὸ τῆς κώμης Κλίνου παρεδόθη ἅπασα πυρὶ καὶ σιδήρῳ. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐρημώσεως τῆς Τβέρης δὲν ἔλαθε τὸν τύραννον τὸ ἀρχαῖον αὐτοῦ θῦμα, καὶ ἔστειλεν ἄξιον ἑαυτοῦ ἑταῖρον, τὸν Μαλιούτην Σκουράτοφ, ὑπὸ τὸ πρόσχημα προσκυνητοῦ, εἰς τὸ μοναστήριον Ὄτροτς. «Πρᾶξον ἐκεῖνο, δι' ὃ ἐστάλης·» εἶπεν αὐτῷ ἡσύχως ὁ ἅγιος Φίλιππος, καὶ ἀπήγχθη ἐν τῷ κελλίῳ αὐτοῦ, παθὼν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ὡς ἄλλος Πρόδρομος.

Διὰ πολλῶν μεγάλων Ἱεραρχῶν ἔλαμψεν ἡ Ῥωσσικὴ Ἐκκλησία, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν εἷς μόνος εἶνε ὁ μάρτυς, καὶ ἡ δόξα αὐτοῦ ἄφθαρτος, ὡς αὐτὰ τὰ λείψανα αὐτοῦ. Ὁ διάπυρος λόγος τοῦ Φιλίππου, ἐφαίνετο, ὅτι διετήρησε τὴν ζωὴν καὶ εἰς τὸν νεκρὸν αὐτοῦ, καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ λυθῇ ὁ ἀκράδαντος οὗτος στύλος, ὁ ὑποστηρίζων τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐπὶ τεσσάρων στύλων ἐπαναπαύεται ἡ Ἐκκλησία τῆς Μόσχας καὶ ἁπάσης Ῥωσσίας, τοῦ Πέτρου, τοῦ Ἀλεξίου, τοῦ Ἰωνᾶ καὶ τοῦ Φιλίππου· — τίς δύναται νὰ σείσῃ τοιοῦτον τεῖχος! Ἐν τῷ Καθολικῷ τῆς Κοιμήσεως ἀναπαύονται τὰ λείψανα τοῦ ἱερομάρτυρος· μάτην ἡ μονὴ τῆς Σολοβέτσκης ἀπήτησε ταῦτα, κατὰ τὰς πραείας

ἡμέρας τοῦ Θεοδώρου, ἵν' ἀναπαύσῃ, ὑπὸ τὸν θόρυβον τῶν λευκῶν κυμάτων αὐτῆς, τὸν ἐκλέξαντά ποτε ὡς ἔρημον ἄσυλον τὴν ἀποῤῥῶγα τοῦ ὠκεανοῦ. Ποιμὴν ἀγαθὸς, θεὶς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν προβάτων, ἔπρεπε ν' ἀναπαύηται ἐπὶ τοῦ τόπου τῶν ἄθλων αὐτοῦ.

Ἀπὸ τῆς Γθέρης ἐξηκολούθει ἡ αἱματηρὰ ὁδὸς τοῦ Ἰωάννου, οἱ δὲ Δορυφόροι ἐφάνησαν πρόθυμοι νὰ προηγηθῶσιν αὐτοῦ διὰ φόνων ἐν Νοβογορόδῳ· οἱ μοναχοὶ καὶ οἱ πλουσιώτεροι τῶν πολιτῶν ἐβασανίσθησαν, καὶ πολλοὶ δὲν ἀντέσχον εἰς τὰς μαστιγώσεις· ἐκ τῶν κληρικῶν μόνον ἐθυσιάσθησαν πλείονες τῶν πεντακοσίων· τὰ ὑπάρχοντα τῶν μονῶν ἐλεηλατήθησαν· τὸν ἁπλοῦν λαὸν ἔῤῥιπτον ἀνὰ χιλιάδας εἰς τὸν Βόλχοφ. Ὁ Δεσπότης Ποιμὴν προϋπήντησε μετὰ τῶν σταυρῶν ἐπὶ τῆς γεφύρας· ἀλλ' ὁ Τσάρος ἀπεκάλεσεν αὐτὸν προδότην, καὶ ὀργίλως διέταξε νὰ ὑπάγῃ νὰ λειτουργήσῃ εἰς τὸ Καθολικὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἐκ τοῦ ναοῦ δὲ ὑπῆγεν εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ Ἱεράρχου, καὶ, κατὰ τὸ δοθὲν σημεῖον, μετὰ κραυγῆς ἐπέπεσον ἐπ' αὐτὸν οἱ Δορυφόροι· ἥρπασαν δὲ καὶ πάντας τοὺς Βοϊάρους καὶ ἔθεσαν αὐτοὺς εἰς φύλαξιν. Ὁ Δεσπότης ἐξωρίσθη εἰς τὴν κώμην Ἀλεξάνδροβον, καὶ ἐκεῖ ἐστερήθη τῆς ἀξίας καὶ ἐφυλακίσθη εἰς τὸ μοναστήριον τῆς Τούλας· τὸ δὲ Νοβογόροδον, πλῆρες νεκρῶν, ὧν ὁ ἀριθμὸς ηὐξήνθη ἔτι μᾶλλον ὑπὸ τοῦ λιμοῦ καὶ τῆς ἐπιδημίας, — παρακολουθήματος τῶν πολλῶν θανατικῶν ποινῶν, ἠρημώθη μετὰ τὴν τρομερὰν ἐπίσκεψιν τοῦ Ἰωάννου. Οὗτος συνήθροισεν ἐκεῖ μεγάλα πλούτη καὶ ἔφυγεν ἐκ τῆς Χουτίνης, καταληφθεὶς ὑπὸ μυστηριώδους φρίκης, ὅτε ἠθέλησε νὰ ἐγγίσῃ τὴν λάρνακα τοῦ ὁσίου Βαρλαάμ. Ἱεροσυλῶν τινὰς τῶν μονῶν, ἐκόσμει μετ' εὐσεβείας ἑτέρας. Ἡ τῆς Ἁγίας Τριάδος Λαῦρα καὶ τὸ μοναστήριον τοῦ Κυρίλλου, ἦσαν τὰ ἐξαιρετικὰ ἀντικείμενα τοῦ ζήλου αὐτοῦ· τὰ δύω Καθολικὰ, ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου, καὶ ἡ Κατάβασις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀνηγέρθησαν παρ' αὐτοῦ εἰς τὴν Λαύραν, καὶ ἡ μονὴ τῆς Βελοοζέρσκης ὠχυρώθη δι' ἐρυμνῶν τειχῶν, ἔνθα ἐῤῥόνει νὰ εὕρῃ σωτηρίαν ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Τατάρων καὶ

τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ· διότι ἐκεῖ σκοπὸν προέθετο νὰ καρῇ μοναχὸς, καὶ ἐκεῖ ἐναπέθηκε τοὺς θησαυροὺς οὓς ἐθησαύρισεν εἰς Καζάνην καὶ Νοβογόροδον.

Ἡ Πισκόβη μόλις διέφυγε τὴν τύχην τῆς ἀρχαίας πρωτευούσης τοῦ Ῥιουρίκου. Ὁ φοβερὸς ὠλετὴρ ἵστατο ἤδη ὑπὸ τὰ τείχη αὐτῆς, καὶ νὺξ τελευταία ἐπεσκίαζε τὴν τρέμουσαν Πισκόβην. Ἅπαντες οἱ πολῖται διῆλθον αὐτὴν ἐν προσευχαῖς· ἐσήμανον τὸν κώδωνα πρὸς ὄρθρον, καὶ ἡ ἥρεμος κωδωνοκρουσία ἐπράϋνε τὴν σκληρὰν καρδίαν· ὁ Ἰωάννης συνεκινήθη καὶ ἡσύχασε. Μετ' ἄρτου καὶ ἅλατος προϋπήντησεν αὐτὸν ὁ λαὸς, ὁ δὲ ἔμπνους Σάλος (1) καὶ μετὰ τεμαχίου κρέατος ὠμοῦ, ἐν τῷ κελλίῳ αὐτοῦ. «Εἰμὶ χριστιανὸς καὶ δὲν τρώγω κρέας τὴν μεγάλην τεσσαρακοστὴν,» εἶπε πρὸς αὐτὸν ἐκπλαγεὶς ὁ Τσάρος. «Σὺ πίνεις ἀνθρώπινον αἷμα,» τῷ ἀπεκρίθη ὁ τολμηρὸς ἀναχωρητὴς, καὶ ὁ Ἰωάννης ταραχθεὶς ἔμεινεν ἄλαλος καὶ ἀνεχώρησε βιαίως ἐκ τῆς Πισκόβης. Ξένος τις, οὐχὶ εὐάρεστος, ἀνέμενεν αὐτὸν ἐν Μόσχᾳ· ὁ δὲ πολεμικὸς Χὰν Δεβλὲτ Γηρέης, μετὰ τῆς Ὀρδῆς τῶν Κριμέων, διαβὰς τὸν Ὄκαν πρὸ τῶν Βοεβόδων, καὶ προσελθὼν εἰς Μόσχαν, κατέκαυσεν ἅπαντα αὐτῆς τὰ προάστεια. Ὁ Μητροπολίτης Κύριλλος μόλις δὲν ἐπνίγη ὑπὸ τοῦ καπνοῦ ἐν τῷ Κρεμλίῳ· ὁ δὲ Ἰωάννης ἐδραπέτευσεν. Ἀλλ' ἡ δευτέρα ἐπιδρομὴ τοῦ Χὰν ὑπῆρξεν ἧττον ἐπιτυχής· ὁ περίφημος βοεβόδας Βοροτίνσκης, ὁ μέλλων μάρτυς τοῦ ἀγνώμονος Ἰωάννου, κατετρόπωσε τὸν Χὰν οὐ μακρὰν τῆς πρωτευούσης· ὁ δὲ Τσάρος ἐκ νέου ἀπεσύρθη εἰς Νοβογόροδον, ἀλλ' ἤδη ἄνευ χύσεως αἵματος, ὡς ταπεινὸς προσκυνητὴς, ἐπὶ τοὺς αὐτοὺς τόπους, ἔνθα προτοῦ ἐπεδείχθη ὡς σκληρὸς κακοῦργος, φέρων μεθ' ἑαυτοῦ, πρὸς παρηγορίαν τῶν πολιτῶν, καὶ τὸν νέον Δεσπότην Λεωνίδαν.

Χειμαζόμενος ὑπὸ τῆς συνειδήσεως ὁ Ἰωάννης, ὡς βεβιασμένος παρεισέδυσεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἵνα εὑρῇ ἐν αὐτῇ ἄσυλον

(1) Σ. τοῦ Μ. Ὁ Νικόλαος Σάλος.

ἀπὸ τῆς ἐσωτερικῆς ἀνησυχίας· ἐπλήρου δ' αὐτὴν ἀεννάως φρικῶν οὕτως, ὥστε εἰς πᾶν βῆμα τοῦ βίου αὐτοῦ, πᾶσα ἐκκλησιαστικὴ πρᾶξις συνοδεύεται ὑπὸ φόνου, καὶ ἐν φρικτῇ συγχύσει παρεμφανίζονται κύκλῳ αὐτοῦ ὁτὲ μὲν Ἱεράρχαι, ὁτὲ δὲ οἱ Δορυφόροι. Μετὰ τὸν φόνον τοῦ Ἁγίου Φιλίππου καὶ τὴν ἀποβολὴν τοῦ Ποιμένος, παράδοξον εἶνε νὰ βλέπῃ τις τὸν αὐτὸν Ἰωάννην, τὸν παραδοθέντα εἰς ὅλην τὴν φλόγα τῶν παθῶν αὐτοῦ, ταπεινῶς ἐξαιτούμενον τὴν περὶ τετάρτου γάμου αὐτοῦ ἄδειαν ὑπὸ τῆς συνόδου τῶν Ἐπισκόπων, οἵτινες καὶ συνεχώρησαν μὲν αὐτὸν τὸν γάμον, εἰ καὶ παρὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας, ἀλλ' ἐπέβαλον αὐτῷ ἐπιτίμιον, σιωπῶντες περὶ τῶν ποταμῶν τῶν αἱμάτων τῶν παρ' αὐτοῦ χεομένων. Τοῦτο δὲ συνέβη μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ Κυρίλλου καὶ κατὰ τὴν ἀπουσίαν Μητροπολίτου. Ὁ Ἀντώνιος, ἀναβιβασθεὶς (ἐν ἔτει 1572) εἰς τὴν θέσιν ταύτην, προέδρευσεν ἑτέρας συνόδου, ἥτις, κατὰ Βασιλικὴν ἀπαίτησιν, ἀπηγόρευσεν εἰς τὰ μοναστήρια τὸ νὰ προσκτῶσι νέα κτήματα, καὶ ἀπέδωκεν εἰς τὸν Ἄνακτα ἐκεῖνα, ἅτινα ἀφιερώθησαν παρὰ τῶν Μεγάλων Δουκῶν τῆς Μόσχας. Προσέφυγον δὲ εἰς τὴν πρᾶξιν ταύτην, βιασθέντες ἐκ τῶν δυσχερῶν περιστάσεων τῆς Ῥωσσίας.

ΜΔ'. *Ἀντώνιος.*

Διελύθη τέλος ἡ ἀποτρόπαιος Δορυφορία, ἡ τοσοῦτον αἷμα ἐκδαπανήσασα, ἀλλὰ δὲν ἔπαυσε διὰ τοῦτο νὰ χύνηται τὸ αἷμα τῶν διασήμων ἀνδρῶν, λαϊκῶν τε καὶ ἐκκλησιαστικῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἔπαθον καὶ ὁ Δεσπότης Νοβογορόδου Λεωνίδας, καὶ ὁ εὐσεβὴς ἡγούμενος Πετσέρσκης Κορνήλιος, ὅστις προϋπήντησεν εὐτυχέστερον τὸν Ἰωάννην, κατὰ τὴν ὥραν τοῦ κινδύνου τῆς Πισκόβης, ἢ εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ μονὴν, κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Λιβωνίας, καὶ ὁ Θεοδώρητος, ἀνὴρ δίκαιος, ὁ κομίσας αὐτῷ ἄλλοτε τὴν εὐχετικὴν ἐπιστολὴν τοῦ Πατριάρχου διὰ τὴν Βασιλείαν αὐτοῦ, καὶ ἔκτοτε πάλιν ἀπομονάσας εἰς τὴν Ἄρκτον, ἔνθα ᾠκοδόμησε καὶ μονὴν ἐν τῷ μέσῳ τῶν παρ' αὐτοῦ βαπτισθέν-

των Λοπαρίων. Ἐν ᾧ δὲ ἐσωτερικῶς ἐχθροπράγει οὕτως αὐτὸς ὁ Ἰωάννης, ἐξωτερικῶς ἠγέρθησαν νέοι ἰσχυροὶ ἐχθροί. Ἡ δυστυχὴς Λιβωνία διετέλει οὖσα τὸ σκοπούμενον καὶ τὸ στάδιον σκληρᾶς πάλης. Ἐξ ἑνὸς κατηρήμουν αὐτὴν οἱ στρατοὶ τοῦ Ἰωάννου, ὅστις ἠγωνίζετο μὲν ν' ἀναδειχθῇ ἄναξ αὐτῆς, ἔδωκε δὲ τὸν ἰδανικὸν τίτλον τοῦ Βασιλέως τῆς Λιβωνίας εἰς τὸν Πρίγκιπα τῆς Δανίας Μάγνον, νυμφεύσας αὐτὸν μετὰ τῆς ἀνεψιᾶς αὐτοῦ· ἐξ ἄλλου δὲ εἰσέβαλον οἱ Σουηδοὶ, προσπαθοῦντες νὰ κρατήσωσι τῶν παραλίων. Ἀνεφάνη καὶ τρίτος ἰσχυρὸς πολεμιστὴς δραστικώτερος καὶ ἰσχυρότερος τῶν ἀντιζήλων αὐτοῦ, ὁ νέος Βασιλεὺς Στέφανος Βατόριος, ἐκλεχθεὶς ἐκ τῶν ἡγεμόνων τῆς Τρανσυλβανίας (τῆς Ἑπταπόλεως) μετὰ τὴν φυγὴν Ἐρρίκου τοῦ Βαλοᾶ. Πρὸ ὀλίγου ἔτι οἱ διάσημοι τῆς Πολωνίας καὶ τῆς Λιθουανίας προέτειναν τὸ στέμμα εἰς τὸν νέον υἱὸν τοῦ Ἰωάννου Θεόδωρον· ἀλλ' ὁ φιλόδοξος πατὴρ ἀντιποιούμενος τοῦτο, ἀπεστερήθη αὐτοῦ δι' ἀμφοτέρους. Τοῦτο αὐτὸ ἔμελλε νὰ ἐπαναληφθῇ μετά τινα ἔτη καὶ μεταξὺ τοῦ Σιγισμούνδου καὶ τοῦ Βλαδισλαύου τῆς Πολωνίας, ὡς πρὸς τὴν Ῥωσσίαν. Ὁ Βατόριος, ἥρως ἐγγηράσας εἰς τὰς μάχας, ἠμαύρωσε διὰ τῆς δόξης τῶν νικῶν αὐτοῦ τὰ ὅπλα τῶν Βοεβόδων ἡμῶν. Ἡ ἀρχαία Πολότσκη, εἰ καὶ κρατερῶς ὑπερασπιζομένη ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων, ἐνθαῤῥυνομένων ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου αὐτῆς Κυπριανοῦ, παρεδόθη. Ὁ ἐχθρὸς ἐκινήθη πρὸς αὐτὰ τὰ ὅρια ἡμῶν, καὶ μετέθηκε τὸ στρατόπεδον ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Πισκόβης, ἀλλ' ὁ γενναῖος Βοεβόδας Σχουΐσκης ἀπέκρουσε πάσας τὰς προσβολὰς αὐτοῦ, καὶ κατέστησε ματαίαν τὴν πολυχρόνιον πολιορκίαν.

Ἀκατανόητος δειλία, ἀποτέλεσμα τῶν ἐγκαρδίων ταραχῶν, ἐκυρίευσε τὴν ψυχὴν τοῦ Ἰωάννου. Καίτοι ἔχων πολυάριθμον στρατὸν, ἐζήτει συνδρομὴν ἐκ τῆς μεσιτείας τῶν ξένων δυνάμεων, μεθ' ὧν καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς μακροχρονίου βασιλείας αὐτοῦ, εἶχε σχέσεις φιλικάς τε καὶ ἐμπορικάς. Ὅθεν, ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ ὁ Πάπας παρενέβησαν εἰς τὰ πράγματα τῆς

Πολωνίας. Γρηγόριος ὁ ΙΓ΄ δὲν παρημέλησε ταύτην τὴν εἰς τοὺς ἰδίους αὐτοῦ σκοποὺς εὐνοϊκὴν περίστασιν· οὗτος ἔστειλε τὸν Ἰησουίτην Ἀντώνιον Ποσσεβῖνον πρὸς τοὺς διαμαχομένους, ὅστις, ἐν ἰδιότητι μεσάζοντος, περιφερόμενος ἀπὸ στρατοπέδου εἰς στρατόπεδον, διηυκόλυνε τὴν ἀνακωχὴν, ἀσύμφορον οὖσαν εἰς τὴν Ῥωσσίαν· διότι, μετὰ τοσαύτας θυσίας, παρεχώρησεν αὕτη τὴν Λιθωνίαν καὶ τὴν Πολότσκην εἰς τὴν Λιθουανίαν. — Ὁ πανοῦργος Ἀντώνιος ἐπροσπάθει νὰ προσαγάγῃ τὸν Ἰωάννην πρὸς τὸν Φλωρεντιανὸν σύνδεσμον, παρεμβάλλων, εἰς ἑκάστην πολιτικὴν ὁμιλίαν αὐτοῦ, λέξεις τινὰς περὶ τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν· ἀλλ' ὁ Ἰωάννης, οὐχ ἧττον ὀξύνους, ἐφρόντιζε ν' ἀπομακρύνῃ πᾶσαν περὶ τούτου διάλεξιν, ἵνα μὴ διὰ τῆς δυσαρεστήσεως τοῦ Ληγάτου βλάψῃ τὰ συμφέροντα αὐτοῦ. Ὅτε δὲ ἐβεβαιώθη περὶ τῆς ἀνακωχῆς, ἔδιδεν ἀποφασιστικωτέρας ἀπαντήσεις· ἐνίοτε δὲ, μὴ δυνάμενος νὰ μετριάσῃ τὸν ἐξαπτικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα, ἐξεφράζετο ἰσχυρῶς περὶ τῆς φιλοδοξίας καὶ τοῦ αὐτεξουσίου τῶν Πρωθιεραρχῶν τῆς Ῥώμης, καὶ πάλιν ἐμαλακαίνετο θεωρῶν τὴν ἀπαρέσκειαν τοῦ Ποσσεβίνου. Ἐν τοσούτῳ, εἰ καὶ παρακαλοῦντος τούτου, δὲν συνεχώρει εἰς τοὺς Ἑνετοὺς ἐμπόρους ν' ἀνεγείρωσιν εἰς τὸ Κράτος αὐτοῦ ἐκκλησίας Λατινικὰς, καὶ ἀπέπεμψε τὸν πρέσβυν μετὰ τιμῶν καὶ πλουσίων δώρων. Ἀλλ' ἡ ἀτελεσφόρητος ἐπίσκεψις τοῦ Ἀντωνίου εἰς Μόσχαν, ἀφῆκε βαθέα ἴχνη ἐν τῇ Λιθουανίᾳ, ἔνθα αἱ μετὰ ζήλου παραινέσεις καὶ ἡ πονηρὰ πολιτικὴ αὐτοῦ ἐγέννησαν, μετά τινα ἔτη, τὴν Οὐνίαν (τὴν μετὰ τοῦ Πάπα ἕνωσιν), τοσούτῳ ὀλεθρίαν εἰς τὰ χρονικὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς πατρίδος.

Ἡ καθυπόταξις τῆς Σιβηρίας παρὰ τοῦ Ἑρμὰκ, ὑπῆρξεν ἡ τελευταία λάμψις τῆς ἰσχύος τοῦ Ἰωάννου, μᾶλλον δοξασθέντος ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἢ ἐν τῇ Δύσει. Τρίτον Ταταρικὸν Βασίλειον ἔπιπτεν ἤδη πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ θρόνου αὐτοῦ, καὶ δὲν ἔμεινεν εἰ μὴ μία καὶ μόνη ταραχώδης Ὀρδὴ τῆς Κριμέας, μέχρι τῆς τελείας ἐξαλείψεως τῆς μνήμης τῶν Μογγόλων. Αὐτὸς δὲ ὁ

Ἰωάννης, πρόωρα ἔκλινε πρὸς τὸν τάφον, καταϰαεὶς ἐσωτεριϰῶς ὑπὸ τῆς φλογὸς τῶν παθῶν ὅλου τοῦ βίου αὐτοῦ. Κατέσεισεν αὐτὸν ἰσχυρῶς ἡ θλιβερὰ τελευτὴ τοῦ Καισαρίδου Ἰωάννου, ὃν ὁ παράφορος πατὴρ ἀπέϰτεινε μὲν διὰ τοῦ σϰήπτρου, ἐξαφθεὶς ὑπὸ ὀργῆς, συνῆλθε δὲ πάλιν εἰς ἑαυτὸν ἐπὶ τοῦ πτώματος. Πλούσια ἐλέη ὑπὲρ τῆς ψυχῆς τοῦ θανατωθέντος ἐστάλησαν εἰς τὸ Σινᾶ ὄρος, εἰς τὸν Ἄθω ϰαὶ εἰς τὸν Ἅγιον Τάφον. Κληρονόμοι δὲ τοῦ Τσάρου ἔμειναν ὁ ἀσθενὴς Θεόδωρος ϰαὶ τὸ νήπιον Δημήτριος, ὁ γεννηθεὶς ἐϰ τοῦ ἑβδόμου γάμου ϰαὶ μετὰ οἴϰτου ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ μνημονευόμενος. Ἐπὶ τέλους ἡ ψυχιϰὴ ἀσθένεια τοῦ Ἰωάννου μετεδόθη ϰαὶ εἰς τὸ σῶμα· περιστοιχούμενος ὑπὸ τοσούτων φασμάτων τῶν παρ' αὐτοῦ φονευθέντων, ἐσβέννυτο ὡς ὁ ἐρυθρὸς ἥλιος εἰς τὰ σϰοτεινὰ νέφη. Κατὰ τὴν ὥραν δὲ τοῦ θανάτου, ὁ Μητροπολίτης *Διονύσιος*, γνωρίζων τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ϰραταιοῦ, ἤρχισε νὰ ϰείρῃ αὐτὸν ἐπ' ὀνόματι τῆς ἀγαπητῆς αὐτοῦ μονῆς Βελοοζέρσϰης, ϰαὶ τότε δὲ οὐχὶ ὁ φοβερὸς Ἰωάννης, ἀλλ' ὁ ταπεινὸς μοναχὸς Ἰωνᾶς, παρέδωϰε τὸ πνεῦμα εἰς τὸν Ἐπουράνιον Κριτὴν τῆς φριϰτῆς αὐτοῦ ἐπὶ γῆς Βασιλείας.

ΜΕ'. *Διονύσιος.*

Ὡς γαλήνη μετὰ τριϰυμίαν ἐπῆλθεν (ἐν ἔτει 1582) ἡ εἰρηνιϰὴ ἐποχὴ τοῦ Θεοδώρου· ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ τὸ γένος τοῦ Ῥιουρίϰου ἀπεχαιρέτα τὴν Ῥωσσίαν, χέον ἐπ' αὐτὴν τὰς τελευταίας αὐτοῦ εὐεργεσίας, ϰαὶ μετὰ πομπῆς ἔγειναν ὁ ἀποχαιρετισμὸς οὗτος, ἐν τῷ μέσῳ τῶν φριϰῶν τοῦ Ἰωάννου ϰαὶ τῶν στάσεων τῶν ψευδωνύμων. Πέντε ἐϰ τῶν τῆς Δούμας Βογάρων διωρίσθησαν ὑπὸ τοῦ ἰσχυροῦ πατρὸς πλησίον τοῦ ἀδυνάτου υἱοῦ, οἱ Δοῦϰες Σχουΐσϰιοι, Μιστισλάβσϰιοι ϰαὶ Βέλσϰιοι, ϰαὶ οἱ συγγενεῖς Νιϰήτας Ῥωμάνοφ, θεῖος αὐτοῦ, ϰαὶ Βωρῆσος Γοδουνὸφ, γυναιϰάδελφος αὐτοῦ, μέλλων Τσάρος, ἐγϰαίρως λαβὼν τὰς ἡνίας τῆς Κυβερνήσεως ϰαὶ ἀπομαϰρύνας τοὺς λοιποὺς συνάρ-

χοντας. Τὸν δὲ ἀνήλικα Δημήτριον, μετὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Τσαρίνης Μάρθας, καὶ μετὰ πάσης τῆς αὐλῆς αὐτοῦ ἀπέστειλαν, ἵν' ἀνατραφῇ, εἰς τὴν ὑποτελῆ Οὔγλιτς. Κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ πατρὸς ἐστέφθη ἐπὶ τῆς βασιλείας ὁ Θεόδωρος· ὁ δὲ Μητροπολίτης Διονύσιος, ἐπιθεὶς ἐπ' αὐτὸν τὸ στέμμα τῶν Μονομάχων, ἔχρισεν αὐτὸν διὰ τοῦ Ἁγίου μύρου (ὅπερ ἔλαβεν ὁ Ἰωάννης παρὰ τοῦ Πατριάρχου), κατὰ τὴν τάξιν τῆς στέψεως τῶν Ἑλλήνων Αὐτοκρατόρων.

Διὰ τῆς σοφῆς διοικήσεως τοῦ Γοδουνὸφ εὐημέρει τὸ κράτος, εἰρηνεῦον μὲν πρὸς τὰ γείτονα κράτη Σουηδίαν καὶ Πολωνίαν (ἔνθα προσήγγιζε τὸ τέρμα τῶν λαμπρῶν ἡμερῶν αὐτοῦ ὁ γέρων Βατόριος), ἐκτεινόμενον δὲ πρὸς ἀνατολάς. Ἡ θεμελίωσις τῶν πόλεων Ἀρχαγγέλου καὶ Οὐράλης, τῶν κωμῶν τῶν Κοζάκων τοῦ Βόλγα, καὶ τῶν φρουρίων παρὰ τὸν Τέρεκον Ποταμὸν, ἐσημειοθέτησαν τὰ ἀπώτατα ἡμῶν ὅρια. Ἡ Σιβηρία, ἀφεθεῖσα μετὰ τὴν παρὰ τοῦ Ἔρμακ κυρίευσιν αὐτῆς, ἐκ δευτέρου ὑπετάχθη εἰς τοὺς Βοεβόδας τοῦ Τσάρου, οἵτινες κατῴκησαν πλησίον τῆς ἀρχαίας πρωτευούσης αὐτῆς Ἰσκέρου τοῦ Τοβόλσκου. Ὁ βασιλεὺς Κουτσοὺμ ἐδραπέτευσεν εἰς τὰς ἐρήμους πεδιάδας, τὰ αἰχμάλωτα τέκνα αὐτοῦ ἵσταντο ἤδη εἰς τὰς τάξεις τῶν αὐλικῶν, μετὰ τοῦ πρώην βασιλέως Κασιμόβης Συμεῶνος, ἐκ τοῦ γένους τῶν τῆς Καζάνης, μετονομασθέντος Μεγάλου Δουκὸς τῆς Τβέρης. Προσυπετάχθη καὶ ἕτερον βασίλειον, ἡ ἀρχαία Ἰβηρία, καταθλιβεῖσα παρά τε τῶν Περσῶν καὶ τῶν Τούρκων. Ὁ Βασιλεὺς αὐτῆς Ἀλέξανδρος ὤμοσεν ὅρκον ὑποταγῆς εἰς τὴν Ῥωσσίαν, καὶ ὁ Θεόδωρος ἀπέστειλεν εἰς τὰς ἐπαρχίας αὐτοῦ ἱερεῖς, πρὸς στήριξιν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῶν φώτων, μεταξὺ τῶν ἐκ τῶν πολυχρονίων ταλαιπωριῶν παθόντων.

Μόνη ἡ φιλοδοξία τοῦ Βωρήσου ἐτάραττε πρὸς ὥραν τὴν ἡσυχίαν τῶν ἀνακτόρων τοῦ Κρεμλίου, ἐξάπτουσα τὸ μῖσος τῶν Βοϊάρων, οὓς καὶ αὐτὸς πάλιν ἐξεδικεῖτο διὰ τῆς ἐξορίας. Ὁ

Δοὺξ Σχουίσκης, ὁμογνώμων τῷ Μητροπολίτῃ, ἠγέρθη κατὰ τοῦ Κυβερνήτου, καὶ ἤθελε νὰ καταπείσῃ τὸν Θεόδωρον νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τῆς ἀδελφῆς τοῦ Γοδουνὸφ, Εἰρήνης, ἕνεκα τῆς στειρείας αὐτῆς, ὡς ἔπραξε τοῦτο καὶ ὁ πάππος αὐτοῦ μετὰ τῆς Σολομωνίας· ἀλλ' ἡ σκευωρία ἀνεκαλύφθη. Ματαίως εἰρήνευε τὸν Σχουίσκην ὁ Διονύσιος μετὰ τοῦ Βωρήσου· ἡ δὲ εἰρήνευσις αὕτη ἦτον ἀσταθὴς, καὶ ὁ διάσημος πρόμαχος τῆς Πισκόβης ἐτελεύτησεν ἐν τῇ εἱρκτῇ τῆς Βελοοζέρσκης. Καὶ αὐτὸς ὁ Μητροπολίτης, ἀνὴρ χαρακτῆρος σταθεροῦ, ἐπονομασθεὶς Γραμματικὸς, ἕνεκα τῆς παιδείας καὶ τῆς εὐγλωττίας αὐτοῦ, ἔπαθεν ὑπὲρ τοῦ ἐνδόξου φίλου. Τολμήσας νὰ ἐλέγξῃ πρὸς τὸν Τσάρον τὸ αὐθαίρετον καὶ τὰς καταδιώξεις τοῦ Γοδουνὸφ, δὲν ἀντέσχεν ἐνώπιον τῆς ἐξουσίας τούτου. Στερηθεὶς τὴν καθέδραν, μετὰ τοῦ ἀφωσιωμένου εἰς αὐτὸν Ἀρχιεπισκόπου Βαρλαὰμ Κρουτίτσκης, ὁ Διονύσιος ἐξωρίσθη εἰς Νοβογόροδον, καὶ ἐκεῖ ἀπεβίωσεν εἰς τὴν πρώην αὐτοῦ Χουτίνειον μονήν. Κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν δὲ τοῦ Κυβερνήτου, ἀνεβίβασεν ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Μόσχας καὶ ἁπάσης Ῥωσσίας τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ῥωστοβίου, μόλις πρὸ ὀλίγου ὄντα Ἐπίσκοπον Κολόμνης, Ἰὼβ (τὸν ΜΓ'). Καὶ ἀπὸ τοῦδε (ἐν ἔτει 1587) ἀνοίγονται αἱ πλάκες τῶν Πατριαρχῶν.

ΟΙ ΠΑΤΡΙΑΡΧΑΙ.

Α'. Ὁ Ἰώβ.

Σπουδαῖον συμβὰν ἐτελέσθη τότε ἐν τῇ Ῥωσσικῇ Ἐκκλησίᾳ· σπουδαῖον ἕνεκα αὐτῆς τῆς ἐποχῆς, διότι ἡ πολιτικὴ εὐημερία ἔκλινεν ἤδη μετὰ τῆς σβεννυομένης γενεᾶς τοῦ Ῥιουρίκου, πρὸς τὴν πτῶσιν, καὶ προέστη μακροχρόνιος τρικυμία, καθ' ἣν ἡ Ἐκκλησία ἔσωσε τὴν πατρίδα διὰ τῶν Ἱεραρχῶν αὐτῆς, λαβόντων τὸ πηδάλιον, καὶ σπουδαῖον καὶ διὰ τὴν ἐξωτερικὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως. Παρῆλθον ἤδη ἑκατὸν σχεδὸν καὶ πεντήκοντα ἔτη ἀπὸ τῆς πτώτεως τῆς Βασιλευούσης, καὶ οἱ Μητροπολῖται ἁπάσης Ῥωσσίας, οἱ ἐγκαθιδρυόμενοι παρὰ τῆς συνόδου τῶν ἰδίων ἐπισκόπων, δὲν ἦσαν ἐπικεκυρωμένοι παρὰ τῶν Πατριαρχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καίτοι ἐξακολουθοῦντες ν' ἀριθμῶνται ἐν τῇ πνευματικῇ αὐτῶν δικαιοδοσίᾳ. — Ἡ πρώτη ἀρχὴ τῆς ἐπὶ τῷ τοιούτῳ συμφωνίας αὐτῶν, καὶ αἱ δυσχερεῖς περιστάσεις τῆς Ἀνατολῆς ἠδύναντο ἐν μέρει νὰ συγχωρήσωσι τὴν ἀνωμαλίαν ταύτην εἰς τὴν ἱεραρχικὴν ὑποτέλειαν, τοσούτῳ ἀπαραίτητον διὰ τὴν ἑνότητα τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλ' ὁ συνεχισμὸς τοιαύτης καταστάσεως ἠδύνατο νὰ καταντήσῃ ἐπικίνδυνος. Ἡ ἀπομάκρυνσις καὶ αὐτὴ ἡ ἔκτασις τῆς Ῥωσσικῆς Ἐκκλησίας, ἀπώθουν ἀκουσίως τὴν ἄμεσον ἐξάρτησιν αὐτῆς ἀπὸ τοῦ δυστυχοῦντος θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως· ἀλλ' ἄλλως ἀδύνατον ἦτο εἰς αὐτὴν νὰ ἔχῃ τὸ αὐθύπαρκτον, ἄνευ τῆς συμφωνίας τῶν τεσσάρων Οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν, ἵνα μὴ ἐμπέσῃ εἰς τὸν ὀλέθριον ἀπὸ τῆς ἑνότητος χωρισμόν.

Ὁ δὲ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, προνοῶν περὶ τῆς Ἐκ-

κλησίας, ἣν ἐκτήσατο διὰ τοῦ τιμίου αὐτοῦ αἵματος, Αὐτὸς τὰ πάντα ἀνῳκοδόμησε πρὸς τὸ ἀγαθὸν διὰ τοιούτων οἰκονομιῶν, αἵτινες ἐξωθεν μὲν φαίνονται ἐνίοτε μόνον τυχηρά τις συγκυρία περιστάσεων, κατ' οὐσίαν δὲ εἶνε μυστηριώδεις ὁδοὶ τῆς Θείας Προνοίας. Ἐπὶ μικρὸν διάστημα χρόνου δύω Πατριάρχαι, ὁ Ἀντιοχείας καὶ ὁ Κωνσταντινουπόλεως, ἦλθον εἰς τὴν πατρίδα ἡμῶν ἵνα ζητήσωσιν ἔλεος· ὁ δὲ εὐλαβὴς Τσάρος Θεόδωρος, τέρπων τὴν ψυχὴν αὐτοῦ διὰ τῆς εὐπρεπείας τῶν ἐκκλησιαστικῶν τελετῶν, ἐπεθύμησε νὰ ὑψώσῃ καὶ διὰ τῆς πατριαρχικῆς ἀξίας τοὺς Μητροπολίτας ἁπάσης Ῥωσσίας, καὶ αὕτη ἡ ἐκουσία ὁρμὴ τῆς καρδίας αὐτοῦ, ὑπῆρξεν ἴσως καὶ ἡ μοναδικὴ αὐθύπαρκτος ἐνέργεια πάσης αὐτοῦ τῆς Κυβερνήσεως, εἰς ἣν δὲν συνανεμίχθη ἡ φιλοδοξία τοῦ Βωρήσου. — Ἡ συνοδικὴ ἐγκαθίδρυσις τοῦ πέμπτου Πατριάρχου, ἀντὶ τοῦ ἀποστατήσαντος ἐκείνου τῆς Ῥώμης, παρίστατο τοσούτῳ μέγα συμβὰν εἰς τὸν ἐκκλησιαστικὸν κόσμον, ὡς φαίνεται ἐξ αὐτῶν τῶν ἐκφράσεων τῶν συγχρόνων πράξεων, ὥστε αὐτὸ οὐδόλως ἠδύνατο νὰ ἐμβῇ εἰς τοὺς πολιτικοὺς ὑπολογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων καὶ τοῦ αἰῶνος, ζώντων μᾶλλον δι' ἐκκλησιαστικοῦ, ἢ πολιτικοῦ βίου. Αὐτὴ ἡ βαθμηδὸν πορεία τοῦ προκειμένου ἀποδεικνύει μετὰ πόσης δειλίας προέβαινον πρὸς αὐτό· τὸ μᾶλλον δ' ἀξιοσημείωτον εἶνε, ὅτι ἡ Ῥωσσικὴ Ἐκκλησία ἔμαθε τοῦτο μόλις μετὰ τὴν συμφωνίαν τοῦ Τσάρου μετὰ τοῦ Πατριάρχου τῆς Βασιλευούσης.

Κατὰ τὸ 1580 ἔτος, ἔτι ἐπὶ τοῦ Μητροπολίτου Διονυσίου, ὅτε ἦλθεν εἰς Μόσχαν ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας *Ἰωακεὶμ*, ἡ συνάντησις αὐτῶν ἐν τῷ Καθολικῷ τῆς Κοιμήσεως ἐγέννησε τὴν πρώτην ἰδέαν περὶ ἐγκαθιδρύσεως Πατριαρχείου· διότι πολλάκις ἐκ μικρῶν παράγονται μεγάλα. — Ὁ Μητροπολίτης Διονύσιος δὲν ἤθελε νὰ παραχωρήσῃ τὰ πρωτεῖα εἰς τὸν Πατριάρχην Ἰωακεὶμ, καὶ ηὐλόγησεν αὐτὸν πρὶν ἢ αὐτὸς λάβῃ παρ' ἐκείνου τὴν εὐλογίαν, ὅπερ τότε ἀμέσως ὑπεσήμανεν εἰς

αὐτὸν ὁ Πατριάρχης. Μετ' οὐ πολὺ ὁ εὐσεβὴς Ἄναξ, ἐκθεὶς εἰς τὴν Βοϊαρικὴν αὐτοῦ Δεῦμαν τὰ περὶ τοῦ ἀρχαίου καὶ τοῦ νέου τρόπου τῆς ἐγκαθιδρύσεως τῶν Μητροπολιτῶν ἡμῶν, ἔκρινεν, ὅτι ἤθελεν εἶναι καταλληλότερον νὰ ἐγκαταστήσωμεν ἐν αὐτῇ τῇ Ῥωσσίᾳ Πατριάρχην, καὶ ἔστειλε τὸν Βοϊάρον Γοδουνὸφ ἵνα συμβουλευθῇ περὶ τούτου μετὰ τοῦ Ἱεράρχου τῆς Ἀντιοχείας· ἀλλ' ὁ Ἰωακεὶμ ἀπεφάνθη, ὅτι τοῦτο ἀνήκει εἰς τὴν κρίσιν ὁλοκλήρου τῆς ἐν Βασιλευούσῃ Συνόδου, καὶ ὑπεσχέθη μόνον νὰ συμβουλευθῇ μετά τε τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν λοιπῶν Πατριαρχῶν.

Μετὰ παρέλευσιν δύω ἐτῶν, ἐπὶ τοῦ Μητροπολίτου *Ἰὼβ*, ἐπεσκέφθη τὴν Ῥωσσίαν αὐτὸς ὁ τῆς Βασιλευούσης Πατριάρχης *Ἱερεμίας ὁ Β'*, διάσημος διά τε τὴν παιδείαν αὐτοῦ καὶ τὰ ὅσα ὑπέστη χάριν τῆς Ἐκκλησίας, — ὅστις καὶ ἐξωρίσθη παρὰ τοῦ Σουλτάνου Μουράτου εἰς Ῥόδον διὰ τὴν σταθερὰν ὑπεράσπισιν τῶν δικαίων αὐτῆς. Ὁ Ἱερεμίας, στερηθεὶς τοῦ ἀρχαίου πατριαρχικοῦ Ναοῦ, ἦλθε νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν τοῦ Τσάρου Θεοδώρου, ὃν προειδοποιημένος παρὰ τοῦ τῆς Ἀντιοχείας περὶ τῆς ἐπιθυμίας τούτου, καὶ ἐγένετο δεκτὸς μετὰ τῶν τιμῶν, τῶν προσηκουσῶν τῷ Οἰκουμενικῷ Ποιμενάρχῃ, ἐξ οὗ ἐξηρτᾶτο καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Μόσχας. Ὁ Ἄναξ, χαροποιηθείς, προέτεινε τῷ Ἱεράρχῃ νὰ μείνῃ διὰ παντὸς ἐν Ῥωσσίᾳ, πρὸς ἀποφυγὴν τῶν κατὰ τὴν Ἀνατολὴν ταλαιπωριῶν, καὶ στερεώσῃ πατριαρχικὸν θρόνον ἐν τῇ πρωτευούσῃ πόλει Βλαδιμίρῳ· διότι ὁ Θεόδωρος, εἰ καὶ ἐπιθυμῶν νὰ ἔχῃ ἐν Ῥωσσίᾳ Πατριάρχην, ἀμφεταλαντεύετο εἰσέτι, ἵνα μὴ ἐξ ἑνὸς προσβάλῃ τὰ δικαιώματα τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως διὰ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ῥωσσικῆς Ἐκκλησίας, ἐξ ἄλλου δὲ ἀπέφευγε τὸ νὰ βλέπῃ πλησίον αὐτοῦ Πρωθιεράρχην ἀλλοδαπὸν, μὴ γνωρίζοντα οὔτε τὰ ἤθη ἡμῶν, οὔτε τὴν γλῶσσαν πρὸς τὸ παραινεῖν· δὲν ἤθελεν ἐπίσης νὰ πικράνῃ καὶ τὸν Μητροπολίτην Ἰὼβ, προστατευόμενον παρὰ τοῦ Γοδουνὸφ, καὶ ἐν τούτῳ φαίνεται ἡ μονα-

δικὴ μετοχὴ τῶν προσωπικῶν σποπῶν τοῦ Βοϊάρου κατὰ τὸ τοσούτῳ σπουδαῖον περὶ τῆς ἐκκλησίας ἀντικείμενον.

Ὁ Ἱερεμίας, γέρων πολύπειρος, ὡς λευκανθεὶς εἰς τὰς δεινὰς περιστάσεις τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ζηλωτὴς πρὸς διατήρησιν τοῦ ἰδίου αὐτοῦ θρόνου, δὲν ἠδύνατο νὰ συγκατανεύσῃ εἰς τὴν Βασιλικὴν πρότασιν, καὶ εἶδε καθαρῶς ὅτι ἡ ἐν Βλαδιμίρῳ, μακρὰν τῆς καθέδρας, διαμονὴ αὐτοῦ θέλει καταστήσειν αὐτὸν ἀνωφελῆ ἐπίσης καὶ εἰς ἀμφοτέρας τὰς Ἐκκλησίας, τῆς τε Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Μόσχας, καὶ ἐζήτει τὴν ἄδειαν ν' ἀπέλθῃ εἰς Βασιλεύουσαν. Ἐπὶ τέλους, μετὰ τὴν νέαν ἐπιμονὴν τοῦ ἄνακτος ἀπεφάσισεν αὐτὸς νὰ ἐγκαθιδρύσῃ τὸν παρ' ἐκείνου ἐκλεχθέντα Μητροπολίτην *Ἰὼβ* Πατριάρχην πασῶν τῶν Ῥωσσιῶν. Πομπώδης Σύνοδος πάντων τῶν Ῥώσσων Ἀρχιερέων προσεκλήθη εἰς τὴν πρωτεύουσαν· αὐτὸς δὲ Τσάρος προέτεινεν εἰς αὐτοὺς νὰ συσκεφθῶσι περὶ ἐγκαταστάσεως Πατριαρχείου ἐν Μόσχᾳ, καὶ ἡ Σύνοδος ἐνεπιστεύθη τὰ πάντα εἰς τὴν θέλησιν τοῦ Ἄνακτος, πεποιθυῖα βεβαίως εἰς τὸν εὐσεβῆ ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἐκκλησίας ζῆλον αὐτοῦ. Προσῆλθον ὅθεν εἰς τὸν ναὸν τῆς Κοιμήσεως πρὸς ἐκλογὴν τριῶν Ἱερῶν ἀνδρῶν, ἐναποθέντες τὴν ἀποτελεσματικὴν ἐκλογὴν εἰς τὸν Τσάρον. Ὁ Πατριάρχης Ἱερεμίας ἐκόμισε τὰ ὀνόματα αὐτῶν εἰς τ' ἀνάκτορα, καὶ ὁ Θεόδωρος ἔστη ἐπὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ *Ἰώβ*.

Ἀλλ' ὅτε ἅπαξ ἐζητήθη ἡ νόμιμος συγκατάθεσις παρὰ τοῦ θρόνου τῆς Βασιλευούσης (ἐν ἔτει 1588), περὶ τῆς αὐτοκεφάλου ὑπάρξεως τῆς Ῥωσσικῆς Ἐκκλησίας, ὁ Ἄναξ ἤρχισε νὰ προσέχῃ, ἵνα μὴ προσβληθῶσι κατ' οὐδὲν τὰ δίκαια τῆς ἀδελφικῆς ἰσότητος μεταξὺ τῶν δύω Πρωθιεραρχῶν, καὶ ἵνα, ἐκ πρώτης στιγμῆς, ὁ Μόσχας Ἰὼβ ἐνδυθῇ τὴν πλήρη ἀπὸ τῆς Βασιλευούσης ἀνεξαρτησίαν. Ὅθεν, ἐπὶ τῆς ἀναγορεύσεως αὐτοῦ, διετάχθη ὁ Μόσχας ν' ἀσπασθῇ ἀδελφικῶς εἰς τὸ στόμα τὸν Ἱερεμίαν, καὶ νὰ μὴ ἀφήσῃ τὴν βακτηρίαν αὐτοῦ, ἐὰν καὶ ἐκεῖνος δὲν ἀφήσῃ τὴν ποιμαντικὴν ῥάβδον· ἠλλάχθη δὲ καὶ ἡ τάξις τῆς

ἀναγορεύσεως ἡ προβληθεῖσα παρὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Δεσπότου. Ὁ Ἰὼβ, φέρων λαμπάδα εἰς χεῖρας, δὲν ἐξεφώνησε πρὸς αὐτὸν εὐχαριστήριον λόγον ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Καθολικοῦ, κατὰ τὴν ἀρχαίαν τάξιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως· ἀλλ' ἀμφότεροι ἐδεξιώθησαν ἀλλήλους ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος, καὶ ἀπεχωρίσθησαν μετὰ τῶν ἴσων τιμῶν διὰ πυλῶν διαφόρων· τὴν δὲ τελετὴν τῆς χειροτονήσεως ἐξετέλεσεν ὁ Ἱερεμίας συνοδικῶς, ἐπαναλαβὼν ἐκ νέου ἐπὶ τοῦ ἐκλεχθέντος ὅλην τὴν ἀκολουθίαν τῆς ἐπισκοπικῆς χειροτονίας· διότι ἡ διπλῆ χάρις ἐκρίθη τότε ἀναγκαία εἰς τὸν ἀνώτατον ποιμένα τῆς Ἐκκλησίας, ἔπειτα ἀμφότεροι οἱ Πατριάρχαι ἐκάθησαν ὁμοστοίχως ἐπὶ τοῦ ἀνυψωμένου ἄμβωνος, καὶ ὁ Ἄναξ ἐνεχείρισε πολύτιμον βακτηρίαν τῷ Ἰὼβ, μετὰ πλουσίου μανδύου καὶ λευκοῦ καλυμμαυχίου, κεκοσμημένου διὰ πολυτίμων λίθων. Ἡ βασιλικὴ τράπεζα ἀνέμενεν εἰς τὰ ἀνάκτορα τοὺς Πρωθιεράρχας, καὶ αὐτὸς ὁ ἀρχιιπποκόμος Βοϊάρος Γοδουνὸφ ἐβρυταγώγησε τὸν ἵππον τοῦ νέου Πατριάρχου Μοσχοβίας, ὅτε κατὰ τὴν συνήθειαν ἤλασεν αὐτὸς ἵνα εὐλογήσῃ ἅπασαν τὴν πόλιν κύκλῳ τῶν τειχῶν αὐτῆς· — ἐσφράγισαν δὲ τὴν τελετὴν μεγαλοπρεπῆ ἀμοιβαῖα δῶρα τοῦ τε Τσάρου καὶ τοῦ Πατριάρχου.

Μετὰ παρέλευσιν ἡμερῶν τινῶν, ὁ Ἰὼβ ἐγκαθίδρυσε, παρόντος τοῦ Παναγιωτάτου Ἱερεμίου, δύω πρώην Ἀρχιεπισκόπους, τὸν Νοβογορόδου Ἀλέξανδρον καὶ τὸν Ῥωστοβίου Βαρλαὰμ, Μητροπολίτας τῶν αὐτῶν ἐπαρχιῶν, καὶ ἔπειτα ἑτέρους δύω, τὸν Ἐπίσκοπον Κρουτίτσκης Γελάσιον, τοποτηρητὴν τῆς Πατριαρχικῆς ἐπαρχίας, καὶ τὸν ἀρχιμανδρίτην τοῦ μοναστηρίου τῆς Καζάνης, τὸν διάσημον Ἑρμογένην, Μητροπολίτην Καζάνης. Οἱ δύω πρῶτοι ἦσαν ἐκ τῶν ὑποψηφίων εἰς τὴν Πατριαρχίαν, ὅτε ἐξελέχθη ὁ Ἰὼβ, καὶ ἑκάτερος αὐτῶν, μετὰ δύω ἀρχιμανδριτῶν προὐτάθη ἔπειτα εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Τσάρου διὰ τὴν μητρόπολιν αὐτοῦ. Ὁ Τσάρος Θεόδωρος Ἰωαννίδης προσυνεφώνησε μετὰ τοῦ Παναγιωτάτου Ἱερεμίου, ὅπως οἱ Πατριάρχαι Μόσχας διορίζωνται παρὰ τῆς Συνόδου τῶν ἰδίων αὐτῶν Ἐπι-

σκόπων, εἰδοποιουμένου μόνον τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἀντειδοποιοῦντος καὶ τούτου ἑκάστοτε πρὸς τὸν Ῥωσσικὸν θρόνον τὴν ἀλλαγὴν τῶν οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν. Περὶ δὲ τῆς συνοδικῆς ἐκλογῆς, ἀπεφασίσθη τότε ἐπίσης ν' αὐξήσωσιν ἐν τῇ Ῥωσσικῇ Ἐκκλησίᾳ τὸν ἀριθμὸν τῶν Μητροπόλεων μέχρι τεσσάρων, καὶ νὰ προβιβάσωσιν ἐξ ἐπισκοπὰς εἰς Ἀρχιεπισκοπὰς, ἤτοι τὰς Βολογόδου, Σουσδάλης, Νιζεγορόδου, Σμολένσκης, Ῥιαζάνης καὶ Τβέρης, καὶ νὰ προσθέσωσιν εἰς τὰς ὑπαρχούσας ἐπισκοπὰς Κολόμνης καὶ Βριάνσκης, ἔτι πέντε, ἤτοι τὴν Πισκόβην, τὴν Ῥιζὲφ Βολοδιμίρου, τὴν παρὰ τὸν Οὐστιοῦγον, τὴν Βελοόζερον καὶ τὸ Δημήτροβον.

Ὁ Τσάρος, πρὸς πλείονα ἀσφάλειαν, διέταξε νὰ ἐκθέσωσιν ἐπὶ περγαμηνοῦ πᾶσαν ταύτην τὴν νέαν σύστασιν τῶν Μητροπόλεων, Ἀρχιεπισκοπῶν καὶ Ἐπισκοπῶν, ὡς ἐπίσης καὶ τὰ τῆς ἀφίξεως τοῦ Ἱερεμίου, τὴν παρ' αὐτοῦ χειροτονίαν τοῦ Ἰὼβ, καὶ τὴν δοθεῖσαν συγκατάθεσιν περὶ τοῦ μέλλοντος διορισμοῦ τῶν Πατριαρχῶν ἁπάσης Ῥωσσίας παρὰ τῆς συνόδου τῶν ἰδίων αὐτῆς Ἀρχιερέων. Ὑπεκύρωσε δὲ τὸ χρυσόβουλλον διά τε τῆς Βασιλικῆς αὐτοῦ σφραγίδος καὶ διὰ δύω Πατριαρχῶν, καὶ διὰ τῶν σφραγίδων πάντων τῶν Ἀρχιερέων τῶν τε ἡμετέρων καὶ τῶν Ἑλλήνων· εἰς δὲ τὴν ὑπογραφὴν συμμετέσχον οἱ πλεῖστοι τῶν Ῥώσσων Ἀρχιμανδριτῶν καὶ ἡγουμένων, μετὰ τῶν Ἀρχιμανδριτῶν τῆς Βασιλευούσης, τῶν ἁγίων ὀρέων τοῦ τε Σινᾶ καὶ τοῦ Ἄθω καὶ τῶν τοῦ Ἁγίου Τάφου, ἐλθόντων μετὰ τοῦ Πατριάρχου. Ἔαρος δὲ ἀρχομένου, ἀπελύθη ὁ Ἱερεμίας μετὰ μεγάλων δώρων καὶ τιμῶν, ὑποσχεθεὶς νὰ στείλῃ ἐν τάχει ἐπικυρωτικὸν γράμμα τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

Ἐν τούτῳ τῷ μεταξύ, ἡ μεταβολὴ τῶν ἐξωτερικῶν σχέσεων τοῦ Πρωθιεράρχου Μόσχας πρὸς τὸν τῆς Βασιλευούσης, ὅτι δηλαδὴ ὢν τέως ὑποτεταγμένος ἐγένετο ὅμοιος αὐτῷ Πατριάρχης, δὲν ἤλλαξε τὰς ἐσωτερικὰς αὐτοῦ σχέσεις πρὸς τὴν ἑαυτοῦ Ἐκκλησίαν. Ἐμεγαλύνθη μόνον ὁ τίτλος· ἀλλ' ὁ Μητροπολίτης, γενόμενος

Πατριάρχης, δὲν ἀπέκτησε νέα δικαιώματα ἐπὶ τῶν Ἐπισκόπων αὐτοῦ. — Διεφυλάχθη ἀνέπαφος ἡ ἐκκλησιαστικὴ δικαιοδοσία ἐπὶ τὸ ὑπ' αὐτὸν Ἱερατεῖον καὶ ἐπὶ τὰ αὐτῷ ἀνήκοντα κτήματα, ἐξαιρουμένων ἐκείνων τῶν μονῶν, εἰς ἃς ἦτο συγχεχωρημένον, διὰ τῶν ἀδικάστων χρυσοβούλλων τῶν μεγάλων Δουκῶν, νὰ ἔχωσιν ἰδίαν δικαιοδοσίαν· διετηρήθησαν δὲ καὶ τὰ συνήθη δικαιώματα, ὡς πρὸς τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν δικαστικῶν ὑποθέσεων τῶν ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω δικαιοδοσίαν ὑπαγομένων· οἷον τῶν γάμων, τῶν κληρονομιῶν, τῶν διαθηκῶν, τῶν ἱεροσυλιῶν καὶ λοιπῶν, ὡς καὶ ὁ νόμιμος φόρος, ὃν ἐλάμβανον οἱ Μητροπολῖται παρ' ἑκάστης ἐνορίας τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτῶν ἐπαρχίας, καὶ τὰ προσδιωρισμένα χρήματα διὰ τὴν χειροτόνησιν τῶν διακόνων καὶ ἱερέων, καὶ τὰ δῶρα ἐπὶ τῆς προχειρήσεως τῶν Ἐπισκόπων. Δὲν παρήλλαξεν οὔτ' αὐτὴ ἡ αὐλὴ τῶν ἀρχαίων Μητροπολιτῶν, συνισταμένη ἐκ τῶν ἰδίων αὐτῶν Βοϊάρων, εὐγενῶν καὶ γραμματέων, τῶν παίδων τῶν Βοϊάρων καὶ τῶν κατωτέρων ὑπαλλήλων, κατὰ μίμησιν τῆς τοῦ Μεγάλου Δευκός. Ὡς πρὸς τὴν σχέσιν δὲ μετὰ τοῦ Μονάρχου, ὁ Πατριάρχης ἔμεινεν εἰς τὴν ἱερὰν ἐκείνην κατάστασιν εἰς ἣν ἔκπαλαι ἔθεσεν ἡ Οἰκουμενικὴ Ἐκκλησία τοὺς Ἱεράρχας αὐτῆς, ἐνώπιον τοῦ Κωνσταντίνου, τοῦ Θεοδοσίου, τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ἄλλων μεγίστων Αὐτοκρατόρων. Ὡς πνευματικὸς πατὴρ καὶ πρὸς Θεὸν ὑπὲρ τοῦ Τσάρου εὐχέτης, ὁ Ἰὼβ προσεκαλεῖτο εἰς τὰ συμβούλια αὐτοῦ, μὴ ἐπεμβαίνων ὅμως αὐθαιρέτως, καὶ διὰ τῆς εὐλογίας αὐτοῦ ἐπεραιοῦντο αἱ ὑποθέσεις αἱ προτεινόμεναι αὐτῷ ἐπ' ἀναθεωρήσει παρὰ τοῦ Ἄνακτος, ὅστις ἐνεπιστεύετο εἰς τὴν πεῖραν αὐτοῦ κατὰ τὰς δεινὰς τῆς βασιλείας περιστάσεις.

Ἓν ἔτος μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ἱερεμίου, ὁ Μητροπολίτης Τυρνόβου καὶ πάσης Βουλγαρίας Διονύσιος, ἐκ τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ γένους τῶν Καντακουζηνῶν καὶ τῶν Παλαιολόγων, ἐκόμισεν εἰς Μόσχαν, πρὸς τὸν Τσάρον καὶ πρὸς τὸν Πατριάρχην, τὸ συνοδικὸν ἐπικυρωτικὸν γράμμα τῶν Οἰκουμενικῶν Ἱεραρχῶν, οἵτινες, ἀναγνωρίζοντες μετ' ἀγάπης τὸν Πατριάρχην τῆς Μό-

σχας συναδελφὸν αὐτῶν ἀντὶ τοῦ τῆς Ῥώμης, ἀποσπασθέντος, ἔδωκαν αὐτῷ τὸν πέμπτον βαθμὸν ἐν τῇ ἱεραρχίᾳ τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, εἰς δὲ τὰς δεήσεις αὐτῆς ἔθηκαν αὐτὸν μετὰ τὸν τῶν Ἱεροσολύμων, εἰ καὶ ἡ πρώτη ἐπιθυμία τοῦ Θεοδώρου ἦτο, ἵνα ὁ τῆς Μόσχας Πρωθιεράρχης μνημονεύηται τρίτος, ὑποχωρῶν εἰς τὸν τῆς Ἀλεξανδρείας, χάριν μόνον τοῦ τίτλου αὐτοῦ ὡς Κριτοῦ τῆς Οἰκουμένης. Τὸ χρυσόβουλλον τοῦτο ὑπέγραψαν μόνον οἱ τρεῖς Πατριάρχαι, ὁ Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίας, ὁ Ἀντιοχείας Ἰωακεὶμ καὶ ὁ Ἱεροσολύμων Σωφρόνιος, ἀποθανόντος τοῦ τετάρτου, ἤτοι τοῦ Ἀλεξανδρείας, καὶ ἐκτὸς τούτων τεσσαράκοντα δύω Μητροπολῖται τῆς Ἀνατολῆς, δεκαεννέα Ἀρχιεπίσκοποι καὶ εἴκοσιν Ἐπίσκοποι μετὰ τῆς λοιπῆς ἱερᾶς Συνόδου. Οὐχ ἧττον ὅμως, ὁ Τσάρος καὶ ὁ Πατριάρχης, ἐξηκολούθουν νὰ ἐπιμένωσι περὶ τοῦ τρίτου βαθμοῦ· ὁ δὲ ἁγιώτατος Ἰὼβ, ἐπὶ τῆς πομπώδους ἀναχωρήσεως τοῦ Μητροπολίτου Τυρνόβου Διονυσίου, δὲν ἐδέχθη τὴν πρότασιν αὐτοῦ περὶ ἐκλογῆς τινὸς ἐκ τῶν Ἑλλήνων Μητροπολιτῶν, ὡς ἀντιπροσώπου αὐτοῦ ἐνώπιον τοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Πατριαρχικοῦ θρόνου, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν λοιπῶν Ἀνατολικῶν Ἱεραρχῶν. Μετὰ μεγάλης τιμῆς καὶ μετὰ πλουσιωτάτων δώρων πρὸς πάντας τοὺς Πατριάρχας ἀπέλυσεν ὁ Ἄναξ τὸν Μητροπολίτην Διονύσιον, καὶ, ἐν διεξοδικῇ ἐπιστολῇ, ἐξέθηκε καὶ πάλιν πρὸς ἅπασαν τὴν Σύνοδον, πρὸ πάντων δὲ πρὸς τὸν Δεσπότην Κωνσταντινουπόλεως, πάντα τὰ τῆς ἐλεύσεως, καὶ τὰ τῆς συμβουλῆς τοῦ Διονυσίου περὶ ἐκλογῆς ἀντιπροσώπου, ὡς καὶ περὶ τοῦ βαθμοῦ αὐτοῦ τοῦ Ἰὼβ, στέλλων καὶ γενναίαν προσφορὰν πρὸς ἀνέγερσιν νέας πατριαρχικῆς ἐκκλησίας, ἀντὶ τοῦ ἀρχαίου ναοῦ τοῦ Παντοκράτορος, ἁφαιρεθέντος ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Μουράτου.

Ὅτε καθίστατο οὕτως ἡ ἐν Ῥωσσίᾳ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, τότε μέγας κίνδυνος ἀπήλει αὐτὴν κατὰ τὰ μεθόρια τῆς Πολωνίας καὶ τῆς Λιθουανίας, ἕνεκα τῆς ἐκλογῆς τοῦ νέου αὐτῶν Βασιλέως. Ἐκλονεῖτο ἡ ἀναρχικὴ Πολωνία εἰς τὴν ἐν Κρακοβίᾳ

Δίαιταν, ἔνθα μεταξὺ τῶν τοῦ σαλευομένου αὐτῆς θρόνου τριῶν ἀπαιτητῶν, Μαξιμιλιανοῦ τῆς Αὐστρίας, Σιγισμούνδου τῆς Σουηδίας καὶ αὐτοῦ τοῦ Θεοδώρου τῆς Ῥωσσίας, ἅπασα ἡ τοῦ λαοῦ πληθὺς ἔκλινεν ἤδη ὑπὲρ τοῦ Τσάρου· ἀλλ' ἡ ἀποφασιστικὴ ἀπάντησις τῶν μεγάλων πρέσβεων ἡμῶν, περὶ τῆς ἀμετατρέπτου ὀρθοδοξίας τοῦ Ἄνακτος, ἤνοιξε τὴν ὁδὸν εἰς τὸν βασιλόπαιδα τῆς Σουηδίας, καὶ ἅμα τῇ ἐπὶ τὸν θρόνον ἀναβάσει τοῦ Σιγισμούνδου, ζηλωτοῦ τῆς Ῥώμης ἤρχισεν ἡ ἐχθρικὴ ἐκείνη πολιτικὴ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ἐναντίον τῆς Ῥωσσίας, ἥτις τοσούτῳ σκληρῶς ἀντήχησεν εἰς τὴν Οὐνίαν καὶ εἰς τοὺς Ψευδωνύμους, καὶ ἐπὶ τέλους εἰς τὸν ἐξαφανισμὸν τῆς Μόσχας. Ὁ Θεόδωρος, ὡσεὶ προαισθανόμενος τὴν ἐκ τοῦ Σιγισμούνδου θύελλαν, παντοίοις τρόποις ἔπειθε τὸν Μαξιμιλιανὸν ὅπως μὴ παραχωρήσῃ εἰς ἐκεῖνον τὸ στέμμα τῆς Πολωνίας· ἀλλ' αἱ φιλικαὶ σχέσεις μετὰ τοῦ Καίσαρος καὶ τὰ πλούσια τοῦ Τσάρου δῶρα, τὰ προσδιορισθέντα διὰ τὴν κοινὴν σταυροφορικὴν ἐκστρατείαν, ὑπῆρξαν τὸ μόνον προϊὸν τοῦ ἐπιθυμητοῦ τῶν δύω Ἀνάκτων συνδέσμου.

Ἤρχισαν αἱ μεθόριοι ἔριδες μετὰ τῆς Σουηδίας, διὰ τὰς συνεχεῖς εἰσβρομὰς αὐτῆς εἰς τὴν Κορελίαν, ἔνθα ἐλεηλάτει τὰ κτήματα τοῦ μοναστηρίου Σολοβέτσκης καὶ τὰς μικρὰς καὶ ἀπροστατεύτους σκήτας. Ὁ Ἄναξ, μὴ λαβὼν ἱκανοποίησιν, ἐστράτευσεν αὐτὸς κατὰ τῆς Νάρβας· ἀλλ' ὅμως, ἁλούσης δι' ἐφόδου τῆς πόλεως ταύτης, ἔπαυσεν ὁ πόλεμος, παρασχὼν εἰς τὴν Ῥωσσίαν φρούριά τινα μεθόρια καὶ ὀλιγοχρόνιον ἀνακωχήν· οἱ δὲ ἐχθρικοὶ σκοποὶ τῆς Σουηδίας ἐφανερώθησαν κατὰ τὴν πρώτην εὐμενῆ εἰς αὐτὴν περίστασιν, ἐν καιρῷ τῶν στάσεων τῶν Ψευδωνύμων. Ἀλλὰ τὸ ὀλεθριώτατον συμβὰν τῆς ἐποχῆς ταύτης, ἐξαγορασθὲν ἔπειτα διὰ τοσαύτης χύσεως χριστιανικοῦ αἵματος, ὑπῆρξεν ἡ δυστυχὴς τελευτὴ τοῦ Καισαρίδου Δημητρίου, ὀκταετοῦς ἀδελφοῦ τοῦ Θεοδώρου, δολοφονηθέντος ἐν Οὔγλιτς. Κατὰ τὸ λέγειν πάντων τῶν χρονογράφων καὶ τὴν δμῴψυχον φωνὴν τοῦ λαοῦ, ἔπεσεν ἐκεῖνος ὑπὸ τὰς χεῖρας ἀνθρώπων, σταλέντων κρυφίως παρὰ τοῦ Γοδου-

νόφ, ἐξ ὑποψίας τῆς πρὸς αὐτὸν ἀποστροφῆς τοῦ Δημητρίου, καὶ ἵνα, ἐξαλειφθέντος τοῦ τελευταίου τούτου Βασιλικοῦ βλαστοῦ, τὸ Ῥωσσικὸν κράτος περιέλθῃ εἰς τὸ γένος τοῦ Γοδουνόφ. Ὁ Δοὺξ Βασίλειος Σχουίσκης, πεμφθεὶς παρὰ τοῦ Τσάρου εἰς Οὔγλιτς, πρὸς ἀνάκρισιν τοῦ αἱματηροῦ περιστατικοῦ, κατηγόρησεν ἐπὶ στάσει τοὺς πολίτας τοὺς θανατώσαντας τοὺς δολοφόνους τοῦ Καισαρίδου, τοὺς δὲ θείους αὐτοῦ Ναγίους καὶ πάντας τοὺς περὶ αὐτὸν, ἐπὶ ἀμελεῖ ἐπιτηρήσει· ἐκ δὲ τῆς ἀδίκου ἀνακρίσεως, ἐπικυρωθείσης παρὰ πολλῶν μαρτύρων, ἐξήχθη ὅτι δῆθεν ὁ μακάριος παῖς, κατὰ τὴν ὁρμὴν τοῦ σεληνιακοῦ πάθους παίζων διετρυπήθη διὰ μαχαίρας. Ἐν τῷ Καθολικῷ τοῦ Οὔγλιτς ἐκήδευσαν τὸ σῶμα τοῦ δικαίου· θανατικαὶ δὲ ποιναὶ καὶ ἐξορίαι κατέλαβον τοὺς ζηλωτὰς πολίτας, ἐξ ὧν συνωκίσθη μὲν ἡ Πέλυμ ἐπὶ τὰ Σιβηριακὰ ἔλη, ἠρημώθη δὲ ἡ πολυάνθρωπος Οὔγλιτς· τὰ δὲ σώματα τῶν ἐν αὐτῇ ἕνεκα τοῦ θανάτου τοῦ Καισαρίδου φονευθέντων, δηλαδὴ τοῦ ἐπιτηρητοῦ Βιτιαγόβσκη, τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, τοῦ ἀνεψιοῦ, τοῦ υἱοῦ τῆς τροφοῦ τοῦ Δημητρίου, καὶ τῶν ἄλλων, τῶν καταγγελθέντων ἐπὶ τῇ δολοφονίᾳ ἐτάφησαν μετὰ τιμῶν. Τρεῖς Νάγιοι, θεῖοι τοῦ παιδὸς, διεσκορπίσθησαν εἰς ἀπωτάτας εἱρκτάς· ἡ μήτηρ Τσαρίνη ἐβιάσθη νὰ γείνῃ μοναχὴ, ὑπὸ τὸ ὄνομα Μάρθα, εἰς τὰ ἀπώτατα μεθόρια τῆς Βελοοζέρσκης ἐν πτωχῇ τινι μονῇ τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Ἡ κατακραυγὴ τοῦ λαοῦ προσωρινῶς καθησύχασεν, ὑπὸ τὸν μόδιον τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Βωρήσου, μετὰ τὰς φρικτὰς πυρκαϊὰς τὰς ἐρημωσάσας τὴν Μόσχαν καὶ τὰς λοιπὰς πόλεις· ἐπὶ τέλους πάντα τὰ ἀνθρώπινα προφυλακτικὰ μέτρα ἐλήφθησαν, ἵνα καταπαύσωσι τάς τε οἰμωγὰς τῆς Ῥωσσικῆς γῆς, καὶ τὸ ἀναβοῶν ἐκ τοῦ κόλπου αὐτῆς ἀθῶον αἷμα· — ἀλλ' ἐπὶ ματαίῳ, διότι αὐτὸς ὁ Κύριος ἐφανέρωσεν ἑαυτὸν ἐκδικητὴν κατὰ τῆς ἀδικίας.

Ἡ ἀπροσδόκητος εἰσβολὴ τοῦ Χὰν τῆς Κριμέας Καζῆ Γηρέη, διεσκέδασε πρὸς καιρὸν τὴν κοινὴν μέριμναν. Οἱ μὲν Βοεβόδαι ἀφῆκαν τὰ στρατιωτικὰ σώματα τῶν Κριμέων νὰ διαβῶσι τὸν Ὄκαν, ἐκ δὲ τῆς κορυφῆς τῶν ὀρέων Βοροβιὲφ ὁ σαρκοβόρος Χὰν

κατεβρόχθιζεν ἤδη διὰ τῶν ὀφθαλμῶν, ὡς λείαν αὐτοῦ, τὴν χρυσόστεγον Μόσχαν, ἣν περιεκύκλωσαν τὰ ἀναρίθμητα αὐτοῦ στίφη. Ἀλλ' ἐκ τοῦ ὕψους τῶν ἐν τῷ Κρεμλίῳ ὑπερῴων αὐτοῦ, ὁ εὐλαβὴς Θεόδωρος ἐθεώρει ἀταράχως τὰς ἐχθρικὰς φάλαγγας τῶν ἀπίστων, καὶ ἐνόμιζε τὸν φόβον ἁμαρτίαν. Ἦρε τὴν εἰκόνα τῆς Μητρὸς τοῦ Θεοῦ, τῆς προσαγορευομένης τοῦ Ταναΐδος, ἥτις συνῳδοιπόρησεν ἄλλοτε μετὰ τοῦ προπάτορος αὐτοῦ Δημητρίου, ἐπὶ τῆς αἱματηρᾶς μάχης κατὰ τοῦ Μαμάου· ὁ δὲ Πατριάρχης Ἰὼβ ἐνεχείρησεν αὐτὴν, μετὰ δοξολογιῶν εἰς τὴν ἱερὰν σύνοδον, ἵνα περιφέρῃ αὐτὴν κύκλῳ τῶν τειχῶν, καὶ θέσῃ ὑπὸ τὴν σκηνὴν τῆς μεταβατικῆς στρατιωτικῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγ. Σεργίου παντοτεινοῦ προστάτου ἐν ὥρᾳ δυστυχιῶν, ἐν μέσῳ τοῦ στρατοπέδου τῶν πολεμιστῶν, ἐξοπλισθέντων ἐν τάχει παρὰ τὰς πύλας τῆς πρωτευούσης. Δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἐμάχοντο ἀπό τε τῶν τειχῶν καὶ ὑπὸ ταῦτα, ὁ δὲ Γοδουνὸφ μετὰ τῶν βοεβόδων ἐστρατήγει· δι' ὅλης τῆς ἡμέρας φρικτὸν προσδόκημα ἔπαλλε τὰς καρδίας τῶν πολιορκουμένων, ἐκτὸς μόνον τοῦ Θεοδώρου, ὅστις ἡσύχως ἀπεκοιμήθη ὑπὸ τὸν θόρυβον τῆς πολεμικῆς καταιγίδος, εἰπὼν, «αὔριον δὲν ὑπάρχει ἐχθρός·» καὶ τὴν πρωΐαν ἀληθῶς δὲν ὑπῆρχεν· — ἐτράπη, περίτρομος ἐκ τῆς εἰδήσεως τῆς πλησιαζούσης βοηθείας, καταλιπὼν ὄπισθεν πλουσίαν λείαν. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τόπου, ἔνθα ἦτο ἐμπεπηγμένη ἡ σκηνὴ τοῦ Σεργίου μετὰ τῆς θαυματουργοῦ εἰκόνος, ἀνηγέρθη, διὰ βασιλικοῦ ζήλου, μοναστήριον ἐπ' ὀνόματι τῆς Μητρὸς τοῦ Θεοῦ, τοῦ Ταναΐδος, ἀναγορευθείσης στρατηγοῦ τῆς νικηφόρου ταύτης ἡμέρας, καὶ πλουσιοπαρόχως ἀντήμειψεν ὁ Ἄναξ τοὺς στρατηγοὺς αὐτοῦ, ἰδίως δὲ τὸν ἀρχιστράτηγον Βωρῆσον δι' ἀριστείου χρυσοῦ.

Ἀλλὰ μόλις παρελθόντος τοῦ κινδύνου, πάλιν ἐξύπνησεν ἡ κατακραυγὴ τοῦ λαοῦ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Καισαρίδου. Ἔλεγον, ὅτι ὁ Γοδουνὸφ ἦτο ὁ αἴτιος τῶν πυρκαϊῶν, ὅτι ὁ Γοδουνὸφ προσεκάλεσε τὸν Χάν, ἵνα πνίξῃ τὴν μνήμην τοῦ Δημητρίου, ὅτι ὁ αὐτὸς ἤλλαξε τάχα τὸν γεννηθέντα υἱὸν τοῦ Θεοδώρου, διὰ

κόρης, (ἧς ἡ γέννησις ἐωρτάσθη διὰ πλουσίων ἐλεῶν πρὸς τοὺς τέσσαρας πατριαρχικοὺς θρόνους, ἀλλ' ἦν, προώρως ἀποθανοῦσαν, πικρῶς ἐθρήνησαν οἱ ἀπαρηγόρητοι γονεῖς αὐτῆς). Ἡ δεινὴ αὕτη φήμη, ἀενάως ἀνανεουμένη εἰς πᾶν συμβάν, κατεδίωκε τὸν Βωρῆσον καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοδώρου, ἀχρισοῦ μετ' αὐτῆς, ἐπὶ αὐτῆς τῆς ἐξουσίας τοῦ Βωρήσου ηὔξησε· καὶ τὸ ἀποτρόπαιον ὂν, ὅπερ διὰ μόνην τὴν ὁμοιότητα αὐτοῦ πρὸς τὸν Δημήτριον, κατέστρεψε τὸν θρόνον ἐκείνου. Ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ, εἰς τὴν νότειον Ῥωσσίαν αἱ περὶ ἀποκαταστάσεως τῆς Φλωρεντιανῆς ἑνώσεως προσπάθειαι τοῦ πανούργου Ἰησουίτου Ἀντωνίου Ποσσεβίνου, ἀποβληθεῖσαι παρὰ τοῦ Ἰωάννου, ἔλαβον τέλος τὴν ζητουμένην ἐπιτυχίαν, ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Σιγισμούνδου. Αἱ καταπιέσεις δι' ὧν οἱ μεγιστᾶνες, παρὰ τὸ Λιθουανικὸν θέσπισμα τὸ ἐκδοθὲν κατὰ τὴν στέψιν αὐτοῦ, ἀπελάμβανον κτήματα ἐκ τοῦ ὀρθοδόξου κλήρου, ἠνάγκασαν τὸν Μητροπολίτην *Ὀνησιφόρον*, ποιμένα ζηλωτὴν, νὰ ζητήσῃ νέα προνόμια παρὰ τοῦ Βασιλέως, πρὸς ἀσφάλισιν τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ. Δέκα ἤδη ἔτη διοικῶν αὐτὴν, μετὰ μόχθου ἠδυνήθη οὗτος, εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ Στεφάνου Βατορίου, ν' ἀποκλίνῃ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ νέου Γρηγοριανοῦ μηνολογίου, ἀπαγορευθέντος δι' ἐγκυκλίου γράμματος τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου. Ἐξ ἑνὸς μέρους ἀκατάπαυστοι καταδιωγμοὶ καὶ ἐμπνεύσεις μυστικαί τε καὶ φανεραὶ, πρὸς προδοσίαν τῆς ὀρθοδοξίας, ἐκ τοῦ ἄλλου ἀδύνατος ὑπεράσπισις καὶ ὑπερβολικὴ πάλη ὑπὲρ τῶν θεμελιωδῶν δικαίων αὐτῆς, ἔφερον τὴν ἐξασθένησιν τῶν ἠθῶν εἰς τὸν κλῆρον καὶ τὸ ἐσφαλμένον περὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν Ἐπισκόπων. Αὐτὸς ὁ Μητροπολίτης, εἰ καὶ βίου ἀμέμπτου, ἦτο νενυμφευμένος δὶς, ἐναντίον τῶν κανόνων, ἐπίσης καὶ ὁ Ἐπίσκοπος Λούτσκης, Κύριλλος Τερλέτσκης, ὁ πρῶτος αἴτιος τοῦ Οὐνιτισμοῦ.

Ὁ Πατριάρχης Ἱερεμίας, ἐπισκεφθεὶς κατὰ πρῶτον τὰ ποίμνια ταῦτα, δὲν ἠδύνατο νὰ βλέπῃ ἀδιαφόρως τὰς τοιαύτας ἀταξίας· τῇ ἰδίᾳ λοιπὸν ἐξουσίᾳ ἀπέβαλε μὲν τὸν Μητροπολίτην Ὀνησι-

φόρον, ἐχειροτόνησε δὲ ἀντ' αὐτοῦ τὸν παρὰ τῶν εὐγενῶν τῆς Λιθουανίας προσαχθέντα πρὸς αὐτὸν, ἐν Βίλνᾳ, *Μιχαὴλ Ῥαγόζαν*· ἀλλὰ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῆς χρονογραφίας, ἀκουσίως, ὡσανεὶ προαισθανθεὶς τὴν ἀποστασίαν αὐτοῦ. Κατὰ δυστυχίαν ὁ δεύτερος γάμος καὶ ὁ φαῦλος βίος τοῦ Ἐπισκόπου Λούτσκης δὲν ἦσαν εἰσέτι γνωστὰ εἰς τὸν Πατριάρχην, ἀπατηθέντα διὰ προσπεποιημένου ζήλου· ἀλλ' ὁ Ἱερεμίας καθήρεσε τὸν παραβάτην Ἀρχιμανδρίτην Σουπράσλης Τιμόθεον, καὶ, ἀναχωρῶν εἰς Μόσχαν, ἐνεπιστεύθη εἰς τὸν νέον Μητροπολίτην τὴν, ἐν ἀπουσίᾳ αὐτοῦ, πρόσκλησιν τῆς Συνόδου, πρὸς διόρθωσιν τῆς Ἐκκλησίας. Αἰσθανόμενος τὴν ἀπόλυτον ἀνάγκην τῆς παιδείας, ὁ Πατριάρχης Ἱερεμίας, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ σταυροπηγείου, ὅπερ ἐθεμελίωσεν εἰς τὸ τῆς Κοιμήσεως μοναστήριον τῆς πόλεως Λεμβέργης, ἐδέχθη ὑπὸ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ προστασίαν καὶ τὴν σχολὴν τῆς ἐν Βίλνᾳ ἀδελφικῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μονῆς, κηρύξας αὐτὴν σταυροπηγειακήν· ἐπανερχόμενος δὲ ηὐλόγησεν εἰς Κίεβον τὴν ἀρχὴν τῆς ἀδελφότητος Βογοϊαβλένσκης (τῆς τῶν Θεοφανείων) μεταβληθείσης ἔπειτα εἰς Ἀκαδημίαν· διότι εἶδεν ὁποίαν ὑπεροχὴν εἶχον ὑπὲρ τοὺς ὀρθοδόξους οἱ πεπαιδευμένοι ζηλωταὶ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας Ἰησουΐται. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἐλασσῶνος Ἀρσένιος, ὁ συνοδεύσας αὐτὸν εἰς Μόσχαν μετὰ τοῦ Μητροπολίτου Μονεμβασίας, ὁ καὶ ἐκεῖ μείνας, ἔλαβε τὴν ἐπαρχίαν Σουσδάλης· ἴσως οὐχὶ ἄνευ σκοποῦ προσελήφθη παρὰ τοῦ Ἱερεμίου, ὢν πρύτανις τῆς ἐν Λεμβέργῃ σχολῆς, ἵνα καθ' ὁδὸν ἐκτείνῃ ἁπανταχοῦ τὸν φωτισμόν.

Ἀλλὰ μετὰ ἐνιαύσιον διαμονὴν εἰς τὴν Ῥωσσικὴν πρωτεύουσαν, ὁ Πατριάρχης δὲν εὗρεν ἐν Βίλνᾳ τὴν ἐπιθυμητὴν σύνοδον, καὶ κατεπειγόμενος ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν, ἀπεφάσισε νὰ περιμείνῃ αὐτὴν πρῶτον εἰς Ζαμοστίαν, ἔπειτα εἰς Βλαχίαν, καίτοι μετὰ θυσίας πολυτίμου καιροῦ καὶ μεγάλης δαπάνης, ἀφορήτου εἰς τὸν πτωχὸν αὐτοῦ θρόνον. — Ἀλλ' αἱ ἐλπίδες τοῦ Ἱερεμίου ἦσαν μάταιαι· πλεῖστοι ἔλεγχοι ἤθελον παρασταθῆ

εἰς τὴν σύνοδον, καὶ ὁ ἀσθενὴς Μητροπολίτης Ῥαγόζας ἐφοβεῖτο τὰ ἐπακολουθήματα. Ἐν τοσούτῳ ἡ φήμη τοῦ κακοῦ βίου τοῦ Ἐπισκόπου Λούτσκης ἔφθασεν ἤδη μέχρι τοῦ Ἱερεμίου, καὶ οὗτος ἀπέστειλεν ἐκ τῆς Ζαμοστίας τὸν ἱερομόναχον Γρηγόριον μετ' ἐπιστολῆς, πρὸς ἔλεγξιν αὐτοῦ, πρὸς τὸν Μητροπολίτην· ἀλλ' ὁ Ἐπίσκοπος Κύριλλος διέταξε ν' ἁρπάσωσιν αὐτὴν κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν τοῦ Γρηγορίου διὰ τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ· αὐτὸς δὲ, πλήρης προπετείας, δὲν ἐφοβήθη νὰ ὑπάγῃ κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὸν Πατριάρχην, ἵνα δικαιολογηθῇ, λαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ τὸν ζηλωτὴν τῆς ὀρθοδοξίας Ἐπίσκοπον Λεμβέργης Γεδεῶνα Βολοβάνον, καὶ ἐπαγίδευσε τὸν Πρωθιεράρχην ἐκ νέου διὰ πανούργων βεβαιώσεων, καὶ εἰς ἔνδειξιν δὲ τῆς ἀφοσιώσεως αὐτοῦ συνώδευσεν αὐτὸν, μετὰ τοῦ Γεδεῶνος, μέχρι τῶν ὁρίων τῆς Βλαχίας.

Ἀλλ' ὅμως ἡ πρὸς τὸν ἀπεσταλμένον τοῦ Πατριάρχου βιαία πρᾶξις τοῦ Κυρίλλου δὲν ἐδύνατο νὰ μείνῃ ἐπὶ πολὺ κρυπτή· ἠγέρθη νέα φήμη, καὶ ὁ Ἐπίσκοπος Βλαδιμίρου, Μελέτιος Βογουρίνσκης, ἤλεγξε καὶ αὖθις τὸν Κύριλλον ἐνώπιον τοῦ Πατριάρχου. Τότε ὁ Ἱερεμίας, διορίσας ἔξαρχον αὐτοῦ παρὰ τῇ συνόδῳ τὸν Ἀρχιμανδρίτην Διονύσιον, ἐνεχείρησε πληρεξούσιον γράμμα πρὸς τὸν Μελέτιον εἰς πρόσκλησιν τῆς συνόδου ταύτης, διότι δὲν ἐνεπιστεύετο πλέον εἰς τὸν Μητροπολίτην· παρ' αὐτοῦ δὲ ἀπήτει, ὡς τιμωρίαν διὰ τὴν ἐπιείκειαν πρὸς τοὺς πταίστας, τὴν ἀπότισιν τῶν ἐξόδων, ὅσα ἠναγκάσθη νὰ ὑποστῇ κατὰ τὸν καιρὸν τῶν ἐν Ζαμοστίᾳ ματαίων ἐλπίδων αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ πανοῦργος Κύριλλος Τερλέτσκης κατώρθωσε νὰ μετατρέψῃ, πρὸς ὄρελος αὐτοῦ, καὶ τὴν μικρὰν ταύτην περίστασιν· προβλέπων τὴν ὑπὸ τῆς Συνόδου καταδίκην αὐτοῦ, ἐφόβησε τὸν Μητροπολίτην διὰ τοῦ ἐπινοηθέντος προστίμου, καὶ διὰ τούτου ἀπέκλινεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἐκτελέσεως τῆς πατριαρχικῆς θελήσεως· παρὰ δὲ τοῦ Μελετίου ἀφῄρεσε, κατὰ τὴν φιλικὴν ἐπίσκεψιν, τὸ πληρεξούσιον τοῦ Πατριάρχου γράμμα, καὶ, μετὰ τὴν ταχεῖαν ἐκείνου τελευτὴν, κατέπεισε τὸν Ῥαγόζαν νὰ χειροτο-

νήσῃ ἐπὶ τῆς ἐπισκοπῆς τοῦ Βλαδιμίρου τὸν Ὑπάτιον (1) Ποτσέαν, ὃν αὐτὸς πρὸ μικροῦ εἰσήγαγεν εἰς τὸν μοναχικὸν βίον ἐκ τῶν Καστελλανῶν τῆς Βρέστης, διὰ τοὺς ἐγκληματικοὺς σκοποὺς αὐτοῦ, γνωρίζων ὅτι ὁ Ὑπάτιος εἶχεν ἤδη προδώσειν ἅπαξ τὴν ὀρθοδοξίαν.

Ἀμφότεροι οὗτοι ἐγένοντο οἱ πρώτιστοι ζηλωταὶ τῆς Οὐνίας, καὶ ἐρρόντιζον παντοίοις τρόποις, ἐπὶ τῶν δύω ἰδιαιτέρων συνεντεύξεων κατὰ τὴν Βρέστην τῆς Λιθουανίας καὶ τὴν Λεμβέργην, νὰ ἐρελκύσωσι πρὸς αὐτὴν καὶ τοὺς λοιποὺς ὀρθοδόξους Ἐπισκόπους· ἀλλ' ἀπήντησαν ἰσχυροὺς ἀντιπάλους πρὸς τοὺς σκοποὺς αὐτῶν, τὸν Λεμβέργης Γεδεῶνα Βαλαβάνον, τὸν Περεμίσχλης Μιχαὴλ Κοπιστένσκην καὶ τὸν εὔγλωττον Ἀρχιμανδρίτην τῆς Λαύρας τῆς ἐν Κιέβῳ Πετσέρσκης Νικηφόρον Τοῦρον. Ἐν τοσούτῳ, θεωροῦντες πᾶν μέσον συγχωρητὸν πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ, ἔλαβον διὰ κολακιῶν τὰς ὑπογραφὰς ἀμφοτέρων τῶν Ἐπισκόπων ἐπὶ τοῦ περγαμηνοῦ, ἐφ' οὗ ἤθελον δῆθεν νὰ γράψωσιν ἀναφορὰν παρακλητικὴν πρὸς τὸν βασιλέα, περὶ νέων προνομίων καὶ περὶ τῆς προφυλάξεως τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας· ἀλλ' ἀντὶ τούτου, ἔγραψαν συνοδικὴν ἀναφορὰν πρὸς ἐκεῖνον καὶ τὸν Πάπα περὶ τῆς ἑνώσεως μετὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας.

Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ, ὁ Πατριάρχης Ἱερεμίας, ἀκούων περὶ τῆς στάσεως τῆς ἐν τῇ Μικρᾷ Ῥωσσίᾳ Ἐκκλησίας, ἐξαπέστειλεν ἀπανταχοῦ ἐγκύκλιον ἐπιστολὴν δι' ἑτέρου ἐξάρχου αὐτοῦ, τοῦ Νικηφόρου, ἀπειλῶν καθαίρεσιν τοῦ τε Μητροπολίτου καὶ τῶν Ἐπισκόπων, ἐν περιπτώσει ἀποστασίας· ἀλλ' ὁ Βασιλεὺς Σιγισμοῦνδος ἐνεθαῤῥυνεν αὐτοὺς τῇ προστασίᾳ αὐτοῦ, ὑποσχόμενος, ὅτι ὁ ἀφορισμὸς τοῦ Πατριάρχου δὲν θέλει ἰσχύσειν εἰς τὰς ἐπαρχίας αὐτοῦ. Ὁ ταχὺς θάνατος τοῦ πολυπείρου κυβερνήτου τῆς Ἐκκλησίας, Παναγιωτάτου Ἱερεμίου, καὶ ἡ ἐπὶ δύω ἔτη ἀλλεπάλληλος μεταβολὴ τῶν τριῶν αὐτοῦ διαδόχων, συνέ-

(1) Σ. τοῦ Μ. Ὑπάτιον, ἢ Ἰγνάτιον.

δραμον τὴν Οὐνίαν εἰ καὶ ὁ κυβερνήσας μετ' αὐτοὺς τὸν θρόνον τῆς Κωσταντινουπόλεως, ὁ σοφὸς Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Μελέτιος Πηγᾶς, ἀπέστειλε νέας ἐγκυκλίους πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ὀρθοδοξίας διὰ τοῦ ἐξάρχου αὐτοῦ Κυρίλλου Λουκάρεως, μέλλοντος Πατριάρχου τῆς Βασιλευούσης. Οὔτε οἱ δύω ζηλωταὶ ποιμένες, ὅ τε Γεδεὼν καὶ ὁ Μιχαὴλ Περεμίσχλης οὔτε ὁ Ἀρχιμανδρίτης Πετσέρσκης ἐσιώπων. Μετ' αὐτῶν ἠγωνίζετο καὶ ὁ ἑκατοντούτης γέρων Βοεβόδας Κιέβου, Δοὺξ Κωνσταντῖνος Ὀστρόσκης, πρὸ πολλοῦ ὀνομαστὸς διὰ τὸν πρὸς τὴν παιδείαν ἔρωτα αὐτοῦ. Ἔτι ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ φοβεροῦ ἦτο αὐτῷ ὑπόχρεως ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, διὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς πρῶτον τυπωθείσης Βίβλου (ἁγίας Γραφῆς) καὶ ἄλλων ἱερῶν βιβλίων εἰς τὴν Σλαβωνικὴν γλῶσσαν, καὶ διὰ τ' ἀνθοῦντα σχολεῖα τοῦ Ὀστρόγου καὶ τοῦ Κιέβου. Ὁ Δοὺξ οὗτος ἐξαπέστειλεν ἁπανταχοῦ τὰς Πατριαρχικὰς ἐπιστολὰς καὶ ὑπεδέχετο ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτοῦ τούς τε ἐξάρχους καὶ τοὺς ὀρθοδόξους ταδιωκομένους παρὰ τοῦ Βασιλέως μὴ τολμῶντος νὰ ἐνοχλήσῃ αὐτόν.

Εἰ καὶ γενομένων πασῶν τούτων τῶν ἀντιπράξεων ὁ Ὑπάτιος ἐπέτυχε νὰ προσκαλέσῃ εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ, τὴν σύνοδον, διότι εὐκολώτερον ἠδύνατο νὰ προσελκύσῃ πρὸς ἑαυτὸν τὸν ἀδύνατον Μητροπολίτην ἐν αὐτῇ τῇ μεθορίῳ Λιθουανικῇ Βρέστῃ, ἢ ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς ὀρθοδοξίας Κιέβῳ, ἢ καὶ ἐν Βίλνᾳ καὶ αὐτῷ τῷ Νοβογρόδοκ, τῇ συνήθει αὐτοῦ διαμονῇ. Ἐκτὸς τοῦ Μητροπολίτου, τοῦ Ὑπατίου καὶ τοῦ Κυρίλλου συνεδρίαζον ἔτι, ἐκ μέρους μὲν τῶν ὀρθοδόξων ὁ Πολότσκης Ναθαναὴλ, ὁ Λεμβέργης Γεδεὼν, ὁ Περεμίσχλης Μιχαὴλ, ὁ Πίνσκης Λεόντιος καὶ ὁ Χόλμης Διονύσιος, μετὰ πολλῶν Ἀρχιμανδριτῶν καὶ Ἡγουμένων, ἐκ μέρους δὲ τῶν Ῥωμαίων ὁ Πριμάτος (πρῶτος Ἀρχιεπίσκοπος) τοῦ βασιλείου, Ἀρχιεπίσκοπος Γνεζνένσκης, μετὰ τεσσάρων ἄλλων Ἐπισκόπων. Ὁ Ὑπάτιος, ἤνοιξε τὴν σύνοδον διὰ καταπειστικῆς προσ-

φωνήσεως περὶ τῆς ἑνώσεως μετὰ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας; καὶ μετὰ πολλὰς συζητήσεις, ὁ Μητροπολίτης καμφθεὶς, μετὰ τεσσάρων ἐπισκόπων, τῶν προδόντων τὴν ὀρθοδοξίαν, ἤτοι τοῦ Ὑπατίου, τοῦ Κυρίλλου, τοῦ Λεοντίου καὶ τοῦ Διονυσίου, ὑπέγραψε τὸ συνοδικὸν γράμμα περὶ τοῦ συνδέσμου, ἐπὶ ταῖς Φλωρεντιαναῖς συμφωνίαις, ἀλλὰ τῇ διατηρήσει πάντων τῶν κανόνων καὶ τῶν τελετῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. — Ὁ θάνατος ἀπήλλαξε τὸν Πολότσκης Ναθαναὴλ τῆς ὑπογραφῆς τοσούτῳ λυπηρᾶς πράξεως· ἀλλ' ὁ Γεδεὼν καὶ ὁ Μιχαὴλ ἠναντιώθησαν σφόδρα, καὶ εὗρον εἰς τὸ ἱερατεῖον καὶ εἰς τὸν λαὸν ἠχὼ τῆς γνώμης αὐτῶν. Ἐν τοσούτῳ ὁ Ὑπάτιος καὶ ὁ Κύριλλος, ἐπιμελείᾳ τοῦ Βασιλέως Σιγισμούνδου, ἐστάλησαν ὡς δῆθεν ἐκ προσώπου ἁπάσης τῆς Ῥωσσικῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸν Πρωθιεράρχην τῆς Ῥώμης, ἵνα προσενέγκωσιν αὐτῷ τὴν ὑποταγὴν αὐτῶν· ὁ δὲ Κλήμης ὁ Η', ἐώρτασε τὴν ἐπιτυχῆ πραγματοποίησιν τοῦ πρὸ πολλοῦ ἐπιθυμητοῦ συνδέσμου. Ἀλλ' ἔτι πρὶν τῆς ἐπανόδου τῶν πρέσβεων, ὁ Γεδεὼν καὶ ὁ Μιχαὴλ, μαθόντες τὴν κακὴν χρῆσιν τῆς ὑπογραφῆς αὐτῶν κατήγγειλαν δημοσίως τὴν δολίαν ταύτην πρᾶξιν· ὁ δὲ Δοὺξ Ὀστρόσκης ἀνεβόησεν ἐναντίον τῆς προδοσίας τῆς ἐν Βρέστῃ Συνόδου, ἔνθα πέντε Ἀρχιερεῖς παρέδωκαν ὅλην τὴν ὀρθοδοξίαν. Ταραχὴ γενικὴ ὑπὲρ τῶν ἀρχαίων δογμάτων τῆς πίστεως, ὅταν ἔμελλε νὰ συνέλθῃ ἡ Βασιλικὴ Δίαιτα, καθίστα ἀναπόφευκτον εἰς ἀμφότερα τὰ μέρη τὴν συγκάλεσιν νέας συνόδου, ἵνα προσδιορίσῃ καθαρώτερον τὴν ἐνεστῶσαν κατάστασιν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ φανερώσῃ τοὺς γνησίους αὐτῆς ποιμένας ἢ τοὺς ἐναντίους· διὸ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Λιθουανικὴν Βρέστην συνῆλθε πάλιν Σύνοδος ἀσυγκρίτως πολυανθρωποτέρα τῆς πρώτης. Ἐκεῖ δὲ οὐχὶ μόνον τὸ ὀρθόδοξον ἱερατεῖον πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν δικαίων αὐτοῦ συνῆλθεν, ἀλλὰ καὶ ὁ γέρων Δοὺξ Κωνσταντῖνος Ὀστρόσκης, μετὰ τῶν ἐγκριτοτέρων εὐγενῶν ἠγέρθη· ἐπ' ὀνόματι δὲ

τοῦ Βασιλέως συνεδρίαζον ὁ Γέτμανος τῆς Λιθουανίας Ῥαδζιβὴλ μετὰ τοῦ Πριμάτου καὶ τῶν Βοεβόδων.

Δύω πατριαρχικοὶ ἔξαρχοι, ὁ Νικηφόρος καὶ ὁ Κύριλλος Λούκαρις, ὁ Μητροπολίτης Βελιγραδίου Λουκᾶς καὶ οἱ Ἐπίσκοποι Γεδεὼν καὶ Μιχαὴλ, ὁ Ἀρχιμανδρίτης Πετσέρης Νικηφόρος, καὶ ἄλλοι ἱεροὶ ἄνδρες, ἦσαν ἀντιπρόσωποι τῆς Ἐκκλησίας αὐτῶν εἰς τὴν Σύνοδον τῆς Βρέστης (ἐν ἔτει 1596). Θεωροῦντες τὸν δισταγμὸν τοῦ Μητροπολίτου Μιχαὴλ, ὅστις τὴν παραμονὴν μόλις ὑπέγραψε τὴν τελειωτικὴν συμφωνίαν περὶ τοῦ Οὐνιτισμοῦ, καὶ τὰς καταθλίψεις τῶν ἐναντίων, μὴ δεχομένων τὸν Νικηφόρον ὡς πατριαρχικὸν ἔξαρχον, συνῆλθον ἐπισήμως εἰς χωριστὸν οἶκον, διότι δὲν ἠδύναντο νὰ λάβωσιν ἐκκλησίαν. Ἐκεῖ, μετὰ πάντων τῶν ὀρθοδόξων κληρικῶν τε καὶ λαϊκῶν, μετὰ διπλῆν καὶ ματαίαν πρόσκλησιν τοῦ Μητροπολίτου, παρέδωκαν αὐτὸν μετὰ τῶν ἀποσπασθέντων Ἐπισκόπων εἰς τὸ ἀνάθεμα, ὡς ἀποστάτην τῆς Ὀρθοδοξίας. Ἀλλὰ τὸ συνέδριον τῶν Οὐνιτῶν καὶ τῶν Ῥωμαίων, ὑποστηρίξαν ἐπισήμως τὰς πρώτας συμφωνίας τοῦ συνδέσμου, ὃν ἐκύρωσε διὰ κοινῆς ἱεροτελεστίας εἰς ἕνα ναὸν, ἐξεφώνησε τὸν αὐτὸν ἐπίσης ἀφορισμὸν ἐναντίον τῶν εὐσεβῶν, καὶ οὕτω διεσπάσθη ἡ τῆς Μικρᾶς Ῥωσσίας Ἐκκλησία εἰς Ὀρθόδοξον καὶ εἰς τὴν τῶν Οὐνιτῶν φυλάξασαν ἐν τοσούτῳ τὸ δμοιόμορφον, οὐχὶ μόνον εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἱερουργίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰ τὰ δόγματα· διότι ἡ Ῥώμη ἀφῆκε κατὰ πρῶτον τὸ σύμβολον τῆς πίστεως ἄνευ τινος μεταβολῆς καὶ ἐζήτει πρὸ πάντων μόνην τὴν ὑπὸ τὸν Πάπαν ὑποταγήν.

Ἐκ τούτου ἤρχισεν ἡ βαρεῖα μακροχρόνιος πάλη τῆς Ὀρθοδοξίας κατὰ τῆς Οὐνίας, καθ' ὅλα τὰ μεθόρια τῆς Πολωνίας καὶ τῆς Λιθουανίας, καὶ αἱ καταδιώξεις τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, κατ' ἐξαίρεσιν δὲ αἱ τῆς Κυβερνήσεως κατ' ἐκείνων, οἵτινες δὲν ἤθελον νὰ προδώσωσι τὴν πίστιν τῶν πατέρων αὐτῶν· ἐναντίον ὅλων τῶν πρώην θεμελιωδῶν νόμων, ἐστερροῦντο οὗτοι

τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων, ἔκπαλαι ἴσων καὶ εἰς τὰς δύω λατρείας. Αἱ καταδιώξεις ἦσαν τοσούτῳ σκληραί, ὥστε τρία ἔτη μετὰ τὴν ἐν Βρέστῃ σύνοδον, οἱ ὀρθόδοξοι γερουσιασταὶ καὶ οἱ εὐγενεῖς ἠναγκάσθησαν νὰ ἑνωθῶσι μετ' ἄλλων πρωτοβάθμων καὶ ὑποδεεστέρων μελῶν τοῦ κράτους, διαμαρτυρομένων, ἵνα, δι' ἐπισήμων πράξεων τῆς ἐν Βίλνᾳ ὁμοσπονδίας, ὑποσχεθῶσιν ἀλλήλοις ἀμοιβαίαν συνδρομὴν καὶ ὑπεράσπισιν ἐνώπιον τοῦ Βασιλέως, ἐπί τε τῶν διαιτητῶν καὶ τῶν δικαστηρίων. Πλὴν ἀνεδείχθησαν καὶ ἄλλοι ὑπερασπισταὶ τῆς Ὀρθοδοξίας, φέροντες ἀντὶ νόμου φάσγανον, οἱ ἐλεύθεροι Κοζάκοι τῆς Ζαποριζιανῆς (ὑπερκαταρράκτειου) ἀποικίας, οἵτινες ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῶν ἰδίων αὐτῶν Ἀταμάνων (ἀρχηγῶν) πολλάκις κατετρόμαξαν τὴν Πολωνίαν. Ὁ Βασιλεὺς Στέφανος Βατόριος ἔδωκεν αὐτοῖς νόμιμα προνόμια, ἀναγνωρίσας τὸν Ἀταμάνον αὐτῶν· ἀλλ' ὁ κίνδυνος ὑπὲρ τῆς ἐλευθέρας ὁμολογίας τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ἥτις ἦτον ἡ ἀπαραίτητος συνθήκη τῆς ἀποικίας, ἐξεπολέμωσεν αὐτοὺς ἐναντίον τοῦ Σιγισμούνδου, καὶ μάλιστα πρὸς καιρὸν ἐστέρησεν αὐτοὺς καὶ πάντων τῶν προνομίων τοῦ στέμματος, ὅτε ὁ ἀνδρεῖος Ἀταμάνος Ναλιβάϊκος, ὁ ἐπαγαγὼν τοσαύτας ζημίας κατὰ τῶν Πολωνικῶν στρατῶν, ἐπὶ τέλους κατετροπώθη καὶ ἐκαύθη παρὰ τοῦ Γετμάνου Ζολκεύσκη. Ἀλλ' ὅμως ταχέως ἐπανηγέρθησαν οὗτοι, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ νέου ἥρωος Σαγαϊδάτσνου.

Ἐν τούτοις ἤναψε καὶ ἄλλος πόλεμος, ἰοβόλων φιλονεικιῶν καὶ ἐπιπλήξεων, μεταξὺ τῶν κληρικῶν τῶν δύω διαμαχομένων μερῶν, καὶ ἄχρις οὗ ὁ θάνατος ἔκλεισε τὰ χείλη τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ Γεδεῶνος, τοῦ Μιχαὴλ, τοῦ Τούρα, καὶ αὐτοῦ τοῦ Δουκὸς Ὀστρόσκη, οὗτοι ἐπετίθεντο διά τε τοῦ λόγου καὶ τῶν γραφῶν· ἀλλὰ πάντα ταῦτα ἦσαν ἀνίσχυρα, συγκρινόμενα πρὸς τὴν ἰσχυροτέραν βίαν τῶν Οὐνιτῶν. Οἱ Ἐπίσκοποι, ἐκλεχθέντες ἐκ τῶν μᾶλλον ἀφωσιωμένων εἰς τὴν Ῥώμην, εἶχον οὐ μόνον τὴν εὐκολίαν τοῦ κηρύττειν διὰ λόγου,

ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐνεργεῖν διὰ συνδρομῆς τῆς Κυβερνήσεως, καὶ οὕτως, ἐν διαστήματι ὀλίγων ἐτῶν μετέτρεψαν μέχρι τῶν τεσσάρων ἑκατομμυρίων ψυχῶν εἰς τὰς ἐπαρχίας αὐτῶν.

Ὁ Μητροπολίτης Ῥαγόζας ἀφῆρεσεν ἀπὸ τῶν ἐν Κιέβῳ ὀρθοδόξων τὸ ἀρχαῖον Καθολικὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὅπερ ὅμως δὲν ἔμεινεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον εἰς χεῖρας τῶν Οὐνιτῶν· ματαίως δὲ ἐπροσπάθησε νὰ οἰκειοποιηθῇ τὴν Λαύραν τῆς Πετσέρσκης, φρουρουμένην διὰ τῶν εὐχῶν τῶν θεμελιωτῶν αὐτῆς, Ἀντωνίου καὶ Θεοδοσίου. Οὐδ' ἐτόλμα, μετὰ τὸν ἀποσπασμὸν αὐτοῦ, νὰ κατοικῇ ἐν Κιέβῳ καὶ ἐν Βίλνᾳ· ὡς σταθερὰν δὲ διαμονὴν αὐτοῦ ἐξέλεξε τὸ Νοβογρόδοκ, ὅπου μέχρι τοῦ τέλους τῆς ζωῆς αὐτοῦ δὲν ἔπαυε τοῦ νὰ ταλαντεύηται, βεβαιῶν ἐγγράφως περὶ τῆς ὀρθοδοξίας αὐτοῦ τὸν Δοῦκα Ὀστρόσκης καὶ τοὺς ἀπεσταλμένους τῆς Ῥωσσίας, διαβαίνοντας εἰς τὴν Πολωνίαν. Ὁ Βλαδιμίρου Ὑπάτιος, ἐκλεχθεὶς μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ Μητροπολίτης, ὑπεστήριξε καὶ ἐστερέωσε τὴν Οὐνίαν, διὰ τῆς ἐξαπλώσεως τῶν Δομινικανῶν μοναστηρίων, καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ἐκκλησιαστικὴν δικαιοδοσίαν, καὶ διὰ τῆς βιαίας ἀφαιρέσεως πολλῶν κτημάτων ἀπὸ τὰς ὀρθοδόξους μονὰς, ἀρχομένης ἐκ τοῦ Κιέβου. Αὐτὸς προὐκάλεσε τὴν βασιλικὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ νὰ δέχωνται εἰς τὰ σχολεῖα τοὺς ὀρθοδόξους, καὶ συγχρόνως δὲν συνεχώρει νὰ χειροτονῶνται οὐδαμοῦ οἱ ἀπαίδευτοι. Πολὺ συνήργησεν εἰς τὰς ἀποφάσεις αὐτοῦ, πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς Οὐνίας, ὁ Πάπας Κλήμης ὁ Η', δὶς ἀποστείλας τὸν Ληγᾶτον αὐτοῦ Ἀββᾶν Κομουλέαν πρὸς τὸν Τσάρον Θεόδωρον, ὡς δῆθεν ὑπὲρ τῆς κοινῆς σταυροφορικῆς ἐκστρατείας, ἀλλὰ τῇ ἀληθείᾳ πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν, ἐφ' ᾧ ἄλλοτε περιεφέρετο κατὰ τὴν Ῥωσσίαν ὁ Ἰησουίτης Ἀντώνιος Ποσσεβῖνος.

Ἐν τοσούτῳ δὲ μεθίσταντο εἰς τὴν αἰωνίαν ἀνάπαυσιν οἱ ὑπέρμαχοι τῆς Ὀρθοδοξίας ὁ εἷς κατόπιν τοῦ ἄλλου, μηδὲ πλέον ἀναπληρούμενοι. Πρὶν ὅλων καὶ σχεδὸν κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν ἐτελεύτησαν ὅ τε ἑκατοντούτης Δοὺξ Κωνσταντῖνος Ὀστρό-

σχης, ὡς ἂν ἐπιζήσας καὶ ἕτερον ἀνθρώπινον αἰῶνα, ἵνα ὑποστηρίξῃ τὴν δυστυχοῦσαν Ἐκκλησίαν, περιμένων κρείττονας καιροὺς, καὶ ὁ ἀπτόητος ταύτης ποιμὴν Ἐπίσκοπος Λεμβέργης Γεδεών. — Ἡ μὲν οἰκογένεια τοῦ πρώτου, ἐκτὸς ἑνὸς υἱοῦ, τοῦ βοεβόδα Δουκὸς Βασιλείου, ἀπεσπάσθη πρὸς τὴν Οὐνίαν, ἡ δὲ ποίμνη τοῦ ἑτέρου ἔμεινεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἄνευ κεφαλῆς, ἄχρις οὗ ἐπὶ τέλους ὁ Μητροπολίτης τῆς Βλαχίας διώρισεν ἀντ' αὐτοῦ τὸν Ἐπίσκοπον Ἰωσήφ. Μετὰ μικρὸν ἔτι ἀπεβίωσε καὶ ὁ τελευταῖος ζηλωτὴς τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Ἐπίσκοπος Περεμίσχλης Μιχαὴλ, καὶ τότε ἅπαντες οἱ ὀρθόδοξοι, μὴ ἔχοντες πλέον Ἱεράρχας, ἠναγκάθησαν νὰ προστρέχωσι, διὰ τὴν χειροτόνησιν τῶν ἱερέων καὶ διὰ τὸ ἅγιον μύρον, εἰς τὴν μακρὰν κειμένην πόλιν Λεμβέργην, πρὸς τὸν μόνον καθ' ὅλην τὴν νοτειοδυτικὴν Ῥωσσίαν Ἐπίσκοπον Ἰωσήφ. Ἡ δὲ θρασύτης τοῦ Μητροπολίτου Ὑπατίου ηὔξανε κατὰ τὸ μέτρον τῆς πτώσεως τῶν ὀρθοδόξων· μάλιστα καὶ μετὰ κινδύνου τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ἐξηκολούθει οὗτος νὰ παραδίδῃ τὰς ἀρχαίας μονὰς εἰς τοὺς Οὐνίτας, εἰς δὲ τὴν Βίλναν παρ' ὀλίγον ἔμελλε νὰ γείνῃ θῦμα τῆς ὀργῆς τοῦ λαοῦ, διὰ τὸν βίαιον σφετερισμὸν τῆς καθέδρας τοῦ μοναστηρίου τῆς ἁγίας Τριάδος. Ἐναντίον τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων, αὐτὸς προσδιώρισε ζῶν ἔτι διάδοχον τὸν εὐνοούμενον αὐτοῦ Ἰωσήφ, ὅστις ἔτι μᾶλλον ἐνίσχυσε τὴν Οὐνίαν διὰ τῆς συστάσεως τοῦ συλλόγου τῶν σχολείων καὶ τοῦ ἀνωτέρου τούτων Ἱεροσπουδαστηρίου. Ἀλλὰ καί τινες ἐκ τῶν ὀρθοδόξων μεγιστάνων ἐφρόντιζον, ἀντενεργοῦντες αὐτῷ, διὰ τῶν αὐτῶν μέσων νὰ συνιστῶσι τὰς λεγομένας ἐκπαιδευτικὰς ἀδελφότητας, θυσιάζοντες ὑπὲρ αὐτῶν τὰ ἴδια ὑπάρχοντα.

Εἰς τοιαύτην δυστυχῆ καὶ ἀπαρηγόρητον κατάστασιν εὑρίσκετο, πλέον τῶν εἴκοσι ἐτῶν, ἡ τῆς μικρᾶς Ῥωσσίας Ἐκκλησία, στερημένη τῶν Μητροπολιτῶν καὶ πάντων τῶν Ἐπισκόπων αὐτῆς, μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων *Θεοφάνους*, κλυδωνιζομένη μὲν ὑπὸ τῆς Οὐνίας, καταβεβλημένη

δὲ ὑπὸ τῆς Ῥώμης. — Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ῥωσσικὴν Ἐκκλησίαν πικρῶς ἀντανεκλάσθησαν αἱ στάσις αὗται τῆς πασχούσης ἀδελφῆς αὐτῆς, ὅτε ἐκ ταύτης τῆς μεμολυσμένης φωλεᾶς, ἐκ τούτων τῶν ὀλεθρίων στοιχείων, ἐγεννήθη διὰ τῆς ἐπιτηδείου χειρὸς τῶν Ἰησουϊτῶν ὁ φρικαλέος Ψευδώνυμος, καὶ διὰ τῆς αὐτῆς καταιγίδος ἐπέσκηψεν ἐπὶ τὴν Ῥωσσίαν.

Ὁ Θεόδωρος ἔκλεισεν ἤδη τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ εἰς αἰῶνας (ἐν ἔτει 1598), σωθεὶς διὰ τῆς Θείας Προνοίας ἀπὸ τῆς θέας τῶν ἔπειτα ἀπελθόντων δυστυχημάτων· ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ ἡ ἐξ αἰῶνας διαμείνασα γενεὰ τοῦ Ῥιουρίκου ἀπεχαιρέτα τὴν Ῥωσσίαν, ἐπιχέουσα ἐπ' αὐτὴν τὰς τελευταίας αὐτῆς εὐεργεσίας, περὶ τὸν αἰώνιον ἀποχωρισμόν. — Μακαρία ἦτο ἡ τελευτὴ τοῦ φιλοχρίστου Τσάρου! Ἐπεφάνη εἰς αὐτὸν ἀνὴρ ἅγιος συμπροπέμπων αὐτὸν εἰς τὰς οὐρανίους σκηνὰς, καὶ ἤδη κενὸς ἔμεινεν ὁ οἶκος τοῦ βασιλείου τῆς Μόσχας. Ἡ ἀπαρηγόρητος χήρα Εἰρήνη, ὁμοφώνως ἀναγνωρισθεῖσα Τσαρίνη Κυβερνήτρια, ἀφῆκε τὸν θρόνον καὶ ἔγεινε μοναχὴ εἰς τὸ Νοβοδέβιτσι (τὸ νέον τῶν Παρθένων) μοναστήριον· καὶ ὅμως ἐν ὀνόματι τοῦ νέου ἀγγελικοῦ ὀνόματος αὐτῆς Ἀλεξάνδρας, ἐξηκολούθουν νὰ γράφωνται τὰ διατάγματα καὶ νὰ ἐκπεραιῶνται ἅπασαι αἱ ὑποθέσεις, μὴ ὑπαρχούσης ἄλλης κεφαλῆς εἰς τὸ Κράτος. Ὁ Πατριάρχης διετήρει μόνον τὴν ἡσυχίαν καὶ συνεκάλεσε τὴν Δούμαν, πρῶτον τὴν τῶν Βοϊάρων, ἔπειτα δὲ τὴν ἐπαρχιακὴν, πρὸς ἐκλογὴν Τσάρου. Δύω πρόσωπα ἐφείλκυσαν τὴν κοινὴν προσοχὴν διὰ τὴν συγγένειαν πρὸς τὸν κοιμηθέντα· ὁ ἐκ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ἀναστασίας ἐξάδελφος, Βοϊάρος Θεόδωρος Νικητιάδης Ῥωμάνοφ, καὶ ὁ ἐκ τῆς συζύγου αὐτοῦ Ἐρήνης γυναικάδελφος — Βωρῆσος Γοδουνόφ.

Ἀλλ' ἡ Ῥωσσία, ἐπὶ τῆς δεκατετραετοῦς βασιλείας τοῦ Θεοδώρου, εἶχεν ἤδη συνεθίσειν τὴν κυβέρνησιν τοῦ Βωρήσου, καὶ καταπλαγεῖσα ἐκ τῆς ἀήθους μέχρι τότε ὀρφανίας αὐτῆς καὶ ἀναρχίας, ἐξέλεξεν αὐτὸν, κατ' εἰσήγησιν τοῦ τε Πατριάρχου

Ἰὼβ καὶ τῶν περὶ αὐτὸν Βοϊάρων. — Ὁ Βωρῆσος ἀπεποιήθη ἐπὶ πολὺ, μάλιστα δὲ καὶ ἐκρύβη εἰς τὸ κελλίον τῆς Τσαρίνης ἀδελφῆς αὐτοῦ. Ὁ Πατριάρχης μετὰ τῆς σταυροπορίας παντὸς τοῦ Κλήρου, μόλις ἠδυνήθη νὰ καταπείσῃ αὐτὸν ἐπὶ τὴν βασιλείαν, καὶ τοῦτο χάριν τῆς πρὸς αὐτὸν ἐν τῇ μονῇ ἐλεύσεως αὐτῆς τῆς ἁγίας εἰκόνος τῆς Θεομήτορος τῆς πόλεως Βλαδιμίρου, καὶ τότε μετὰ πομπῆς ἔστεψεν αὐτὸν ἐν τῷ Καθολικῷ τῆς Κοιμήσεως, τῷ στέμματι τῶν Μονομάχων.

Ἐφαίνετο, ὅτι τὰ πάντα συνέτρεχον τὸν νέον Τσάρον, ἄνδρα σοφὸν καὶ ἔμπειρον περὶ τὰ τῆς Κυβερνήσεως, σεβαστὸν ἐντός τε καὶ ἐκτὸς τοῦ Κράτους, οὗ καὶ μόνη ἡ στρατιωτικὴ στάσις κατέπληττε τοὺς πρέσβεις τῆς Κριμέας παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ὄκα, καὶ μεθ' οὗ φιλικῶς διέκειντο ὅ,τε Καῖσαρ, καὶ ἡ Βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας, ὁ Σὰχ τῆς Περσίας καὶ οἱ πλησιέστεροι γείτονες. Ἡ Τσαρικὴ αὐτοῦ αὐλὴ ἐδοξάζετο δι' ἐξαισίου μεγαλοπρεπείας, τὰ δὲ ἀνάκτορα ἐκοσμοῦντο μετ' ἀνθούσης οἰκογενείας, τοῦ τε υἱοῦ Θεοδώρου καὶ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Ξενίας, ὑποκειμένων τῆς τρυφερωτάτης ἀγάπης αὐτοῦ, ὑπὲρ ὧν ἐφρόντιζε νὰ στερεώσῃ λαμπρὸν μέλλον καὶ δύω θρόνους, ἤτοι, τὸν μὲν Ῥωσσικὸν διὰ τὸν Θεόδωρον, τὸν δὲ τῆς Δανίας διὰ τὴν Ξενίαν, διὰ συνοικεσίου μετὰ τοῦ Βασιλόπαιδος. — Δὲν εἶχε μὲν αἰτίαν νὰ ὑποπτεύῃ περὶ τῆς τάξεως τῆς νομίμου διαδοχῆς τοῦ θρόνου, ἀλλ' ὅμως οἱ πλησιέστεροι βοϊάροι καὶ οἱ Ῥωμάνοφ συγγενεῖς τοῦ Θεοδώρου, ἐξήγειραν τέλος τὰς ὑπονοίας τοῦ Γοδονόφ. Ἐσυκοφάντησαν αὐτοὺς, ὅτι ἐπεβουλεύοντο τὴν ζωὴν τοῦ Τσάρου· ὅθεν, ὡς καὶ οἱ Νάγιοι οἱ θεῖοι τοῦ παιδὸς Δημητρίου, ἀπεστάλησαν εἰς ἀπωτάτας εἱρκτὰς πέντε ἀδελφοὶ Ῥωμάνοφ, ἔνθα οἱ τέσσαρες ἀπεβίωσαν. Ὁ δὲ πρεσβύτερος αὐτῶν Θεόδωρος, καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ Μαρία, κατεδιάσθησαν εἰς τὸν μοναχικὸν βίον, ὁ μὲν μετονομασθεὶς Φιλάρετος, εἰς τὴν ἔρημον μονὴν, Σιήσκην, ἡ δὲ, ὑπὸ τὸ ὄνομα Μάρθα, εἰς τὴν μονὴν Ζαονέσκην· ὁ δὲ νέος υἱὸς αὐτῶν Μιχαὴλ, ὁ μέλλων Τσάρος, συνεμερίσθη τὴν κάθειρξιν τοῦ

θείου αὐτοῦ Δουκὸς Τσερκάσκη, παρὰ τὴν Λευκὴν λίμνην.

Μετ' οὐ πολὺ ἐξετάθη σιτοδία ἐφ' ἅπασαν τὴν Ῥωσσίαν, μάτην ὑπελαφρωμένη διὰ τῶν φρονίμων τοῦ Βωρήσου διοικημάτων, ὅστις ἔτρεφε καὶ ἐπησχόλει τὸν λαὸν εἰς ἐργασίας. Μνημεῖον τῶν Βασιλικῶν ἐκείνων φροντίδων ἔμεινε τὸ ἀνεγερθὲν ἐν τῇ πρωτευούσῃ Κωδονοστάσιον Ἰωάννου τοῦ Μεγάλου. Ἐκ τῆς πείνης ἀνεφύησαν ἀσθένειαι, ληστεῖαι καὶ ἀναρχία καθ' ὅλον τὸ Κράτος. — Ἀλλὰ ταῦτα ἦσαν μόνον ἀρχαὶ τῶν δυστυχιῶν, ἃς, οὔτε αἱ ἔνθερμοι προσευχαὶ, οὔτε τὰ γενναῖα ἀφιερώματα καὶ τὰ ἐλέη τοῦ Βωρήσου, τοῦ μεγαλοπρεπεστάτου πάντων τῶν Τσάρων διὰ τὰς ἐλεημοσύνας αὐτοῦ, ἠδύναντο ν' ἀπωθήσωσιν. Φρικόεντα σημεῖα ἐφαίνοντο ὡς προμηνύοντα τὰς ἐλευσομένας στάσεις· ἀλλ' ἡ μὲν Τσαρίνη, ἡ μοναχὴ Ἀλεξάνδρα, μετέστη ἐν εἰρήνῃ εἰς τὴν αἰωνιότητα, ὡς ὁ πρᾶος αὐτῆς σύζυγος Θεόδωρος· — ὁ δὲ Βωρῆσος ἔμεινεν ἵνα γευθῇ μόνος πάσας τὰς πικρίας.

Κατὰ τοὺς βαρεῖς τούτους χρόνους διεδόθη φήμη εἰς τὴν Ῥωσσίαν, ὅτι ὁ παρ' αὐτῆς πρὸ πολλοῦ θρηνούμενος παῖς, υἱὸς τοῦ Ἰωάννου, Καισαρίδης Δημήτριος, ζῇ καὶ ἐφάνη εἰς τὴν Πολωνίαν. Ὁ Βωρῆσος ταραχθεὶς ἤρχισε νὰ ἐρευνᾷ περὶ τοῦ καιροῦ τῆς ἐμφανίσεως αὐτοῦ, καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ προσώπου τοῦ Ψευδωνύμου· προσεκάλεσε μάλιστα, πρὸς ἐξήγησιν, καὶ τὴν ἐξόριστον μητέρα τοῦ Καισαρίδου ἐκ Βελοοζέρου εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Ἀνεκαλύφθη δὲ, ὅτι ἐκ τῶν τέκνων τῶν Βοϊάρων, ὁ Γρηγόριος Ὀτρέπιεφ, διατελῶν πρὶν ἐν ὑπηρεσίᾳ τῶν Ῥωμάνοφ, νοήμων καὶ γραμματικὸς, γενόμενος μοναχὸς, μετέβη ἐκ Σουσδάλης εἰς τὸ μοναστήριον Τσούδοφ, ἔνθα ὁ Πατριάρχης Ἰὼβ ἐχειροτόνησεν αὐτὸν διάκονον καὶ μετεχειρίζετο αὐτὸν εἰς τὴν γραφὴν τῶν κανόνων εἰ καὶ ἀποτρέψαντος τοῦτο τοῦ Μητροπολίτου Ῥωστοβίου Ἰωνᾶ, προϊδόντος ἐν τῷ νέῳ ἀναξίῳ μελανείμονι ἀγγεῖον τοῦ διαβόλου. Ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Πατριάρχου καὶ τοῦ Τσάρου ἤκουσεν ὁ Γρηγόριος περὶ τῆς δυστυχοῦς ἀποβιώ-

σεως τοῦ Καισαρίδου, καὶ περὶ τυχαίας ὁμοιότητος τοῦ προσώπου αὐτοῦ πρὸς τὸ τοῦ Δημητρίου, καὶ ἀσέμνως ἀστειζόμενος ἐπήλπισε νὰ γείνῃ Τσάρος τῆς Μόσχας. Φθάσαντος τοῦ προπετοῦς λόγου εἰς τὰς ἀκοὰς τοῦ Τσάρου, ἡ νῆσος Σολοβέτσκη ὡρίσθη εἰς ἐξορίαν τοῦ μοναχοῦ, καὶ τότε, ὁ Ὀτρέπιεφ, μαθὼν τὴν καταδίκην διά τινος γραμματέως, συγγενοῦς αὐτοῦ, ἐδραπέτευσε μετὰ δύω ἑτέρων μοναχῶν εἰς Νοβογόροδον Σεβέρσκης, μεταβαίνων ἀπὸ μονῆς εἰς μονήν. Ἐν Πουτίβλῃ ἔδωκε τὸ πρῶτον μικράν τινα νύξιν εἰς τὸν Ἀρχιμανδρίτην περὶ τῆς δῆθεν ὑψηλῆς αὐτοῦ καταγωγῆς. Γενόμενος δεκτὸς ἐν Κιέβῳ ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ υἱοῦ τοῦ διασήμου Δουκὸς Κωσαντίνου Ὀστρόσκη, καὶ καταισχύνας ἑαυτὸν δι' ἀκαθάρτου βίου, ἐδραπέτευσεν εἰς τὴν ἀποικίαν τῶν Ζαποροζιανῶν Κοζάκων, καὶ συμμετέσχεν εἰς τὰς ἐπιτυχεῖς αὐτῶν στρατείας. Ἔπειτα, διδαχθεὶς τὴν Πολωνικὴν καὶ Λατινικὴν γλῶσσαν ἐν τῷ σχολείῳ τῆς Βολυνίας, κατετάχθη ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ πλουσίου μεγιστᾶνος καὶ Κνιάζου Ἀδὰμ Βισχνεβέτσκη, ἔνθα ἐν ὥρᾳ προσποιημένης ἀσθενείας ἐφανερώθη εἰς τὸν πνευματικὸν καὶ κατέπεισε τὸν μωρόπιστον Κνιάζον περὶ τῆς δῆθεν Βασιλικῆς αὐτοῦ καταγωγῆς.

Τοιαύτη διήγησις, περὶ τοῦ φυγάδος καὶ μοναχοῦ Ὀτρέπιεφ, διεδόθη ἐκ τῆς πρωτευούσης, κατὰ τὰς πρώτας περὶ ἐμφανίσεως τοῦ Ψευδοδημητρίου φήμας, ὅτε καὶ ἐκηρύχθη κατ' αὐτοῦ συνοδικὸν ἀνάθεμα καὶ μνημόσυνον αἰώνιον τοῦ μακαρίου παιδός· ἀπεστάλη δὲ καὶ ὁ θεῖος τοῦ Ὀτρέπιεφ, Σμυρνόης, ἵνα ἐλέγξῃ τὸν Ψευδώνυμον ἀνεψιὸν αὐτοῦ ἐνώπιον τοῦ Σιγισμούνδου εἰς Πολωνίαν, ὅπου αὐτὸς εἶχεν ἤδη εἰσδύσειν, δεξιούμενος παρὰ τοῦ Κνιάζου Βισχνεβέτσκη, ὡς ἀληθινὸς υἱὸς τοῦ Ἰωάννου, σωθεὶς δῆθεν ὑπό τινος πιστοῦ ἰατροῦ ἐξ Οὔγλιτς· ὑπεστηρίζετο δὲ παρὰ τῶν Ἰησουϊτῶν καὶ τοῦ Νουγκίου (ἐξάρχου) τοῦ Πάπα Ῥαγκώνη, οἵτινες ἐξέλεξαν αὐτὸν ὡς ὅπλον πρὸς καθυπόταξιν τῆς Ῥωσσίας, στρέψαντες ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν καρδίαν τοῦ Βασιλέως. Ἐν μέσῳ τῆς βαρείας πάλης τῆς Οὐνίας κατὰ τῆς Ὀρ-

θοδοξίας, τῆς τότε κυμαινούσης τὴν Λιθουανίαν καὶ τὴν Βολυνίαν, οὐδὲν ἠδύνατο νὰ ἦνε εὐαρεστώτερον εἰς τὴν Ῥώμην, ὡς ἡ ἐμφάνισις τοιούτου προσώπου, δυναμένου διὰ τῆς κολακείας, νὰ σείσῃ τὴν Ὀρθοδοξίαν ἐν αὐτῇ τῇ καρδίᾳ αὐτῆς, ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς Ῥωσσίας. Πᾶν μέσον ἐφαίνετο συγκεχωρημένον.— Ὁ Σιγισμοῦνδος, ἀνεγνώρισε μὲν τὸν Ψευδοδημήτριον, δὲν ἀπεφάσισεν ὅμως νὰ προσβάλῃ τὴν μετὰ τῆς Ῥωσσίας ἀνακωχὴν, ἀλλὰ μόνον συνεχώρησεν εἰς τοὺς μεγιστᾶνας αὐτοῦ νὰ ἐνεργήσωσι πρὸς ὄφελος τοῦ νομιζομένου Καισαρίδου.

Πρῶτος ὡπλίσθη ὁ Βοεβόδας Σενδομίρου Μνίσχεκ, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν ὑπερήφανον θυγατέρα Μαρίνην ὑπέσχετο ὁ Ψευδώνυμος συζυγίαν καὶ τὸν θρόνον τῆς Μόσχας· ἐν βραχεῖ δὲ προσεκολλήθησαν αὐτῷ συμμορίαι φυγάδων τῆς Οὐκραϊνῆς, καὶ οἱ Κοζάκοι τοῦ Ταναΐδος, καταπεισθέντες παρὰ προδότου τινὸς περὶ τῆς ταυτότητος τοῦ Καισαρίδου, καὶ ἀνεστατώθησαν τὰ μεθόρια τῆς Σεβέρσκης. Ὁ Βωρῆσος διακείμενος ἐν ἀπορίᾳ, ὑπεβράδυνεν· ἐξαπέστειλε δὲ συνοδικὰς Πατριαρχικὰς ἐπιστολὰς εἰς Κίεβον καὶ τὴν Λιθουανίαν, πρὸς στήριξιν τῶν Βοεβόδων, τοῦ Κλήρου καὶ τοῦ Λαοῦ· ἐπὶ τέλους ἐξαπέστειλε καὶ στρατὸν, ὃν συνέδραμεν ἡ ἀνδρεία ὑπεράσπισις τοῦ Νοβογορόδου Σεβέρσκης, ὑπὸ τὸν Βοεβόδαν Βασμάνοφ. — Δὶς κατατροπωθεὶς ὁ Ψευδώνυμος, δὶς πάλιν ἀναφαίνεται μετὰ νέων δυνάμεων κατὰ τὰ ὅρια τοῦ Ὀρλὸφ, κερδαίνων ἐν τῷ μεταξὺ ἔτι μᾶλλον τὴν γνώμην τοῦ λαοῦ· τότε αἰφνήδιος θάνατος κατέβαλε τὸν Βωρῆσον, ἐξερχόμενον τῆς Βασιλικῆς τραπέζης. Μόλις δὲ ἐπρόφθασεν οὗτος νὰ λάβῃ τὸ σχῆμα τοῦ μοναχοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα Βογολαῖπος, καὶ νὰ παραδώσῃ τὸν νέον υἱὸν αὐτοῦ Θεόδωρον εἰς τὸν Πατριάρχην· — ἀλλὰ σὺν αὐτῷ ἐτελείωσε καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ οἴκου αὐτοῦ.

Οἱ Βοϊάροι ὡρκίσθησαν εἰς τὸν νέον Τσάρον, ἀλλ' οὐχὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον· διότι ὁ ἀνδρεῖος Βασμάνοφ, ἐκλεχθεὶς Βοεβόδας τοῦ Τσαρικοῦ στρατοῦ, παρέδωκεν αὐτὸν εἰς τὸν Ψευδοδη-

μήτριον· μετὰ τὴν προδοσίαν ταύτην συνέβησαν καὶ ἄλλαι τῶν πρωτίστων Ῥώσσων μεγιστάνων. Φρίκη κατέλαβε τὴν πρωτεύουσαν· αἱ διαταγαὶ τοῦ Ψευδωνύμου ἐβρόντησαν ἐκ τοῦ Κρανίου τόπου· ματαίως οἱ Βοϊάροι Σχουΐσκης καὶ Μιστισλαύσκης, κατὰ προτροπὴν τοῦ Πατριάρχου, ἐξῆλθον ἐκ τοῦ Κρεμλίου, ἵνα καθησυχάσωσι τὸν λαόν· οἱ ταραξίαι εἰσώρμησαν εἰς τὸ Κρέμλιον, κατεβίβασαν τὸν νέον Τσᾶρον μετὰ τῆς μητρὸς καὶ ἀδελφῆς αὐτοῦ, εἰς ἐκεῖνον τὸν ἰδιαίτερον οἶκον τοῦ Βωρήσου, ἐξ οὗ τόσον ἐνδόξως εἶχεν ἀναβῆ εἰς τὸν θρόνον. Οἱ Βοϊάροι οἱ ὁμονοοῦντες τῷ Ψευδωνύμῳ, ὤμοσαν εἰς αὐτὸν τὸν ὅρκον· ματαίως δὲ ἐν τῷ Καθολικῷ Ναῷ τῆς Κοιμήσεως ἤλεγξεν αὐτοὺς ὁ Πατριάρχης Ἰώβ. Κατὰ τὴν λειτουργίαν εἰσέβαλον οἱ κακοῦργοι εἰς τὸν ναὸν καὶ ἁφήρεσαν αὐτοῦ τὰ ἱεραρχικὰ ἄμφια. Τότε αὐτὸς ἐκβαλὼν τὸ ἐγκόλπιον αὐτοῦ καὶ θεὶς αὐτὸ παρὰ τὴν εἰκόνα τῆς Δεσποίνης, εὐσταθῶς ἐξεφώνησεν· «ἐνταῦθα, ἐνώπιον τῆς ἁγίας ταύτης εἰκόνος, κατεστάθην Ἱεράρχης, καὶ δεκαεννέα ἤδη ἔτη ἐφύλαξα τὴν ἀκεραιότητα τῆς πίστεως· νῦν δὲ βλέπω τὴν δυστυχίαν τοῦ Βασιλείου, τὸν θρίαμβον τοῦ δόλου καὶ τῆς αἱρέσεως. Μήτερ Θεοῦ, σῶσον τὴν ὀρθοδοξίαν». Οἱ δὲ ἐνέδυσαν αὐτὸν μέλαν ῥάσον, καὶ χλευάσαντες ἐν τῇ πλατείᾳ, ἀπήγαγον ἐπὶ ἁπλῆς ἁμάξης εἰς τὸ μοναστήριον τῆς Σταρίτσης, τὴν πρώην αὐτοῦ μονήν· τὸν δὲ νέον Τσᾶρον καὶ τὴν δυστυχῆ αὐτοῦ μητέρα ἔπνιξαν δολοφόνοι, ὅμοιοι ἐκείνων, οἵτινες ἄλλοτε εὑρέθησαν κατὰ τοῦ παιδὸς Δημητρίου, — διότι ὁ Κύριος ἐκζητεῖ ἐνίοτε τὰς ἁμαρτίας τῶν γονέων παρὰ τῶν τέκνων.

Μετὰ πομπῆς ἐπροχώρει πρὸς τὴν Μόσχαν ὁ Ψευδοδημήτριος· μεγιστᾶνες τοῦ Κράτους ἔδραμον εἰς προϋπάντησιν αὐτοῦ εἰς Τοῦλαν, καὶ ἤδη ἐκεῖ εἶδον, ὅτι αὐτὸς προετίμα τοὺς ξένους· ὁ πρῶτος αὐτοῦ σύμβουλος ἦτο Ἰησουΐτης. Μετὰ χαρᾶς προϋπήντησεν ἡ πρωτεύουσα τὸν ψευδαναστάντα υἱὸν τοῦ Ἰωάννου, κατὰ συμπάθειαν πρὸς τὴν ἀρχαίαν γενεὰν τῶν

Τσάρων αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ συντόμως ἐψυχράνθη αὖτη πρὸς τὸν Ψευδώνυμον, βλέπουσα τὴν ἀσέβειαν καὶ τὸ αὔθαδες τῶν περὶ αὐτὸν Πολωνῶν, καὶ τὸ ἀνευλαβὲς πρὸς τὰ θεῖα καὶ τοῦ Τσάρου αὐτοῦ, καταπατοῦντος τὰς πατρικὰς παραδόσεις. Προέβησαν μετ' οὐ πολὺ εἰς ἐκλογὴν Πατριάρχου, ἀντὶ τοῦ ἐξορισθέντος Ἰώβ. Ὁ Ψευδώνυμος τρέμων τοὺς Ῥώσσους Ἱεράρχας, ἐξέλεξε τὸν Ἕλληνα Ἰγνάτιον Ἀρχιεπίσκοπον Ῥιαζάνης, ἄλλοτε ὄντα Κύπρου, ὅστις ἦλθεν εἰς τὴν Ῥωσσίαν μετὰ τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας καὶ ἔμεινεν ἐγκάτοικος, ὡς ἔπραξεν ὁ Ἐλασσῶνος Ἀρσένιος. Ἐν τοσούτῳ, πρὸς διατήρησιν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς τάξεως, ὁ Ψευδοδημήτριος ἀπέστειλε τὸν παρ' αὐτοῦ ἐκλεχθέντα εἰς Σταρίτσην ἵνα λάβῃ τὴν εὐλογίαν τοῦ γέροντος Ἰώβ· ἀλλ' ὁ Ἱεράρχης οὗτος, σταθερὸς ἐν τῷ μέσῳ τῶν καταδιωγμῶν, γνωρίζων τὴν κλίσιν τοῦ Ἰγνατίου πρὸς τὰ ἔθιμα τῶν Ῥωμαίων, ἀπεποιήθη τὴν εὐχὴν καὶ, εἰ καὶ ἀπειληθείς, ὠνόμασεν αὐτὸν ποιμένα ἄξιον τοῦ Ἀταμάνου αὐτοῦ· ἀλλ' εἰς πεῖσμα τοῦ Ἰὼβ ὁ Ἰγνάτιος ἐχειροτονήθη. Πρὸς πλείονα βεβαίωσιν τῆς ὑποθετικῆς συγγενείας τοῦ Ψευδοδημητρίου μετὰ τοῦ Ἰωάννου, ἀνεκλήθησαν ἐκ τῆς ἐξορίας οἱ ἐπιζήσαντες Νάγιοι καὶ Ῥωμάνοφ, ὁ μοναχὸς Φιλάρετος, ἡ μοναχὴ Μάρθα καὶ ὁ νέος υἱὸς αὐτῶν Μιχαήλ. Κατὰ βουλὴν τῆς Θείας Προνοίας, μεταχειριζομένης καὶ τὰ ἀνάξια ὅπλα ἐπ' ἀγαθῷ, ὁ Ψευδοδημήτριος ἔγεινε παραίτιος τῆς ἀνυψώσεως τοῦ Φιλαρέτου Νικητιάδου, ὅστις ἐχειροτονήθη Μητροπολίτης Ῥωστοβίου. Ἀνεκλήθησαν καὶ ἕτεροι διάσημοι ἐξόριστοι, νεκροί τε καὶ ζῶντες· αἱ λάρνακες τῶν Ναγίων καὶ αἱ τῶν Ῥωμάνοφ, μετὰ τιμῆς μετεκομίσθησαν εἰς Μόσχαν. Ἡ δὲ λάρναξ τοῦ Βωρήσου ἀτίμως ἐξωστρακίσθη ἐκ τοῦ Καθολικοῦ τῶν Ἀρχαγγέλων, καὶ ἐχώσθη εἰς τὸ μοναστήριον Βαρσονόφιεφ, περιμένουσα καὶ τρίτον ἐνταφιασμὸν εἰς τὴν Λαύραν τῆς ἁγίας Τριάδος μόλις ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Σχουΐσκη.

Καὶ ὁ δυστυχὴς Βασιλεὺς ὁ ἐκ τοῦ γένους τῶν τῆς Καζά-

νης, Συμεὼν Βεκβουλάτοβιτς, ὀνομασθεὶς Μέγας Δοὺξ τῆς Τβέρης ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ φοβεροῦ, ἐξορισθεὶς εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ καὶ τυφλωθεὶς ἐπὶ Θεοδώρου, πρὸς ὀλίγον ἀπήλαυσε τῆς Βασιλικῆς χάριτος τοῦ Ψευδοδημητρίου, ἵνα ἐκ νέου μεταπέσῃ ἐξόριστος εἰς τὰς μονὰς τῆς Σολοβέτσκης καὶ τῆς Βελοοζέρσκης, ἔνθα διήνυσεν ὡς μοναχὸς τὸ παράδοξον καὶ πολυπαθὲς αὐτοῦ στάδιον. Καὶ αὐτὴ ἡ μοναχὴ Τσαρίνη Μάρθα, μήτηρ τοῦ γνησίου Δημητρίου, προσκληθεῖσα ἐκ δευτέρου ἐκ τῆς σκήτης τῆς Βελοοζέρσκης, παρὰ τοῦ ὑποτιθεμένου αὐτῆς υἱοῦ, ὑπεχρεώθη νὰ μαρτυρήσῃ δι' ἀλάλου ἀναγνωρίσεως καὶ ἀποδοχῆς τῶν βασιλικῶν τιμῶν περὶ τῆς ταυτότητος τοῦ Ψευδοδημητρίου. Ὡκοδομήθησαν δὲ δι' αὐτὴν κελλία ἐν Κρεμλίῳ, ἐν τῷ μοναστηρίῳ τῆς Ἀναλήψεως, ἔνθα ὑπεδέχθη αὕτη ὡς θυγατέρα καὶ τὴν ὑπερήφανον νύμφην τοῦ Ψευδωνύμου. Ἡ Μαρίνα ἦλθε μετ' ἐξαισίας πομπῆς ἐκ τῆς Πολωνίας, μετὰ τοῦ Βοεβόδα πατρὸς αὐτῆς, πρὸς ἀκρώτατον σκάνδαλον τοῦ λαοῦ, ἕνεκα τῶν ἀσέμνων ἠθῶν τῆς Δύσεως καὶ τῆς ἀλόγου σπατάλης τοῦ Τσάρου, ὅστις ἐδωρεῖτο πρὸς αὐτὴν καὶ τὸν πενθερὸν αὐτοῦ Μνίσχεκ ὁλοκλήρους ἐπαρχίας. Δύω γενναῖοι Ἱεράρχαι ἐτόλμησαν νὰ ἀπαιτήσωσι τὴν βάπτισιν τῆς νέας Τσαρίνης καὶ τὴν παρ' αὐτῆς ἐγκατάλειψιν τῶν Ῥωμαϊκῶν δογμάτων, πρὶν τοῦ στεφανώματος αὐτῆς. Οὗτοι ἦσαν ὁ Ἑρμογένης, Μητροπολίτης Καζάνης, καὶ ὁ Ἰωσὴφ, Ἐπίσκοπος Κολόμνης, οἵτινες καὶ ἐξωρίσθησαν διὰ τοῦτο εἰς τὰ μοναστήρια τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν· ὁ δὲ γάμος καὶ ἡ στέψις ἐγένοντο συγχρόνως. Ὁ Ψευδοδημήτριος, συγχωρήσας πρὶν εἰς τοὺς Ῥωμαίους καὶ Λουθηρανοὺς ἱερεῖς νὰ τελῶσι τὰς ἱερουργίας αὐτῶν ἐν τῷ Κρεμλίῳ περιεφρόνει πλέον ἐντελῶς τὰς ὀρθοδόξους τελετὰς, ἀνταποκρινόμενος μετὰ τοῦ Πάπα, ὅστις προσεκάλει αὐτὸν εἰς τὴν ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ ἔχων στενὰς σχέσεις μετὰ τοῦ Νουγκίου Ῥαγκώνη καὶ τῶν Ἰησουϊτῶν. Ἡ σταυροφορία, πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Βασιλευούσης, ὑπῆρχε τὸ ἐρασμιώτατον τοῦ φιλοπολέμου Ψευδωνύ-

μου ὄνειρον. Ἐν τοσούτῳ, ὡς ἐκ τῆς αὐξήσεως τῶν Πολωνικῶν παραβιασμῶν, ἐξηντλεῖτο ἡ ὑπομονὴ τοῦ λαοῦ. Ἡ κατακραυγὴ καὶ οἱ ἔλεγχοι εἶχον ἤδη διαθρυλληθῆν. Γραμματικός τις βασιλικὸς δὲν ἐφοβήθη νὰ ὀνομάσῃ τὸν Ψευδώνυμον κατὰ πρόσωπον Ὀτρέπιεφ, καὶ ἐπλήρωσε διὰ τῆς ζωῆς τὴν μεγαλόψυχον τόλμην αὐτοῦ, ὡς καὶ ἄλλοι, οἵτινες δὲν ἐφείδοντο ἑαυτῶν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας. Μεταξὺ αὐτῶν παρέστη ὁ αὐλικὸς, ἄλλοτε κόλαξ πλησίον τοῦ Γοδουνὸφ, Σχουΐσκης, ὁ ψευδομαρτυρήσας περὶ τῆς δολοφονίας τοῦ ἀληθινοῦ Δημητρίου, καὶ ἐτόλμησε νὰ εἴπῃ τὴν ἀλήθειαν περὶ τοῦ ψευδοῦς. Αἱ παρακλήσεις τῆς Τσαρίνης μητρὸς μόλις ἠδυνήθησαν νὰ σώσωσιν αὐτὸν ἀπὸ τῆς καταδίκης, ἤδη ἐπὶ τοῦ Κρανίου τόπου· ἀλλ' ὡς ἐκ τούτου μάλιστα ἠγαπήθη αὐτὸς παρὰ τοῦ λαοῦ· ὁ ἄφροντις Ψευδώνυμος, λησμονήσας πᾶν μέτρον φρονήσεως, ἐν τῷ μέσῳ τῶν διασκεδάσεων τσῦ γάμου ταχέως μετεκάλεσεν αὐτὸν ἐκ τῆς ἐξορίας, καὶ τότε ὁ Σχουΐσκης συνῆψεν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ συνωμοσίαν μετὰ τῶν Βοϊάρων στρατιωτικῶν τε καὶ πολιτικῶν πρὸς ἐκθρόνισιν τοῦ Ψευδοτσάρου.

Τὴν νύκτα ἐστασίασεν ἡ Μόσχα, περὶ δὲ τὴν πρωΐαν ἐσημάνθησαν οἱ κώδωνες εἰς συναγερμὸν, καὶ ὁμάδες ὡπλισμένων, ὁδηγουμένων ὑπὸ τοῦ Σχουΐσκη, ὥρμησαν εἰς τὸ Κρέμλιον πρὸς τὰ Ἀνάκτορα. Μόνοι οἱ ἀλλοδαποὶ σωματοφύλακες ὑπερασπίσθησαν τὸν Ψευδώνυμον· οὗτος δὲ ἐρρίφθη ἐκ τοῦ παραθύρου εἰς τὴν αὐλὴν τῶν σιτοβολεώνων, ἔνθα ἦτο ὁ πρώην οἶκος τοῦ Τσάρου Βωρήσου, καὶ, τεθραυσμένος τὸν πόδα, ἀνηγέρθη ὑπὸ τῶν Στρελιτσῶν. Τότε ἐζήτησαν καὶ πάλιν τὴν μαρτυρίαν τῆς μητρὸς, ἵνα βεβαιωθῶσι περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ προσώπου αὐτοῦ, καὶ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἡ ἐκ τοῦ κελλίου προσκληθεῖσα Μάρθα δὲν ἀνεγνώρισε πλέον αὐτὸν ὡς υἱὸν αὐτῆς. — Ἤρχισαν νὰ ἐξετάζωσι καὶ αὐτὸν τὸν Ψευδοδημήτριον· δύω δὲ πυρεκβολήματα προσέβαλον αὐτὸν κατὰ τὴν ἐξέτασιν. Οἱ Βοϊάροι μόλις ἔσωσαν τὴν σύζυγον αὐτοῦ Μαρί-

ναν, μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτῆς καὶ τῶν ἀπεσταλμένων Πολωνῶν· ἀλλ' ὀλίγοι Πολωνοὶ ὑπεξέφυγον τὴν ὁρμὴν τοῦ ὄχλου. Ὁ Σχουίσκης μετὰ μόχθου καθησύχασε τὴν στάσιν· τὸ πτῶμα τοῦ Ψευδωνύμου ἐκάη καὶ ἡ τέφρα αὐτοῦ διεσκορπίσθη εἰς τὸν ἀέρα. Τὴν δὲ ἐπιοῦσαν, ἡ Δοῦμα τῶν Βογάρων καὶ ὁ λαὸς ὁμοθύμως ἐξέλεξαν Τσάρον τὸν πρωταίτιον τῆς σωτηρίας, τὸν Δοῦκα Βασίλειον Σχουίσκην, τὸν ἀρχαιότερον ἐκ τῶν ἡγεμονικῶν γενεῶν τοῦ Ῥιουρίκου (ἐν ἔτει 1606). Οἱ Μητροπολῖται καὶ οἱ Ἐπίσκοποι ηὐλόγησαν αὐτὸν ἐπὶ τῇ βασιλείᾳ, καὶ συγχρόνως ἐφυλάκισαν εἰς Τσοῦδοφ τὸν ψευδοπατριάρχην Ἰγνάτιον, τὸν συνδραμόντα τὸν Ψευδώνυμον. Ὁ νέος Τσάρος ἀπήτησε πρῶτον τὴν ἐκλογὴν τοῦ νέου Πατριάρχου, ἵνα μὴ μένῃ ἄνευ ποιμένος ἡ Ῥωσσικὴ Ἐκκλησία· — διότι ὁ ἐσχατόγηρος Ἰὼβ ἦτο ἤδη τυφλὸς ἕνεκα τῶν κακουχιῶν καὶ τῶν καταδιωγμῶν. Κοινῇ λοιπὸν ψήφῳ τῆς ἁγίας συνόδου ἐξελέχθη ὁ μεγαλόψυχος Μητροπολίτης Καζάνης Ἑρμογένης, ὁμολογητὴς κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Ψευδοδημητρίου, μάρτυς ὑπὲρ πίστεως καὶ Πατρίδος κατὰ τὸν καιρὸν τῆς μεσοβασιλείας, διότι ἡ τρομερὰ τρικυμία, ἡ προκαλεσθεῖσα παρὰ τοῦ Ψευδωνύμου, δὲν κατηυνάσθη διὰ τοῦ ἐκθρονισμοῦ αὐτοῦ· ἡ δὲ σωτηρία τῆς Μαρίνης, τῶν ἀπεσταλμένων καί τινων μεγιστάνων τοῦ Σιγισμούνδου δὲν ἱκανοποίησε τὴν Πολωνίαν, ἥτις ἤθελε νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῶν δυστυχημάτων τῆς Ῥωσσίας, καὶ νὰ ἐξαφανίσῃ ἐν αὐτῇ τὸ Κράτος καὶ τὴν Ὀρθοδοξίαν, ὡς τοῦτο συνέβη καὶ εἰς τὴν Λιθουανίαν.

Β'. *Ὁ Ἑρμογένης.*

Ἡ τρικυμία σὺτ' ἐντὸς τοῦ Βασιλείου ἐκόπασεν. Ἤρκει ἅπαξ νὰ διεγείρῃ τις καὶ διαταράξῃ τὰ πνεύματα, διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἁπτομένου τῆς καρδίας τοῦ λαοῦ, ἵνα ἀεννάως ἐπιδεικνύωνται νέοι ψευδώνυμοι καὶ νέοι προδόται, πρὸς οὓς ματαίως

ἐπάλαιεν ὁ Βασίλειος κατὰ τὴν τετραετῆ αὐτοῦ βασιλείαν. Ἐφαίνετο ὅτι ἡ Ῥωσσία δὲν ἐπίστευεν αὐτὸν, διὰ τὸ πρῶτον ψεῦδος τὸ ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Καισαρίδου. — Καὶ αὐτὴν ταύτην τὴν λάρνακα μετὰ τῶν ἀφθάρτων λειψάνων τοῦ μακαρίου παιδὸς, ἀπεφάσισεν ὁ Σχουΐσκης νὰ μετακομίσῃ εἰς τὴν πρωτεύουσαν, πρὸς πλείονα βεβαίωσιν τῆς Ῥωσσίας, πρὸς ἣν ὀλίγον ἐπενήργουν αἱ ἐπιστολαὶ αὐτοῦ τε καὶ τῆς Τσαρίνης Μάρθας. Οὗτος ἀπέστειλε τὸν συγγενῆ τοῦ Δημητρίου, Μητροπολίτην Ῥωστοβίου Φιλάρετον, μετὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀστραχανίου Θεοδοσίου, καὶ Βοϊάρων, διὰ τὰ ἅγια λείψανα εἰς Οὔγλιτς, καὶ ἐλθόντων τούτων ἔλαβεν αὐτὸς ἐπὶ τῶν ὤμων τὸ βασιλικὸν τοῦτο φορτίον, ἵνα καταβιβάσῃ αὐτὸ εἰς τὸν τάφον τὸν ἄλλοτε ἑτοιμασθέντα ἐν τῷ Καθολικῷ τῶν Ἀρχαγγέλων διὰ τὸ σῶμα τοῦ Βωρήσου. Ἀλλὰ τὸ πλῆθος τῶν θαυμάτων καὶ τῶν ἰάσεων, τῶν γενομένων ἐπὶ τῆς λάρνακος τοῦ Καισαρίδου, δὲν ἀφῆκαν ν' ἀποτελειώσωσι τὴν ταφήν· ἐτέθη λοιπὸν αὖτη ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Καθολικοῦ πρὸς εὐλαβῆ προσκύνησιν, καὶ, ἐνώπιον τοῦ ἀφθάρτου λειψάνου τοῦ υἱοῦ αὐτῆς, ἐκ νέου ἐζήτησε δημοσίως ἡ μήτηρ αὐτοῦ Τσαρίνη ἄφεσιν, διὰ τὴν βεβιασμένην αὐτῆς ψευδομαρτυρίαν, παρὰ τοῦ Πατριάρχου Ἑρμογένους.

Ἀλλὰ καὶ ἕτερος μέγας συγχωρητὴς καὶ μάρτυς προσεκλήθη ἐκ τοῦ μυχοῦ τοῦ κελλίου αὐτοῦ, ἔνθα τετυφλωμένος ἦδη, ἐθρήνει τὴν ματαιότητα τοῦ κόσμου, — ὁ Μόσχας Ἰώβ. Εἰς τὸ χεῖλος ὢν τοῦ τάφου, ἡμέρας τινὰς πρὶν τῆς τελευτῆς, μετεκινήθη οὗτος ἐκ τῆς μονῆς Σταρίτσης, διὰ παρακλήσεων τοῦ τε Τσάρου καὶ τοῦ Πατριάρχου, ἵνα ἔλθῃ εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ συγχωρήσῃ τὸν λαὸν τῆς Μόσχας καὶ ἅπασαν τὴν Ῥωσσικὴν γῆν, διὰ τὴν προδοσίαν τὴν πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ Βωρήσου, καὶ διὰ τὸν πρὸς τὸν Ψευδώνυμον δοθέντα ὅρκον. Τότε κατανυκτικὴ θέα παρέστη ἐν τῷ Καθολικῷ τῆς Κοιμήσεως· — τυφλὸς ἐνδεδυμένος τὸ ῥάσον τοῦ μοναχοῦ, ἵστατο ὁ Ἰὼβ πλησίον τῆς Πατριαρχικῆς θέσεως παρὰ τὸν Ἑρμογένην, καὶ ἠκροᾶτο τῆς μετανοίας τοῦ λαοῦ, ἐκτε-

θείσης ἐν τῇ τοῦ Τσάρου γραφῇ, ἀναγνωσθείσῃ πρὸς αὐτὸν μεγαλοφώνως ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος· μεθ' ὃ καὶ οὗτος ἐξεφώνησε τὸ συγχωρητήριον τοῦ λαοῦ, καὶ ἀπέλυσεν αὐτὸν, ὡς πρώην Πατριάρχης, ἀναλογιζόμενος τὰς δυστυχίας τῆς πατρίδος, καὶ τὰς ἑαυτοῦ κακοπαθείας, ἐν τῷ αὐτῷ τούτῳ ναῷ, ἔνθα ἵστατο πλέον ὡς μετανάστης τοῦ ἄλλου κόσμου, τοῦ ἄνευ στάσεων, καὶ ἄνευ λύπης, θεωρῶν μετὰ ἱλαροῦ οἴκτου τὴν πολυτάραχον τρικυμίαν τῆς γῆς, καὶ ἐπειδὴ πᾶσα διαθήκη δὲν εἶνε στερεὰ εἰμὴ μετὰ θάνατον τοῦ διαθέτου, ὁ Ἰὼβ, μόλις φθάσας εἰς τὴν μονὴν Σταρίτσην, — ἀπεβίωσεν.

Πρῶτος ὁ ὑψώσας τὴν σημαίαν τῆς στάσεως εἰς τὴν νότειον Ῥωσσίαν, ἐν ὀνόματι τοῦ Δημητρίου, ἦτο ὁ Σχαχοβσκόης, ὅτε δὲν εἶχεν ἔτι δημιουργηθῆν παρὰ τῆς οἰκογενείας τοῦ Μνίσχεκ νέος Ψευδώνυμος, καὶ ἡ Μαρίνα μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτῆς διέμενον ἐν Ἰαροσλάβλῃ. Ἠνώθησαν δὲ μετ' αὐτοῦ ὁ Βολότνικοφ καὶ ὁ Λιαπουνὸφ, ἀρχηγὸς τῶν Ῥιαζανίων· ἀλλ' ὁ τελευταῖος, εἰσδύσας εἰς τὴν πονηρίαν τῶν συνωμοτῶν αὐτοῦ, μετ' ἀποστροφῆς ἀφῆκεν αὐτούς. Τὰ μεθόρια τῆς Σεβέρσκης ἐταράχθησαν ἐκ νέου, καὶ ἀνεφάνη καὶ παρὰ τοῖς κατοίκοις τοῦ Τανάϊδος καὶ ἄλλος ψευδὴς υἱὸς τοῦ Τσάρου Θεοδώρου, ὁ Ψευδοπέτρος. Οἱ Βοεβόδαι τοῦ Τσάρου Βασιλείου ἐδραπέτευσαν· ἡ Τοῦλα καὶ ἡ Καλοῦγα ἔπεσον εἰς χεῖρας στασιαστῶν, οἵτινες τολμήσαντες νὰ πλησιάσωσιν εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ὑπὸ τὰ τείχη αὐτῆς ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων. Οἱ στασιασταὶ οὗτοι ἐπέπεσον καὶ κατὰ τῆς ἀπροστατεύτου Τβέρης· ἀλλ' ὁ ἀνδρεῖος Ἀρχιεπίσκοπος Θεόκτιστος ἐνεψύχωσε τοὺς πολίτας καὶ ἀπέκρουσε τὸν ἐχθρόν. Αὐτὸς ὁ Ἄναξ ἠναγκάσθη νὰ ἐκστρατεύσῃ, καὶ μετὰ μακρὰν πολιορκίαν, καὶ τὴν ἅλωσιν τῆς Τοῦλας, κατέπαυσε τὰς πρώτας ἀρχὰς τῆς στάσεως· ἀλλὰ καί τοι αἰχμαλωτισθέντων καὶ καταδικασθέντων τῶν πρωταιτίων, ἡ Καλοῦγα ἔμεινεν εἰς χεῖρας τῆς ἄλλης συμμορίας.

Ἐν τοσούτῳ δὲ, διὰ μηχανορραφίας τῶν στασιαστῶν, ἐφάνη

ἐπὶ τέλους, εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις τοῦ λαοῦ, ἄνθρωπος, ὅστις ἔλαβε τὸ προσωπεῖον τοῦ Ψευδοδημητρίου, ἐφανερώθη εἰς τὴν ἐπαρχίαν Σεβέρσκης, καὶ συνέλεξε καὶ οὗτος τὰς συμμορίας τῶν λῃστῶν, τοὺς δυσπειθεῖς τοῦ Ταναΐδος καὶ τὴν Σχλιάχταν (τοὺς εὐγενεῖς τῆς κατωτέρας τάξεως) τῆς Πολωνίας. Καὶ αὖθις ἡνώθησαν μετ' αὐτοῦ οἱ Κονφεδερᾶτοι (ὁμόσπονδοι) καὶ οἱ μεγιστᾶνες τῆς Λιθουανίας, ὁ Κνιάζος Ῥοζίνσκης, ὁ Γέτμαν Σαπιέγας καὶ ὁ ὁπλαρχηγὸς Λισόβσκης· οὗτοι δὲ κατηυθύνθησαν πρὸς τὴν τεταραγμένην πρωτεύουσαν καὶ ἐστερεώθησαν ἐπὶ ἓν καὶ ἥμισυ ἔτος, δώδεκα βέρστια (ὡς ἔγγιστα τόσα Ἑλληνικὰ στάδια) μακρὰν αὐτῆς, εἰς τὴν κώμην Τουσχίνην. Ὁ Βασίλειος κατεστρατοπέδευσεν εἰς τὸ προάστειον, καὶ ἀπέστειλε τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ, Βοεβόδαν νεανίαν, τὸν Δοῦκα Μιχαὴλ Σκοπῖνον, δοξασθέντα ἤδη ἔκ τινων νικῶν, ἵνα ζητήσῃ βοήθειαν παρὰ τῶν Σουηδῶν, διότι ἡ κατάστασις τῆς Ῥωσσίας καθίστατο δεινή. Ἀλλ' ἡ προδοσία ἐφανερώθη ἐντὸς τῆς Μόσχας· οἱ προδόται Μεγιστᾶνες μετ' ἀδιαφορίας μετέβαινον ἀπὸ τοῦ Τσάρου πρὸς τὸν Ψευδώνυμον, φημισθέντα κλέπτην (1) τῆς Τουσχίνης· μετ' αὐτοῦ δὲ ἡνώθη καὶ ἡ δοξομανὴς Μαρίνα, ὅτε κατὰ παράκλησιν τοῦ Σιγισμούνδου ἀπροσέκτως ἀπέλυσαν αὐτὴν ἐκ τῆς φυλακῆς τῆς Ἰαροσλάβλης. Ἀλλεπαλλήλως παρεδίδοντο αἱ Ῥωσσικαὶ πόλεις εἰς τὸν Λισόβσκην καὶ ἄλλους Ἀταμάνας, καὶ ὀλίγαι ἔμειναν πισταὶ εἰς τὸν Βασίλειον. Ὄρη τάφων, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τῶν χρονογράφων, ἀνυψοῦντο ἐπὶ τῆς Ῥωσσικῆς γῆς, κατασπαραττομένης ἁπανταχοῦ ὑπὸ τῆς ἀναρχίας καὶ τῆς ἁρπαγῆς. Ἐφαίνετο δὲ ὅτι ὅλον τὸ Βασίλειον, τὸ συναχθὲν παρὰ τῶν αἰώνων, ἐσκορπίζετο αἴφνης, μ' ὅλας τὰς προσπαθείας τῶν γενναίων ποιμένων τῆς Ἐκκλησίας, οἵτινες σταθερῶς προσέκειντο εἰς τὸν θρόνον καὶ συνεκακοπάθουν μετὰ τοῦ ποιμνίου αὐτῶν.

Ὁ Τολπηρὸς Ἀρχιεπίσκοπος Θεόκτιστος εἶχεν ἤδη συλληφθῆν ἐντὸς τῆς ὑποταχθείσης Τβέρης, καὶ ἐφονεύθη καθ'

(1) Σ. τοῦ Μ. Ὡς στρατοπαιδεύσαντα εἰς τὴν κώμην Τουσχίνην.

δδὸν, διότι ἐπειράθη νὰ ὑπεκφύγῃ τὴν αἰχμαλωσίαν τῆς Τουσχίνης· ὁ Πισκόβης Γενναδίος δὲν ἐπέζησεν εἰς τὴν προδοσίαν τῆς πόλεως αὐτοῦ· ὁ Σουσδάλης Γαλακτίων ἐτελεύτησεν εἰς τὴν ἐξορίαν, διότι δὲν ἤθελε νὰ εὐλογήσῃ τὸν Ψευδώνυμον, ὁ Ἐπίσκοπος Κολόμνης Ἰωσὴφ, ὁ ἐναντιωθεὶς ἤδη εἰς τὸν πρῶτον ἐζωγρήθη ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τοῦ δευτέρου, οὓς μάτην ἠθέλησε νὰ σωφρονήσῃ, καὶ ἐσύρθη κατόπιν αὐτῶν δεδεμένος πρὸς κανόνιον. Δὲν ἐτελείωσεν ὁ χρόνος τῆς δοκιμασίας οὔτε τοῦ μέλλοντος προεστῶτος τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ Φιλαρέτου Ῥωμάνοφ, Μητροπολίτου Ῥωστοβίου. Ἐν τῷ ἀρχαίῳ τῆς Κοιμήσεως Καθολικῷ τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ, μαρτυρικῶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν δεκαετῆ τῶν βασάνων ἀγῶνα, ἐξ οὗ ἐξῆλθε Πατριάρχης μόλις ἐπὶ τῆς Βασιλείας τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. Οἱ τῆς Περεϊασλάβλης προδόται αἴφνης ἐπέπεσον κατὰ τοῦ Ῥωστοβίου, οὗ οἱ πολῖται ἔφυγον εἰς τὴν ὀχυρωθεῖσαν Ἰαροσλάβλην· ἀλλ' ὁ Φιλάρετος, ὡς ἀγαθὸς ποιμὴν, θυσιάζων τὴν ζωὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς ποίμνης, δὲν κατεπείσθη ὑπὸ τῶν παρακλήσεων αὐτῶν νὰ δραπετεύσῃ· — ἐκλείσθη εἰς τὸ Καθολικὸν, καὶ τελέσας τὴν θείαν λειτουργίαν, ἐκοινώνησε τὸν λαὸν τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ἀναμένων ἡσύχως τὰ περὶ ἑαυτοῦ. Καὶ οἱ μὲν στασιασταὶ ἐσωρεύοντο εἰς τὴν θύραν, ὁ δὲ Μητροπολίτης δὲν ἔπαυε τοῦ νουθετεῖν αὐτοὺς, ἀχρισοῦ αὐτοὶ, εἰσβαλόντες διὰ βίας, ἐξήρπασαν τὰ ἱεραρχικὰ ἄμφια αὐτοῦ καὶ ἔσυραν αὐτὸν, μόλις ζῶντα καὶ ῥακενδύτην, ἐν τῷ μέσῳ τῶν χλευασμῶν, πρὸς νέας περιϋβρίσεις, εἰς τὴν Τουσχίνην· ἐκεῖ δὲ ἠναγκάσθη νὰ ὑποφέρῃ τὸ πρόσωπον τοῦ Ψευδοδημητρίου καὶ να βλέπῃ τὴν ψευδῆ αὐτοῦ αὐλὴν καὶ βασιλείαν· οὐδ' ἠλευθερώθη πρὶν δραπετεύσῃ ὁ κλέπτης τῆς Τουσχίνης, καὶ τότε ἐσώθη παρ' ἑνὸς ἀπασπάσματος τοῦ Σχουίσκη ἐκ τῶν ἐχθρικῶν χειρῶν, ὑπὸ τὰ τείχη τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Ἰωσὴφ τῆς Βολοκολάμης.

Ἐν τούτοις καὶ ἡ τῆς Ἁγίας Τριάδος Λαῦρα, εἰς ἣν δὲν ἦτο ἀδιάφορον οὐδὲ ἕν ἐκ τῶν δυστυχημάτων τῆς πρωτευούσης, ἐδοξάσθη διὰ τῆς ἀνδρίας τῶν μοναχῶν. Κατὰ τὸ συμ-

βούλιον τοῦ Ψευδωνύμου μετὰ τῶν συμμάχων αὐτοῦ, ὁ Γέτμαν τῆς Λιθουανίας Σαπιέγας καὶ ὁ Πᾶν (μέγας ἄρχων) Λισόβσκης ἦλθον νὰ πολιορκήσωσι τὰ τείχη τοῦ μοναστηρίου, ἵνα ἐμποδίσωσι τὴν κοινωνίαν τοῦ Τσάρου Βασιλείου μετὰ τῶν βορείων καὶ τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν αὐτοῦ. Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Ἰωάσαφ καὶ οἱ Βοεβόδαι Δοὺξ Δολγορούκης καὶ Γολοχβάστορ, λόγῳ καὶ ἔργῳ ἐνισχύθησαν ἐναντίον τῶν κολακευτικῶν λαλιῶν καὶ τῶν τολμηρῶν ἐφορμήσεων, καὶ διὰ βοηθείας τοῦ ὁσίου Σεργίου διέμειναν ὑπὸ βαρεῖαν πολιορκίαν ἐπὶ δεκαὲξ μῆνας, ἂν καὶ τρισμύριοι ἐχθροὶ περιέφραξαν διὰ κοφινοφραγμάτων καὶ περιέβαλον διὰ προμαχώνων τὴν περιοχήν, πυροβολοῦντες ἀενάως ἐξ ἑξήκοντα τηλεβόλων κατὰ τῶν τειχῶν καὶ τῶν ναῶν. Τολμηραὶ καὶ κρατεραὶ ἦσαν αἱ προσβολαί, ἀλλ' οὐχ ἧττον θανατηφόροι αἱ ἔξοδοι· καθ' ὅλα τὰ πέριξ τῆς Λαύρας, εἰς τὰ ἄλση, τὰ τενάγη καὶ τὰς χαράδρας, ἤκμαζεν ἡ θραῦσις· οἱ δὲ μοναχοὶ καὶ οἱ ἁπλοῖ κάτοικοι τῶν κτημάτων τῆς Ἁγίας Τριάδος δὲν ὑπεχώρουν εἰς τοὺς ἀνδρειοτέρους τῶν πολεμιστῶν· αἱ ὑπόνομοι κατευθύνοντο ὑπὸ τοὺς πύργους, ἀλλὰ συνηντῶντο ὑπογείως ὑπ' ἄλλων, καὶ οἱ πῦργοι, οἱ ἐγγὺς ὄντες ν' ἀνατειναχθῶσιν, ἔμενον ἀσάλευτοι. Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ προφανὴς σκέπη τῶν ἁγίων ἡγουμένων Σεργίου καὶ Νίκωνος, παρηγορούντων διὰ τῆς ἐμφανίσεως αὐτῶν τὴν ἀδελφότητα, ἐξ ἧς πλέον τῶν ὀκτακοσίων ἀνδρῶν ἔπεσον ὑπὸ τὸ ξίφος καὶ τὰς ἀσθενείας, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας· ἀλλ' ἡ Λαῦρα ἀντέσχε. Χρησιμεύσασα τότε ὡς μοναδικὸν προπύργιον τοῦ Βασιλείου, περιχειμαζομένη ὑπὸ ἐχθρῶν, αὕτη ἐβοήθησε τὴν πρωτεύουσαν καὶ διὰ τῶν ἄρτων αὐτῆς, ὅτε ἐν καιρῷ λιμοῦ, ὁ περίφημος Κελλάρης Ἀβράμιος Παλίτσην ἤνοιξε, κατὰ βασιλικὴν παράκλησιν, τὴν ἀποθήκην αὐτοῦ καὶ ἐτροφοδότησε δὶς τὴν ἐξαντληθεῖσαν Μόσχαν.

Ὁ Βασίλειος ἐκλονεῖτο ἤδη ἐπὶ τοῦ σειομένου θρόνου, περικυκλούμενος ὑπὸ τρικυμιῶν, ὁποίας ἕως τότε δὲν εἶδεν ἡ Ῥωσσία. Οὗτος μετὰ δυσκολίας διεσκόρπισεν ἐπὶ τῆς ἐρυθρᾶς

πλατείας τὸ στασιαστικὸν στίφος, τὸ ὁποῖον μάτην ἐνουθέτει ὁ Πατριάρχης Ἑρμογένης· ἀλλὰ τελευταῖον καὶ ἐπ' ὀλίγον ἐκαθαρίσθησαν ὑπὲρ τοῦ Τσάρου αἱ νεφελώδεις ἡμέραι τῆς Κυβερνήσεως αὐτοῦ, διὰ τῶν νικῶν τοῦ νέου ἀνεψιοῦ αὐτοῦ Δουκὸς Μιχαήλ. Οὗτος διὰ συνδρομῆς τοῦ Μητροπολίτου Ἰσιδώρου, στερεώσας τὴν πίστιν τῶν πολιτῶν τοῦ Νοβογορόδου, καὶ ποιήσας συνθήκην μετὰ τῶν Σουηδῶν, ἤρχισε μετὰ τοῦ στρατάρχου αὐτῶν Δελαγάρδου νὰ καθαρίζῃ βαθμηδὸν τὰ ἀρκτικὰ μεθόρια, καταβάλλων ἀπανταχοῦ τοὺς προδότας καὶ τοὺς Λιθουανούς. Καὶ ἡ μονὴ τοῦ ἁγίου Μακαρίου Κολιαζίνσκη εἶδε τὴν νίκην αὐτοῦ· ἐγκατέστη δὲ ὁ νέος στρατηγὸς εἰς τὴν κώμην Ἀλεξάνδροβον, τὴν ἄλλοτε φρικτὴν διαμονὴν τοῦ Ἰωάννου, περισυνάγων τὰ ἀνατολικὰ σώματα, καὶ ἐδραπέτευσαν οἱ ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Λαύρας Σαπιέγας καὶ Λισόβσκης.

Ἀλλ' ἡ πρώτη αὕτη δοκιμασία τῆς γενναιότητος τῶν τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὑπῆρξεν ἀρχὴ μόνον τῶν γιγαντιαίων μόχθων, οὓς ἀνέλαβεν ἡ Λαῦρα ὑπὲρ τῆς Πατρίδος. Οἱ θησαυροὶ αὐτῆς ἦσαν ἤδη ἐξηντλημένοι, διότι ἐξ αὐτῶν ἐλήφθησαν τρία δάνεια, 65,000 ρουβλίων (ὡς ἔγγιστα ἑνὸς ἑκατομμυρίου τῶν νῦν) καὶ ἐδόθησαν εἰς τοὺς Τσάρους Γοδουνὸφ, Ψευδοδημήτριον καὶ Σχουίσκην. Ὁ τελευταῖος οὗτος ἐζήτησε καὶ νέας συνδρομὰς, — καὶ παρέδωκαν αὐτῷ τὰ σκεύη καὶ τὰ δισκοπότηρα, ὅτε καὶ ἡ μακρὰ πολιορκία καθίστα ἀναπόρευκτον τὴν ἐπισκευὴν τῶν χρημνισθέντων τειχῶν. Ὀλίγαι ἡμέραι ἔμενον εἰς τὸν Τσᾶρον Βασίλειον μέχρι τῆς βεβιασμένης κουρᾶς αὐτοῦ, καὶ τῆς πολωνικῆς αἰχμαλωσίας· οὔτε εἰς τὸν Πατριάρχην Ἑρμογένην ἔμενον πολλαὶ, ἵνα ὁμολογῇ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τοῦ Ἱεραρχικοῦ θρόνου μέχρι τῆς μαρτυρικῆς αὐτοῦ τελευτῆς, ὅτε καὶ εἰς ἀμφοτέρους κατῆλθεν ἄνωθεν ἀγαθὴ ἰδέα ἵνα ἐκλέξωσι τὸν τῆς Σταρίτσης Ἀρχιμανδρίτην Διονύσιον προϊστάμενον τῆς Λαύρας, ἀντὶ τοῦ ἀποθανόντος Ἰωσὴφ, καὶ διὰ τούτου νὰ σώσωσι τὴν πατρίδα· διότι ὅτε δὲν ὑπῆρχον πλέον οὔτε Τσᾶρος, οὔτε Πατρι-

ἀρχης, ὅτε, οὕτως εἰπεῖν, δὲν ὑπῆρχεν οὔτ' αὐτὴ ἡ Μόσχα, ἓν καὶ ἥμισυ ἔτος στενάζουσα ὑπὸ τὸν Πολωνικὸν ζυγὸν, — τότε ἡ Λαῦρα ἔγεινε καρδία ἁπάσης τῆς Ῥωσσίας, καὶ ὁ Διονύσιος μόνος ἀνεπλήρωσεν ὅλας τὰς Ἀρχὰς, καὶ ὡς ἐμφανὴς σκέπη τοῦ Ἁγίου Σεργίου ἐπεσκίαζε πᾶσαν τὴν Ῥωσσικὴν γῆν καὶ συνήθροισεν αὐτὴν πρὸς τὰ ἐρείπια τῆς πρωτευούσης.

Αἱ δυστυχίαι τοῦ Κράτους, ἁπανταχοῦ πολεμουμένου, προέτρεψαν καὶ τὸν σκληρυνθέντα αὐτοῦ ἐχθρὸν Σιγισμοῦνδον νὰ πατήσῃ τὰ ἀπροστάτευτα μεθόρια, οὐχὶ πλέον μετὰ τῆς ὁμάδος τῶν ὁμοσπόνδων, ὡς ὁ Ψευδοδημήτριος, ἀλλὰ μετὰ διωργανωμένου στρατοῦ, διότι ἤθελεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ υἱοῦ Βλαδισλαύου τὸν θρόνον τῆς Μόσχας. Ὁ βασιλεὺς οὗτος ἤλπιζε νὰ εὕρῃ ἐν Σμολένσκῃ προδοσίαν, ἀλλ' ἡ Σμολένσκη ἐμιμήθη τὴν Λαύραν· ἐκεῖ ὠχυρώθησαν ὁ Βοεβόδας Σχέην μετὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σεργίου, καὶ κατέστησαν ματαίαν πᾶσαν εἰσβολὴν τῶν Πολωνῶν. Εἰς τὴν πολυχρόνιον τῆς Σμολένσκης πολιορκίαν ἐξηντλήθησαν ἥ τε γενναιότης καὶ αἱ δυνάμεις τοῦ Πολωνικοῦ στρατοῦ· ἀλλ' ἡ ἐκστρατεία τοῦ Σιγισμούνδου ἔσωσε πρὸς ὥραν καὶ τὴν Μόσχαν ἀπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Ψευδωνύμου, μὴ ἀναγνωριζομένου παρὰ τοῦ βασιλέως. Ὁ Ψευδοδημήτριος ἐδραπέτευσε μετὰ τῆς Μαρίνης εἰς Καλοῦγαν, ἥτις ἦτο αὐτῷ πιστὴ, καὶ συνέστησεν ἐκεῖ νέον ὅμαδον· οἱ δὲ τῆς Τουσχίνης προδόται, Σαλτικὸφ καὶ Μοσάλσκης, προέτειναν τὸ στέμμα εἰς τὸν βασιλόπαιδα Βλαδίσλαυον, υἱὸν τοῦ Σιγισμούνδου.

Ἐν τοσούτῳ ὁ Δοὺξ Μιχαὴλ καθαρίζων τὴν ὁδὸν αὐτοῦ διὰ νικῶν ἐπλησίαζεν ἀγαλλόμενος πρὸς τὴν πρωτεύουσαν. Ὁ λαὸς ὑπεδέχθη μετ' ἐνθουσιασμοῦ· τὸν λυτρωτὴν αὐτοῦ· ὁ Λιαπουνὸφ προέτεινεν αὐτῷ τὸ βασιλικὸν στέμμα, ἀλλ' ὁ νέος ἥρως γενναίως ἀπέῤῥιψε τὴν πρότασιν· ἡ ὑποψία ὅμως ἐνεχαράχθη εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Τσάρου· ὁ φθόνος ἐκυρίευσε τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Δημητρίου καὶ τῆς μνησικάκου νύμφης αὐτοῦ, θυγατρὸς τοῦ κακούργου Σκουράτοφ, καὶ ἐν συμποσίῳ

τινὶ, ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτῶν αἴφνης ἐτελεύτησεν ὁ Μιχαήλ· ἡ δὲ ὀργὴ τοῦ λαοῦ, μετὰ μόχθου κατευνασθεῖσα, μετεβλήθη εἰς δάκρυα διὰ τὸν ἄωρον θάνατον αὐτοῦ· καὶ αὖθις, ἀλλὰ καὶ τελευταῖον ἐσείσθη ἐκ θεμελίων ἡ βασιλεία τοῦ Βασιλείου Σχουίσκη. — Αὖθις ἐξήφθη ἡ στάσις· ὁ Λιαπονὸφ ἀπέσπασε τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ῥιαζάνης· μόνη ἡ Ζαραίσκη ἐκρατήθη παρὰ τοῦ Δουκὸς Ποζάρσκη, μέλλοντος σωτῆρος τῆς Ῥωσσίας· ἐκλονήθη δὲ ἡ πίστις τῆς Καζάνης καὶ τῶν ἄλλων πόλεων.

Ὁ Γέτμαν Ζολκεύσκης κατηυθύνετο ἤδη ἐπὶ τὴν Μόσχαν ἐκ τῆς Σμολένσκης, ἵνα καθυποτάξῃ αὐτὴν εἰς τὸν Βλαδίσλαυον. Ὁ Δοὺξ Δημήτριος Σχουίσκης, Βοεβόδας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀνδρείου ἀνεψιοῦ αὐτοῦ, προϋπήντησε τὸν Γέτμανα ὑπὸ τὴν Κλουσχίνην, πλησίον τῆς Μοζαίσκης, καὶ ἡττηθεὶς ἔφυγεν· οἱ δὲ Σουηδοὶ, σύμμαχοι αὐτοῦ, ὑπεχώρησαν πρὸς τὸ Νοβογόροδον μετὰ τοῦ Δελαγάρδου. Ἐσάλευσε καὶ ἡ δυσώδης φωλεὰ τοῦ Ψευδοδημητρίου εἰς τὴν Καλοῦγαν· τὰ σωματίδια αὐτοῦ κατέστρεψαν τὴν μονὴν τοῦ Παφνουτίου, ἔνθα ἀντεμάχετο μετὰ τῶν μοναχῶν ὁ γενναῖος Δοὺξ Βολκόνσκης. Οἱ ἐχθροὶ ἐράνησαν ἐκ νέου ὑπὸ τὴν Μόσχαν εἰς τὴν κώμην Κολομένσκην· τότε δὲ ἐταράχθη ἡ πρωτεύουσα καὶ προὔδωκε τὸν δυστυχῆ Τσᾶρον· ὁ ἀδελφὸς τοῦ Λιαπουνὸφ, ὁ Δοὺξ Γολίτσην καὶ ἄλλοι στρατάρχαι τῆς Μόσχας, συνῆλθον μετὰ τῶν προδοτῶν τῆς Τουσχίνης, καὶ ἀπεφάσισαν ν' ἀποσπασθῶσιν ἐπίσης ἀπό τε τοῦ Ψευδοδημητρίου καὶ τοῦ Βασιλείου, καταπείθοντες τοῦτον νὰ παραιτηθῇ τῆς βασιλείας, καὶ νὰ ἐμπιστευθῶσι τὸ πηδάλιον τῆς Κυβερνήσεως, μέχρι νέας ἐκλογῆς, εἰς τὸν ἀρχαιότερον Βοϊάρον τὸν Δοῦκα Μιστισλαύσκην μετὰ τῆς Δούμας τῶν Βοϊάρων.

Ὁ Πατριάρχης Ἑρμογένης ἀντεστάθη μεγάλως εἰς τὴν νέαν ταύτην προδοσίαν, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθη. Ὁ Βασίλειος ἐξεθρονίσθη καὶ ἐκάρη μοναχὸς εἰς τοῦ Τσοῦδοφ, ἡ δὲ σύζυγος αὐτοῦ εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἰωάννου. Εἷς ἐκ τῶν στασιαστῶν ἐπρόφερε τὰς ὑποσχέσεις ἀντὶ τοῦ Τσάρου, τοῦ βιαίως μοναχοῦ γενομένου· —

ὁ δὲ Πατριάρχης ἐκήρυξεν αὐτὰς ἀνισχύρους. Ἀλλ' οἱ εἰς τὸν Ψευδώνυμον ἀφωσιωμένοι ἠπάτησαν τοὺς Βοϊάρους τῆς Μόσχας, καὶ ὅταν δὲν εἶχον πλέον Τσᾶρον, προέτειναν ἐκ νέου τὸν Ψευδοδημήτριον· ὁ δὲ Ζολκεύσκης εἶχεν ἤδη πλησιάσειν. Εἰς τοιαύτας δεινὰς περιστάσεις, ὁ Δοὺξ Μιστισλαύσκης προέτεινεν εἰς τὴν Δοῦμαν νὰ ἐκλέξωσι Τσᾶρον τὸν Βλαδίσλαυον τῆς Πολωνίας. Ἐκ νέου ἀντέτεινεν ὁ Πατριάρχης, προτρέπων νὰ μὴ θυσιάσωσι τὴν Ἐκκλησίαν· προέτεινε δὲ νὰ δοθῇ τὸ στέμμα εἰς διάσημον Μεγιστᾶνα, τὸν Δοῦκα Βασίλειον Γολίτσην, ἢ εἰς τὸν νέον Μιχαὴλ, υἱὸν τοῦ Φιλαρέτου Ῥωμάνοφ, ἔγγονον τῆς πρώτης συζύγου τοῦ Ἰωάννου· ἀλλ' ἡ πλειονοψηφία ἀπεφάσισεν ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος τοῦ Βλαδισλαύου, διότι ἐφοβοῦντο τὴν ἀδυναμίαν τῶν ἐκλεχθησομένων συμπατριωτῶν αὐτῶν. Αἱ διαπραγματεύσεις ἤρχισαν μετὰ τοῦ Ζολκεύσκη, ὅστις περιχαρῶς ἐδέχθη τὰς προτάσεις, τοσούτῳ εὐαρέστους εἰς τὴν Πολωνίαν, καὶ ἄνευ τῆς θελήσεως τοῦ Σιγισμούνδου ἐπεραίωσε τὴν ἐπίσημον συνθήκην μετὰ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν Βοϊάρων. Ἅπαντες οἱ ὅροι ἦσαν πρὸς ὄφελος τῆς Ῥωσσίας, καὶ μεγάλοι πρέσβεις, ὁ Δοὺξ Βασίλειος Γολίτσην καὶ ὁ Μητροπολίτης Φιλάρετος Ῥωστοβίου, οἵτινες ἀμφότεροι ἠδύναντο νὰ ἔχωσι σκοποὺς ἐπὶ τῷ θρόνῳ, ὁμοῦ μετὰ τοῦ Κελλαρίου τῆς Ἁγίας Τριάδος Ἀβραμίου, ἀπεστάλησαν ὑπὸ τὴν Σμολένσκην, ἵνα ζητήσωσι παρὰ τοῦ Σιγισμούνδου τὸν υἱὸν αὐτοῦ Βασιλέα, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως *τοῦ νὰ βαπτισθῇ εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν*. Ὁ Ἑρμογένης ἐξώρκισεν αὐτοὺς, ἵνα μὴ παραδώσωσι τὴν πατρίδα· ὁ δὲ Φιλάρετος *ὑπεσχέθη ν' ἀποθάνῃ ὑπὲρ τῆς πίστεως*. ...

Ἐν τοσούτῳ ἡ πρωτεύουσα ὡρκίσθη εἰς τὸν Βλαδίσλαυον· ὁ Ψευδώνυμος, ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τῶν συμμάχων αὐτοῦ Πολωνῶν ἐδραπέτευσεν ἐκ νέου εἰς τὴν Καλοῦγαν, ἔνθα μετ' οὐ πολὺ ἐφονεύθη διὰ τὴν σκληρότητα αὐτοῦ· ἔμεινε δ' ἐκεῖ μόνη ἡ Μαρίνα μετὰ τοῦ νηπίου υἱοῦ· ἀλλ' ὁ Ζολκεύσκης δὲν ἀπεσύρετο ἀπὸ τῆς Μόσχας, καὶ οἱ προδόται τῆς Τουσχίνης Σολτικὸφ, Μοσάλσκης

καὶ Μολτσάνοφ ἐπλημμύρουν αὐτήν· τούτων δ' ἐλθόντων εἰς τὸ Καθολικὸν, ἵνα ζητήσωσι τὴν εὐλογίαν τοῦ Πατριάρχου, μετὰ σταθερότητος ἀπεκρίθη πρὸς αὐτοὺς ὁ Ποιμήν· «ἐὰν ἤλθετε εἰς τὸν ναὸν ἐν ἀληθείᾳ καὶ ἄνευ δολιότητος, ἔστω ἐφ' ὑμῶν ἡ εὐλογία· ἐὰν δὲ οὐχί, — ἀνάθεμα.» Ταχέως δ' ἐφανερώθη ἡ ἀλήθεια αὐτῶν· διότι τὴν νύκτα ἀφῆκαν τοὺς Πολωνοὺς νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὸ Κρέμλιον, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς εἰρηνεύσεως τοῦ ὄχλου, καὶ τὴν πρωΐαν τὰ ὅπλα αὐτῶν ἔλαμψαν, πρὸς φρίκην τῶν πολιτῶν, ἐπὶ τῶν τειχῶν τοῦ Κρεμλίου καὶ τῆς Κηταίας. Τοῦτο μόνον ἀνέμενεν ὁ Γέτμαν ἵν' ἀποσυρθῇ· ἀφήσας οὗτος εἰς Μόσχαν στρατιωτικὸν Διοικητὴν τὸν Γονσέβσκην καὶ τὴν Δοῦμαν τῶν Βοϊάρων ἵνα κυβερνήσωσι, παρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ τοὺς δύω ἀδελφοὺς τοῦ Τσάρου, καὶ αὐτὸν τὸν Βασίλειον ἐκ τῆς μονῆς Βολοκολάμης, ἔνθα οὗτος διετέλει ἐξόριστος, καὶ ἐπορεύθη πρὸς τὸν Βασιλέα αὐτοῦ ὑπὸ τὴν Σμολένσκην.

Ἐκεῖ ἐδυστύχουν ἤδη οἱ πρέσβεις ἡμῶν, ἐκπλήττοντες τοὺς ἐχθροὺς διὰ τῆς σταθερότητος καὶ τῆς ὑπομονῆς αὐτῶν καὶ οἱ γενναῖοι ἀμύντορες τῆς πόλεως. Ὁ Βασιλεὺς δὲν ἐνόησε τὴν μεγάλην ἰδέαν τοῦ Γέτμανος, οὐδ' ἐχάρη διὰ τὸν ἐνθρονισμὸν τοῦ Βλαδισλαύου, διανοούμενος νὰ κυριαρχήσῃ αὐτὸς ἀντὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ πρὸ πάντων ἀπήτει τὴν παράδοσιν τῆς Σμολένσκης καὶ χρήματα. Μετὰ δακρύων παρεκάλουν αὐτὸν ὁ Φιλάρετος καὶ ὁ Γολίτσην, ἵνα μὴ ἀπορρίψῃ τὴν πρᾶξιν τοῦ Γέτμανος,—ἀλλὰ ματαίως· αὐτὸς ὁ Γέτμαν, ἰδὼν τὴν παραβίασιν τῆς συνθήκης, καὶ τὸν καρπὸν τῶν νικῶν αὐτοῦ ἀποματαιούμενον ἕνεκα τῆς εὐτελοῦς φιλοδοξίας τοῦ Σιγισμούνδου, ἀπεσύρθη ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου, παραδοὺς τῷ βασιλεῖ τὸν Βασίλειον, ὅστις διατηρῶν τὴν ἀξιοπρέπειαν αὐτοῦ ἐν ταῖς δυστυχίαις δὲν ἐταπεινώθη ἐνώπιον τοῦ ὑπερηφάνου νικητοῦ. Οἱ δὲ ἀμετάτρεπτοι Πρέσβεις, ὑπομείναντες πολὺν χρόνον τὸ ψύχος καὶ τὰς ἄλλας ἀνάγκας, ὡς ὁ Τσάρος αὐτῶν, ἀπεπέμφθησαν ὑπὸ φύλαξιν εἰς τὴν Πολωνίαν· ἔνθα ἐπὶ ἐννέα ἔτη κατεπιέζοντο ὑπὸ βαρεῖαν δουλείαν.

Ἐπὶ τέλους ἐφανερώθη γενικὴ δυσαρέσκεια ἐναντίον τοῦ Σιγισμούνδου καὶ τῶν παραβιάσεων τῶν Πολωνῶν. Καὶ ὁ μὲν Ἑρμογένης ἔδωκε τὴν εὐλογίαν ἵνα ὁπλισθῶσιν ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ὁ δὲ Λιαπουνὸφ τῆς Ῥιαζάνης ἦρε τὰ ὅπλα. Ὁ λαὸς ἐμεμψιμοίρει μεγαλοφώνως καὶ διεπληκτίζετο μετὰ τῶν Πολωνῶν· ἐπιστολαὶ ἐκ Μόσχας καὶ ἐκ Σμολένσκης, περὶ βοηθείας, περιέτρεχον καθ' ὅλον τὸ κράτος, ὅπου συνηθροίζοντο οἱ πολεμισταί. Καταπειστικαὶ ἦσαν αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου τῆς Ἁγ. Τριάδος Διονυσίου πρὸς τοὺς Βοεβόδας· εἰς τὴν μετὰ δακρύων πρόσκλησιν αὐτοῦ ἐκινήθησαν μάλιστα οἱ στρατάρχαι τῆς Τουσχίνης, Δοὺξ Τρουβετσκόης καὶ ὁ Ἀτάμαν τῶν Κοζάκων Ζαρούτσκης, ὁ μετ' ὀλίγον πάλιν προδότης· ἀλλ' ἐν ὅσῳ οὗτοι ἐβράδυνον — ἡ Μόσχα ἐπυρπολήθη.

Ἡ Δοῦμα τῶν Βοϊάρων εἶχεν ἤδη ἀπολέσειν πᾶσαν αὐτῆς τὴν δύναμιν· ὁ Γονσέβσκης προέτρεπε τὸν Πατριάρχην εἰς τὸ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν γενικὴν ἐπανάστασιν, ὁ δὲ προδότης Σαλτικὸφ ἀπήτει τοῦτο αὐθαδῶς. «Θέλω ἐμποδίσειν, ἀπεκρίθη μετὰ σταθερότητος ὁ Ἑρμογένης, ἐὰν ἴδω τὴν βάπτισιν τοῦ Βλαδισλαύου καὶ ἐξερχομένους τοὺς Πολωνούς· ἐὰν δὲ τοῦτο μὴ γείνῃ, τότε θέλω διατάξειν τὴν ἐπανάστασιν, καὶ ἀπολύω ἅπαντας ἀπὸ τοῦ πρὸς τὸν Βασιλόπαιδα ὅρκου.» Ὁ Σαλτικὸφ ὕψωσε τὴν μάχαιραν κατὰ τοῦ γέροντος· ἀλλ' ὁ Ἱεράρχης κατασημειώσας αὐτὸν διὰ σταυροῦ, εἶπε· «τὸ σημεῖον τοῦτο ἐναντίον τῆς θρασύτητός Σου· ἐλθέτω αἰώνιος κατάρα ἐπὶ τὴν κεφαλήν σου·» καὶ στραφεὶς πρὸς τὸν Δοῦκα Μιστισλάβσκην, ὅστις συνεβούλευσε τὴν ἐκλογὴν τοῦ Βασιλόπαιδος, σιγαλῶς ἐπρόφερε· «Σὺ ἤρχισας, καὶ σὺ πρῶτος ὀφείλεις νὰ πάθῃς ὑπὲρ τῆς ἀληθείας· ἀλλ' ἐπλανήθης, καὶ ὁ Κύριος θέλει μεταναστεύσειν σὲ καὶ τὴν ῥίζαν σου ἐκ γῆς ζώντων.» — Ὁ καιρὸς παρήρχετο, καὶ ἤναπτεν ἡ τρικυμία τῆς πατρίδος· καὶ αὖθις ἀπεστάλησαν οἱ Βοϊάροι μετὰ ἀπειλῶν πρὸς τὸν Ἑρμογένην. «Τὰ πάντα θέλουσιν εἰρηνεύσει, ἀπεκρίθη οὗτος καὶ πάλιν πρὸς τὸν Σαλτικὸφ, ἐὰν σὺ προδότα ἀπομακρυνθῇς με-

τὰ τῶν Λιθουανῶν σου· ἐγὼ δὲ εὐλογῶ πάντας, ἵνα ἀποθάνωσιν ὑπὲρ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, διότι βλέπω τὸν ἐμπαιγμὸν αὐτῆς καὶ *δὲν δύναμαι ν' ἀκούω τὴν Λατινικὴν ψαλμῳδίαν εἰς τὴν τοῦ Τσάρου — Βωρήσου αὐλήν.*» Τότε θέντες παρ' αὐτῷ φρουρὰν, ἠνάγκασαν τελευταῖον νὰ ἱερουργήσῃ τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων.

Κατὰ τὴν ἑβδομάδα τῶν Παθῶν ἀνεζωπυρώθη ἡ στάσις τοῦ λαοῦ, ἐξ ἰδιαιτέρου διαπληκτισμοῦ μετὰ τῶν Λιάχων (Πολωνῶν)· οἱ δὲ Δρουζῖνοι (ἑταῖροι) τοῦ Γονσεύσκη ὥρμησαν πρὸς χύσιν αἵματος καὶ ἁρπαγήν. Ἡ φλὸξ ἐπεχύθη καθ' ὅλην τὴν πρωτεύουσαν, σχεδὸν ἀπροστάτευτον· μόνος ὁ Δοὺξ Ποζάρσκης ἐπάλαιεν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ καπνοῦ κατὰ τῶν ἐχθρῶν, καὶ τραυματισθεὶς ἔπεσε. Τρεῖς ἡμέρας ἐκαίετο ἡ Μόσχα, ἀκαταπαύστως ἀναπτομένη ἐκεῖ ὅπου ἐσβεννύετο, καὶ ἅπασα ἠρημώθη αἴφνης. Οἱ Πολωνοὶ ἐμαίνοντο, καὶ οἱ κάτοικοι ἐσκορπίσθησαν· ἔμεινε μόνον τὸ ἐξωτερικῶς κεκαυμένον Κρέμλιον καὶ ἡ Κηταία, φωλεὰ τῶν Ῥώσσων κακούργων. Ἐν μέσῳ τοιαύτης ἀποτεφρώσεως δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ διαμείνῃ Πατριάρχης ὁ Ἑρμογένης. — Κατεβίβασαν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ θρόνου καὶ ἐνέκλεισαν εἰς τὸ Τσοῦδοφ· ἀντὶ δὲ τοῦ ἁγίου γέροντος ἐξήγαγον πάλιν ἐκ τοῦ κελλίου τὸν εὐαρεστήσαντα τοῖς ψευδωνύμοις, Ἕλληνα Ἰγνάτιον, καὶ ἐκ δευτέρου ὁ ψευδοπατριάρχης ἔλαβε τὸν τόπον τῶν δύω Ἱεραρχῶν, οἵτινες ἦσαν ὁ Ἰὼβ καὶ ὁ Ἑρμογένης. Μετὰ τοιούτων δεινοπαθημάτων συνήρθη ἡ ἀρχὴ τῆς πατριαρχίας εἰς τὴν Ῥωσσίαν. Ἀλλ' ἐὰν ὁ Ἰὼβ ἔγεινε μόνον ὁμολογητὴς ὑπὲρ τῆς πίστεως, τοῦτο δὲν ἦρκει διὰ τὸν Ἑρμογένην. Μέχρι τέλους ὑπέμεινεν αὐτὸς καὶ ἠξιώθη τοῦ μαρτυρικοῦ στεφάνου, ὡς ἄκαμπτος εἰς πάσας τὰς παρακλήσεις καὶ ἀπειλὰς, καὶ τέλος ἀπεκαρτέρησεν ἐκ τῆς πείνης ἐν τῇ εἱρκτῇ, εἰς ἐχέγγυον τῆς σωτηρίας τῆς Πατρίδος, (ἐν ἔτει 1612).

Τότε προσῆλθον πρὸς τὴν Μόσχαν οἱ Βοεβόδαι, στενοχωροῦντες τοὺς ἐχθροὺς εἰς κύκλον φόνου τε καὶ λιμοῦ. Ὁ Κελ-

λάρης Ἀβράμιος εἶχεν ἀποσταλῆν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμιστῶν ἐκ τῆς Λαύρας τῆς Ἁγίας Τριάδος μετὰ τοῦ ἁγιάσματος, πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ πνεύματος· ἐκεῖ δὲ συνέβη ἀσυμφωνία μεταξὺ Λιαπουνόφ, Τρουβετσκόη καὶ τοῦ προδότου Ζαρούτσκη, ὃν ὁ πρῶτος ἤλεγξεν ἐπὶ προδοσίᾳ· ὁ δὲ Ἀτάμαν, συμφωνήσας μετὰ τῆς Μαρίνης διὰ τοὺς φιλοδόξους σκοποὺς αὐτοῦ, ἐθανάτωσε κατὰ τὴν συνέντευξιν τὸν ἀνδρεῖον τοῦτον πρόμαχον τῆς πατρίδος.

Ἐν τοσούτῳ, μετὰ δύω ἐτῶν πολιορκίαν, ἡ πιστὴ Σμολένσκη ἐκυριεύθη ἐξ ἐφόδου· ἀλλ' ὁ Σιγισμοῦνδος δὲν ἐτόλμα οὔτε ἠδύνατο νὰ προχωρήσῃ ἐνδοτέρω μετὰ στρατευμάτων ἀποκεκμηκότων. Ἀπέστειλε δὲ, πρὸς βοήθειαν τῶν πολιορκουμένων, εἰς τὸ Κρέμλιον, ἀπόσπασμα τοῦ Γέτμανος Χοτκέβιτζ, καὶ αὐτὸς ἐπανῆλθε μετὰ τῶν διασήμων αἰχμαλώτων, τοῦ Βοϊάρου Σχείνου καὶ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σεργίου, ἵνα πανηγυρίσῃ τὴν νίκην ἐν Βαρσοβίᾳ, ἔνθα ἐκακουχοῦντο καὶ ἕτεροι μεγάλοι αἰχμάλωτοι, ὁ Τσάρος Σχουίσκης μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ καὶ τῶν πρέσβεων. Ἀλλὰ μόνον ἡ προσωπικὴ φιλαυτία τοῦ Βασιλέως ἱκανοποιήθη διὰ τῆς ἐξωτερικῆς ταύτης λάμψεως· ὁ δὲ θρόνος τῆς Μόσχας, διὰ παντὸς ἀπωλέσθη δι' αὐτόν τε καὶ τὸν Βλαδίσλαυον.

Ἀλλ' ἡ ἀδυναμία καὶ ἡ ἀναρχία τῆς Ῥωσσίας ἤγειραν κατ' αὐτῆς ἐχθροὺς τοὺς πρώην συμμάχους, καὶ νέους ἄλλους ἀπαιτητὰς τοῦ στέμματος ὁμοίους τῷ Σιγισμούνδῳ. Ὁ τῆς Σουηδίας Βοεβόδας Δελαγάρδης, ἀποσυρθεὶς πρὸς τὸ Νοβογόροδον, μετὰ τὴν ἐν Κλουσχίνῃ πρὸς τὸν Ζολκέβσκην μάχην, ἤρχισε νὰ ἐνεργῇ πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ Βασιλέως αὐτοῦ, καὶ ἥρπασέ τινα τῶν κατὰ τὰ μεθόρια φρουρίων· ἐκυρίευσε καὶ αὐτὸ τὸ Νοβογόροδον, ὅπερ εὗρε μὲν ἀπροστάτευτον, ἀλλὰ μετὰ αἱματηρὰν σφαγὴν μετὰ τῶν πολιτῶν, οὓς ἐνεθάρρυνεν, ἐκ τοῦ ὕψους τῶν τοίχων τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὁ Μητροπολίτης Ἰσίδωρος, ἔνθερμος φύλαξ τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ. Ἡ πληθὺς κατέβαλε τὴν ἀνδρίαν,

καὶ ὁ Δελαγάρδης ἐβίασε τὸ μέγα Νοβογόροδον νὰ ὁμολογήσῃ μετ' αὐτοῦ συνθήκην, ἐπὶ ἀναγνωρίσει ὡς Τσάρου τῆς Μόσχας ἑνὸς ἐκ τῶν Βασιλοπαίδων τῆς Σουηδίας, τοῦ Γουστάβου Ἀδόλφου, ἢ τοῦ Φιλίππου, κατ' ἐκλογὴν τοῦ πατρὸς αὐτῶν Καρόλου τοῦ Θ'· αὐτὸς δὲ ἐπ' ὀνόματι αὐτῶν ἐξηκολούθει νὰ λεηλατῇ τὰ βόρεια μεθόρια, ἀλλ' ἀπήντησεν ἀντενέργειαν εἰς τὴν Λαῦραν τῆς Σολοβέτσκης.

Ἡ Λαύρα αὕτη, ἐπὶ τῶν πρώτων ἔτι εἰσδρομῶν τῶν Σουηδῶν, εἶχεν ὀχυρωθῆν διὰ στερεῶν τειχῶν κατὰ βούλησιν τοῦ Τσάρου Θεοδώρου, καὶ προμηθευθῆν κανονίων καὶ πυροβολητῶν, ἐκ τῶν ἰδίων αὐτῆς κτημάτων· ἐπίσης καὶ τὰ τῆς Σούμης, καὶ τὰ λοιπὰ παράλια καὶ ἐξ αὐτῆς ἐξαρτώμενα ἔρκη (1). Ὅτε δὲ ἤρχισαν αἱ ταραχαὶ τῶν ψευδωνύμων, ὁ Βασιλεὺς τῆς Σουηδίας ἠρώτησε, διὰ τῶν Βοεβόδων αὐτοῦ, τὸν ἡγούμενον Ἀντώνιον, τίνα ἀναγνωρίζει οὗτος Τσᾶρον, τὸν Σουίσκην, ἢ τὸν Ψευδοδημήτριον; πανούργως προτείνων τὴν ἑαυτοῦ προστασίαν· ἔλαβε δὲ σταθερὰν ἀπάντησιν, ὅτι οὐδέποτε ἀλλοδαπὸς ἔσεται Τσᾶρος τῶν Ῥώσσων, καὶ ὅτι ἡ Λαύρα δὲν ἔχει ἀνάγκην τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ. Ἔκτοτε δὲν παρεχώρει αὕτη, κατὰ τὸν ζῆλον ὑπὲρ τῆς κοινῆς ὠφελείας, εἰς τὴν Λαύραν τῆς Ἁγίας Τριάδος· προσήνεγκε δὲ τῷ Τσάρῳ Βασιλείῳ καὶ τῷ Δουκὶ Μιχαὴλ πεντήκοντα χιλιάδας ῥούβλια, (2) ἵνα μισθώσωσι τοὺς συμμάχους τῶν Σουηδῶν, καὶ συνετέλεσε δραστηρίως εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἡσυχίας τῆς πατρίδος. Διὰ τῆς φρονήσεως τοῦ ἡγουμένου Ἀντωνίου ἐσώθη ἅπασα ἡ παραθαλασσία ἐπαρχία ἀπὸ τῶν Σουηδῶν, οἵτινες, μετὰ τὴν ἀποτυχῆ κολακείαν, πολλάκις προσήρχοντο πρὸς τὸ τῆς Σούμης ἔρκος, καὶ προσπλέοντες ἦλθον μάλιστα ν' ἀπο-

(1) Σ. τοῦ Μ. Περικεχαρακωμένη καὶ περιπεφραγμένη οἰκοδομὴ, ἢ φυλακή.

(2) Σ. τοῦ Μ. Τὸ ῥούβλιον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶνε πέντε ῥουβλίων ἀργυρῶν τῆς παρούσης ἐποχῆς, ἢ δύω χρυσῶν ὁλλανδικῶν.

κλείσωσι καὶ αὐτὴν τὴν μονήν. Ἀλλ' ὁ ἔνδοξος τόπος, ἔνθα πρὸ ὀλίγου ἐκομίσθησαν τὰ λείψανα τοῦ μεγάλου μάρτυρος Μητροπολίτου Φιλίππου, προεστῶτος τῆς Σολοβέτσκης, δὲν ἠδύνατο νὰ κλονηθῇ περὶ τὴν πίστιν εἰς τὴν πατρίδα, καὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν στάσεων, μέχρι τῆς ἀποπερατώσεως τῆς τελειωτικῆς εἰρήνης μετὰ τῶν Σουηδῶν, ὁ μεγαλόψυχος ἡγούμενος Ἀντώνιος καὶ ὁ διάδοχος αὐτοῦ Εἰρηνάρχης ἔμενον ἐκεῖ εἰς ἄοκνον σκοπιάν.

Ἐπὶ τέλους, ὅτε τὸ πᾶν ἐφαίνετο ἀπολωλὸς, ἐξηντλήθησαν δὲ καὶ αἱ τελευταῖαι δυνάμεις τοῦ Κράτους καὶ διεμελίσθησαν πάντα τὰ μέρη αὐτοῦ, αἴφνης, διὰ τῆς θείας χειρὸς, αὐτὸ ἀνηγέρθη, καὶ ἀποτεινάξαν ἐπάνωθεν αὐτοῦ τὴν τέφραν τῶν κωμῶν καὶ τῶν πόλεων, ἤνθησεν ἐν νέᾳ δυνάμει. Ἡ τῆς Ἁγίας Τριάδος Λαύρα ἐθέρμανε, διὰ τῆς πρὸς τὴν πατρίδα φλογώδους ἀγάπης, τὰ ψυχρανθέντα καὶ νεκρωθέντα μέλη αὐτῆς. Ὁ ἅγιος Ἀρχιμανδρίτης Διονύσιος ἠγρύπνει, περιέθαλπε τὸν ἐκ τῆς πρωτευούσης φεύγοντα λαὸν, μετέβαλλεν ὅλην τὴν μονὴν εἰς νοσοκομεῖον τῶν πασχόντων, ὥπλισε τοὺς τοῦ μοναστηρίου ὑπηρέτας, καὶ ἐπέστελλεν ἐπιστολὰς εἰς τὴν τεταραγμένην Καζάνην πρὸς τὸν Μητροπολίτην Ἐφραὶμ, ἵνα ἑνωθῶσι πρὸς τὴν γενικὴν ἐπανάστασιν, ἔτι δὲ καὶ εἰς τὰ χαμηλότερα μέρη καὶ πρὸς βορρᾶν, καὶ σὺν τούτοις τὰς ἀναγκαίας προμηθείας καὶ παρασκευὰς πρὸς τοὺς πολιορκοῦντας τὴν Μόσχαν Βοεβόδας. Κατά τινα μυστηριώδη ὀπτασίαν, καθαρτήρια νηστεία ἐπεβλήθη εἰς ἅπασαν τὴν Ῥωσσικὴν γῆν, καὶ εἰς Νίζνι, ἐκραγεὶς σπινθὴρ τῆς καθαρᾶς αὐταπαρνήσεως ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ πολίτου Μινίνου, εὗρεν ἠχὼ εἰς ἅπαντα τὸν λαόν. Ἐκεῖ συνεκεντρώθη ἡ πολεμικὴ δύναμις, ἡ προορισθεῖσα εἰς ἐλευθέρωσιν τῆς πατρίδος, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἐκ κοίτης λοισθίων ἀναστάντος Ποζάρσκη.

Αἱ διηνεκεῖς παρακλήσεις τοῦ Διονυσίου καὶ τοῦ Ἀβραμίου ὑπεχρέωσαν τὸν Δοῦκα τοῦτον νὰ περιφρονήσῃ τὸν κίνδυνον, ὅστις ἠπείλει αὐτὸν ὑπὸ τὴν Μόσχαν, εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμιστῶν, ὑπὸ τὰς στασιαστικὰς ὀχλαγωγίας, καὶ νὰ ἐξέλθῃ

ἐκ τῆς Ἰαροσλάβλης, ἔνθα πολὺν χρόνον ἡτοιμάζετο εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ μεγάλου ἔργου. Ὁ Κελλάρης Ἀβράμιος ἀχωρίστως παρευρίσκετο πλησίον τῶν στρατευμάτων, ὧν πρόσωπον οὐχ ἧττον ἐνεργητικὸν αὐτοῦ τοῦ Δουκὸς καὶ τοῦ Μινίνου· συγχρόνως δὲ καὶ χρονογράφος. Ὁ εὐφραδὴς αὐτοῦ κάλαμος παρέδωκεν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους τοὺς συγχρόνους ἄθλους, ὡς καὶ οἱ γλυκεῖς λόγοι αὐτοῦ ἀποκαθίστων τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν εἰρήνην, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ διχονοοῦντος στρατοπέδου, ἀχριτοῦ ἐπὶ τέλους ἀπεσκορακίσθη ἐξ αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ζαρούτσκη καὶ ἡ προδοσία. Ὁ Ἀβράμιος συνέτεινεν εἰς τὴν νίκην τοῦ Ποζάρσκη, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρατερᾶς μάχης ἐπὶ τῆς πεδιάδος Δέβιτση κατὰ τοῦ Γέτμανος τῆς Πολωνίας, καταπείσας τοὺς Κοζάκους νὰ ἐξέλθωσιν ἐκ τῶν χαρακωμάτων καὶ νὰ συμμεθέξωσιν εἰς τὴν σφαγήν. Λαβόντες παρὰ τοῦ γέροντος ὡς σύνθημα τὸ ὄνομα τοῦ Ἁγίου Σεργίου, ἐρρίφθησαν διὰ τοῦ Μόσχα ποταμοῦ κραυγάζοντες· «τοῦ Σεργίου! τοῦ Σεργίου!» καὶ κατεδίωκον τοὺς Λιθουανούς. Ἀλλ' οἱ Πολωνοὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸ Κρέμλιον· ἀνεφύησαν δὲ νέαι συγχύσεις μεταξὺ τῶν Κοζάκων, οἵτινες παραπονούμενοι διὰ τὴν πενίαν αὐτῶν καὶ τὰ πλούτη τῶν ἀρχηγῶν, ἤθελον νὰ διαλυθῶσιν· ἀλλ' ὁ Ἀρχιμανδρίτης καὶ ὁ Κελλάρης ἔστειλαν εἰς τὸ στρατόπεδον αὐτῶν τοὺς τελευταίους θησαυροὺς τῆς Λαύρας, τὰ ὑπὸ μαργαρίταις ἱερὰ ἄμφια, καὶ μετὰ δακρύων ἱκέτευσαν αὐτοὺς, ἵνα μὴ ἐγκαταλείψωσι τὴν πατρίδα· αὐτοὶ δὲ κατανυχθέντες, ὡρκίσθησαν νὰ ὑπομείνωσι πᾶσαν στέρησιν.

Μετ' οὐ πολὺ ὁ ὅσιος Σέργιος ἐπεφάνη κατ' ὄναρ εἰς τὸν ἐν τῷ Κρεμλίῳ πεφυλακισμένον Ἕλληνα Ἀρχιεπίσκοπον Ἀρσένιον, καὶ παρηγόρησεν αὐτὸν διὰ τῆς ἀγγελίας τῆς ἀπολυτρώσεως αὐτοῦ. Καὶ δὴ ἐξ ἐφόδου μὲν ἐκυριεύθη ἡ Κηταία, παρεδόθη δὲ τὸ Κρέμλιον· μετὰ πομπικῆς δὲ ψαλμῳδίας εἰσῆλθεν ὁ Ἀρχιμανδρίτης Διονύσιος, καὶ ἅπασα ἡ Ἱερὰ σύνοδος, εἰς τὸν ναὸν τῆς Κοιμήσεως, καὶ ἐθρήνησαν ἅπαντες, ἰδόντες τὴν

ἐρήμωσιν τοῦ ἁγιαστηρίου. Ἀμφότεροι δὲ, ὅτε Ἀρχιμανδρίτης καὶ ὁ Κελλάρης, παρῆσαν εἰς τὴν ὁμόφωνον ἐκλογὴν τοῦ νέου Μιχαὴλ, υἱοῦ τοῦ Φιλαρέτου, ἥτις ἐξετελέσθη εἰς τὸ τῆς Ἁγίας Τριάδος μετόχιον, πρὸς κοινὴν χαρὰν καὶ θαυμασμόν· — ἡ σύνοδος καὶ ἡ σύγκλητος ἐλάλησαν ὡς εἷς ἄνθρωπος. Ὁ Κελλάρης ἀνήγγειλεν ἐκ τοῦ Κρανίου τόπου τὴν ἐκλογὴν εἰς τὸν λαὸν, ὁ δὲ λαὸς ἐπίσης ὁμοφώνως προέφερε τὸ αὐτὸ ὄνομα.

Τὸ Ζέμσκιον (ἐπαρχιακὸν) συμβούλιον διώρισε πρέσβεις πρὸς τὸν ἐκλεχθέντα Μιχαὴλ, ἵνα προσκληθῇ εἰς τὴν Βασιλείαν, τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ῥιαζάνης Θεοδώρητον, τὸν Κελλάρην Ἀβράμιον καὶ τὸν Βοϊάρον Σχερεμέτεφ, καὶ ἔγραψεν, ἐκ προσώπου ἁπάσης τῆς Ῥωσσίας, ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Σιγισμοῦνδον, εἰς ἣν ἀπαριθμήσας πάσας αὐτοῦ τὰς ἐπιβουλὰς, ἠρνεῖτο τὸν Βασιλόπαιδα Βλαδίσλαυον, καὶ παρεκάλει περὶ τῆς ἀποδόσεως τῶν διασήμων αἰχμαλώτων, ἐπ' ἀνταλλαγῇ τῶν Πολωνῶν. Ἀλλ' ὁ πατὴρ τοῦ Τσάρου, Μητροπολίτης Ῥωστοβίου, ἦτο πολυτιμότερος ὅμηρος, ὥστε ν' ἀποφασίσωσιν οἱ ἐχθροὶ ν' ἀπολύσωσιν αὐτὸν, ἂν καὶ ἡ σταθερότης τοῦ γέροντος ἐματαίωσε πάσας τὰς ἐλπίδας αὐτῶν.

Ὁ νέος υἱὸς αὐτοῦ, μὴ ἀναμένων τὴν λαμπρὰν τύχην ταύτην, ἡσύχως ἔζη μετὰ τῆς μοναχῆς μητρὸς αὐτοῦ ἐν Κοστρομᾷ, ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ὑπατίου. Ἡ ἄφιξις τῶν πρέσβεων ἐφόβισε τὰ μέγιστα τὴν εὐαίσθητον μητέρα αὐτοῦ, ἥτις εἶχε δοκιμάσειν τοσαύτας δυστυχίας· ὅθεν ἐπὶ πολὺ ἀπέῤῥιπτεν αὖτη πάσας τὰς παρακλήσεις αὐτῶν, τὰς πρὸς ἑαυτήν τε καὶ τὸν υἱὸν, ὅστις ἔφριττε ν' ἀνταλλάξῃ τὴν γαλήνην τῆς μονῆς πρὸς τὸν θορυβώδη θρόνον, κλονούμενον ὑπὸ πάντων τῶν φόβων τοῦ πολέμου καὶ τῶν ἐμφυλίων ταραχῶν. Ἀλλὰ μετὰ πολλοὺς κλαυθμοὺς, ἡ παρουσία δύω θαυματουργῶν τῆς Θεομήτορος εἰκόνων τῶν πόλεων Βλαδιμίρου καὶ Θεοδωρόβου, ἐκίνησαν εἰς οἶκτον τὴν μοναχὴν Μάρθαν, καὶ αὖτη ἔδωκε τὸν υἱὸν αὐτῆς εἰς τὴν Ῥωσσίαν. Ἡ εὐλαβὴς πορεία τοῦ Μιχαὴλ εἰς τὴν πρωτεύουσαν, παρὰ

τὰ κείμενα κατὰ τὴν ὁδὸν αὐτοῦ ἁγιάσματα τῆς Ἰαροσλάβλης, τοῦ Ῥωστοβίου, τῆς Περεϊασλάβλης καὶ τῆς Λαύρας τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἦτο ἀληθὴς θρίαμβος τῆς βασιλικῆς εὐσεβείας καὶ τῆς ἀγάπης τοῦ λαοῦ. Τρεῖς Μητροπολῖται, ὁ Καζάνης Ἐφραὶμ, ὁ Κρουτίτσκης Ἰωνᾶς καὶ ὁ Ῥωστοβίου Κύριλλος, ὁ προσκληθεὶς παρὰ τοῦ λαοῦ ν' ἀναλάβῃ ἐκ νέου τὴν παρ' αὐτοῦ ἐγκαταλειφθεῖσαν ἐπαρχίαν, καὶ πολλὰ μοχθήσας διὰ τῶν συμβουλῶν αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος, — ἔστεψαν αὐτὸν τῷ στέμματι τοῦ Μονομάχου, ἐν τῷ ναῷ τῆς Κοιμήσεως· καὶ τὸ καταστατικὸν ἔγγραφον πάσης τῆς συνόδου καὶ τῆς συγκλήτου ἐπισφράγισε τὴν ἐκλογὴν τῶν Ῥωμάνοφ, ἱδρύσαν διὰ παντὸς τὰ κληρονομικὰ δίκαια τῆς Μοναρχίας (ἐν ἔτει 1613), σειοθέντα ἐκ τῶν δυστυχῶν ἐκλογῶν τοῦ Γοδουνόφ καὶ τοῦ Σουΐσκη.

Ἀλλ' ἔτι δὲν ἔπαυσαν αἱ ἐσωτερικαὶ καὶ ἐξωτερικαὶ ταραχαί. Ἐκτεταμέναι ἐπαρχίαι τῆς Ῥωσσίας ἔμενον εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν· πλησίον αὐτῆς τῆς Μόσχας εὑρίσκοντο πόλεις παραδεδομέναι εἰς τὴν προδοσίαν, ἄλλαι δὲ εἰς τὰς σάσεις καὶ τὴν ἀναρχίαν. Ὁ Ζαρούτσκης ἠπείλει διὰ τοῦ πολυαρίθμου πλήθους τῶν συνωμοτῶν αὐτοῦ· μυριάδες Λιθουανῶν, Κοζάκων καὶ Ῥώσσων προδοτῶν, ἦσαν διεσκορπισμέναι ἀπανταχοῦ, καὶ, δι' ἀπροσδοκήτων ἐπιδρομῶν, ἐλεηλάτουν ἀπροστατεύτους πόλεις εἰς διάφορα μέρη τοῦ Κράτους. Οἱ Κριμέοι ἠπείλουν διὰ τῶν ἐπιδρομῶν· ἡ Μικρὰ Ῥωσσία, ὁ Τάναϊς καὶ τὸ Οὐράλ, ἦσαν ἕτοιμα, ὡς καὶ πρότερον νὰ ὑποστηρίξωσι τὸ νέον κακούργημα, χάριν λαφύρων. Οἱ ἔμπειροι στρατάρχαι τῆς Πολωνίας καὶ τῆς Σουηδίας, — ὁ Ζολκεύσκης, Χοτκέβιτς καὶ Δελαγάρδης, ἠδύναντο νὰ κινηθῶσιν διὰ πρώτου λόγου τῶν Κυρίων αὐτῶν.— Εἰς τὴν Πολωνίαν ἐξουσιάζων ὁ ζηλωτὴς τῆς Ῥώμης Σιγισμοῦνδος, συνδέων τοὺς σκοποὺς τῆς προσωπικῆς φιλοδοξίας μετὰ τῶν τῆς Ἐκκλησίας, πρὸς ὑποταγὴν τῆς Ῥωσσίας εἰς τὸν Πάπαν. Ὁ εἰς τοὺς γείτονας ἐπίφοβος ἥρως Γουσταῦος Ἀδόλφος ἐβασίλευσε τῆς Σουηδίας. Ὁ Ῥωσσικὸς λαὸς ἔχαιρε μὲν

ἐπὶ τῷ Μιχαὴλ, ἀλλ' εἶχε συνεθίσειν διὰ τοσούτων ἐτῶν εἰς τὰς συνεχεῖς ἀλλαγὰς τῶν Κυριαρχῶν αὐτοῦ· καὶ αὐτὴ ἡ Βασιλικὴ Δοῦμα συνίστατο ἐκ τῶν μεγιστάνων, τῶν ἐπιζησάντων ἐν διαστήματι ὀλίγου χρόνου εἰς πέντε Τσάρους καὶ χρηματισάντων ἐν μέρει παραιτίων τῆς ἀναρχίας· — καὶ ὅμως ἐν τῷ μέσῳ πάντων τούτων τῶν κινδύνων, ἐσωτερικῶν τε καὶ ἐξωτερικῶν, δια χειρὸς τῆς Θείας Προνοίας ἐστερεώθη ὁ ἄπειρος μὲν, ἀλλὰ καθαρὸς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων Μιχαὴλ, ξένος πρὸς ὅλας τὰς φρίκας τοῦ παρελθόντος, ἀρχίζων ἀφ' ἑαυτοῦ νέον λαμπρὸν μέλλον τῆς Ῥωσσίας.

Ὁ Μιχαὴλ, πρὸς σταθερωτέραν ἀποκατάστασιν τῆς Δούμας τῶν Βοϊάρων, τῆς τόσον ἀστάτου ἐπὶ τῶν προκατόχων αὐτοῦ, ἐνίσχυσεν αὐτὴν διὰ τῆς συνόδου τῶν ἀκλονήτων Ἱεραρχῶν, καὶ διὰ κοινῆς ἀποφάσεως αὐτῶν ἐπεραιοῦντο αἱ ὑποθέσεις· μετὰ δὲ τὴν ἐπάνοδον τῶν δύω πρεσβυτέρων Μητροπολιτῶν, τοῦ τῆς Καζάνης καὶ Ῥωστοβίου, εἰς τὰς Ἐπαρχίας αὐτῶν, ὁ Κρουτίτσκης Ἰωνᾶς ὡς τοποτηρητὴς τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου, ἐδιοίκει προσωρινῶς τὴν Ἐκκλησίαν. Ὁ ἔφηβος Τσᾶρος ἀπέστειλε πρεσβείας εἰς ἀπωτάτας χώρας, ἵν' ἀποκαταστήσῃ τὸν πολιτικὸν δεσμὸν τοῦ Κράτους μετὰ τοῦ Σχάχ-Ἀββάσου τῆς Περσίας, τοῦ Καίσαρος Ῥοδόλφου καὶ τῶν θαλασσίων Δυνάμεων, Ὁλλανδίας καὶ Ἀγγλίας, ὧν ἡ μεσιτεία εἶχε σωτήριον ἐπιρροὴν ἐπὶ τὴν Πολωνίαν καὶ τὴν Σουηδίαν· ἐν τοσούτῳ δὲ διέταξε νὰ πολιορκήσωσι τὴν Σμολέσκην, καὶ οἱ Βοεβόδαι αὐτοῦ, οἱ Δοῦκες Ποζάρσκης, Τζερκάσκης καὶ ἄλλοι, ἀκαταπαύστως ἐμάχοντο πέριξ τῆς πρωτευούσης κατὰ τῶν διαβαινουσῶν ὁμάδων τῶν Λιθουανῶν. Τὸ Ἀστραχάνιον καὶ ἡ νότειος Ῥωσσία καθησύχασαν, ὡς ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ προδότου Ζαρούτσκη καὶ τῆς Μαρίνης· ἀλλὰ πρὸς βορρᾶν ὁ Γουσταῦος Ἀδόλφος ἐπλησίαζε πρὸς τὴν Πισκόβην, καί τοι ἀποτυχών. Τὰ στρατεύματα τοῦ Δελαγάρδου κατέστρεψαν τὸ πλούσιον Νοβογόροδον, τὸ ἔκτοτε μηκέτι ἐπανελθὸν εἰς τὸ πρῶ-

τον αὐτοῦ μεγαλεῖον. Ἀλλ' ἡ γενναιότης τῶν πολιτῶν αὐτοῦ ἔμεινεν ἄσβεστος· ὁ μεγαλόψυχος Ἀρχιμανδρίτης τοῦ Μοναστηρίου Χουτίνης Κυπριανὸς ἐνεθάρρυνε τοὺς Βοεβόδας καὶ τοὺς διασήμους ἄνδρας εἰς τὸ νὰ κλίνωσι πρὸς τὸν νέον Τσᾶρον· κατὰ δὲ τὰς εἰσηγήσεις τοῦ Μητροπολίτου Ἰσιδώρου ἀπεστάλη οὗτος παρὰ τῶν Σουηδῶν, ἵνα δῆθεν συνθηκολογήσῃ μετὰ τῆς Ῥωσσικῆς Κυβερνήσεως. Ἐλθὼν δὲ εἰς τὴν Μόσχαν ἐξητήσατο συγχώρησιν παρὰ τοῦ Μιχαὴλ, ὑπὲρ πάντων τῶν εἰς τὸν Βασιλόπαιδα τῆς Πολωνίας ὁρκισθέντων, καὶ ἥνωσεν ἐκ νέου τὸ ἀρχαῖον Νοβογόροδον μετὰ τῆς Ῥωσσίας, ἀνθ' ὧν ὑπέστη δεινὰ μαρτύρια κατὰ τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ.

Ἐπὶ τέλους οἱ Σουηδοί, βλέποντες τὴν ἐπιμονὴν τῶν Ῥώσσων, ἀπεφάσισαν νὰ κλείσωσι συνθήκην περὶ εἰρήνης, διὰ συνεργείας τοῦ Πρέσβεως τῆς Ἀγγλίας, ἐν Στολοβόβῳ, κώμῃ τῆς ἐπαρχίας Νοβογορόδου· ἂν καὶ αἱ πρὸς βορρᾶν κτήσεις τῆς Ῥωσσίας, ὡς ἡ Ἰγγερμανλανδία καὶ ἡ Καρελία προσκαίρως ἀπ' αὐτῆς ἀπεχωρίζοντο, ἡ εἰρήνη ὅμως αὕτη ἦτο ἀπαραίτητος, ἵνα διαλλαχθῇ μετὰ ἑτέρου μᾶλλον ἰσχυροῦ ἐχθροῦ, τὴν Πολωνίαν. Ἀλλ' αἱ πρὸς ταύτην, ὑπὸ τὴν Σμολένσκην διαπραγματεύσεις παρεδιάσθησαν, εἰ καὶ μεσιτευσάντων τῶν πρέσβεων τοῦ Καίσαρος, καὶ ἡ τελευταία ἀπειλητικὴ εἰσβολὴ τοῦ Βασιλόπαιδος Βλαδισλαύου, ἐκλόνησε καὶ αὖθις τὴν Ῥωσσίαν μέχρι τῆς ἐπιθυμητῆς ἀναπαύσεως. Ἡ ἀποχώρησις τῶν ἡμετέρων Βοεβόδων ἐκ τῆς πολιορκηθείσης Σμολένσκης, ἡ παράδοσις τῶν πόλεων τῶν κατὰ τὴν πρὸς τὴν πρωτεύουσαν ὁδὸν, ἐχαρακτήρισαν ἐκ νέου διὰ δυστυχημάτων τὴν ἀρχὴν τῆς ἐκστρατείας ταύτης· ἀλλ' ἡ Μοζαΐσκη, ἧς πλησίον ἦτο προωρισμένον νὰ ἀποφασίζηται ἡ τύχη τῆς πρωτευούσης, ἀντέστη. Προσπεράσας αὐτὴν ὁ Βασιλόπαις διὰ συνδρομῆς τοῦ Γέτμανος τῶν Ζαποροζιανῶν Σαγαϊδάτσνου, ὥρμησε πρὸς τὴν Μόσχαν, γέμουσαν ἤδη ἄλλου πνεύματος. — Καὶ δὴ πανταχόθεν ἀπέκρουσεν αὕτη τὴν ἔφοδον τῶν Πολωνῶν. Τελευταῖον, τὰ στρα-

πεύματα τῶν Λιθουανῶν κατηυθύνθησαν πρὸς τὸν ἱερὸν περίβολον τῆς Λαύρας τῆς Ἁγίας Τριάδος· ὁ δὲ Ἀρχιμανδρίτης Διονύσιος καὶ ὁ Κελλάρης διέταξε νὰ πυρποληθῶσι τὰ προάστεια, καὶ ἐκ νέου ὠχυρώθησαν κατὰ τῆς πολιορκίας. Πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ Ἁγίου Σεργίου ἔμελλε νὰ βαγῇ ἡ κερασυνοβόλος καταιγίς, ἡ ἐπὶ δεκαπέντε ἔτη περιπλανωμένη περὶ τὸν σκοτεινὸν τῆς Ῥωσσίας ὁρίζοντα, ἧς ἡ τελευταία κροῦσις προσώκειλε πρὸς τὴν Λαύραν, ὡς τάχα ἵνα μόνον λαμπρύνῃ αὐτὴν διὰ νέας λάμψεως, ὡς μόνην ἀνθέξασαν κατὰ τὴν πολυχρόνιον τρικυμίαν, χωρὶς νὰ μολύνῃ δι' οὐδεμιᾶς προδοσίας τὴν δόξαν αὐτῆς. Ἐν ὄψει τῶν τειχῶν αὐτῆς εἰς τὴν γειτνιάζουσαν κώμην Δεουλίνην, ἤρχισαν αἱ περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ Βασιλόπαιδος, καὶ μετὰ μακροχρονίους ἀμφισβητήσεις συνωμολογήθη, εἰ καὶ μετὰ μεγάλων θυσιῶν τῆς Ῥωσσίας, παραχωρησάσης τὴν Λιβωνίαν, τὴν Σμολένσκην καὶ τὰς πρὸς δυσμὰς πόλεις, δεκαπενταετὴς ἀνακωχὴ, σωτήριος διὰ τὸ κατεστασιασμένον Κράτος.

Τότε μόλις ἀπηλευθερώθησαν οἱ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐν δουλείᾳ βασανιζόμενοι διάσημοι αἰχμάλωτοι ἡμῶν, πρῶτον οἱ ζῶντες, ἔπειτα δὲ καὶ οἱ νεκροί· ὁ Τσάρος Σχουίσκης, μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, ἦτο ἤδη τεθαμμένος ἐπὶ τῆς τριόδου τῆς Βαρσοβίας ὑπὸ τὴν στήλην, ἧς ἡ ἐπιγραφὴ ἐδήλου τὴν οἰκτρὰν αὐτοῦ τύχην· ἐτελεύτησε καὶ ὁ σταθερὸς πρέσβυς Δοὺξ Γολίτσην· ἀλλ' ἐπανῆλθεν ὁ ἀνδρεῖος Βοεβόδας Σχέην μετὰ τοῦ Σεργίου Ἀρχιεπισκόπου Σμολένσκης, καὶ, πρὸς ἀνέκφραστον χαρὰν τοῦ Βασιλεύοντος υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς ὁ Μητροπολίτης Ῥωστοβίου Φιλάρετος. Κατανυκτικὴ ὑπῆρξεν ἡ συνάντησις τοῦ υἱοῦ Τσάρου μετὰ τοῦ πατρὸς Ἱεράρχου, κατὰ τὴν εἰς τὴν πρωτεύουσαν εἴσοδον· ἑκάτερος αὐτῶν ἤθελε νὰ προσπέσῃ εἰς τοὺς πόδας τοῦ ἑτέρου· δι' ἀμοιβαίου δὲ ἄβρου ἐναγκαλισμοῦ, ἐπεσφράγισαν οὗτοι τὸν δεσμὸν τῆς τε Βασιλείας καὶ

τῆς Ἐκκλησίας, καὶ παρίστων ἀμφότερα ταῦτα διὰ τῶν προσώπων αὐτῶν.

Κατὰ τὸν ἀξιοσημείωτον καιρὸν τοῦτον, τὸν τοσούτῳ ἐκκλησιαστικῶς τεταραγμένον, περί τε τὴν ἀρκτῴαν καὶ τὴν νότιον Ῥωσσίαν, διότι οὐδετέρα εἶχε ποιμένα, ἔφθασεν εἰς τὴν Μόσχαν ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων *Θεοφάνης*, Ἄγγελος εἰρήνης γενόμενος πρὸς ἀμφοτέρας. Οἱ Ἀνατολικοὶ Πατριάρχαι, ἀκούσαντες περὶ τῶν ἀκαταστασιῶν τοῦ ὁμοπίστου Βασιλείου τῆς Ῥωσσίας καὶ περὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν καταδιώξεων κατὰ τῆς Ὀρθοδοξίας, ἐξασθενουμένης κατὰ τὴν μεσημβρίαν, ἕνεκα ἐλλείψεως Ἐπισκόπων, συνῆλθον, ἵνα σκεφθῶσι, παρὰ τὸν τάφον τοῦ Κυρίου, καὶ σκεφθέντες ἀπέστειλαν τὸν πρᾷον αὐτοῦ φύλακα, ἵνα εὐρυθμήσῃ τὴν Ῥωσσικὴν Ἐκκλησίαν· ἔδωκε δὲ αὐτῷ καὶ ὁ Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχης τὴν πληρεξουσιότητα ἵνα ἐνεργῇ ἐκ προσώπου αὐτοῦ, καὶ συναπέστειλε καὶ ἔξαρχον τὸν Ἀρχιμανδρίτην Ἀρσένιον.

Ὁ Θεοφάνης ἐπισκεφθεὶς κατὰ πρῶτον τὴν Ῥωσσικὴν πρωτεύουσαν, πρὶν τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ πατρὸς τοῦ Ἄνακτος, εὗρε τὴν Ἐκκλησίαν ἐν τριχυμίᾳ, ἕνεκα ἐπιδιορθώσεών τινων τοῦ εὐχολογίου. Αὐτὸς ὁ Ἄναξ, παρατηρήσας ἀγροῖκα λάθη, πρὸ πολλοῦ εἰσδύσαντα, οὐ μόνον εἰς τὰς χειρογράφους Ἱερουργικὰς βίβλους, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς τυπωθείσας ἐπὶ τῶν Πατριαρχῶν Ἰὼβ καὶ Ἑρμογένους, ἐνεπιστεύθη εἰς τὸν ἅγιον Διονύσιον ἵνα ἐνασχοληθῇ μετὰ τῆς ἀδελφότητος τῆς Ἁγίας Τριάδος εἰς διόρθωσιν τῶν σφαλμάτων τούτων, κατὰ τὰς βίβλους τοῦ πολυμαθοῦς Ἕλληνος Μαξίμου καὶ ἄλλων, τὰς ἀποτεταμιευμένας ἐν τῇ Λαύρᾳ· διότι ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἑκατογκεφαλαίου καὶ μέχρι τοῦ Νίκωνος, ὁ κόπος οὗτος ἦτο τακτικὸν φρόντισμα Βασιλέων τε καὶ Πατριαρχῶν. Ὁ Διονύσιος, παραβαλὼν τὸ Ῥωσσικὸν εὐχολόγιον μετὰ τῶν Ἑλληνικῶν, ἀφῆρεσεν ἐπὶ τοῦ ἁγιασμοῦ τοῦ ὕδατος τὴν φράσιν «*διὰ τοῦ πυρὸς*», ἐσφαλμένως τεθεῖσαν μετὰ τὴν ἐπὶ τῶν ὑδάτων ἐπίκλησιν τοῦ Ἁγίου

Πνεύματος· ἐπιδιώρθωσεν ἐπίσης ἐκφωνήσεις τινὰς ἐν αἷς ἡ δοξολογία τῆς Ἁγίας Τριάδος ἦτο ἀχώριστος ἀπὸ τῆς προηγηθείσης προσευχῆς πρὸς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, δι' ὃ καὶ ὑπέστη σκληροτάτους καταδιωγμοὺς ὑπὸ τοῦ ἀπαιδεύτου Μητροπολίτου Κρουτίτσκης Ἰωνᾶ. Ἓν πλήρες ἔτος ὑπέμεινεν ὁ ἅγιος γέρων πνιγηρὰν εἱρκτὴν, μάστιγας καὶ βασάνους, μάλιστα καὶ τὰς ἐξυβρίσεις τοῦ λαοῦ, ὅστις παραλόγως ἐκατηγόρει αὐτὸν, ὡσανεὶ θέλοντα νὰ ἐξαλείψῃ τὸ πῦρ ἐκ τῆς Ῥωσσικῆς γῆς, καὶ πάντα ταῦτα ὑπέμενεν αὐτὸς μετ' ἐξαισίου πραότητος, ὡς ὁμολογητὴς τοῦ θείου λόγου. Ἀλλ' ἡ ἔλευσις τοῦ Πατριάρχου ἐβελτίωσε τὴν τύχην αὐτοῦ.

Γ'. Ὁ Φιλάρετος.

Πρὶν παντὸς, ὁ Θεοφάνης, κατὰ προτροπὴν τοῦ Τσάρου, μετὰ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, μετὰ δακρύων ἱκέτευον τὸν μέγαν ἀσκητὴν Μητροπολίτην *Φιλάρετον* νὰ δεχθῇ τὸν ὑψηλὸν βαθμὸν τοῦ Πατριάρχου· ὁ δὲ Ἱεράρχης ἠρνεῖτο· οὗτος μάλιστα κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀπελευθερώσεως, ὧν ἤδη εἰς τὰ μεθόρια τῆς πατρίδος αὐτοῦ, δὲν ἤθελε νὰ προχωρήσῃ περαιτέρω, μαθὼν ὅτι οἱ ἀπολύσαντες αὐτὸν ἐχθροὶ ἀπήτουν, ἐκτὸς τῆς συνθήκης, νέας παραχωρήσεις, ἕνεκα τῆς υἱϊκῆς φιλοστοργίας τοῦ Τσάρου. Βασανισθεὶς δι' ὅλων τῶν δυστηχημάτων, ἐν διαστήματι εἴκοσι ἐτῶν, καρεὶς μοναχὸς ἀκουσίως, ἐξορισθεὶς, ἀποχωρισθεὶς ἀπὸ τῆς εἰκογενείας αὐτοῦ, ἀποσπασθεὶς διὰ τῆς βίας ἐκ τοῦ ναοῦ, ἐξυβρισθεὶς, καὶ τέλος ὑποσὰς ἐννεαετῆ αἰχμαλωσίαν, ὁ ἀπηυδηκὼς γέρων ἤθελεν ἀτάραχον μόνον ζωὴν, καὶ μόλις συγκατένευσεν εἰς τὰς παρακλήσεις τοῦ Τσάρου, τοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, εἰς τὸ νὰ κοσμήσῃ διὰ τοῦ προσώπου αὐτοῦ τὸν θρόνον τοῦ Ἁγίου Πέτρου. Οὕτω τρίτος ἤδη ὁμολογητὴς ἀνέβαινεν ἐπ' αὐτὸν, ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Πατριαρχείου, καὶ διὰ τούτου ἔπαυσεν ἡ ἐννεατὴς χηρεία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Μόσχας· ὁ προδότης Ψευδοπα-

τριάρχης Ἰγνάτιος ἐδραπέτευσεν εἰς Πολωνίαν, πρὶν ἔτι βασιλεύσῃ ὁ Μιχαήλ. — Αὐτὸς ὁ τῶν Ἱεροσολύμων Ἱεράρχης ἐξετέλεσε τὴν χειροτονίαν τοῦ μεγάλου Φιλαρέτου (ἐν ἔτει 1619), καὶ διὰ καταστατικοῦ γράμματος, ἐπεκύρωσεν εἰς τὸ μέλλον τὰ δικαιώματα, τὰ δοθέντα ἐπὶ τῆς ἐγκαθιδρύσεως τοῦ Ἰὼβ, παρὰ τοῦ Παναγιωτάτου Ἱερεμίου τῆς Βασιλευούσης. Οὕτως εὐθετήθη τὸ θαυμαστὸν εἰς τὰ χρονικὰ τοῦ κόσμου φαινόμενον, τὸ οὐδέποτε καὶ οὐδαμοῦ ἐπαναληφθὲν, — Πατρὸς Πατριάρχου καὶ υἱοῦ Τσάρου, ὁμοῦ κυβερνώντων τὸ Κράτος.

Ὁ Πατριάρχης Θεοφάνης δὲν ἐβράδυνε νὰ δικαιώσῃ, ἐνώπιον τοῦ νέου Ἱεράρχου τῆς Μόσχας, τὸν πάσχοντα Διονύσιον, ὑποσχεθεὶς, πρὸς μαρτυρίαν τῆς εὐθύτητος αὐτοῦ, νὰ στείλῃ διασαφητικὰς ἐπιστολὰς ἀφ' οὗ συμβουλευθῇ μετὰ τῶν λοιπῶν Ἀνατολικῶν Πατριαρχῶν, ὅπερ μετὰ ταῦτα καὶ ἐξετέλεσε· διότι ὁ ἁγιώτατος Φιλάρετος ἐξηκολούθει μετὰ ζήλου νὰ καταγίνηται εἰς τὴν διόρθωσιν τῶν ἱερουργικῶν βίβλων. Ὁ ἀπελευθερωθεὶς Ἀρχιμανδρίτης ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Λαῦραν, τὴν δοξασθεῖσαν διὰ τῶν ἄθλων αὐτοῦ, καὶ ἐκεῖ ἀσμένως ὑπεδέχθη μετὰ πομπῆς τὸν ἐλευθερωτὴν αὐτοῦ καὶ εἶδε τὴν πρᾳότητα τοῦ ἱεράρχου τῶν Ἱεροσολύμων ἐνώπιον τῶν λειψάνων τοῦ Ὁσίου Σεργίου. Οὗτος παρέστησε πρὸς τὸν Θεοφάνην τοὺς γενναίους μοναχοὺς, τοὺς ἀγωνισθέντας μετ' αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς Πατρίδος, οἵτινες ἐνόμιζον, ὅτι τὰ τραύματα, ἅπερ ἔλαβον εἰς τὰς μάχας, ἐχρησίμευον αὐτοῖς ὡς τὰ καταλληλότερα ἐξυπνητήρια ἵνα κλαίωσι καὶ στενάζωσι διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν.

Μετ' εὐχῶν καὶ εὐλογιῶν τῆς ἀρκτῴας Ῥωσσίας, κατηυθύνθη ὁ μακάριος Θεοφάνης εἰς τὴν νότιον, καὶ ἐπεσκέφθη τὸ Κίεβον, τὴν ἀρχαίαν μητέρα τῆς ὀρθοδοξίας, κακοπαθοῦσαν ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀναρχίας. Ὁ Βασιλεὺς Σιγισμοῦνδος, εἰ καὶ καταφερόμενος, ἀνεγνώρισε τὸν Θεοφάνην ὡς πρόσωπον Πατριάρχου, καὶ διέταξε ν' ἀποδώσωσιν αὐτῷ τὰς ἀπαιτουμένας τιμὰς, ἂν καὶ μετέπειτα πάλιν ἐδίσταζε περὶ τῆς ἀξίας αὐ-

τοῦ. Ὁ Θεοφάνης, ἐξ ὀνόματος τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ζηλωτὴς ὢν τῆς ἐκκλησιαστικῆς παιδείας, ἐπεκύρωσε τὴν ἐν Κιέβῳ τῶν Θεοφανείων Ἀδελφότητα, ὡς σταυροπηγιακὴν, δηλαδὴ ἐξαρτωμένην ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ηὐλόγησε νὰ συστηθῇ ἐν αὐτῇ σχολεῖον ἐν ᾧ νὰ διδάσκωνται εἴς τε τὴν Ἑλληνικὴν, τὴν Σλαβικὴν, τὴν Λατινικὴν καὶ τὴν Πολωνικὴν γλῶσσαν, καὶ ἥνωσε μετ' αὐτοῦ τὴν ἀδελφότητα τῆς Εὐσπλαγχνίας, ἤτοι τὸν οἶκον τοῦ ξενῶνος, μεταβληθέντα εἰς ὑποτροφεῖον Ἀκαδημαϊκόν. Ὁ Γέτμαν τῶν Ζαποροζιανῶν Σαγαϊδάτσνης προσήνεγκε τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ πρὸς ὄφελος τῆς νέας μονῆς ταύτης, ἔνθα αὐτὸς προσευχόμενος ἐτελείωσε τὸν στρατιωτικὸν ἆθλον τοῦ βίου αὐτοῦ.

Ὅτε δὲ, διὰ τῆς πολυχρονίου διαμονῆς τοῦ Πατριάρχου ἐν Κιέβῳ, ἤρχισαν κατ' ὀλίγον νὰ ἐνθαῤῥύνωνται οἱ ὀρθόδοξοι, τότε οἱ πρόκριτοι τοῦ Κλήρου καὶ τῶν εὐγενῶν συνελθόντες μετὰ τοῦ Γέτμανος ἐκ τῶν γειτνιαζουσῶν πόλεων, διὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, κατέπεισαν τὸν Θεοφάνην νὰ δώσῃ αὐτοῖς, τέλος, ἐκκλησιαστικὴν κεφαλὴν καὶ ποιμένας, ὧν πρὸ πολλοῦ ἤδη ἐστερεῖτο ἡ Μικρὰ Ῥωσσία. Ὅθεν, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν πρώην Πατριαρχῶν, ἐπισήμως ἐχειροτόνησεν αὐτὸς εἰς τὴν Λαύραν, Μητροπολίτην Κιέβου τὸν ἡγούμενον τοῦ μοναστηρίου τοῦ Μιχαὴλ, Ἰὼβ *Βορέτσκην* καλούμενον, καὶ ἑτέρους δύω, τὸν Ἀρχιμανδρίτην Μελέτιον Σμοτρίτσκην, σχολάρχην τοῦ σχολείου τῆς Βίλνας, Ἀρχιεπίσκοπον Πολότσκης, καὶ τὸν Ἰωσὴφ Κουρτσέβιτς τῆς Βλαδιμίρου τῆς Βολυνίας (ἐν ἔτει 1620)· εἶτα δὲ καὶ τοὺς λοιποὺς, ἤτοι τὸν Ἰσαάκιον εἰς Λούτσκην, τὸν Ἡσαΐαν εἰς Περεμίσχλην, τὸν Παΐσιον εἰς Χόλμην, τὸν Ἕλληνα Ἀβράμιον εἰς Πίνσκην· οὕτως, ἀποκαταστήσας τὰς κενὰς ἐπαρχίας καὶ προτρέψας πάντας νὰ ὑπερμαχῶσι μετὰ σταθερότητος ὑπὲρ τῆς πίστεως, ἐπανῆλθεν ἐν εἰρήνῃ εἰς τὰ ἴδια.

Τότε ἤρχισαν ἐκ νέου αἱ ῥαδιουργίαι τῶν Οὐνιτῶν, καὶ ἰσχυ-

ρὰ καταδίωξις ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως ἐναντίον τῶν ὀρθοδόξων Ἐπισκόπων, οὓς αὐτὴ δὲν ἀνεγνώριζε νομίμους, εἰ καὶ μὴ ἐμποδίζουσα τὴν χειροτόνησιν αὐτῶν. Ὁ Μητροπολίτης Ἰωσὴφ, ἠναγκάσθη νὰ στείλῃ, πρὸς ἰδίαν αὐτοῦ τε καὶ πάντων τῶν Ἀρχιερέων ἀπολογίαν, τὸν Ἐπίσκοπον Ἰωσὴφ, εἰς τὴν Δίαιταν τῆς Βαρσοβίας. Ἀλλ' ἂν καὶ αἱ διαβεβαιώσεις ἃς ἔλαβεν ὁ Βασιλεὺς ἐκ τῆς Τουρκίας περὶ τῆς πληρεξουσιότητος τοῦ Πατριάρχου Θεοφάνους, κατεπράϋναν αὐτὸν ὡς πρὸς τὰ πρόσωπα αὐτὰ τῶν Ἐπισκόπων, οὐχ' ἧττον ὅμως δὲν ἔπαυον οἱ κατὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καταδιωγμοί. Τὸ ἐν Κιέβῳ σταυροπήγιον τῶν Θεοφανείων κατεστράφη παρὰ τῶν Οὐνιτῶν· ἐν Βίλνᾳ τε καὶ Λούτσκῃ οἱ τῶν ὀρθοδόξων ναοὶ μετεβλήθησαν εἰς ξενοδοχεῖα· ἐν Ὀρσᾳ Μογιλὲφ, Μιστισλάβῳ, Γρόδνῳ καὶ ἀλλαχοῦ, κατεσφράγισαν τὰς Ἐκκλησίας· ἐν Μίνσκῃ ἡ ἐκκλησιαστικὴ γῆ ἐδόθη εἰς Μετσίτιον· ἐν Λεμβέργῃ καὶ Χέλμῃ δὲν ἐτόλμων νὰ ἐμφανίζωνται μετὰ τῶν ἁγίων ὅπλων οἱ ὀρθόδοξοι Ἱερεῖς καὶ νὰ κηδεύωσι παῤῥησίᾳ τοὺς τεθνεώτας· τὰ μοναστήρια ἠρημοῦντο, οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ μοναχοὶ ἐβασανίζοντο, καὶ οἱ νέοι Ἐπίσκοποι δὲν ἠδύναντο νὰ συγκοινωνῶσιν ἐλευθέρως μετὰ τοῦ ποιμνίου. Πάντας δὲ ὑπερεῖχεν, εἰς τὰς κατὰ τῶν ὀρθοδόξων καταδιώξεις, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῶν Οὐνιτῶν τῆς Πολότσκης Ἰωσαφὰτ Κουντσέβιτς, ὅστις περιύβριζε καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐνταφιαζομένους νεκροὺς, καὶ ἐσκλήρυνε τὸν λαὸν οὕτως, ὥστε ἐφονεύθη ὑπ' αὐτοῦ ἐν Βιτέπσκῃ, συναριθμηθεὶς παρὰ τῶν Ῥωμαίων εἰς τὸν χορὸν τῶν μαρτύρων. Κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν καὶ οἱ Κοζάκοι τῆς Ζαποροζιανῆς ἀποικίας, ἥτις μόνη ὑπερασπίζετο μετὰ σταθερότητος τὴν Ὀρθοδοξίαν καὶ κατέστελλεν ἐν Κιέβῳ τὰς παραβιάσεις τῶν Οὐνιτῶν, ἔπνιξαν εἰς τὸν Βορυσθένην τὸν ἡγούμενον τῆς Βιδουβέτσκης Ἀντώνιον, τοποτηρητὴν τοῦ Μητροπολίτου τῶν Οὐνιτῶν Ἰωσήφ.

Τὸ δυστυχὲς τέλος τοῦ Ἰωσαφὰτ ἀπώλεσεν ἐκ τῆς ὀρθο-

δόξου Ἐκκλησίας ἕνα τῶν μάλιστα πεπαιδευμένων ποιμένων, τὸν Μελέτιον Ἀρχιεπίσκοπον Πολότσκης, ὅστις διεκρίνετο διὰ τῶν πονημάτων πρὸς ὑπεράσπισιν αὐτῆς. Ἀδίκως κατηγορηθεὶς παρὰ τῆς Πολωνικῆς Κυβερνήσεως, ὅτι δῆθεν ἔδωκεν αἰτίαν πρὸς βανάτωσιν τοῦ Ἰωσαφὰτ, ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔνθα περιεπλανᾶτο ἐπὶ τρία ἔτη, νομίζων ὅτι ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ θέλει καταπαύσειν ἡ κατακραυγή· ἐπὶ τέλους δὲ, κυριευθεὶς ὑπὸ φόβου, παρεδόθη μικροψύχως εἰς τὴν μερίδα τῶν Οὐνιτῶν, καὶ ἔγραψε τὴν ἀπολογίαν αὐτοῦ πρὸς ὄνειδος τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Μητροπολίτης Ἰὼβ συνεκάλεσεν εἰς Κίεβον σύνοδον (ἐν ἔτει 1622), καὶ ἐλέγξας τὸν Μελέτιον, ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ προσφέρῃ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπίσημον μετάνοιαν, καὶ μάλιστα νὰ σχίσῃ τὴν βίβλον αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ Μελέτιος ἤδη Σμοτρίτσκης, ἐπανερχόμενος εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ, ἐν τῷ μοναστηρίῳ Δερμάνσκης, ἔνθα ἐγκατέστη ἕνεκα τῆς γειτονίας τῆς Πολωνίας, ἐξέδωκε καὶ ἐκ δευτέρου τὴν πρώτην ἀπολογίαν, καὶ ἀποφασιστικῶς ἀπεσπάσθη ἀπὸ τῆς ὀρθοδοξίας· ὑπῆγε δὲ καὶ εἰς τὴν Ῥώμην, εἰς προσκύνησιν τοῦ Πάπα, ὅστις ἀνέδειξεν αὐτὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἱεραπόλεως· ἔκτοτε δὲ ἡ ἐπαρχία τῆς Πολότσκης ἔπαυσε ν' ἀριθμῆται εἰς τὸν τατάλογον τῶν ὀρθοδόξων· ἀμφότεροι δὲ οἱ Μητροπολῖται, ὅτε Κιέβου Ἰὼβ καὶ ὁ τῶν Οὐνιτῶν Ἰωσὴφ, συνεκάλουν ἐν Κιέβῳ τε καὶ Λεμβέργῃ συνόδους τῶν ὁμοφρονούντων αὐτοῖς Ἐπισκόπων· ὁ μὲν πρὸς διαφύλαξιν τῆς κατασπαραττομένης ποίμνης, ὁ δὲ πρὸς ἐξάπλωσιν τῆς ἰδίας· ἡ δὲ ἐν Βαρσοβίᾳ τοῦ σέμματος Δίαιτα, ἐπεκύρωσε τὰ δικαιώματα ἑκατέρου δόγματος μᾶλλον διὰ λόγων ἢ δι' ἔργων. Ὁ θάνατος ἔπειτα τοῦ καταδιώκτου Σιγισμούνδου καὶ ὁ ἐνθρονισμὸς Βλαδισλαύου τοῦ Δ', κηρύξαντος κατὰ τὸν ἐνθρονισμὸν αὐτοῦ τὴν ἐλευθερίαν πασῶν τῶν λατρειῶν, ἔδωκαν προσκαίρους τινὰς ἐλπίδας, αἵτινες ὅμως ταχέως μετεβλήθησαν.

Ἐν τοσούτῳ, τὸ Μοσχοβικὸν κράτος τὸ ἀπολαῦον τῆς πρὸς τὴν Πολωνίαν ἀνακωχῆς, διωρθοῦτο ὡς πρός τε τὰ πολιτικὰ

καὶ τὰ Ἐκκλησιαστικὰ αὐτοῦ, ὑπὸ τὴν ὁμόψυχον ἐπαγρύπνησιν τοῦ Μιχαὴλ καὶ τοῦ Φιλαρέτου, εἰς ὃν ὁ φιλόστοργος αὐτοῦ υἱὸς προσήνεγκε τὸν τίτλον Μεγάλου Κυρίου. Μετεβλήθη ἐν μέρει καὶ ἡ ἐσωτερικὴ τάξις τῆς Κυβερνήσεως· ἡ Δοῦμα τῶν Βοϊάρων ἔμεινεν ἐπὶ τῆς παλαιᾶς αὐτῆς βάσεως, δηλαδὴ, συμβούλιον τοῦ Τσάρου δι' ὅλας τὰς σπουδαίας ὑποθέσεις· ἀλλὰ τὸ πλῆθος τῶν ὑποθέσεων ἀπήτει πλειοτέρους μεσάζοντας μεταξὺ τοῦ Ἄνακτος καὶ τοῦ λαοῦ, ἢ μόνους τοὺς Βοεβόδας καὶ τοὺς τοποτηρητὰς, διοικοῦντας τὰς ἐπαρχίας ἐν ὀνόματι τοῦ Τσάρου. Ἐν Μόσχᾳ συνεστήθησαν διάφοροι ἀρχαὶ, αἵτινες ἐπελαμβάνοντο τῶν ὑποθέσεων πασῶν τῶν πόλεων, καὶ ἐδίκαζον τοὺς τοποτηρητάς. Τὸ περιβόητον Οὐκάζιον τοῦ Τσάρου Θεοδώρου, δι' οὗ ἀπηγορεύετο εἰς τοὺς δούλους ν' ἀλλάσσωσι κατ' ἀρέσκειαν Κυρίους, μετοικοῦντες ἐκ τῶν κτημάτων αὐτῶν, καταργηθὲν παρὰ τοῦ Γοδουνὸφ καὶ ἀνακληθὲν παρὰ τοῦ Σχουίσκη, ἐπεκυρώθη ὁριστικῶς παρὰ τοῦ Μιχαὴλ, καὶ ἐπὶ τῆς Βασιλείας αὐτοῦ εἰσήχθησαν αἱ πρῶται βίβλοι, ἐν αἷς ἐμπεριείχοντο αἱ ἐγγραφαὶ τῶν πόλεων καὶ αἱ ὁροθεσίαι τῶν γαιῶν.

Ὁ Τσάρος, κινούμενος ὑπὸ τῆς πρὸς τὸν γεννήτορα αὐτοῦ ἀγάπης ἐπεξέτεινε τὴν δικαιοδοσίαν αὐτοῦ, προσθεὶς καὶ μεγαλητέραν λαμπρότητα εἰς τὴν πατριαρχικὴν αὐλήν. — Κατὰ τὸ 1599 ἔτος ἔτι ὁ Βωρῆσος, εἰς δεῖγμα τῆς πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἰὼβ εὐνοίας αὐτοῦ, ἀνενέωσε τὸ Χρυσόβουλλον τὸ παρὰ τοῦ Ἰωάννου πρὸς τὸν Μητροπολίτην Ἀθανάσιον πνευματικὸν αὐτοῦ, δωρηθὲν, οὗ τὸ περιεχόμενον ἔχει οὕτως· ὅτι ἅπαντες οἱ περὶ τὸν Πρωθιεράρχην ὑπάλληλοι, ὑπηρέται καὶ δοῦλοι, ἐλευθεροῦνται ἀπὸ τῆς ἐξουσίας τῶν τοῦ Τσάρου Βοϊάρων, τοποτηρητῶν καὶ δικαστῶν, δὲν δικάζονται παρ' αὐτῶν ἐπ' οὐδεμιᾷ παραβάσει, ἐξαιρουμένου τοῦ φόνου, ἀποδειχθέντος ἐκ τῆς πατριαρχικῆς δίκης, καὶ ἀπαλλάττονται ἐπίσης παντὸς φόρου δημοσίου. Τὸ ἀρχαῖον τοῦτο τοῦ ἱερατείου ἡμῶν ἀνακτορικὸν δικαίωμα, ἔμει-

νεν ἀμετάβλητον ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Βασιλείου, τοῦ Μιχαὴλ καὶ τοῦ υἱοῦ τούτου, μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Νίκωνος. Ὁ δὲ Τσάρος Μιχαὴλ Θεοδωρίδης διέταξε προσέτι, ὅπως αἱ πολιτικαὶ ὑποθέσεις τῶν εἰς ἅπαντας τοὺς τόπους καὶ τὰς πόλεις κειμένων μοναστηρίων, ἐκκλησιῶν καὶ γαιῶν, δι' ὧν ἰδίως συνίστατο ἡ πατριαρχικὴ ἐπαρχία, θεωρῶνται, κατ' ἰδιαίτερον προνόμιον, μόνον ὑπὸ τοῦ γραφείου τῶν Ἀνακτόρων, ὡσεὶ ἐνώπιον αὐτοῦ τοῦ Ἄνακτος, καὶ ὅπως ἅπαντες οἱ Ἀρχιμανδρῖται, ἡγούμενοι, ἱερεῖς, διάκονοι καὶ ὑπηρέται τῶν μονῶν τούτων καὶ τῶν ἐνοριῶν, μετὰ τῶν κτημάτων αὐτῶν, ὧσιν ὑποκείμενοι ὑπὸ μόνον τὸν Πατριάρχην, ἐκτὸς τῆς περιπτώσεως τῶν ἐγκληματικῶν πράξεων. Ἐκτὸς τούτων διέταξεν, ὅπως οὐδεὶς τέλος ἀναμιγνύηται εἰς τὸ κριτήριον αὐτοῦ, εἰς τὴν ἀνάκρισιν, εἰς τὸ δέκατον καὶ τοὺς φόρους, οὓς κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ διάγνωσιν ἤθελε προσδιορίσειν εἰς τοὺς ὑποκειμένους καὶ τὰς ἐνορίας τῆς δικαιοδοσίας αὐτοῦ· εἰς δὲ τὴν Λαύραν τῆς Ἁγίας Τριάδος, χάριν τῶν ἐκδουλεύσεων αὐτῆς, καθὼς καὶ εἰς τὰς δύω μονὰς, τὴν ἐν Κρεμλίῳ τῆς Ἀναλήψεως καὶ τὴν Νοβοδέβιτς (τὴν νέαν μονὴν τῶν κορασίων) ἔνθα ἀνεπαύθησαν τοσαῦται Τσαρικαὶ μοναχαὶ, ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἰωάννου, ἐδόθη τὸ δικαίωμα νὰ ἐξαρτῶνται ἰδίως ἐκ τοῦ κριτηρίου τοῦ Πατριάρχου. Ἀλλὰ συγχρόνως καὶ Οὐκάζιον τοῦ Τσάρου, πρὸς ὑποστήριξιν τῶν πρώτων Οὐκαζίων τοῦ Ἰωάννου, ἀπηγόρευσεν εἰς τὰς μονὰς ν' ἀποκτῶσι, δι' ἀγορῶν ἢ προσφορῶν, νέα ἀκίνητα κτήματα, ὧν ὁ ἀριθμὸς ηὔξησεν ὑπὲρ τὸ δέον κατὰ τὰ εὐτυχῆ ἔτη.

Ἡ Ῥωσσία σμικρυνομένη ἐκ δυσμῶν διὰ τῆς ἰσχυρᾶς χειρὸς τῆς Πολωνίας καὶ τῆς Σουηδίας, ἐξετείνετο γιγαντιαίως πρὸς Ἀνατολάς. Ἡ Σιβηρία, ἡ μόλις ἀνακαλυφθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἑρμὰκ ἀνῆκε μετὰ πεντήκοντα ἔτη, κατὰ τὸ ἥμισυ σχεδὸν εἰς τὴν Ῥωσσίαν. Οἱ τολμηροὶ Κοζάκοι, καὶ οἱ ἔμποροι, διὰ μικρᾶς συνδρομῆς τῆς Κυβερνήσεως, ἐξηκολούθουν νὰ ὑποτάττωσι τὰς

ἀπεράντους ἐρήμους ἐν ὀνόματι τοῦ Γοδουνόφ, τοῦ Ψευδοδημητρίου καὶ τοῦ Σχουίσκη, ὅτε ἀπ' αὐτῶν τούτων ἀφηρεῖτο ὁ ἀσταθὴς θρόνος, εἰς Μόσχαν· ὁ Ἀλτῖνος, Χὰν τῆς Μογγολίας, ἤκουσε τέλος, εἰς τὰς πηγὰς τοῦ Ἀμούρου, τὸ ὄνομα τοῦ Μιχαήλ. Οἱ Κοζάκοι, ὡς ἀρχαῖοι Βαριάγοι, ἀνέπλεον καὶ κατέπλεον ἐπὶ τῶν ποταμῶν μέχρι τῆς εἰς αὐτοὺς εἰσβολῆς ἑτέρων, καὶ ἔθετον κατὰ τὸς ἐκβολὰς αὐτῶν μικρὰς σκοπιὰς, ἐκ δύω ἢ τριῶν ἐνόπλων φυλάκων ἐκ τῶν νέων κτημάτων· οἱ δὲ ἄγριοι κάτοικοι ἤρχοντο νὰ δώσωσι τὸν φόρον διὰ δορῶν, καὶ ἐταπεινοῦντο ἐνώπιον τοῦ μεγαλείου τῆς ἀγνώστου Ῥωσσίας, ἥτις ἐξέπληττεν αὐτοὺς διὰ τῶν ἄθλων τῶν υἱῶν αὐτῆς. Οὔτε ἡ κατάκτησις τοῦ νέου κόσμου ὑπὸ τοῦ Κορτέσου καὶ τοῦ Πιζάρρου ἔγεινε μετὰ μείζονος τόλμης. — Ἡ Σιβηρία ἦτο ἐπίσης νέος κόσμος ὡς πρὸς τὴν Ῥωσσίαν. Βαθμηδὸν ἀνηγείροντο ἐν αὐτῇ πόλεις ἀεὶ μᾶλλον παρατείνουσαι πρὸς Ἀνατολὰς, καὶ ἐν τῷ μέσῳ ἀκατοικήτων ἐρήμων ἀνεφύοντο, κατὰ τὴν ἔμφυτον εὐσέβειαν τῶν προγόνων ἡμῶν, μετὰ τῶν πόλεων αἱ μοναὶ, ἐξ ὧν πρώτη ἡ ἐν Βεργοτούρῃ, θεμελιωθεῖσα ὑπό τινος ἀναχωρητοῦ Ἰωνᾶ, ἔπειτα ἡ ἐν Τιουμένῃ καὶ αἱ ἀλλαχοῦ. Ἀλλὰ τὸ ἐκτεταμένον τοῦτο Βασίλειον ἐστερεῖτο πνευματικῆς διοικήσεως· οἱ φιλοτάραχοι Κοζάκοι μόλις ὑπήκουον εἰς τοὺς Βοεβόδας τοῦ Τσάρου, καὶ κατεκυριεύοντο ὑπὸ τῶν ἀγριωτάτων παθῶν, ἁρπάζοντες διὰ τῆς βίας γυναῖκας εἴτε ἐκ Ῥωσσίας εἴτε ἐκ τῶν ἐθνικῶν· ὅθεν αἱ ἀταξίαι αὐτῶν εἵλκυσαν τὴν προσοχὴν τοῦ ἁγιωτάτου Φιλαρέτου.

Εἰ καὶ, κοινῇ διασκέψει τῶν Πατριαρχῶν Ἱερεμίου καὶ Ἰὼβ, ἀρκούντως ηὐξήθη ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ῥωσσίας, ὁ Ἑρμογένης ὅμως ἠσθάνθη ἔτι τὴν ἀνάγκην τῆς συστάσεως νέου Ἀρχιεπισκοπικοῦ θρόνου εἰς τὸ ἀπώτατον Ἀστραχάνιον, καὶ ἐχειροτόνησε δι' αὐτὸν κατὰ πρῶτον τὸν Θεοδόσιον. Ὅτε δὲ, ἐπὶ τῶν ἐμφυλίων ταραχῶν, ὑπετάχθη τὸ βασίλειον τῆς Σιβηρίας (ἐν ἔτει 1607), ὁ Πατριάρχης Φιλάρετος δὲν ἠδυνήθη

νὰ εὕρῃ προσφορώτερον μέσον τῆς ἐσωτερικῆς αὐτῆς εὐταξίας, εἰμὴ τὴν σύστασιν τῶν Ἀρχιεπισκοπῶν τῆς Τοβόλσκης καὶ τῆς Σιβηρίας (ἐν ἔτει 1623). Ἡ Πατριαρχικὴ ἐκλογὴ ἔπεσεν ἐπὶ τὸν ὀναμαστὸν διὰ τῆς κακοπαθείας αὐτοῦ Ἀρχιμανδρίτην Χουτίνης Κυπριανὸν, καὶ οὗτος πρῶτος ἐπεσκέφθη τὴν ἀπομεμακρυσμένην ταύτην ποίμνην, καταβαλὼν κατὰ τὴν τετραετῆ αὐτοῦ διοίκησιν σταθερὸν θεμέλιον διὰ τὸ μέλλον. Προτρεπόμενος ὑπὸ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Πρωθιεράρχου, πρὸς διόρθωσιν τῆς ἠθικῆς τῶν Κοζάκων, ἤρχισε διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν Βοεβόδων νὰ ἐπεκτείνῃ βαθμηδὸν ἐπ' ἐκείνους τὴν εὐεργετικὴν αὐτοῦ ἐπιρροὴν, καὶ, πρὸς ἐνίσχυσιν αὐτῶν εἰς τὸν θεῖον νόμον, ἐθεμελίωσε νέας μεταξὺ αὐτῶν μονὰς, ἐν Νεβιάνσκῃ, Ταγίλῃ, Τάρῃ, Τόμσκῃ καὶ Τουρουχάνσκῃ· ἐκόσμησε δὲ καὶ τὴν μονὴν τῆς Θαυματουργοῦ Παναγίας ἐν αὐτῇ τῇ Τοβόλσκῃ, καὶ ἐτακτοποίησε δεόντως τὰ πρὶν θεμελιωθέντα μοναστήρια τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν, ἐν Βερχοτούρῃ καὶ Τουρίνσκῃ· ἀπήτησε δὲ καὶ πόρους διὰ τὸν νέον Ἀρχιερατικὸν οἶκον, ἵνα ἐξασφαλίσῃ αὐτὸν εἰς τόπον ἅγριον ὑπὲρ τῶν διαδόχων αὐτοῦ· αὐτὸς δὲ μετ' οὐ πολὺ μετετέθη εἰς Μόσχαν εἰς τὴν Μητρόπολιν τῆς Κρουτίτσκης, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ Νοβογόροδον. Ὁ Κυπριανὸς ἀφῆκε μετ' αὐτὸν αἰωνίαν μνήμην εἰς τὴν Σιβηρίαν, ἔνθα συνέλεξε προσέτι, ἐκ τῶν χειλέων αὐτῶν τῶν συναγωνιστῶν τοῦ Ἑρμὰκ, τὰς παραδόσεις περὶ τῶν τολμηρῶν ἐκστρατειῶν αὐτοῦ, καὶ ἔγραψε τὴν χρονολογίαν, ἥτις διετήρησεν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους τοὺς ἄθλους τοῦ εὐτόλμου κατακτητοῦ.

Αἱ Πατριαρχικαὶ φροντίδες ἐξετείνοντο ἐπίσης ἐπὶ τὴν μεμακρυσμένην Τοβόλσκην, ὡς καὶ ἐπὶ τὸ πλησίον Νοβογόροδον. Ὁ Πατριάρχης, λυπούμενος ἅμα καὶ μεριμνῶν περὶ τῶν ὀρθοδόξων τέκνων τῆς Ἐκκλησίας, τῶν ἀποσπασθέντων διὰ τῆς ἐν Στολοβόβσκῃ συνθήκης ὑπὸ τὴν ὑποταγὴν τῆς Σουηδίας, ἔγραφε πρὸς τὸν Μητροπολίτην Νοβογορόδου Μακάριον, ἵνα ἐξα-

κολουθῇ ἐπαγρυπνῶν ἐπ' αὐτοῖς, ὡς ἐπὶ τῇ αὐτοῦ πνευματικῇ ποίμνῃ· ἀλλὰ καὶ οἱ Συνοδοὶ αὐτοὶ δὲν ἐκώλυον αὐτοὺς τοῦ νὰ συνεννοῶνται μετὰ τοῦ πρώην Ἀρχιποίμενος αὐτῶν. Οὕτως, ὁ ἐκκλησιαστικὸς σύνδεσμος διετηρεῖτο ἐπὶ τῆς πολιτικῆς διαρρήξεως μέχρι τῆς νέας ἑνώσεως. Εἰς τὸν διάδοχον τοῦ Μακαρίου παρήγγειλεν ἐπίσης ὁ Πατριάρχης νὰ ἐξαφανίσῃ τὰ ἐκκλησιαστικὰ τυπικά, τὰ διαδοθέντα εἰς τὰ ἀρκτῷα μεθόρια, ἅτινα ἐτυπώθησαν μετὰ ἀγροίκων σφαλμάτων, ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ ἁγιωτάτου Ἑρμογένους, παρὰ τοῦ διατάκτου τῆς Λαύρας τῆς ἁγίας Τριάδος Λογίνου, κακοῦ αἱρετικοῦ, τοῦ παρασχόντος πολλὰς προσωπικὰς δυσαρεσκείας εἰς τὸν ἅγιον Ἀρχιμανδρίτην Διονύσιον, διὰ τὴν περὶ τῶν βιβλίων ἐπιμέλειαν αὐτοῦ. Τὰ δὲ τυπικὰ ταῦτα ἐγένοντο μετ' ὀλίγον παραίτια καὶ τῆς ἐν Σολοβέτσκῃ ἐπαναστάσεως.

Αὐτὸς ὁ Φιλάρετος ἐνησχολήθη πλειότερον εἰς τὴν ὀρθὴν ἔκδοσιν τοῦ νέου εὐχολογίου καὶ τῶν λοιπῶν ἱερῶν καὶ ἱερουργικῶν βιβλίων προφυλάττων τὴν ποίμνην ἀπὸ τῶν ἔργων τῆς Οὐνιτικῆς Δύσεως, οἷα ἦσαν αἱ εὐαγγελικαὶ διδασκαλίαι τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Τραγκυϊλλίωνος, ἐπικίνδυνοι εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν. Προαχθεὶς μάλιστα ὑπὸ τοῦ ζήλου καὶ τῶν δυστυχημάτων, ὧν ἐχρημάτισε μάρτυς, ἕνεκα τῶν Ῥωμαϊκῶν καινοτομιῶν, ὥρισε συνοδικῶς χάριν τῶν ζητημάτων τοῦ Μητροπολίτου Κρουτίτσκης Ἰωνᾶ, τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ἀρχαίου ἐθίμου, τοῦ ἐγκαταλειφθέντος παρὰ τοῦ Ἰγνατίου ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ψευδωνύμου, δηλαδὴ τοῦ μεταβαπτίζεσθαι τοὺς ἐκ τοῦ Λατινισμοῦ εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν ἐπιστρέφοντας. Μόλις δὲ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Αὐτοκράτορος Πέτρου μετεβλήθη τὸ ἔθιμον τοῦτο· ἀλλ' ἐπὶ Φιλαρέτου, αἱ ὑπὸ τῶν Οὐνιτῶν καταδιώξεις παρώθουν εἰς πάντα ἀπὸ τῆς Ῥώμης χωρισμόν. Οἱ ὀρθόδοξοι Ἐπίσκοποι δὲν εὕρισκον τόπον εἰς τὰς ἐπαρχίας αὐτῶν, ἐκ δὲ τῶν ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ ἄσυλον ζητούντων, ἦτο καὶ ὁ Ἐπίσκοπος τῆς πόλεως Βλαδιμίρου τῆς Βολυνίας Ἰωσήφ.

Ὁ πολιτικὸς ὁρίζων τῆς Ῥωσσίας ἐσκοτίσθη ἐκ νέου κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ Φιλαρέτου, ἕνεκα τοῦ ἀποτυχοῦς κατὰ τῆς Πολωνίας πολέμου, μετὰ τὴν ἔκπνευσιν τῆς ἀνακωχῆς. Ἡ ἐπιστρατεία τοῦ βασιλέως Βλαδισλαύου καὶ ἡ κατῃσχυμμένη παράδοσις τοῦ Βοϊάρου Σχεΐνου ὑπὸ τὴν Σμολένσκην, τοῦ ἄλλοτε δοξασθέντος ἐπὶ τῇ ὑπερασπίσει αὐτῆς, ἐζημίωσε διὰ τῆς ζωῆς τὸν Βοεβόδαν τοῦτον καὶ διὰ πολλῶν θυσιῶν τὴν Ῥωσσίαν. Ἐκτὸς τῆς ἀπωλείας τῶν πολεμιστῶν καὶ τῶν χρημάτων τῶν κατὰ τὴν συνοδικὴν ἀπόφασιν ἐκ τῶν μοναστηρίων εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ Κράτους ληφθέντων, αὕτη ἠναγκάσθη μετ' ὀλιγοχρόνιον πόλεμον νὰ συνομολογήσῃ ἐν Βιάσμῃ νέαν συνθήκην, ἐπαχθεστέραν τῆς ἐν Στολοβόβῃ, στερηθεῖσα, μετὰ τῆς Σμολένσκης, τὸ Τσερνίγοβον καὶ ἄλλας ἀρκτώας πόλεις. Ἀλλ' ἤδη οἱ μεγάλοι συνεργοὶ τῆς ἐνδόξου ταύτης ἀπελευθερώσεως δὲν ἦσαν μάρτυρες εἰρήνης τόσον πικρᾶς· ὁ Κελλάρης Ἀβράμιος πρὸ πολλοῦ ἀπεσύρθη, κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν αὐτοῦ, εἰς τὴν Μονὴν τῆς Σολεβέτσκης, ἔνθα καὶ ἐτελεύτησεν. Ὁ δὲ Πατριάρχης Φιλάρετος ἓν ἔτος πρὶν τῆς τελευτῆς αὐτοῦ, ἀπέψαλεν ἐπισήμως ἐν Μόσχᾳ τὸν Ἅγιον Ἀρχιμανδρίτην Διονύσιον.

Αὐτὸς δὲ ὁ μέγας Ἱεράρχης ἐτελεύτησε κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Σκέπης(1)τῆς Θεομήτορος (ἐν ἔτει 1633), δούσης αὐτὸν ὡς σκέπην τῆς Ῥωσσικῆς γῆς, ἐν μέσῳ τοῦ παγκοίνου αὐτῆς κλαυθμοῦ καὶ τῶν θρήνων τοῦ ἀπαρηγορήτου υἱοῦ· ὁ Μιχαὴλ ἐστερήθη ἐν αὐτῷ οὐ μόνον πατέρα καὶ Πατριάρχην, ἀλλὰ καὶ σοφὸν συγκυβερνήτην, ὅστις, κατὰ τὰς μαρτυρίας τῆς συγχρόνου χρονογραφίας, ὠρθοτόμει τὸν θεῖον λόγον, ἐνισχύσας τὴν ὀρθόδοξον πίστιν καὶ

(1) Σ. τοῦ Μ. Ἡ Ῥωσσικὴ Ἐκκλησία ἑορτάζει τὴν ἑορτὴν ταύτην τὴν α΄ Ὀκτωβρίου, ἀφορμὴν δὲ πρὸς τοῦτο ἔδωκεν ἡ μετὰ ἀγγέλων καὶ ἁγίων ἐμφάνισις τῆς Παναγίας, δεομένης ὑπὲρ τοῦ κόσμου, ἣν εἶδεν ὁ μακάριος Ἀνδρέας ἔν τινι τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τελουμένης ἐν αὐτῇ ἱερουργίας τινός.

πολλοὺς ἐθνικοὺς μεταγαγὼν εἰς τὸν χριστιανισμόν· διώρθου δὲ καὶ ὑποθέσεις τοπικὰς, μὴ συγχωρῶν καταπιεστὰς εἰς τὸ Κράτος, καὶ βραβεύων ἐκείνους, οἵτινες ἐκακοπάθησαν καὶ ἐχρησίμευσαν κατὰ τὴν μεσοβασιλείαν. Τιμώμενος παρὰ τῶν γειτνιαζουσῶν ἐπικρατειῶν αὐτὸς ἔλαβε δῶρον παρὰ τοῦ ἐνδόξου ἐν τῇ Ἀνατολῇ Σχὰχ Ἀββάσου τῆς Περσίας, τὸν ἄῤῥαφον τοῦ Σωτῆρος χιτῶνα, ὅστις, κατὰ τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν, μετεκομίσθη εἰς τὴν Γεωργίαν παρ' ἑνὸς τῶν στρατιωτῶν τῶν διαμεριταμένων τὰ ἱμάτια παρὰ τῷ σταυρῷ, καὶ διεφυλάττετο πολλὰς ἑκατονταετηρίδας ἐν τῷ τῆς Μιτσχέτσκης Καθολικῷ. Ὁ Ἀββὰς δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκλέξῃ ἱκανώτερον σκευοφύλακα τοιούτου ἁγιάσματος, καὶ ὁ χιτὼν τοῦ Κυρίου, θαυμαστωθεὶς διὰ πολλῶν ἰαμάτων ἐν τῇ Ῥωσσικῇ πρωτευούσῃ, ἐτέθη παρὰ τοῦ Πατριάρχου εἰς τὸ Καθολικὸν τῆς Κοιμήσεως (1), περιφυλαγμένος ἐντὸς σφαίρας χαλκῆς, ἧς πλησίον κατεκλίνθη καὶ αὐτὸς εἰς αἰωνίαν ἀνάπαυσιν.

Δ'. *Ἰωάσαφ ὁ Α'.*

Ὁ *Ἰωάσαφ*, Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Πισκόβης, ἐξελέχθη ἀντ' αὐτοῦ καὶ ἐγκαθιδρύθη ὑπὸ τῆς συνόδου τῶν Ἀρχιερέων ἡμῶν (ἐν ἔτει 1634)· εἰδιοποιητικαὶ ἐπιστολαὶ ἀπεστάλησαν πρὸς πάντας τοὺς Πατριάρχας, καὶ ἐλήφθη ἡ ἀναγνώρισις αὐτῶν πρὸς πλειοτέραν στερέωσιν· ἀλλ' ὁ πρᾶος Ἰωάσαφ δὲν ἠδυνήθη ν' ἀναπληρώσῃ εἰς τὸν Μιχαὴλ, οὐ μόνον τὸν πατέρα, ἀλλὰ καὶ τὸν πολιτικὸν ἄνδρα, ὅμοιον τῷ Φιλαρέτῳ, εἴς τε τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν πατρίδα. Διὰ βουλῆς ὅμως τῆς ἀγαθῆς Προνοίας, ὅ τε ὁ βασιλικὸς ἐκεῖνος ἀστὴρ ἔδυσε κατὰ τὴν ἄρκτον, ἄλλος, ἐξίσου λαμπρὸς, ἀνεφάνη κατὰ τὴν μεσημβρίαν, ἐν τῇ κοιτίδι τῆς Ὀρθοδοξίας ἡμῶν.

---

(1) Σ. τοῦ Μ. Τὴν μνήμην τοῦ συμβάντος τούτου ἡ Ῥωσσικὴ Ἐκκλησία ἑορτάζει ἐτησίως τὴν ι' Ἰουλίου.

Ὁ υἱὸς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μολδαυΐας *Πέτρος Μογίλας* παιδευθεὶς ἐν διασήμῳ Πανεπιστημείῳ τῶν Παρισίων, καὶ ἀναδείξας τὰς στρατιωτικὰς αὐτοῦ ἀρετὰς εἰς τὰς τάξεις τῶν Πολωνῶν ἐναντίον τῶν ἀπίστων, ἀφῆκε τὸ κοσμικὸν μεγαλεῖον καὶ ἐδέχθη ἐν τῇ μονῇ τῆς Πετσέρσκης τὸ μοναχικὸν σχῆμα, παρὰ τῷ πεπαιμένῳ Ἀρχιμανδρίτῃ αὐτῆς Ζαχαρίᾳ Κοπιστένσκῃ, οὗ ἔγεινε διάδοχος. Τὸ πρῶτον ἔργον τοῦ Πέτρου Μογίλα ἦτο ἡ σύστασις σχολείου ἐν τῇ Λαύρᾳ, ἐξ ἧς ἀπέστειλε νέους τινὰς ἐκλεκτοὺς, πρὸς τελειοτέραν αὐτῶν ἐκπαίδευσιν, εἰς ξένα κράτη, ἐν οἷς καὶ τὸν μετέπειτα Μητροπολίτην Σίλβεστρον Κοσσόβον καὶ τὸν πεπαιδευμένον Ἰννοκέντιον Γιζέλην. Ὁ Πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως Κύριλλος Λούκαρις, γνωρίζων προσωπικῶς τὰ προτερήματα τοῦ Ἀρχιμανδρίτου, διώρισεν αὐτὸν ἔξαρχον τοῦ θρόνου αὐτοῦ, ὃς καὶ ἐδικαίωσε πληρέστατα τὴν ἐκλογὴν ταύτην, διότι ἀνεδείχθη ἰσχυρὸς πρόμαχος τῆς ὀρθοδοξίας παρὰ τῇ Διαίτῃ τῆς Βαρσοβίας, ἐπὶ τοῦ ἐνθρονισμοῦ τοῦ Βλαδισλαύου, ἐξαιτήσας παρὰ τοῦ νέου Βασιλέως τὴν ἐπιστροφὴν πολλῶν μονῶν, ἐκκλησιῶν καὶ τῶν κτημάτων, ἅτινα εἶχον ἀφαιρέσειν ἀπὸ τῶν ὀρθοδόξων, τὴν ἐλευθέραν σύστασιν τῶν φροντιστηρίων, σχολείων, τυπογραφείων, τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ἐπαρχιῶν Λεμβέργης, Λούτσκης καὶ Περεμίσχλης, καὶ τὴν σύστασιν νέας ἐπαρχίας ἐν Μογιλὲφ, ἥτις μόνη διεσώθη ἀκολούθως, ὅτε αἱ λοιπαὶ ὀρθόδοξοι καθέδραι, ἐξέλιπον βαθμηδόν· εἰ καὶ ῥαδιουργησάντων τῶν Οὐνιτῶν, συνεχωρήθη διὰ Βασιλικοῦ γράμματος ἡ ἐλευθέρα ὁμολογία τῆς πίστεως καὶ ἡ ἐκτέλεσις τῶν τελετῶν αὐτῆς. Ὁ Βασιλεὺς παραχωρήσας εἰς τοὺς εὐγενεῖς Ῥώσσους καὶ Λιθουανοὺς τὸ δικαίωμα τῆς ἐκλογῆς τοῦ Μητροπολίτου αὐτῶν, τῇ ἐπικυρώσει τοῦ Πατριάρχου τῆς Βασιλευούσης, ἀπέδωκεν εἰς τοὺς Μητροπολίτας Κιέβου καὶ τὸ ἀρχαιότατον ἁγίασμα αὐτῶν, τὸ Καθολικὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, καὶ διέταξεν ἐπὶ τέλους νὰ καταπαύσωσιν ἅπασαι αἱ περὶ τῆς πίστεως ἔριδες, ἀναιρέσας τὰς ἀποφάσεις τῶν πρώην Δαιτῶν.

Ἀλλὰ τὰ προνόμια ταῦτα ταχέως παρεβιάσθησαν, ἐν μέρει μὲν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ τοῦ Βλαδισλαύου, τὸ πλεῖστον δὲ ἐπὶ τῶν τοῦ ἀδελφοῦ καὶ διαδόχου αὐτοῦ Ἰάνου Καζιμίρου, τοῦ ἐκ Καρδιναλικῆς πορφύρας τῆς Ῥώμης μετενδυσαμένου τὴν βασιλικήν.

Ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ἐτελεύτησεν ἐν Κιέβῳ ὁ Μητροπολίτης Ἰώβ· ἂν καὶ ἦτο διωρισμένος ἤδη διάδοχος αὐτοῦ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Σμολένσκης Ἡσαΐας, οἱ ὀρθόδοξοι ὅμως, οἱ παρευρεθέντες εἰς τὴν Δίαιταν, διὰ τὰς μεγάλας ὑπηρεσίας τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Πετσέρσκης, ἐξέλεξαν αὐτὸν Μητροπολίτην καὶ ἀπέστειλαν πρὸς τὸν Πατριάρχην τῆς Βασιλευούσης Κύριλλον ἵνα ζητήσωσι τὴν ἐπικύρωσιν (ἐν ἔτει 1632). Ἡ ὑπὸ τῆς συνόδου προχείρησις ἐξετελέσθη ἐν τῇ πόλει Λεμβέργῃ, καὶ πρὸς κοινὴν χαρὰν τοῦ λαοῦ, ἐκ νέου ἀποκατεστάθη ὁ Πέτρος εἰς τὴν ἀρχαίαν Μητρόπολιν τῆς Ἁγίας Σοφίας, διατηρήσας συνάμα καὶ τὴν Ἀρχιμανδρίαν τῆς Λαύρας. Ἀνακαινήσας δὲ τὸ Καθολικὸν τοῦ θρόνου αὐτοῦ, ὅπερ οἱ Οὐνῖται κατέστησαν ἑτοιμόῤῥοπον, ἐπελήφθη οὗτος τῶν ἱερῶν ἐρειπίων τῆς πρωτοκτίστου τοῦ Δεκαημερίου ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Βλαδιμίρου, καὶ ἀνήγειρε καὶ ἓν ἐκ τῶν παρακλησίων αὐτῆς· τὴν δὲ ἄφθαρτον κάραν τοῦ θεμελιωτοῦ αὐτῆς, τοῦ φωτίσαντος τὴν Ῥωσσίαν, εὑρεθεῖσαν ὑπὸ τοὺς θόλους τῆς ἐκκλησίας, μετήνεγκεν εἰς τὴν Λαύραν τῆς Πετσέρσκης, ὡς κεφαλὴν καὶ στερέωσιν ἁπάσης τῆς Ῥωσσικῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ Πέτρος, ζηλωτὴς ὢν τῆς ἐκκλησιαστικῆς παιδείας, ἤνωσε τὸ παρ' αὐτοῦ ἐν τῇ Λαύρᾳ συστηθὲν σχολεῖον μετὰ τοῦ τῆς ἐν Πεδολίᾳ Ἀδελφότητος, ὅπερ ηὐλόγησεν ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων· ἀνήγειρε νέα κτίρια, ὑποτροφεῖον τῶν πτωχῶν μαθητῶν, ἰδίᾳ δαπάνῃ, καὶ τὸ προκαταρκτικὸν σχολεῖον· συνέστησε βιβλιοθήκην καὶ τυπογραφεῖον, καὶ ἐξητήσατο παρὰ τοῦ Βασιλέως διὰ τὸ τῆς Ἀδελφότητος σχολεῖον τὴν ἐπωνυμίαν *Ἐκκλησιαστικὴ Ἀκαδημία*· αὐτὸς δὲ προσέλαβε τὸν τίτλον

πρώτου ἀδελφοῦ καὶ προστάτου, διαιωνίσας τὴν μνήμην αὐτοῦ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, ἥτις πολὺν μετ' αὐτὸν χρόνον ἐπωνομάζετο Κιεβομογίλειος.

Ὁ Πέτρος Μογίλας, ὠφελούμενος ἐκ τῆς μικρᾶς ἀναπαύσεως τῆς ὀρθοδοξίας ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Βλαδισλαύου, ἀκαταπαύστως ἐξέδιδεν ἐκ τοῦ τυπογραφείου αὐτοῦ συγγράμματα τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ τὰ ἱερουργικὰ βιβλία ἵνα προφυλάξῃ αὐτὰ ἀπὸ τὰς λύμας τῶν Οὐνιτῶν, καὶ τὸ μέγα αὐτοῦ εὐχολόγιον ἔγεινε τὸ πρωτότυπον διὰ τὴν ὀρθόδοξον ἱερουργίαν. Ἀλλ' ὁ διαπρεπέστερος ἆθλος τοῦ Μητροπολίτου, πρὸς στήριξιν τοῦ ταραττομένου αὐτοῦ ποιμνίου, ὑπῆρξεν ἡ ἔκδοσις τῆς ὀρθοδόξου ὁμολογίας τῆς πίστεως, ἣν ἔγραψεν, ἐν μέρει μὲν αὐτὸς, ἐν μέρει δὲ ὁ Ἀρχιμανδρίτης Ἡσαΐας Τροφίμοβιτς, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν αὐτοῦ. Ἡ Σύνοδος τῶν Ἐπισκόπων συνεκλήθη εἰς Κίεβον, πρὸς ἀναθεώρησιν τῆς κατηχήσεως ταύτης, ἀπαραιτήτου ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κυματισμοῦ τῶν πνευμάτων καὶ τῶν πανούργων παραινέσεων τῶν Ἰησουϊτῶν, ἥτις καὶ μετὰ προσεκτικὴν διόρθωσιν καὶ μεθερμήνευσιν εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν γλῶσταν, ἐστάλη πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Παρθένιον. Ἡ ἐμφάνισις τῆς τοιαύτης βίβλου προὐξένησε μεγάλην ἐντύπωσιν κατὰ τὴν Ἀνατολὴν, ἔνθα εἰσέδυσε τότε ἡ αἵρεσις τοῦ Καλβίνου. Οἱ μοχθηροὶ ψευδοδιδάσκαλοι, ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίλλου Λευκάρεως, Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, διέσπειραν ζιζάνια, ἐκ διαμέτρου ἐνάντια εἰς τὰ δόγματα τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, καὶ διαδίδοντες αὐτὰ ὡς γνησίαν ὁμολογίαν αὐτῆς, ἐσκανδάλιζον τοὺς ὁμαθεῖς. Ὁ Κύριλλος, κατακρίνας μὲν τὴν νέαν διδασκαλίαν τῶν Καλβίνων, δὲν ἀπεφάσισεν ὅμως φανερῶς νὰ ἐγερθῇ κατ' αὐτῶν, καὶ διὰ τὴν ἀφροντισίαν ταύτην, παρεδόθη ὑπὸ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ *Κυρίλλου*, τοῦ ἐκ Βερρόιας, εἰς τὸ ἀνάθεμα· ἀλλ' ἡ σύγχυσις ἐξηκολούθει. Διὰ τῶν φροντίδων λοιπὸν τοῦ Ἰωάννου, ἡγεμόνος Μολδαυίας, προσεκλήθη σύνοδος εἰς Ἰάσσιον (ἐν ἔτει 1643), ἥτις καὶ πάλιν κατέκρινε τὴν ψευδῆ

διδασκαλίαν τοῦ Καλβίνου. Ὁ Μητροπολίτης Πέτρος Μογίλας, μετὰ τεσσάρων Ἐπισκόπων Ῥώσσων, ἐστήριξαν διὰ τῆς ὑπογραφῆς αὐτῶν τὰς πράξεις τῆς Συνόδου. Κατὰ θέλησιν δὲ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Παρθενίου, ὁ ἔξαρχος αὐτοῦ Μελέτιος Συρίγου, ἐθεώρησε καὶ ἐπεδιώρθωσεν ὁριστικῶς, εἰς τὴν Σύνοδον τοῦ Ἰασσίου, τὴν ὀρθόδοξον ὁμολογίαν. Ἐκεῖθεν ἀπεστάλη ἡ βίβλος αὕτη, πρὸς ἐπικύρωσιν, εἰς τοὺς ἀνατολικοὺς Πατριάρχας, καὶ, σὺν ταῖς ἐγκριτηρίοις ἐπιστολαῖς αὐτῶν, ἐπεστράφη εἰς Κίεβον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου ἀθλητοῦ Πέτρου Μογίλα, ὅστις μετὰ τοσούτους κόπους ἀνεπαύθη ἐν εἰρήνῃ εἰς τὴν Λαύραν, γενόμενος ἐκ τῶν λαμπροτάτων προσώπων τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν ἱστορίας (ἐν ἔτει 1647).

Ὁ χρόνος τῆς διοικήσεως αὐτοῦ, ὅστις διήρκησε τοσούτῳ, ὅσῳ καὶ ἡ βασιλεία τοῦ Βλαδισλαύου, εἰ καὶ ὑπῆρξεν εὐτυχὴς ὡς πρὸς τὸν πνευματικὸν φωτισμὸν τῆς Μικρᾶς Ῥωσσίας, τὰ πολιτικὰ ὅμως παθήματα αὐτῆς ἔρθασαν εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμόν. Ἡ Πολωνικὴ Κυβέρνησις, ἐναντίον τῶν εὐεργετικῶν σκοπῶν τοῦ βασιλέως, ἐστενοχώρει παντοίοις τρόποις τὴν τάλαιναν Οὐκραΐνην, ἵνα ταπεινώσῃ τοὺς Ζαποροζιανοὺς, οἵτινες μόνοι ἐκ τῶν ἀπροσίτων νήσων τοῦ Βορυσθένους ἀνύψουν τὸ ἐλεύθερον ὅπλον, πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν συμπολιτῶν καὶ ὁμοθρήσκων αὐτῶν. Οἱ Γέτμανες αὐτῶν ἐπανίσταντο ἀλληλοδιαδόχως ἐναντίον τῶν σκληρῶν Βοεβόδων, ἐπάλαιον κατὰ τῶν κρειττόνων Πολωνικῶν στραταρχῶν, καίτοι ὑπὸ ἄστατον τύχην· ὁτὲ μὲν ἐπλήρουν φρίκης τὰ μεθόρια τῆς Πολωνίας, πανταχοῦ καταστρέφοντες τὰς Κοστέλας (Καθολικὰς ἐκκλησίας), διότι ὁ μεγαλήτερος ἐχθρὸς αὐτῶν ἦτο τὸ Ῥωμαϊκὸν Ἱερατεῖον· ὁτὲ δὲ ἔπιπτον εἰς χεῖρας τῶν ἀσπλάγχνων ἀρχηγῶν τῶν Πολωνῶν, καὶ ἐτελείονον τὸ ζῆν διὰ φρικτοτάτων βασάνων. Ἀλλ' ἡ τύχη τοῦ Παυλιούκα, τοῦ Ὀστρανίτσου καὶ ἄλλων ἀνδρείων Ἀταμάνων, δὲν ἐξέπληξε τοὺς γενναίους διαδόχους αὐτῶν, διότι αἱ αὐταὶ ἀδικίαι ἐξεβίαζον τὴν κοινὴν ὑπομονήν, ἀχρισοῦ ἀνεφάνη ἐπὶ τέλους εἰς τὴν Οὐκραΐνην

μέγας ἀνὴρ, σκληρυνθεὶς προσωπικῶς ἐκ συγγενικῶν κακώσεων, ὅστις ἀπεφάσισε ν' ἀποτινάξῃ τὸν ζυγὸν τῆς Πολωνίας καὶ νὰ ὑποτάξῃ τὴν Μικρὰν εἰς τὴν ὁμόθρησκον Ῥωσσίαν. — Οὗτος ἦτο ὁ Γέτμαν Βόγδανος Χμελνίτσκης. Ἐκ τῆς ἐποχῆς δὲ τῆς ἀπελευθερώσεως ταύτης ἐδοξάσθη ἡ Ἱεραρχία τοῦ μαθητοῦ τοῦ Πέτρου Μογίλα, *Σιλβέστρου* Κοσσόβου, ἐκλεχθέντος ἀπὸ Ἐπισκόπου Μογιλέβης εἰς τὴν Μητρόπολιν τοῦ Κιέβου· ἀλλὰ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν καὶ ἡ πολιτικὴ κατάστασις τοῦ Ῥωσσικοῦ Κράτους εἶχεν ἤδη μεταβληθῆν, ἐνδυναμωθεῖσα ἐντὸς καὶ ἐκτὸς, καὶ ἄλλα πρόσωπα ἐκράτουν εἰς χεῖρας τὸ πηδάλιον.

Ὁ Τσάρος Μιχαὴλ Θεοδωρίδης ἐξουσίαζεν ἐπὶ ἐκτεταμένων τόπων, μόλις ἡσυχασάντων μετὰ μακρὰς τρικυμίας, καὶ στενοχωρούμενος ὑπὸ τῆς Πολωνίας καὶ τῆς Σουηδίας, δὲν ἠδύνατο νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῆς πρώτης προτάσεως τοῦ Ἰὼβ, Μητροπολίτου Κιέβου, τοῦ νὰ προσλάβῃ δηλαδὴ ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν αὐτοῦ χεῖρα ἅπασαν τὴν Οὐκραϊνήν. Ἀπέλυσε λοιπὸν μόνον μετὰ δώρων καὶ κολακευτικῶν ἐλπίδων τὸν πρὸς αὐτὸν σταλέντα Ἐπίσκοπον Λούτσκης Ἰωσήφ· αἱ δὲ ἐλπίδες αὗται ἐξεπληρώθησαν κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ ἰσχυροτέρου υἱοῦ αὐτοῦ Τσάρου Ἀλεξίου. Ὁ Μιχαὴλ, ὑποπτεύων ῥῆξιν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς Τουρκίας καὶ Κριμέας, ἑτοίμων νὰ δράξωσι τὰ ὅπλα κατὰ πρόκλησιν τῆς Πολωνίας, δὲν ἠδύνατο νὰ κρατήσῃ οὔτε τὸ Ἄζὸφ, μεθ' οὗ ὑπετάχθησαν εἰς αὐτὸν οἱ Κοζάκοι τοῦ Τανάϊδος, κυριεύσαντες τὸ φρούριον τοῦτο. Καὶ ἡ μὲν ἐπαρχιακὴ Δοῦμα μετέπεισε τὸν Τσάρον ἵνα μὴ ἀφήσῃ τὴν τόσον ὠφέλιμον κατάκτησιν, ὡς ἔργον τῶν μετ' αὐτόν· ὁ δὲ ἄναξ ἐφρόντιζε μᾶλλον περὶ τῆς κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Τατάρων ὀχυρώσεως τῶν ὁρίων τῆς Οὐκραϊνῆς καὶ αὐτῆς τῆς πρωτευούσης, ἔνθα ἦτο εἰσέτι πρόσφατος ἡ μνήμη τῆς εἰσβολῆς τῶν Πολωνῶν. Ὁ ὀνομαστὸς ἀπελευθερωτὴς τῆς πατρίδος Δοὺξ Ποζάρσκης, ὁ ἐξακολουθῶν, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας τοῦ Μιχαὴλ, μᾶλλον νὰ ἄρχῃ τῶν στρατῶν αὐτοῦ, ἢ νὰ διοικῇ ἀξιολόγους ἐπαρχίας, ἀπεβίωσε τὸ αὐτὸ ἔτος

μετὰ τοῦ Πρωθιεράρχου τῆς Μόσχας Ἰωάσαφ, ὅστις ἀφῆκε μετὰ θάνατον ἀγαθὴν μνήμην, καίτοι μὴ δοξαζόμενος διὰ τὸν πολιτικὸν αὐτοῦ νοῦν.

Ε'. Ὁ Ἰωσὴφ.

Ὁ διάδοχος αὐτοῦ Πατριάρχης Ἰωσὴφ, ἐκλεχθεὶς ἐκ τῶν Ἀρχιμανδριτῶν τῆς τοῦ Σίμωνος μονῆς, καὶ προχειρισθεὶς ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Κρουτίτσκης Σεραπίωνος καὶ τῆς συνόδου τῶν Ἐπισκόπων (ἐν ἔτει 1642), ἦτο ζηλωτὴς τῆς ἐκκλησιαστικῆς παιδείας, ὡς ὁ μέγας Φιλάρετος· ἀλλὰ δὲν ἔφθασεν εἰμὴ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς τοῦ Μιχαήλ. Ἡ ἀνεπιτυχὴς μνηστεία τοῦ Βασιλόπαιδος τῆς Δανίας ἐπὶ τῇ Κασαρίδι Εἰρήνῃ, συνέτεμε τὰς ἡμέρας τοῦ φιλοστόργου πατρὸς, ὅστις θερμῶς ἐπεθύμει τὴν προσαγωγὴν τοῦ Βολδεμάρου εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν, ἐφ' ᾧ καὶ συνέβησαν ἐν τῷ παλατίῳ διάφοροι περὶ τῆς πίστεως συζητήσεις, μετὰ τῶν πρὸς τοῦτο ἐκλεχθέντων Ῥώσσων ἱερέων καὶ τῶν Παστόρων ἐκ μέρους τοῦ Βασιλόπαιδος. Αὐτὸς ὁ Πατριάρχης Ἰωσὴφ μετέσχε τῶν συζητήσεων ἐνθέρμως, γράψας ἐρωτηματικὰ καὶ ἀποκριτικὰ ἄρθρα πρὸς τὸν Βολδεμᾶρον, εἰς ἃ ἰσχυρῶς ἐξήλεγχε τὴν αἵρεσιν αὐτοῦ, ἀποδεικνύων τὴν ἀλήθειαν τῆς ὀρθοδοξίας. Ἡ ταχεῖα ἀποβίωσις τοῦ Τσάρου διέκοψε τὰς περὶ πίστεως συμφωνίας. Ὁ Μιχαὴλ, προαισθανόμενος τὴν προσέγγισιν τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀποδημίας αὐτοῦ, ἐνεπιστεύθη εἰς τὸν Πατριάρχην τὸν νέον υἱὸν αὐτοῦ Ἀλέξιον, γεννηθέντα ἔτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ μεγάλου πάπου, ἐκ τοῦ εὐτυχοῦς συνοικεσίου μετὰ τῆς Εὐδοκίας Στρέσχνεφ, καὶ ἀπεκοιμήθη, ὡς ἐν γλυκεῖ τινι ὕπνῳ, χαρίσας καὶ εἰς τὴν Ῥωσσίαν ἀνάπαυσιν τοσούτῳ ἀγαπητήν· — τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ἀναφέρει ἡ χρονογραφία, ἔλαμψεν ὡς ὁ ἥλιος κατὰ τὴν ὥραν τῆς κοιμήσεως.

Τὰ πρῶτα ἔτη τῆς κυβερνήσεως τοῦ ἑκκαιδεκαετοῦς Τσάρου Ἀλεξίου (1646), ἀνεμίμνησκον τὰς ἀκαταστάτους ἀρχὰς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Ὄντα ἄπειρον, ὡδήγουν αὐτὸν οἱ περὶ αὐτὸν Βοϊάροι, καὶ ἰδίως ὁ παιδαγωγὸς αὐτοῦ, Βοϊάρος Μορόζοφ,

ὅστις οὐ πολὺ μετὰ τὸν γάμον τοῦ Τσάρου μετὰ τῆς Μαρίας Μιλοσλαύσκη, συνεζεύχθη τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς. Ὁ λαὸς ἠρεθίζετο διὰ τοὺς φόρους· εἰ καὶ μὴ ὄντος ἐξωτερικοῦ πολέμου, ἐπαναστάσεις ὅμως τινὲς μερικαὶ ἤναπτον εἰς τὰς πόλεις, ἕνεκα τῆς ἀταξίας τῆς Κυβερνήσεως. Ἡ στάσις τῶν Στρελιτσῶν, τῆς πρώτης ταύτης τακτικῆς ἐθνοφυλακῆς ἡμῶν, ἐξέπληττε τὴν πρωτεύουσαν, καὶ ἔφερε τὸν θάνατον δύω περὶ τὸν Τσάρον γραμματέων, οὓς κατηγόρουν οἱ στασιασταὶ ἐπὶ αὐθαιρέτῳ αὐξήσει τῶν τιμῶν τῶν ἀναποφεύκτων τροφίμων. Τοῦτο ἐγένετο ἀρχὴ τῶν παραφορῶν ἐκείνων, δι' ὧν ἐμίαναν ἑαυτοὺς οἱ Στρελίτσοι εἰς τὸ μετὰ ταῦτα, ἐπὶ τοῦ ἀνήλικος Πέτρου. — Ἐφάνησαν καὶ Ψευδώνυμοι, ὑποθετικὰ τέκνα τοῦ Ψευδοδημητρίου καὶ τοῦ Σχουΐσκη, ἀφ' ὧν προεφύλαξαν τὸν Τσάρον αἱ ἐκκλησιαστικαὶ Ἑλληνικαὶ Ἀρχαὶ, ἐξ ἀγάπης πρὸς τὴν ὁμόδοξον Ῥωσσίαν. Ὁ μὲν ἐξ αὐτῶν παρεδόθη καὶ ἐθανατώθη· ὁ δ' ἕτερος ἐτάραξεν ἐπί τινα ἔτη, διὰ τοῦ ματαίου αὐτοῦ ὀνόματος, τὴν Ῥωσσίαν, περιπλανώμενος εἰς τὴν Τουρκίαν, τὴν Ἐνετίαν καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν Ζαποροζιανῶν.

Ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀνωμαλιῶν τούτων, ὁ Ἄναξ, ἐξαιρέτως εὐλαβὴς καὶ εὐσεβὴς, συμβουλευθεὶς μετὰ τοῦ Πατριάρχου, τῶν Ἐπισκόπων καὶ τῆς Δούμας τῶν Βοϊάρων, ἀπεφάσισε νὰ συλλέξῃ τοὺς κανόνας τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ τοὺς νόμους τῶν Ἑλλήνων Αὐτοκρατόρων, νὰ διορθώσῃ δὲ καὶ τὴν νομοθεσίαν τοῦ Τσάρου Ἰωάννου, συμπληρῶν καὶ αὐτὴν διὰ τῶν Οὐκαζίων τῶν λοιπῶν ἀνάκτων, καὶ νὰ ἑνώσῃ πάντα ταῦτα εἰς ἕνα κώδηκα, χρησιμεύσοντα ὡς νόμον εἰς ἅπαν τὸ Κράτος. Εἰς τὸν Δοῦκα Νικήταν Ὀδοεύσκην, μετὰ δύω τῆς Δούμας Βοϊάρων τε καὶ γραμματέων ἐπεφόρτισε τὴν σύνταξιν τοῦ νέου κώδηκος, καὶ εἰς σύμπραξιν προσεκλήθησαν οἱ Στόλνικοι (1), οἱ εὐγενεῖς, οἱ πάροικοι, τὰ τέκνα τῶν Βοϊάρων καὶ οἱ ξένοι, ἐκλεχθέντες ἐκ πασῶν τῶν μεγάλων πόλεων, ἵνα, κοινῇ φροντίδι,

(1) Σ. τοῦ Μ. Μεγιστᾶνες τῆς αὐλῆς τῶν Τσάρων.

διοργανώσωσι τὸ βασιλικὸν, ἅμα δὲ καὶ ἐγχώριον τοῦτο ἔργον· καὶ πρὸς τὸ τέλος τοῦ ἔτους ἦτο ἤδη τετελεσμένον, δι' εὐλογίας τοῦ Πατριάρχου, καὶ ἐπεκυρώθη διὰ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ ἱερατείου, τῶν Βογιάρων καὶ πασῶν τῶν λοιπῶν τάξεων (ἐν ἔτει 1648).

Δυνάμει ἄρθρου τινος τοῦ νέου κώδηκος συνεστήθη μοναστηριακὸν δικαστήριον ἐκ λαϊκῶν, ἵνα δικάζῃ τοὺς τοῦ κλήρου κατὰ τὰς ἀγωγὰς, ὡς καὶ τὰς ὑποθέσεις τὰς ἀνηκούσας εἰς τὰ κτήματα αὐτῶν, αἵτινες ἅπασαι ἐξητάζοντο πρότερον ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Πατριάρχου. Συγχρόνως δὲ οἱ ἐν ἀξιώμασι καὶ αἱ διάφοροι τάξεις τοῦ Κράτους, αἱ ἐργασθεῖσαι εἰς τὴν συλλογὴν τῶν νόμων, ἔδωκαν τῷ Τσάρῳ ἀναφορὰν, ἵνα ἀφαιρεθῶσιν ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν μοναστηρίων πάντα τὰ κτήματα, τὰ παρ' αὐτῶν ἀποκτηθέντα, εἴτε διὰ προσφορῶν εἴτε δι' ἀγορῶν, ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Τσάρου Ἰωάννου, ὡς ἐναντίον τοῦ Οὐκαζίου, δι' οὗ ἀπηγορεύετο ἡ αὔξησις τῶν ἀκινήτων κτημάτων τοῦ κλήρου. Ἂν καὶ αὐτὸς ὁ Ἄναξ, τὰ μέγιστα ἀφωσιωμένος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἀκολουθῶν τὸ παράδειγμα τοῦ γεννήτορος αὐτοῦ, ἠδυνήθη κατὰ τὸ τριετὲς διάστημα τῆς διοικήσεως αὐτοῦ νὰ προικίσῃ διὰ ὑποστατικῶν πολλὰς μονὰς, ὅπερ καὶ ἐξηκολούθει, πρὸς ἱκανοποίησιν ὅμως τῆς Δούμας τοῦ λαοῦ διέταξε τοὺς γραμματεῖς αὐτοῦ ν' ἀρχίσωσι τὴν ἐξέτασιν καὶ τὴν καταγραφὴν τῶν ἀποκτηθεισῶν περιουσιῶν. — Αἱ δύω αὗται περιστάσεις ἀπέβησαν καὶ πηγαὶ τῶν μελλουσῶν αὐτοῦ δυσαρεσκειῶν μετὰ τοῦ *Νίκωνος*.

Τὸ διαφέρον εἰς τὰς χρονογραφίας τῆς Ῥωσσίας πρόσωπον τοῦ Νίκωνος, κατὰ τοὺς καιροὺς λαμπρόν τε καὶ ἀμαυρὸν, μέγα τε καὶ ἀδύναμον, ὁτὲ μὲν ὠφέλιμον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὸ βασίλειον, ὁτὲ δὲ ἐπιβλαβὲς ἐ'ς ἀμφότερα, — παρίσταται κατ' αὐτὰς τὰς ἀρχὰς τῆς βασιλείας τοῦ πρώτου Ἀλεξίου, ὡς εἱμαρμένη τις, δοθεῖσα αὐτῷ ἄνωθεν, καὶ ἀχώριστος μέχρι τοῦ τέλους τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ, ἐξ ἧς ἔῤῥευσεν ὅλον τὸ γλυκὺ καὶ ὅλον τὸ πικρὸν τῆς μακροχρονίου ἐξουσίας αὐτοῦ, καὶ ἥτις δὲ-

ἔπαυε ν' ἀνησυχῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ οὔτε τότε, ὅτε αὐτὸς ὁ παραίτιος τῆς ἀνησυχίας ταύτης ἐστέναζεν ἐν τῇ φυλακῇ.

Ὁ Νίκων, γεννηθεὶς ἐν τοῖς μεθορίοις τοῦ Νιζεγορόδου, ἐκ γονέων χωρικῶν, σπουδάσας τὴν Θείαν Γραφὴν, παρήτησε κρυφίως τὸν οἶκον αὐτοῦ, ἵν' ἀρχίσῃ τὰς δοκιμασίας τοῦ μοναχικοῦ βίου ἐν τῇ μονῇ τῆς Ζελτοβόδσκης. Εἶτα δὲ, καταπεισθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς, ἐπανῆλθεν ἵνα νυμφευθῇ, καὶ χειροτονηθεὶς Ἱερεὺς ἐνορίας, μετέβη εἰς τὴν Μόσχαν· ἀλλ' ἡ πρώτη ῥοπὴ πρὸς τὸν ἐρημητικὸν βίον δὲν παρέσχε τῇ ψυχῇ αὐτοῦ ἡσυχίαν, δεθέντος διὰ τῶν δεσμῶν τοῦ κόσμου. Στερηθεὶς δὲ τῶν τέκνων αὐτοῦ, ἐξέλαβε τοῦτο ὡς ἐξ ὕψους πρόσκλησιν, καὶ μετὰ δεκαετῆ συζυγίαν, κατέπεισε μὲν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ μοναστήριον, αὐτὸς δὲ ἀπῆλθε, ζητῶν αὐστηρότερον βίον, τὸν μοναχικὸν, εἰς τὰ βάθη τῆς ἄρκτου, ἐπὶ τῶν παγετῶν τῆς Σολοβέτσκης. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπομεμακρυσμένη Λαύρα τοῦ Σαββατίου καὶ τοῦ Ζωσιμᾶ, δὲν ἐφαίνετο αὐτῷ ἱκανῶς ἔρημος· εὗρε δὲ ἀγριοτέραν μοναξίαν ἐπὶ τῆς γειτνιαζούσης νήσου Ἀνζέρσκης, εἰς τὴν σκήτην τοῦ ὁσίου Ἐλεαζάρου, ἔνθα διήνυσε πολλὰ ἔτη ἐν νηστείᾳ καὶ προσευχῇ, κακουχῶν τὴν σάρκα αὐτοῦ δι' ἀκαταπαύστου ἀσκήσεως· δὶς ἐν τοσούτῳ ἠναγκάσθη ν' ἀφήσῃ τὸ ἀγαπητὸν ἄσυλον, πρῶτον ἵνα πάλιν καταπείσῃ τὴν σύζυγον αὐτοῦ νὰ γείνῃ μοναχὴ ἀποφασιστικῶς, καὶ δεύτερον ἵνα ἀπέλθῃ μετὰ τοῦ ὁσίου Ἐλεαζάρου, πρὸς σύναξιν ἐλέους, εἰς Μόσχαν. Τὸ ἔλεος τοῦτο, ἐναντίον τῶν συμβουλῶν τοῦ Νίκωνος, πολὺν καιρὸν μὴ μεταχειρισθὲν πρὸς στολισμὸν τῆς Λαύρας, ἐγένετο αἰτία συγχύσεως μεταξὺ αὐτῶν, καὶ τρίτον ἤδη μετὰ θλίψεως ὁ ἀναχωρητὴς τῆς Ἀνζέρσκης ἀφῆκε τὴν σκήτην. Ἐπὶ πλοιαρίου δὲ διαῤῥέοντος, παραδοὺς ἑαυτὸν εἰς τὴν κυματόεσσαν θάλασσαν, μόλις διεσώθη ἐκ τῆς τρικυμίας, ἐπὶ τὴν ἀκτὴν τῆς ἐρήμου νήσου Κίας, ἔνθα ἐνέπηξε τὸν σταυρὸν, εἰς σημεῖον μελλούσης μονῆς. Οὔριος ἄνεμος ὤθησεν ἔπειτα αὐτὸν πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Ὀνέγα· ἐκεῖθεν δὲ ἦλθεν εἰς τὴν μονὴν

Κοζεοζέρσκης, καὶ ἐκεῖ πάλιν μονάσας, κατὰ τὸ τυπικὸν τῆς Ἀνζέρσκης, εἰς τὴν πλησίον αὐτῆς κειμένην νῆσον, διὰ τῆς αὐστηρότητος τοῦ βίου αὐτοῦ κατέστησεν ἐκστατικὴν τὴν Ἀδελφότητα. Μετὰ τὸν θάνατον δὲ τοῦ προϊσταμένου τῆς μονῆς, κοινῇ παρακλήσει κατεπείσθη ὁ Νίκων νὰ ὑπάγῃ εἰς Νοβογόροδον, πρὸς τὸν Μητροπολίτην Ἀφθόνιον, ἵνα εὐλογηθῇ παρ' αὐτοῦ ἡγούμενος· μετὰ δὲ τριῶν ἐτῶν ἐρημικὴν κοινοβιότητα, ὁ Νίκων ἐδέησεν, ἕνεκα ἐκκλησιαστικῶν ἀναγκῶν, νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν Μόσχαν, καὶ ἐκεῖ κατὰ πρῶτον εἶδεν αὐτὸν ὁ νέος Τσάρος. Ὁ εὐσεβὴς οὗτος Ἄναξ, ἐκπλαγεὶς ὑπὸ τῆς μεγαλοπρεποῦς θεωρίας καὶ τῆς ἀνδρικῆς εὐγλωττίας τοῦ Ἡγουμένου, καὶ πολλάκις ἀκούσας περὶ τοῦ ἁγίου βίου αὐτοῦ, δὲν ἠθέλησε ν' ἀφήσῃ ἀπὸ πλησίον αὐτοῦ τοιοῦτον ἄνδρα, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ τὸ μοναστήριον Νοβοσπάσκης (τὸ Νέον τοῦ Σωτῆρος), τόπον τῆς ταφῆς τῶν προγόνων αὐτοῦ.

Ἐνταῦθα εἶνε ἡ ἀρχὴ τοῦ κοσμικοῦ μεγαλείου τοῦ Νίκωνος, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὸ τέλος τοῦ αὐστηροῦ μοναχικοῦ βίου αὐτοῦ, εἰς ὃν διέμεινε σταθερὸς μέχρις ἐσχάτης ὥρας· — ἐνταῦθα εἶνε ἡ ἀρχὴ καὶ τῶν ἰσχυρῶν ἐκείνων πειρασμῶν τοῦ χαρακτῆρος, ὑπὸ τὸ φορτίον τῶν ὁποίων ὑπέκυψεν ἐπὶ τέλους, ὑπερυψούμενος καὶ ὑπερυψωθείς. Διαφέρουσα βασιλικὴ καλοκἀγαθία ἐτίμα μεταξὺ πάντων τὸν νέον Ἀρχιμανδρίτην. Εἰς τὴν γλυκεῖαν συνομιλίαν αὐτοῦ, ὁ Ἀλέξιος Μιχαηλίδης εὗρισκε τὴν πνευματικὴν παρηγορίαν, καὶ ἔκτοτε συνήθισε νὰ χειραγωγῆται ἐκ τῶν σοφῶν συμβουλῶν αὐτοῦ· ἀπήντησεν εἰς αὐτὸν ζῆλον πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, οὐχ ἧττονα τοῦ ζήλου αὐτοῦ, καὶ ἀνώτερον βλέμμα ἐπὶ τὰ ἀντικείμενα, οὐ μόνον τὰ πνευματικὰ, ἀλλὰ καὶ τὰ πολιτικὰ, πρᾶγμα ἀποβρέον μόνον ἐκ τῆς μεγαλοφυίας καὶ τοῦ τολμηροῦ καὶ ἐλευθερίου χαρακτῆρος τοῦ Νίκωνος. Ἐν διαστήματι τριῶν ἐτῶν, ἤρχετο ὁ Ἀρχιμανδρίτης οὗτος, ἀνὰ πᾶσαν παρασκευὴν, εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν ἀνακτόρων, καὶ συνωμίλει μετὰ τοῦ Τσάρου μετὰ τὴν

Θείαν λειτουργίαν. Καθ' ὁδὸν ἐδέχετο τὰς ἀναφορὰς τοῦ λαοῦ, καὶ ὁ Τσάρος, πρὶν ἔτι ἐξέλθῃ τῆς ἐκκλησίας, ἔδιδεν ἐπ' αὐτῶν τὰς ἀγαθὰς αὐτοῦ ἀποφάσεις· οὕτως ὁ Νίκων ἤρχισεν ἤδη ἐν μέρει νὰ ἐπεμβαίνῃ εἰς τὴν πολιτικὴν Διοίκησιν. Ὅτε δὲ ἡ ἀδυναμία τοῦ ἐναρέτου Ἀφθονίου, Μητροπολίτου Νοβογορόδου, ὑπεχρέωσεν αὐτὸν ν' ἀποσυρθῇ εἰς τὸ τῆς Χουτίνης μοναστήριον, τότε ὁ Ἄναξ ἐξέλεξε διάδοχον αὐτοῦ τὸν Νίκωνα, καὶ ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων *Παΐσιος*, ἐλθὼν εἰς Μόσχαν, πρὸς ζήτησιν ἐλέους, ἐχειροτόνησεν αὐτὸν, κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Τσάρου, Μητροπολίτην τοῦ μεγάλου Νοβογορόδου. Οὕτω, κατὰ παράδοξον συρροὴν τῶν περιστάσεων, Πατριάρχης τῆς Ἀνατολῆς ἐχειροτόνησε τὸν Νίκωνα, ὃς ἦτο προωρισμένος νὰ στερηθῇ τῆς ἀξίας πάλιν διὰ τῶν τῆς Ἀνατολῆς Πατριαρχῶν· ἡ δὲ ὕψωσις καὶ ἡ πτῶσις αὐτοῦ ἐτελέσθησαν μετὰ τῆς αὐτῆς λαμπρότητος.

Ἀλλ' ὁ Ἀλέξιος Μιχαηλίδης, ἀφήσας τὸν Νίκωνα, νὰ ὑπάγῃ εἰς Νοβογόροδον, ἐπόνει τὴν ψυχὴν διὰ τὸν χωρισμὸν ἀπὸ ἀνθρώπου εἰλικρινοῦς, καὶ ἀναγκαιοτάτου εἰς αὐτὸν κατά τε τὴν συμπάθειαν τῆς καρδίας καὶ διὰ τὰς ὑποθέσεις τοῦ Κράτους· ὅθεν καθ' ἕκαστον χειμῶνα προσεκάλει τὸν Μητροπολίτην εἰς Μόσχαν, χάριν συμβουλῶν, καὶ κατὰ τὴν εὐκαιρίαν τῶν συνεχῶν τούτων ὁδοιποριῶν ἐζήτησεν ὁ Νίκων παρὰ τοῦ Ἄνακτος τὴν ζωγραφικὴν τῆς Βαλδάης λίμνην, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ἵνα θεμελιώσῃ ἐπὶ τῆς δασώδους νήσου τὴν μονὴν τῆς Ἰβηρίας. Πλήρης τῶν ἐντυπώσεων τῆς ἐρήμου, ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας διήνυσε τὰ χαριέστερα ἔτη αὐτοῦ, ἤθελεν, ἵνα ἡ νέα μονὴ ἀναμιμνήσκῃ εἰς αὐτὸν τὸ ὄρος τοῦ Ἄθω, ὑπόδειγμα τοῦ μοναχικοῦ βίου, καὶ ἔκτισε τὴν μονὴν καθ' ὁμοίωσιν Ῥωσσικοῦ τινὸς μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Ὄρους.

Ἔκτακτος ἐξουσία ἐδόθη παρὰ τοῦ Ἄνακτος εἰς τὸν Μητροπολίτην ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ· οὐ μόνον εἰς τὸ ἐξαιρετικὸν αὐτοῦ δικαστήριον ὑπέκειντο πᾶσαι αἱ τοῦ κλήρου ὑποθέσεις, ἀλλὰ

καὶ αἱ ἐξωτερικαί, αἵτινες ἠδύναντο ν' ἀφορῶσι πρόσωπα μοναζόντων, ἱερουργῶν καὶ ἐκκλησιαστικὰ κτήματα. Ὁ Νίκων εἶχε καὶ τὸ δικαίωμα νὰ εἰσέρχηται εἰς τὰς φυλακὰς, καὶ διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐξετάσεως ν' ἀπολύῃ τοὺς δεσμίους, ἐὰν ἐνόμιζεν αὐτοὺς ἀθῴους. Ἡ Βασιλικὴ δὲ ἐμπιστοσύνη ἐδικαιώθη ἐντελῶς κατὰ τὸν λιμὸν τὸν καταθλίψαντα τὸ Νοβογόροδον, ὅτε ὁ Μητροπολίτης, συστήσας τέσσαρα πτωχοκομεῖα, καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἔτρεφεν εἰς τὴν αὐλὴν αὐτοῦ τὸν πτωχὸν λαόν· ἐδικαιώθη καὶ ἔτι μᾶλλον ἐν τῷ μέσῳ τῆς φρικτῆς ἀποστασίας, τῆς ἐκραγείσης ἐν Νοβογορόδῳ καὶ Πισκόβῃ. Ἐνταῦθα, ἐράνησαν καθ' ὅλην τὴν λαμπρότητα αἱ ποιμενικαὶ ἀρεταὶ τοῦ Νίκωνος, διότι ἐν ᾧ ἐν Πισκόβῃ ὁ ἐρεθισθεὶς ὄχλος ἐθανάτωσε τοὺς βοεβόδας αὐτοῦ, καὶ δυσκόλως ἠδύνατο νὰ καταπραϋνθῇ διὰ τῶν ὅπλων, ἐν Νοβογορόδῳ ἐκ τοὐναντίου ὑπέφερε μόνος ὁ Ἱεράρχης. Οὗτος, κρύψας ἐν τοῖς δώμασιν αὐτοῦ τὸν Βοεβόδα Δοῦκα Χιλκόφ, ἐξῆλθε πρὸς τὸν στασιάσαντα λαόν· πληγαὶ δὲ θανατηφόροι κατέπιπτον κατὰ τοῦ τολμητίου, ὃν καὶ ἁρπάκαν ὡσεὶ νεκρὸν ἐπὶ τῆς πλατείας. Μόλις ἀναπνέων ἀνηγέρθη ἐν τοσούτῳ διὰ τῆς βοηθείας τῶν περὶ αὐτὸν, καὶ οἰκτρῶς πάσχων σωματικῶς, εὗρεν ὅμως ἐν ἑαυτῷ ἱκανὴν ψυχικὴν δύναμιν, ἵνα μετὰ τῆς σταυροπορίας ὑπάγῃ νὰ λειτουργήσῃ εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς πόλεως, ἔνθα ἐσκληρύνετο ἡ στάσις· δὲν ἐφοβήθη δὲ νὰ παρασταθῇ καὶ ἐκ δευτέρου εἰς τὸν οἰκίσκον μάλιστα, ἔνθα συνηθροίζοντο οἱ στασιασταί. Ἡ μεγαλοψυχία τοῦ ποιμένος κατέπληξε τότε καὶ τοὺς θορυβωδεστάτους ἐξ αὐτῶν, εἰ καὶ δὲν ἔπαυον οὗτοι ἐνεργοῦντες ἐναντίον τῆς Κυβερνήσεως, καὶ φράξαντες τὰς πρὸς τὴν πρωτεύουσαν ὁδοὺς, ἀνταπεκρίνοντο μετὰ τῶν Σουηδῶν, ἵνα παραδώσωσιν αὐτοῖς τὸ Νοβογόροδον. Καὶ ἐνταῦθα ἐπρόφθασεν ὁ Νίκων νὰ προειδοποιήσῃ τὸν Ἄνακτα, ἵνα προφυλαχθῇ δεόντως· αὐτὸς δὲ, παραδοὺς εἰς συνοδικὸν ἀνάθεμα τοὺς προδότας, ἡσύχως ἀνέμενε τὸ τέλος τῆς τρικυμίας. Καὶ αὕτη κατε-

στάλη, διασκεδασθεῖσα διὰ τῆς ἀκλονήτου σταθερότητος αὐτοῦ, λαβόντος τὴν παρηγορίαν νὰ ἴδῃ τὴν μετάνοιαν τοῦ λαοῦ, προστρέχοντος πρὸς αὐτὸν, ἵνα ζητήσῃ τήν τε πνευματικὴν συγχώρησιν καὶ τὴν Βασιλικὴν χάριν, διότι εἰς τὸν Μητροπολίτην ἐναπέκειτο νὰ δικάσῃ τοὺς πταίστας.

Τοιοῦτοι ὑπῆρξαν οἱ πολιτικοὶ ἀγῶνες τοῦ Νίκωνος κατὰ τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ· ἡ δὲ ποιμενικὴ ἐπιμέλεια αὐτοῦ περὶ τῆς χρηστοηθείας τοῦ κλήρου καὶ τοῦ ποιμνίου καὶ περὶ εὐπρεπείας τῶν τελετῶν τῆς Ἐκκλησίας, ἔφθασαν μέχρις ἐξαισίου ζήλου. Ὁ Νίκων, ἔχων τὸ δῶρον τῆς εὐγλωττίας, ἀκαταπαύστως ἐδίδασκεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ, πρὸς ἀκρόασιν ἐνθέρμου διδαχῆς αὐτοῦ, πλήρους τῆς Θείας Γραφῆς, συνέῤῥεον μακρόθεν· οὗτος, διὰ τοῦ ζῶντος λόγου, ἀνεπλήρου τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἐκλεκτῶν διδαχῶν, τῶν προσδιωρισμένων δι' ἑκάστην ἡμέραν καὶ προσήλου τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς τὰ ἱερὰ σκεύη καὶ εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἄμφια, εἰς ἃ ἠγάπα νὰ βλέπῃ τὴν καθαριότητα καὶ μεγαλοπρέπειαν, ἵνα ὦσιν ἄξια τοῦ ὑψηλοῦ προσδιορισμοῦ. Ἀποκατέστησε καὶ αὐτὴν τὴν τάξιν τῆς ἱερουργίας, διότι ἕνεκα τοῦ εἰσδύσαντος κακοῦ, οἱ ἱερουργοῦντες, διὰ τὸ ταχύτερον, ἀνεγίνωσκον συγχρόνως καὶ εἰς ἀμφοτέρους τοὺς χορούς, διὰ δύω, ἢ τριῶν φωνῶν, τὰ καθίσματα καὶ τοὺς κανόνας ἐπὶ τῆς ἀγρυπνίας, καὶ μάλιστα, κατὰ τὴν λειτουργίαν, αἱ ἐκτενεῖς καὶ αἱ ἐκφωνήσεις συνεχέοντο μετὰ τῆς ψαλμῳδίας τοῦ κλήρου. Αὐστηρῶς ἀπηγόρευσεν ὁ Μητροπολίτης καθ' ἁπάσας τὰς ἐκκλησίας τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ τὴν τοιαύτην ἀταξίαν, ἥτις κατεπαύθη δι' οὐκαζίων τοῦ Τσάρου καὶ εἰς τὰς λοιπὰς, κατὰ προτροπὴν τοῦ Νίκωνος· οὗτος εἰσήγαγεν ἐπίσης ἀντὶ τῆς δυσήχου ψαλμῳδίας, ἄλλην γλυκυτέραν, προσεγγίζουσαν πρὸς τοὺς ἀρχαίους Κιεβικοὺς καὶ Ἑλληνικοὺς ἤχους. Ὁ Ἄναξ, εὐχαριστηθεὶς ἐκ ταύτης τῆς ψαλμῳδίας, εἰσήγαγεν αὐτὴν καὶ εἰς τὴν τῶν ἀνακτόρων αὐτοῦ ἐκκλησίαν, ἔνθεν ἤρχισε νὰ ἐπεκτείνηται καὶ εἰς ἄλλας ἐκκλησίας καὶ μονάς.

Μετὰ δυσαρεσκείας ἐθεώρει ὁ γέρων Πατριάρχης Ἰωσὴφ τὴν τάξιν ταύτην τῆς Ἐκκλησίας, ἣν ἐνόμιζε νεωτερισμὸν, ἕνεκα τῆς φυσικῆς ἀδυναμίας εἰς τὸν ἱστάμενον ἤδη ἐπὶ τοῦ ἄκρου τοῦ μακροχρονίου σταδίου αὐτοῦ ἄνθρωπον. Πολλοὶ ἐκ τοῦ κλήρου, τοῦ περικυκλοῦντος αὐτὸν, ὡς ὁ πρωτόπαπας Ἀββακοὺμ, οἱ ἱερεῖς Λάζαρος καὶ Νικήτας, ὁ τοῦ Τσάρου πνευματικὸς Στέφανος, ὁ διάκονος Θεόδωρος καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Γρηγόριος Νέρονοφ, ὑπεστήριζον τὸν γέροντα εἰς τὴν δυσάρεστον ταύτην γνώμην, καὶ μετεχειρίσθησαν πρὸς κακὸν τὴν ἐμπιστοσύνην αὐτοῦ, κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ ψαλτηρίου, τοῦ πηδαλίου, καὶ τῆς κατηχήσεως, διαφθείροντες αὐτὰ δι' ἀγροίκων σφαλμάτων καὶ αὐθαιρέτων ἑρμηνειῶν· διότι, καὶ ὁ ἐπὶ τοῦ Ἀνακτορικοῦ γραφείου, ἔνθα ὑπῆρχε τὸ τυπογραφεῖον, Δοὺξ Λιβὸφ, ἦτο ὁμόφρων αὐτῶν. Πολλοὶ ἐκ τῶν ἀπείρων ἤρχισαν ἤδη νὰ μολύνωνται ἐκ τῶν παρεξηγήσεων αὐτῶν, ἀλλὰ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ συγχρόνου Μητροπολίτου Τοβόλσκης Ἰγνατίου, γέροντες καὶ εὐδήμονες ἄνθρωποι δὲν ἠθέλησαν νὰ λάβωσι τὴν νέαν αὐτῶν ψευδοδιδασκαλίαν. Ἐν τοσούτῳ τὸ ἀναπόφευκτον τῆς διορθώσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, ἦτο τόσον ἐπαισθητὸν, καὶ τόσον ἐνεδυναμοῦτο τὸ πάθος πρὸς τὸν πνευματικὸν φωτισμὸν, ὥστε ὁ Τσάρος Ἀλέξιος Μιχαηλίδης παρεκάλεσε τὸν Μητροπολίτην Κιέβου, Σίλβεστρον Κοσσόβον, νὰ στείλῃ πρὸς αὐτὸν γέροντας ἐκ τῆς περιφήμου ἀκαδημίας, ἵνα συμπαραβάλωσι μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς τὸ Σλαβωνικὸν μεθερμήνευμα τῆς βίβλου, ἐσφαλμένως τυπωθείσης παρὰ τοῦ Δουκὸς Ὀστρόσκη. Μάλιστα καὶ ἰδιώτης τις ἐμιμήθη τοῦ Τσάρου τὴν ἀφοσίωσιν· ὁ εὐσεβὴς, λέγω, καὶ πεπαιδευμένος Βοϊάρος Θεόδωρος Ῥτήστσεφ, ᾠκοδόμησε πλησίον τῆς Μόσχας ἐρημιτεῖον τῆς Μεταμορφώσεως, ἔμβρυον τῆς μελλούσης ἀκαδημίας, ἐκ τριάκοντα μοναζόντων ἀδελφῶν, συναχθέντων παρ' αὐτοῦ εἰς τὴν Μικρὰν Ῥωσσίαν πρὸς μεθερμήνευσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν βίβλων. Ὁ τῆς ἑαυτοῦ ἐποχῆς διάσημος θεο-

λόγος, Κιεβοπετσέρσκης ἱερομόναχος Ἐπιφάνιος Σλαβενέτσκης, ἦτο ἐκ τῆς πεπαιδευμένης ἀδελφότητος τῆς μονῆς ταύτης, καὶ ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν αὐτοῦ ἐξεδόθησαν πολλοὶ βίοι καὶ λόγοι τῶν Ἁγίων Πατέρων, καὶ μετεγλωττίσθησαν ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς ἅπαντες οἱ συνοδικοὶ κανόνες.

Αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἡμῶν σχέσεις δὲν καθίσταντο συνεχέστεραι καὶ πλησιέστεραι μόνον μετὰ τοῦ Κιέβου καὶ τῆς Μικρᾶς Ῥωσσίας, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῆς Ἀνατολῆς. Κατὰ τὴν ἐκ Μόσχας ἀναχώρησιν τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων *Παϊσίου*, ἀπεστάλη μετ' αὐτοῦ καὶ ὁ Κελλάρης τῆς Λαύρας τῆς Ἁγίας Τριάδος, Ἀρσένιος Σουχάνοφ, εἰς τοὺς ἁγίους τόπους τῆς Ἀνατολῆς, ἵνα παρατηρήσῃ τὸ ἐκκλησιαστικὸν τυπικὸν τῶν τεσσάρων Οἰκουμενικῶν θρόνων, διότι ἀνεφύοντο διαφωνίαι καὶ λογομαχίαι περί τινων τελετῶν. Ὁ Ἀρσένιος δὶς ἐπανῆλθεν ἐκ τῆς Μολδαυΐας, σταλεὶς παρὰ τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων πρὸς τὸν Τσάρον καὶ τὸν Γέτμανα τῶν Κοζάκων, ἕνεκα τῆς ἐκεῖ ἐμφανίσεως τοῦ Ψευδωνύμου· τέλος ἀφήσας τὸν Παΐσιον, ἀπήντησεν ἐν Γαλαζίῳ ἕτερον Πρωθιεράρχην Ἕλληνα, τὸν *Ἀθανάσιον Χαρτουλάριον*, χρηματίσαντα ἐπ' ὀλίγον ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Βασιλευούσης. (Ὁ Ἀθανάσιος οὗτος, γενόμενος ὑποδεκτὸς εὐμενῶς εἰς Μόσχαν, ἀπεβίωσε κατὰ τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ εἰς Λούβνας, ἔνθα μέχρι τοῦδε ἀναπαύεται τὸ ἄφθαρτον αὐτοῦ σῶμα). Ἕνεκα τῶν σκληρῶν καταδιώξεων, ἃς ὑπέστη τότε ἡ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἐκ τῆς δυστυχοῦς τελευτῆς τοῦ Πατριάρχου *Παρθενίου*, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἴδῃ ὁ Σουχάνοφ τὸν διάδοχον αὐτοῦ· ἀλλ' ἐν Ἀλεξανδρείᾳ συνωμίλησε μετὰ τοῦ σοφοῦ Πατριάρχου *Ἰωαννικίου*, καὶ ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὴν λύσιν ἐπὶ πολλῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων. Εἰς δὲ τὰ Ἱεροσόλυμα παρετήρησε καὶ περιέγραψε λεπτομερῶς ὅλην τὴν τάξιν τῆς Ἑλληνικῆς ἱεροτελεστίας, καὶ ἐπανῆλθε διὰ τῆς Δαμασκοῦ, ἔνθα συνηντήθη μετὰ τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας, καὶ διὰ τῆς Γεωργίας· οὕτω παρέστησεν εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς ὁδοιπορίας αὐτοῦ τελείαν σχεδὸν

ἐπιθεώρησιν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἂν καὶ ἐπεσκοτισμένην ἐκ μονομεροῦς ὄψεως ὡς πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῶν Ἑλλήνων καὶ ὡς ἐκ τοῦ ἀκατανοήτου τινῶν ἐκ τῶν παρατηρήσεων αὐτοῦ. Ὁ Ἀρσένιος ἐπανῆλθε κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τοῦ βίου τοῦ Πατριάρχου Ἰωσὴφ, ὅτε πλέον οἱ περὶ αὐτὸν ἱερεῖς αὐθαδιάζοντες καὶ μὴ εὐχαριστούμενοι ἀπὸ τοῦ Νίκωνος, συνίστων φανερὰ σχίσματα. Οὗτοι ὠρελήθησαν ἔκ τινων δυσμενῶν παρατηρήσεων τοῦ Ἀρσενίου, ἵνα ἐπαναστατήσωσιν ἐναντίον τοῦ Μητροπολίτου τοῦ Νοβογορόδου, ὡς θέλοντος δῆθεν νὰ συμμορφῶται καθ' ὅλα μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ὅτε αὐτὴ δὲν διετήρησε τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς ὀρθοδοξίαν. Οὕτω, κατ' ὀλίγον συνεπυκνοῦντο αἱ καταιγίδες ἐπὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὁρίζοντος.

Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἀνεφάνησαν τὰ λείψανα τοῦ ἁγίου Σάββα Ζβενιγορόδου, μαθητοῦ τοῦ ὁσίου Σεργίου, καὶ παρηγορηθεὶς διὰ τῆς ἐμφανίσεως αὐτῶν ὁ Ἄναξ, ἐν τάχει συνεκάλεσε, κατὰ προτροπὴν τοῦ Νίκωνος, ἐκκλησιστικὴν σύνοδον, ἵν' ἀποδοθῶσι περιφανεῖς τιμαὶ εἰς τοὺς τρεῖς μεγάλους ὑπὲρ τῆς Ῥωσσικῆς Ἐκκλησίας μάρτυρας, τὸν Ἰὼβ, τὸν Ἑρμογένην καὶ τὸν ἅγιον Μητροπολίτην Φίλιππον, ἵνα ἔκ τε τῶν πλησίον καὶ τῶν μεμακρυσμένων τάφων αὐτῶν συνέλθωσιν εἰς τὴν ὁμήγυριν τῶν Ἱεραρχῶν, εἰς τὸ τῆς Κοιμήσεως Καθολικὸν, ἔνθα ἔλαμψαν διὰ τῶν ποιμενικῶν ἀρετῶν αὐτῶν. Ὁ Τσάρος Μιχαὴλ Θεοδωρίδης ἀπέδωκε τὸ τελευταῖον τοῦτο χρέος εἰς τὸν Τσάρον, προκάτοχον αὐτοῦ Σχουίσκην, ἐπιστραφέντα παρ' αὐτοῦ ἐκ τῆς γῆς τῆς Πολωνίας εἰς τὸ Καθολικὸν τῶν Ἀρχαγγέλων, ὁ δὲ υἱὸς τοῦ Μιχαὴλ, εἰς τοὺς τρεῖς Ἱεράρχας. Ὅθεν ἐκ μὲν τοῦ Τσοῦδοφ μετηνέχθη ἐν πομπῇ ὁ μέγας Ἑρμογένης εἰς τὸ ἔνθρονον Καθολικὸν αὐτοῦ, καὶ ἐτέθη ἄνω τῆς γῆς, πλησίον τῆς χαλκῆς σκηνῆς τῆς ἐσθῆτος τοῦ Κυρίου. Ὁ δὲ ὑπέργηρος Βαρλαὰμ, Μητροπολίτης Ῥωστοβίου, ἐστάλη εἰς τὴν Σταρίτσην πρὸς μεταφορὰν τῶν λειψάνων τοῦ Ἰώβ. Ὁ Πατριάρχης Ἰωσὴφ, προαισθανόμενος ἤδη πλησιάζοντα τὸν θάνατον, ὅτε ἔθετε

τὸν πρωτόθρονον Ἰὼβ πλησίον τοῦ προκατόχου αὐτοῦ Ἰωάσαφ, ἐζήτησε δι' ἑαυτὸν παρὰ τοῦ Τσάρου θέσιν εἰς τοὺς πόδας τοῦ Ἰὼβ, καὶ μετά τινας ἡμέρας ἐξεπληρώθη τὸ τελευταῖον αὐτοῦ θέλημα.

Ἐν τοσούτῳ δὲ εἰς τὴν Λαῦραν τῆς Σολοβέτσκης ἐπέμφθη ὁ ἀρχαῖος αὐτῆς Ἀναχωρητὴς Μητροπολίτης Νίκων, μετὰ ἱκετικῆς ἐπιστολῆς τοῦ Τσάρου πρὸς τὰ λείψανα τοῦ Φιλίππου, ἵνα ὁ μέγας Ἱεράρχης, ἐγερθεὶς ἐκ τοῦ τόπου τῆς ἡσυχίας καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν πρωτεύουσαν συγχωρήσῃ διὰ τῆς παρουσίας αὐτοῦ τὸν ἐκεῖ κοιμώμενον Ἰωάννην, τὸν παραίτιον τῆς μαρτυρικῆς αὐτοῦ τελευτῆς, περὶ οὗ ἱκέτευεν ὁ πρᾶος Τσάρος Ἀλέξιος, ὡς ζῶντος πρὸς ζῶντα. Καὶ ἠγέρθη ὁ Φίλιππος καὶ περιεπάτησεν ἐκ νέου ἐπὶ τῶν ὑδάτων τῆς Λευκῆς θαλάσσης, ἅπερ εἶχεν ἤδη διαπλεύσειν ἅπαξ ἐν τῷ κραββάτῳ αὐτοῦ, ὡς ἐν νεκροφόρῳ πλοιαρίῳ· πηδαλιοῦχος δὲ ἦτο ὁ Νίκων, ὅστις καὶ πάλιν προσωρμίσθη εἰς τὴν μονήρη νῆσον Κίαν καὶ εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ὀνέγα, ἔνθα ἄλλοτε διεσώθη ἐπὶ τοῦ σαθροῦ μονοξύλου, καὶ ἐκεῖθεν κατηυθύνθη εἰς τὴν μονὴν τῆς Βελοοζέρσκης. Εἰδοποιῶν δὲ βαθμηδὸν τὸν Τσάρον περὶ τῆς πορείας αὐτοῦ, ἐξηκολούθησεν ὁ Νίκων, διὰ τῶν ὑδάτων, τὴν ὁδὸν ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Κυρίλλου πρὸς τὴν Ἰαροσλάβλην, καὶ, διὰ ξηρᾶς, ἐκ τῆς Ἰαροσλάβλης εἰς τὴν Λαῦραν. οὐδὲ προέβλεπεν, ὅτι μετὰ τριάκοντα ἔτη, πειραθεὶς αὐτὸς ὅλων τῶν μεταβολῶν τῆς ἀνθρωπίνης τύχης, τοῦ ὑψηλοτάτου δηλονότι βαθμοῦ τοῦ μεγαλείου καὶ τοῦ κατωτάτου τῆς πενίας, ἐξόριστος καὶ κατάδικος, θέλει ἐπανέλθει δια τῆς αὐτῆς ὁδοῦ εἰς τὴν μονὴν τῆς νέας Ἱερουσαλὴμ, ζῶν μὲν μέχρι τῆς Ἰαροσλάβλης, νεκρὸς δὲ ἀπωτέρω. Ὁ νέος Τσάρος καὶ ὁ ὑπέργηρος Μητροπολίτης Ῥωστοβίου Βαρλαὰμ ἔσπευσαν νὰ προϋπαντήσωσι πρὸ τῶν πυλῶν τῆς πρωτευούσης τὰ λείψανα τοῦ Ἱεράρχου Φιλίππου, ἀλλ' ὁ Βαρλαὰμ, μὴ φθάσας πρὸς αὐτὰ, ἐτελεύτησεν ὑπὸ τὸ φορτίον τῆς ἡλικίας καὶ τῆς ὑπερβολικῆς χαρᾶς. Πολλαὶ ἰάσεις ἐπεσήμηναν τὴν θριαμβευτικὴν ἐπάνοδον τοῦ Φιλίππου εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτοῦ ἐπαρχίαν· ἐτέθη δ' ἐκ νέου, μετὰ τῆς λάρνακος, εἰς τὴν

αὐτὴν θέσιν, ἐξ ἧς ἤλεγχε τὸν Ἰωάννην, οἱ δὲ κακευχούμενοι ὡς ἄλλοτε καταδιωκόμενοι συνέρρεον πάλιν πρὸς αὐτὸν, ὡς εἰς ζῶσαν πηγὴν βοηθείας.

Ἐφαίνετο ὁ Φίλιππος ὅτι, ἐκ τῆς Πατριαρχικῆς καθέδρας, διώκει πάλιν τὴν Ἐκκλησίαν ἁπάσης Ῥωσσίας, διότι δὲν εἶχε τότε αὖτη ἄλλην κεφαλὴν, ἀποθανόντος τοῦ Πατριάρχου Ἰωσὴφ, καὶ τοῦ τοποτηρητοῦ αὐτοῦ Μητροπολίτου Ῥωστοβίου. Ἀρχαιότερος δὲ ὢν πάντων ὁ Νοβογορόδου Νίκων, ἀπεποιεῖτο μετ' ἐπιμονῆς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον, μὴ ἐνδίδων εἰς τὰς παρακλήσεις τοῦ ἀγαπῶντος καὶ ἀγαπωμένου παρ' αὐτοῦ Τσάρου. Ἐγνώριζεν αὐτὸς, ὅτι οἱ περικυκλοῦντες τὸν Ἰωσὴφ, καὶ ἡ ἰσχυρὰ μερὶς τοῦ ἱερατείου ἐθεώρει αὐτὸν ὡς περιφρονητὴν τῆς Ῥωσσικῆς ἀρχαιότητος, διὰ τὴν προσέγγυσιν πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν· ἔβλεπε μὲν τὴν βασιλικὴν εὔνοιαν, ἀλλ' ἐπίσης καὶ τὴν ἐπιρροὴν, ἣν εἶχον οἱ πλησιάζοντες Βοϊάροι ἐπὶ τῆς ἀγαθῆς ψυχῆς τοῦ Ἄνακτος· ὁ δὲ αὐστηρὸς χαρακτὴρ τοῦ Νίκωνος, βεβαίου περὶ τῆς καθαρότητος τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ, δὲν ἐλαύνετο, κατὰ δυστυχίαν, διὰ τῆς ποιμενικῆς συγκαταβάσεως. Πάντα ταῦτα προησθάνετο οὗτος, ὅτε μετὰ τοσαύτης σταθερότητος ἀπέκρουεν ἁπάσας τὰς παρακλήσεις· ἀλλ' ἡ πρὸς τὸν Τσάρον ἀγάπη ὑπερίσχυσεν. Ὁ μὲν Τσάρος, ἐν τῷ ναῷ τῆς Κοιμήσεως, ἐνώπιον τῶν λειψάνων τοῦ Φιλίππου, μετὰ πάσης τῆς συγκλήτου καὶ τῆς συνόδου, τελευταῖον, καταπειστικῶς ἐξώρκισε τὸν Νίκωνα, ἵνα μὴ ἀφήσῃ τὴν Ῥωσσικὴν Ἐκκλησίαν ὀρφανὴν ποιμένος, ἡ δὲ σταθερότης τοῦ Ἱεράρχου ἐκλονήθη ἐκ τοιαύτης παρακλήσεως· ἐρωτήσας, ἐὰν θέλωσι πάντοτε σέβεσθαι αὐτὸν ὡς ἀληθῆ ἀρχιποίμενα καὶ πνευματικὸν πατέρα, καὶ ἐὰν θέλωσιν ἀφήσειν αὐτὸν νὰ ῥυθμίσῃ τὰ ἐκκλησιαστικὰ, καὶ ἀκούσας ὁμόψυχον ὅρκον, συγκατένευσεν ἐπὶ τέλους εἰς τὴν ὑψηλὴν ἀξίαν (ἐν ἔτει 1653), πρὸς κοινὴν ἀγαλλίασιν τοῦ Τσάρου, τῆς Συνόδου καὶ τοῦ λαοῦ, καὶ οὕτως ἀπήγγειλε καὶ τὴν καταδίκην αὐτοῦ.

ς'. Ὁ Νίκων

Τὰ ἓξ ἔτη τῆς πραγματικῆς Πατριαρχίας τοῦ Νίκωνος ὑπῆρξεν ἡ λαμπροτάτη ἐποχὴ τῆς Βασιλείας Ἀλεξίου τοῦ Μιχαηλίδου· — ἡ εὐφυία καὶ ὁ ἐπιχειρηματικὸς χαρακτὴρ τοῦ Ἱεράρχου ἐνεψύχωσαν τὸ Βασιλικὸν συμβούλιον καὶ ἀντανεκλάσθησαν διὰ τῆς δόξης τῶν νικῶν εἰς τὰς γειτνιαζούσας ἐπικρατείας· ἀλλὰ τὰ ἔτη, ἅπερ διήνυσεν αὐτὸς εἰς τοὺς ἐρημικοὺς ἀγῶνας, καὶ ἐπὶ τῆς καθέδρας τοῦ Νοβογορόδου, ὑπῆρξαν ἡ λαμπροτέρα ἐποχὴ τοῦ βίου αὐτοῦ· ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῶν πολιτικῶν ἀσχολιῶν ἀπώλεσεν οὗτος τὴν ἐνδόμυχον εἰρήνην. Ἓν μόνον ἠδύνατο νὰ παρηγορῇ τὸν Νίκωνα, — ἡ εἰλικρινὴς καὶ ἡ ἀμοιβαία πρὸς αὐτὸν ἀγάπη τοῦ Ἄνακτος, ἥτις ἐπλήρου ἀμφοτέρους ἐπὶ τοσούτῳ, ὥστε ἐφαίνοντο ὡς εἷς ἄνθρωπος εἰς τὰ τῆς Κυβερνήσεως, διάγοντες ὁμοῦ ὅλας τὰς ἡμέρας, εἰς προσευχὰς, εἰς συμβούλια ἢ εἰς τὴν φιλικὴν τράπεζαν· ἵνα δὲ συνενωθῶσιν ἔτι μᾶλλον διὰ τοῦ δεσμοῦ τῆς πνευματικῆς συγγενείας, ὁ Πατριάρχης ἐγένετο ἀνάδοχος πάντων τῶν τέκνων τοῦ Ἄνακτος, καὶ ἀμφότεροι ὤμοσαν ἀμοιβαίως νὰ μὴ ἐγκαταλείψῃ ὁ εἷς τὸν ἄλλον μέχρι τάφου. Καὶ τὸ κατανυκτικώτερον περὶ τὰς τύχας ἀμφοτέρων, εἶνε ὅτι, καὶ καθ' ὅλας τὰς πολυχρονίους μεταξὺ αὐτῶν δυσαρεσκείας, τὰς προκληθείσας παρὰ τοῦ φθόνου τῶν ἐχθρῶν, διετήρησαν αὐτοὶ ἐν καρδίᾳ μέχρις ἐσχάτων τὴν ἀβρὰν ταύτην φιλίαν, καὶ οὐδὲν ἐφοβοῦντο τόσον οἱ αὐλικοὶ, ὅσον τὴν προσωπικὴν αὐτῶν συνάντησιν.

Ἡ διόρθωσις τῶν ἐκκλησιαστικῶν βίβλων ἦτο τὸ πρῶτον καὶ τὸ μόνιμον φρόντισμα τοῦ Πατριάρχου. Τὸ ἀντικείμενον τοῦτο, προσχεδιασθὲν μὲν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἔτι Ἰωάννου τοῦ Φοβεροῦ εἰς τὴν ἑκατογκεφάλαιον Σύνοδον, ἀλλ' ἀφεθὲν, μετ' ἄλλων πολλῶν ὠφελίμων ἐπιχειρήσεων, κατὰ τὰ ζοφώδη ἔτη τῆς ψυχικῆς αὐτοῦ ἀσθενείας, ἐπανελήφθη ἔπειτα ἐπὶ τοῦ Θεοδώρου, διὰ τῆς ἐκτυπώσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν βίβλων, καίτοι μηδόλως ἐντελοῦς,

καὶ πάλιν διεκόπη ἕνεκα τῶν σάσεων τῶν Ψευδωνύμων. Ὁ Τσάρος Μιχαὴλ Θεοδωρίδης καὶ ὁ Πατριάρχης, πατὴρ αὐτοῦ, ἠσθάνθησαν ἐπίσης τὴν ἀναπόφευκτον ταύτην ἀνάγκην, ὅτε βαθμηδὸν διώρθουν τὰ τυπικὰ καὶ τὰ εὐχολόγια, ἐλέγχοντες τὰ ὑπὸ τῶν ἀντιγραφέων καὶ τῶν ἐκτυπωτῶν εἰσδύσαντα σφάλματα. Ἀλλὰ τὸ τελεσφόρον ἔργον ἀπήτει ἄνδρας μᾶλλον πεπαιδευμένους καὶ εὐφρονοῦντας, παρ' ἐκείνους οἵοι ἦσαν οἱ ἱερεῖς καὶ διάκονοι, οἱ καταγινόμενοι εἰς τὴν ἐκτύπωσιν τῶν βίβλων ἐπὶ Ἰωσήφ. Ὅτε δὲ ὁ Πατριάρχης Νίκων, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ὁποίου ἐξῆλθεν εἰς φῶς τὸ παρ' αὐτοῦ ἐκτυπωθὲν πηδάλιον, παρετήρησεν, εἰ καὶ βραδέως, ἁπάσας τὰς ἀγροίκους μεταποιήσεις τῶν ἀσυνειδήτων αὐτοῦ ἐκδοτῶν, πρὸ πάντων δὲ τὸ περὶ τῆς ἑνώσεως τῶν δακτύλων, τότε ὑπέβαλεν αὐτοὺς εἰς αὐστηρὰν τιμωρίαν, αὐξήσας οὕτω τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ.

Ἡ Συνοδικὴ διόρθωσις τῶν βίβλων συνέβη ὡς ἑξῆς. Ὁ Νίκων, οὐ πολὺ μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν αὐτοῦ, ἐξετάζων τὰ ἐπικυρωτικὰ γράμματα τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Συνόδου, τὰ ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Πρωτοθρόνου Ἰώβ, μετὰ φρίκης ἀνέγνω ἐν αὐτοῖς τὴν καταδίκην, εἰς ἣν ὑπόκειται πᾶς ἐναντίον τῶν κανόνων τῶν Ἁγίων Πατέρων νεωτερισμὸς ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν· ἀνέγνω ἐπίσης ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου σάκκου τοῦ Μητροπολίτου ἁπάσης Ῥωσσίας Φωτίου, τοῦ πρὸ διακοσίων καὶ πεντήκοντα ἐτῶν ἐκ τῆς Ἑλλάδος κομισθέντος, τὸ σύμβολον τῆς πίστεως, ἐστιγμένον διὰ μαργαριτῶν, καὶ ἐπιθεωρήσας τὸ αὐτὸ σύμβολον εἰς τὰς νεωστὶ ἐκτυπωθείσας βίβλους, ὡς ἐπίσης καὶ τὴν τάξιν τῆς λειτουργίας, ἔφριξεν ἰδὼν εἰς αὐτὰ τὴν ἀσυμφωνίαν πρὸς τ' ἀρχαῖα ἀντίγραφα. — Τότε δὴ ἔπεισεν αὐτὸς τὸν Τσάρον νὰ συγκαλέσῃ εἰς τ' ἀνάκτορα αὐτοῦ τὴν σύνοδον (ἐν ἔτει 1655), πρὸς τελεσίδικον διάσκεψιν περὶ τῆς διορθώσεως τῶν βίβλων, καὶ συνήχθησαν οἱ Μητροπολῖται, ὁ Νιζογορόδου Μακάριος, ὁ Καζάνης Κορνήλιος, ὁ Ῥωστοβίου Ἰωνᾶς, ὁ Κρουτίτσκης Σίλβεστρος καὶ ὁ Σερβίας Μιχαὴλ, καὶ οἱ Ἀρχιεπίσκοποι, ὁ Βολογόδου Μάρκελλος,

ὁ Σουσδάλης Σωφρόνιος, ὁ Ῥιαζάνης Μιχαὴλ καὶ ὁ Ἐπίσκοπος Κολόμνης Παῦλος, ὅστις ἔγεινε μετὰ ταῦτα κεφαλὴ τοῦ σχίσματος καὶ αἰτία τῆς καταδίκης αὐτοῦ τοῦ Νίκωνος.

Ὁ Πατριάρχης προέτεινεν εἰς τὴν Σύνοδον τὰ ἑξῆς· «Ἐπειδὴ ἐν ταῖς νεωστὶ ἐν Μόσχᾳ ἐκτυπωθείσαις βίβλοις ὑπάρχουσι πολλαὶ ἀσυμφωνίαι πρὸς τὰς ἀρχαίας Ἑλληνικὰς καὶ Σλαβωνικάς, αἵτινες συμφωνοῦσι πρὸς ἀλλήλας ἐντελῶς, καὶ τὰ παροράματα ταῦτα προῆλθον ἐκ τῆς ἀπειρίας τῶν ἀντιγραφέων καὶ ἐκτυπωτῶν, πρέπει ἆρά γε νὰ προτιμηθῶσιν αἱ νέαι τῶν ἀρχαίων βίβλων; ἃς ἀκολουθοῦντες εὑηρέστησαν τῷ Θεῷ οἱ μεγάλοι Θεολόγοι καὶ οἱ Ἀνατολικοὶ καὶ Οἰκουμενικοὶ διδάσκαλοι; ἤτοι ὁ Ἀθανάσιος καὶ ὁ Βασίλειος, ὁ Γρηγόριος, ὁ Χρυσόστομος; καὶ ὁ Δαμασκηνός, καὶ οἱ τῆς Ῥωσσίας θαυματουργοί, ὁ Πέτρος, ὁ Ἀλέξιος, ὁ Ἰωνᾶς καὶ ὁ Φίλιππος.» Ὁ Ἄναξ καὶ ἡ Σύνοδος ὁμοψύχως ἀπεκρίθησαν· «Ἀξία καὶ δικαία εἶνε ἡ ἐπιδιόρθωσις τῶν νέων βίβλων κατὰ τὰς παλαιάς, ἐπὶ περγαμινοῦ γραφείσας Σλαβωνικὰς καὶ Ἑλληνικάς, ἵνα ἀκολουθήσωμεν καθ' ὅλα τὰ πρῶτα ἐκκλησιαστικὰ τυπικά.»

Τότε ὁ Ἄναξ μετὰ τοῦ Πατριάρχου διέταξαν νὰ συναχθῶσιν εἰς Μόσχαν αἱ ἐκ τῆς Λαύρας τῆς Ἁγίας Τριάδος, καὶ τῶν μονῶν τοῦ Νοβογορόδου, καὶ τοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἰωσὴφ Βολοκολάμης, καὶ ἄλλων ἀρχαῖαι χειρόγραφοι βίβλοι, αἱ πρὸ ὀκτακοσίων περίπου ἐτῶν ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς μεταγλωττισθεῖσαι, καὶ ἵνα μὴ ἦνε μόνον αὐτῶν ἡ θέλησις, ἀλλὰ νὰ συμμεθέξῃ εἰς τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην καὶ τὸ συμβούλιον τῶν Οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν, ἔστειλαν αὐτὰς μετὰ ἐρωτηματικῶν γραμμάτων εἰς τὴν Βασιλεύουσαν, διὰ τοῦ Ἕλληνος Μανουὴλ, ἀνδρὸς πολυπείρου. — Ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως *Παΐσιος*, ἐκπληρῶν τὴν ἀγαθὴν αὐτῶν ἐπιθυμίαν, συνεκάλεσε τοὺς Ἕλληνας Ἱεράρχας, καὶ διὰ πράξεως συνοδικῆς ἐπεκύρωσε τὴν ἀπόφασιν τῆς συνόδου τῆς Μόσχας, τὸ ν' ἀκολουθῶσι καθ' ὅλα τὰς ὀρθοδόξους γραφὰς τῶν Ἀνατολικῶν διδασκάλων, τὰς ὑπαρχούσας ἐν ταῖς ἀρ-

χαίαις Ἑλληνικαῖς καὶ Σλαβωνικαῖς βίβλοις, καὶ ἔστειλε καὶ τὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου σύμβολον τῆς πίστεως, ὡς ἀληθῆ τύπον, εἰς ὃ οὐδὲ μία λέξις οὔτε νὰ προστεθῇ οὔτε ν' ἀφαιρεθῇ πρέπει.

Ἡ ἀδελφικὴ τοῦ Πατριάρχου πρὸς τὸν Νίκωνα ἐπιστολή, περὶ τῆς τάξεως καὶ τῆς μυστηριώδους σημασίας τῆς λειτουργίας, καὶ περὶ πολλῶν ἄλλων ἀντικειμένων, ἦτο πλήρης βαθυτάτων γνώσεων, ζήλου πρὸς τὴν ὀρθοδοξίαν, ὁμοῦ δὲ καὶ ἀγάπης ποιμενικῆς. Ὁ Παΐσιος παρεκάλει, ὅπως μὴ διαφέρωμεν κατ' οὐδὲν ἀπὸ τοῦ τυπικοῦ τῆς μεγάλης τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἐκκλησίας, ἵνα καὶ οἱ πέντε Πατριαρχικοὶ θρόνοι, ὁ τῆς Βασιλευούσης, ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας, ὁ τῆς Ἀντειοχείας, ὁ τῶν Ἱεροσολύμων καὶ ὁ τῆς Μόσχας, οἱ συνιστῶντες τὴν μίαν Οἰκουμενικὴν Ἐκκλησίαν, ὦσιν ἕν, οὐχὶ μόνον ὡς πρὸς τὰ δόγματα καὶ τοὺς κανόνας, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὰς τελετάς· προέτεινε δὲ τὴν ὀρθόδοξον ὁμολογίαν τοῦ Πέτρου Μογίλα, ἐπιδιωρθωμένην παρὰ πάντων τῶν Πατριαρχῶν, ὡς ἀληθῆ ἔκφρασιν τῶν δογμάτων τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλ' ἐπαινῶν τὸν ζῆλον τοῦ Νίκωνος, παρεκάλει ἐπίσης αὐτὸν νὰ δεικνύηται συγκαταβατικὸς πρὸς ἐκείνους, οἵτινες ἐπλανῶντο οὐχὶ εἰς τὰ οὐσιαστικὰ δόγματα τῆς πίστεως, ἀλλ' εἴς τινα ἀσήμαντα ἐξωτερικὰ πράγματα, ἵνα διὰ τούτου κρατῇ αὐτοὺς εἰς τὸν ἐκκλησιαστικὸν σύνδεσμον, καὶ ἤθελεν εἶνε ἀληθῶς φρονιμώτερον ἐὰν ἠκολούθει τὴν ἠπίαν συμβουλὴν τοῦ Παϊσίου· ἀλλὰ, κατὰ δυστυχίαν, ἡ φυσικὴ αὐστηρότης τοῦ Νίκωνος, μετὰ τοῦ διακαοῦς ζήλου αὐτοῦ εἰς τὸ ἐκριζῶσαι πᾶν ἐκκλησιαστικὸν κακόν, παρέσυρεν αὐτὸν ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς ποιμενικῆς συγκαταβάσεως.

Ὁ Τσάρος καὶ ὁ Πατριάρχης, χαροποιηθέντες ἐκ τοῦ γράμματος τοῦ Παϊσίου, ἐξαπέστειλαν ἐκ δευτέρου, μετὰ πλουσίων ἐλεῶν, τὸν Κελλάρην Ἀρσένιον Σουχάνοφ, πρὸς ζήτησιν ἀρχαίων χειρογράφων, εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος τοῦ Ἄθω, ἔνθα συνέλεξε πεντακοσίας περίπου Ἑλληνικὰς βίβλους, ἐξ ὧν ἓν Εὐαγγέλιον,

γεγραμμένον πρὸ χιλίων καὶ πεντήκοντα ἐτῶν. Ἐζήλωσαν τὸν Ἄθωνα καὶ οἱ Οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι, ἀποστείλαντες διὰ τοῦ Ἀρσενίου μέχρι διακοσίων ὁμοίων χειρογράφων, ἅτινα συνιστῶσι καὶ μέχρι τοῦδε τὸν κάλλιστον θησαυρὸν τῆς ἐν Μόσχᾳ Πατριαρχικῆς βιβλιοθήκης. Πρὸς πλειοτέραν δὲ ταὐτότητα καὶ πρόβλεψιν, ὁ Πατριάρχης Νίκων, ὠφεληθεὶς ἐκ τῆς εἰς Μόσχαν ἀφίξεως τῶν Πατριαρχῶν Ἀντιοχείας Μακαρίου, Σερβίας *Γαβριὴλ*, καὶ τῶν Μητροπολιτῶν Νικαίας Γρηγορίου καὶ Μολδοβλαχίας Γεδεῶνος, συνεκάλεσεν ἐκ νέου σύνοδον, ἐπικυρώσασαν τὰς πράξεις τῆς πρώτης, διὰ συνεδριάσεως καὶ τῶν Ἀνατολικῶν Ἱεραρχῶν.

Περιστατωμένως ἐξήταζεν αὐτοὺς ὁ Νίκων περὶ τῆς κατὰ τὴν Ἀνατολὴν ἐν τῇ σταυροποιήσει ἑνώσεως τῶν δακτύλων, καὶ ἤκουσε παρ' ἑκάστου αὐτῶν, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, ἀπ' ἀρχῆς καὶ μέχρι τοῦ νῦν, ἥνωνε καὶ ἑνόνει πάντοτε, διὰ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, τὸν ἀντίχειρα καὶ τοῦς δύω πρώτους δακτύλους συμφώνως μετὰ τῆς Ῥωσσικῆς· ἠρώτα καὶ περὶ τῆς ἀσυμφωνίας τῶν νεοτύπων τῆς Μόσχας βίβλων πρὸς τὰς ἀρχαίας Ἑλληνικὰς καὶ Σλαβωνικὰς, ἥτις εἰσέδυσε κατ' ἐκεῖνον τὸν ζοφερὸν καιρὸν, ὅτε, ἕνεκα τῶν δυσχερῶν περιστάσεων τῆς Ἀνατολῆς, ἐπὶ ἑκατὸν καὶ εἴκοσιν ἔτη, ἡ Ῥωσσικὴ Ἐκκλησία ἠδυνάτει νὰ ἔχῃ τακτικὴν σχέσιν μετὰ τοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνου, καὶ νὰ λαμβάνῃ παρὰ τοῦ Πατριάρχου πεπαιδευμένους Ἱεράρχας, ἢ νὰ πέμπῃ πρὸς αὐτὸν πρὸς ἔγκρισιν καὶ διορισμὸν αὐτῶν τοὺς ἰδίους, καὶ ἀμφότεροι οἱ Πατριάρχαι μετὰ τῶν Μητροπολιτῶν ἐνέκριναν τὴν διόρθωσιν τῶν βίβλων.

Τότε πλέον ἀποφασιστικῶς ἤρχισε τὸ ἀπαραίτητον τοῦτο ἔργον, κατὰ τὰ ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ καὶ Σλαβωνικὰ πρωτότυπα, καὶ πρῶτον πάντων ἐξετυπώθη ἐν Μόσχᾳ τὸ ἱερουργικὸν, ἀκολούθως δὲ καὶ ἄλλαι βίβλοι, καὶ αἱ Πλάκες, ἤτοι πνευματικὴ συλλογὴ περὶ πολλῶν δογματικῶν ἀντικειμένων, ἀντληθέντων ἐκ τῶν συγγραμμάτων τῶν Ἁγίων Πατέρων. Ἀλλ' ὅτε ἅπασαι αὗται αἱ ἔμ-

φρονες προφυλάξεις αἱ καθοδηγήσασαι τὴν σύνοδον εἰς τὴν πραγματικὴν διόρθωσιν καὶ ἐκτύπωσιν τῶν βίβλων, ἔπαυσαν τοῦ νὰ διατηρῶνται ὡς πρὸς τὴν ἐξάπλωσιν αὐτῶν εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰς μονὰς, καὶ ὅτε ἤρχισαν ν' ἀφαιρῶνται αὐστηρῶς ἀπὸ πάντων αἱ παλαιαὶ ἐκδόσεις, τότε ἠγέρθη κατακραυγὴ τοῦ λαοῦ, ἐξ ἧς ὠφελήθησαν οἱ κακόβουλοι ἄνθρωποι· διότι οὗτοι, μεταχειριζόμενοι πρὸς κακὸν τὴν ἀμάθειαν τῶν ἀπείρων, ὠνόμαζον τὰς βίβλους τοῦ Νίκωνος, κατὰ τὴν ἐμφάνησιν αὐτῶν, βίβλους νέας, καὶ πανούργως ἔκρυπτον τὴν ἐντελῆ αὐτῶν ὁμοιότητα μετὰ τῶν ἀρχαιοτάτων Ἑλληνικῶν καὶ Σλαβωνικῶν χειρογράφων, ἀφ' ὧν ἐκ τοὐναντίου ἀπεμακρύνοντο αἱ οὕτω λεγόμεναι παλαιαὶ βίβλοι τῶν Πατριαρχικῶν χρόνων. Οἱ δραστηριότεροι ἐξαπλωταὶ τῆς τοιαύτης γνώμης ἦσαν οἱ Κανονικοὶ τοῦ Πατριάρχου Ἰωσὴφ, προσωπικοὶ ἐχθροὶ τοῦ Νίκωνος, οἱ πολλὰ παθόντες ἕνεκα τῆς ἐσφαλμένης ἐκδόσεως τοῦ πηδαλίου κακόβουλοι ἱερεῖς Ἀββακοὺμ, Λάζαρος, Νικήτας καὶ Στέφανος, καὶ οἱ διάκονοι Γρηγόριος καὶ Θεόδωρος Νέρονοφ, οἵτινες καὶ ἐγένοντο σποραὶ σχισμάτων. Οὕτως ἡ ἀρίστη καὶ ὠφελιμωτάτη ὑπόθεσις ἐγένετο παραίτιος στάσεως ἀπροσδοκήτου.

Ἡ αἰφνιδία ἐνεργητικότης, ἡ ἀναφανεῖσα ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τῆς εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἀναβάσεως τοῦ Νίκωνος, περὶ τὴν διοίκησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν, ἐφανερώθη ἔκτοτε καὶ εἰς τὰ πολιτικὰ, καὶ πρῶτος λαμπρὸς πολιτικὸς ἀγὼν ὑπῆρξεν ἡ ἕνωσις τῆς Μικρᾶς Ῥωσσίας. Πρὸ πολλοῦ ἤδη ἐδίψα τοῦτο ὁ Γέτμαν Χμελνίτσκης, ἀλλ' ἡ προσεκτικὴ πολιτικὴ τῆς αὐλῆς τῆς Μόσχας, ἐκράτει τὴν Ῥωσσίαν εἰς τὰ στενὰ ὅρια, εἰς ἃ περιώρισαν αὐτὴν οἱ πόλεμοι τῶν Ψευδωνύμων καὶ ἡ ἀδυναμία τῆς νέας Κυβερνήσεως ἐπὶ τοῦ Μιχαὴλ. Ἐν τοσούτῳ ηὔξανεν ἡ ἀλαζονία τῆς Πολωνίας, προσβλητικὴ πρὸς τοὺς Τσάρους ἡμῶν, μόλις παρ' αὐτῆς ἀναγνωρισθέντας, καὶ τοῦτο ἄνευ τῆς ἀνηκούστης προσηγορίας, καὶ ἐπολλαπλασιάζοντο αἱ δυστυχίαι τῆς Οὐκραϊνῆς, ὑποκειμένης εἰς παντοίας καταδιώξεις, ἕνεκα

τῆς ὀρθοδοξίας καὶ τῆς δημοτικότητος τῶν κατοίκων αὐτῆς. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἐκτὸς τοῦ Ζαποροζιανοῦ στρατοῦ, πλῆθος ἀναρίθμητον ἐκ τῶν Κοζακικῶν χωρίων, διηρημένον εἰς συντάγματα ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν ἰδίων συνταγματαρχῶν καὶ ἑνὸς Γέτμανος, ἠδυνήθησαν νὰ παρατάξωσιν ἐπὶ τοῦ πεδίου ἑξακισμυρίους ἀρίστους ἱππεῖς. Ὁ Βόγδανος Χμελνίτσκης ἦτο ἡ ψυχὴ ἁπάσης τῆς Οὐκραϊνῆς. Ἀήττητος εἰς πολλὰς μάχας, περιεκύκλωσε τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ τοῦ Βασιλέως Ἰάνου Καζιμίρου, ὑπὸ τὸ Σβόροβον, καὶ ὑπηγόρευσεν εἰς αὐτὸν συμφωνίας ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Μικρᾶς Ῥωσσίας καὶ τῆς ἐλευθέρας ὁμολογίας τῆς πίστεως αὐτῆς. Ἡ σύρασις Κοζακικοῦ τεσσαράκοντα χιλιάδων στρατοῦ, ἡ συνεδρίασις τοῦ Μητροπολίτου Κιέβου εἰς τὴν Πολωνικὴν Γερουσίαν, ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν Ἰησουϊτικῶν σχολείων ἐκ Κιέβου, καὶ τῶν Ἑβραίων ἐκ τῶν χωρίων τῆς Οὐκραϊνῆς, ταῦτα πάντα ἦσαν τὰ ἀξιόλογα κεφάλαια τῆς συνθήκης ταύτης, διότι αἱ καταπιέσεις τῶν Οὐνιτῶν κατήντησαν τοιαῦται, ὥστε ἐδίδοντο εἰς τοὺς Ἑβραίους μονοπωλεῖον καὶ ὁ οἶνος καὶ αἱ προσφοραὶ διὰ τὴν λειτουργίαν. Ἀλλ' ὁ Γέτμαν, ἐκ διαδοχῆς, διὰ προδοσίας τῶν συμμάχων αὐτοῦ Κριμέων, παρεδόθη εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Βασιλέως καὶ ἠναγκάσθη νὰ δεχθῇ παρ' αὐτοῦ, πλησίον τῆς Λευκῆς Ἐκκλησίας, καταθλιπτικὰς προτάσεις. Τότε, μὴ θεωρῶν πλέον μηδεμίαν σωτηρίαν ἐκ μέρους τῆς Πολωνίας, ἤρχισεν ἔτι μᾶλλον νὰ πλησιάζῃ πρὸς τὴν Ῥωσσίαν.

Κατ' ἀρχὰς ἐζήτησεν ὁ Γέτμαν τὴν ἄδειαν, ὅπως ἀποικήσωσιν οἱ Κοζάκοι παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Βορυσθένους, κατὰ τὰ Ῥωσσικὰ μεθόρια, καὶ διωργάνωσεν ἐκεῖ πέντε νέα συντάγματα μετὰ πάντων τῶν προνομίων τῆς ἀσυδοσίας τῶν λοιπῶν δεκαπέντε συνταγμάτων τῆς Οὐκραϊνῆς. Ἐπὶ τέλους, κατὰ τὴν ἐπιθετικὴν κίνησιν τῶν Πολωνικῶν ἀρχηγῶν, προσῆλθε μεθ' ὅλου τοῦ στρατοῦ τῶν Ζαποριζιανῶν ὑπὸ τὴν κραταιὰν χεῖρα τοῦ Τσάρου, καὶ διὰ γράμματος πρὸς τὸν Πατριάρχην

Νίκωνᾶ, προτείνων τὰς συμφωνίας τῆς ὑποταγῆς, ἐπεκαλεῖτο τὴν ἕνωσιν τῆς Οὐκραϊνῆς μετὰ τοῦ Ῥωσσικοῦ Κράτους. Συνέλευσις κληρικῶν, καὶ τῶν ἐν τέλει λαϊκῶν συνεκροτήθη ἐν τοῖς Γωνιολίθοις Ἀνακτόροις πρὸς σύσκεψιν· ὁ δὲ Ἄναξ ἀπεφάσισε, πρὶν ἔτι λάβῃ τὰ ὅπλα, νὰ ζητήσῃ καὶ πάλιν ἱκανοποίησιν παρὰ τοῦ Βασιλέως τῆς Πολωνίας. Προέτεινε δὲ τὴν μεσιτείαν αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς ὑπερασπίσεως τῆς Ὀρθοδοξίας· ἀλλ' οἱ εἰρηνικοὶ λόγοι τῶν πρέσβεων τοῦ Τσάρου, ὑπερηφάνως ἀπερρίφθησαν ὑπὸ τῆς Πολωνικῆς Κυβερνήσεως, καὶ τότε ὁ πόλεμος ἐκηρύχθη· ἡ δὲ Οὐκραϊνὴ ἐγένετο διὰ παντὸς παραδεκτὴ εἰς τὴν ὑποταγὴν τῆς Ῥωσσίας.

Τὸν Βοεβόδα Βουτουρλῖνον ἀπέστειλαν πρὸς τὸν Γέτμανα, πρὸς περαίωσιν τοῦ τόσον μεγάλου ἔργου, τοῦ μὴ δαπανήσαντος οὐδὲ ῥανίδα αἵματος τῆς Ῥωσσίας. Ὁ Χμελνίτσκης, ἐν πλήρει λαμπρότητι τῆς δόξης αὐτοῦ, σεβαστὸς παρά τε τῷ Χὰν τῆς Κριμέας καὶ τῷ Σουλτάνῳ, ὑποχρεώσας τὸν Γοσποδάρον (ἡγεμόνα) τῆς Μολδαυΐας νὰ δώσῃ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ σύζυγον τῷ ἰδίῳ υἱῷ, ἠρώτησεν ἐν Περεϊασλάβλῃ τὸν στρατὸν τῆς Μικρᾶς Ῥωσσίας· «Τίνα αὐτὸς θέλει· τοὺς ἀπίστους Χὰν καὶ Σουλτάνον, τὸν Λατῖνον Βασιλέα, ἢ τὸν ὀρθόδοξον Τσάρον;» καὶ ἀκούσας ὁμόψυχον φωνήν· «θέλομεν νὰ ἤμεθα ὑπὸ τὸν ὀρθόδοξον Τσάρον!» ὡρκίσθη εἰς ὑποταγὴν μεθ' ὅλης τῆς Οὐκραϊνῆς. — Ἡ ἐλευθέρα ἐκλογὴ τοῦ Γέτμανος καὶ ἡ ἰδία τῶν Κοζάκων δικαιοδοσία, ἐπὶ τῆς συγκροτήσεως τοῦ ἐξ ἑξακισμυρίων ἀνδρῶν συγκειμένου στρατοῦ αὐτῶν, ἦσαν αἱ κυριώτεραι συμφωνίαι. Ἀλλ' ἐν Κιέβῳ, ὁ Μητροπολίτης Σίλβεστρος Κοσσόβος καὶ ὁ τῆς Πετσέρσκης Ἀρχιμανδρίτης Ἰννοκέντιος Γῆζελ, δὲν ἔστερξαν ἑκουσίως ν' ἀλλάξωσι τὴν ἀρχαίαν, ὀνομαστικὴν μόνον, ὑποταγὴν αὐτῶν εἰς τὸν τῆς Βασιλευούσης θρόνον, ἀντὶ τῆς τελείας ὑποβολῆς εἰς τὸν Πατριάρχην τῆς Μόσχας. Μετ' οὐ πολὺ δὲ, ὁ αὐτὸς Ἀρχιμανδρίτης ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου εἰς Μόσχαν πρὸς δι-

καιολογίαν καὶ ἐπικύρωσιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ τῆς Μικρᾶς Ῥωσσίας Κλήρου· ὑπεδέχθησαν δὲ αὐτὸν μετ' εὐπροσηγορίας, κατὰ τὴν σώφρονα πολιτικὴν τοῦ Νίκωνος, καὶ ἀπέπεμψαν μετὰ δώρων· ἀλλ' ἡ τελεία ἕνωσις τῆς Μητροπόλεως Κιέβου ἐγένετο μόλις μετὰ τριάκοντα ἔτη.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1654 ἔτους ἤρχισεν ὁ πόλεμος τῆς Πολωνίας· αὐτὸς ὁ Ἄναξ παρῆν ἐν τῷ στρατῷ, ἐμπιστευθεὶς τὸν οἶκον αὐτοῦ καὶ αὐτὸ τὸ Κράτος εἰς τὸν Πατριάρχην· οἱ Βοϊάροι τῆς Δούμας ἠδυνάτουν νὰ ἐνεργῶσιν ἄνευ τῆς συμβουλῆς αὐτοῦ. — Οὐδέποτε μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης τὰ Ῥωσσικὰ ὅπλα περιεκαλύφθησαν ὑπὸ μείζονος δόξης, ἢ κατὰ τὴν ὁρμητικὴν ταύτην καὶ λαμπρὰν ἐκστρατείαν. Οἱ Κοζάκαι συνέδραμον τὸν Τσάρον εἰς τὴν κυρίευσιν τῆς Σμολένσκης, ἀρχαίας αὐτοῦ κτήσεως, καὶ ἀκολούθως τριάκοντα τῶν κρατίστων πόλεων τῆς Λευκῆς Ῥωσσίας παρεδόθησαν ἀλλεπαλλήλως εἰς τὸν Ἄνακτα. Ἡ Πολότσκη καταπεισθεῖσα ὑπὸ τῆς εὐγλωττίας τοῦ ἡγουμένου αὐτῆς Ἰγνατίου, ἤνοιξε τὰς πύλας εἰς τὸν ὁμόπιστον Κυριάρχην. — Ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ τῶν λαμπρῶν νικῶν ἐλύπησε τὸν Τσάρον ἡ εἴδησις περὶ τῆς φρικαλέας πανώλους, ἥτις ἐμαίνετο εἰς τὴν Μόσχαν καὶ τὰ πέριξ αὐτῆς, καὶ ἐπλήρου τὴν πρωτεύουσαν νεκρῶν, ἀτάφων ἕνεκα ἐλλείψεως χειρῶν. Ὁ Πατριάρχης καθησύχασε τὸν τεταραγμένον λαὸν διὰ ποιμενικῆς ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς, καὶ μανθάνων αὐτὸν προφυλακτήρια ἐναντίον τοῦ μολύσματος, ἐφρόντιζε περὶ τῆς σωτηρίας τῆς αὐτῷ ἐμπιστευθείσης οἰκογενείας τοῦ Τσάρου. Περιήρχετο μετ' αὐτῆς ἀπὸ μοναστηρίου εἰς μοναστήριον, προσωπικῶς ἐπιτηρῶν τὴν ἀσφάλειαν τῶν τόπων, καὶ ἔλαβε τὴν παρηγορίαν νὰ παραδώσῃ τῷ Ἄνακτι, ἐν Βιάσμῃ, σῶον καὶ ἀβλαβὲς πᾶν τὸ εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ προσφιλέστατον. Ὁ εὐγνώμων Ἀλέξιος Μιχαηλίδης, ὑπερχαρὴς γενόμενος, ἐκήρυξε τὸν Νίκωνα πάραυτα Μέγαν Κύριον, ὡς προσηγορεύετο καὶ ὁ πάππος τοῦ Τσάρου, ὁ Πατριάρχης Φιλάρετος, καὶ διέταξε ν' ἀναγράψωσιν εἰς ἁπάσας

τὰς πράξεις τοῦ Κράτους τὴν προσηγορίαν ταύτην, ἥτις ἐπειτα ἐστράφη πρὸς κατηγορίαν τοῦ Νίκωνος, καί τοι ἀπ' ἀρχῆς μὴ δεχομένου τοιαύτην ἐπωνυμίαν καὶ μηδέποτε συγχωρήσαντος νὰ ὑψῶσιν αὐτὸν τοσοῦτον εἰς τὰς ἐκκλησίας.

Κατὰ τὴν ὀλιγοχρόνιον ἐν τῇ πρωτευούσῃ διαμονὴν τοῦ Τσάρου, μετέβησαν ἐκεῖ οἱ πατριάρχαι Ἀντιοχείας καὶ Σερβίας, πρὸς διόρθωσιν τῶν βίβλων, καὶ οἱ πρέσβεις τοῦ νέου Βασιλέως τῆς Σουηδίας, μετὰ φιλικῶν προτάσεων Καρόλου τοῦ Ι', ὅστις ἐπίσης ἐπολέμει τὴν Πολωνίαν· ἀλλ' ἡ αὐλὴ τῆς Μόσχας, κατὰ τὰς πανούργους εἰσηγήσεις τῆς Αὐστρίας, χωρισθεῖσα ἀπὸ τῆς Σουηδίας, ἔπραξε μέγα πολιτικὸν ἁμάρτημα. Συνέτεινε δ' εἰς τοῦτο καὶ ἡ ἄστοχος συμβουλὴ τοῦ Νίκωνος, ὅστις ὢν ἔτι Μητροπολίτης Νοβογορόδου, θερμῶς ἐπεθύμει ν' ἀναλάβῃ ἐκ τῆς Σουηδίας τὰς ἀρχαίας ἐπαρχίας ἡμῶν, τὴν Ἰγγερμανλανδίαν καὶ Καρελίαν, μετὰ τοσούτων ἐκκλησιῶν καὶ μοναστηρίων, ἀποσπασθεισῶν κατὰ τοὺς δυστυχεῖς χρόνους τῆς μεσοβασιλείας. Γοητευθεὶς ἐκ τῆς ταχείας καὶ εὐτυχοῦς ἑνώσεως τῆς Μικρᾶς τε καὶ τῆς Λευκῆς Ῥωσσίας, ἐστοχάσθη ὅτι ἦλθεν ὁ καιρὸς ν' ἀναπληρώσωσιν ὅλας τὰς ζημίας· καὶ ἀληθῶς, αὕτη ἦτο ἡ λαμπροτέρα ὥρα τῆς Βασιλείας Ἀλεξίου τοῦ Μιχαηλίδου, ἀναμιμνήσκουσα τὴν κρείττονα ἐποχὴν τῆς Ῥωσσίας μέχρι τῶν Ψευδωνύμων.

Κατὰ τὸν αὐτὸν τοῦτον καιρὸν, ὁ τολμηρὸς Ἀτάμαν Χαβάροφ ἐπολέμει τοὺς Δαούρους, παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἀμούρου, καὶ κατέβαινεν εἰς τὸν Ἀνατολικὸν Ὠκεανὸν, ὑποτάσσων τὸ ἀπώτατον ἄκρον τῆς Σιβηρίας εἰς τὸν Τσάρον τῆς Ῥωσσίας· καὶ ἡ πρώτη πρεσβεία ἡμῶν διῆλθεν εἰς Πεκῖνον, πρὸς τὸν Βογδιχὰν τῆς Κίνας, ἅμα ἐξιστάμενον διά τε τὴν ὕπαρξιν καὶ τὴν δύναμιν τῆς Ῥωσσίας· αἱ Ὀρδαὶ τῶν Καλμούκων, τῶν ἐσκηνωμένων εἰς τὰς ἀπεράντους πεδιάδας τοῦ Ἀστραχανίου, ὑπετάχθησαν εἰς τὴν Ῥωσσίαν, καὶ ὁ ἡγεμὼν τῆς Μολδαυίας Στέφανος παρεκάλει τὸν Τσάρον, ὡς ὁ Γέτμαν τῆς Οὐκραϊνῆς,

ὅπως δεχθῇ αὐτὸν ὑπὸ τὴν κραταιὰν αὐτοῦ σκέπην· αἱ δὲ γειτνιάζουσαι ἐπικράτειαι ἐζήτουν τὴν συμμαχίαν αὐτοῦ. Ἡ δευτέρα κατὰ τῆς Πολωνίας ἐκστρατεία Ἀλεξίου τοῦ Μιχαηλίδου ἐκάλυψεν αὐτὸν διὰ νέας δόξης. Τὸ Γρόδνον καὶ τὸ Κόβνον δὲν ἀντέσχον κατὰ τῶν Ῥωσσικῶν ὅπλων, ἅτινα ἐπεξέτειναν τὴν ἐξουσίαν ἡμῶν μέχρι σχεδὸν τῶν νῦν ὁρίων, καὶ αὐτὴ ἡ πρωτεύουσα τῆς Λιθουανίας Βίλνα, ἡ ἔκπαλαι πρὸς ἡμᾶς ἐχθρά, εἶδε τὴν ἐν θριάμβῳ εἴσοδον τοῦ νικηφόρου ἡμῶν Ἄνακτος. Ἡ Πολωνία, στερηθεῖσα πασῶν τῶν πρωτευουσῶν αὐτῆς, κατεπτοήθη, διότι καὶ ἡ Βαρσοβία καὶ ἡ Κρακοβία ἔπεσαν ὑπὸ τὸν ἀρειμάνιον Βασιλέα τῶν Σουηδῶν· καὶ ὁ δυστυχὴς Ἰάνος Καζιμίρος προσέδραμεν ὑπὸ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας.

Τότε ἐπενήργησαν αἱ δόλιαι εἰσηγήσεις τοῦ ἀπεσταλμένου τῆς Αὐστρίας, Ἰησουίτου Ἀλλεγρετίου, καὶ ὡμολογήθη ἀνακωχὴ μετὰ τῆς Πολωνίας, παραχωρησάσης ἁπάσας τὰς κεκτημένας χώρας, μέχρι τῆς τελείας εἰρήνης, ὑπὸ μόνον τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ στραφῶσι τὰ ὅπλα ἡμῶν κατὰ τῆς συμμάχου Σουηδίας. Ὁ αὐτὸς, πρὸς παρώθησιν τοῦ Τσάρου ἔτι μᾶλλον εἰς τὸν ὀλέθριον τοῦτον πόλεμον, προέτεινεν αὐτῷ καὶ τὸ στέμμα τῆς Πολωνίας, καὶ ὁ Τσάρος ἐκηρύχθη εἰς τὴν Δίαιταν ἐπισήμως διάδοχος Ἰάνου τοῦ Καζιμίρου. Ἐλκυσθεὶς δὲ διὰ τῆς τοιαύτης πολιτικῆς ὁ Ἄναξ, αἴφνης κατηύθυνε στρατὸν εἰς τὴν Σουηδικὴν Λιβονίαν, ὅπερ καὶ ἐγένετο ἀποφασιστικὴ μεταβολὴ τῆς στρατιωτικῆς τύχης αὐτοῦ. Τὸ Δυναβοῦργον, καίτινα φρούρια ἠλώθησαν ἐξ ἐφόδου· ἀλλ' ἡ ὀχυρὰ Ῥίγα ἀπέκρουσε τὴν προσβολὴν τοῦ Τσάρου καὶ ἐψύχρανε τὸν πρὸς τοὺς στρατιωτικοὺς ἄθλους ζῆλον αὐτοῦ. Ὅθεν ἐπανῆλθεν εἰς Πολότσκην, καὶ ἔπειτα εἰς τὴν πρωτεύουσαν· ἐκεῖ δὲ συνήντησεν ἐκ νέου τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ, δὶς σωθεῖσαν διὰ τῶν φροντίδων τοῦ Νίκωνος ἐκ τῆς πανώλους, τῆς μήπω παυσάσης νὰ μαίνηται διαρκούσης τῆς ἐκστρατείας, καὶ δεινῶς ἀνανεουμένης

εἰς διαφόρους τόπους. Ἐν τοσούτῳ ὁ μάταιος τῆς Σουηδίας πόλεμος ἐξηκολούθησεν ἐπὶ δύω ἔτη, ὑπὸ τὴν ἄστατον τύχην τῶν Βοεβόδων ἡμῶν, καὶ μόνον ἡ πεῖρα τοῦ τοπάρχου τῆς Λιθουανίας, Ὀρδίνου Ναστοκίνου, ἐκράτησε τὴν ὑποτεταγμένην ταύτην ἐπαρχίαν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐτελεύτησε καὶ ὁ γενναῖος Βοεβόδας Βουτορλὴν, καταστρέφων μετὰ τοῦ νέου υἱοῦ τοῦ Γέτμανος τὰ μεσημβρινὰ μεθόρια τῆς Πολωνίας· ἀπεβίωσε καὶ αὐτὸς ὁ μέγας αἴτιος τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Μικρᾶς Ῥωσσίας Βόγδανος Χμελνίτσκης, κατόπι τοῦ Μητροπολίτου Κιέβου, Σιλβέστρου Κοσσόβου, καὶ οὕτως ἅπασα ἡ Οὐκραϊνὴ ἐπὶ πολλὰ ἔτη κατεστάθη στάδιον ἀναρχίας, προδοσίας καὶ αἱματοχυσιῶν.

Ὅτε δὲ οὕτω δυσχερῶς ἤλλαξαν αἱ ἐξωτερικαὶ περιστάσεις, τότε καὶ ἐντὸς τοῦ Κράτους ἀνήφθη ἐπιβλαβὴς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν στάσις, ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Πατριάρχου Νίκωνος. Ὁ αὐστηρὸς οὗτος Κυβερνήτης, διοικῶν ἐν τῷ διετεῖ διαστήματι τῆς ἀπουσίας τοῦ Τσάρου, ὑπεροπτικῶς καὶ οὐχὶ ὡς Πρωθιεράρχης, ἀλλ' ὡς φίλος τοῦ Ἄνακτος, κατὰ τὴν ἀπεριόριστον ἐμπιστοσύνην του Κυρίου αὐτοῦ, ἐξήγειρε τὸν φθόνον καὶ τὴν ἀποστροφὴν τῶν πρωτίστων Βοϊάρων, συγγενῶν τοῦ Τσάρου τῶν Μορόζοφ, Μιλοσλαύσκη, Στρέσχνεφ, καὶ τῶν Δουκῶν Τρουβετσκόη, Δολγορούκη, Ὀδοεύσκη καὶ Ῥωμοδανόβσκη. — Καὶ αὐτὴ ἡ Τσαρίνη ἐνδομύχως δὲν ἠνόει αὐτὸν, εἴτε ἕνεκα τῶν συγγενικῶν αὐτῆς σχέσεων μετὰ τῶν Μιλοσλαύσκη, εἴτε φοβουμένη τὴν ἐπιρροὴν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ συζύγου αὐτῆς. Οἱ μεγιστᾶνες, τεταπεινωμένοι καὶ ἐπεσκοτισμένοι ἐκ τῆς πολλῆς εὐφυΐας τοῦ Νίκωνος, δὲν ἠδύναντο νὰ ὑποφέρωσι μετ' ἀδιαφορίας τὴν μονοκρατορίαν αὐτοῦ, εἴς τε τὴν Δοῦμαν αὐτῶν, εἴτε εἰς τὸ Ἀνακτορικὸν συμβούλιον. Ἐξ ἄλλου μέρους ὁ Νίκων διὰ τοῦ ἀκάμπτου αὐτοῦ χαρακτῆρος, ἀεὶ μᾶλλον ἠρέθιζε τὰ πνεύματα, ἐνεργῶν ἀποτόμως καὶ τεθαρρηκότως, καὶ δίδων ὑπὲρ τὸ δέον νὰ αἰσθάνωνται τὴν ὑπεροχὴν αὐτοῦ. Ὁ Πατριάρχης

Ἀντιοχείας Μακάριος, ἐπισκεφθεὶς δὶς τὴν Ῥωσσίαν, κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς πτώσεως τοῦ διασήμου τούτου ἀνδρὸς, περιέγραψε τὸν κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ Ἀλεξίου Μιχαηλίδου τρόπον τῆς διοικήσεως καὶ τοῦ βίου αὐτοῦ.

Ὁ Νίκων, καίτοι καταπτόμενος ὑπὸ τὸ φορτίον τῶν φροντίδων τοῦ Κράτους ἐξηκολούθει νὰ ἦνε αὐστηρὸς μοναχὸς ἐπὶ τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου, ἐκπληρῶν πάσας τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἀκολουθίας, μετὰ τοιούτου μάλιστα ζήλου ὑπὲρ τοῦ πνευματικοῦ φωτισμοῦ, ὥστε ἐν καιρῷ τῆς λειτουργίας εἶχε πάντοτε πλησίον αὐτοῦ τὰ ἀρχαιότατα εὐχολόγια, πρὸς σύγκρισιν τῶν τελετῶν καὶ τῶν προσευχῶν. Ἐνεφανίζετο εἰς τὸν λαὸν μόνον ἐν τῷ ναῷ, καὶ κατὰ τὴν βραχεῖαν διάβασιν ἐκ τῶν κελλίων αὐτοῦ εἰς τὸ Καθολικὸν τῆς Κοιμήσεως, ἐδέχετο τὰς ἀναφορὰς, ἐφ' ὧν ἀπεφάσιζεν ἢ ἀμέσως, ἢ τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν. Τὴν πρωΐαν, κατα τὴν προσδιωρισμένην ὥραν πρὸς τὸν ἦχον τοῦ κώδωνος, συνήρχοντο οἱ κυβερνῶντες Βοϊάροι εἰς τὸν τοῦ σταυροῦ Θάλαμον· ὁ Πατριάρχης ἐξήρχετο πρὸς αὐτοὺς καὶ, ἱστάμενος, συνδιεσκέπτετο περὶ τῶν ὑποθέσεων· ἂν δέ τις ἐβράδυνε νὰ προσέλθῃ, τότε οὗτος περιέμενεν ὥρας τινὰς εἰς τὸν πρόδομον αὐτοῦ. Ὅτε δέ τινες ἐκ τῶν Βοϊάρων τῶν ἐπανελθόντων ἐκ τῆς κατὰ τῆς Πολωνίας ἐκστρατείας, ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν εἰκόνας λατινικῆς ζωγραφίας καὶ εἰσῆγον εἰς τὰς οἰκίας αὐτῶν ὄργανα, ὁ Πατριάρχης διέταττε νὰ τοῖς ἀφαιρεθῶσιν ἀμφότερα, καὶ παραδοθῶσιν εἰς τὸ πῦρ, ὡς ἐναντία τῆς ὀρθοδοξίας, καὶ μεγαλοφώνως ἤλεγχεν αὐτοὺς ἐν τῷ Καθολικῷ, ἐνώπιον τοῦ Ἄνακτος, ὀνομάζων ἕκαστον κατ' ὄνομα.

Οὐχὶ ὀλιγώτερον ἐπαχθὴς ὑπῆρχεν ὁ Πατριάρχης καὶ πρὸς τὸν κλῆρον. Διελθὼν πάντας τοὺς βαθμοὺς καὶ τὰς τάξεις, καὶ διατελέσας Ὑποτακτικὸς ἐν Μοναστηρίῳ, ἐπὶ δέκα ἔτη Ἐφημέριος ἐν κώμαις καὶ ἐν τῇ πρωτευούσῃ, ἔπειτα μακρὸν χρόνον Ἀναχωρητὴς εἰς ἀγρίαν μοναξίαν, Ἡγούμενος ἐν πενιχρῷ ἀσκη-

τηρίῳ, Ἀρχιμανδρίτης πλουσίου μοναστηρίου, Μητροπολίτης πρωτοβάθμου ἐπαρχίας καὶ, ἐπὶ τέλους, Πατριάρχης, ἐπειράθη τὰ πάντα, ὅσα δύναται νὰ πειραθῇ πρόσωπον ἱερὸν, καὶ δείξας πανταχοῦ αὐστηρὸν παράδειγμα ἠθικῆς, ἀπήτει αὐτὴν μετὰ τῆς αὐτῆς αὐστηρότητος καὶ παρὰ τῶν ὑποτεταγμένων. Σκληρῶς τιμωρῶν τὴν ἀκράτειαν, δι' εἱρκτῆς καὶ μαστιγώσεων, κατὰ τὸ ἔθος τοῦ καιροῦ ἐκείνου, οὔτε τοῦ ἰδίου πνευματικοῦ ἐφείσθη. Ὁ Νίκων ἀπήτει καὶ βαθμόν τινα παιδείας τῶν παρ' αὐτοῦ χειροτονουμένων διακόνων καὶ ἱερέων καθ' ὅσον ἦτο κατορθωτὸν, δηλαδὴ νὰ γνωρίζωσι τοὐλάχιστον γράμματα, καὶ οὐδέποτε ἐχειροτόνει ἐν τῇ Πατριαρχικῇ αὐτοῦ ἐπαρχίᾳ, ἐὰν μὴ ἐξέταζεν αὐτὸς εἰς τὴν ἀνάγνωσιν, ὅπερ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐφαίνετο ἐπίσης λίαν καταθλιπτικόν. Ἀλλὰ πρὸ πάντων ἦτο ἀνεπιεικὴς πρὸς πάντα ἀκρωτηριασμὸν ἐκκλησιαστικῆς τάξεως, καὶ, ὑποβαλὼν ὑπὸ τιμωρίαν τοὺς κακοβούλους Ἀββακοὺμ, Λάζαρον, Νικήταν καὶ τοὺς Νέρονοφ, δὲν ἐμετρίασε τὴν ὀργὴν αὐτοῦ καὶ κατὰ τοῦ Κολόμνης Παύλου, ἅμα παρατηρήσας, ὅτι ὁ Ἐπίσκοπος οὗτος, ὑπογράψας εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν σύνοδον περὶ τῆς διορθώσεως τῶν βίβλων, φανερῶς ἀντενήργει εἰς τὸ ἔργον. Ὁ Πατριάρχης καθῄρεσεν αὐτὸν αὐθαιρέτως ἐκ τῆς ἐπαρχίας καὶ ἔκλεισεν ἐν μοναστηρίῳ, ἄνευ Ἀρχιερατικῆς δίκης, δι' ὃ καὶ κατεκρίθη ὡς παραβάτης τῶν συνοδικῶν κανόνων, ὁριζόντων νὰ γίνηται δίκη ἐφ' ἑκάστου Ἐπισκόπου καιηγορουμένου. Ὁ ἀνώτερος Κλῆρος, ἐρεθισθεὶς ἐκ τῆς διαγωγῆς ταύτης, ὑπέμεινε μόνον πρὸς καιρὸν, πρὸ πολλοῦ ἤδη δυσχεραίνων διὰ τὸ ἔκτακτον μεγαλεῖον τοῦ Νίκωνος, ὅπερ ἐφαίνετο μὲν κατάλληλον μόνον εἰς τὸν Φιλάρετον ὡς δικαίωμα τοῦ γεννήτορος τοῦ Τσάρου, ἀλλ' ἐκίνει τὸν ῥθόνον τῶν συναδέλφων αὐτοῦ πρὸς ἄνθρωπον ἀφανοῦς καταγωγῆς. Οἱ πλησιέστεροι εἰς τὸν Πατριάρχην ἦσαν ἅμα σφοδρότεροι αὐτοῦ ἐχθροί· ἦγουν ὁ Πιτίριμος, Μητροπολίτης Σαράης, τοποτηρητὴς τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτοῦ ἐπαρχίας, καὶ ὁ Ἀρχι-

μανδρίτης τοῦ Τσοῦδοφ Παῦλος, ὁ λαβὼν ἔπειτα τὴν θέσιν τοῦ Πιτιρίμου μεταβάντος εἰς τὴν Μητρόπολιν τοῦ Νοβογορόδου, ὡσαύτως καὶ ὁ Ἰλαρίων, Ἀρχιεπίσκοπος Ῥιαζάνης καὶ ἄλλοι, καίτοι πάντες χειροτονηθέντες παρ' αὐτοῦ τοῦ Πατριάρχου.

Εἷς μόνος ἄνθρωπος ἠγάπα εἰλικρινῶς τὸν Νίκωνα, ἐνθυμούμενος τὰς ὑπηρεσίας αὐτοῦ καὶ τὴν ἀμετάβλητον φιλίαν, ὁ πρᾶος Τσάρος Ἀλέξιος Μιχαηλίδης, εἰς ὃν καὶ μόνον ἦτο ἀφωσιωμένος ὁ Πατριάρχης ἐξ ὅλης ψυχῆς, σπουδάζων περὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ μέχρι ζηλοτυπίας· δὲν ἠδύνατο νὰ θεωρῇ μετ' ἀδιαφορίας τὰς ἐπιρροὰς τῶν προσεγγιζόντων τῷ Τσάρῳ Βοϊάρων, οἵτινες τέλος, διὰ ῥαδιουργιῶν ἔφθασαν εἰς τὸ σκοπούμενον αὐτῶν, ἀπομακρύναντες ἀπ' αὐτοῦ τὸν Ἄνακτα. Ἡ μὲν διετὴς ἀπουσία συνείθισε τοῦτον νὰ οἰκονομῆται ἄνευ τῆς παραμόνου συμβουλῆς τοῦ Πατριάρχου, ἡ δὲ δυστυχὴς κατὰ τῆς Σουηδίας ἐκστρατεία, μετὰ τὰς λαμπρὰς ἐπιτυχίας τῆς Λιθουανίας, καὶ ἄκοντα παρώξυνεν αὐτὸν διὰ τὴν παράκαιρον συμβουλὴν περὶ τοῦ πολέμου. Μετὰ δὲ τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ, ἡ γενικὴ φωνὴ τῶν Βοϊάρων καὶ τοῦ Κλήρου, περὶ τοῦ αὐθαιρέτου τοῦ Νίκωνος, συνήργησεν εἰς ψύχρανσιν τῆς Βασιλικῆς καρδίας. Ταχέως παρετήρησε τοῦτο ὁ Πατριάρχης, διότι ἔπαυσαν αἱ μεταξὺ αὐτῶν καθημεριναὶ φιλικαὶ τράπεζαι καὶ τὰ συνεχῆ συμβούλια· αἱ δὲ τοῦ Νίκωνος ἐκκλησιαστικαὶ διατάξεις ἤρχισαν ν' ἀποβάλλωνται ὑπὸ τοῦ Ἄνακτος. Οὕτω, δι' Οὐκαζίου αὐτοῦ, τὸ ἐν Πολότσκῃ τῶν Θεοφανείων μοναστήριον, ὅπερ ὁ Πατριάρχης ἐκήρυξε Σταυροπήγιον, ἤτοι ἐξαρτώμενον ἀπ' αὐθείας ἐξ αὐτοῦ, αἴφνης ἐδόθη εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ Καλλίστου, χειροτονηθέντος διὰ τὴν ἐπαρχίαν τῆς Πολότσκης.

Ἐν τοσούτῳ, τὸ μοναστηριακὸν κριτήριον, τὸ μεῖναν ἀργὸν ἐπὶ τῆς ἀπολύτου Κυβερνήσεως τοῦ Νίκωνος, κατ' ὀλίγον ἤρχισε νὰ δικάζῃ Κληρικοὺς καὶ τὰ περὶ τῶν κτημάτων αὐτῶν· ἐνίοτε δὲ ἀνεφύοντο ὑποθέσεις καὶ περὶ αὐτῶν τῶν κτημάτων, τῶν ἀποκτηθέντων ἐναντίον τῶν Οὐκαζίων τοῦ Ἰωάννου· καὶ ἡ Δοῦμα τῶν

Βοϊάρων ἤρχισε νὰ ἐνεργῇ ἀποφασιστικώτερον, ἐπιστηριζομένη ἐπὶ τοῦ Κώδηκος. Ἀλλ' ὁ Νίκων δὲν ἦτο χαρακτῆρος νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς ἐκείνους μεθ' ὧν δὲν συνήθισε νὰ συμμερίζηται τὴν Ἀνακτορικὴν ἐμπιστοσύνην· ὅθεν μετ' ὀργῆς ἐξεφράσθη περὶ τῆς νέας τάξεως τῶν πραγμάτων, ἐλπίζων νὰ ἐφελκύσῃ καὶ πάλιν πρὸς ἑαυτὸν τὴν προσοχήν· οἱ δὲ μεγιστᾶνες, γνωρίζοντες τὸ εὐερέθιστον αὐτοῦ, ὑπέτρεφον αὐτὸ διὰ προσωπικῶν δυσαρεσκειῶν. Οὕτω, τὸ πᾶν προητοιμάζετο πρὸς τὴν τελείαν διάσπασιν τῶν σχέσεων, καὶ ἀνεμένετο μόνη ἡ περίστασις.

Ὁ Νίκων αἰσθανόμενος τὴν ἀπώλειαν τῆς προϋπαρχούσης αὐτοῦ ἐπιρροῆς, ἐπί τε τῶν τοῦ Κράτους καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, ἐδυσχέραινε νὰ καταγίνηται εἰς αὐτὰ ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν ἄλλων, καὶ ἤρχισε νὰ σκέπτηται περὶ τῆς ἀποχωρήσεως αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο ἐνησχολήθη μετὰ ζήλου εἰς ἑτοιμασίαν τῶν τριῶν παρ' αὐτοῦ ἀνεγερθεισῶν μονῶν, τῆς Σταυρικῆς, Ἰβηρικῆς καὶ τῆς Βοσκρεσένσκης (τῆς Ἀναστάσεως), εἰς μνήμην τῶν τριῶν ἀξιοσημειώτων ἐποχῶν τοῦ βίου αὐτοῦ· ἤγουν, τῆς τοῦ Ἀναχωρητοῦ εἰς Σολοβέτσκην, τῆς εἰς τὴν Μητρόπολιν τοῦ Νοβογορόδου ἀναβάσεως, καὶ τῆς εἰς τὴν Πατριαρχίαν ἁπάσης Ῥωσσίας. Ὡσεὶ αἰσχυνόμενος διὰ τὴν ἐν τῇ πρωτευούσῃ ταπείνωσιν αὐτοῦ, διῆγε τὸν καιρὸν ἐκτὸς αὐτῆς, εἰς τοὺς μοναχικοὺς μόχθους· οἱ δὲ ἐχθροὶ ὠφελοῦντο ἐκ τῆς ἀπουσίας αὐτοῦ, ἵνα ἀπομακρύνωσιν αὐτὰν ἐντελῶς. Ἡ ἀγαπῶσα ὅμως αὐτὸν καρδία τοῦ Τσάρου, εἱλκύθη καὶ ἄκουσα πρὸς τὸν ἄλλοτε μόνον φίλον αὐτῆς, καὶ τὸ ἀμοιβαῖον αἴσθημα τῆς φιλίας αὐτῶν, κατανυκτικῶς ἀνεφάνη τελευταῖον κατὰ τὴν ἐγκαινίασιν τῆς ἐν τῇ νέᾳ μονῇ ξυλοδομήτου ἐκκλησίας τῆς Ἀναστάσεως. Ἐκ τοῦ ὄρους, τοῦ λεγομένου τῶν Ἐλαιῶν, ὁ Ἄναξ, θεωρῶν τὰ θελκτικὰ περίχωρα, εἶπε πρὸς τὸν Πατριάρχην, ὅτι ὁ Θεὸς ἀπ' ἀρχῆς ὥρισε τὸν τόπον τοῦτον εἰς μονήν, διότι εἶνε τερπνὸς ὡς τὰ Ἱεροσόλυμα. Ὁ Νίκων, χαρεὶς ἐπὶ τῷ ὀνόματι, ἐπωνόμασε, πρὸς εὐχαρίστησιν τοῦ Τσάρου, ἅπασαν τὴν μονὴν «Νέα Ἱερουσόλυμα», καὶ παρήγγειλεν εἰς τὸν Κελλά-

ρην Ἀρσένιον Σουχάνοφ, περιηγούμενον τὴν Ἀνατολὴν πρὸς συλλογὴν χειρογράφων, νὰ φέρῃ αὐτῷ τὸ σχέδιον τοῦ Ἁγίου Τάφου, καθ' ὃ ἐθεμελίωσεν ἄνευ ἀναβολῆς τινος λιθοδόμητον εὐρεῖαν ἐκκλησίαν.

Ἔτος σχεδὸν παρῆλθε, καὶ αἱ συκοφαντίαι καὶ αἱ δυσαρέσκειαι ηὔξανον· ὁ δὲ Ἄναξ, κωλυόμενος ὑπὸ τῶν Βοϊάρων, σπανίως ἔβλεπε τὸν Πατριάρχην, καὶ ἔπαυσε καὶ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ Καθολικὸν εἰς ἀκρόασιν τῆς ἱερουργίας αὐτοῦ. Οἱ αὐλικοὶ περιύβριζον αὐτὸν ἀναιδῶς, καί τις τούτων, ὁ Στρέσχνεφ, ἐτόλμησε νὰ θέσῃ τὸ ὄνομα τοῦ Νίκωνος εἰς τὸν Κύνα αὐτοῦ. Μόνη ἡ εἰλικρινὴς μεταξὺ τοῦ Πατριάρχου καὶ τοῦ Ἄνακτος ἐξήγησις ἠδύνατο νὰ κατασβέσῃ τὴν ἀναφθεῖσαν καὶ αὐξηνθεῖσαν φλόγα· ἀλλ' ὅταν ἅπαξ εἰσδύσῃ ἀμοιβαία παρανόησις μεταξὺ ἀνθρώπων, ἀγαπώντων ἀλλήλους, τότε ἡ ἀνάμνησις τῆς πρώτης ἀγάπης ἐρεθίζει τὰς πληγὰς τῆς καρδίας αὐτῶν, διότι ἡ μεταβολὴ τῶν ἀμοιβαίων σχέσεων εἶνε ἤδη πικρὰ εἰς ἕκαστον.

Ἐπὶ τέλους ἐπέσπη περίστασις πρὸς τελείαν διάρρηξιν τῶν σχέσεων. Ὁ τῆς Γεωργίας Βασιλεὺς Τεϊμουράζης, βασανιζόμενος ὑπὸ τῶν ἐμφυλίων ταραχῶν τῆς ἐπικρατείας αὐτοῦ καὶ ὑπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Περσῶν καὶ τῶν Τούρκων, ἦλθε προσωπικῶς νὰ αἰτήσῃ προστασίαν παρὰ τοῦ ἰσχυροῦ Τσάρου τῆς Ῥωσσίας (ἐν ἔτει 1658), καὶ μετὰ μεγίστης πομπῆς ὑπεδέχθη αὐτὸν Ἀλέξιος ὁ Μιχαηλίδης. Ὁ Πατριάρχης κατέλιπεν ἐπίσης τὴν μοναξίαν αὐτοῦ, ἵνα συμμεθέξῃ εἰς τὴν λαμπρὰν ὑποδοχὴν ἐκείνου. Κατὰ τὴν προϋπάντησιν τοῦ Τεϊμουράζου, ὁ Ὀκόλνιτσης (ὁ ἐπὶ τῶν ὑποδοχῶν) τοῦ Τσάρου, Χίτροφ τεῦνομα, ἀνοίγων τὴν ὁδὸν, ἐῤῥάπισε τὸν Βοϊάρον τοῦ Πατριάρχου καὶ αὖθις ἐπανέλαβεν αὐθαδῶς τὴν πρᾶξιν. Παροργισθεὶς ὁ Νίκων, ἀπήτει ἱκανοποίησιν, ἀλλ' ἕνεκα τῶν ῥαδιουργιῶν τῶν Βοϊάρων δὲν ἔλαβεν αὐτήν· ἤλπιζε δὲ νὰ ἐξηγηθῇ προσωπικῶς μετὰ τοῦ Ἄνακτος ἐν τῷ ναῷ, κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Ἐσθῆτος τοῦ Κυρίου, ἀλλ' ὁ Τσάρος

ἀπροσδοκήτως ἐκωλύθη τοῦ νὰ ἐξέλθῃ, καὶ ὁ Δοὺξ Ῥωμοδανόβσκης, ἐλθὼν εἰς τὸ Καθολικὸν ἵν' ἀναγγείλῃ περὶ τούτου εἰς τὸν Πατριάρχην, ἤρχισε νὰ ἐπιπλήττῃ αὐτὸν ὡς ἀλαζόνα ἕνεκα τοῦ τίτλου ὡς Μεγάλου Κυρίου.

Τότε ὁ Νίκων ἀπωλέσας τὴν ὑπομονὴν, ὠργίσθη σφόδρα· περάνας δὲ τὴν λειτουργίαν, πανδήμως ἐκήρυξεν, ὅτι ἕνεκα τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἀναξιότητος συμβαίνουσιν οἱ πόλεμοι, οἱ λοιμοὶ καὶ αἱ ταραχαὶ τοῦ Κράτους· καὶ ἀποθεὶς ἐνώπιον τῆς ἁγίας εἰκόνος τῆς Θεομήτορος τῆς πόλεως Βλαδιμίρου τὴν ῥάβδον τοῦ θαυματουργοῦ Πέτρου, μεγαλοφώνως ἀνέκραξεν ὅτι, ἀπὸ τοῦδε δὲν εἶνε πλέον Πατριάρχης τῆς Μόσχας· ἐκβαλὼν δὲ τὰ Ἱεραρχικὰ ἄμφια, χωρὶς νὰ δώσῃ ἀκρόασιν εἰς τὰς παρακλήσεις τοῦ Κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, ἐρόρεσεν ἁπλοῦν μοναχικὸν μανδύαν, καὶ γράψας ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Τσάρον, περὶ τῆς ἀναχωρήσεως αὐτοῦ ἐκ τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου, ἐκάθισεν ἐπὶ τῶν βαθμίδων τοῦ ἄμβωνος, ἀναμένων ἀπάντησιν. Ὁ δὲ Ἄναξ, ταραχθείς, ἀπέστειλε τὸν Βοϊάρον Δοῦκα Τρουβετσκόη, ἵνα ἀποστρέψῃ αὐτὸν ἀπὸ τοῦ σκοποῦ, ἀλλ' ἦτο καὶ αὐτὸς ἐκ τῶν ἐχθρῶν. Ὁ λαὸς ἔκλαιε καὶ ἐκράτει τὰς πύλας τοῦ Καθολικοῦ, ὁ δὲ Νίκων ἔμενεν ἀκλόνητος· οὐδὲ ἠθέλησε πλέον νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰ Πατριαρχικὰ κελλία, καὶ πεζὸς μετέβη ἐκ τοῦ Κρεμλίου εἰς τὸ μετόχιον τῆς Ἰβηρίας· ἐκεῖθεν δὲ, μὴ ἀναμείνας τὴν Βασιλικὴν ἄδειαν, ἀπῆλθεν εἰς τὴν μονὴν τῆς Βοσκρεσένσκης, ἀποποιηθεὶς τὸ ν' ἀναβῇ εἰς τὸ σταλὲν αὐτῷ ὄχημα. Ὁ Δοὺξ Τρουβετσκόης ἐπανῆλθεν αὖθις, ἀλλ' εἰς τὴν Βοσκρεσένσκην, ἵνα ἐρωτήσῃ αὐτὸν ἐξ ὀνόματος τοῦ Ἄνακτος περὶ τῆς αἰτίας τῆς ἀναχωρήσεως. Ὁ Νίκων ἀπεκρίθη, ὅτι ὑπὲρ τῆς ψυχικῆς αὐτοῦ σωτηρίας ζητῶν ἡσυχίαν, παραιτεῖται τῆς Πατριαρχίας, καὶ αἰτεῖ μόνον τὰ τρία μοναστήρια, τῆς Βοσκρεσένσκης, τῆς Ἰβηρίας καὶ τοῦ Σταυροῦ· ἀνέθηκε δὲ εἰς τὸν Μητροπολίτην Κρουτίτσκης Πιτίριμον τὴν κυβέρνησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων· καὶ τέλος, διὰ κατανυκτικῆς ἐπιστολῆς, ταπεινῶς

παρεκάλει τὸν Τσάρον ὅπως συγχωρήσῃ αὐτὸν χριστιανικῶς διὰ τὴν αἰφνίδιον ἀναχώρησιν.

Ἡ εἴδησις περὶ τῆς εἰσδρομῆς τῶν Κριμέων, προσήλωσεν ἐκ νέου τὰς πρὸς τὸν Πατριάρχην σκέψεις τοῦ Ἄνακτος, ἀνησυχοῦντος διὰ τὸν κίνδυνον αὐτοῦ εἰς τὴν ἀφρούρητον Βοσκρεσένσκην. Ὅθεν ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν ἄνθρωπον οἰκεῖον, προτείνων νὰ ὑπάγῃ ἐν καιρῷ τῆς εἰσδρομῆς, εἰς τὸ ὠχυρωμένον μοναστήριον τοῦ Μακαρίου Κολιαζίνσκη. Ὁ δὲ Νίκων ἐκλαβὼν τοῦτο ὡς εἴδησιν τῆς φυλακίσεως αὐτοῦ, ἀπεκρίθη πρὸς τὸν ἀπεσταλμένον, ὅτι ὑπάρχει δι' αὐτὸν ἐν τῇ Μόσχᾳ ἄλλη ὀχυρωτέρα θέσις, ἐν τῷ τῆς Συλλήψεως τοῦ Σωτῆρος μοναστηρίῳ, ἐννοῶν τὴν εἱρκτὴν τῆς πόλεως, καὶ ἔσπευσεν εἰς τὴν Πρωτεύουσαν, ἔνθα μόλις μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἔλαβε τὴν ἄδειαν τοῦ νὰ ἴδῃ τὸν Τσάρον, καὶ τοῦτο ἐνώπιον τῶν Βοϊάρων, ἢ τῆς Τσαρίνης, καὶ ἔπειτα ἐπανῆλθεν εἰς τὴν μονὴν αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ ἡσυχία καὶ ἡ γαλήνη, μετὰ τὴν τρικυμίαν, πλησιάζουσα ἐπὶ τοσούτῳ τὴν αὐλὴν, ἠδύναντο νὰ ἦνε ἐπικίνδυνοι εἰς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Νίκωνος· — συνέβησαν νέαι δυσαρέσκειαι. Αἴφνης ἀνοιχθέντος, ἐν τῇ πατριαρχικῇ αὐλῇ, τοῦ μυστικοῦ ἀρχείου αὐτοῦ, ὁ Νίκων παρεπονέθη πικρῶς γράφων πρὸς τὸν Τσάρον, διὰ τὴν παραβίασιν τῶν ἀπορρήτων, οὐ μόνον τῶν ἰδιαιτέρων καὶ τῶν τοῦ Κράτους, παρ' αὐτῷ διαφυλαττομένων, ἀλλὰ καὶ ἐκείνων, ἅπερ παρακατέθηκαν αὐτῷ, ὡς Ἱεράρχῃ, τὰ πνευματικὰ αὐτοῦ τέκνα, πρὸς ἐλάφρωσιν τῆς συνειδήσεως. Ἀπέδιδε δὲ τὴν πρᾶξιν ταύτην εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ ἐξαφανίσωσιν ἅπασας τὰς πρὸς αὐτὸν ἀνακτορικὰς ἐπιστολὰς, εἰς ἃς προσηγορεύετο Μέγας Κύριος, καὶ ἐπιμαρτυρῶν, ὅτι πάντοτε ἀπεποιήθη τὸν ὑπερήφανον ἐκεῖνον καὶ ἀπρεπῆ εἰς αὐτὸν τίτλον, παρεκάλει περὶ τῆς καταπαύσεως τῆς Βασιλικῆς ὀργῆς. Μετά τινα καιρὸν ἡ αὐθαιρεσία τοῦ Μητροπολίτου Πιτιρίμου, ὅστις ἐπενέβη εἰς ὅλα τὰ τοῦ Πατριάρχου δικαιώματα καὶ ἐξετέλεσε καὶ ὡς τοιοῦτος τὴν τελετὴν τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων, περιοδεύσας ἐπὶ ὄνου κύκλῳ τῆς πόλεως, ἐτάραξε πάλιν τὸν

Νίκωνα· ὅθεν μὴ δυνάμενος εἰσέτι ν' ἀποσυνεθίσῃ τὴν ἰδέαν τῆς Πατριαρχίας, καὶ ἰδὼν ἤδη καὶ τὸν τοποτηρητὴν προσωπικὸν αὐτοῦ ἐχθρὸν, ἀπῆλθε πορρωτέρω τῆς πρωτευούσης παρὰ τὴν Λευκὴν θάλασσαν, εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Σταυροῦ, ἔνθα διήγυσε πλέον τοῦ ἔτους εἰς ἐρημικοὺς μόχθους.

Ἐν τοσούτῳ ἀδύνατον ἦτο νὰ μένωσιν ἐν τοιαύτῃ ἀταξίᾳ τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα. Ὅθεν ὁ Ἀλέξιος Μιχαηλίδης συνεκάλεσεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τὴν σύνοδον τῶν Ῥώσσων καὶ τῶν παρατυχόντων Ἑλλήνων Ἐπισκόπων, ἵνα κρίνωσι περὶ τῶν πράξεων τοῦ Πατριάρχου· ἐν δὲ τῷ μεταξὺ ἐξαπέστειλε πρὸς τὸν Νίκωνα, εἰς τὴν Λευκὴν θάλασσαν, τὸν Στόλνικον (1) Πούσκινον, ἵνα ζητήσῃ τὴν τελείαν αὐτοῦ ἀπόφασιν πρὸς ἐκλογὴν ἄλλου Πατριάρχου. Ὁ δὲ, εἰ καὶ ἐπιμένων εἰς τὴν ἀποποίησιν αὐτοῦ, ἐφοβεῖτο ὅμως τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐχθρευομένου αὐτὸν διαδόχου, καὶ μὴ ἐνδίδων εἰς τὸ νὰ προβῶσιν εἰς τὴν ἐκλογὴν καὶ χειροτόνησιν, περιεποιεῖτο εἰς ἑαυτὸν τὸ δικαίωμα τοῦτο ἀποκλειστικῶς. Ἐγίνωσκε σαφῶς τοὺς δικαστὰς αὐτοῦ, διότι εἰς τὴν σύνοδον ἀνεφάνη πληρέστατα ἡ ἀπέχθεια, ἣν πρὸς αὐτὸν ἔτρεφον. Ὁ μὲν Μητροπολίτης Κρουτίτσκης ἐσπούδαζε ν' ἀποδείξῃ διὰ πολλῶν μαρτυριῶν, ὅτι ὁ Πατριάρχης, μὴ περάνας τὴν λειτουργίαν, ἀφῆκε τὸν θρόνον ὁμώσας νὰ μὴ ἐπανέλθῃ ποτέ· εἰς ταῦτα δὲ ἀντετάττετο ἡ μαρτυρία τοῦ Μητροπολίτου Σερβίας Μιχαὴλ καὶ τῶν ἄλλων, οἵτινες δὲν ἤκουσαν τὸν ὅρκον. Καὶ αὐτοὶ οἱ παρεπιδημοῦντες Ἕλληνες ἠγέρθησαν κατὰ τοῦ Νίκωνος, καὶ ὁ Κύριλλος, Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου, ἐβεβαίου ὅτι, διὰ τὸ πταῖσμα αὐτοῦ, ἔπρεπε νὰ στερηθῇ πάντων τῶν παρὰ τοῦ Ἄνακτος αὐτῷ δωρηθέντων κτημάτων, καὶ ὅτι δὲν εἶνε πρέπον νὰ δίδωνται μοναστήρια ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῶν χάριν ἀναπαύσεως ἀναχωρούντων Ἀρχιερέων, εἰ καὶ διατηρουμένης τῆς τάξεως ταύτης παρὰ τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ· καὶ ἕτερός τις ἐκ τῶν Ἑλλή-

(1) Σ. τοῦ Μ. Βαθμὸς αὐλικοῦ μεγιστᾶνος.

νων κατέκρινε τὸν Νίκωνα ἐπὶ αὐθαδείᾳ ὁμοίᾳ τῆς τοῦ Ἀ-
μάν. Ἅπαντες δὲ ἦσαν σύμφωνοι, οὐ μόνον πρὸς τὴν καθαί-
ρεσιν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ
αὐτῆς τῆς Ἀρχιερατικῆς αὐτοῦ ἀξίας, διότι αὐθορμήτως
κατέλιπε τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ, καὶ ἐσπούδαζον νὰ ὑποστηρίξωσι
τοῦτο δι' ἐπιχειρημάτων ἐξαγομένων ἐκ τῶν συνοδικῶν κανό-
νων. Δύω δὲ μόνον εὔγλωττοι ὑπερασπισταὶ ἠγόρευσαν εἰς τὴν
σύνοδον ὑπὲρ τοῦ Νίκωνος· ὁ μὲν ἦτο ὁ πεπαιδευμένος ἱερομόναχος
τῆς Πετσέρσκης Ἐπιφάνειος Σλαβενέτσκης, ὁ γράψας πάσας
ἐκείνας τὰς συνοδικὰς πράξεις, ὅστις ἀπεφάνθη, ὅτι δὲν εὗρέ τι εἰς
τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας τὸ στερεῖν τῆς ἱερωσύνης τὸν
ἀποσπασθέντα Ἐπίσκοπον, ὁ δ' ἕτερος, ἦτο ὁ Ἀρχιμανδρίτης
Πολότσκης Ἰγνάτιος, ὅστις, ἐναντίον τῆς συνοδικῆς ἀποφάσεως
περὶ ἐκλογῆς νέου Πατριάρχου, ἐπέμενεν εἰς τὸ ὅτι οἱ Ῥῶσσοι
Ἐπίσκοποι δὲν ἔχουσι τὸ κῦρος νὰ δικάσωσι τὸν Ἀρχιποίμενα
αὐτῶν, ἄνευ τῆς συμμετοχῆς τῶν Ἀνατολικῶν Πατριαρχῶν,
καὶ ἡ φωνὴ αὐτοῦ εἰσέδυσεν εἰς τὴν πραεῖαν καρδίαν τοῦ Τσά-
ρου, μὴ θέλοντος ν' ἀναλάβῃ τὴν εὐθύνην τῆς καταδίκης τοῦ
Νίκωνος.

Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τόσων ταραχωδῶν περιστάσεων, ἀφίχθη εἰς
τὴν πρωτεύουσαν ὁ πρώην Μητροπολίτης Γάζης Παΐσιος Λιγα-
ρίδης, ἐπὶ μακρὸν χρόνον περιπλανώμενος ἄνευ ἐπαρχίας εἰς
τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἰταλίαν, ὃν πρὸ τριῶν ἐτῶν προσεκάλε-
σεν ἐκ τῆς Μολδαυίας αὐτὸς ὁ Πατριάρχης Νίκων, μὴ προϊ-
δὼν, ὅτι ἐν αὐτῷ θέλει εὑρεῖν κάκιστον ἐχθρόν. — Ὁ Παΐσιος
ἔφερε συστατικὸν γράμμα τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπό-
λεως Παρθενίου, ὡς γνωρίζων τὰ ἐκκλησιαστικὰ τυπικὰ καὶ
ἱκανὸς ν' ἀνακρίνῃ τὴν διαγωγὴν τοῦ Νίκωνος. — Ὁ Λιγαρίδης
οὗτος ἀξιωθεὶς ὑποδοχῆς εὐμενοῦς παρὰ τοῦ Ἄνακτος καὶ τῶν
Βοϊάρων, ἔκλινε πρὸς τὸ μέρος τῶν ἐναντίων τοῦ Νίκωνος, καὶ
ἔγεινε πρόεδρος τῆς μακροχρονίου συνόδου, τῆς διοικησάσης
τὴν Ἐκκλησίαν ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ Πατριάρχου.

Ὁ Νίκων, ἐπανελθὼν καὶ αὖθις ἐκ τοῦ μοναστηρίου τοῦ Σταυροῦ εἰς τὴν Βοσκρεσένσκην, ἵνα ἐκ τοῦ ἐγγυτέρου παρατηρῇ τὰς πράξεις τῆς συνόδου, ἐχάρη κατὰ πρῶτον ἐπὶ τῇ ἀφίξει τοῦ Παΐσίου, ἄλλοτε παρ' αὐτοῦ περιποιηθέντος, καὶ εἰς τὸ πρὸς αὐτὸν παραπονητικὸν γράμμα ἐξέθεσε πάσας αὐτοῦ τὰς θλίψεις, ἀλλὰ ταχέως εἶδε τὴν ἀπάτην αὐτοῦ. Τότε ἀπετάνθη μετὰ ὁμοίου γράμματος πρὸς τὸν νέον Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως *Διονύσιον*, ἀδελφικῶς ἐξιστορῶν πάσας τὰς ἑαυτοῦ πράξεις, ἀπ' ἀρχῆς τῆς διοικήσεως αὐτοῦ, καὶ πάσας τὰς ἀδικίας ἃς ὑπέστη· ἀλλὰ τὸ γράμμα συλληφθὲν, ἐχρησίμευσεν ἔτι μᾶλλον πρὸς καταδίκην αὐτοῦ. Εἷς ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων ἐχθρῶν τοῦ Πατριάρχου, ὁ Βοϊάρος Στρέσχνεφ, μετὰ σκοποῦ ἀπέτεινε πρὸς τὸν Παΐσιον μέχρι τῶν τριάκοντα ἐρωτήσεων, ἀναφερομένων εἰς τὴν διαγωγὴν τοῦ Νίκωνος· ὁ δὲ Αιγαρίδης ἔγραψεν ἐπ' αὐτῶν τὰς κανονικὰς ἀπαντήσεις πρὸς καταδίκην αὐτοῦ. Τότε ὁ Νίκων ἀδημονήσας, ἔγραψε καὶ αὐτὸς ἐκτεταμένην ἀπολογίαν εἰς τὰς ἐρωτήσεις καὶ τὰς ἀπαντήσεις ἑκατέρων, εἰς ἣν, μετὰ βαθείας γνώσεως τῆς ἱερᾶς γραφῆς, ἐξερράσθη καὶ ὅλος ὁ βρασμὸς τῆς θυμοειδοῦς αὐτοῦ ψυχῆς.— Ἐν τοσούτῳ ὁ Παΐσιος, ἐνασχολούμενος εἰς πάσας τὰς τοῦ Τσάρου καὶ τῆς συνόδου πρὸς τοὺς Ἀνατολικοὺς Πατριάρχας ἀνταποκρίσεις, ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς εἰκοσιπέντε, ὁμοίας τῶν ἄνω, ἐρωτήσεις, περὶ τῆς ἐξουσίας τοῦ Ἄνακτος καὶ τοῦ Πατριάρχου, καὶ περὶ τῆς διαγωγῆς καὶ τῆς δίκης τοῦ Νίκωνος, μὴ ἀναφέρων τοῦτον κατ' ὄνομα, ἀλλὰ μόνον προτείνων περιστάσεις τινὰς, ἵνα αὐτοὶ ἀποφασίσωσι· κατ' αὐτὸ δὲ τὸ πνεῦμα τῶν ἐρωτήσεων τούτων, αἱ ἀπαντήσεις τῶν τεσσάρων Πατριαρχῶν, ζητηθεῖσαι διὰ τοῦ Γραμματέως τοῦ Τσάρου εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἦσαν ἅπασαι συμφέρουσαι εἰς τὴν Σύνοδον. — Εἷς μόνος, ὁ Ἱεροσολύμων *Νεκτάριος*, καὶ τοι ὑπογραφεὶς ἐπὶ τοῦ κοινοῦ πτυχίου, παρεκάλεσεν ὅμως τὸν Τσάρον, διὰ χωριστοῦ ἐγγράφου, νὰ ἐνθυμηθῇ τὰς πρώτας ὑπηρεσίας τοῦ Νίκωνος, καὶ μεγαλοθύμως νὰ ἐ-

παναγάγη αὐτὸν ἐπὶ τοῦ Ἱεραρχικοῦ θρόνου, πρὸς κατάπαυσιν πάσης διχονοίας καὶ παντὸς σκανδάλου.

Ἀληθῶς, μέγα ἦτο τὸ σκάνδαλον εἰς τὴν Ῥωσσικὴν Ἐκκλησίαν, ἕνεκα τῆς μακροχρονίου ταύτης διχονοίας, καὶ ἔχαιρον διὰ τοῦτο οἱ ἀπὸ τῆς Ὀρθοδοξίας ἀποσπασθέντες. Ἐξ ἑνὸς μὲν ὁ Παΐσιος καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἐχθροὶ τοῦ Νίκωνος, ἐνεργοῦντες αὐθαιρέτως καὶ χαριζόμενοι εἰς τοὺς Βογάρους, ὡς πρός τε τὴν ἐκλογὴν τῶν Ἐπισκόπων καὶ τὰ ἐκκλησιαστικά, ὀλιγώτερον ἐφρόντιζον περὶ τοῦ συμφέροντος τῆς Ἐκκλησίας, ἢ περὶ τῆς ἐντελοῦς πτώσεως τοῦ Νίκωνος, καὶ ἐσώρευον ἐπ' αὐτὸν πᾶσαν κατηγορίαν καὶ πικρίαν, διότι προέβησαν τόσον, ὥστε δὲν ἠδύναντο νὰ ὑποχωρήσωσιν· ἐν τούτοις δέ, καὶ οἱ ψευδοδιδάσκαλοι Λάζαρος, Ἀββακοὺμ, Νικήτας, ὁ μοναχὸς Καπίτων καὶ ἄλλοι, ὠφελούμενοι ἐκ τῆς πτώσεως τοῦ Νίκωνος, διέδιδον τὰς ἐπεξηγήσεις αὐτῶν, ὅτι δῆθεν ὁ Νίκων δικάζεται ἐπὶ αἱρέσει καὶ νοθεύσει τῶν βίβλων. Ἐξ ἄλλου δὲ, αὐτὸς ὁ Νίκων, ἐξασθενῶν ἑαυτὸν διὰ νηστείας καὶ προσευχῆς ἐντὸς σκήτης ἐρήμου, ἐργαζόμενος ὡς ἁπλοῦς τέκτων εἰς τὴν ἀνέγερσιν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Τάφου, ἔμενεν ἀκαταδάμαστος κατὰ τὸ πνεῦμα. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη κατάστασις τῆς πασχούσης ψυχῆς αὐτοῦ ἦτο ὀδυνηρά. Πληττόμενος ἐνδομύχως ὑπὸ παντὸς λυπηροῦ, ἀκαταπαύστως ἐξήρχετο ἐκ τῶν πρεπόντων ὅρων τοῦ ἱεραρχικοῦ χαρακτῆρος· δὲν ἐφείδετο τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, οὐδὲ λαλῶν οὐδὲ γράφων, ἀλλὰ παρέδιδεν αὐτοὺς εἰς τὸ ἀνάθεμα, διὰ τὰς ἀδικίας καὶ τὴν ἁφαίρεσιν τῶν μοναστηριακῶν κτημάτων οὕτως, ὥστε ὑπέκυψεν εἰς κατηγορίαν, καίτοι ὅλως ἀνυπόστατον, ὅτι δῆθεν καταρράσθη τοῦ Τσάρου, ἐν ᾧ μόνος πρὸς ὃν δὲν ἔτρεφεν ἔχθραν ὁ Νίκων, ἦτο αὐτός. Διὸ καὶ γνωρίζων τὰς ῥαδιουργίας τῶν μεγιστάνων, μόνον πρὸς αὐτὸν παρεπονεῖτο εἴτε δι' ἐπιστολῶν, εἴτε δι' ἀνθρώπων ἐμπεπιστευμένων, καὶ ὁ μεγαλόψυχος Ἄναξ, ἐνθυμούμενος τὴν πρώτην ἀγάπην, μόνος ἐπάλαιε πρὸς τοὺς πολυαρίθμους ἐχθροὺς τοῦ Πατριάρχου, μὴ παραδίδων αὐτὸν

εἰς τὴν κακίαν αὐτῶν, καὶ ἀπέστελλε διηνεκῶς ἐλέη εἰς τὴν τῆς Βοσκρεσένσκης μονήν. Ἐπὶ τέλους, πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης, ἠναγκάσθη νὰ προσκαλέσῃ εἰς τὴν δίκην τοὺς Ἀνατολικοὺς Πατριάρχας, καὶ ἐξαπέστειλε προσκλητήρια γράμματα πρὸς τοὺς τέσσαρας Οἰκουμενικοὺς θρόνους.

Ἐν τούτοις εὑρέθη, μεταξὺ τοσούτων αὐλικῶν ἐχθρευόντων τὸν Νίκωνα, εἷς ἄνθρωπος, φίλος αὐτοῦ, Βοϊάρος τις Νικήτας Ζιούζην καλούμενος. Οὗτος,πονῶν διὰ τὰ ὀλέθρια ἀποτελέσματα τῆς πολυχρονίου διχονοίας, καὶ ἀκούων ἀενάως παρὰ τῶν περὶ τὸν Τσάρον, ὅτι μεγάλως θλίβεται ἡ ἀγαθὴ καρδία αὐτοῦ διὰ τὴν τοσαύτην ἐπιμονὴν τοῦ Πατριάρχου, καὶ ὅτι τάχα ἐπεθύμει τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ, ἵνα συσκεφθῶσι περὶ τῶν Πολωνικῶν πραγμάτων, ἕνεκα μάλιστα τῆς ποτὲ ἀμοιβαίας αὐτῶν περὶ φιλίας ὑποσχέσεως, ὁ ἀπρόσεκτος Βοϊάρος ἀπεφάσισε νὰ ἐνεργήσῃ κατὰ τὰ ἁπλῶς ᾀδόμενα· ἔγραψε λοιπὸν πρὸς τὸν Νίκωνα, ἵνα αἴφνης ἔλθῃ εἰς Μόσχαν, κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Πέτρου τοῦ θαυματουργοῦ, εἰς τὸ Καθολικὸν τῆς Κοιμήσεως εἰς τὸν ὄρθρον, καὶ ἵνα φθάσας, προσκαλέσῃ τὸν Τσάρον κατὰ τὴν συνήθειαν εἰς τὴν προσευχὴν, ὡσανεὶ μὴ ὑπῆρχε μεταξὺ αὐτῶν δυσαρέσκειά τις καὶ ὅτι οὕτω τὸ παρελθὸν θέλει παραδοθῆν εἰς τὴν λήθην. Δύω παρομοίας ἐπιστολὰς λαβὼν ὁ Ἱεράρχης, ἐδίστασεν· ἀλλ᾽ ἡ περιποιητικὴ ὑποδοχὴ ἥτις ἐγένετο πρὸς τὸν Ἀρχιμανδρίτην τῆς Βοσκρεσένσκης, σταλέντα παρ᾽ αὐτοῦ εἰς τὸ τοῦ Ἁγίου Σάββα μοναστήριον πρὸς τὸν Ἄνακτα, ἐκλόνησε τὸν Νίκωνα· ἐπὶ τέλους, αὐτὸ τὸ ὄνειρον, ὅπερ εἶδεν εἰς τὴν ἔρημον σκήτην, καθ᾽ ὃ ἐφάνη αὐτῷ, ὅτι ἡ χορία τῶν προκεκοιμημένων Ἱεραρχῶν, ἀνεσταμένη ἐκ τῶν τάφων αὐτῶν, ἐν τῷ ναῷ τῆς Κοιμήσεως, κατὰ πρόσκλησιν τοῦ θαυματουργοῦ Ἰωνᾶ τείνει αὐτῷ χεῖρα πρὸς δευτέραν ἀνάβασιν αὐτοῦ, ἐθάῤῥυνεν αὐτὸν ν᾽ ἀποφασίσῃ.

Εἰσῆλθε λοιπὸν κρυφίως, τὴν νύκτα, εἰς τὴν πόλιν, μετὰ τῆς ἀδελφότητος τῆς Βοσκρεσένσκης μονῆς, κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ

Μητροπολίτου Πέτρου, μετὰ δὲ πομπῆς, εἰς τὸν ναὸν τῆς Κοιμήσεως, καὶ, ἀσπασθεὶς τὰ ἅγια λείψανα καὶ τὰς εἰκόνας, ἐστάθη εἰς τὸν Πατριαρχικὸν τόπον, μετὰ τῆς ἄλλοτε παρ' αὐτοῦ ἀποτεθείσης βακτηρίας τοῦ θαυματουργοῦ. Ὁ ἀγαθὸς γέρων Ἰωνᾶς, Μητροπολίτης Ῥωστοβίου, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἀπομακρύνσεως τοῦ Πιτιρίμου εἰς Νοβογόροδον, τοποτηρητὴς ὢν, καὶ πτοηθεὶς ἐκ τῆς αἰφνηδίας παρουσίας τοῦ Πατριάρχου, προσῆλθε πρὸς αὐτὸν ἵνα λάβῃ τὴν εὐλογίαν μεθ' ὅλων τῶν τοῦ Καθολικοῦ, ἐστάλη δ' οὗτος εἰς τ' Ἀνάκτορα κομίζων τὴν εἴδησιν περὶ τῆς ἀφίξεως τοῦ Νίκωνος, ἐπανελθόντος ὡς μετὰ χρονίαν τινὰ περιήγησιν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτοῦ ἐπαρχίαν, καὶ προσεκάλεσεν εἰς τὸν ναὸν τὸν Ἄνακτα διὰ τὴν εὐλογίαν καὶ προσευχήν.

Οὐχὶ ὀλιγώτερον τοῦ Μητροπολίτου Ἰωνᾶ ἐταράχθη ὁ Ἄναξ ἀκούων, βήματά τινα μακρὰν τοῦ Καθολικοῦ, τὸν ὄρθρον ἐν τῇ ἀνακτορικῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ, ἀπορῶν, ἔστειλε νὰ ἔλθωσιν οἱ περὶ ἑαυτὸν Βοϊάροι καὶ αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἀρχαί. Ἡ στιγμὴ ἦτο κρίσιμος, διότι ἀπ' αὐτῆς ἐκρέματο, ἢ ἡ πτῶσις αὐτῶν, ἢ ἡ τελειωτικὴ καθαίρεσις τοῦ Νίκωνος. — Οὗτοι ἔπεισαν τὸν Τσάρον νὰ μὴ δεχθῇ τὸν Πατριάρχην, ἀλλὰ νὰ λάβωσι μόνον παρ' αὐτοῦ τὸ γράμμα εἰς ὃ περιέγραφε τὸ ὄνειρον· διὸ, οἱ Δοῦκες Ὀδοεύσκης καὶ Δολγορούκης, μετὰ τοῦ Μητροπολίτου Παύλου, ἦλθον εἰς τὸ Καθολικὸν, ἵνα δηλώσωσι πρὸς αὐτὸν τὴν θέλησιν τοῦ Τσάρου, ἤτοι νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ μοναστήριον τῆς Βοσκρεσένσκης, ἀναμένων ἐκεῖ τὴν κρίσιν τῶν Οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν.

Ἐταράχθη δὲ καὶ ὁ Νίκων, ὅστις ὑπέθετεν, ὅτι διὰ τῆς αἰφνηδίας αὐτοῦ ἐμφανίσεως ἐξεπλήρου τὴν κρυπτὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Ἄνακτος· δι' ὃ καὶ μόλις ἠδύνατο νὰ πιστεύσῃ τὰ ὅσα ἤκουε, καὶ ὑπώπτευσε περὶ τῆς πανουργίας τῶν ἐχθρῶν. Ἐξῆλθε μὲν ἐκ τοῦ Καθολικοῦ, ἀλλ' ἔλαβε μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὴν βακτηρίαν τοῦ θαυματουργοῦ, πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι οὐχὶ

μεθ' ὅρκου ἀποποιηθεὶς ἀφῆκεν ἄλλοτε τὸν θρόνον αὐτοῦ. Ἀναγγελθέντων τούτων τῷ Ἄνακτι, ἐξαπέστειλεν οὗτος κατόπιν αὐτοῦ, εἰς τὴν πολίχνην Τσέρνεβον, ἵν' ἀφαιρέσωσι τὴν βακτηρίαν καὶ ἐρωτήσωσι περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ. Ὁ Νίκων ἠρνήθη νὰ ἐγχειρίσῃ τὴν ῥάβδον εἰς τὸν Μητροπολίτην Κρουτίτσκης Παῦλον καὶ τὸν τοῦ Τσοῦδοφ Ἀρχιμανδρίτην Ἰωακεὶμ, ὡς εἰς ἀνθρώπους ἐναντίους αὐτοῦ, ἀλλ' ἀπέστειλεν αὐτὴν, διὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ Ἀρχιμανδρίτου, κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὸν Τσάρον, μετὰ τῶν προσκλητηρίων ἐπιστολῶν τοῦ Βοϊάρου Ζιουζίνου, ὅστις διὰ τοῦτο ἐξωρίσθη εἰς τὴν Καζάνην.

Ἐν τούτοις ὁ Νίκων, βλέπων καθαρῶς, ὅτι περὶ ἑαυτοῦ τὰ πάντα ἐτελεύτησαν καὶ ὅτι δὲν ἔχει πλέον ἐλπίδα πρὸς εἰρήνευσιν, ἐδήλωσε πρὸς αὐτοὺς τούτους τοὺς ἀπεσταλμένους τὴν συναίνεσιν αὐτοῦ εἰς ἐκλογὴν νέου Πατριάρχου, ἐπὶ συμφωνίᾳ τοῦ νὰ διατηρηθῶσιν εἰς αὐτὸν αἱ τρεῖς αὐτοῦ μοναὶ μετὰ τῶν κτημάτων, εἰς ὧν τὴν διοίκησιν νὰ μὴ ἀναμιγνύωνται οἱ ἐπαρχιακοὶ Ἀρχιερεῖς, οὔτ' ἐπίσης εἰς τὸν διορισμὸν τῶν ἱερουργῶν τῶν μοναστηρίων τούτων, καὶ τῶν ἐκκλησιῶν τῶν ἐξ αὐτῶν ἐξαρτωμένων, αὐτὸς δὲ νὰ διατηρήσῃ τὸν τίτλον τοῦ Πατριάρχου καὶ τὰ δευτερεῖα εἰς τὰς συνόδους, ἔχων ἐλευθέραν τὴν εἴσοδον πρὸς τὸν Τσάρον καὶ τὴν συγκοινωνίαν μετὰ τῶν ἐπιθυμούντων νὰ ἐπισκέπτωνται αὐτόν. Ὑπέσχετο σὺν τούτοις νὰ λύσῃ ἀπὸ τὰς ἀρὰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ πάντας, ὅσους ὑπέβαλεν ὑπ' αὐτὰς ἐν τῇ ὀργῇ αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ σύνοδος, σκεφθεῖσα περὶ τῶν προτάσεων τοῦ Νίκωνος, ἀπεποιήθη ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἐξουσίας τοῦ νέου Πατριάρχου, καὶ τὸ νὰ συγχωρηθῇ αὐτῷ ἡ ἐλευθέρα χειροτονία εἰς τὰς μονὰς αὐτοῦ, ἄνευ τῆς Ἐπισκοπικῆς ἀδείας· ἀπήτησε πρὸς τούτοις ν' ἀποδώσῃ τὰ κτήματα, τὰ παρ' αὐτοῦ ἐξ ἄλλων μερῶν εἰς τὴν τῆς Βοσκρεσένσκης νέαν μονὴν προσγραφέντα· ἀφήρεσε καὶ τὴν πομπώδη προσηγορίαν τῆς Βοσκρεσένσκης «νέας Ἱερουσαλὴμ», καὶ τέλος περιώρισε τὰς εἰς τὴν πρω-

τεύουσαν μεταβάσεις τοῦ Νίκωνος. Συγχρόνως, ἡ σύνοδος ἐπέβαλεν ἐπιτίμιον εἰς τὸν Μητροπολίτην Ῥωστοβίου Ἰωνᾶν, τολμήσαντα νὰ αἰτήσῃ εὐλογίαν ὑπὸ τοῦ Νίκωνος ἐν τῷ ναῷ τῆς Κοιμήσεως, καὶ διώρισεν ἀντ' αὐτοῦ τοποτηρητὴν τὸν Κρουτίτσκης Παῦλον. Ὅτε δὲ ἦλθεν ἡ εἴδησις περὶ τῆς πρὸς τὴν Ῥωσσίαν πορείας τῶν Πατριαρχῶν *Παϊσίου* Ἀλεξανδρείας καὶ *Μαχαρίου* Ἀντιοχείας, τότε πάντες οἱ Ἀρχιερεῖς, οἱ συνελθόντες εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ ἅπας ὁ Κλῆρος, οἱ θορυβηθέντες ἐκ τῶν παρεξηγήσεων, ἃς διέδιδον οἱ κακόβουλοι περὶ τῆς μὴ ὀρθοδοξίας τῶν Πατριαρχῶν τῶν κακουμένων ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων, καὶ περὶ τῆς μὴ ἀκριβείας τῶν Ἑλληνικῶν ἱερουργικῶν βίβλων, ὁμοφώνως ὤμοσαν ὅτι ἀναγνωρίζουσιν ὀρθοδόξους καὶ τοὺς ἱεράρχας καὶ τὰς βίβλους.

Ἦλθε λοιπὸν ὁ καιρὸς τῆς λύσεως τῶν ὀκταετῶν στάσεων τῶν ταραξασῶν τὴν Ῥωσσικὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ ἰσχυρὸν πρόσωπον τοῦ Νίκωνος, πρὸς ὃ, ἐπὶ εἰκοσαετίαν, προσηλοῦτο ἡ γενικὴ προσοχὴ, καὶ ὅπερ ἔπρεπε νὰ καταβῇ ἐκ τοῦ πολυκρότου αὐτοῦ σταδίου. — Ἦλθον ἐκ τῆς Ἀνατολῆς οἱ Οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι, οὓς προϋπήντησαν καὶ ὑπεδέχθησαν μετὰ τιμῶν καθ' ὅλην αὐτῶν τὴν ὁδόν· καὶ πρὸς μὲν ὑποδοχὴν αὐτῶν, ἔμεινεν ἐν Ἀστραχανίῳ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἰωσήφ· πάντες δὲ οἱ λοιποὶ, μετὰ τῶν Ἑλλήνων Ἀρχιερέων, τῶν ἐν Μόσχᾳ διαμενόντων, ἢ τῶν περιηγουμένων μετὰ τῶν Πατριαρχῶν, καὶ μετὰ τῶν πρωτοβάθμων ἀρχιμανδριτῶν καὶ ἡγουμένων ἡμῶν καὶ τῶν τῆς Ἀνατολῆς, συνέστησαν εἰς τὰ ἐν Κρεμλίῳ ἀνάκτορα λαμπρὰν σύνοδον, ὁποίαν οὐδέποτ' ἄλλοτε εἶδεν ἡ Ῥωσσικὴ Ἐκκλησία. — Ἐκτὸς τῶν δύω Πατριαρχῶν, καὶ ἀκολούθως καὶ τοῦ τρίτου τῆς Μόσχας, συνεδρίαζον τέσσαρες μητροπολῖται ἡμῶν· ὁ Νοβογορόδου Πιτίριμος, ὁ Καζάνης Λαυρέντιος, ὁ Ῥωστοβίου Ἰωνᾶς καὶ ὁ Κρουτίτσκης Παῦλος, καὶ ἓξ Ἕλληνες, ὁ Νικέας, ὁ Ἀμασίας, ὁ Ἰκονίου, ὁ Τραπεζοῦντος, ὁ Βάρνης καὶ ὁ Χίου, εἷς ἐκ τῆς Γεωργίας καὶ εἷς ἕτε-

ρος ἐκ τῆς Σερβίας· ὁ δὲ Γάζης Παΐσιος ἀπέκλινε, φοβούμενος μὴ ἐλεγχθῇ ὡς δραπέτης τῆς Παλαιστίνης, καὶ ἡ ἔλεγξις ἐγένετο, εἰ καὶ βραδύτερον διὰ γράμματος τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Νεκταρίου πρὸς τὸν Τσάρον. Οἱ τοῦ Σινᾶ καὶ τῆς Βλαχίας Ἀρχιεπίσκοποι προσεκολλήθησαν ἐπίσης πρὸς τοῖς ἓξ Ῥώσσοις Ἀρχιεπισκόποις, ἤτοι τῷ Βολογόδου Συμεῶνι, πράῳ φίλῳ τοῦ Νίκωνος, τῷ Σμολένσκης Φιλαρέτῳ, τῷ Σουσδάλης Στεφάνῳ, τῷ Ῥιαζάνης Ἰλαρίωνι, σκληρῷ ἐλεγκτῇ τοῦ Πατριάρχου, τῷ Τβέρης Ἰωσὴφ καὶ τῷ Πισκόβης Ἀρσενίῳ. Ἦσαν δὲ καὶ πέντε Ἐπίσκοποι· ὁ Κολόμνης Μισαὴλ, διάδοχος τοῦ καθαιρεθέντος Παύλου, ὁ Βιάτκης Ἀλέξανδρος, ὁ Σλαβωνοσερβίας Ἰωακεὶμ, καὶ δύω τῶν νεωστὶ ἐκ τῶν Πολωνικῶν ἐπαρχιῶν προστεθέντων, ὁ Λάζαρος Βαράνοβιτς, εὔγλωττος καὶ ἐνάρετος ποιμὴν Τσερνιγόβου, καὶ ὁ Μιστισλάβης Μεθόδιος, ἐκ τῶν ἐχθρῶν καὶ οὗτος τοῦ Νίκωνος· Ἀρχιμανδρῖται δὲ, ἡγούμενοι καὶ πρωθιερεῖς, παρῆσαν εἰς τὴν σύνοδον πλέον τῶν πεντήκοντα, μὴ λογιζομένων τῶν μοναχῶν καὶ λοιπῶν κληρικῶν.

Ὁ Νίκων, προσκληθεὶς ἐπισήμως ἐκ τῆς μονῆς τῆς Βοσκρεσένσκης ἐνώπιον τοιαύτης συνόδου, ἦλθεν ὡς εἰς θάνατον, λαβὼν τὰ ἅγια δῶρα καὶ τὸ εὐχέλαιον, ὡς προαισθανθεὶς τὴν πικρὰν αὐτοῦ τύχην. Ἐν τῇ πολίχνῃ Τσερνέβῳ ἤκουσε τὴν τρίτην πρόσκλησιν, καὶ ἐστάθη εἰς τὸ μετόχιον τῆς πόλεως Κηταΐας περιστοιχούμενον ὑπὸ φυλάκων. Οὐχὶ δὲ ἄλλως πως, εἰμὴ ὡς ἀνῆκεν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Πατριάρχου, δηλαδὴ μετὰ σταυροῦ προπορευομένου ἐνεφανίσθη αὐτὸς ἐνώπιον τῆς συνόδου τῆς ἐν τοῖς θαλάμοις τοῦ Τσάρου, καὶ μὴ ἰδὼν προητοιμασμένην ἑαυτῷ θέσιν, ὁμοίαν ταῖς τῶν Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς, δὲν ἐκάθισεν, ἀλλ' ἱστάμενος ἤκουσεν ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ τοῦ Ἄνακτος τὴν κατηγορίαν ἐπὶ ταῖς στάσεσιν, ἃς προὐξένησεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἐπὶ τῇ αὐθιρέτῳ ἀναχωρήσει καὶ τῇ ἰδιοτρόπῳ διαγωγῇ αὐτοῦ, ἐπὶ ὀκταετίαν. Δάκρυα ἔῤῥεον ἐκ τῶν

ὀφθαλφῶν τοῦ πράου Τσάρου ἐπὶ τῇ πικρᾷ κατηγορίᾳ κατ' ἀνθρώπου, ἄλλοτε τόσον πλησίον εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ, καὶ ἐδάκρυσε καὶ ἡ σύνοδος. Ἐπέπληξεν ἔτι ὁ Ἄναξ τὸν Νίκωνα, διὰ τὸ παραπονητικὸν γράμμα αὐτοῦ πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, καὶ διεμαρτύρετο ἐνώπιον πάντων, ὅτι οὐδεμίαν ἔτρεφε προσωπικὴν ἔχθραν κατὰ τοῦ Ἱεράρχου.

Ὁ Νίκων ἀπεκρίθη, ὅτι ἀπεμακρύνθη, ἀποφεύγων τὴν βασιλικὴν ὀργήν, καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν σκήτην, χωρὶς ὅμως νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ, ἣν οὐδόλως κατέλιπε δι' ὅρκου, ὡς συκοφαντοῦσιν αὐτὸν, ἀλλὰ μόνον ἵνα ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τῶν διενέξεων τῶν Βοϊάρων. Τὸ δὲ πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην γράμμα ἔγραψα, εἶπε, μυστικῶς ὡς πρὸς ἀδελφὸν, καὶ δὲν ἤλπιζον, ὅτι πρὸς κακὸν καὶ σκάνδαλον θέλουσι φανερώσειν αὐτό. Τότε ἠγέρθησαν κατ' αὐτοῦ οἱ κακοὶ κατήγοροι, ὁ Μητροπολίτης Κρουτίτσκης Παῦλος, ὁ Ῥιαζάνης Ἰλαρίων καὶ ὁ Μιστισλάβης Μεθόδιος, κατηγοροῦντες αὐτὸν ἐπὶ τῇ μεθ' ὅρκου παραιτήσει τοῦ θρόνου καὶ ἐπὶ τῇ αὐθαιρέτῳ καθαιρέσει τοῦ Παύλου Κολόμνης, καὶ ἐπὶ τῇ τραχείᾳ διαγωγῇ αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐκκλησιαστικούς· τότε καὶ αὐτὸς ὁ Νίκων παρεδόθη εἰς τὸν βρασμὸν τοῦ θυμοῦ διὰ σφοδρῶν ἀνταπαντήσεων.

Μετὰ μίαν ἡμέραν, προσκληθεὶς ἐκ δευτέρου εἰς τὴν σύνοδον, ἤκουσεν, ἐκτὸς τῶν πρώτων κατηγοριῶν, καὶ νεωτέρας· ὅτι δῆθεν ὡνόμαζε τὴν Ῥωσσικὴν Ἐκκλησίαν λατινίζουσαν, ἕνεκα τῆς προεδρείας τοῦ Παϊσίου Λιγαρίδου, δραπετεύσαντος ἐκ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Ἰταλίαν, καὶ λαλοῦντος πάντοτε τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, τὴν δὲ βίβλον νομοκάνονα, ὡς ἐκτετυπωμένην εἰς τὴν Δύσιν, καὶ ἕνεκα τούτου δὲν ἀνεγνώριζεν αὐτὴν ὀρθόδοξον. Καὶ ἀμφότεροι οἱ Πατριάρχαι πρὸς μαρτυρίαν τῆς καθαρότητος τῶν κανόνων αὐτῆς, ἠσπάσθησαν τὴν βίβλον ἐνώπιον ἁπάσης τῆς συνόδου. Τότε ὁ Τσάρος Ἀλέξιος Μιχαηλίδης, στραφεὶς πρὸς τοὺς Βοϊάρους αὐτοῦ, καὶ θεωρῶν αὐτοὺς σιωπῶντας, ἀπήτησε νέους ἐλέγχους κατὰ τοῦ Πατριάρχου.

Ἀλλ' εἷς μόνος ὁ Δοὺξ Δολγορούκης, ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ μέσου αὐτῶν μετὰ κατηγοριῶν, διότι ἕκαστος αὐτῶν εἶχεν ἐναντίον τοῦ Νίκωνος μόνον προσωπικὰ πάθη ἅπερ ἐφοβεῖτο νὰ φανερώσῃ· ὁ δὲ Πατριάρχης, ὠφελούμενος ἐκ τῆς σιωπῆς τῶν λοιπῶν, περιφρονητικῶς εἶπεν· «ὅτι διὰ λιθοβολίας δύνανται νὰ θανατώσωσιν αὐτὸν, οὐχὶ ὅμως διὰ λόγων, ἐὰν καὶ ἄλλα ἐννέα ἔτη συλλέξωσιν αὐτούς». Ἐν τοσούτῳ ἐξηκολούθει ἡ ἀνάγνωσις τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Νίκωνος πρὸς τὸν Πατριάρχην Διονύσιον μετ' ἐρωτήσεων ἐπὶ τῶν σκληρῶν ἐκφράσεων αὐτῆς. — Ἡ φιλόστοργος καρδία τοῦ Τσάρου δὲν ὑπέφερεν ὅμως τὴν λυπηρὰν ἐνώπιον αὐτοῦ ὀρθὴν στάσιν τοῦ πάλαι φίλου αὐτοῦ, ὁτὲ μὲν ἀπολογουμένου, ὁτὲ δὲ σιωπῶντος· ὅθεν, καταβὰς σιγαλῶς ἀπὸ τοῦ θρόνου καὶ πλησιάσας πρὸς τὸν Νίκωνα, ἔλαβε τὴν χεῖρα αὐτοῦ καὶ εἶπεν· «Ὦ! Ἁγιώτατε, τίνος ἕνεκεν προσέτριψάς μοι τοιοῦτον στίγμα, ἑτοιμαζόμενος νὰ παρουσιασθῇς ἐνώπιον τῆς συνόδου ὡς εἰς θάνατον; ἢ φρονεῖς ὅτι ἐλησμόνησα πάσας τὰς ὑπηρεσίας σου, τὰς εἰς ἐμὲ προσωπικῶς καὶ εἰς τὸν οἶκόν μου ἐν καιρῷ τῆς πανώλους ἀναδειχθείσας, καὶ τὴν προτέραν ἡμῶν ἀγάπην;»

Ἐπέπληξε δὲ αὐτὸν καὶ διὰ τὴν πρὸς τὸν Πατριάρχην Διονύσιον ἐπιστολὴν, δεικνύων ἐπιθυμίαν εἰρήνης· ἐπίσης καὶ ὁ Πατριάρχης ἀπεκρίθη αὐτῷ σιγαλῶς, ἐκθέτων εἰς αὐτὸν πάσας τὰς κατ' αὐτοῦ συνωμοσίας, ἀλλ' ἐζήτησε καὶ συγγνώμην διὰ τὴν ἀπόῤῥητον ἐπιστολὴν, ἀπροσέκτως φανερωθεῖσαν· μ' ὅλας δὲ τὰς εἰρηνικὰς Βασιλικὰς διαβεβαιώσεις, αἰσθανόμενος, ὅτι τὸ παρελθὸν αὐτοῦ εἶνε ἀνεπίστρεπτον, προεῖπεν ἔκτοτε τὴν πικρὰν αὐτοῦ καταδίκην. — Αὕτη ἦτο ἡ πρώτη αὐτῶν ἔντευξις καὶ ἡ πρώτη εἰλικρινὴς ὁμιλία μετὰ τὸν ἑπταετῆ χωρισμόν· ἐν ᾗ ἀμοιβαίως πρὸς ὀλίγην ὥραν ἐνεθερμάνθησαν αἱ καρδίαι ἀμφοτέρων. Ἀλλ' αὕτη ἦτο καὶ ἡ τελευταία αὐτῶν ἐν τῷ προσκαίρῳ τούτῳ βίῳ.

Παρῆλθεν ἑβδομὰς εἰς τὰ συνοδικὰ συμβούλια καὶ ἐξῆγον

ἄρθρα ἐκ τοῦ νομοκανόνος, σύμμορφα πρὸς τὰ διάφορα πταί-σματα τοῦ Νίκωνος, ὑπελόγιζον παραδείγματα ἐκ τῆς Βυζαν-τινῆς Ἐκκλησίας Πατριαρχῶν παραιτησάντων αὐτοθελήτως τὸν θρόνον ἀνεπιστρεπτὶ, καὶ ἄλλων πάλιν ἐπιστρεψάντων, καὶ τέλος ἐκείνων, ἀνθ' ὧν ἐξελέχθησαν ἄλλοι. Μία μόνη φωνὴ, ἡ τοῦ ἐπισκόπου Λαζάρου, ἤχησεν ὑπὲρ τοῦ Νίκωνος, εἰς ὃν ἤθελεν αὐτὸς νὰ διατηρήσῃ τὸ ἀξίωμα τοῦ Ἱεράρχου, ἀφαιρῶν τὴν πατριαρχίαν. Οἱ δὲ Ἀνατολικοὶ Πατριάρχαι ἔγραψαν γραφὰς πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν καὶ τὸν τῶν Ἱεροσολύμων, ζητοῦντες συγγνώμην, ὅτι μὴ εὑρόντες ἐν τῇ Μοσχοβικῇ πρωτευούσῃ οὔτ' αὐτοὺς οὔτε τοὺς τοποτηρητὰς αὐτῶν ἠναγκάσθησαν νὰ προσέλθωσιν εἰς τὴν δίκην τοῦ Νίκωνος. Τέλος προσεκλήθη οὗτος τὴν τρίτην φορὰν εἰς τὴν σύνοδον, οὐχὶ πλέον εἰς τοὺς βασιλικοὺς θαλάμους, διότι δὲν εἶχε δύναμιν νὰ συνεδριάσῃ ὁ ἀγαθόψυχος Ἀλέξιος Μιχαηλίδης κατὰ τὴν καταδίκην αὐτοῦ, ἀλλ' εἰς μικρὰν ἐκκλησίαν, ἐπὶ τῶν πυλῶν τῆς τοῦ Τσοῦδοφ μο-νῆς. — Ἀνέγνωσαν αὐτῷ τὰς κατηγορίας· ὅτι, κατεστασίασε τὸ Ῥωσσικὸν Κράτος, ἀναμιγνυόμενος εἰς ἀντικείμενα ἀνάρ-μοστα πρὸς τὴν πατριαρχικὴν ἀξίαν καὶ ἐξουσίαν· ὅτι ἀφῆκε μεθ' ὅρκου τε καὶ αὐθορμήτως τὸν θρόνον διὰ μόνην τὴν προσβο-λὴν τοῦ ὑπηρέτου αὐτοῦ· ὅτι, ἀπομακρυνθεὶς ἐκ τῆς Πατριαρχίας, ἐδιοίκει αὐθαιρέτως τὰ τρία αὐτοῦ μοναστήρια, δοὺς εἰς αὐτὰ καὶ ὑπερηφάνους ὀνομασίας, τῶν Ἱεροσολύμων, τῆς Βηθλεὲμ καὶ τοῦ Γολγοθᾶ, καὶ τούτων παρόμοια· ὅτι, ἥρπαζε λῃστρι-κῶς, καὶ ἂν ἦτο τρόπος ἤθελεν ἁρπάσειν καὶ τὸ τρίτον τοῦ Βασιλείου, καὶ ἐκώλυε τὴν ἐκλογὴν νέου Πατριάρχου, παραδί-δων πολλοὺς εἰς τὸ ἀνάθεμα, καὶ ὅτι ἕνεκα τῆς ἀπομακρύνσεως αὐτοῦ ἐπληθύνθησαν τὰ σκάνδαλα καὶ τὰ σχίσματα· ὅτι, τὸν Παῦλον, Ἐπίσκοπον Κολόμνης, καθήρεσεν αὐθαιρέτως, καὶ ἦτο σκληρὸς πρὸς τὸ ἱερατεῖον· ὅτι, παρεπονήθη κατὰ τοῦ Τσάρου πρὸς τοὺς Πατριάρχας τῆς Ἀνατολῆς, τὴν δὲ Ἐκκλησίαν ὠνό-μαζε λατινίζουσαν, καὶ ἐξύβριζε τοὺς συνοδικοὺς κανόνας καὶ

αὐτοὺς τοὺς Πατριάρχας, διὰ τοῦ ἀγερώχου αὐτοῦ. Κατόπι τῶν κατηγοριῶν ἀνέγνωσαν αὐτῷ καὶ τὴν ἀπόφασιν περὶ τῆς ἀφαιρέσεως τοῦ ἀξιώματος, τῇ τηρήσει μόνον τοῦ μοναχικοῦ σχήματος, πρὸς αἰωνίαν μετάνοιαν εἰς ἔρημον μονήν.

Τότε οἱ Πατριάρχαι, ἐξ ὧν εἷς, ὁ τῆς Ἀντιοχείας, εἶδεν ἄλλοτε πλῆρες τὸ μεγαλεῖον τοῦ Νίκωνος καὶ ὠφελήθη καὶ ἐκ τῆς μεγαλοδωρίας αὐτοῦ, προσελθόντες ἐν μανδύαις, διέταξαν αὐτῷ νὰ ἐκβάλῃ τὸ καλυμμαύχιον μετὰ τῶν μαργαριτίνων Χερουβείμ· ἀλλ' ὁ Νίκων ἠρνήθη ν' ἀποθέσῃ τὸ σημεῖον τοῦτο τοῦ μοναχοῦ, καὶ ἠρώτησεν αὐτούς· «διατί ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ Τσάρου καὶ ἐντὸς μικρᾶς ἐκκλησίας, οὐχὶ δὲ ἐντὸς τῆς τοῦ Καθολικοῦ τῆς Κοιμήσεως, ἔνθα ἄλλοτε παρεκάλουν αὐτὸν ν' ἀναβῇ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, νῦν ἀδίκως καὶ ἐν κρυπτῷ καθαιροῦσιν;» Ὅτε δὲ ἀφῄρεσαν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὸ καλυμμαύχιον, ἀφήσαντες τὸν Ἀρχιερατικὸν μανδύαν καὶ τὴν βακτηρίαν διὰ τὸν φόβον τοῦ λαοῦ, αὐτὸς καὶ πάλιν ἐπέπληξε τοὺς Πατριάρχας διὰ τὴν προσωποληψίαν αὐτῶν καὶ τὸ ὑπέρμετρον, δωρήσας αὐτοῖς καὶ τοὺς μαργαρίτας τοῦ καλυμμαυχίου αὐτοῦ πρὸς διατροφὴν αὐτῶν. Ἐξ ὅλων τῶν Ῥώσσων Ἀρχιερέων, μόνον ὁ Βολογόδου Σίμων καὶ ὁ Τσερνιγόβου Λάζαρος, δὲν ἠθέλησαν νὰ συνεδριάσωσιν εἰς τὴν τοιαύτην λυπηρὰν πρᾶξιν. Ὁ Νίκων ἀπήχθη ὑπὸ φύλαξιν εἰς τὴν ἐπαρχιακὴν αὐλὴν περιϋβριζόμενος παρὰ τῶν ἐπιτηρητῶν, ἰδιως δὲ παρὰ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Σεργίου· ἀλλ' αὐτὸς τὰ πάντα ὑπέμενε μετὰ τῆς αὐτῆς ἐξαισίου σταθερότητος, ἥτις εἰς τινας περιστάσεις τοῦ βίου αὐτοῦ κατήντα μέχρι τῆς πεισμονῆς. Ἅπαντες δὲ οἱ εἰς αὐτὸν ἀφωσιωμένοι διεσκορπίσθησαν.

Τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν, ὁ καλοκάγαθος Ἄναξ, συμπαθῶν πρὸς τὸν Νίκωνα, ἔστειλεν αὐτῷ διὰ τὴν μακρὰν ὁδοιπορίαν χρήματα καὶ σαμουρογούνας· ἀλλ' ὁ Νίκων δὲν ἠθέλησε νὰ δεχθῇ τι, καὶ ἐν πενιχρᾷ ἐνδυμασίᾳ, ὑπ' αὐστηρὰν ἐπιτήρησιν, κατηυθύνθη πρὸς τὸ παρὰ τὴν Λευκὴν Λίμνην μοναστήριον τοῦ Θεράποντος,

ἔνθα ἡτοιμάσθησαν κελλία πρὸς κάθειρξιν αὐτοῦ. Ὁ Ἰωσὴφ, Ἀρχιμανδρίτης Πετσέρσκης, συνοδεύων αὐτὸν ἐκ τῆς Κλιάσμης, ἔδωκεν αὐτῷ θερμὸν ἔνδυμα, ἵνα προφυλάξῃ ἀπὸ τοῦ ψύχους· μετὰ δὲ τὴν εἰς τὸ μοναστήριον ἄφιξιν, ἀφήρεσαν αὐτῷ καὶ τὸν μανδύαν καὶ τὴν ἀρχιερατικὴν ῥάβδον, καὶ κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας ἡ κάθειρξις αὐτοῦ ὑπῆρξε δυσφόρητος.

Ζ'. Ἰωάσαφ ὁ Β'.

Ἐν τοσούτῳ, οἱ ἐν Μόσχᾳ μείναντες Ἱεράρχαι, ἐξηκολούθουν νὰ ἐνασχολῶνται εἰς τὴν διόρθωσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, καὶ πρῶτον ἐξέλεξαν ἐκ τῶν Ἀρχιμανδριτῶν τῆς Λαύρας τῆς Ἁγίας Τριάδος τὸν πρᾶον Ἰωάσαφ, Πατριάρχην ἁπάσης Ῥωσσίας (ἐν ἔτει 1667), ὅστις διὰ τῆς ἠπιότητος τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ εἰρήνευσε πᾶν δυσμενές. Εἰ καὶ κατεδικάσθησαν αἱ ἰδιότροποι πράξεις τοῦ πρώην Πατριάρχου, καὶ κατηργήθη τὸ πομπῶδες ὄνομα τοῦ τῶν Ἱεροσολύμων μοναστηρίου, αὐτοῦ, καὶ ἀφῃρέθησαν αἱ προσγραφεῖσαι αὐτῷ ἰδιοκτησίαι, ἡ πίστις ὅμως τοῦ Νίκωνος ἀνεγνωρίσθη καθαρὰ, καὶ ἡ διόρθωσις τῶν βιβλίων ὀρθὴ καὶ σύμφωνος μετὰ τοῦ πνεύματος τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἀπεδοκιμάσθησαν ἐπίσης καὶ αἱ μάταιαι ἑρμηνεῖαι τοῦ μοναχοῦ Καπίτωνος καὶ τῶν ἱερέων Λαζάρου, Ἀββακοὺμ καὶ Νικήτα, περὶ τῆς ἑνώσεως τῶν δακτύλων καὶ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ σταυροῦ, περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ, περὶ τοῦ συμβόλου καὶ περὶ τοῦ διπλοῦ ἀλληλούϊα, καὶ ἅπασαι αὐτῶν αἱ ἐναντιώσεις κατὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Νίκωνος ἐκδοθείσης βίβλου, τῆς ἐπονομασθείσης *αἱ Πλάκες*· ἡ δὲ νέα βίβλος, *Ῥάβδος τῆς διοικήσεως*, δι' ἧς αὐτοὶ ἐξηλέγχθησαν, ἐχρησίμευσεν εἰς προσωρινὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Νικήτα, ὅστις ἀνεγνώρισε τὴν πλάνην αὐτοῦ καὶ ἀπηλλάχθη τοῦ συνοδικοῦ ἀναθέματος, τοῦ πεσόντος κατὰ τῶν λοιπῶν. Καὶ αὐταὶ αἱ τῆς ἑκατοντακεφαλαίου συνόδου πράξεις, αἵτινες ἦσαν βάσις τῶν

σοφιστικῶν ἐκείνων ἑρμηνειῶν, κατηργήθησαν δι' ἀποφάσεως τῆς ἐν Μόσχᾳ Πατριαρχικῆς Συνόδου, ἥτις εἶχε σχεδὸν ἀξίαν Οἰκουμενικῆς· διότι εἰς αὐτὴν συνεδρίαζον οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῶν τῆς Ῥωσσικῆς· οὕτω καὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους αἰῶνας αἱ μικρότεραι τοπικαὶ σύνοδοι ἐπιδιωρθοῦντο πάντοτε ὑπὸ τῶν μεγαλητέρων Οἰκουμενικῶν. Ἐκτὸς τούτου, ὡρίσθησαν πολλὰ κεφάλαια ἀφορῶντα τὴν ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν ἀποκατάστασιν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἀπεβλήθησάν τινα κακῶς εἰσδύσαντα ἔθιμα, σὺν τούτοις δὲ καὶ ἡ ἀπαγόρευσις τῆς ἱερουργίας τῶν χηρευόντων ἱερέων, καὶ τινα ἀνάρμοστα προνόμια, δοθέντα εἰς τοὺς Ἀρχιμανδρίτας τῶν μεγάλων μονῶν.

Ἡ τάξις τῆς Ἀρχιερατικῆς ἱερουργίας, κομισθεῖσα πρὸς τὸν Νίκωνα παρὰ τοῦ μακαρίου Ἀθανασίου Πατελλαρίου, Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ἐπίσης παρεβλήθη ἐν τῇ συνόδῳ πρὸς τὰ ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ πρωτότυπα, ὡς καὶ πάντα τὰ τυπικὰ καὶ τὰ εὐχολόγια, καὶ ἀνεγνωρίσθη ὁμοφώνως γνησία. Κατ' αὐτὸν τοῦτον τὸν καιρὸν, συμμόρφως πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ ἐκτεινομένου Βασιλείου, ἔκρινεν ἡ σύνοδος ν' ἀνυψώσῃ ἐπαρχίας τινὰς εἰς Μητροπόλεις, ὡς τὴν τοῦ Ἀστραχανίου, τοῦ Τοβόλσκου καὶ τῆς Ῥιαζάνης, καὶ νὰ καταστήσῃ νέαν τοῦ Βελογορόδου διὰ τὰ νεωστὶ κατοικηθέντα χωρία τῆς Οὐκραϊνῆς· ν' ἀποκαταστήσῃ τὰς χηρευούσας ἐπαρχίας Νιζεγορόδου καὶ Βλαδιμίρου, ν' ἀποχωρίσῃ κατὰ τὸ πρότερον τὴν τῆς Πέρμης ἀπὸ τῆς Βιάτκης, συνιστῶσα ἰδιαιτέραν καὶ εἰς Ἀρχάγγελον. Αἱ ἀρχαῖαι πόλεις, τὸ Τσερνίγοβον, ἡ Πισκόβη καὶ ἡ Κολόμνα ἐτιμήθησαν ὡς Ἀρχιεπισκοπαί· οἱ δὲ Μητροπολῖται Νοβογορόδου, Καζάνης, Ῥωστοβίου καὶ Ῥιαζάνης, ἠλαφρώθησαν δι' ἐπιτρόπων, διορισθέντων εἰς Καργόπολιν καὶ Οὐστιούζνην, Οὔραν, Οὔγλιτς, Ταμβὸφ καὶ Βορόνεζον. Ἐπρόκειτο δὲ νὰ συστηθῶσι καὶ νέαι Ἐπισκοπαὶ εἰς Τόμσκον καὶ παρὰ τὸν Λαΐνα ποταμὸν, ἕνεκα τῶν μεγάλων ἀποστάσεων ἀπὸ τῆς μητροπόλεως τοῦ Τοβόλσκου. — Αἱ τόσον σπουδαῖαι ἐκκλησιαστικαὶ διατάξεις ἔμειναν

διὰ παντὸς μνημεῖα τῆς συνόδου ταύτης, εἰς ἣν τελευταίαν φορὰν ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, διὰ προσωπικῆς παρουσίας τῶν ἄκρων προεστώτων αὐτῆς, ἐφάνη εὐεργετικὴ πρὸς τὴν Ῥωσσικὴν, ἔκπαλαι ἀρυσαμένην ἐξ ἐκείνης τὸν πνευματικὸν φωτισμόν.

Ἅμα ληξάσης τῆς συνόδου, ἀπῆλθεν ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας Πατριάρχης Παΐσιος· ὁ δὲ Μακάριος Ἀντιοχείας τὸ ἀκόλουθον ἔτος· ἀμφότεροι μετὰ πλουσίων ἐλεῶν, τιμῶν καὶ δώρων. Εἰ καὶ ἐπελθόντος τινὸς τῶν ψευδοδιδασκάλων, τοῦ παπᾶ Νικήτα, ἕτερος ὅμως, ὁ Παῦλος, πρώην Ἐπίσκοπος Κολόμνης, καθείρχθη διὰ συνοδικῆς ἀποφάσεως ἐν τῷ μοναστηρίῳ Παλαιοστρόβσκης· οὐχ ἧττον δὲ ἐξηκολούθουν νὰ ἐνεργῶσιν οἱ λοιποί, ματαίως τιμωρούμενοι ἢ ἐξοριζόμενοι εἰς τὴν Σιβηρίαν. Οἱ μάταιοι ὁρισμοὶ τοῦ ἑκατοντακεφαλαίου ἐχρησίμευον αὐτοῖς ὡς ἔρεισμα παρὰ τῇ τοῦ λαοῦ γνώμῃ, μετὰ τῶν ἀρχαιτύπων βίβλων τῶν Πατριαρχῶν, καὶ τῆς εἰσδυσάσης, οὐχὶ πρὶν ἑκατὸν ἐτῶν, συνηθείας τῆς ἐσφαλμένης ἑνώσεως τῶν δακτύλων· ἐν τοσούτῳ δὲν ἠδύνατο ἕκαστος νὰ γνωρίσῃ ἔτι τὴν ἀλήθειαν τῶν συνοδικῶν διορθώσεων.

Τὸ λυπηρὸν παράδειγμα τῆς ἀποπλανήσεως ἀνεφάνη εἰς τὴν ἀρχαίαν Λαύραν τῆς Σολοβέτσκης, ἥτις πρὸ ὀλίγου ἔτι, ἐν καιρῷ τῶν πολεμικῶν πράξεων, δὲν ἐφείσθη πεντακισμυρίων ἀργυρῶν ρουβλίων, πρὸς βοήθειαν τοῦ Κράτους, καὶ ἀπέκρουσε τὰς νέας ἐπιδρομὰς τῶν Σουηδῶν. Αὕτη ἡ πολεμικὴ αὐτῆς κατάστασις, ἔγεινε τὸ αἴτιον καὶ τὸ μέσον τῆς στάσεως. Οἱ Στρελίτσιοι καὶ οἱ Κοζάκοι, οἱ ἀπεσταλμένοι πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς νήσου, ἔφερον ἐκεῖ τὰ ζιζάνια τοῦ σχίσματος, καὶ ἑνωθέντες μετά τινων ἐκ τῶν μοναζόντων καὶ τῶν ἐξορίστων, κατέβαλον τὴν πιστὴν μερίδα τῶν ἀδελφῶν· καὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐκρύπτετο ὁ σπινθὴρ, ἄχρις οὗ ἐπὶ τέλους ἀνήφθη. Τὰ ἀπὸ τοῦ 1556 ἔτους εἰς τὴν Λαύραν σταλέντα ἱερουργικὰ βιβλία παρημελήθησαν, καὶ ἡ ἱεροπραξία ἐξηκολούθει κατὰ τὰ παλαιά· ταχέως δὲ μετὰ τὴν ἐν Μόσχᾳ σύνοδον ἐφανερώθη τὸ σχίσμα,

διὰ τῆς ἀνυποταξίας τοῦ Κελλάρη καὶ τοῦ ταμίου μετὰ τῆς ἀδελφότητος, πρὸς τὸν Ἀρχιμανδρίτην Βαρθολομαῖον. Οὗτοι ἔγραψαν ἀναφορὰν πρὸς τὸν Τσάρον, γέμουσαν ματαίων σοφισμάτων, ἥτις καὶ μέχρι τοῦδε εἶνε ἐν μεγάλῃ τιμῇ παρὰ τοῖς ἀπονενοημένοις, καὶ δὲν ἐδέχθησαν τὸν νέον Ἀρχιμανδρίτην Ἰωσήφ. Ἀλλ' ἐν τούτοις ὁ στασιαστὴς Κελλάρης Σαββάτιος ἐξεβλήθη τῆς Λαύρας μετὰ τοῦ ἐξορίστου Δουκὸς Λιβὸφ, ὅστις προϊστάμενος ὢν τοῦ τυπογραφείου, συνέδραμεν εἰς τὴν νόθευσιν τῶν ἱερουργικῶν βιβλίων, καὶ ἐμόλυνε δι' ἑαυτοῦ τὴν μονήν· αἱ δὲ παραινετικαὶ ἐπιστολαὶ τοῦ Τσάρου ἔμειναν ἀνενέργητοι· ἀσθενὲς ἐφάνη καὶ τὸ στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα ἐναντίον τῶν χιλίων ἑξακοσίων στασιαστῶν, ἐγκατασταθέντων ἐν τῇ Λαύρᾳ μετὰ κανονίων, ἐφοδίων καὶ χρημάτων· οἱ δὲ ψευδοδιδάσκαλοι αὐτῶν διεσπάρησαν καθ' ὅλην τὴν παρακειμένην παραθαλασσίαν, ἐκτείνοντες τὴν αἵρεσιν καὶ τὴν ἀναρχίαν εἰς τὴν χώραν Ὁλονὲστκ, ἔνθα συνεστήθησαν πολυάριθμα ἀσκητήρια τῶν λεγομένων Πομοριανῶν (παραθαλασσίων). Οὐχὶ δὲ πρὶν δεκαετίας, ὁ τοῦ Τσάρου Βοεβόδας Μεσχτσερίνοφ, μετὰ τῶν Στρελιτσίων, μετὰ μακρὰν πολιορκίαν, ἐκυρίευσεν ἐξ ἐφόδου τὴν Λαύραν καὶ ἀπέδωκεν αὐτὴν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν, ὅτε τὸ κακὸν ἐξέτεινε βαθέως τὰς ῥίζας αὐτοῦ, εἰς τὰ πέριξ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀπωτάτην Σιβηρίαν.

Οὐδ' αἱ πολιτικαὶ περιστάσεις ἦσαν δεξιώτεραι τῆς δευτέρας ταύτης ἐποχῆς τῆς βασιλείας Ἀλεξίου τοῦ Μιχαηλίδου. Αἱ συνεισφοραὶ τῶν μοναστηρίων, ὡς τοῦ τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ τοῦ τῆς Σολοβέτσκης, ἠδυνάτουν νὰ ἐπαρκέσωσιν εἰς τὰς ὑπερβολικὰς δαπάνας τοῦ καταστρεπτικοῦ Πολωνικοῦ πολέμου· προῆλθε δὲ καὶ ἀλλαγὴ εἰς τὸ νόμισμα, καὶ τὰ χαλκᾶ ἤγειραν κατ' ἀρχὰς παράπονα τοῦ λαοῦ, ἔπειτα δὲ καὶ στάσιν, ἥτις ἀνεμίμνησκε τὰς πρώτας ταραχὰς τῶν Στρελιτσίων. Ὁ τῆς Σουηδίας πόλεμος, ὁ τόσον ἀνωφελὴς εἰς τὴν Ῥωσσίαν, ἐτελείωσε διὰ τῆς ἀποδόσεως ἁπασῶν τῶν χωρῶν, αἵτινες ἐκτήθησαν διὰ

τῶν ὅπλων ἡμῶν ἐν διαστήματι ἓξ ἐτῶν· ἀλλ' ὁ τῆς Πολωνίας ἐξηκολούθει δι' ἀμοιβαίων ἐπιτυχιῶν καὶ ἀποτυχιῶν. Αὐτὴ ἡ Μικρὰ Ῥωσσία ἀπεσπάσθη πρὸς ὥραν ἀπὸ τοῦ Κράτους τῆς Μόσχας, διὰ τῆς προδοσίας τοῦ Γέτμανος Βιγόβσκη, ἐκλεχθέντος ἐναντίον τῶν νομίμων δικαιωμάτων τοῦ υἱοῦ τοῦ Χμελνίτσκη Ἰουρίου. Αὐτὸς, διανοούμενος περὶ τῆς τελείας ἀνεξαρτησίας τῆς Οὐκραϊνῆς, ἐπαγιδεύθη ὑπὸ τῶν ψευδῶν περὶ τῆς πολιτικῆς καὶ πνευματικῆς ἐλευθερίας ὑποσχέσεων τῆς Πολωνίας, καὶ ἔβαψε διὰ τοῦ αἵματος τὴν εὐλογημένην χώραν, ἧς ἡ ἕνωσις οὐδὲ ῥανίδα ἐδαπάνησεν. Οἱ Πολωνοὶ καὶ οἱ ἁρπακτικοὶ Κριμέοι ὠφελήθησαν ἐκ τῆς ἀταξίας, ἵνα, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῶν συμμάχων, λῃστεύωσιν, ὁτὲ μὲν τὸν Βιγόβσκην, ὁτὲ δὲ τὸν Ἰούριον. Αὐτὸς ὁ Ἰούριος παρέστη αἰτῶν τὴν στραταρχικὴν ῥάβδον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ ἀναγνωρισθεὶς ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας, ἐπρόδωκε καὶ ἐτελείωσε εἰς μοναχικὸν βίον, ἐν τῷ ἄνθει τῆς ἡλικίας, τὸ παράδοξον καὶ τρικυμιῶδες στάδιον αὐτοῦ, παραδοὺς τὴν Γετμανίαν τῶν Ζαποροζιανῶν εἰς τὸν Τέτερην, τὸν Ὀπάρην καὶ ἔπειτα τὸν Δωροσχέγκον. Οἱ ἀνώτεροι Βοεβόδαι τοῦ Τσάρου, Τρουβετσκόης, Ῥωμοδανόβσκης καὶ Σχερεμέτεφ ἐνικῶντο, ἕνεκα τῆς περὶ προνομίων πρὸς ἀλλήλους ἀσυμφωνίας, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν τῶν δύω Οὐκραϊνῶν. Ἀλλ' ἐὰν οἱ πέραν τοῦ Βορυσθένους Κοζάκοι ἐπρόδιδον, οἱ κατοικήσαντες ὅμως εἰς τὸ Ῥωσσικὸν μέρος ἦσαν σταθεροὶ μετὰ τοῦ Τσάρου τῆς Μόσχας, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἀνδρείου Ἀτάμανος Σάμκα, καὶ τοῦ νέου τοῦ μέρους τούτου τῆς Οὐκραϊνῆς Γέτμανος Βρισυχοβέτσκη.

Ἐν τοιαύτῃ οἰκτρᾷ καταστάσει διέκειτο, ἀπὸ τῆς τελευτῆς τοῦ Σιλβέστρου Κοσσόβου, καὶ ἡ Κιεβικὴ ἱεραρχία, ὡς πάσχουσα ἐκ τῶν ἐσωτερικῶν διχονοιῶν. Ὁ Μητροπολίτης *Διονύσιος Βολοβάνος*, ὁ ἀπὸ Ἐπισκόπου Λούτσκης, τῇ συγκαταθέσει τοῦ Τσάρου, διορισθεὶς Περεϊασλάβλης, δὲν ἤθελε νὰ λάβῃ τὴν ἐγκατάστασιν παρὰ τοῦ Πατριάρχου τῆς Μόσχας, καὶ ἕνεκα

τούτου, ὡς ἐπίτροπος τῆς Μητροπόλεως ἐστάλη εἰς Κίεβον ὁ διορισθεὶς Ἐπίσκοπος Μιστισλάβης Μεθόδιος· ὁ δὲ Διονύσιος ἀπεβίωσεν ἐν Κορσούνῃ, καὶ ἀντ' αὐτοῦ ὁ Κλῆρος ἐξέλεξεν ἐν Τσιγιρίνῃ νέον Μητροπολίτην, τὸν ἀπὸ Ἐπισκόπου Μογιλέβης *Ἰωσὴφ Τουκάλσκην* (ἐν ἔτει 1664), τιμώμενον ἕνεκα τῶν καταδιώξεων, ἃς ὑπέστη ὑπὸ τῶν Οὐνιτῶν. Ἀλλ' ὁ Γέτμαν τῆς πέραν τοῦ Βορυσθένους Οὐκραϊνῆς ἠνώει, τὸ κατ' αὐτὸν, τὸν Ἀντώνιον, Ἐπίσκοπον Βιννίτσκης. Ἀνεφάνη τέλος καὶ τρίτος ἀπαιτητὴς τοῦ Κιεβικοῦ θρόνου, ὁ Λεμβέργης Ἀρχιεπίσκοπος Ἰωσὴφ, ἐλπίζων εἰς τὴν προστασίαν τῆς Πολωνίας, ὅστις μετά τινα ἔτη, ἕνεκα τῆς μὴ ἱκανοποιηθείσης φιλοδοξίας αὐτοῦ, μετέστη μεθ' ὅλης αὐτοῦ τῆς ἐπαρχίας πρὸς τοὺς Οὐνίτας.

Δυστυχὴς ὑπῆρξεν ἡ ἱεραρχία τοῦ Ἰωσὴφ ἐν Τσιγιρίνῃ, κατὰ τ' ὄνομα μόνον Μητροπολίτου· ὁ περίφημος Βοεβόδας τῆς Πολωνίας Τσερνέτσκης ἠχμαλώτισεν αὐτὸν μετὰ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Χμελνίτσκη, καὶ μετὰ τριετῆ κάθειρξιν, δὲν ἐτόλμησε πλέον νὰ μεταβῇ εἰς Κίεβον, ἀλλ' ἔμεινεν ἐν Βίλνᾳ μέχρι τῆς ἐν Ἀνδρουσόβῃ περὶ ἀνακωχῆς συνθήκης. Ἡ Σμολένσκη καὶ τὸ Τσερνίγοβον περιῆλθον πάλιν εἰς τὴν Ῥωσσίαν· ἡ δὲ ἡγεμονία τῆς Λιθουανίας, εἰς τὴν Πολωνίαν. Ἡ Οὐκραϊνὴ δὲ, διαμελισθεῖσα μεταξὺ τῶν δύω ἐπικρατειῶν, διῃρέθη εἰς δύω Γετμανίας (ἐν ἔτει 1667). Τότε ὁ Μητροπολίτης ἐστράφη πρὸς τὸν ἀνδρεῖον Γέτμανα Τσιγιρίνης, Δωροσχέγκον, καὶ ἐνίσχυσεν αὐτὸν διὰ τῆς παρουσίας αὐτοῦ. Ἡ ἀνακωχὴ ἐκλόνησε τὴν πίστιν τοῦ Κλήρου τῆς Μικρᾶς Ῥωσσίας· ἀλ καὶ ὁ Τσάρος Ἀλέξιος Μιχαηλίδης ἀνέδειξεν ἑαυτὸν προστάτην τῆς Ὀρθοδοξίας κατὰ τῶν Οὐνιτῶν ἀπαιτῶν τὴν παῦσιν τῶν καταδιώξεων· αὐτὸ ὅμως τὸ Κίεβον, κατὰ τὰς ἐν τῇ συνθήκῃ συμφωνίας, ἔπρεπε μετὰ δύω ἔτη νὰ ἔλθῃ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς Πολωνίας· οἱ δὲ Βοεβόδαι τοῦ Τσάρου προσέβαλον τὰ δικαιώματα καὶ τὴν ἀσυδοσίαν τῆς Οὐκραϊ-

νῆς οὕτως, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ Γέτμαν Βριουχοβέτσκης ἐπρόδωκε τὴν Ῥωσσίαν πρὸς τὸ τέρμα τοῦ βίου αὐτοῦ.

Ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ὁ Ἀρχιμανδρίτης Πετσέρσκης, Ἰννοκέντιος Γῆζελ, ματαίως ἀπήτει διὰ συνοδικῆς ἐπιστολῆς τὴν ἐκλογὴν τοῦ νέου Μητροπολίτου· διότι οἱ μὲν δύω πρεσβύτεροι Ἐπίσκοποι, Λάζαρος ὁ Τσερνιγόβου καὶ Μεθόδιος ὁ Μιστισλάβης, ἦσαν ἐν Μόσχᾳ πρὸς δίκασιν τοῦ Πατριάρχου, ὁ δὲ Κλῆρος τῆς Οὐκραϊνῆς ἠναγκάζετο νὰ προστρέχῃ ἐνίοτε πρὸς τὸν Μητροπολίτην Ἰωσὴφ εἰς Τσιγιρίνην. Ὁ τοποτηρητὴς Μεθόδιος, ταχέως μετὰ τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ εἰς Κίεβον, συλληφθεὶς παρὰ τοῦ Γέτμανος Δωροσχέγκου, ἐστερήθη τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Ἰωσήφ· καὶ διεσώθη μὲν ἐκ τῆς φυλακῆς εἰς Μόσχαν, ἀλλ' ἐκεῖ, ἐλεγχθεὶς διὰ τὰς κατακριτέας σχέσεις αὐτοῦ μετὰ τοῦ Γέτμανος Βριουχοβέτσκη, ἐτελείωσε τὰς ἡμέρας αὐτοῦ ἐν τῷ μοναστηρίῳ Νοβοσπάσσκῃ. Ὁ δὲ Ἀρχιεπίσκοπος Τσερνιγόβου Λάζαρος, ἔλαβε τὴν θέσιν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς βραχυχρονίου διοικήσεως τοῦ Γέτμανος Μνογογρέσχνου, καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ γενναίου Σαμοήλοβιτς, ὅστις ἥνωσεν ἐπὶ τέλους ἀμφοτέρας τὰς Οὐκραϊνὰς ὑπὸ τὴν στραταρχικὴν ῥάβδον αὐτοῦ. Οὕτω δὲ ἀκεγνωσμένη ἦτο ἡ κατάστασις τοῦ Κιέβου, ὥστε καὶ ὁ Γέτμαν καὶ ὁ τοποτηρητὴς προέτειναν νὰ μεταθέσωσι τὴν Μητρόπολιν ἐκ τῆς παλαιᾶς πρωτευούσης τῆς Ὀρθοδοξίας, εἰς Περεϊασλάβλην ἢ Τσερνίγοβον· ὁ δὲ Μητροπολίτης Ἰωσὴφ, πρὸς ἀπαλλαγὴν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν δύω ἀντιζήλων, τοῦ Βιννίτσκης καὶ τοῦ Λεμβέργης, ἐξητήσατο παρὰ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως *Μεθοδίου* ἐπικυρωτικὸν γράμμα. Ἀπεβίωσε δὲ ἐν Τσιγιρίνῃ, στερηθεὶς τοῦ προστάτου αὐτοῦ Γέτμανος Δωροσχέγκου, ὅστις ἐπὶ τέλους ὑπετάχθη εἰς τὰ Ῥωσσικὰ ὅπλα, ὅτε τὸ πλεῖστον μέρος τῆς πέραν τοῦ Βορυσθένους Οὐκραϊνῆς μετὰ τοῦ Κάμενετς Ποδόλσκου, ἦτο ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν παρ' αὐτοῦ προσκληθέντων Τούρκων, καὶ ὁ νέος βασιλεὺς τῆς Πολωνίας, ὁ γενναῖος Ἰάγος Σοβιέσκης διὰ συν-

δρομῆς τοῦ Γέτμανος τῆς Οὐκραϊνῆς, ἐπάλαιεν ἐναντίον τῶν στιφῶν αὐτῶν.

Ἀλλ' ἡ εὐμένεια τοῦ Βασιλέως Ἰάνου, δὲν ἔδωκε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωσὴφ εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Λεμβέργης τὴν Μητρόπολιν τοῦ Κιέβου, οὐδ' αὐτὴ ἡ κατὰ τῆς ὀρθοδοξίας προδοσία αὐτοῦ ἔφερεν εἰς αὐτὸν προσωπικὴν ὠφέλειαν. Οἱ Οὐνῖται εἶχον ἤδη ἐν Πολότσκῃ ἴδιον αὐτῶν Μητροπολίτην, τὸν Κυπριανόν· τόσον ἀνεπιτυχεῖς ἦσαν καὶ αἱ ῥᾳδιουργίαι τοῦ ἑτέρου ἀντιζήλου, Ἀντωνίου Βιννίτσκης. Ὁ Λάζαρος, Ἀρχιεπίσκοπος Τσερνιγόβου, ποιμὴν ἔμπειρος καὶ ἀγαθὸς, ἐξηκολούθει νὰ καταγίνηται εἰς τὰ τῆς Ἱεραρχίας τοῦ Κιέβου, μετὰ τοῦ πεπαιδευμένου Ἀρχιμανδρίτου Πετσέρσκης Ἰννοκεντίου Γῆζελ, ἄχρι τῆς ἐκλογῆς νέου Μητροπολίτου.

Ὅτε ὁ Γέτμαν Δωροσχέγκος καταγινόμενος εἰς τὴν τελείαν ἀνεξαρτησίαν ἀπὸ τῆς Ῥωσσίας καὶ τῆς Πολωνίας, παρέμενεν ἔτι ἐν Τσιγιρίνῃ μετὰ τοῦ Μητροπολίτου Ἰωσὴφ, καὶ ὅτε ἅπασαι αἱ προσπάθειαι τοῦ Τσάρου ἦσαν ἐστραμμέναι κατὰ τῆς Οὐκραϊνῆς, τότε ἀνεφάνη ἕτερος στασιαστὴς τῶν Κοζάκων, ὅλως ἄλλης φύσεως καὶ χαρακτῆρος, ὁ Στέγκας Ῥάζην. Οὗτος, συλλέξας ὁμάδα τολμητιῶν, ἔπραττε κακουργήματα παρὰ τὸν Βόλγαν, τὸν Οὐράλ καὶ τὰ παράλια τῆς Κασπίας Θαλάσσης, ἐκυρίευσε δὲ τὸ Σαράτοβον καὶ τὸ Ἀστραχάνιον, ὅπου καὶ ἐθανάτωσε τὸν Βοεβόδα καὶ τὸν Μητροπολίτην Ἰωσήφ. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ ηὔξησε κατὰ τὴν ψευδῆ φήμην τὴν παρ' αὐτοῦ διαδοθεῖσαν, ὅτι δῆθεν ὁ Καισαρίδης Ἀλέξιος, ὁ πρὸ ὀλίγου ἀποθανὼν, ζῇ καὶ ὑπάρχει εἰς τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ μετὰ τοῦ Πατριάρχου Νίκωνος, διασωθέντος παρ' αὐτοῦ ἐκ τῆς εἱρκτῆς. Ἀλλ' ἡ ἀτυχὴς πολιορκία τοῦ Σιμβίρσκου, ἐκλόνησε τὴν τύχην τοῦ Ῥάζην· ὁ δὲ Ἀτάμαν τῶν Ταναϊκῶν στρατευμάτων ἀπετελείωσε τὰ παρὰ τῶν τοῦ Τσάρου Βοεβόδων ἀρχηθέντα, ἥρπασεν αὐτὸν τὸν στασιαστὴν καὶ ἀπήγαγεν ἐπὶ θανάτῳ εἰς Μόσχαν.

Οὗτος ἦτο ὁ τελευταῖος ἰσχυρὸς κλονισμὸς τῆς ἐξουσίας Ἀλε-

ξίου τοῦ Μιχαηλίδου. Κατὰ τοὺς ἐσχάτους χρόνους τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ, τά τε ἐσωτερικὰ καὶ τὰ ἐξωτερικὰ ἤρχισαν ν' ἀποκαθίστανται βαθμηδόν. Ἐκτὸς τῶν ἐκστρατειῶν τῆς Οὐκραϊνῆς κατὰ τοῦ Δωροσχέγκου καὶ τῶν Κριμαϊκῶν ἐπιδρομῶν, ὁ Τσάρος διετέλει ἐν εἰρήνῃ μετὰ τῶν λοιπῶν γειτόνων, καὶ ἐξαπέστειλε πρεσβείας εἰς πάντα τὰ Εὐρωπαϊκὰ Κράτη, ὡς καὶ εἰς τὴν Κίναν, πρὸς εὐθέτησιν τῶν ἀκαταπαύστως ἐκτεινομένων ἀνατολικῶν ὁρίων ἡμῶν. Ἡ Σουηδία ἠρέμει. Ἡ Πολωνία, ἡ τοσαῦτα ἔτη ἐχθρὰ, ἐξησθένησεν ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰάνου τοῦ Καζιμίρου, ὅστις ὑπέστη πλειοτέρας συμφορὰς, ἢ οὐδεὶς ἄλλος τῶν προκατόχων αὐτοῦ· ὁ τελευταῖος ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Ἰαγέλλων παραιτῶν ἑκουσίως τὸ στέμμα, προεῖδε τὸν μέλλοντα διαμελισμὸν τοῦ Κράτους αὐτοῦ μεταξὺ Ῥωσσίας, Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας. Ὁ δὲ διάδοχος αὐτοῦ, Μιχαὴλ Βισνεβέτσκης, ἐθήρευεν ἤδη συμμαχίαν μετὰ τῆς Μόσχας, παραχωρῶν αὐτῇ διὰ παντὸς τὸ Κίεβον, καὶ ἡ ἀνακωχὴ τῆς Ἀνδρουσόβης μετεβλήθη εἰς εἰρήνην κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ ἐνδόξου νικητοῦ τῶν Τούρκων, τοῦ Βασιλέως Ἰάνου τοῦ Σοβιέσσκη, ὅστις ἐξελέχθη μετὰ τὸν Μιχαὴλ, ἂν καὶ εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀπαιτητῶν τοῦ Πολωνικοῦ θρόνου ἦτο καὶ ὁ Καισαρίδης Θεόδωρος Ἀλεξιάδης. Ἀλλ' εἰς τὸν Θεόδωρον ἡτοιμάζετο ἄλλος σταθερώτερος θρόνος, ὁ τῆς Μόσχας, καὶ ἔνδοξος διάδοχος ὁ νεογεννηθεὶς αὐτοῦ ἀδελφός.—Ὁ Τσάρος Ἀλέξιος Μιχαηλίδης, μετὰ τὴν ἀποβίωσιν τῆς πρώτης αὐτοῦ συζύγου Μαρίας, συνῆψε γάμον μετὰ τῆς τροφίμου τοῦ Βοϊάρου Ματβέϊεφ Ναταλίας, ἐκ τοῦ γένους τῶν Ναρίσχσκην, καὶ ὁ εὐλογημένος καρπὸς τοῦ γάμου τούτου ἦτον ὁ Μέγας Πέτρος. Εἰς τὴν γιγαντείαν μεγαλοφυΐαν αὐτοῦ ἐπέπρωτο ν' ἀποτελειώσῃ τὴν ἀρχηθεῖσαν παρὰ τοῦ πατρὸς κατάρτυσιν τοῦ Κράτους, καὶ μεγίστη ἦτο ἡ χαρὰ δια τὴν γέννησιν αὐτοῦ καθ' ὅλην τὴν Ῥωσσίαν, ὡσανεὶ προησθάνετο αὕτη ὁποῖος δι' αὐτὴν ἐγεννήθη.

Η'. *Πιτίριμος.*

Εἰς μόνα τὰ ἐκκλησιαστικὰ δὲν ἀπελάμβανεν ὁ Τσάρος Ἀλέξιος Μιχαηλίδης ἐνδόμυχον παρηγορίαν, διότι, αἰσθανόμενος τὸ ἀναπόφευκτον τῆς ἀπομακρύνσεως τοῦ Νίκωνος, ἠδυνάτει καὶ νὰ λησμονήσῃ τὴν ἀλληλέγγυον ὑπόσχεσιν τῆς φιλίας, καὶ ἀνησύχει ἠθικῶς, διότι ἐστερεῖτο τῆς εὐχῆς αὐτοῦ. Ἐν τοσούτῳ, τριῶν μετὰ τὸν Νίκωνα Πατριαρχῶν ἀλλαγὴ, ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ἦτο πρὸς αὐτὸν ὡς σιωπηρὰ ἐπίπληξις, ἐνῷ αὐτὸς ὁ πρώην Πρωθιεράρχης διεβασανίζετο ἐν τῇ φυλακῇ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πράου Ἰωάσαφ, ἡ ψῆφος τοῦ Κλήρου, πίπτουσα πάντοτε ἐπὶ τοὺς ἀρχαιοτέρους, ἐγκαθίδρυσε Πατριάρχας πάντοτε ἐκ τῶν ἐναντίων τοῦ Νίκωνος. Οὕτω καὶ ὁ *Πιτίριμος*, Μητροπολίτης Νοβογορόδου, μετὰ δεκάμηνον διοίκησιν, παρεχώρησε τὴν ἕδραν εἰς ἕτερον Δεσπότην Νοβογορόδου *Ἰωακεὶμ* (ἐν ἔτει 1673), ἐκ τῶν εὐγενῶν τοῦ γένους Σαβέλοφ, ὅστις ὢν Ἀρχιμανδρίτης τοῦ Τσοῦδοφ, μετὰ τοῦ Μητροπολίτου Παύλου Κρουτίτσκης, ἀφήρεσεν ἄλλοτε ἀπὸ τοῦ Πατριάρχου Νίκωνος τὴν ποιμαντικὴν ῥάβδον τοῦ θαυματουργοῦ Πέτρου. Ἔζη ἔτι καὶ ὁ Παῦλος οὗτος, ὅστις ἐνησχολεῖτο κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου αὐτοῦ, μετὰ τοῦ Ἐπιφανείου Σλαβενέτσκη καὶ μετ' ἄλλων πεπαιδευμένων ἀνδρῶν, εἰς τὴν διόρθωσιν τῆς μεθερμηνείας τῆς Βίβλου ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς εἰς τὴν Σλαβωνικὴν γλῶσσαν· ἀλλὰ τὸ ἔργον αὐτῶν ἔμεινεν ἀπεραίωτον, ἕνεκα τῆς ταχείας τελευτῆς αὐτοῦ.

Θ'. *Ἰωακείμ.*

Ὁ Ἀλέξιος Μιχαηλίδης ἠλάφρωσε τὴν πρώτην αὐστηρὰν κάθειρξιν τοῦ Νίκωνος, διατάξας ν' ἀποσπάσωσι τὰς σιδηρᾶς κλει-

σίας τῶν παραθύρων καὶ θυρῶν τοῦ κελλίου αὐτοῦ, ὥστε ἀπελάμβανε τελείαν ἐλευθερίαν εἰς τὸ μοναστήριον, ἔχων καὶ οἰκιακὴν ἐκκλησίαν, ἔνθα ἐξηκολούθει νὰ ἱερουργῇ ἱεραρχικῶς μετὰ τῶν κοινωνῶν τῆς ἐξορίας αὐτοῦ μοναχῶν· ὁ δὲ ἄναξ ἔστελλεν αὐτῷ πάντοτε πλούσια ἐλέη, τροφὰς καὶ ἐκκλησιαστικὰ σκεύη, ὡσεὶ λησμονήσας τὴν συνοδικὴν αὐτοῦ καθαίρεσιν, καὶ μάλιστα εἰς τὴν διαθήκην αὐτοῦ, ὠνόμασεν αὐτὸν Πατέρα, Μέγαν Κύριον, Ἁγιώτατον Ἱεράρχην καὶ Μακαριώτατον ποιμένα. Ἐπραύνετο βαθμηδὸν καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ Νίκωνος μετὰ τῆς ψυχῆς τοῦ Τσάρου. Ἀποστρεφόμενος κατ' ἀρχὰς πάσας τὰς προσφορὰς, ἤρχισεν ἀκολούθως νὰ δέχηται αὐτὰς, καὶ μετ' ἀγάπης ἔγραφεν ἐπιστολὰς πρὸς τὸν ἄνακτα, περιμένων νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν μονὴν Βοσκρεσένσκης, τὸ σταθερὸν αὐτοῦ φρόντισμα, ἔνθα προητοίμασεν ὑπὸ τὸν Γολγοθᾶν τὸν ἴδιον τάφον. Ἀπεποιεῖτο τοῦ νὰ λάβῃ χρήματα, ἵνα μνημονεύῃ τὴν Τσαρίνην Μαρίαν, νομίζων καθῆκον αὐτοῦ νὰ δέηται ὑπὲρ ἀναπαύσεως αὐτῆς· ἐχάρη δὲ καὶ διὰ τὸν νέον γάμον τοῦ Τσάρου καὶ τὴν γέννησιν τοῦ Πέτρου, καὶ πικρῶς ἔκλαυσε τὸν θάνατον τοῦ ἄνακτος.

Εἰς τὸ βάθος τῆς μονάσεως αὐτοῦ ἀκούσας ὁ Νίκων τὴν τελευτὴν ταύτην, ἀναστενάξας εἶπε· « Γενηθήτω τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ· ἐὰν καὶ ἐνταῦθα δὲν συνεχωρήθη μεθ' ἡμῶν, τότε εἰς τὴν τρομερὰν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ θέλομεν κριθῆν. » Ἀπεσταλμένος τις ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ τὸ συγχωρητικὸν τοῦ κοιμηθέντος· ὁ δὲ Νίκων, συγχωρῶν προφορικῶς, δὲν ἔδωκεν ἔγγραφον, ἵνα μὴ φανῇ τοῦτο ἀναγκαστικῶς ληφθὲν ἐκ τοῦ ἐστερημένου τὴν ἐλευθερίαν. Ἀλλὰ ταχέως ἐπισυνέβησαν αὐτῷ καὶ νέαι δοκιμασίαι. Ὠφελούμενοι ἐκ τῆς ἀδυναμίας τοῦ νεανίου Τσάρου Θεοδώρου καὶ τῆς δυσμενείας τοῦ Πατριάρχου Ἰωακεὶμ, οἱ παλαιοὶ ἀντίπαλοι ἐσυκοφάντησαν τὸν μοναστικὸν βίον αὐτοῦ, ἀναισχύντως διαβάλλοντες αὐτὸν ὡς μετασχάντα τῆς στάσεως τοῦ Ῥάζην, καὶ διάγοντα ἀκάθαρτον βίον, τὸν γέροντα, οὗ

ἡ μοναχικὴ πολιτεία ὑπῆρξεν ἀμώμητος ἐκ νεαρᾶς αὐτοῦ ἡλικίας. Ἐκ τῆς Θεραποντείου λοιπὸν μονῆς, γινομένης σχεδὸν ἰδιοκτησίας αὐτοῦ, μετηνέχθη εἰς τὸ τοῦ Κυρίλλου ὠχυρωμένον μοναστήριον ὑπ' αὐστηροτάτην ἐπιτήρησιν, καὶ τρία ἄλλα ἔτη ὑπέμεινεν ἐκεῖ εἰς πνιγώδη κελλία, λησμονηθεὶς παρά τε τοῦ Τσάρου καὶ τοῦ Πατριάρχου.

Ὑπῆρχον ὅμως καί τινες εὐμενεῖς τοῦ Νίκωνος παρὰ τῇ αὐλῇ τοῦ Τσάρου· μεταξὺ δ' αὐτῶν ὁ παιδαγωγὸς τοῦ Θεοδώρου, Ἱερομόναχος Συμεὼν Πολότσκης, ὅστις ἐξεπαιδεύθη εἰς τὰ δυτικὰ σχολεῖα, ἀλλὰ μετὰ τῆς βαθείας παιδείας, ἠ·τλησεν ἐκεῖ καί τινας ἰδέας τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας. Ἔχων μεγάλην ἐπιῤῥοὴν ἐπὶ τοῦ νεὸς τοῦ ἠπίου Ἄνακτος, συνέδραμεν εἰς τὴν πρώτην παίδευσιν τοῦ Πέτρου, ὃν ματαίως ἐζήτουν ν' ἀπομακρύνωσιν ἀπὸ τοῦ βασιλεύοντος ἀδελφοῦ οἱ Μιλοσλάβσκοι, ἐπιτυχόντες νὰ ἐξορίσωσιν ἐπὶ φυλακῇ καὶ τὸν ἐνάρετον Βοϊάρον Ματβέϊεφ. Ὁ Πατριάρχης Ἰωακεὶμ ἐλύπειτο μὲν ἔχων τὸν Συμεῶνα Πολότσκην ἰσχυρὸν αὐτοῦ ἀντίπαλον παρὰ τῷ Ἄνακτι, συναπηντᾶτο δὲ μετ' αὐτοῦ μόνον ἰδανικῶς εἰς τὴν κοινὴν αὐτῶν ὁρμὴν ὑπὲρ τῆς παιδείας τοῦ Κλήρου, ἥτις ἐφαίνετο τόσῳ μᾶλλον ἀπαραίτητος, ὅσῳ ἐνισχύοντο αἱ ἀγροῖκοι αἱρέσεις.

Τὸ σχολεῖον τῆς Ἑλληνικῆς τε καὶ τῆς Λατινικῆς γλώσσης, ἀρχηθὲν ἐν Μόσχᾳ ἔτι ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Φιλαρέτου, εὐρυνθὲν δὲ καὶ ἀποκατασταθὲν παρὰ τοῦ Νίκωνος, δὲν ἐφαίνετο ἱκανὸν εἰς τὸν Συμεῶνα. Αὐτὸς ἐνέπνευσεν εἰς τὸν Τσάρον, κλίνοντα πρὸς τὰς ἐκπαιδευτικὰς ἀσχολίας, νὰ συστήσωσιν ἐν Μόσχᾳ παρὰ τῇ Ζαεικονοσπάσσκῃ μονῇ, ἐκκλησιαστικὴν ἀκαδημίαν, κατὰ μίμησιν τῆς ἐν Κιέβῳ, ὁ δὲ ἅναξ ἐτράπη πρὸς τοὺς Οἰκουμενικοὺς Πατριάρχας διὰ παρακλητικῆς γραφῆς, περὶ ἀποστολῆς ὀρθοδόξων καθηγητῶν διὰ τὴν νέαν ἀκαδημίαν. Δύω διάσημοι ἀδελφοὶ Κεφαλλῆνες, ἱερομόναχοι, Ἰωαννίκιος καὶ Σωφρόνιος Λυκοῦδαι, ἐπέμφθησαν τῇ εὐλογίᾳ τῶν Πατριαρχῶν εἰς Ῥωσσίαν, ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασαν ζῶντας, οὔτε τὸν Τσάρον, οὔτε

τὸν Συμεῶνα Πολότσκης· ἡ δὲ ἑπομένη ἀποκατάστασις τῆς ἀκαδημίας, ὑπῆρξε καρπὸς τῆς πολυφρόντιδος ἐπιμελείας τοῦ ἁγιωτάτου Ἰωακείμ.

Μεταξὺ τῶν παραδόξων ἰδεῶν, αἵτινες περιεφέροντο εἰς τὸν μεγαλεπήβολον καὶ φαντασιώδη νοῦν τοῦ Συμεῶνος Πολότσκης, διαφυλάξαντος ἐν ἑαυτῷ τὸν τύπον τῆς Δύσεως, ἦτο καὶ αὕτη, ἵνα συστήσῃ ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ δώδεκα νέας Μητροπόλεις καὶ τέσσαρας Πατριάρχας, ἀντὶ τῶν Μητροπολιτῶν Νοβογορόδου, Καζάνης, Ῥωστοβίου καὶ Κρουτίτσκης, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν τεσσάρων Οἰκουμενικῶν θρόνων, καὶ συμφώνως τῇ Ῥωμαϊκῇ ἱεραρχίᾳ, ἕνα Πάπα ἐπὶ πάντων. Πάπα δὲ προέτεινεν αὐτὸς τὸν Νίκωνα, ἵνα ταπεινώσῃ τὸν ἐχθρὸν αὐτοῦ Ἰωακείμ. Ἀλλ' ἡ παράδοξος αὕτη φαντασία τοῦ Συμεῶνος διεσκεδάσθη διὰ τῶν ἀστρολογικῶν μαντειῶν, αἵτινες ὑπῆρξαν τὸ ἀγαπητὸν ἐνασχόλημα αὐτοῦ, κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ καιροῦ ἐκείνου. Ἦτο ὅμως αὐτῷ ἐπίσης πεπρωμένον νὰ διαθέσῃ τὸν ἀγαθὸν Θεόδωρον πρὸς βελτίωσιν τῆς τύχης τοῦ ἀναδόχου αὐτοῦ Νίκωνος. Ἡ σοφὴ θεία, Τσαρίνη Τατιανὴ Μιχαηλίδη, πάντοτε εὐμενὴς οὖσα τῷ Νίκωνι, κατέπεισε τὸν Τσάρον νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν λησμονηθεῖσαν μονὴν αὐτοῦ, τὴν νέαν Ἱερουσαλὴμ, καὶ νὰ δεχθῇ, παρὰ τῆς ἐκεῖ ἐγκαταλειφθείσης ἀδελφότητος, ἀναφορὰν ὑπὲρ τῆς ἐπανόδου τοῦ θεμελιωτοῦ αὐτῆς. Ὁ ἄναξ, ἐκπλαγεὶς πρὸς τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν οἰκοδομῶν, ἀρχηθεισῶν κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ Ἁγίου Τάφου, διέταξε νὰ ἐξακολουθήσωσιν αὐτὰς, καὶ συσχεθεὶς ὑπὸ οἴκτου, προέτεινεν εἰς τὴν σύνοδον νὰ συγχωρήσωσιν εἰς τὸν γέροντα Νίκωνα ν' ἀποθάνῃ ἐν τῇ παρ' αὐτοῦ ἀρχηθείσῃ μονῇ. Ὁ Πατριάρχης ἔμεινεν ἐπὶ πολὺ ἀκλόνητος, ἄχρις οὗ, ἐπὶ τέλους, ἡ εἴδησις τῆς περιβολῆς τοῦ βαθμοῦ τοῦ μεγαλοσχήμου καὶ τῆς τελείας ἐξασθενήσεως τοῦ Νίκωνος συνεκίνησε τὴν καρδίαν αὐτοῦ.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐκείνην ἡμέραν, ὅτε ἦλθεν εἰς τὸ μοναστή-

ριον τοῦ Κυρίλλου ἡ εὐσπλαγχνος ἀπόφασις τοῦ Τσάρου καὶ τοῦ Πατριάρχου, ὁ Νίκων, ἔτι ἐνωρὶς, κατὰ μυστηριώδη προαίσθησιν, ἡτοιμάσθη εἰς ὁδοιπορίαν, καὶ πρὸς κοινὸν θαυμασμὸν διέταξε καὶ εἰς ὅλην αὐτοῦ τὴν κελλιακὴν ἀδελφότητα νὰ ἑτοιμασθῶσιν. Ἔθηκαν δὲ μετὰ κόπου εἰς ἔλκηθρον τὸν κεκμηκότα ὑπὸ τῆς ἀσθενείας γέροντα, ἵνα σύρωσιν ἐπὶ ξηρᾶς μέχρι τοῦ πλοιαρίου ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σχέκσνη, δι' οὗ κατέβη εἰς Βόλγαν. Ἐνταῦθα ὑπεδέχθησαν αὐτὸν οἱ ἀπεσταλμένοι τῆς ἀδελφότητος τοῦ τῆς Βοσκρεσένσκης Μοναστηρίου· ὁ Νίκων διέταξε νὰ καταπλεύσωσι διὰ τοῦ Βόλγα πρὸς τὴν Ἱεροσλάβλην, καὶ προσορμισθεὶς εἰς τὸ τοῦ Τόλγσκη μοναστήριον, μετέλαβε τῶν προηγιασμένων ἀχράντων μυστηρίων, διότι ἤρχισεν εἰς ἄκρον νὰ ἀτονῇ. Ὁ ἡγούμενος, μετὰ τῆς ἀδελφότητος, ἐξῆλθε πρὸς ὑπάντησιν αὐτοῦ, καὶ μετ' αὐτῶν καὶ ὁ ἐξωρισμένος πρὸς μετάνοιαν ἐχθρὸς τοῦ Νίκωνος, πρώην Ἀρχιμανδρίτης Σέργιος, ὅστις, κατὰ τὴν δίκην, διετήρει αὐτὸν ὑπὸ φύλαξιν καὶ ἐξεσφενδόνιζε κατ' αὐτοῦ ὕβρεις. Εἰς αὐτὸν τὸν Σέργιον, ἀποκοιμηθέντα εἰς τὸ ἑστιατώριον, κατὰ τὴν ὥραν τῆς προσορμίσεως τοῦ Πατριάρχου, ἦλθεν ὄνειρον· αὐτὸς ὁ Νίκων ἐφάνη πρὸς αὐτὸν λέγων, «Ἀδελφὲ Σέργιε, ἀνάστα ἵνα συγχωρηθῶμεν»· καὶ αἴφνης ἤκουσεν ὅτι ὁ Πατριάρχης πλέει διὰ τοῦ Βόλγα, καὶ ὅτι ἡ ἀδελφότης ἐβραμεν ἤδη πρὸς ὑπάντησιν αὐτοῦ. Κατόπιν αὐτῆς ὥρμησε καὶ ὁ Σέργιος, καὶ θεωρῶν τὸν ἀποθνήσκοντα, μεταμεληθεὶς, μετὰ δακρύων ἔπεσε πρὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ καὶ ἐζήτησε συγγνώμην. Τὸν Πατριάρχην κατελάμβανεν ὁ θάνατος, ὅτε αὖθις ἐκινήθη τὸ πλοιάριον ἐπὶ τῶν ὑδάτων. Οἱ πολῖται τῆς Ἱεροσλάβλης, ἀκούσαντες περὶ τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ, συνέρρευσαν πρὸς τὸν ποταμὸν, καὶ ἰδόντες τὸν γέροντα ἐπὶ κλίνης θανάτου, μετὰ κλαυθμῶν προσέπιπτον πρὸς αὐτὸν ἀσπαζόμενοι τὰς χεῖρας καὶ τὰ ἱμάτια καὶ ζητοῦντες τὴν εὐλογίαν αὐτοῦ· οἱ μὲν ἔσυρον παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ τὸ πλοιάριον, ἄλλοι δὲ, ῥιπτόμενοι

εἰς τὸ ὕδωρ, ἐβοήθουν αὐτοὺς, καὶ οὕτω προσωρμίσθησαν εἰς τὴν μονὴν τοῦ παναγάθου Σωτῆρος.

Ὁ ἐκλείπων παθητὴς δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ λαλήσῃ, ἀλλ' ἔτεινε μόνον εἰς πάντας τὴν χεῖρα· ὁ γραμματεὺς τοῦ Τσάρου διέταξε νὰ περάσωσι τὸ πλοιάριον εἰς τὴν ἄλλην ὄχθην, ἵνα ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ. Ἐσήμαναν τὸν κώδωνα διὰ τὸν ἑσπερινὸν, — καὶ ὁ Νίκων ἤρχισε νὰ τελευτᾷ· Βλέψας κύκλῳ αὐτοῦ, ὡς ἐρχομένου τινὸς πρὸς αὐτὸν, διώρθωσε μόνος τὴν κόμην αὐτοῦ, τὰ γένεια καὶ τὰ ἱμάτια, ὡς ἂν ἑτοιμαζόμενος εἰς μακρυτέραν ὁδόν· ὁ δὲ πνευματικὸς μετὰ τῆς ἀδελφότητος ἀνέγνωσαν τὰς ἐξοδίους εὐχάς· Ὁ Πατριάρχης δὲ ἐξαπλωθεὶς ἐπὶ τῆς κλίνης καὶ ἐπισταυρώσας τὰς χεῖρας, ἀναστενάξας, — ἀπεδήμησεν ἐν εἰρήνῃ (ἐν ἔτει 1681). Ἐν τοσούτῳ ὁ εὐσεβὴς Τσάρος Θεόδωρος, μὴ γνωρίζων περὶ τῆς ἀποβιώσεως αὐτοῦ, ἀπέστειλεν εἰς ὑπάντησιν τὸ ἴδιον ὄχημα μετὰ πλήθους ἵππων· ὅτε δὲ ἔμαθε τὸ δυστύχημα, ἐδάκρυσε καὶ ἠρώτησε, τί διέταξε περὶ τῆς διαθήκης αὐτοῦ ὁ Νίκων; μαθὼν δὲ ὅτι ὁ κοιμηθεὶς ἐξέλεξεν αὐτὸν, ὡς ἀναδεκτὸν υἱὸν, ἐκτελεστὴν τῶν διατάξεων αὐτοῦ, καὶ καθ' ὅλα εἰς αὐτὸν ἐνεπιστεύθη, ὁ πρᾷος Τσάρος μετὰ κατανύξεως εἶπεν «Ἐὰν ὁ ἁγιώτατος Πατριάρχης Νίκων ἔθηκεν οὕτως ἐπ' ἐμὲ πάσας τὰς ἐλπίδας αὐτοῦ, γενηθήτω τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου, καὶ ἐγὼ δὲν θέλω ἀφήσῃ αὐτὸν εἰς τὴν λήθην». Καὶ διέταξε νὰ κομίσωσι τὸ σῶμα αὐτοῦ εἰς τὴν νέαν Ἱερουσαλήμ.

Νέαι δυσκολίαι ἀνεφύησαν ἐκ μέρους τοῦ Πατριάρχου Ἰωακεὶμ καὶ περὶ τῆς κηδεύσεως τοῦ Νίκωνος, πρὸς ὃν δὲν συγκατένευεν αὐτὸς ν' ἀποδώσῃ τὰς ἱεραρχικὰς τιμὰς, ὡς στερηθέντα τῆς ἀξίας παρὰ τῶν Οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν. Ὁ ἄναξ ὅμως ἔπεισε τὸν Κορνήλιον, Μητροπολίτην Νοβογορόδου, νὰ ἐνεργήσῃ τὴν κηδείαν, ἄνευ ἀδείας τοῦ Ἰωακεὶμ, καὶ αὐτὸς μετασχὼν ταύτης τῆς κατανυκτικῆς τελετῆς, ἔφερεν ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ τὸν Νίκωνα ἀπὸ τοῦ σταυροῦ τοῦ Ἐλαιῶνος,

ἔνθα ἄλλοτε μετὰ τοῦ βασιλεύοντος πατρὸς αὐτοῦ, ὠνόμασεν ἐκεῖνος τὴν μονὴν αὐτοῦ νέαν Ἱερουσαλὴμ, μέχρι τοῦ ὑπὸ τὸν Γολγοθᾶν τάφου, ἔνθα εὗρεν ὁ κεκοιμημένος αἰωνίαν ἀνάπαυσιν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν πρᾶον αὐτοῦ κηδευτὴν δὲν ἔμεινε πλέον τῶν ὀκτὼ μηνῶν, μέχρι τῆς εἰρηναίας ἀποδημήσεως ἀπὸ τῆς προσωρινῆς βασιλείας εἰς τὴν αἰώνιον· αὐτὸς ἐκ τῆς βραχυχρονίου ταύτης προθεσμίας ὠφεληθεὶς, ἐζήτησεν ὑπὲρ τοῦ κοιμηθέντος συγχωρητικὰ γράμματα παρὰ τῶν τεσσάρων Οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν, οἵτινες καὶ ὁμοψύχως παρέλαβον αὐτὸν πάλιν εἰς τὸν χορὸν τῶν πρωτευόντων ἱεραρχῶν.

Οὕτως ἐπέρανε τὴν παράδοξον καὶ πολυώδυνον ὁδὸν αὐτοῦ ὁ ἔνδοξος ἱεράρχης οὗτος, ὁ σχὼν ἰσχυροτάτην ἐπιρροὴν ἐπὶ τὰς τύχας τῆς Ῥωσσικῆς Ἐκκλησίας, καὶ τεσσαράκοντα περίπου ἔτη ἐνασχολήσας διὰ τῶν περιπετειῶν αὐτοῦ ἅπαν τὸ Κράτος, ἐξ ὧν δεκαπέντε διῆλθεν εἰς δεσμά. Ἐπὶ τοῦ ἑβδομηκονταετοῦς γηίνου σταδίου ὁ Νίκων ἐγένετο σύγχρονος ὅλων τῶν Ῥώσσων Πατριαρχῶν. Γεννηθεὶς ἔτι ἐπὶ τοῦ πρωτοκαθέδρου Ἰὼβ, παῖς ἐπὶ τοῦ Ἑρμογένους, μοναχὸς ἐπὶ τοῦ μεγάλου Φιλαρέτου, προϊστάμενος μονῆς ἐπὶ Ἰωάσαφ τοῦ Α', Μητροπολίτης Νοβογορόδου ἐπὶ Ἰωσὴφ, καὶ δέσμιος ἐπὶ τῶν τριῶν αὐτοῦ διαδόχων, Ἰωάσαφ τοῦ Β', Πιτιρίμου καὶ Ἰωακεὶμ, ἐτελεύτησεν, ὅτε ὁ τελευταῖος ἡμῶν Πατριάρχης Ἀδριανὸς ἦτο Ἀρχιμανδρίτης τοῦ Τσοῦδοφ· ὁ δὲ τελευταῖος τοποτηρητὴς τῆς Πατριαρχίας, Στέφανος Ἰαβόρσκης, ἔλαμπε διὰ τῶν ἀρετῶν αὐτοῦ κατὰ τὴν μεσημβρινὴν Ῥωσσίαν, ἑτοιμαζόμενος πρὸς τὸ μέγα αὐτοῦ ἀξίωμα. Οὕτω, τὸ τεράστιον πρόσωπον τοῦ Νίκωνος ἐπλήρωσε δι' ἑαυτοῦ ἅπαντα σχεδὸν τὸν ἐναγκαλισμὸν τοῦ Πατριαρχικοῦ αἰῶνος εἰς τὰς χρονογραφίας ἡμῶν.

Τὰ πάντα ἤρχισαν νὰ τακτοποιῶνται ἐπὶ τῆς ἡσύχου ἑξαετοῦς κυβερνήσεως τοῦ Θεοδώρου· ἡ Μικρὰ Ῥωσσία, καθησύχασε, καὶ μετὰ τῆς Ὀθωμανικῆς Πύλης συνωμολογήθη εἰρήνη σταθερὰ, ὡς καὶ μετὰ τῶν ἄλλων γειτόνων, τῆς Σουηδίας καὶ

Πολωνίας. Δι' ἑνὸς λόγου τοῦ Τσάρου εἰς τὴν σύνοδον τοῦ Κλήρου καὶ τῶν ἐν ἀξιώμασι κοσμικῶν τοῦ κράτους, κατὰ παραίνεσιν τοῦ Πατριάρχου, ἔπαυσεν ἡ φθοροποιὰ πρὸς ἀλλήλους οἰκομαχία, ἥτις προὐξένει τοσαῦτα δυστυχήματα εἰς τὴν Ῥωσσίαν, καὶ ἐπισήμως ἐκάησαν τὰ γενεαλογικὰ βιβλία. Ηὐδαιμόνει καὶ ἡ Ἐκκλησία, διότι, συνεργείᾳ τοῦ ἄνακτος, ὁ ἄγρυπνος ποιμὴν Ἰωακεὶμ ἔσβεσε τὰ σχίσματα, ἐπεξέτεινε τὸν φωτισμὸν εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ σχολεῖα, καὶ μάλιστα πρὸς κρείττονα ἐπιτήρησιν ἐπὶ τοῦ ἱερατείου καὶ τοῦ ποιμνίου, ἠθέλησε νὰ συστήσῃ εἰς τὸ ἀεὶ ἐκτεινόμενον Κράτος, μέχρι πεντήκοντα ἐπισκοπικὰς καθέδρας, τοπικὰς καὶ ἐπιτροπικάς. Ἀλλ' ἡ ἐπιχείρησις ἔπαυσεν, ἀποθανόντος τοῦ Θεοδώρου, καὶ τὸ Κράτος πάλιν προσωρινῶς ἐβυθίσθη εἰς ταραχὰς καὶ συγχύσεις, ἐξ ὧν μόνη ἡ ἰσχυρὰ χεὶρ τοῦ ἀνδρισθέντος Πέτρου ἐξέβαλεν αὐτό.

Ἡ μανιώδης τῶν Στρελιτσίων στάσις ὑπῆρξεν ἀρχὴ τῶν κακῶν (ἐν ἔτει 1682), ὅτε ὁ Πατριάρχης, μετὰ τῶν εὐδιαθέτων βογάρων, ἀνηγόρευσεν εἰς τὸν θρόνον, ἀντὶ τοῦ φιλασθένου Ἰωάννου, τὸν δεκαετῆ ζωηρὸν παῖδα Πέτρον, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῆς Τσαρίνης μητρὸς αὐτοῦ Ναταλίας, καὶ τοῦ ἐναρέτου βογάρου Ματβεέφ. Ἀλλ' ἡ φιλόδοξος ἀδελφὴ αὐτῶν βασιλόπαις Σοφία, ἐνεργοῦσα ἐν κρυπτῷ μετὰ τῶν συγγενῶν αὐτῆς Μιλοσλαύσκη, ἠρέθισε τοὺς Στρελιτσίους, καὶ θυσία ἐγένοντο ἐπὶ τῆς τριημέρου στάσεως αὐτῶν ὁ Ματβέεφ, οἱ Ναρίσχκην καὶ πάντες οἱ ὑποστηρικταὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξίου καὶ τοῦ Θεοδώρου· μόλις διεσώθη καὶ αὐτὸς ὁ Πατριάρχης, ὁρμήσας ἐκ τοῦ Ἐρυθροῦ προστόου, ἵνα παραινέσῃ τὸ πλῆθος. Ἡ βεβιασμένη ἀναγόρευσις τοῦ Ἰωάννου, ὡς συμβασιλέως τοῦ Πέτρου, καὶ ἡ πρόσκλησις τῆς Σοφίας, ἵνα κυβερνήσῃ μετὰ τῶν ἀνηλίκων ἀδελφῶν αὐτῆς, ὑπῆρξαν καιροὶ τῆς πρώτης ἐπαναστάσεως τῶν Στρελιτσίων, δι' ἣν ἐχύθη τόσον πολύτιμον αἷμα τῆς πατρίδος.

Ἡ πολιτικὴ αὕτη στάσις μετεβλήθη ταχέως εἰς ἐκκλησιαστικήν. Ὠφελούμενος ἐκ τῆς ἀδυναμίας τῆς Κυβερνήσεως ὁ Ψευδάγιος Παπᾶς Νικήτας, ἐκ δευτέρου ἐκπεσὼν εἰς τὴν αἵρεσιν, ἤρχισε νὰ συναθροίζῃ πέραν τῆς Ἰακούζης καὶ ἐπὶ τοῦ Κρανίου τόπου τὸν ἀγροῖκον ὄχλον, πρὸς ὑπεράσπισιν δῆθεν τῆς ὀρθοδοξίας κατὰ τῶν *σκληρῶν λύκων*, ὡς ἐπωνόμαζεν οὗτος ἅπαν τὸ ἱερατεῖον. Ἡ θρασύτης αὐτοῦ κατήντησε μέχρι τοσούτου βαθμοῦ, ὥστε μετὰ τοῦ στίφους τῶν ὁμοφρόνων αὐτῷ εἰσώρμησεν εἰς τὸ Κρέμλιον, καὶ θεὶς τὰ ἀναλόγια μετὰ τῶν εἰκόνων πλησίον τοῦ Καθολικοῦ τῶν Ἀρχαγγέλων, ἐκάλει εἰς συζήτησιν αὐτὸν τὸν Πατριάρχην, ὅστις ἐλειτούργει ἐν τῷ Καθολικῷ τῆς Κοιμήσεως· ὁ δὲ πρὸς αὐτοὺς σταλεὶς ἱερεὺς μόλις διεσώθη. Τότε, πρὸς εἰρήνευσιν τοῦ ὄχλου, οἱ δύω Τσάροι διέταξαν νὰ συνέλθωσιν εἰς τὰ ἀνάκτορα αὐτῶν πάντες οἱ Ἀρχιερεῖς, οἱ δὲ στασιασταὶ προσεκλήθησαν ἐνώπιον τοῦ Πατριάρχου, ἑπτὰ Μητροπολιτῶν, πέντε Ἀρχιεπισκόπων καὶ δύω Ἐπισκόπων, ἐν οἷς ἦν καὶ ὁ νεωστὶ διορισθεὶς Ἱεράρχης Βορονέζου Μητροφάνης. Ὁ Ψευδάγιος, ἰσχυρῶς καταπολεμούμενος εἰς ὅλους αὐτοῦ τοὺς ἰσχυρισμοὺς παρὰ τοῦ εὐγλώττου Ἀρχιεπισκόπου Χολμογόρσκης Ἀθανασίου, ἐν τῇ ὁρμῇ τῆς ὀργῆς αὐτοῦ ἐρρίφθη, ἵνα πνίξῃ αὐτὸν, ἀλλ' ἐκωλύθη παρὰ τῶν περιεστώτων, ὁ δὲ παῖς Τσᾶρος, στιβαρῶς ἐπαναστὰς ἐκ τοῦ θρόνου, ἐν μέσῳ τοῦ κοινοῦ θορύβου, διὰ σταθεροῦ λόγου ἐξέβαλε τὸ στασιῶδες στῖφος. Ἡ συρροὴ διεσκορπίσθη, καταισχυνθεῖσα διὰ τὸν δαιμονισμὸν τοῦ ψευδοδιδασκάλου αὐτῶν, ὃν προσέβαλε βαρυτάτη ἐπιληψία κατὰ τὴν πλατεῖαν ὅπου ἐθανατώθη· ἀλλ' οἱ κεκρυμμένοι ὀπαδοὶ αὐτοῦ δὲν ἔπαυον τοῦ νὰ διαδίδωσι τὰς ὀλεθρίους δοξασίας αὐτοῦ, ἰδίως μεταξὺ τῶν Στρελιτσίων καὶ εἰς τὰ πέριξ τῆς πρωτευούσης.

Ἐξ αὐτῶν δύω ἱερεῖς, ὁ Κοσμᾶς καὶ ὁ Στέφανος, φοβηθέντες τὴν τύχην τοῦ Ψευδαγίου, ἔφυγον κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Μικρὰν Ῥωσσίαν, πρὸς τὸ σύνταγμα τῆς Σταροδουβόβσκης καὶ

ἔπειτα εἰς τὰ γειτνιάζοντα μεθόρια τῆς Πολωνίας, καὶ ἐγκατεστάθησαν ἐκεῖ παρὰ τὸν Βαΐτκαν Ποταμόν. Ὁ δὲ διάδοχος αὐτῶν Θεοδόσιος, ᾠκοδόμησεν ἐκκλησίαν, φωλεὰν τῆς οὕτως ὀνομασθείσης *Παποβτσίνης* (Παπαδοσύνης), δηλαδὴ τῶν Ῥασκολνίκων (σχισματικῶν), δεχομένων τὴν ἱερωσύνην οὐχὶ ἄλλων, εἰμὴ τῶν λειποτακτῶν Παπάδων. Ἕτερόν τι ἔτι κακώτερον σχίσμα τῆς *Βεσποποβτσίνης* (Ἀπαπαδοσύνης), ἥτις ἐβεβαίου, ὅτι ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Νίκωνος ἐξηφανίσθη ἡ χάρις τοῦ Ἱερατείου, καὶ ἦλθεν ὁ καιρὸς τοῦ Ἀντιχρίστου, ἐρριζώθη εἰς τὴν Ἄρκτον, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Πομοριανοὶ* (Παραθαλάσσιοι), καὶ εἰς τὴν Σιβηρίαν, ὑπὸ διάφορα ὀνόματα τῶν ψευδοδιδασκάλων· διότι κατὰ τὴν ἰδιότητα ἑκάστου ἐξ αὐτῶν, τὸ σχίσμα διεμοιράσθη εἰς πληθὺν δοξασιῶν, ἐχθρῶν πρὸς ἀλλήλας. Ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ δεισιδαιμονία κατήντων εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμὸν τῆς ἀπιστίας. Οἱ ἐν Ὀλονέτσκ, Νιζεγοροδῷ καὶ Σιβηρίᾳ ὀπαδοὶ τοῦ Παπᾶ Ἀββακοὺμ, καὶ τοῦ μελανείμονος Ἰωσὴφ τοῦ Ἀρμενίου, ἐξορισθέντες εἰς Σιβηρίαν ἐπὶ Νίκωνος ἔτι, ἔκαιον ἑαυτοὺς ἐν πομπῇ μεθ' ὁλοκλήρων τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν, χάριν οὐρανίου ἀμοιβῆς, πεποιθότες ὅτι γίνονται ἐλεύθεροι μάρτυρες. Οὐ μακρὰν τοῦ μοναστηρίου Παλαιοστρόβσκης, ἔνθα ἐκρατεῖτο καὶ ἀπέθανεν ὁ Παῦλος, πρώην Ἐπίσκοπος Κολόμνης, συνεστήθησαν πολλαὶ σκῆται τῶν Πομοριανῶν, ὑποστηριζομένων ὑπὸ τῶν στασιαστῶν τῆς Σολοβέτσκης, οἵτινες ἐγκαίρως διέφυγον τὴν πολιορκίαν· καὶ δύω ἀδελφοὶ, Ἀνδρέας καὶ Συμεὼν Δενίσοφ, ἐκ τῆς ἀρχαίας γενεᾶς τῶν Δουκῶν Μισχέτσκη, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν ἐν Βιγορέτσκῃ Ὀλονέτσκην σκήτην, συλλέγοντες διὰ παντὸς τρόπου χειρόγραφα καὶ βιβλία πρὸς ἑλκυσμὸν τῶν ἀπείρων.

Εἰς τοιαύτας δυσκόλους περιστάσεις, ἐκκλησιαστικάς τε καὶ πολιτικὰς, ἄγρυπνος ἵστατο ὁ σοφὸς Πατριάρχης Ἰωακείμ· ὅτε μὲν συνεργῶν αὐτὸς πρὸς κατεύνασιν τῶν Στρελιτσίων, πληρουμένων ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος τῆς

αὐθαιρεσίας, διότι οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ δικαστηρίου αὐτῶν, οἱ Δοῦκες Χοβάνσκη, ἕνεκα σκοπῶν οὐχὶ βεβαίως πνευματικῶν, ἐβοήθουν τὸ σχίσμα, ὡς ἰσχυρὸν ἐλατήριον τῶν στάσεων· ὁτὲ δὲ ἐλέγχων διὰ συνοδικῶν διδασκαλιῶν τοὺς αἱρετικούς. Τὸ βιβλίον αὐτοῦ, *ἡ πνευματικὴ παραίνεσις*, καὶ πολλαὶ ἐπιστολαί, ἔμειναν μνημεῖον τοῦ λυπηροῦ τούτου καιροῦ. Μετ' οὐ πολὺ ἠναγκάσθη ὁ Πατριάρχης νὰ ὁπλισθῇ ἐναντίον τῆς νέας δοξασίας, τῆς μετενεχθείσης ἐκ τῆς Δύσεως, περὶ τοῦ χρόνου τῆς μετουσιώσεως τῶν ἀχράντων δώρων. Ὁ Σίλβεστρος Μεδβέδεφ, μαθητὴς τοῦ Πολότσκης Συμεῶνος, προϊστάμενος ὢν τοῦ Ζαεικονοσπάσσκης μοναστηρίου, ἐσφαλμένως ὑπεστήριζε, κατὰ τὰς Ῥωμαϊκὰς παραδόσεις, ὅτι οὐχὶ διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τῆς εὐλογίας τῶν δώρων, ἀλλὰ δι' αὐτῶν τῶν λόγων τοῦ Σωτῆρος, «Λάβετε, φάγετε» καὶ «πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες» μεταβάλλονται ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Δύω διάσημοι αὐτάδελφοι Ἰόνιοι, ὁ Σωφρόνιος καὶ ὁ Ἰωαννίκιος Λυκοῦδαι, ἀποσταλέντες παρὰ τῶν Οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν, ἐδείχθησαν πρῶτοι ἐλεγκταὶ τῆς ἀπονοήσεως ταύτης, ἐλθόντες μετὰ τοῦ Σιλβέστρου εἰς ἐπιστολικὴν ἔριδα, ἧς πολλοὶ μετέσχον.

Ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ πεφωτισμένου Ποιμένος, ἐγκατεστάθησαν οὗτοι κατὰ πρῶτον ἐν τῷ τῶν Θεοφανείων μοναστηρίῳ, ἔνθα τὸ σχολεῖον αὐτῶν, συνιστάμενον ἐκ μικροῦ ἀριθμοῦ εὐγενῶν καὶ κληρικῶν, ἐν βραχεῖ διαστήματι χρόνου ἐδειξεν ἐξαισίας προόδους· ἔπειτα ἐν τῷ δι' αὐτοὺς νεοσκευασθέντι οἴκῳ πλησίον τῆς Ζαεικονοσπάσκης μονῆς, ἤνθισε διὰ τῶν ἀκαμάτων κόπων αὐτῶν ἡ Σλαβελληνορρωσσικὴ ἀκαδημία. Ἀλλ' ὁ ζῆλος τῶν Λυκουδῶν ὑπὲρ τῆς παιδείας καὶ τῆς ὀρθοδοξίας, ἱκανῶς ἐκτιμηθεὶς ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Ἰωακεὶμ, κατήντησεν αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ εἰς μακροχρόνιον εἱρκτήν. Ἂν καὶ ὁ Σίλβεστρος, ἐλεγχθεὶς διὰ τῶν γραφῶν αὐτῶν, καθηρέθη παρὰ τοῦ Ἰωακεὶμ, συγκαλέσαντος κατ' αὐτοῦ σύνοδον καὶ

ἐρωτήσαντος μάλιστα, πρὸς πλείονα βεβαιότητα, καὶ τοὺς Ἐπισκόπους τῆς Μικρᾶς Ῥωσσίας περὶ τοῦ δόγματος τούτου, πολλοὶ ὅμως ἐθλίβησαν ἐκ τῶν φροντίδων τῶν πεπαιδευμένων ἀδελφῶν, περὶ τῆς καθαρότητος τῆς Ἀνατολικῆς διδασκαλίας.

Ἡ τῆς Μικρᾶς Ῥωσσίας Ἐκκλησία κατετάχθη τότε εἰς τὸ σῶμα τῆς Ἱεραρχίας ἡμῶν· τοῦτο δὲ ὑπῆρξεν ἐκ τῶν λαμπρῶν πράξεων τῆς Πατριαρχίας τοῦ Ἰωακείμ. Ὅτε αἱ δύω Οὐκραϊναὶ καθησύχασαν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Γέτμανος Σαμοίλοβιτς, καὶ ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης Σοβιέσκης συγκατένευσεν εἰς τὸ νὰ κλείσῃ παντοτεινὴν εἰρήνην, παραχωρήσας τὸ Κίεβον καὶ τὴν Σμολένσκην, ἔφθασεν ὁ καιρὸς ν' ἀποκατασταθῇ καὶ ἡ Μητρόπολις τοῦ Κιέβου, εἴκοσι καὶ ὀκτὼ ἔτη διατελοῦσα ἄνευ τεταγμένου Ποιμένος, μετὰ μόνων τῶν τοποτηρητῶν, ἐξ ὧν πάντων διετηρήθη πλειότερον ὁ Λάζαρος, Ἀρχιεπίσκοπος Τσερνιγόβου.

Ὁ γέρων οὗτος, ἐξησθενημένος ἤδη ὑπὸ τῆς ἡλικίας, μετὰ τοῦ πεπαιδευμένου Ἀρχιμανδρίτου τῆς Λαύρας Βαρλαὰμ Ἰασίνσκη, ἀξίου διαδόχου τοῦ Ἰννοκεντίου Γῆζελ, ἦσαν ἐκ τῶν ὑποψηφίων διὰ τὸν θρόνον τοῦ Κιέβου· ἀλλ' ἡ ψῆφος ἔπεσεν ἐπὶ τὸν Ἐπίσκοπον Λούτσκης Γεδεῶνα, Δοῦκα Τσετβερτίνσκην, ὅστις ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ, ἕνεκα τῶν καταδιώξεων τῶν Οὐνιτῶν καὶ τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ Ἐπισκόπου Λεμβέργης Ἰωσὴφ, ζητοῦντος νὰ λάβῃ αὐτὴν διὰ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ. Ὁ Γέτμαν, ἀφωσιωμένος εἰς τὴν Ῥωσσίαν, ἐπιθυμῶν στερεώτερον μετ' αὐτῆς σύνδεσμον, ἐπέμενεν, ἵνα ὁ νέος Μητροπολίτης Κιέβου ὑπάγῃ νὰ χειροτονηθῇ παρὰ τοῦ Πατριάρχου τῆς Μόσχας καὶ μένῃ ἐντελῶς ὑποτεταγμένος εἰς αὐτὸν, εἰς ὃ οὔτε ὁ Λάζαρος οὔτε ὁ Βαρλαὰμ συνεφώνουν, ὑποστηρίζοντες τὰ δικαιώματα τοῦ θρόνου τῆς Βασιλευούσης. Ὅτε δὲ ὁ Γεδεὼν, ὃν ὑπεδέξαντο μετ' ἐξαισίων τιμῶν εἰς τὴν Μόσχαν, ἐγκατεστάθη παρὰ τοῦ Ἰωακεὶμ Μητροπολίτης Κιέβου, Γαλίτσης καὶ ἁπάσης Μικρᾶς Ῥωσσίας, μετὰ τῆς ὑπ' αὐτὸν ὑπαγωγῆς τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς τοῦ Τσερνιγόβου, τῆς Λαύρας τῆς Πετσέρσκης καὶ τῶν

ἐπαρχιῶν τῆς μεσημβρινῆς Ῥωσσίας, οἱ αὐτοὶ ἐκεῖνοι πάλιν ἠναντιώθησαν εἰς τὸν διορισμὸν τοῦτον, καὶ ὁ Πατριάρχης Ἰωακεὶμ ἠναγκάσθη ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν μὲν Λαύραν, Σταυροπήγιον, τὸ δὲ Τσερνίγοβον, ἀνωτάτην τῶν ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ Ἀρχιεπισκοπῶν, μὴ ὑποκειμένην ὑπὸ τὸ Κίεβον.

Τότε ὁ Γέτμαν καὶ ἀμφότεροι οἱ Τσάροι, πρὸς καθησύχασιν τοῦ Ἱερατείου τῆς Οὐκραϊνῆς, ἐξαπέστειλε πρέσβεις εἰς Κωνσταντινούπολιν, κομίζοντας παρακλητικὰς ἐπιστολὰς πρὸς τοὺς Πατριάρχας, περὶ προσκυρώσεως τοῦ Κιέβου εἰς τὸν θρόνον τῆς Μόσχας, ἵνα προφυλάξωσιν αὐτὸ ἀπὸ τῆς Οὐνίκς. Καὶ δύω Πατριάρχαι, ὁ τῆς Βασιλευούσης Διονύσιος καὶ ὁ Ἱεροσολύμων σοφὸς Δοσίθεος, δι' ἐπισήμων ἐγγράφων ἀνεγνώρισαν τὴν τελειωτικὴν ταύτην προσκόλλησιν τῆς Ἱεραρχίας τοῦ Κιέβου καὶ πάσης τῆς μεσημβρίας εἰς τὴν τῆς Μεγάλης Ῥωσσίας. Οὕτως ἐτελείωσεν ὁ μακροχρόνιος χωρισμὸς τῶν δύω ὁμοδόξων Ἐκκλησιῶν, διαρκέσας πλέον τῶν δύω ἑκατονταετηρίδων καὶ ἡμισείας, ἀφ' ὃν χρόνον ὁ Βιτόβτος, διὰ τοῦ ἐκβιασθέντος διορισμοῦ τοῦ Γρηγορίου Συμβλάκου, ὡς Μητροπολίτου Κιέβου, ἀπέσπασε τὴν μεσημβρινὴν Ῥωσσίαν ἀπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ μετὰ τῆς Μόσχας δεσμοῦ.

Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἕνωσιν τοῦ Κιέβου μετὰ τῆς Ῥωσσίας, κατελύθησαν ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν αἱ λοιπαὶ ὀρθόδοξοι ἐπαρχίαι τῆς Λιθουανίας καὶ τῆς Πολωνίας, ἤτοι τῆς Λεμβέργης, Περεμίσχλης, Λούτσκης, ἐκτὸς μόνης τῆς Μογιλέβης. Ἡ Πολωνικὴ Κυβέρνησις ἐφοβεῖτο, ὡς ὁ Βιτόβτος, τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐξάρτησιν ταύτην, καὶ νέαι σφοδρότεραι καταδιώξεις, ἐναντίον πασῶν τῶν ἀγαθῶν συμφωνιῶν τῆς πρὸ ὀλίγου ὁμολογηθείσης εἰρήνης, ἐξηφάνιζον τὰ λείψανα τῆς ὀρθοδοξίας κατὰ τὰς ἐπαρχίας τῆς Πολωνίας· ὁ δὲ Ἀρχιεπίσκοπος τῶν Οὐνιτῶν τῆς Πολότσκης, τίτλον φέρων Μητροπολίτου Κιέβου καὶ ἁπάσης Ῥωσσίας, διώριζε βαθμηδὸν Ἐπισκόπους, ἀντὶ τῶν ἀποθνησκόντων ἢ ἀποβαλλομένων παρ' αὐτοῦ εὐσεβῶν Ἀρχιερέων.

Ἐν τῷ μεταξὺ συνέβη πολλοῦ ἀξία μεταβολὴ εἰς τὸ κράτος. Ὁ Πέτρος, προβαίνων εἰς τὴν ἡλικίαν, καὶ ἀνδρούμενος πρωΐμως, ἔφευγε τὸν ἀργὸν βίον τῶν ἀνακτόρων τοῦ Κρεμλίου, καὶ διψῶν γνώσεις, ὠφελεῖτο μὲν πρὸς φωτισμὸν διὰ τῶν συμβουλῶν τοῦ ἐκ Γενεύης μετανάστου Λεφόρτου, κατεγίνετο δὲ εἰς τὰς στρατιωτικὰς σπουδὰς μετὰ τῶν ἐκλεκτῶν εὐγενῶν τοῦ Ποτέσχνση (Γερψιθύμου) αὐτοῦ λόχου, δεικνύων φανερὰν τὴν δυσαρέσκειαν πρὸς τὴν Κυβέρνησιν τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ, βασιλόπαιδος Σοφίας. Ὁ εὐνοούμενος καὶ προσφιλὴς αὐτῆς Δοὺξ Βασίλειος Γολίτσην, μὴ θεωρηθείσης τῆς ἀποτυχίας τῶν δύω κατὰ τῆς Κριμέας ἐκστρατειῶν αὐτοῦ, ἐκαλύφθη ὑπὸ τιμῶν, ἀποδοὺς τὰ ἑαυτοῦ σφάλματα εἰς τὸν Γέτμανα Σαμοΐλοβιτς· καὶ τοῦτον μὲν ἀθῶον ἐξώρισαν εἰς τὴν Σιβηρίαν, ἀντ' αὐτοῦ δὲ διώρισαν ἐκ τῶν Ἐσαούλων (ἑκατοντάρχων) τὸν πανοῦργον Μαζέπαν. Εἰς τοιαύτην ἀκαταστασίαν διέκειντο καὶ τὰ ἐσωτερικά. Ὁ ἑπταικαιδεκαετὴς νέος, γίγας τό τε σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν, ἀπεστρέφετο τὴν γυναικείαν ἐξουσίαν καὶ ἀπήτει, ἵνα ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ ἀποσυρθῇ ἀπὸ τῶν βασιλικῶν τιμῶν. Τόσον δὲ ἦτο ἀποφασιστικὴ ἡ θέλησις αὐτοῦ, ὥστε, εἰς ἐκκλησιαστικήν τινα τελετὴν, δὲν ἠθέλησε νὰ ὑπάγῃ ἀντιστοίχως αὐτῇ, καὶ μετ' ὀργῆς ἀνεχώρησεν εἰς τὴν πολίχνην Πρεοβραζένσκην, συνήθη τόπον τῶν βασιλικῶν αὐτοῦ ἀσχολιῶν. Νέα στάσις τῶν Στρελιτσίων, ὑπενεργηθεῖσα ὑπὸ τῆς Σοφίας, καὶ συνωμοσία κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ νέου Τσάρου, ἐπηκολούθησαν τὴν τολμηρὰν αὐτοῦ διαγωγήν. Ἀλλ' ὁ Πέτρος εἶχε φίλους, καὶ ἐγκαίρως εἰδοποιηθείς, προέλαβε ν' ἀποσυρθῇ εἰς τὴν Λαύραν τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἔνθα κατ' ὀλίγον συνῆλθον καὶ τὰ μέλη τοῦ βασιλικοῦ οἴκου, καὶ αὐτὸς ὁ Πατριάρχης. Οἱ Στρελίτσιοι, ταραχθέντες ἐκ τῆς νέας ἀποτυχίας, ἡσύχασαν καὶ, ὑποτεταγμέναις κεφαλαῖς, ἀνέμενον ἐν τῇ πρωτευούσῃ τὸν Τσάρον. Ἐφανερώθη καὶ ἡ παραίτιος τῆς στάσεως, ἧς τὴν ἐμπιστοσύνην ἐκαρποῦντο ὁ Σχακλοβίτης, ἀρχηγὸς τοῦ Κριτηρίου τῶν Στρελιτσίων. Εἰς μάτην τότε αἱ Βασιλόπαιδες καὶ ὁ Πατριάρχης πα-

ρεκάλεσαν τὸν Πέτρον νὰ συγχωρήσῃ τὴν Σοφίαν, πάντες εὖτοι πεπεισμένοι περὶ τῶν ἐγκληματικῶν αὐτῆς σκοπῶν. Εἰς μάτην αὐτὴ ἡ Σοφία ἔδραμεν εἰς τὴν Λαύραν, ἵνα ζητήσῃ εὐσπλαγχνίαν· δὲν ἀφέθη ὅμως νὰ ἴδῃ τὸν ἀδελφόν· καὶ οἱ μὲν σύνωμόται κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον· αὐτὴ δὲ ἐβιάσθη νὰ γείνῃ μοναχὴ εἰς τὸ Νοβοδέβιτση (Νεοπαρθενικὸν) μοναστήριον, καὶ ἀπὸ φιλοδόξου Σοφίας ταπεινὴ Σωσάννα. Οὕτως ὁ Πέτρος ἔγεινε Μονοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας, διότι ὁ φιλάσθενος Ἰωάννης ἐβασίλευε μόνον δι' ὀνόματος, καὶ μένων σταθερῶς ἐν Μόσχᾳ, ἔδιδε τὴν εὐκολίαν εἰς τὸν μεγαλεπήβολον ἀδελφὸν νὰ περιηγῆται τὴν Ῥωσσίαν, νὰ πληροφορῆται περὶ τῶν ζωτικῶν αὐτῆς δυνάμεων, καὶ νὰ συμμετρῇ τὴν γιγαντείαν αὐτοῦ εὐφυΐαν εἰς τὸ γιγάντειον Κράτος, ὅπερ, πρὸς τὸν ἰσχυρὸν αὐτοῦ λόγον, ἔμελλεν αἴφνης ν' ἀναπηδήσῃ, ἵν' αὐξηθῇ ἴσα τῷ ἐννάτῳ μέρει τοῦ κόσμου.

Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἀπεβίωσαν ἀμφότεροι οἱ Ἱεράρχαι, τῆς τε Μικρᾶς καὶ τῆς Μεγάλης Ῥωσσίας· καὶ ἡ μὲν θέσις τοῦ Μητροπολίτου Κιέβου ἀνεπληρώθη παρὰ τοῦ προϊσταμένου τῆς ἐν Πετσέρσκῃ μονῆς Βαρλαὰμ, ὅστις, ἐλθὼν εἰς χειροτόνησιν εἰς Μόσχαν, δὲν εὗρε ζῶντα τὸν Πατριάρχην Ἰωακείμ. Ὁ συνδραμὼν εἰς τὴν ἐκλογὴν καὶ τὴν ἐκ δευτέρου ἀνάβασιν τοῦ Πέτρου ἐπὶ τὸν θρόνον, ὁ ἀληθὴς φύλαξ τοῦ κράτους ἐπὶ τῆς ἀνηλικιότητος ἀμφοτέρων τῶν ἀνάκτων, καὶ ζηλωτὴς τοῦ φωτισμοῦ ἐπὶ τῶν φιλομαθῶν Θεοδώρου καὶ Σοφίας, ὁ Ἰωακείμ, ἓν μόνον ἔτος ἐδιοίκησε τὴν Ἐκκλησίαν βασιλεύσαντος τοῦ νέου Πέτρου. Ὁ Ἰωακείμ ἐλυπεῖτο μετὰ τῆς μητρὸς τούτου, τῆς εὐσεβοῦς Τσαρίνης Ναταλίας, διὰ τὸ νεωτεριστικὸν πνεῦμα καὶ τὴν κλίσιν πρὸς τὰ ἔθιμα τῶν ἀλλοδαπῶν, ἅτινα τότε ἐξεδηλοῦντο ἐν τῷ βασιλεύοντι νέῳ. Τὰ αἰσθήματα ταῦτα ἐξέχεεν αὐτὸς εἰς τὴν εὔγλωττον αὐτοῦ διαθήκην, παρακαλῶν τὸν Τσάρον νὰ κρατῇ σταθερῶς τὰς πατρῴας παραδόσεις, ἃς ἔλαβε παρὰ τῶν προγόνων αὐτοῦ, πρὸς στερέωσιν τῆς Ῥωσσίας.

Γ. Ἀδριανός.

Λυπηρὸν ἦτο ὅτι, μετὰ ποιμένα τόσον διαφέροντα, ἐξελέχθη εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον ὁ γέρων Μητροπολίτης Καζάνης Ἀδριανὸς (ἐν ἔτει 1690), κεκοσμημένος μὲν δι' ἱεραρχικῶν ἀρετῶν, ἀλλὰ μὴ νοῶν τὴν ἀνάγκην τῶν μεταρρυθμίσεων, αἵτινες ἔβραζον εἰς τὸ δημιουργικὸν στῆθος τοῦ Πέτρου, καὶ ἃς ἐπιμόνως ἀπήτουν αὐταὶ αἱ περιστάσεις· διότι ἀπὸ τοῦ Τσάρου Ἀλεξίου Μιχαηλίδου καὶ τοῦ ἐπιχειρηματίου Νίκωνος, τὸ πᾶν προώδευεν εἰς βαθμιαίαν τοῦ κράτους μεταμόρφωσιν, εἰ καὶ οὐχὶ τόσον ὁρμητικῶς, ὅσον ἐνήργει ὁ Πέτρος. Εἰς τὴν ἀκοὴν τοῦ Τσάρου συνεχῶς ἔφθανον δυσάρεστοι κρίσεις τῶν Βογάρων καὶ τῶν Ἱεραρχῶν, περὶ πασῶν τῶν ἐπιχειρήσεων αὐτοῦ· κατὰ δυστυχίαν, ἡ συγκοινωνία αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀλλοδαπῶν ποταπῆς τάξεως, προσκληθέντων πρὸς καταρτισμὸν τοῦ στόλου καὶ ἐξάσκησιν τῶν στρατευμάτων, ἔδιδον αἰτίας εἰς δυσαρεσκείας, καὶ οἱ κατακρίνοντες ἠγνόουν νὰ διακρίνωσι τὰ μεγάλα ἔργα ἀπὸ τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας. Ἐκ μέρους αὐτοῦ ὁ Πέτρος, ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας διελθὼν τοσαύτας δοκιμασίας, καὶ βιασθείς, ἐν τῇ ὁρμῇ τῆς νεότητος, ν' ἀναστέλλῃ τὴν ὀργὴν αὐτοῦ κατὰ τῶν παρεμβαλλόντων προσκόμματα (διότι καὶ ἡ μήτηρ καὶ ὁ μεγαλήτερος ἀδελφὸς μετέσχεν ἐν μέρει τῆς γνώμης τῶν Βογάρων καὶ τοῦ Πατριάρχου), μετὰ δυσαρεσκείας ἔβλεπε τὸν Ἀδριανὸν, ὡς ἀντιπρόσωπον τῆς ἀρχαιότητος, παλαιούσης μετὰ τῆς λαμπρᾶς αὐτοῦ εὐφυίας. Τὸ δημιουργικὸν τοῦ Πέτρου πνεῦμα, πλᾶσαν ἅπαξ ἐν ἑαυτῷ τὴν ἐπερχομένην Ῥωσσίαν, ἀντικείμενον τῆς διακαοῦς αὐτοῦ ἀγάπης, ὡς ἂν ἔβλεπεν ἤδη αὐτὴν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ, ἠγανάκτει, ὅτι οἱ σύγχρονοι δὲν ἐμάντευον ἐκεῖνο, ὅπερ μετὰ ἑκατὸν ἔτη ἠδυνήθησαν ἐπὶ τέλους νὰ ἴδωσιν οἱ ἀπόγονοι· τὴν πραγματοποίησιν, λέγω, τῆς ἰδέας αὐτοῦ, τὴν Ῥωσσίαν τῶν ἡμερῶν ἡμῶν.

Ἐν τοσούτῳ καὶ ὁ Πατριάρχης, μετὰ τῶν πρωτοβάθμων Ἀρχιερέων καὶ Βοϊάρων, μετέσχεν εἰς τὰς χρηματικὰς προσφορὰς, ὑπὲρ τῆς συγκροτήσεως τοῦ Ῥωσσικοῦ στόλου, ὅτε ὁ Πέτρος, νικήσας τὴν ἑαυτοῦ ἀποστροφὴν πρὸς τὸ ὕδωρ ἐπὶ τῆς γαληνίου λίμνης τῆς Περεϊασλάβλης καὶ ἐπὶ τῆς τρικυμιώδους Λευκῆς θαλάσσης, ἤρχισεν ἐν Βορονέζῳ νὰ ναυπηγῇ πλοῖα, πρὸς ὑπόταξιν τοῦ Ἀζόφ. Τότε ἀνέλαμψαν αἱ ποιμενικαὶ ἀρεταὶ τοῦ πρώτου τοῦ Βορονέζου Ἐπισκόπου Μητροφάνους, συναριθμουμένου σήμερον εἰς τὴν χορίαν τῶν ἁγίων, ὃν εὗρεν ὁ μέγας Πέτρος εἰλικρινῆ φίλον καὶ βοηθὸν εἰς τοὺς μόχθους αὐτοῦ, ἐπὶ τῆς τακτοποιήσεως τοῦ στόλου, ὁμοῦ δὲ καὶ σταθερὸν ζηλωτὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν δογμάτων, ἕτοιμον νὰ θύσῃ ὑπὲρ αὐτῶν καὶ τὴν ἰδίαν ζωήν.

Καὶ ἄλλοι φωστῆρες ἔλαμπον εἰς μίαν, ἡνωμένην Ἐκκλησίαν τῆς τε Μεγάλης καὶ Μικρᾶς Ῥωσσίας· εἰς μὲν τὴν ἄρκτον δύω ζηλωταὶ ἐλεγκταὶ τῶν συγχρόνων αἱρέσεων, ὁ Ἀθανάσιος, Ἀρχιεπίσκοπος Χολμογόρου, καὶ ὁ Μητροπολίτης Σιβηρίας Ἰγνάτιος, ἐκ τοῦ γένους τῶν Ῥίμσκη Κορσάκοφ, λόγῳ τε καὶ ἔργῳ ἐπάλαιον ἐναντίον τῶν ὀλεθρίων σχισμάτων· ἐξ ὧν ἐμολύνοντο αἱ ἀπομεμακρυσμέναι αὐτῶν ἐπαρχίαι· τρεῖς δ' ἐπιστολαὶ τοῦ Ἰγνατίου ἐμπεριέχουσι μετὰ τῶν ποιμενικῶν παραινέσεων, καὶ τὴν περιγραφὴν τῆς ἐπὶ κακοῦ ἀρχῆς τῆς αἱρέσεως· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Πατριάρχης Ἀδριανὸς, μιμούμενος τὸν προκάτοχον αὐτοῦ, ἔγραψεν ἐναντίον αὐτῶν βιβλίον ἐλεγκτικὸν, ἐπιγραφόμενον *Ἀσπὶς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως*. Εἰς τὴν μεσημβρίαν δὲ, ὑπὸ τὰς πατρικὰς πτέρυγας τοῦ σοφοῦ Βαρλαὰμ Ἰασίνσκη, ἀνεφάνησαν δύω εὐκλεεῖς ἄνδρες, λαβόντες ἀκολούθως ἰσχυρὰν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς τύχης πάσης τῆς Ῥωσσικῆς Ἐκκλησίας, ὁ ἅγιος Δημήτριος καὶ ὁ Στέφανος Ἰαβόρσκης. Ὁ πρῶτος ἐξ αὐτῶν, ἐκπαιδευθεὶς ἐξόχως ἐν τοῖς σχολείοις τοῦ Κιέβου καὶ τῆς Λιθουανίας, μακρὸν χρόνον ἐμόνασεν ἐν τῇ μονῇ τοῦ Βατούρην, διαμονῇ τῶν Γετμάνων· ἐκεῖ ἐνεπιστεύθη αὐτῷ ὁ Βαρλαὰμ τὴν

ὑπὸ τοῦ Πέτρου Μογίλα καὶ τοῦ Ἰννοκεντίου Γῆζελ ἀρχηθεῖσαν βιογραφίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥώσσων ἁγίων, οἵτινες εὑρίσκοντο συλλελεγμένοι εἰς τὰ χειρόγραφα τοῦ μεγάλου μαρτυρολογίου τοῦ Μητροπολίτου Μακαρίου, ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ Δ'. Ὁ ἐκτεταμένος καὶ οἰκοδομικὸς οὗτος κόπος, ἐνθαῤῥυνόμενος διὰ τῶν ἐπαινετικῶν ἐπιστολῶν τοῦ Πατριάρχου Ἀδριανοῦ, ἠσχόλησεν ὅλον τὸν εὐσεβῆ βίον τοῦ ἁγίου Δημητρίου, καὶ ὡς πολύτιμος θησαυρὸς πνευματικῶν παρηγοριῶν, τρέφει ἄχρι τοῦδε τὰς χριστιανικὰς ψυχὰς, παρορμῶν αὐτὰς πρὸς μίμησιν τῶν ἁγίων ἀθλητῶν. Εἰς τὸν Στέφανον δὲ, τότε κήρυκα ἔτι τοῦ Θείου Λόγου ἐν Κιέβῳ, ἦτο προωρισμένον πολύμοχθον στάδιον, νὰ ποιμάνῃ ἅπασαν τὴν Ῥωσσικὴν Ἐκκλησίαν καὶ ν' ακολουθήσῃ καὶ τὰ γιγάντεια βήματα τοῦ μεγαλεπηβόλου Πέτρου, μετὰ βήματος σταθεροῦ καὶ ἀκλονήτου ἀπὸ τῆς Ὀρθοδοξίας.

Μετὰ τὴν ἐκπόρθησιν τοῦ Ἀζὸφ (ἐν ἔτει 1696), στεφθέντος ὑπὸ δόξης τοῦ πρώτου πολεμικοῦ ἄθλου τοῦ νέου Τσάρου, καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου, ἀξιομνημόνευτον διὰ τὴν νέαν τῶν Στρελιτσίων στάσιν, ὁ Πέτρος ἀπεφάσισε νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν πόθον αὐτοῦ πρὸς τὸν πολιτισμὸν, διὰ τῆς ἐπισκέψεως ξένων τόπων. Ἐμπιστευθεὶς τὸ κράτος εἰς τὸν Δοῦκα Ῥωμοδανόβσκην, τιτλοφορηθέντα Καίσαρα, εἰς τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ Βοϊάρους καὶ εἰς τὸν Πατριάρχην, παρεδόθη λειπὸν εἰς ἀποδημίαν, κατόπιν τῆς μεγάλης πρεσβείας, ἣν διεύθυνεν ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ Λεφόρτος. Ἡ ὁδὸς ἔφερε διὰ τῆς Πρωσσίας εἰς Ὁλλανδίαν, ἔνθα ὁ Τσάρος, ἀποθέμενος πᾶν μεγαλεῖον, ὡς ἁπλοῦς ἐργάτης, ἀφιέρωσε μῆνας τινὰς εἰς τὴν ἐπιστήμην τῆς ναυπηγίας· ἀλλ' ἐκ τῆς ἀποβολῆς τῆς ἐξωτερικῆς λάμψεως, ἔτι μᾶλλον ἀνέλαμπεν ἡ ἐσωτερικὴ, ὡς λαμπὰς φωτεινοτέρα καιομένη ἐν σκότει. Ἡ Ἀγγλία καὶ αὐτὴ εἵλκυσε τὸν φιλομαθῆ Πέτρον· ὁ δὲ Αὐτοκράτωρ τῆς Ῥώμης Λεοπόλδος, διεπραγματεύετο μετ' αὐτοῦ ἐν Βιέννῃ, περὶ τοῦ πολέμου καὶ τῆς εἰρήνης μετὰ τῆς Τουρκίας, ἥτις ἐπὶ τοῦ μεγάλου Σολεϊμά-

νου, ἤρχισε νὰ ἦνε φοβερὰ εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἡ τελευτὴ τοῦ Ἰωάννου Σοβιέσκη καὶ ἡ ἐκλογὴ τοῦ νέου βασιλέως τῆς ἀνησύχου Πολωνικῆς δημοκρατίας, ἐπησχόλουν ἐπίσης τὸν νοῦν τοῦ Πέτρου· αὐτὸς εὐνοῶν τὸν ἐκλέκτορα Αὔγουστον τῆς Σαξωνίας, ἔστειλε πρὸς βοήθειαν αὐτοῦ συντάγματα Στρελιτσίων· ἀλλ' ἡ ἐκστρατεία αὕτη ἐγένετο αἰτία τῆς τελευταίας στάσεως αὐτῶν, καὶ ἐπετάχυνε τὴν ἐπάνοδον τοῦ Τσάρου.

Τρομερὰ εἱμαρμένη ἐπέκειτο ἐπὶ τῶν ἐγκληματιῶν. Ὁ Πέτρος σκληρυνθεὶς ὑπὸ τόσων στάσεων, ἀπεφάσισε νὰ ἐξαλείψῃ ἐντελῶς τὴν παντοτεινὴν ταύτην φωλεὰν τῆς στάσεως ἐν τῇ πρωτευούσῃ. Πολλαὶ χιλιάδες διεσκορπίσθησαν εἰς τὰς ἀπωτάτας πόλεις· πολλαὶ ἑκατοντάδες κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον δημοσίᾳ. — Ματαίως ὁ Πατριάρχης, κινούμενος ὑπὸ φιλανθρωπίας, ὑπῆγεν ἐν πομπῇ μετὰ τῆς ἁγίας εἰκόνος τῆς πόλεως Βλαδιμίρου, ἵνα παρακαλέσῃ τὸν Πέτρον ὅπως φεισθῇ αὐτῶν. Ἡ πρᾳότης τοῦ ποιμένος ἔτι μᾶλλον παρώτρυνε τὸν ἄνακτα, ὅστις ἐθεώρει τὴν αὐστηρὰν τιμωρίαν ὡς κοινὴν ὠφέλειαν· ἀπέβαλε λοιπὸν τὰς μεσιτείας τοῦ Ἀδριανοῦ. Ἡ βασιλόπαις Σοφία ὑπέστη ἔτι αὐστηροτέραν ἐπιτήρησιν εἰς τὰ μοναχικὰ αὐτῆς κελλία, διὰ τοὺς σκοποὺς τῶν Στρελιτσίων, οἵτινες ἐπεθύμουν νὰ ἴδωσιν αὐτὴν ἐκ νέου ἐπὶ τοῦ θρόνου, καὶ μετ' αὐτῆς ἐκάρη τότε ἐν τῇ μονῇ ἑτέρα ἀδελφὴ αὐτῆς, ἡ Μάρθα, ἕνεκα εἰκιακῶν δυσαρεσκειῶν. Μάλιστα οὐδ' ἡ νέα σύζυγος τοῦ Πέτρου, ἡ Τσαρίνη Εὐδοκία, ἐκ τοῦ γένους τῶν Λοπουχὴν, ἀπέφυγε τὴν πικρὰν ταύτην τύχην, διὰ τὴν συμπάθειαν αὐτῆς πρὸς τὰς ἀρχαίας ἰδέας, τόσον μισητὰς εἰς τὸν ἄνακτα, καὶ κάθειρξις ἀπέκειτο εἰς αὐτὴν ἐν τῇ μονῇ τῆς Σουσδάλης καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας τοῦ Πέτρου.

Μετὰ τὴν ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς ἐπάνοδον, ἔτι μᾶλλον ἀνεράνη ἡ κλίσις αὐτοῦ πρὸς τὰ ξένα ἔθιμα καὶ ἐνδύματα, ἅπερ ἀπεφάσισε νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ βαθμηδὸν, ἵνα ἔτι ταχύτερον συνεγγύσῃ αὐτοὺς πρὸς τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμόν· τὰ

γένεια καὶ τὰ καρτάνια τῶν Βοϊάρων ἐξέλειπον βαθμηδὸν πρὸς εὐαρέστησιν τοῦ Τσάρου· ἀλλ' ὁ Κλῆρος καὶ αἱ τελευταῖαι τάξεις διετήρησαν τὴν κληρονομίαν τῶν προγόνων. Ὁ Πέτρος ἤλλαξεν ὡσαύτως ἔθιμά τινα, μὴ συνάδοντα πρὸς τὸν τρόπον τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ· εἶον τὴν μετὰ πομπῆς ἐπὶ ὄνου πορείαν τοῦ Πατριάρχου κατὰ τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων, εἰσδύσασαν παρ' ἡμῖν ἐκ τῆς δύσεως, ἣν καὶ ὁ Πατριάρχης Ἰωακεὶμ εἶχεν ἤδη ἀπαγορεύσειν νὰ ἐκτελῶσιν οἱ ἄλλοι Ἀρχιερεῖς, καὶ τὸν πάνδημον ἀσπασμὸν τοῦ Τσάρου μετὰ τοῦ Πατριάρχου ἐπὶ τῆς πλατείας τοῦ Κρεμλίου, κατὰ τὴν οὕτω λεγομένην ἔναρξιν τοῦ νέου ἔτους. Αὐτὸς μετέβαλε καὶ αὐτὴν ταύτην τὴν ἑορτὴν, μεταθεὶς τὸ νέον ἔτος, κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς Εὐρώπης, εἰς τὴν πρώτην Ἰαννουαρίου· δὲν ἀπεφάσισεν ὅμως νὰ εἰσαγάγῃ καὶ τὸ Γρηγοριανὸν μηνολόγιον, μὲ ὅλην δὲ τὴν βαρεῖαν ἀνατροπὴν τῆς πολιτικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς χρονολογίας, τὸ νέον ἔτος τοῦ 1700, ἐγένετο παραδεκτὸν ἄνευ ἐλαχίστου θορύβου.

Ἐλυπεῖτο ὅμως ὁ γηραιὸς Πατριάρχης, ὁ βεβαρυμένος ὑπὸ τῆς ἀσθενείας, καὶ δὲν παρευρέθη εἰς τὴν ἐπίσημον λειτουργίαν, ἣν ἐπετέλεσεν ἐν τῷ Καθολικῷ τῆς Κοιμήσεως ὁ Μητροπολίτης Νοβογορόδου Κορνήλιος, συγχαρεὶς καὶ τὸν Τσάρον διὰ τὸ νέον ἔτος· ἔτι δὲ μᾶλλον ἐθλίβη ὁ Ἀδριανὸς, ὅτε ὁ Πέτρος, βουλευόμενος περὶ τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Κράτους, συνεκάλεσε τοὺς μεγιστᾶνας, πρὸς διόρθωσιν τοῦ κώδηκος τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ σύνταξιν νέου, ὁρίζοντος τὴν δικαστικὴν, πολιτικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν ἐξουσίαν. Ὁ Πατριάρχης, κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ἱστάμενος μεθ' ἑνὸς ποδὸς εἰς τὸν τάφον, διέταξε νὰ συλλέξωσιν ἐπιμελῶς καὶ ἀντιγράψωσιν ὅλα τὰ δικαιώματα καὶ προνόμια τῆς Ῥωσσικῆς Ἐκκλησίας, ἀπὸ τοῦ νομοκάνονος καὶ τῶν περὶ ἀσυδοσίας χρυσοβούλλων τοῦ ἁγίου Βλαδιμίρου καὶ Ἰαροσλάβου· ἤγγισε μάλιστα καὶ τὰ Ἰαρλίκια (χρυσόβουλλα) τῶν Χάνων τῆς Ὀρδῆς, ἐξ ὧν ὠφελήθησαν οἱ μεγάλοι ἱεράρχαι Πέτρος, Ἀλέξιος καὶ οἱ διάδοχοι

αὐτῶν. Εἰς ἐπίλογον, ὡς ὁ Ἰωακεὶμ, παρήνεσε μετὰ δακρύων τοὺς Βοϊάρους, τοὺς συντάσσοντας τὸν κώδηκα, νὰ ἐνθυμῶνται πάσας ταύτας τὰς ἀσυδοσίας καὶ τὰ δικαιώματα καὶ νὰ μὴ ἀποκλίνωσιν ἀπὸ τῶν πατρικῶν παραδόσεων. Ἐτελεύτησε δὲ περὶ τὰ τέλη τοῦ 1700 ἔτους καὶ τῆς ἑκατονταετηρίδος, καὶ μετ' αὐτοῦ ἔπαυσε καὶ ἡ προσωπικὴ πατριαρχικὴ ἀξία ἐν τῇ Ῥωσσικῇ Ἐκκλησίᾳ.

Ὁ τοποτηρητὴς Στέφανος.

Ὁ *Τριφύλλιος*, Μητροπολίτης Σαράτς καὶ Ποδόνσκης, διεύθυνεν, ὡς πατριαρχικὸς τοποτηρητὴς, τὰ ἐκκλησιαστικὰ, κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ ὀλίγον ἔπειτα. Ἀλλ' ἤδη, διὰ τῶν θείων βουλῶν, ἦτο ἕτοιμος ὁ ἔνδοξος διάδοχος τοῦ Πατριάρχου, χειροτονηθεὶς ἔτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ, ὁ *Στέφανος Ἰαβόρσκης*. Ὁ διορατικὸς Πέτρος, εἶδε τὰ προτερήματα τοῦ ἀνδρὸς τούτου, ὅτε, σταλεὶς εἰς τὴν πρωτεύουσαν, παρὰ τοῦ Μητροπολίτου Κιέβου Βαρλαὰμ, ἵνα αἰτήσῃ τὴν ἐπικύρωσιν τῶν προνομίων τῶν σχολείων τῆς Μικρᾶς Ῥωσσίας, ἐξεφώνησεν εὔγλωττον λόγον ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ εὐνοουμένου τοῦ Τσάρου, βοϊάρου Σχείνου. Ὁ ἄναξ, παρηγορηθεὶς ἐκ τῆς γλυκείας προσφωνήσεως αὐτοῦ, διέταξε νὰ προβιβάσωσιν ἀμέσως τὸν ταπεινὸν ἡγούμενον τοῦ ἐρημικοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Νικολάου, εἰς Μητροπολίτην Ῥιαζάνης. Καὶ πάλιν ἡ καρδία τοῦ Τσάρου ἦτο ἐν χερσὶ Θεοῦ, ὅτε παραλιπὼν πάντας τοὺς ἀρχαιοτέρους Μητροπολίτας τῆς Μεγάλης Ῥωσσίας ἐξέλεξε τὸν Στέφανον τοῦτον τοποτηρητὴν τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου (ἐν ἔτει 1702)· διότι ὁ Στέφανος, ὠφελούμενος ἐκ τῆς ἐμπιστοσύνης αὐτοῦ, μετὰ στερεᾶς πίστεως καὶ σταθεροῦ χαρακτῆρος προέστη τῆς Ῥωσσικῆς Ἐκκλησίας, κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ μετασχηματισμοῦ τοῦ κράτους, ποιμενικῶς ἐπιστηριζόμενος ἐπὶ τῶν ἀκραδάντων ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν.

Εὗρεν αὐτὸς πιστὸν συνεργάτην τὸν εἰλικρινῆ αὐτοῦ φίλον, Ἀρχιμανδρίτην Σεβέρσκης Δημήτριον, ὃν ἐπίσης προσεκάλεσεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν ὁ Πέτρος, ἵνα χειροτονηθῇ Μητροπολίτης Σιβηρίας. Ὁ ἄναξ ἐγνώριζε προσωπικῶς τὸν ἅγιον, δεδοξασμένον ἤδη διὰ τῆς συγγραφῆς τῶν βίων τῶν σεσωσμένων, καὶ ἐπροσπάθει ἵνα ἡ μόρφωσις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Μικρᾶς Ῥωσσίας ἐπεκταθῇ καὶ εἰς τὴν Ἄρκτον. Ἀλλ' ὀνοσηματίας Δημήτριος δὲν εἶχε δυνάμεις ἵνα μεταβῇ εἰς τὴν ἀπωτάτην αὐτοῦ ἐπαρχίαν· συνεργεία δὲ τοῦ Στεφάνου, μετετέθη εἰς Ῥωστόβιον ἀντὶ τοῦ ἀποβιώσαντος Μητροπολίτου Ἰωσήφ. Ἐκεῖ ἦτο δι' αὐτὸν προωρισμένον νὰ λάμψῃ διὰ τῶν ἀρετῶν καὶ τῆς διδασκαλίας, καθ' ὅλην τὴν Ῥωσσικὴν Ἐκκλησίαν, ἣν ᾠκοδόμησεν ἐν ἑπταετεῖ διαστήματι, ὡς σταθερὸς ζηλωτὴς τῆς ὀρθοδοξίας καὶ ἐλεγκτὴς τῶν ἐχθρῶν αὐτῆς, ὡς χρονογράφος, Ἱεροκήρυξ καὶ πρὸ πάντων βαθύτατος εὐχογράφος. Οὕτω, πάντα περιλαμβάνουσα ἡ καρδία τοῦ Δημητρίου, συνεφύετο μετὰ πάσης χριστιανικῆς καρδίας τῆς γηίνης αὐτοῦ πατρίδος, πρὶν ἔτι ἀρχίσῃ αὐτὸς νὰ δέχηται προσευχὰς ἀπὸ τῶν μαθόντων παρ' αὐτοῦ νὰ προσεύχωνται.

Ἀναγκαῖον ἦτο τοιοῦτον πνευματικὸν στήριγμα τῆς πίστεως τοῦ Στεφάνου, διότι δύσκολον στάδιον προέκειτο εἰς αὐτόν. Ὀλίγον μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ Ἀδριανοῦ, ἔπαυσε τὸ πατριαρχικὸν κριτήριον, τὸ διευθῦνον πάσας τὰς ὑποθέσεις, οὐχὶ μόνον τὰς ἰδίως ἱεραρχικὰς, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν τῇ δικαιοδοσίᾳ αὐτῶν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων, καὶ ἄλλας διαφοράς· διότι, ἀπὸ τῆς καταργήσεως τοῦ μοναστηριακοῦ κριτηρίου παρὰ τοῦ Τσάρου Θεοδώρου, πρὸς τὸ πατριαρχικὸν μόνον κριτήριον ἐγίνοντο πάσαι αἱ ἀπὸ τῶν Κληρικῶν ἀπαιτήσεις. Αὗται ἐνίοτε ἀνέβαινον καὶ εἰς τὸ κριτήριον τῶν μεγάλων ἀνακτόρων, δηλαδὴ εἰς τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ τοῦ ἄνακτος, ὅτε ἐφαίνετο μεροληψία τῶν κριτῶν εἰς ὑποθέσεις ἐγγυζούσας αὐτοὺς διὰ συγγένειαν τῶν κατηγορουμένων. Ὁ Πέτρος διέταξε νὰ μεταφέ-

ρωσι πάσας τὰς μὴ ἀποφασισθείσας ὑποθέσεις, πρὸς ἀποπεράτωσιν τῆς κρίσεως, εἰς τὰ διάφορα τοῦ κράτους κριτήρια, κατὰ τὸ περιεχόμενον ἑκάστης καὶ κατὰ τὴν τάξιν τῶν κοσμικῶν δικῶν, καὶ οὕτως αἱ περὶ κληρονομιῶν, διαθηκῶν καὶ ἱεροσυλιῶν ὑποθέσεις, ἕως τότε ὑπαγόμεναι ὑπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν κρίσιν, περιῆλθον εἰς τὴν πολιτικήν. Αἱ δὲ ὑποθέσεις αἱ ἰδίως ἐκκλησιαστικαὶ, ἱεραρχικαὶ καὶ δογματικαὶ, ὡρίσθη νὰ θεωρῶνται ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Ῥιαζάνης ἐν τῷ Πατριαρχικῷ ἐκκλησιαστικῷ κριτηρίῳ, πρὶν ἔτι τοῦ διορισμοῦ τοῦ Στεφάνου ὡς τοποτηρητοῦ τοῦ θρόνου. Ἀλλ' ὅμως μετ' ὀλίγον, ἐκ νέου ἀπεδόθησαν εἰς τὴν πατριαρχικὴν αὐλὴν ἅπασαι αἱ ἀπαιτήσεις, αἱ περὶ τὰ πρόσωπα τοῦ Κλήρου, καὶ κατὰ πρότασιν τοῦ Μητροπολίτου Στεφάνου, ἐκ νέου ἠνεῴχθη τὸ ἐκκλησιαστικὸν κριτήριον, πρὸς ἐπιτήρησιν τῆς εὐπρεπείας τῶν ἱερέων.

Ἅμα τῇ παύσει τοῦ πατριαρχικοῦ κριτηρίου, ὁ ἄναξ ἀποκατέστησεν, ἐν πλήρει τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ, τὸ μοναστηριακὸν, τὸ κυρωθὲν διὰ διατάγματος τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ χωρίσας ὁλοτελῶς ἀπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ, ἐνεπιστεύθη αὐτὸ εἰς τὸν Βοϊάρον Μουσσίνον Πουσχκῖνον. Ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν, κρίσιν καὶ ἐξέτασιν αὐτοῦ ὑπήγοντο οἱ τῶν πατριαρχικῶν καὶ ἀρχιερατικῶν κριτηρίων ὑπάλληλοι, καὶ αἱ πολυπληθεῖς περιοχαὶ, ὡς καὶ τὰ πλούσια μοναστηριακὰ κτήματα, ἅπερ ἦσαν ἅπαντα καταγεγραμμένα. Αὐτὰ δὲ δὲν ἐδιοικοῦντο πλέον ὑπὸ τῶν Κελλαρίων καὶ τῶν Γερόντων, ἀλλ' ὑπὸ τῶν Στολνίκων τοῦ Τζάρου, ἀνεξαρτήτως τῶν βοεβόδων καὶ τοποτηρητῶν, καὶ ὑπέκειντο κατ' εὐθεῖαν ὑπὸ τὸ μοναστηριακὸν κριτήριον, ὅπου συνέῤῥεον ὅλα αὐτῶν τὰ εἰσοδήματα. Περιωρίσθη καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν μοναζόντων, ἀμφοτέρων τῶν γενῶν, εἰς πᾶσαν μονὴν, καὶ ἀπεβλήθησαν οἱ δόκιμοι καὶ αἱ δόκιμαι, οἱ ζῶντες ἀργοὶ ἄνευ κουρᾶς, δι' ἣν καὶ προσδιωρίσθησαν ῥητὰ ἔτη, οὐχὶ ὀλιγώτερα τῶν τεσσαράκοντα διὰ τὰς μοναζούσας, καὶ τριάκοντα διὰ τοὺς μοναχούς. Ἐτάχθη δὲ ἱκανὴ πρὸς συντήρησιν ἑκάστου τῶν

μοναχῶν χορήγησις, ἀνὰ δέκα βούβλια κατ' ἔτος καὶ δέκα ψίαθοι σίτου, ἀντὶ τῶν προτέρων πλουσίων εἰσοδημάτων, ἅτινα ἀφιερώθησαν μέρος μὲν εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ κράτους, μέρος δὲ εἰς σύστασιν νοσοκομείων, καὶ διατήρησιν πτωχῶν στρατιωτῶν, ἐγκατασταθέντων ἐν τοῖς μοναστηρίοις. Ὅσαι ὅμως τῶν μονῶν, ἕνεκα τῆς πτωχείας αὐτῶν, ἔκπαλαι ἐσηρίζοντο ἐκ τῶν συνδρομῶν τοῦ Τσάρου, διετηρήθησαν, καὶ οὕτως ἔμεινεν ἅπασα ἡ τάξις τῶν πραγματικῶς μοναζόντων, πολυάριθμος οὖσα κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν, καίτοι στερηθεῖσα τοῦ ἐξωτερικοῦ περισσεύματος. Ἐπίσης καὶ αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἀρχαὶ, κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς ἀξίας αὐτῶν, ἤρχισαν νὰ λαμβάνωσι τεταγμένας προσόδους καὶ μισθοὺς, ἀντὶ τῶν κτημάτων τῶν ἐγγεγραμμένων εἰς τὸ μοναστηριακὸν κριτήριον, καὶ ἀντὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν εἰσοδημάτων, τῶν ἔκπαλαι παρ' αὐτῶν λαμβανομένων ἀπὸ πάσης τῶν ἐνοριῶν τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν· — καὶ ἡ τοιαύτη τάξις τῆς διοικήσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων διήρκεσε μέχρι τῆς συστάσεως τῆς Ἁγίας Συνόδου.

Οὕτως ἐνήργει ὁ Πέτρος περὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν δικαιοδοσίαν, ὑπάγων ἅμα εἰς τὴν τάξιν καὶ ἅπαντας τοὺς κλάδους τῆς κυβερνήσεως τοῦ κράτους· αὐξάνων τὰ εἰσοδήματα διὰ καταλλήλου ρυθμίσεως τῶν φόρων, ἐξήλειφε τὴν πολυτέλειαν, καὶ παρεμβαίνων μάλιστα εἰς πάσας τὰς λεπτομερείας τοῦ οἰκιακοῦ καὶ πολιτικοῦ βίου, συνίστα τυπογραφεῖα καὶ σχολεῖα, ἐπολίτιζε τὴν κοινὴν Ῥωσσικὴν γλῶσσαν, ἐπροστάτευε τὴν βιομηχανίαν καὶ τὴν ἐμπορίαν, διὰ τῆς συστάσεως ἐπιμελητηρίου, ἵνα ὁ ἐμπορικὸς σύλλογος ἔχῃ ἰδίαν διοίκησιν, ἐπὶ τέλους συνεκρότει στόλον καὶ στρατὸν, εἰς χρόνους βαρυτάτων δοκιμασιῶν, ὅτε ἡ Ῥωσσία ἐστέναζεν ὑπὸ τὴν εἰσβολὴν τῶν Σουηδῶν.

Ἡ ἀπαραίτητος ἀνάγκη λιμένος παρὰ τὰ παράλια τῆς Βαλτικῆς, πρὸς συγκοινωνίαν μετὰ τῆς Εὐρώπης, καὶ τὸ ἀγέρωχον τῶν Σουηδῶν, ἐπὶ τῆς ἀναβάσεως εἰς τὸν θρόνον τοῦ νέου αὐτῶν ἥρωος Καρόλου τοῦ ΙΒ', προέτρεψαν τὸν Πέτρον νὰ συ-

νομολογήσῃ τὸν τριπλοῦν σύνδεσμον μετὰ τοῦ Φριδερίκου Βασιλέως τῆς Δανίας καὶ τοῦ Αὐγούστου τῆς Πολωνίας. Ἐξήφθη λοιπὸν ὁ ἀρκτικὸς πόλεμος, ὁ ἐπὶ εἴκοσι δύω ἔτη τὴν Ῥωσσίαν διαταράξας, καὶ δυστυχὴς ὑπῆρξε δι' ἡμᾶς ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ· διότι ὁ Κάρολος, ταχέως ταπεινώσας τὴν Δανίαν, ἐστράφη μετὰ πασῶν τῶν δυνάμεων κατὰ τῆς Ῥωσσίας, καὶ ὑπὸ τὴν Νάρβαν, πολιορκουμένην ὑπὸ τῶν ἡμετέρων στρατευμάτων, κατετρόπωσε τὰ ἀπειροπόλεμα στίφη, καρπὸν τῶν πρώτων προσπαθειῶν τοῦ Πέτρου. Ἀλλ' ὁ ἀρτισύντακτος στρατὸς οὗτος εὗρε καιρὸν νὰ ὡριμάσῃ εἰς τὰς πρὸς τοὺς Σουηδικοὺς στρατάρχας μάχας, κατὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Λιφλανδίας καὶ τῆς Ἰγγερμανλανδίας· ὁ δὲ τολμηρὸς Τσάρος, ἐπ' αὐτοῦ τοῦ σταδίου τοῦ πολέμου, ἐθεμελίωσε τὴν νέαν αὐτοῦ πρωτεύουσαν, ἐν ᾧ ὁ Κάρολος, ἐνασχολούμενος εἰς τὴν Πολωνίαν, καὶ νικῶν εἰς πᾶν βῆμα τὸν Αὔγουστον, ἥρπασε καὶ τὰς δύω πρωτευούσας, τήν τε Βαρσοβίαν καὶ τὴν Κρακοβίαν, καὶ ἐπὶ τέλους ἀνεβίβασεν ἐπὶ τὸν βασιλικὸν θρόνον τὸν Στανίσλαυον Λεστσίνσκην.

Τότε πάλιν ἐστράφη αὐτὸς κατὰ τῆς Ῥωσσίας, καὶ, ἀπορρίψας τὰς εἰρηνικὰς προτάσεις, ἐκινήθη μετὰ τοῦ τροπαιούχου στρατοῦ εἰς τὰ μεθόρια τῆς Οὐκραϊνῆς, ἔνθα ἤλπιζεν εἰς τὴν ἀπόκρυφον προδοσίαν τοῦ Γέτμανος Μαζέπα. Ἀλλ' ὁ Κάρολος, ἀφομοιῶν ἑαυτὸν πρὸς τὸν μέγαν Ἀλέξανδρον, δὲν εὗρε τὸν Πέτρον Δαρεῖον. Οὗτος παρηκολούθει ἀγρύπνως τὸν ἐχθρόν, διακόπτων τὴν συγκοινωνίαν αὐτοῦ μετὰ τῶν ἄλλων Σουηδικῶν ἀποσπασμάτων, ἅτινα καὶ ἐγκαίρως διεσκορπίσθησαν. Ἐφανερώθη καὶ ἡ προδοσία τοῦ Μαζέπα ἐν καιρῷ, ὥστε να προληφθῇ ἡ ἐπανάστασις τῆς Οὐκραϊνῆς· ἐν Γλουχόβῳ δὲ τρεῖς Ἀρχιερεῖς, ὁ Μητροπολίτης Κιέβου, μετὰ τοῦ ἐπιτρόπου αὐτοῦ, καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Τσερνιγόβου, παρέδωκαν εἰς τὸ ἀνάθεμα τὸν προδότην, τὸν λησμονήσαντα πάσας τὰς τοῦ Τσάρου εὐεργεσίας, ὅστις καὶ μετ' ὀλίγων ἀφωσιωμένων μετέβη

εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ βασιλέως. Ὁ Σουηδικὸς στρατὸς ἐπολιόρκησε τὴν Πολτάβαν· εἰς δὲ τὰς πεδιάδας αὐτῆς συνεκρούσθησαν κατὰ πρῶτον οἱ δύω γίγαντες τῆς ἄρκτου. Ὁ Κάρολος, ἐπὶ φορείου περιερχόμενος τὰς τάξεις, τραυματισθεὶς, ἐνεψύχου τοὺς πολεμιστὰς, τοὺς γηράσαντας εἰς τὰς μάχας· ὁ δὲ Πέτρος, πλήρης ἀγάπης πρὸς τὴν πατρίδα, παρεκάλει τοὺς Ῥώσσους νὰ λησμονήσωσι τὸν Πέτρον ὑπὲρ τῆς Ῥωσσίας, — καὶ αὕτη εἰς αἰῶνας μνημονεύει τὸν ἆθλον τοῦ Τσάρου· ὑπὸ τοὺς στιβαροὺς πόδας αὐτοῦ ἀπωλέσθη καὶ ἐξηφανίσθη ὁ Σουηδικὸς στρατὸς, ὡσανεὶ μή ποτε ἀνησυχήσας τὴν Ῥωσσίαν. Πέραν τῶν Οὐκραϊνίων καὶ Ταταρικῶν ἐρήμων ἔφυγον ὁμοῦ ὅ,τε Βασιλεὺς καὶ ὁ Γέτμαν, σταθέντες μόλις εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Τύρα (Δνίστρου). Ὁ προδότης Μαζέπας ἀπέθανεν ἐν Βενδέρῃ, διωρίσθη δὲ ἀντ' αὐτοῦ ὁ Γέτμαν Σκοροπάδσκης.

Ὁ ζῆλος τοῦ Τσάρου ἐθεμελίωσεν ἀνδρῷον Μοναστήριον ἐπ' ὀνόματι τῶν κορυφαίων Ἀποστόλων, ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης τῆς Πολτάβας, καὶ εἰς μνήμην τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἀνηγέρθη ἐν τῇ νέᾳ πρωτευούσῃ ἡ ἐκκλησία τοῦ ξενοδόχου Σαμψών. Ἐν Κιέβῳ προϋπήντησε τὸν ἄνακτα, πρὸ τῶν θυρῶν τῆς Ἁγίας Σοφίας, μετὰ μεγάλης πομπῆς ὁ Μητροπολίτης *Ἰωάσαφ Κροκόβσκης*, ἤδη πρὸ ἔτους χειροτονηθεὶς ἀπὸ Ἀρχιμανδρίτου τῆς Λαύρας, ἀντὶ τοῦ ἀποθανόντος Βαρλαάμ· ὁ δὲ πρύτανις τῆς ἀκαδημίας, Θεοφάνης Προκοπόβιτς, προσεφώνησε γλαφυρὰν πανηγυρικὸν πρὸς τὸν Τσάρον. Ἐνταῦθα κατὰ πρῶτον προσείλκυσεν αὐτὸς τὴν προσοχὴν τοῦ Μονάρχου, διὰ τῆς γλυκύτητος τοῦ λόγου καὶ τῆς βαθείας παιδείας, ἣν προσεκτήσατο ἐν τοῖς σχολείοις τῶν Οὐνιτῶν καὶ τοῖς Ῥωμαϊκοῖς. Ὁ πόθος πρὸς τὴν παιδείαν ἔσυρε τὸν Θεοφάνην μέχρι τοιούτου βαθμοῦ, ὥστε πρὸς καιρὸν ἔγεινεν ἐν Ῥώμῃ καὶ ἀρνητὴς τῆς ὀρθοδοξίας· τὴν αὐτὴν δὲ εὐκαμψίαν πρὸς τὰ δόγματα τῆς πίστεως ἐφανέρονεν ἀκολούθως, ὅτε κατεῖχε τοὺς ἀνωτέρους βαθμοὺς τῆς Ῥωσσικῆς ἱεραρχίας. Ἀμφότεραι αἱ πρωτεύουσαι μετὰ τῆς

αὐτῆς πομπῆς προϋπήντησαν τὸν νικητήν. Ἡ Εὐρώπη, ἕως τότε διακωφουμένη ἐκ τῶν βροντῶν τῶν νικῶν τοῦ Καρόλου, ἤκουσε μετ' ἀπορίας περὶ τῶν ἄθλων τοῦ Πέτρου, καὶ ἔστρεψεν ὀξεῖαν τὴν προσοχὴν πρὸς τὴν ἤδη ὑπανθοῦσαν Ῥωσσίαν.

Ἐν τῷ μέσῳ τῶν πολεμικῶν ἄθλων δὲν ἐλησμόνει ὁ Πέτρος τοὺς ὀρθοδόξους ὁμοπίστους, πάσχοντας εἰς τὴν Λιθουανίαν καὶ Πολωνίαν ἐκ τῶν δυναστειῶν τῶν Οὐνιτῶν, καὶ, ὠφελούμενος ἐκ τῶν συμμαχικῶν δικαιωμάτων, μετ' ἐπιμονῆς ἀπήτησε παρὰ τοῦ Αὐγούστου τὴν κατάπαυσιν τῶν καταδιώξεων. Μὲ ὅλας τὰς συμφωνίας τῆς εἰρήνης τοῦ 1686 ἔτους, δι' ὧν ὑπεχρεοῦτο ὁ Βασιλεὺς Ἰάνος Σοβιέσκης νὰ χαρίσῃ τὴν ἐλευθερίαν τῆς θρησκευτικῆς λατρείας εἰς τὰς ἐπαρχίας Λούτσκης καὶ Γαλίτσης, Περεμίσχλης, Λεμβέργης καὶ Λευκῆς Ῥωσσίας, μετὰ τῆς κυρώσεως τῶν ἀρχαίων αὐτῶν προνομίων, ἅπασαι αὗται ἀενάως ἐκακοῦντο ὑπὸ τῆς ταραχώδους μικρευγενείας καὶ τῶν ἀνεξαρτήτων μεγιστάνων τῆς Πολωνίας, οἵτινες δι' ἐνόπλου χειρὸς ἀφήρπαζον τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰ μοναστήρια, περιεφρόνουν τὰ ἱερά, ἐβασάνιζον τοὺς ἱερεῖς καὶ ὑπέβαλλον τοὺς ὀρθοδόξους εἰς τοιαύτας ἀτιμίας, ὁποίας οὐδέποτε ὑπέφερον οἱ ὑπ' αὐτοὺς Ἑβραῖοι καὶ Μωαμεθανοί. Ἕνεκα τῶν τότε δυστυχῶν περιστάσεων, αὐτοὶ οἱ Ἐπίσκοποι, ὁ Περεμίσχλης Ἰννοκέντιος, ὁ Λεμβέργης Ἰωσὴφ καὶ ὁ Κυπριανὸς, πρώην Πολότσκης, καὶ ἔπειτα Μητροπολίτης τῶν ἀποσκιρτησάντων, παραδοθέντες εἰς τὸ μέρος τῶν Οὐνιτῶν, ἔγειναν καὶ αὐτοὶ καταδιῶκται τῆς ὀρθοδοξίας· εἰς δὲ τὸ μέρος αὐτοῦ τοῦ Πέτρου ἔμειναν μόνον δύω, ἐξ ὧν ὁ μὲν Κύριλλος Λούτσκης ἐβιάσθη νὰ φύγῃ ἐκ τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ εἰς Κίεβον, ἔνθα ἔλαβε τὴν Περεϊασλάβλην, ὑπὸ τὸν τίτλον ἐπιτρόπου, ὁ δὲ Μογιλέβης Ἐπίσκοπος, Δοὺξ Σίλβεστρος Τσετβερτίνσκης, μόλις διετηρεῖτο ἐν τῇ καθέδρᾳ αὐτοῦ. Ἅπαντα τὰ ὀρθόδοξα μοναστήρια ἐπεκαλοῦντο τὸν Πέτρον ὡς μόνον ὑπερασπιστὴν, ὅστις ἐκ πείρας ἐπληροφορήθη περὶ τῆς ἀληθείας τῶν παραπόνων αὐτῶν· διότι

καὶ αὐτὸς ὑπέκυψεν εἰς ὕβρεις καὶ εἰς κίνδυνον προσέτι παρὰ τῶν Οὐνιτῶν μοναχῶν, ὅτε ἐπεσκέρθη τὸν ναὸν αὐτῶν ἐν Πολότσκῃ. Ἀλλ' ἅπασαι αἱ ἐπιστολαὶ καὶ αἱ παρενέσεις τοῦ Ἄνακτος, ἔτι δὲ καὶ αἱ ἀπειλαὶ αὐτοῦ πρὸς τὸν Βασιλέα Αὔγουστον ἔμειναν μάταιαι· ἡ θεραπεία τῶν παραπόνων ἀνεβάλλετο ἀπὸ διαίτης εἰς δίαιταν, καὶ οἱ ὀρθόδοξοι ὤφειλον νὰ εὐχαριστῶνται εἰς μόνας τὰς ὑποσχέσεις τῆς Πολωνικῆς Κυβερνήσεως περὶ τῆς μελλούσης βελτιώσεως τῆς τύχης αὐτῶν.

Διὰ τῆς λαμπρᾶς ὅμως ἐν Πολτάβᾳ μάχης δὲν ἔπαυσεν ὁ πόλεμος τοῦ μεγάλου Πέτρου κατὰ Καρόλου τοῦ ΙΒ'. Ὅτε ὁ νικητὴς, ἀνεγείρων διὰ τῆς ἰσχυρᾶς αὐτοῦ χειρὸς τὸν Αὔγουστον τῆς Πολωνίας, ἀνενέου μετ' αὐτοῦ καὶ τῆς Δανίας τὸν ἀρκτικὸν σύνδεσμον, ὁ ἀπηλπισμένος ἐχθρὸς αὐτοῦ ὠχυροῦτο παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Δνίστρου, καὶ ἔκτοτε δὲν ἔπαυε νὰ παρακινῇ τὸν Σουλτάνον, ἵνα διαῤῥήξῃ τὴν μετὰ τῆς Ῥωσσίας εἰρήνην, ἄχρις οὗ ἐπέτυχε τοῦ ἐπιθυμητοῦ σκοποῦ. Οὐδέποτε ὁ Πέτρος ἐπεθύμησε τόσον τὴν εἰρήνην· διότι, ὠφελούμενος ἐκ τῆς ἐν Πολτάβᾳ νίκης, ἤρχισε νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὰς μεγάλας αὐτοῦ ἐντὸς τοῦ Κράτους ἐπιχειρήσεις. Διὰ τὰς συνεχεῖς ἀπουσίας αὐτοῦ εἰς τὴν ἀπεριόριστον Μοναρχίαν, συνέστησε τὴν διευθύνουσαν Γερουσίαν (ἐν ἔτει 1710), ἔνθα ἔπρεπε νὰ συγκεντρῶται ἡ ἀνωτέρα Κυβέρνησις, καὶ νὰ συνέρχωνται πάντες οἱ πολυειδεῖς αὐτῆς κλάδοι. Εἰς τὴν Γερουσίαν ταύτην, συστηθεῖσαν ἐκ τῶν ἐν τέλει πρωτίστων, ἐνεπιστεύθη αὐτὸς τὴν ὑπὲρ τῆς Ῥωσσίας ἐπαγρύπνησιν, ὅτε ἠναγκάσθη νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐκ νέου, ἵνα ἀποδιώξῃ τὰ στίφη τῆς ὀθωμανικῆς Πύλης, τὰ κινηθέντα πρὸς τὸν Ἴστρον (Δούναβιν). Ἡ Αἰκατερίνη, νέα σύζυγος τοῦ Τσάρου, συνώδευσεν αὐτὸν ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς πατρίδος. Καὶ ἀμφότεραι μὲν αἱ ἡγεμονίαι, ἡ Μολδαυία καὶ ἡ Βλαχία, ἐβοήθουν τὴν Ῥωσσίαν, ἀλλὰ πιστὸς διέμεινε μόνος ὁ Καντεμίρης τῆς Μολδαυίας· ὅθεν οὐδ' ὁ Πέτρος ἐγκατέλιπεν αὐτὸν εἰς τὴν πικροτάτην στιγμὴν τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ὅτε, δηλαδὴ, αἴφνης περικυ-

κλωθεὶς κατὰ τὰς ὄχθας τοῦ Προύτου ὑπὸ τῶν πολυαρίθμων ἐχθρῶν, ἀπεποιήθη νὰ παραδώσῃ εἰς τοὺς Τούρκους τὸν Γοσποδάρον. Ἡ Αἰκατερίνη κατέπεισε διὰ τοῦ χρυσίου τὸν μικρόψυχον βεζύρην εἰς τὴν εἰρήνην, ἥτις ἐζημίωσε μὲν ἡμᾶς τὸ Ἀζὸφ καὶ τὰς ἐπὶ τῆς νεαρᾶς ἡλικίας κατακτήσεις τοῦ Πέτρου, ἀλλ' ἔσωσε διὰ τὴν Ῥωσσίαν αὐτὸν τὸν Πέτρον. Τὸ αὐτοκρατορικὸν στέμμα ἐγένετο βραβεῖον τῆς Αἰκατερίνης· ὁ δὲ δυσμενὴς Κάρολος πέντε ἄλλα ἔτη ἠνόχλησε τὸν Σουλτάνον, ἄχρις οὗ ἐπὶ τέλους ἐβιάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν γειτονίαν τῆς Βασιλευούσης· καὶ τότε μόνος, ὡς ξένος τρέχων, ἦλθεν εἰς τὴν λησμονηθεῖσαν παρ' αὐτοῦ Σουηδίαν, ἀσθενοῦσαν ὑπὸ τὰς πληγὰς τοῦ ἀρκτικοῦ συνδέσμου, εἰς ὃν εἰσῆλθον ἐπίσης καὶ ἡ Πρωσσία καὶ τὸ Ἀννόβερον, ἡ Ὁλλανδία καὶ ἡ Ἀγγλία· ἀλλ' ἐν τοσούτῳ ἡ Λιβωνία, Ἰγγερμανλανδία καὶ μέρος τῆς Φιννίας, πέριξ τῆς νέας Ῥωσσικῆς πρωτευούσης, ἔγειναν ἤδη κληρονομία αὐτῆς.

Ἐν μέσῳ δὲ ἀκαταπαύστου πολεμικῆς δραστηριότητος ἐξηκολούθει ὁ ἐσωτερικὸς πολιτισμὸς τῆς Ῥωσσίας· παῦν διάλειμμα τοῦ πολέμου περιελάμβανε πολιτικὰς διοργανώσεις καθ' ὅλα τὰ μέρη τῆς Κυβερνήσεως, εἰς ἣν ὁ Πέτρος, πρὸς τελειοτέραν τακτοποίησιν, ἐπεμελεῖτο βαθμηδὸν νὰ δίδῃ σχήματα συλλόγων (ὑπουργείων), διότι ἐνεπιστεύετο μᾶλλον εἰς συμβούλιον πολλῶν, ἢ εἰς τὴν διάθεσιν ἑνὸς ἀτόμου. Μετὰ τὴν σύστασιν τῆς Γερουσίας συνεστήθησαν οἱ σύλλογοι, πρῶτον τῶν ἐξωτερικῶν, ἔπειτα τῶν πολεμικῶν, καὶ ἕτεροι· ἡ δὲ Ῥωσσία ἅπασα διηρέθη εἰς ὀκτὼ ἐκτεταμένους νομούς. Ὑπὸ τοὺς κρότους τῶν ὅπλων συνεκροτήθησαν στόλοι καὶ στρατοί· ἀλλ' ὁ Τσάρος, διὰ συμπεριληπτικοῦ ὄμματος, ἐμβατεύων καὶ εἰς ὅλας τὰς πηγὰς τοῦ πλούτου τοῦ κράτους αὐτοῦ, διὰ τοῦ ἰσχυροῦ αὐτοῦ λόγου ἐξεκάλεσεν αὐτὰς ν' ἀναφανῶσιν. Ἐξετάθη ἐπίσης ἡ κοσμικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ παιδεία, διὰ τῆς πολλαπλασιάσεως παντὸς εἴδους σχολείων, καὶ τῆς περιηγήσεως τῆς Ῥωσσικῆς νεολαίας εἰς τὴν πεπολιτισμένην Δύσιν.

Μετὰ ζήλου συνέδραμε τὸν ἄνακτα ὁ Μητροπολίτης Στέφανος, ἀναλαβὼν τὴν προσηγορίαν προστάτου τῆς ἐν Μόσχᾳ Ἀκαδημίας, ἣν ἐπεξέτεινε καὶ ἐμόρφωσε κατὰ τὸν τύπον τῆς ἐν Κιέβῳ. Ὁ δὲ Δημήτριος ἔλαμπε φαεινῶς, μέχρι τῆς μακαρίας τελευτῆς αὐτοῦ ἐν Ῥωστοβίῳ καταγινόμενος εἰς τὸ παρ' αὐτοῦ μορφωθὲν ἐκκλησιαστικὸν λύκειον. Κατὰ τὸ παράδειγμα αὐτοῦ, εἰς ἅπαντας τοὺς ἀρχιερατικοὺς οἴκους συνιζῶντο βαθμηδὸν σχολεῖα πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν ἱερουργῶν, μετασχηματισθέντα ἀκολούθως εἰς ἱεροσπουδαστήρια. Ὁ Ἰὼβ, Μητροπολίτης Νοβογορόδου, ἀνὴρ χριστιανικώτατος, συνέστησεν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ αὐτοῦ, ἐκτὸς τῶν ἄλλων θεαρέστων καταστημάτων, καὶ δεκατέσσαρα περίπου σχολεῖα ἐκκλησιαστικὰ, καὶ, πρὸς μεγαλειτέραν αὐτῶν πρόοδον, προσεκάλεσεν ἐκ τῆς μονῆς τοῦ Ὑπατίου δύω πρὸ πολλοῦ λησμονηθέντας ἀδελφοὺς, τοὺς Λυκούδας, δεκαπέντε ἔτη κακοπαθοῦντας ἐν φυλακῇ. Ὁ Ἰωαννίκιος λοιπὸν καὶ ὁ Σωφρόνιος, ὡς λύχνοι ἐξαχθέντες ὑποκάτωθεν τοῦ μοδίου, αἴφνης διέχυσαν τὸν φωτισμὸν εἰς τὰ σχολεῖα ταῦτα. Ὁ νεώτερος, Σωφρόνιος, σταλεὶς εἰς Μόσχαν ἵνα μεταφέρῃ τυπογραφεῖον, ἐκρατήθη ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ τοποτηρητοῦ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου πρὸς τακτοποίησιν τῆς ἀκαδημίας, καὶ εἰς αὐτὸν μετὰ τοῦ περιφήμου πρυτάνεως αὐτῆς Θεοφυλάκτου Λοπατίνσκη, τοῦ μέλλοντος μάρτυρος ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, ἐνεπιστεύθη ἡ ἀποπεράτωσις τῆς διορθώσεως τῆς Σλαβωνικῆς βίβλου, ἀρχηθείσης παρὰ τοῦ Ἐπιφανείου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μητροπολίτου Ἰὼβ, ὁ Ἰωαννίκιος μετῴκησεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἵνα συμμερισθῇ τὰς ἀκαδημαϊκὰς ἀσχολίας μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ὅπου καὶ μετ' οὐ πολὺ ἐτελεύτησεν. Ὁ δὲ Σωφρόνιος, ἀνυψωθεὶς εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ἀρχιμανδρίτου, ἔφθασεν εἰς βαθὺ γῆρας.

Ἀλλὰ μετὰ τῆς παιδείας, ἀνεπαισθήτως εἰσεχώρει εἰς τὴν πατρίδα ἡμῶν τὸ ἐξαπλῶσαν ἐπικινδύνους ῥίζας κρυπτὸν κακόν. Περιηγηταὶ καὶ ξένοι μετέφερον εἰς τὴν Ῥωσσίαν τὴν ἐναντίαν τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν διδασκαλίαν τοῦ Λουθήρου καὶ τοῦ Καλ-

βίνου, διὰ τῆς περιφρονήσεως τῶν τελετῶν, καὶ τῆς αὐθαιρέτου κρίσεως περὶ τῶν μυστηρίων τῆς πίστεως, ἐβοήθουν τὴν ῥαθυμίαν καὶ τὴν φιλαυτίαν. Ἡ Ἀνατολικὴ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία δὲν ἐφοβεῖτο τὴν ἐπιῤῥοὴν τῆς Δυτικῆς καθ' ἣς ἐπάλαιε φανερῶς εἰς τὰ Πολωνικὰ μεθόρια, καὶ ἡ παραφορὰ τῶν Οὐνιτῶν ἐπὶ τοσοῦτον ἐσκλήρυνε τὰς Ῥωσσικὰς καρδίας ἐναντίον τῆς Ῥώμης, ὥστε αὕτη δὲν ἀπέβαινεν ἐπικίνδυνος. Ἀλλ' ἡμεῖς δὲν εἴχομεν οὐδέποτε φανεραν ἔχθραν κατὰ τῶν Γερμανικῶν νεωτεριστῶν· ἡ προσκόλλησις τῶν Βαλτικῶν χωρῶν καὶ οἱ ὠφέλιμοι κόποι τῶν ἀλλοδαπῶν, τῶν προσκληθέντων ὑπὸ τοῦ Πέτρου, ἄκοντας συνήγγυζον ἡμᾶς πρὸς αὐτούς. Ὁ ὑψηλότερος βαθμὸς τοῦ κοσμικοῦ αὐτῶν πολιτισμοῦ, καὶ ἡ μετοχὴ αὐτῶν εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἡμῶν τελετὰς, προσείλκυον πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἀπείρους, οἵτινες ἠγνόουν νὰ διακρίνωσι, ποῦ εἶνε τὰ ὅρια τῆς κοσμικῆς παιδείας καὶ ποῦ ἡ ἀρχὴ τῆς πνευματικῆς, τῆς ἀποκεκρυμμένης, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν, ἀλλ' ἀποκεκαλυμμένης εἰς τοὺς ἁπλοῦς καὶ νηπίους.

Εἰς τὰ πέριξ τῆς ἀρκτῴας πρωτευούσης, ἔνθα συνέῤῥεον πλειότερον οἱ ἀλλοδαποὶ, ἤρχισε νὰ ἐκτείνηται ἡ διδασκαλία αὐτῶν, πρὸς ἣν ἠναντιώθη ἰσχυρῶς ὁ ἐνάρετος Ἰὼβ τοῦ Νοβογορόδου. Αὐτὸς ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς ζηλωτὰς ἀδελφοὺς Λυκούδας τὸ νὰ ὁπλισθῶσιν ἐναντίον τῶν σειόντων τὰ θεμέλια τῆς Ὀρθοδοξίας, καὶ τότε ἀνεφάνη ἡ βίβλος τῶν ἐλέγχων αὐτῶν, ἀφιερωθεῖσα εἰς τοὺς τέσσαρας Οἰκουμενικοὺς Πατριάρχας, ὡς φύλακας τῆς εὐσεβείας. Δὲν ἔμεινεν ἀδιάφορος θεατὴς οὐδ' ὁ τοποτηρητὴς τοῦ θρόνου τῆς Μόσχας, Μητροπολίτης Στέφανος, διότι καὶ εἰς τὴν ἄλλην πρωτεύουσαν εἰσέδυσεν ἡ αἵρεσις, ἐξαπλωθεῖσα παρὰ τοῦ ἰατροῦ τῶν Στρελιτσίων, Δημητρίου Τβεριτίνοφ, διατρίψαντος ἱκανὸν χρόνον πλησίον ἀλλοδαποῦ τινος ἰατροῦ· αὐτὸς ἀρυσάμενος παρ' ἐκείνου μετὰ τῆς ἐπιστήμης καὶ τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι, ἤρχισε νὰ διασπείρῃ βλασφημίας κατὰ τῶν εἰκόνων, τιμίων λειψάνων, τῆς λειτουργίας, τῆς παρακλήσεως

τῶν ἁγίων καὶ τῆς μνημονεύσεως τῶν κεκοιμημένων. Πολλοὶ Στρελίτσιοι καὶ βιομήχανοι προσεκολλήθησαν πρὸς αὐτὸν, καὶ ἡ αὐθάδεια αὐτῶν ἔφθασεν, ὥστε τις ἐκ τῶν βλασφήμων, ὁ κουρεὺς Θωμᾶς Ἰβάνοφ, καθύβρισεν, ἐν αὐτῷ τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Τσοῦδοφ, τὴν εἰκόνα τοῦ Μητροπολίτου ἁγίου Ἀλεξίου. Ὁ σεβασμιώτατος Στέφανος, ἐξετάσας πρῶτον κρυφίως περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, ἀνήνεγκε πρὸς τὸν Ἄνακτα· ἔπειτα δὲ, τῇ ἀδείᾳ τούτου, συνεκάλεσεν εἰς Μόσχαν σύνοδον ἐκ τῶν γειτνιαζόντων Ἐπισκόπων, ἤτοι τοῦ Σαράης Ἰγνατίου, τοῦ Γβέρης Βαρλαὰμ, καὶ τοῦ Ἕλληνος Ἰωαννικίου, Μητροπολίτου Σταυρουπόλεως. Ἐκεῖ, ἐντὸς τῶν πατριαρχικῶν θαλάμων μετὰ ἱκανὴν ἐξέτασιν καὶ συμβουλὴν, οἱ μὴ μετανοήσαντες παρεδόθησαν εἰς τὸ ἀνάθεμα, οἱ δὲ ἀρχηγοὶ τῆς αἱρέσεως εἰς πολιτικὴν δίκην καὶ θάνατον. Ἀλλὰ, μὴ εὐχαριστηθεὶς εἰς τὴν προσωρινὴν διόρθωσιν, ὁ Μητροπολίτης Στέφανος, ὡς ἀληθὴς ποιμὴν, πατρικῶς κηδόμενος τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ, συνήθροισεν ἅπαντα τὰ φανερῶς ἀποβαλλόμενα παρὰ τῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας ψευδῆ σοφίσματα εἰς ἓν βιβλίον, ὀνομάσας αὐτὸ *Πέτραν τῆς πίστεως*, πρὸς συντριβὴν τῶν ἐχθρῶν τῆς Ὀρθοδοξίας. Τὰ δόγματα περὶ τῶν ἁγίων εἰκόνων καὶ λειψάνων, περὶ τοῦ σημείου τοῦ τιμίου σταυροῦ, περὶ παραδόσεως, περὶ τοῦ μυστηρίου τοῦ ἀχηράτου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, περὶ ἐπικλήσεως τῶν Ἀγγέλων καὶ τῶν Ἁγίων, ἰδίως δὲ τῆς Παναχράντου Παρθένου καὶ τέλος περὶ τῆς καταστάσεως τῶν ψυχῶν μετὰ θάνατον, καὶ περὶ τῆς προσευχῆς ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων, προσηνέχθησαν μετὰ πάσης τῆς τελειότητος καὶ εὐκρινείας εἰς τὴν εὐσέβειαν τῶν ἐρευνητῶν, μετ' ἀποβολῆς πάσης τῆς μεγαλαύχου σοφιστείας, ἐπαιρομένης κατὰ τῆς ἀληθείας τῆς δικασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας. Ἐν τῷ προλόγῳ δὲ ἔλεγε περὶ ἑαυτοῦ ὁ πρᾶος Στέφανος μετριοφρόνως· «ἡμέτερον εἶνε τὸ ἰατρεύειν, θεῖον δὲ τὸ σώζειν· σκληρὰ εἶνε ἡ πέτρα αὕτη (ὀνομάσας οὕτω τὴν βίβλον), τὴν ἀφορίαν τῆς ψυχῆς μου ὁμοιάζει· ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ

λίθου δύναται ὁ Θεὸς ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραὰμ, καὶ ἐκ πέτρας ἀκροτόμου δύναται πηγάσαι ὕδωρ, ποτίζον εἰς ζωὴν αἰώνιον.»

Οὐχὶ ὀλιγώτερον ζῆλον ἐδείκνυεν ὁ τοποτηρητὴς, πρὸς κατάπαυσιν ἄλλου κακοῦ, ῥιζωθέντος ἐν Ῥωσσίᾳ ἕνεκα τῆς ἀτιμωρησίας τῶν αἱρέσεων καὶ τῆς ἀμαθείας τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν. Τὰ πονήματα αὐτοῦ περὶ τοῦ καιροῦ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἀντιχρίστου καὶ τοῦ τέλους τοῦ αἰῶνος, διέλυσαν τὰς μωρὰς διδασκαλίας τὰς μετὰ πονηρίας διαδοθείσας εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ὅτι δῆθεν ὁ Ἀντίχριστος ἐφάνη ἤδη καὶ ἤγγικε τὸ τέλος. Μὲ ὅλα ὅμως τὰ φρόνιμα μέτρα τῆς Κυβερνήσεως, ἥτις ἀπηγόρευε τὴν εἴσοδον τῶν αἱρετικῶν εἰς τὰς δημοσίους ὑπηρεσίας, καὶ μάλιστα ἐπέβαλλεν εἰς αὐτοὺς διπλοῦν φόρον διὰ τὴν ἐπιμονὴν, ἡ ἀνήσυχος κατάστασις τῆς Ῥωσσίας, ἐν τῷ μέσῳ ἀκαταπαύστων πολέμων καὶ περιπετειῶν, ἔδιδε τὰ μέσα εἰς τοὺς κακοβούλους ν' ἀποκρύπτωνται ἀπὸ τῆς ἐπιτηρήσεως καὶ τῆς τιμωρίας. Τὰ μεθόρια τῆς Λιφλανδίας καὶ τῆς Πισκόβης ἐκατοικοῦντο βαθμηδὸν ὑπὸ τῶν αἱρετικῶν Πομοριανῶν σκῆται, ἂν καὶ οὐχὶ ἅπασαι σύμφωνοι μεταξὺ αὐτῶν, ἐπολλαπλασιάζοντο εἰς τὰ βάθη τῶν δρυμώνων καὶ εἰς τὰ ἕλη τοῦ Ὀλονέτσκου, εἰς τὴν ἀγρίαν Πέρμην καὶ Σιβηρίαν. Ἔτι μᾶλλον ἦτο ἀπρόσιτος ἡ Βαίτκη εἰς τὰ Πολωνικὰ μεθόρια, ἔνθα εἰς δεκατέσσαρα χωρία συνηθροίσθησαν μέχρι τρισμυρίων ἀρχαιοτελεστῶν ἐκ τῆς αἱρέσεως τῆς Παπαδωσύνης. Εὐγενεῖς κτηματίαι τῆς Πολωνίας ἐβοήθουν αὐτοὺς διὰ προσωπικὰς ὠφελείας· ἡ ἐπιῤῥοὴ τῆς Βαίτκης ἦτο ἰσχυροτάτη, διότι ἐκεῖ ὑπῆρξεν ἡ τῆς Σκέπης τῆς Παναγίας Θεοτόκου Ἐκκλησία, μοναδικὴ εἰς τοὺς αἱρετικοὺς, ὅθεν διεμοιράζοντο τὰ φυλακτὰ δῶρα καθ' ὅλην τὴν Ῥωσσίαν, πολλάκις οὐχὶ ἄνευ δόλου· εἷς τινα μέρη, οἱ ἀρχαιότεροι κάτοικοι ἐκαυχῶντο μάλιστα, ὅτι ἔχουσιν ἀρχαῖα δῶρα, ἡγιασμένα πρὶν ἔτι τοῦ Νίκωνος, καὶ ἱεροσύλως διέλυον αὐτὰ εἰς πρόσφατον ζύμην, πρὸς μετάληψιν τῶν ἀπείρων. Οὐχὶ μακρὰν τῆς Βαίτ-

κης συνεστήθησαν ἐπίσης πολυάνθρωπα χωρία τὰ Σταροδουβόβσκης, ὧν ἡ κατάστασις ἤνθησε μᾶλλον ἀφ' ὅτου, ἕνεκα τοῦ ἀναδειχθέντος παρ' αὐτῶν ζήλου ἐναντίον τοῦ προδότου Μαζέπα, ἔλαβον οὗτοι εἰς βραβεῖον πολλὰς ἀυδοσίας καὶ γαίας.

Εἰς τὰ τοῦ Νιζεγορόδου δάση, συνήθροισεν ἐπίσης ὁ δραπέτης μαθητὴς τοῦ παπᾶ Ἀββακοὺμ Ὀνούφριος, ἄλλην ὁμάδα, σύγχρονον τῆς Βαίτκης καὶ τοῦ Πομορίου. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ὁ διάκονος Ἀλέξανδρος, ἕνεκα τῆς ἀσυμφωνίας ὡς πρὸς τελετάς τινας, ἤρχισεν αὐτὸς χωριστὴν αἵρεσιν, τὴν ἐξ αὐτοῦ ἐπονομασθεῖσαν *Διακονώσυνην*, ἀλλ' αὕτη ἦτο ἀσθενεστέρα τῆς Παπαδικῆς, ἥτις, ἕνεκα τῶν δραπετῶν μοναχῶν καὶ τῶν Στρελιτσίων, ἐξετάθη κατὰ τὸν ῥοῦν τοῦ Βόλγα καὶ τοῦ Τανάϊδος. Ὁ ἄγρυπνος ἄναξ, ἐπιθυμῶν νὰ καταβάλῃ τὴν αἵρεσιν ἐν αὐτῇ τῇ φωλεᾷ αὐτῆς, ἐξέλεξεν Ἐπίσκοπον Νιζεγορόδου τὸν Πιτίριμον, κατοικοῦντα ἐν Βαίτκῃ, ἀλλὰ προσελθόντα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἵνα διὰ τῆς πείρας, ἣν εἶχεν, ἐλέγξῃ τὴν πανουργίαν τῶν ψευδοδιδασκάλων. Ὁ Πανιερώτατος Πιτίριμος, μετὰ ποιμενικῆς φροντίδος, ἐπελήφθη τοῦ δυσκόλου τούτου ἀγῶνος, καὶ συνεχῶς ἐπεσκέπτετο τὰς εἰς τοὺς δρυμῶνας διεσκορπισμένας σκήτας τῶν αἱρετικῶν. Ἀποκρινόμενος ἀξιοχρέως εἰς ὅλας τὰς ἐρωτήσεις τῶν ἀποπεπλανημένων, ἔφερεν αὐτοὺς εἰς ἀμηχανίαν, καὶ ἐπέτυχε τοῦ ἐπιθυμητοῦ σκοποῦ· διότι ὁ διάκονος Ἀλέξανδρος καὶ οἱ πρώτιστοι γέροντες τῆς αἱρέσεως αὐτοῦ ἀνεγνώρισαν τὴν ἀπάτην αὐτῶν, καὶ ἐπανῆλθον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Εἰ καὶ ἀπεσπάσθη ἔπειτα ἐκ νέου ὁ ἄστατος διάκονος πρὸς τὴν προτέραν αἵρεσιν, καὶ ὑπέκυψεν εἰς τὴν ἀνήκουσαν αὐτῷ τιμωρίαν τοῦ θανάτου, οἱ ὁμόφρονες αὐτοῦ ὅμως ἐστάθησαν εἰς τὴν πίστιν. Ἡ βίβλος τοῦ Ἐπισκόπου Πιτιρίμου, ἐπιγραφομένη *Σφενδόνη Πνευματική*, διέμεινε μέχρι τοῦδε σωτήριον ἰατρεῖον διὰ τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ ἐξέλθωσιν ἐκ τῆς πλάνης, ὡς καὶ ἡ Ἔρευνα τοῦ Ἱεράρχου Ῥωστοβίου, Δημητρίου, περὶ τῆς πίστεως τῶν

αἱρετικῶν τῆς Βρύνσκης, δι' ἧς ἤλεγχεν αὐτὸς τοὺς σοριστὰς τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ.

Νέα περιήγησις τοῦ ἄνακτος ἐκτὸς τοῦ κράτους, πρὸς ἰσχυροποίησιν τοῦ ἀρκτῴου συνδέσμου ἐν καιρῷ τῶν πολεμικῶν πράξεων, ἐσημειώθη φέρουσα εἰς αὐτὸν πολιτικὰς μὲν δυσαρεσκείας, ἕνεκα τῆς ἀστασίας τῶν συμμάχων, οἰκογενιακὰς δὲ ἕνεκα τοῦ ἀναξίου υἱοῦ. Μάτην ὁ Πέτρος προητοίμαζε διάδοχον τὸν νέον Καισαρίδην Ἀλέξιον. Πρόωρα ἀνεφάνη ἐν αὐτῷ ἡ ἀνικανότης πρὸς τὰς στρατιωτικὰς καὶ πολιτικὰς ἀσχολίας, καὶ ἀπέχθεια πρὸς ἅπασας τὰς μεταρρυθμίσεις τοῦ μεγάλου Πατρός. Ἡ μνήμη τῆς φυλακίσεως τῆς μητρὸς αὐτοῦ Εὐδοκίας ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς Σουσδάλης, αἱ κακαὶ συμβουλαὶ κοσμικῶν καὶ κληρικῶν, οἵτινες συνήνουν εἰς τὰς ἰδέας αὐτοῦ, ἐλπίζοντες νὰ ἴδωσιν αὐτὸν ἀνορθωτὴν τῆς ἀρχαίας τάξεως τῶν πραγμάτων, ἀπετελείωσαν τὴν ἠθικὴν διαστροφὴν τοῦ Ἀλεξίου. Ἀπειλούμενος τὴν στέρησιν τοῦ θρόνου, ἐδήλωσε τὴν ἐπιθυμίαν του ν' ἀφήσῃ τὸν κόσμον· ἀλλὰ, μὴ δυνάμενος ν' ἀποχωρισθῇ ἀπὸ τῶν βιαναύστων παθῶν αὐτοῦ, ἀπεφάσισε νὰ ζητήσῃ σωτηρίαν ἀπὸ τοῦ αὐστηροῦ γεννήτορος ἐκτὸς τῶν ὁρίων. Ὁ Πέτρος ἤκουσεν εἰς τὴν Ὁλλανδίαν τὴν πικρὰν εἴδησιν τῆς δραπετεύσεως αὐτοῦ, καὶ ἀπέστειλε πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ υἱοῦ εἰς τὰς χώρας τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ῥώμης· αὐτὸς δὲ ἐξηκολούθησε τὴν πορείαν πρὸς τοὺς Παρισίους. Ἐκεῖ, ἡ περίφημος Σορβόννιος ἀκαδημία, ὠφελουμένη ἐκ τῆς προσωπικῆς παρουσίας τοῦ ἄνακτος, προέτεινεν αὐτῷ τὴν ἕνωσιν τῆς Δυτικῆς μετὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας· ἀλλὰ φρονίμως ἀπέκλινεν αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ οὕτω σπουδαίαν ὑπόθεσιν, ὑποσχόμενος μόνον νὰ διατάξῃ τοὺς Ῥώσσους Ἀρχιερεῖς ν' ἀπαντήσωσιν εἰς τὰ γραφόμενα τῆς Σορβοννίου.

Ὁ Πέτρος ἐπετάχυνε τὴν ἐπάνοδον εἰς τὸ κράτος αὐτοῦ, ἔνθα ταχέως ἔφεραν τὸν πταίσην Καισαρίδην, ἀνακαλυφθέντα ἐν Νεαπόλει. Οὗτος ἀπεβλήθη ἐπισήμως ἀπὸ τοῦ θρόνου ἐν τῇ ἀρχαίᾳ πρωτευούσῃ, ἔνθα συνεκροτήθη κατ' αὐτοῦ δικαστήριον κληρικῶν καὶ

λαϊκῶν διασήμων. Μεταξὺ τῶν ὁμοφρόνων αὐτοῦ εὑρέθησάν τινες ἐκ τῶν πλησίον τοῦ Τσάρου καί τινες Κληρικοί· ἤτοι καὶ πάλιν, ἡ πρώην Τσαρίνη Εὐδοκία, ἥτις μετεχειρίζετο πρὸς κακὸν τὴν εἰς αὐτὴν παραχωρηθεῖσαν εἰς Σουσδάλην ἐλευθερίαν, καὶ οἱ βοηθοῦντες τοὺς φιλοδόξους αὐτῆς σκοποὺς, ὁ Ἐπίσκοπος Ῥωστοβίου, καὶ ἡ ἀδελφὴ τοῦ ἄνακτος Καισαρὶς Μαρία, τρίτη ἤδη μετὰ τὴν Σοφίαν καὶ τὴν Μάρθαν, ἐγερθεῖσα κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ. Καὶ αὕτη μὲν ἐφυλακίσθη ἐν τῷ φρουρίῳ Σχλυσσελβούργης, ἡ δὲ φυλάκισις τῆς Τσαρίνης ἐπεσκληρύνθη εἰς τὴν ἐν Νοβολάδογᾳ μονήν. Ὁ Δοσίθεος, στερηθεὶς τοῦ ἀξιώματος, παρεδόθη εἰς τὴν κοινὴν ποινὴν τοῦ θανάτου, μετὰ τῶν λοιπῶν συνωμοτῶν τοῦ Καισαρίδου. Κατὰ μόνου δὲ αὐτοῦ ἐβράδυνε νὰ ἐπιφέρῃ τὴν καταδίκην ὁ γεννήτωρ, εἰ καὶ ἀποκαλύψας τοὺς ἐγκληματικοὺς σκοποὺς αὐτοῦ. Ἀναμένων τὴν τελείαν ἐξομολόγησιν αὐτοῦ, μετεβίβασε τὴν ἀνάκρισιν εἰς τὴν νέαν πρωτεύουσαν· ἀλλ' ὁ Καισαρίδης ὡμολόγει μόνον κατὰ τοὺς ἐλέγχους, φερόμενος ἀναποφασίστως. Ἐπὶ τέλους ὁ ἄναξ κατέβαλλε τὸν πατέρα. Διὰ τῆς πολιτικῆς καὶ κληρικῆς δίκης ἀπεφασίσθη ἡ εἰς θάνατον καταδίκη, ἀλλὰ μόνη ἡ περὶ ταύτης εἴδησις τοσοῦτον κατέπληξε τὸν Καισαρίδην, ὥστε αἴφνης ἐτελεύτησε. Κατ' εὐθεῖαν δὲ διάδοχος ἔμεινεν ὁ ἀνῆλιξ υἱὸς αὐτοῦ Πέτρος, διότι τὸ ἕτερον ὁμώνυμον νήπιον, τὸ γεννηθὲν ὑπὸ τῆς Αἰκατερίνης καὶ τοῦ μεγάλου Πέτρου, προέλαβεν αὐτὸν εἰς ταχύῤῥοον στάδιον (ἐν ἔτει 1719).

Κατ' αὐτὸν σχεδὸν τὸν καιρὸν ἐνεχείρισεν ὁ Πέτρος τῷ τοποτηρητῇ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου καὶ τοῖς παρ' αὐτῷ Ἀρχιερεῦσι τὴν ἐκτεταμένην ἐπιστολὴν τῆς Σορβοννίου ἀκαδημίας ἐν ᾗ ὑπεμιμνήσκετο ἡ ὁμοιότης τῶν δύω Ἐκκλησιῶν, ὡς πρὸς τὰ δόγματα, τὰ μυστήρια καὶ τὰς παραδόσεις, τὴν προσκύνησιν τῶν τιμίων λειψάνων καὶ τῶν εἰκόνων, τὴν ἐπίκλησιν τῶν ἁγίων καὶ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας. Περὶ δὲ τοῦ δόγματος τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, αὕτη ἐπιπο-

λαίως ὑπῆχει, φροντίζουσα νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ὀρθὴν Ἑλληνικὴν ἔκφρασιν, περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ, διὰ τῆς ἐσφαλμένης Λατινικῆς προσθήκης ἐν τῷ συμβόλῳ, περὶ ἐκπορεύσεως καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, καὶ, εἰς μαρτυρίαν τῶν εἰρηνικῶν αὐτῆς αἰσθημάτων, προέτεινε τὸ παράδειγμα τῶν Οὐνιτῶν, παρ' οἷς τὸ Ἑλληνικὸν σύμβολον ἔμεινεν ἀπαράλλακτον δι' ἀποφάσεως τοῦ Πάπα. Ἔτι ἐπιπολαιότερον ἔλεγεν ἡ Σορβόννιος Ἀκαδημία περὶ τοῦ Πάπα, μὲ ὅλας τὰς ἐλευθερίας τῆς Γαλλικανικῆς Ἐκκλησίας, ὀνομάζουσα αὐτὸν μόνον πρῶτον κατὰ τὰ πρεσβεῖα μεταξὺ τῶν ὁμοίων αὐτοῦ Ἐπισκόπων, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἀρχαίων Πατέρων, καὶ, ἀποβάλλουσα τὸ ἀλάνθαστον αὐτοῦ, ὑπέβαλεν αὐτὸν ὑπὸ τὴν αὐθεντίαν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, συγκροτουμένης παρὰ τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

Ἀλλ' ὅσον καὶ ἂν ἐφαίνετο εὔλογος ἡ παράκλησις αὕτη περὶ εἰρήνης, οἱ Ῥῶσσοι Ἱεράρχαι ἀπεκρίθησαν ὅμως μετὰ ἀνηκούσης σοφίας, φανεροῦντες καὶ ἐκ μέρους αὐτῶν τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ συνδέσμου, ὑπὲρ οὗ ἀενάως δέεται ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία εἰς ὅλας αὐτῆς τὰς Ἱερουργίας. Ἀλλ' ἀπέτειναν πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν, ὅτι τὸ προκείμενον, ἕνεκα τῆς μεγάλης αὐτοῦ σημασίας, δὲν δύναται νὰ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς μερικῆς ἀποφάσεως θεολόγων τινῶν, καὶ ὅτι ἅπασα ἡ Δυτικὴ μεθ' ὅλης τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, πρέπει νὰ συμμεθέξῃ εἰς τὴν κοινὴν συμφωνίαν· ἕνεκα δὲ τούτου, πρέπει νὰ εὐχαριστώμεθα εἰς τὰς ἐπιστημονικὰς ἀνταποκρίσεις περὶ θεολογικῶν ἀντικειμένων, ἵνα, διὰ νέου συνδέσμου μετὰ ξένης Ἐκκλησίας, μὴ προσβάλωμεν τὸν ἀρχαῖον μετὰ τῶν τεσσάρων Οἰκουμενικῶν ὀρθοδόξων θρόνων σύνδεσμον. Ὁ Μητροπολίτης Στέφανος, μετὰ δύω Ἀρχιεπισκόπων, τοῦ Χολμογόρου Βαρνάβα καὶ τοῦ Πισκόβης Θεοφάνους, ὑπέγραψαν τὴν ἀπαντητικὴν ἐπιστολὴν γεγραμμένην παρ' αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, ὅστις πρὸ ὀλίγου προσεκλήθη ἐκ Κιέβου, καὶ ἤδη μετεῖχε μεγάλως εἰς τὰ ἐκκλησιαστικά.

Ἡ ἐξαισία ἱκανότης τοῦ Θεοφάνους εἰς πᾶν εἶδος ἀσχολιῶν, καὶ αἱ βαθύταται γνώσεις αὐτοῦ κοσμικαί τε καὶ ἐκκλησιαστικαί, καὶ ὁ ζῆλος πρὸς τὴν παιδείαν, ἣν οὐδόλως ἔπαυε νὰ ὑποστηρίζῃ, καὶ ἐκ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἐσόδων συστήσας παρὰ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ μέγα ἱεροσπουδαστήριον, ἐφείλκυσαν πρὸς αὐτὸν τὴν ἰδιαιτέραν ἀνακτορικὴν εὔνοιαν· ὁ δὲ ὀξὺς νοῦς καὶ ὁ εὔθυμος κοινωνικὸς χαρακτὴρ αὐτοῦ, δοκιμασθεὶς παρὰ τοῦ Πέτρου κατὰ τὸν καιρὸν τῆς τουρκικῆς ἐκστρατείας, ἐγκαρδίως συνέδεσαν τοῦτον μετὰ τοῦ συνοδοιπόρου αὐτοῦ, ὄντος τότε ἔτι πρυτάνεως τῆς ἐν Κιέβῳ ἀκαδημίας. Ἀλλ' ὁ περίφημος τοποτηρητὴς τῆς Ῥωσσικῆς Ἐκκλησίας, Μητροπολίτης Στέφανος, γνωρίσας ἐν Κιέβῳ τὰς ἀρχὰς τοῦ Θεοφάνους, ἐθεώρει τὸν νέον τοῦτον συνεργάτην οὐχὶ μετὰ τοιαύτης ἐπιεικείας. Ἐδυσπίστει πρὸς τὴν παιδείαν αὐτοῦ, ἀρυσθεῖσαν ἐκ τῆς Δύσεως, καὶ πρὸς τὴν κουφότητα τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ, κλίνοντος εἰς τοὺς νεωτερισμοὺς τῶν ἑτεροδόξων. Θεὶς τὴν πέτραν τῆς πίστεως πρὸς σκάνδαλον τῆς διδασκαλίας αὐτῶν, ὁ μέγας ἀνὴρ τῆς Ἐκκλησίας ἐνόμισε πρεπικὸν καθῆκον νὰ ἐλέγξῃ τὸν ἐκλεγόμενον Ἐπίσκοπον Πισκόβης Θεοφάνην δι' ἐκείνας τὰς ἐσφαλμένας θεολογικὰς γνώμας, ἃς ἐδίδασκεν αὐτὸς ἐν τῇ ἀκαδημίᾳ τοῦ Κιέβου, καὶ ὁ ἔλεγχος οὗτος, μὴ σεβασθεὶς παρὰ τοῦ Θεοφάνους, ἐχρησίμευσε μόνον ὡς πηγὴ τῆς ἔχθρας αὐτοῦ πρὸς τὸν Στέφανον.

Ἐν τοσούτῳ ἡ Οὐνία, εἰ καὶ ἰδιαιτέρως προτεινάσης τῆς Σορβοννίου περὶ ἐκκλησιαστικοῦ συνδέσμου, οὐδέποτε ἦτο τόσον σκληρὰ εἰς τὰς καταδιώξεις αὐτῆς κατὰ τῆς Ὀρθοδοξίας, ὡς τότε. Ὁ νέος Μητροπολίτης τῶν Οὐνιτῶν, Λέων Κίσχκας, διάδοχος τοῦ Κυπριανοῦ, κατώρθωσεν ἤδη ἐν τῇ συνόδῳ, τῇ συνελθούσῃ εἰς Ζαμόστην (ἐν ἔτει 1720), ὅπως ἡ Οὐνία ἐπικυρωθῇ φανερῶς εἰς πάσας τὰς ἐπαρχίας, τὰς διατελούσας ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Πολωνίας, καὶ ὅπως ἀναγνωρισθῇ νό-

μιμος ἡ παῦσις πάντων τῶν ὀρθοδόξων Ἐπισκόπων. Ψήφισμα τῆς Διαίτης ἐνομιμοποίησε τὴν παραβίασιν ταύτην, διαφυλάξαν μόνον τὴν καθέδραν τῆς Μογιλεύης. Μοναστήριά τινα καὶ ἐκκλησίαι, διασωθεῖσαι εἰς τὴν Λιθουανίαν καὶ τὴν Βολινίαν, ἐπεβαρύνθησαν διὰ φόρων ἐξ ὧν ἐστερήθησαν καὶ τὰ τελευταῖα αὐτῶν κτήματα· ὁ Κλῆρος ὑπέφερε πᾶσαν παραβίασιν καὶ ἐξύβρισιν, τὰ ἱερὰ ἄμφια καὶ σκεύη ἐληστεύοντο, καὶ τὰ ἅγια δῶρα κατεπατοῦντο· αἱ μοναστικαὶ περιοχαὶ ἐκακοποιοῦντο ἄνευ ὑπερασπίσεως, οἱ δὲ μικρευγενεῖς τῆς Πολωνίας, καὶ οἱ τῆς μέσης τάξεως ὀρθόδοξοι πολῖται, δὲν ἦσαν δεκτοὶ εἰς οὐδὲν ὑπούργημα. Αὐτὸς ὁ τῆς Μογιλεύης Ἐπίσκοπος, Δουξ Σβιατοπόλκος Τσετβερτίνσκης Σίλβεστρος, ὑπέκυψεν εἰς δεσμὰ καὶ πληγὰς ἐκ τῆς ἀχρειότητος τῶν Πολωνῶν. Δύω Ἐπίσκοποι τῶν Οὐνιτῶν, ὁ τῆς Σμολένσκης, καὶ ἰδίως ὁ τῆς Περεμίσχλης Ἰννοκέντιος, κατέστησαν δυσφόρητον τὴν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις αὐτῶν διαμονὴν τῶν ὀρθοδόξων· οἱ δὲ καταδιωκόμενοι μάτην ἐζήτουν ὑπεράσπισιν. Ὁ ἄναξ ἐπενέβαινε διὰ τοῦ ἐν Βαρσοβίᾳ πρέσβεως αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν ὁμοδόξων, παριστῶν τὴν ἐλευθερίαν, ἣν νέμονται πᾶσαι αἱ θρησκεῖαι ἐν Ῥωσσίᾳ, καὶ ἀπῄτει τὴν σύστασιν ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς κατὰ τὰ μεθόρια, πρὸς θεώρησιν τῶν ἀδικημάτων τῶν γινομένων πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους τῆς Λιθουανίας, Λευκῆς Ῥωσσίας καὶ Βολυνίας· διώρισε προσέτι ἐν Μογιλεύῃ καὶ ἐπίτροπον, τὸν Ῥουδακόβσκην. Ὁ βασιλεὺς Αὔγουστος καὶ ὁ ἐν Βαρσοβίᾳ Νούγκιος τοῦ Πάπα, Ἀρχιεπίσκοπος Σαντίνης, καὶ αὐτὸς ὁ Πάπας ἐνωχλοῦντο βαθμηδὸν διὰ τῶν παραπονητικῶν ἐπιστολῶν Πέτρου τοῦ μεγάλου· ἀλλ' οὔτε αἱ αὐστηραὶ ἀπαγορεύσεις τοῦ Αὐγούστου, οὔτε αἱ ἐγκύκλιοι ἐπιστολαὶ τοῦ Νουγκίου, μάλιστα μετ' ἐπιβολῆς κατάρας κατὰ τῶν παρακουόντων διαταρακτῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡσυχίας, ἴσχυον· ὁ παραβιασμός, αἱ διαρπαγαί, τὰ δεσμά, αἱ τυραννίαι, αἱ διεγειρόμεναι ὑπὸ τῆς δεισιδαιμονίας τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν Οὐνιτῶν, ἐξηκολούθουν, εἰς τὴν δυστυχῆ Λιθουανίαν

νὰ συναντῶνται μετὰ τῆς ἀκαταδαμάστου σταθερότητος τῶν ὀρθοδόξων εἰς τὴν πίστιν τῶν πατέρων αὐτῶν. Καὶ πάντα ταῦτα ἐξετελοῦντο ἀφόβως καὶ ἀτιμωρητί, ὅτε ἡ Ῥωσσία, ἐνισχυθεῖσα μετὰ εἰκοσαετῆ πάλην κατὰ τῆς Σουηδίας, ἐκυρίευσε τὰ ἀρκτῶα παράλια, καὶ ὅτε ἐξέλιπεν ἐκ τοῦ σταδίου τῶν πολέμων ὁ φοβερὸς αὐτῶν παρακινητὴς Κάρολος, καὶ ὅτε ὁ διάδοχος αὐτοῦ συνωμολόγησεν ἐπὶ τέλους μετὰ τῆς Ῥωσσίας τὴν ἔνδοξον ὑπὲρ αὐτῆς ἐν Νεϋστάδτῃ εἰρήνην, τὴν στερεώσασαν τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῆς εὐδαιμονίαν.

Ἡ Ῥωσσία, περιφραχθεῖσα πρὸς δυσμὰς, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Πέτρου, ἐξετείνετο κατ' ἀνατολὰς, μέχρι τῶν ἐσχάτων ὁρίων τοῦ ὠκεανοῦ, καὶ ἐσχετίσθη σταθερῶς μετὰ τῆς Κίνας. Ἐξετείνετο δὲ καὶ ὁ χριστιανισμὸς κατὰ τὴν ἀπέραντον Σιβηρίαν· ὁ διάδοχος τοῦ Ἰγνατίου, Μητροπολίτης Τοβόλσκης Θεόδωρος, ἐπέστρεψεν εἰς τὸν χριστιανισμὸν μυρίους περίπου Ὀστιακούς. Βαθμηδὸν ἐφωτίζοντο διὰ τῆς πίστεως καὶ τὰ μεσημβριανὰ μεθόρια, καὶ τὰ πέριξ τῆς ἀπωτάτης Ἰρκούτσκης, ἱκανῶς ἤδη κατοικηθέντα ὑπὸ Χριστιανῶν, ἔλαβον ἀνάγκην ἐπισκόπου. Ὁ Ἰννοκέντιος Κουλτσίνσκης, ὁ διορισθεὶς ἀρχηγὸς τῆς ἐκκλησιαστικῆς πρεσβείας ἐν Πεκίνῳ, ἐχειροτονήθη πρῶτος ἐπίσκοπος Ἰρκούτσκης καὶ ἔθηκεν ἐκεῖ ἀγαθὴν ἀρχὴν, δοξασθεὶς διὰ τῆς ἁγιότητος τοῦ βίου καὶ τῆς ἀφθαρσίας αὐτοῦ μετὰ θάνατον. Οὗτος ὑπῆρξεν ὁ τρίτος ἅγιος, σύγχρονος τοῦ Πέτρου, μετὰ τοὺς ἱεράρχας Μητροφάνην καὶ Δημήτριον, εἰς οὓς ἦτο ἄνωθεν προωρισμένον νὰ λάμψωσι διὰ τῶν θαυμάτων κατὰ τὰς ἡμέρας ἡμῶν.

Ἐν τῷ μέσῳ τῆς τοῦ πολέμου τρικυμίας ἤνθει καὶ ἡ νέα πρωτεύουσα τοῦ Τσάρου, βίᾳ ἀνεγερθεῖσα παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Νεύα· ἡ θέλησις αὐτοῦ ἐνίκησε τὴν φύσιν καὶ τὴν πρόληψιν ὑπὲρ τῆς πρωτοκαθέδρου Μόσχας. Οἱ ναοὶ καὶ τὰ κτίρια, κοινά τε καὶ ἰδιωτικὰ, ἀνεφύοντο βαθμηδὸν πλησίον τῆς πενιχρᾶς κατοικίας τοῦ μεγάλου θεμελιωτοῦ καὶ τοῦ κοσμίου Καθολικοῦ

τῆς Ἁγίας Τριάδος. Εἶχεν ἤδη ἀνεγερθῆν τὸ μεγαλοπρεπὲς τῆς καθέδρας Καθολικὸν εἰς μνήμην τῶν κορυφαίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, καὶ ἀνεφύη καὶ ἡ Λαῦρα τοῦ Νεύσκη, ἐφάμιλλος τῶν ἄλλων δύω ἀρχαίων Λαυρῶν, τῆς Πετσέρσκης καὶ τῆς τοῦ Σεργίου. Αὕτη ἀνέμενε, πρὸς στερέωσιν ἑαυτῆς, τὰ ἄφθαρτα λείψανα τοῦ Μεγάλου Δουκὸς Ἀλεξάνδρου, ἐνδόξου μαχητοῦ ἐπὶ τῶν χωρῶν ἐκείνων, ἐνθα κατέβαλε τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἕτερος νικητὴς τῶν Σουηδῶν, καὶ θριαμβευτικῶς μετέβη εἰς αὐτὴν ἐκ Βλαδιμήρου ὁ εὐσεβὴς Δούξ· ὁ δὲ πρῶτος Ἀρχιμανδρίτης τῆς Λαύρας Θεοδόσιος, κεκοσμημένος διὰ ποιμενικῶν ἀρετῶν, ἥνωσε μετὰ τοῦ ἀξιώματος τούτου καὶ τὸν βαθμὸν Ἀρχιεπισκόπου Νοβογορόδου.

Ἦλθε τέλος ὁ καιρὸς νὰ τακτοποιηθῶσιν αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ὑποθέσεις, πρὸ πολλοῦ οὖσαι εἰς ἀναποφάσιστον κατάστασιν διὰ τὰς πολεμικὰς καὶ πολιτικὰς ταραχάς. Ὁ Πέτρος, νικητὴς πάντων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, κοσμηθεὶς τῷ τίτλῳ καὶ τῷ ἀξιώματι Αὐτοκράτορος καὶ Πατρὸς τῆς Πατρίδος, οὐχὶ μάταιον ἐπὶ συνειδήσεως ἔλαβε φόβον, μὴ παρασταθῇ, κατὰ τὴν ἔκφρασιν αὐτοῦ, ἐνώπιον τοῦ ὑψίστου ἀγνώμων, ἐὰν, λαβὼν παρ' αὐτοῦ τοσαύτας ἐπιτυχίας περὶ τὴν σύστασιν τῆς στρατιωτικῆς τε καὶ πολιτικῆς τάξεως, ὀλιγωρήσῃ τὴν διευθέτησιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς. Οὐδ' ἦτο δυνατὸν νὰ βραδύνῃ ἐπὶ πλέον. Ὁ ἐνάρετος Τοποτηρητὴς τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου, Μητροπολίτης Στέφανος, ἐντελῶς ἄξιος τῆς Ἀνακτορικῆς ἐμπιστοσύνης καὶ τῆς ὑψηλῆς αὐτοῦ ἀξίας, τηρήσας ἐπὶ εἰκοσαετίαν τὸ πηδάλιον τῆς Ἐκκλησίας, ᾐσθάνετο ἤδη τὸ βάρος τοῦ γήρατος καὶ δὲν εἶχε τὴν δύναμιν ν' ἀκολουθῇ πανταχοῦ τὸν δραστήριον Πέτρον. Ἰδίως δὲ ἦτο αὐτῷ ἐπαχθὴς ἡ διαμονὴ ἐν τῇ νέᾳ πρωτευούσῃ, ἔτι μὴ παρεχούσῃ μηδὲν εἶδος εὐζωΐας, καὶ πρὸ πάντων ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας. Ἔτι κατὰ τὸ 1718 ἔτος παρεπονεῖτο αὐτὸς ἐγγράφως πρὸς τὸν ἄνακτα, ὅτι διαμένει πολλοὺς μῆνας ἐν Πετρουπόλει, ἐντὸς ἰδιομί-

σθου οἴκου μακρὰν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἔτι ἀπωτέρω τῆς αὐτῷ ἐμπεπιστευμένης συνοδικῆς διοικήσεως, καὶ αὐτῆς τῆς Πατριαρχικῆς ἐπαρχίας, μετὰ τῶν δύω ἐπαρχιῶν Ῥιαζάνης καὶ Ταμβόβης, ἐξαρτωμένων ἰδίως ὑπ' αὐτοῦ· ἔτι ἐν τοιαύτῃ ἀταξίᾳ διάκεινται ἐπίσης αἱ μητροπόλεις Κιέβου, Νοβογορόδου, Ῥωστοβίου καὶ Σμολένσκης μετὰ τὸν θάνατον τῶν ποιμένων αὐτῶν· οἱ δὲ ἄλλοι Ἐπίσκοποι, καταβεβαρημένοι ὑπὸ τῶν χρόνων, ζητοῦσιν ἡσυχίαν· ἅπαντες δὲ προστρέχουσι πρὸς αὐτὸν αἰτοῦντες συμβουλὴν, ὡς πρὸς τοποτηρητὴν τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου· καὶ αὐτὸς μακρὰν τῆς πρωτοθρόνου πρωτευούσης, μὴ ἔχων πλησίον αὐτοῦ συμβούλιον, δὲν δύναται νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς πάσας τὰς ἀπαιτήσεις, καὶ ἀγνοεῖ τίνας νὰ ἐκλέξῃ εἰς τόσας σχολαζούσας καθέδρας.

Ὁ ἄναξ ἀπήντησεν, ὅτι μόνη ἡ συνοδικὴ διοίκησις ἦτο ἱκανὴ εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἀνάγκας, καὶ ἔτι μᾶλλον ἐπέμενεν εἰς τὴν ῥιζικὴν αὐτοῦ ἰδέαν, ἣν, ἐπὶ τῆς μακρᾶς αὐτοῦ βασιλείας, βαθμηδὸν ἐπραγματοποίησε διὰ τῆς συστάσεως τῆς Γερουσίας καὶ δώδεκα συλλόγων ἤτοι ὑπουργείων. Αὐτὸς ἰδὼν ἐκ πείρας, ὁποίαν μεγάλην ὠφέλειαν παρέσχεν εἰς τὸ Κράτος ἡ συγκέντρωσις τῆς πολιτικῆς διοικήσεως εἰς τὴν Γερουσίαν, ἤρχισε συντονώτερον νὰ σκέπτηται περὶ συστάσεως διαρκοῦς τοπικῆς συνόδου, μᾶλλον ἀκεραίου καὶ σοβαρᾶς εἰς τὰς διατάξεις αὐτῆς, ἢ μόνον τὸ Πατριαρχικὸν πρόσωπον.

Ἡ σύνθεσις τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κανονισμοῦ, πρὸς χρῆσιν τῆς διοικητικῆς ταύτης Συνόδου, ἀνετέθη τῷ Ἐπισκόπῳ Πισκόβης Θεοφάνει, ὅστις ἐξέθηκε λεπτομερῶς εἰς τρία χωριστὰ τμήματα τοῦ κανονισμοῦ, τὴν σύστασιν καὶ τὸν λόγον τῆς τοιαύτης διοικήσεως, τὰ ὑπ' αὐτὴν ὑπαγόμενα, τὰ καθήκοντα, τὰς ἐνεργείας καὶ τὴν ἰσχὺν αὐτῶν τῶν διοικητῶν, κατὰ τὸν τύπον τῶν ἀρχαίων Συνόδων καὶ κατὰ τοὺς κανόνας τῶν Ἁγίων Πατέρων. Μετὰ τῶν ὑποχρεώσεων τῶν Ἐπισκόπων, ὡς πρὸς τὴν σχέσιν τῆς ὑψηλοτέρας ταύτης διοικήσεως μετὰ τῶν κληρικῶν καὶ

τῶν λαϊκῶν τῶν ἰδίων αὐτῶν ἐπαρχιῶν, ἐνεκρίθησαν εἰς τὸν κανονισμὸν καὶ τὰ μέσα πρὸς διόρθωσιν τῆς ἠθικῆς τοῦ Ποιμνίου, πρὸς διατήρησιν αὐτοῦ εἰς τὰ δόγματα τῆς πίστεως, πρὸς ἐκρίζωσιν τῶν σχισμάτων, καὶ πρὸς μαθήτευσιν τῶν ἑτοιμαζομένων διὰ τὰς ἱερατικὰς θέσεις ἐν τοῖς ἱεροσπουδαστηρίοις, ἅτινα ἔπρεπε νὰ συστηθῶσι παρ' ἑκάστῳ τῶν Ἀρχιερατικῶν οἴκων, καὶ παρὰ τῇ προεσχεδιασμένῃ ἐκκλησιαστικῇ ἀκαδημίᾳ.

Τὸ σπουδαιότατον τοῦτο ἔργον μετὰ προσοχῆς ἐκρίθη ἐπὶ τῆς Συνόδου τῆς συγκαλεσθείσης εἰς τὴν νέαν πρωτεύουσαν, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1721 ἔτους, καὶ ὅλος ὁ κανονισμὸς ἀνεγνώσθη ἐνώπιον τοῦ τοποτηρητοῦ τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου Στεφάνου, τοῦ Μητροπολίτου Σμολένσκης Σιλβέστρου, τοῦ Μητροπολίτου Βορονέζου Παχωμίου, καὶ τῶν Ἐπισκόπων Θεοφάνους Πισκόβης, Πιτιρίμου Νιζεγορόδου καὶ Βαρλαὰμ Τβέρης, Ἀαρῶνος Κορελίας καὶ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου τῆς Λαύρας τοῦ Νεύσκης Θεοδοσίου, καὶ πέντε ἑτέρων Ἀρχιμανδριτῶν, καὶ ἑπτὰ τῶν ἐπισημοτέρων μεγιστάνων τοῦ κράτους, καὶ ἐπιμαρτυρηθεὶς διὰ τῶν χειρῶν πάντων ὑπὸ τὴν τῆς ἀνακτορικῆς χειρὸς ἐπικύρωσιν, ἔπειτα προσυπεγράφη παρὰ πάντων τῶν Ἀρχιερέων καὶ πρωτοβάθμων Ἀρχιμανδριτῶν καὶ ἡγουμένων τῆς Ῥωσσικῆς Ἐκκλησίας.

Η ΑΓΙΩΤΑΤΗ ΣΥΝΟΔΟΣ.

Τότε ἐπισήμως ἠνεῴχθη ἐνώπιον τοῦ Μεγαλειοτάτου Αὐτοκράτορος Πέτρου ἡ σταθερὰ αὕτη πνευματικὴ Σύνοδος, ἥτις ἔμελλε νὰ διοικῇ διὰ παντὸς τὴν Ῥωσσικὴν Ἐκκλησίαν ὑπὸ τ' ὄνομα *Ἁγιωτάτη Διοικοῦσα Σύνοδος*, μνημονευομένου τοῦ ἀξιώματος τούτου εἰς πάσας τὰς ἐκτενεῖς, εἰς ἃς ἐμνημονεύοντο οἱ Πατριάρχαι. Ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῆς ὑπεβλήθησαν ἅπαντα τὰ ἀρχιερατικὰ καὶ μοναστηριακὰ κτήματα, καταντήσαντα εἰς ἀταξίαν ὡς ἐκ τῆς διοικήσεως τοῦ μοναστηριακοῦ κριτηρίου. Ἡ ἐκλογὴ τῶν Ἐπισκόπων, αἱ δίκαι τῶν κληρικῶν, ἐκτὸς τῶν ἐγκληματικῶν ὑποθέσεων, αἵτινες ἐδικάζοντο εἰς τὰ διάφορα κριτήρια, τὰ περὶ τῶν αἱρέσεων καὶ σχισμάτων, καὶ τὰ τοῦ γάμου καὶ τοῦ διαζυγίου, ὑπαγόμενα πρότερον μὲν ὑπὸ τὸ Πατριαρχικὸν κριτήριον, ἔπειτα δὲ ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ τοποτηρητοῦ Μητροπολίτου Στεφάνου, ὑπεβλήθησαν εἰς τὴν Συνοδικὴν κρίσιν· αὐτὸς δὲ ὁ ἅγιος Στέφανος, μετὰ τὴν τόσον πολυχρόνιον διοίκησιν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἐτιμήθη διὰ τοῦ ἀξιώματος Προέδρου τῆς Ἁγιωτάτης Συνόδου, μετὰ ψήφου ἴσης τῆς ἑκάστου τῶν λοιπῶν μελῶν, καὶ ἔτι δύω ἔτη ἠγωνίζετο ἐπὶ τοῦ σταδίου τούτου μέχρι τῆς μακαρίας αὐτοῦ τελευτῆς. Ἀπεβίωσε δὲ ἐν Ῥιαζάνῃ, ἔνθα καὶ ἐτάφη, ἐν τῷ μεγαλοπρεπεῖ Καθολικῷ, τῷ παρ' αὐτοῦ ἀνεγερθέντι. Διωρίσθησαν ἐπίσης δύω ἀντιπρόεδροι, ὁ Θεοδόσιος, χειροτονηθεὶς πρὸ μικροῦ Ἀρχιεπίσκοπος Νοβογορόδου, καὶ ὁ Πισκόβης Θεοφάνης· τὰ δὲ λοιπὰ εἰς τὰς Συνοδικὰς ἀποφάσεις συντελοῦντα μέλη ἦσαν, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κρουτίτσκης Λεωνίδας, ὁ τῆς Λαύρας τοῦ Σεργίου Ἀρχιμανδρίτης Γαβριὴλ, οἱ τῶν τριῶν σταυροπηγιακῶν τῆς Μόσχας μοναστηρίων Ἀρχιμανδρῖται τοῦ Τσοῦδοφ, Νοβοσπάσκη καὶ Σί-

μωνος, ὁ περίφημος Θεοφύλακτος Λοπατίνσκης, ὁ Ἱερόθεος καὶ ὁ Πέτρος, καὶ οἱ ἡγούμενοι Ἀθανάσιος Τόλγσκης ἐκ τῆς Ἰαροσλάβλης, ὁ Βαρλαὰμ Οὐγρέσχσκης, ἐκ τῶν πέριξ τῆς Μόσχας, εἷς ἱερομόναχος ὁ Θεόφιλος καὶ δύω πρωτοπρεσβύτεροι τῶν τῆς Πετρουπόλεως νέων Καθολικῶν, ὁ Ἰωάννης τοῦ τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ ὁ Πέτρος τοῦ τῶν κορυφαίων Ἀποστόλων. Τοιαύτη ἦτο ἡ ἀρχέτυπος σύστασις τῆς Ἁγιωτάτης Συνόδου.

Ἡ συνοδικὴ αὕτη διοίκησις ἐδημοσιεύθη καθ' ἅπασαν τὴν Ῥωσσίαν, ἀλλ' ἀπητεῖτο ἔτι, πρὸς αἰωνίαν στερέωσιν αὐτῆς, ἡ ἐκ μέρους τῶν λοιπῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν ἀναγνώρισις, ἵνα μείνῃ ἀδιάῤῥηκτος ἡ ἑνότης τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Αὐτοκράτωρ Πέτρος, πολλάκις ἀποτανθεὶς πρὸς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁτὲ μὲν περὶ τῆς ἀδείας τῶν γάμων μετὰ τῶν ἑτεροδόξων, καὶ τῆς μὴ μεταβαπτίσεως τῶν Λουθηρανῶν καὶ Καλβίνων, τῶν προσερχομένων εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν, καὶ ἐφ' ὧν ἔπρεπε νὰ προσγίγνηται μόνον τὸ μυστήριον τοῦ διὰ μύρου χρίσματος, ὁτὲ δὲ περὶ τῆς καταλύσεως τῆς νηστείας τῶν στρατιωτικῶν ἐν πολέμῳ, ἔγραψε πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἱερεμίαν καὶ περὶ τῶν ἐξῆς. Ὁ Πέτρος (1), γνωστο-

(1) Σ. Τοῦ Μ. Τὸ πρὸς τὸν Πατριάρχην γράμμα τοῦ Αὐτοκράτορος Πέτρου ὁ ἀντεγράφθη ἐκ τῶν γραμμάτων περὶ τῆς συστάσεως τῆς Ἁγιωτάτης ἐν Ῥωσσίᾳ Συνόδου, τῶν ἐκδοθέντων ἐν Πετρουπόλει τῷ 1840 ἔτει, ἔχει οὕτω·

ΓΡΑΜΜΑ

τοῦ Ἰμπεράτορος Πέτρου
τοῦ Πρώτου,
Πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως
Ἱερεμίαν.

Τῷ Παναγιωτάτῳ, σοφωτάτῳ τε καὶ λογιωτάτῳ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ Νέας Ῥώμης, Κυρίῳ, Κυρίῳ Ἱερεμίᾳ, τῷ ἐν Χριστῷ Ἡμῶν Πατρὶ, τὸ ἀνῆκον σέβας· χαίρειν ἀδελφικῶς προσαγορεύομεν.

Ὡς εὐπειθὴς υἱὸς τῆς περιποθήτου ἡμῶν Μητρὸς, Ὀρθοδόξου, Κα-

ποιῶν τὰς ἀνάγκας τῆς Ῥωσσικῆς Ἐκκλησίας, αἵτινες παρεκίνησαν αὐτὸν νὰ λάβῃ περὶ αὐτῆς πρόνοιαν, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἀρχαίων εὐσεβῶν Τσάρων, καὶ νὰ συστήσῃ, πρὸς

θολικῆς Ἐκκλησίας, διατηρῶν πάντοτε τὴν εὐλάβειαν πρὸς τὴν Ὑμετέραν Παναγιότητα, ὡς πρῶτον αὐτῆς τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας Ἀρχιποίμενα, καὶ κατὰ πνεῦμα Ἡμῶν Πατέρα, ἐκρίναμεν ἀναγκαῖον γνωστοποιῆσαι ταῦτα. Ἐπειδὴ μεταξὺ τῶν πολλῶν, κατὰ τὸ χρέος τῆς παρὰ Θεοῦ δοθείσης Ἡμῖν ἐξουσίας, φροντίδων περὶ τῆς βελτιώσεως τῆς παρὰ Θεοῦ ἐγχειρισθείσης Ἡμῖν Βασιλείας καὶ τῶν ὑποκειμένων λαῶν, ἐστρέψαμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὴν προσοχὴν Ἡμῶν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Διοίκησιν, καὶ εἰς τὸ Ἱερατεῖον, καὶ ἰδόντες ἐν αὐτῷ οὐκ ὀλίγας ἀκαταστασίας, καὶ τὰς ὑποθέσεις αὐτοῦ οὐκ ἐν ὀφειλομένῃ εὐταξίᾳ, οὐ μάταιον ἀνελάβομεν ἐν τῷ Ἡμῶν συνειδότι φόβον, ἵνα μήπως φανῶμεν ἀγνώμονες τῇ πανσόφῳ Θείᾳ Προνοίᾳ, εἴπερ τοσούτων ἀξιωθέντες παρ' αὐτῆς εὐοδώσεων εἰς τὴν βελτίωσιν, ὅσον τοῦ στρατιωτικοῦ, τόσον καὶ τοῦ πολιτικοῦ τάγματος, ἀμελήσωμεν τὴν διόρθωσιν τῆς τε Ἐκκλησιαστικῆς Διοικήσεως καὶ τοῦ Ἱερατείου, καὶ ἵνα μὴ εὑρεθῶμεν ἀναπολόγητοι, ὅτε ὁ ἀπροσωπόληπτος Κριτὴς μέλλει ζητεῖν παρ' Ἡμῶν λόγον περὶ τῆς τοσαύτης παρ' Αὐτοῦ ἐγχειρισθείσης Ἡμῖν ἐπιστασίας. Ὅθεν κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν πρώτων ἔν τε τῇ Παλαιᾷ καὶ ἐν τῇ Νέᾳ Διαθήκῃ εὐσεβῶν Βασιλέων, ἀναλαβόντες φροντίδα καὶ ζῆλον ἕνεκα τῆς τε Ἐκκλησιαστικῆς διορθώσεως καὶ τοῦ Ἱερατείου, καὶ μὴ ἔχοντες εἰς τοῦτο ἁρμοδιώτερον μέσον, παρὰ τὴν Συνοδικὴν Διοίκησιν, διὰ τοῦτο μετὰ πολλὴν ὀρθὴν κρίσιν καὶ βουλὴν μετά τε τοῦ Ἱερατείου καὶ τοῦ τῶν λαϊκῶν τάγματος τοῦ Ἡμετέρου Βασιλείου, ἐνεκρίναμεν συστῆσαι Πνευματικὴν Σύνοδον, ἰσοδυναμοῦσαν τοῖς Πατριάρχαις, ὅ ἐστι, μίαν ἀνωτάτην πνευματικὴν Διοικητικὴν Ὁμήγυριν, πρὸς Κυβέρνησιν τῆς Ῥωσσικῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἡμετέρου Βασιλείου Κράτους, ἀπὸ ἄξια ἱερωμένα ὑποκείμενα Ἀρχιερέων τε καὶ Κοινοβιαρχῶν, ἀποχρῶντα τὸν ἀριθμὸν, καὶ διετάξαμεν Ἡμετέρῳ θεσπίσματι πᾶσι τοῖς ὑπηκόοις Ἡμῶν, κληρικοῖς τε καὶ λαϊκοῖς λογίζεσθαι ταύτην σεβασμίαν καὶ ἱκανὴν Διοίκησιν, καὶ ὑπείκειν αὐτῇ τῇ Συνόδῳ ἐν πᾶσι τοῖς Ἐκκλησιαστικοῖς πράγμασι, καθὼς ὑπετάσσοντο τοῖς πρότερον Πατριάρχαις πάσης Ῥωσσίας. Ταύτῃ τε τῇ Ἱερᾷ καὶ Ἁγιωτάτῃ Συνόδῳ διωρίσαμεν, διὰ τῆς γενομένης διατάξεως, ὅπως διοικῶσι τὴν Ἁγίαν Ἐκκλησίαν ἐν πᾶσιν ἀπαραλλάκτως κατὰ τὰ δόγματα τῆς Ἁγίας Ὀρθο-

διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας, ἰσοδύναμον τῆς πατριαρχικῆς ἐξουσίας πνευματικὴν Σύνοδον, ἤλπιζεν, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Πατριάρχης, ὡς πρῶτος Ἀρχιερεὺς τῆς Ἀνατολικῆς Καθολικῆς Ἐκ-

---

δόξου, Καθολικῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἀνατολικοῦ δόγματος, καὶ κατέχωσι ταῦτα τὰ δόγματα ὡς κανόνα ἀλάνθαστον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως, ἐφ' ᾧ δι' ὁρκωμοσίας ἔνδον τῆς Ἁγίας Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἀσπασθέντες τὸν τίμιον Σταυρὸν, καὶ ἰδιοχείρως ὑπογραφέντες, ὑπεγρέωσαν ἑαυτοὺς εἰς τοῦτο. Πεποίθαμεν οὖν ὅτι καὶ ἡ Ὑμετέρα Παναγιότης, ὡς πρῶτος Ἀρχιερεὺς τῆς Ὀρθοδόξου, Καθολικῆς καὶ Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, τὸ Ἡμέτερον τοῦτο διάταγμα καὶ τὴν συστηθεῖσαν Πνευματικὴν Σύνοδον, εὐδοκήσαντες ὁμολογήσετε δίκαιον, καὶ περὶ τούτου διακοινώσετε τοῖς λοιποῖς Μακαριωτάτοις Πατριάρχαις, τῷ τε Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων.

Ἐπειδὴ δὲ Ἡμεῖς πανευμενῶς προσετάξαμεν ταύτῃ τῇ Ἁγιωτάτῃ Πνευματικῇ Συνόδῳ ἔχειν μετὰ τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητος ἀναφορὰν καὶ ἀλληλογραφίαν ἐν πάσαις ταῖς Ἐκκλησιαστικαῖς ὑποθέσεσιν, ἀξιοῦμεν καὶ τὴν Ὑμετέραν Παναγιότητα, ὅπως εὐδοκήσαντες διατηρῆτε μετὰ τῆς Συνόδου ταύτης ἀλληλογραφίαν καὶ ἀναφορὰν περὶ τὰς πνευματικὰς ὑποθέσεις, ὅσαι συντελοῦσιν εἰς τὸ συμφέρον τῆς Ἐκκλησίας, ὥσπερ καὶ πρότερον τοῦτο διετηρεῖτο μετὰ τῶν Πατριαρχῶν πάσης Ῥωσσίας. Εἰ δέ ποτε ἐξαιτήσωνται παρὰ τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητος ὁποίαν δή τινα καλὴν συμβουλὴν πρὸς ὄφελος καὶ κρείττονα οἰκονομίαν τῆς Ἐκκλησίας, παρακαλοῦμεν ἐν τοιαύτῃ περιστάσει μὴ ἀπαξιῶσαι αὐτοὺς τούτου, διὰ τὸ κοινὸν συμφέρον τῶν ὀρθοδόξων, ἐφ' ᾧ Ἡμεῖς μετ' ἰδιαζούσης πρὸς τὴν Ὑμετέραν Παναγιότητα εὐμενείας Ἡμῶν ὑποσχόμεθα ἐνδεικνύειν πᾶσαν συγκατάβασιν πρὸς τὰ Ὑμέτερα ζητήματα.

Ἐν τοσούτῳ κοινοποιοῦμεν πρὸς τὴν Ὑμετέραν Παναγιότητα καὶ περὶ τοῦ, ὅτι ἀφάτοις κρίμασιν ὁ ὕψιστος Θεὸς, κατὰ τὴν πρὸς Ἡμᾶς ὑπερβάλλουσαν Αὐτοῦ εὐσπλαγχνίαν, ηὐδόκησε χαρίσασθαι Ἡμῖν τὸ Θεῖον Αὐτοῦ ἔλεος, εὐλογήσας καὶ χαροποιήσας Ἡμᾶς τε καὶ τὸν Ἡμέτερον λαόν· ἐπειδὴ κατὰ τὸ ἐνεστὼς ἔτος, τῇ 30 Αὐγούστου, ὁ διαρκέσας μεταξὺ Ἡμῶν καὶ τῆς Σβεκίας πολυχρόνιος καὶ σκληρὸς πόλεμος ὑπὲρ τὴν εἰκοσαετίαν, διὰ τῶν εὐτυχῶν καὶ τροπαιοφόρων Ἡμετέρων ὅπλων ἔλαβεν αἴσιον τέλος ἐν τῇ συνελεύσει, τῇ γενομένῃ ἐν τῇ πόλει Νεϊστάτ. Διὰ γὰρ τῶν πληρεξουσίων ὑποκειμένων ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, συνεφωνήθη μεταξὺ Ἡμῶν καὶ τῆς Σβεκίας αἰώνιος εἰρήνη, καὶ τὸ αὐτοτρό-

κλησίας, θέλει ἀναγνωρίσειν καλὴν τὴν σύστασιν ταύτην, καὶ θέλει εἰδοποιήσειν περὶ τούτου καὶ τοὺς λοιποὺς Μακαριωτάτους Πατριάρχας, τὸν Ἀλεξανδρείας τὸν Ἀντιοχείας καὶ τὸν Ἱεροσολύμων, καὶ θέλει ἔχειν κοινωνίαν μετὰ τῆς Ἁγιωτάτης Συνόδου, ὡς καὶ μετὰ τῶν πρώην Πατριαρχῶν ἁπάσης Ῥωσσίας.

Ἀξιοσημείωτον εἶνε, ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ Πατριάρχου, πρὸς ὃν ἀπετείνετο ὁ Πέτρος κατὰ τὴν σύστασιν τῆς Συνόδου, ἦτο *Ἱερεμίας*, ὁμοίως καθὼς Ἱερεμίαν ὠνόμαζον καὶ τὸν Πρωθιεράρχην Κωνσταντινουπόλεως, μεθ' οὗ συνδιέπραξεν ὁ Τσάρος Θεόδωρος τὴν ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ σύστασιν τοῦ Πατριαρχείου. Πα-

---

πως ἡ Σδεκία παρεχώρησεν Ἡμῖν, ἵνα διὰ παντὸς κυριεύωμεν τὰς διὰ τῶν ὅπλων Ἡμῶν πολεμηθείσας τοπαρχίας κατὰ τὸν αἰγιαλὸν τῆς Βαλτικῆς Θαλάσσης, Λιβωνίαν, Αἰστλανδίαν, Ἰνγερμανλανδίαν, καὶ μέρος τι τῆς Καρελίας καὶ τοῦ Πριγκιπάτου τῆς Φινλανδίας σὺν πάσαις ταῖς πόλεσι, καὶ χώραις καὶ λιμέσι, τουτέστι τὰς ἐπισημοτέρας ἐν ταύταις ταῖς τοπαρχίαις πόλεις καὶ φρούρια, Ῥίγα, Δινα μὲνδ, Περνὸφ, Ῥεβέλι, Δέρπτ, Νάρβα, Βίποργ, Κεκσγόλμ. Οὐκ ἀμφιβάλλομεν δὲ, ὅτι αὕτη ἡ συμφωνία Ἡμῶν τῆς παντοτινῆς εἰρήνης, καὶ ἡ ἐπακολουθήσασα τῷ Ἡμετέρῳ Βασιλείῳ αὔξησις ἔσται εὐχάριστον καὶ χαρᾶς πρόξενον Ὑμῖν, ὡς εὐχέτη Ἡμῶν καὶ Ἀνωτάτῳ Ἀρχιποιμάντορι. Ἐλπίζομεν δὲ μετὰ παρακλήσεως, ὅτι ἡ Ὑμετέρα Παναγιότης οὐ διαλείψετε μεθ' ὅλου τοῦ Ἱερατείου ἀναπέμπειν τῷ Πανυψίστῳ Θεῷ ὕμνον καὶ εὐχαριστίαν, ἕνεκα τοῦ ἐκχυθέντος ἐφ' Ἡμᾶς τοσούτου Θείου ἐλέους, καὶ τοῦ λοιποῦ ἱκετεύειν τὴν ἄπειρον Αὐτοῦ ἀγαθότητα ὑπὲρ τοῦ δωρηθῆναι τῷ Ἡμετέρῳ Κράτει εὐστάθειαν, εἰρήνην καὶ γαλήνην. Τούτου ἕνεκα Ἡμεῖς ὑποχρεούμεθα ἀποδοῦναι τῇ Ὑμετέρᾳ Παναγιότητι τὴν ὀφειλομένην εὐγνωμοσύνην, ἐπαΐοντες Ὑμᾶς.

Οὕτω τοίνυν διατελοῦμεν πάντοτε τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητος, τοῦ κατὰ πνεῦμα Πατρὸς καὶ Ἀνωτάτου Οἰκουμενικοῦ Ἀρχιποίμενος ὁ κατὰ πνεῦμα υἱὸς καὶ πρόθυμος.

Ἐξεδόθη ἐν Πετρουπόλει, τῇ 30 Σεπτεμβρίου 1721.

Τὸ τοιοῦτον ἐν τῇ Ῥωσσικῇ διαλέκτῳ πρωτότυπον γράμμα ἡ Αὐτοῦ Βασιλικὴ Μεγαλειότης εὐηρεστήθη ὑπογράψαι ἰδιοχείρως.

ραδόξως ἐπανελήφθησαν καί τινα ἄλλα περιστατικά. Ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ, ὡς καὶ τότε, μᾶλλον τῶν ἄλλων συνήργησε τῷ Ἄνακτι καὶ τῷ τῆς Βασιλευούσης Δεσπότῃ ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας· ὁ δὲ Ἀλεξανδρείας ἐτελεύτησε κατὰ τὸν καιρὸν τῶν συσκέψεων. Ἕτερόν τι σπουδαῖον ἐπησχόλησεν ἐπίσης τοὺς Οἰκουμενικοὺς Πατριάρχας κατὰ τὴν λῆψιν τῶν αὐτοκρατορικῶν ἐπιστολῶν, πρὸς ὃ ἤγγισεν ἀκριβῶς καὶ ἡ Ῥωσσικὴ Ἐκκλησία. Ἐπίσκοπός τις τῆς Ἑσπερίας, ὑποκείμενος ὑπὸ τὸν θρόνον τῆς Ἀλεξανδρείας, παρεπιδημῶν εἰς τὴν Μεγάλην Βρετανίαν, πρὸς σύναξιν ἐλέους, ἔδωκε τὴν ἰδέαν εἰς τοὺς Ἀγγλικανοὺς Ἐπισκόπους, περὶ ἑνώσεως αὐτῶν μετὰ τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐκόμισε καὶ ἐπιστολὰς αὐτῶν πρὸς τοὺς Πατριάρχας.

Οἱ τηρηταὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδοξίας, συνοδικῶς κρίναντες περὶ τούτου, ἐκτεταμένως ἀπεκρίθησαν εἰς τὰς ἐρωτήσεις τῶν Βρετανῶν, ἐκθέτοντες αὐτοῖς, ἐπὶ ποίων ἀκραδάντων θεμελίων τῆς πατρῴας πίστεως δύναται μόνον νὰ δεχθῇ αὐτοὺς εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία· διότι αὕτη κατὰ τὴν παρελθοῦσαν ἤδη ἑκατονταετηρίδα ἔσχε τὸ παράδειγμα τῆς ψευδοῦς ἑνώσεως τῶν Καλβίνων, οἵτινες κολακεύσαντες τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Κύριλλον Λούκαριν, κατεγίνοντο νὰ ἐπεκτείνωσι τὴν αἵρεσιν αὐτῶν κατὰ τὴν Ἀνατολήν, ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Ὁ διάδοχος τοῦ Λουκάρεως, ἄλλος Κύριλλος, πρώην Βερροίας, ἠναγκάσθη νὰ παραδώσῃ εἰς τὸ ἀνάθεμα τὰ δόγματα, τὰ ἀποδιδόμενα εἰς τὸν προκάτοχον αὐτοῦ. Ὁ δὲ σοφὸς Δοσίθεος, Πατριάρχης Ἱεροσολύμων, συνεκάλεσε σύνοδον εἰς Βηθλεὲμ, καὶ ἐκτεταμένως ἐξέθηκεν, ἐν δεκαοκτὼ ἄρθροις, ἅπασαν τὴν ὀρθόδοξον τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ὁμολογίαν, ἀποῤῥίπτων τὴν νέαν Γερμανικὴν διδασκαλίαν, στηριζόμενος ἐπὶ τῆς προϋπαρξάσης ὁμολογίας Πέτρου τοῦ Μογίλα, ἀναγνωρισθείσης παρ' ἁπάσης τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐν τοσούτῳ οἱ τῆς Μεγάλης Βρεταννίας Ἐπίσκοποι, διὰ μέσου τοῦ πρωτοσυγκέλλου Ἰακὼβ, τοῦ Ἀλεξανδρείας, ἦλθον εἰς σχέσιν περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου μετὰ τῆς Ἁγιωτάτης Συνόδου, καὶ ἔστειλαν τὰς ἐνστάσεις αὐτῶν πρὸς τὰς ἀπαντήσεις τῶν Πατριαρχῶν, παρακαλοῦντες αὐτὴν νὰ διαβιβάσῃ αὐτὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἀλλ' οἱ Ῥωσσικοὶ Ποιμένες, θεωροῦντες τὴν αἵρεσιν ἧς ἔγεμεν ἡ Ἀγγλικὴ ἐπιστολὴ, ἀποβάλλουσα τὰς πατρικὰς παραδόσεις, τὴν ἐπίκλησιν τῶν ἁγίων καὶ τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων, διήγαγον τόσον προσεκτικῶς, ὅσον καὶ οἱ Ἕλληνες Ἱεράρχαι, καὶ ἐζήτησαν συνοδικῶς τὰς συμβουλὰς τούτων, ἄνευ τῶν ὁποίων δὲν ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιχειρήσωσί τι. Τότε οἱ τρεῖς Οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι, ὁ Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίας, ὁ Ἀντιοχείας Ἀθανάσιος, ὁ Ἱεροσολύμων Σωφρόνιος, μετὰ τῶν παρευρεθέντων εἰς τὴν Βασιλεύουσαν Ἐπισκόπων, ἔσπευσαν ν' ἀποστείλωσι πρὸς τὴν Ἁγιωτάτην Σύνοδον τὴν συνοδικὴν ὁμολογίαν τοῦ Πατριάρχου Δοσιθέου, ὡς τὸν ἁρμοδιώτερον ἔλεγχον τῆς Ἀγγλικανῆς καὶ Καλβινικῆς διδασκαλίας, καὶ δι' ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς παρεκάλουν αὐτὴν νὰ διαμείνῃ ἀκλόνητος εἰς τὰ εὐσεβῆ δόγματα τῆς ὀρθοδοξίας, διότι ταῦτα ἀρχῆθεν ἐξησάθησαν καὶ ὡρίσθησαν παρὰ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τῶν Ἁγίων Πατέρων, καὶ διατηροῦνται διηνεκῶς κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ εἶνε ἀδύνατον νὰ προστεθῇ, ἢ ν' ἀφαιρεθῇ τι ἐξ αὐτῶν.

Συγχρόνως οἱ Πατριάρχαι ἔγραψαν πρὸς τὴν Ἁγιωτάτην Σύνοδον καὶ περὶ τῆς ἀναγνωρίσεως ταύτης παρὰ τοῦ συνόλου τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐξ οὗ τὸ ἀρχαῖον ἐξηρτᾶτο ἡ Μητρόπολις ἁπάσης Ῥωσσίας. Τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ ἐκ τῆς Βασιλευούσης ἐπιστολή.

Πρὸς τὴν Ἁγιωτάτην Σύνοδον. (1).

Ἱερεμίας, Ἐλέῳ Θεοῦ, Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

Ἡ μετριότης Ἡμῶν, διὰ τῆς χάριτος καὶ ἐξουσίας τοῦ Παναγίου, Ζωοποιοῦ καὶ Τελεταρχικοῦ Πνεύματος, ἐπικυροῖ, βεβαιοῖ καὶ ἀποφαίνει τὴν, παρὰ τοῦ *Εὐσεβεστάτου καὶ Γαληνοτάτου Αὐτοκράτορος*, ἁγίου *Βασιλέως* πάσης Μοσχοβίας, μικρᾶς καὶ λευκῆς Ῥωσσίας καὶ πάντων τῶν Βορείων, Ἀνατολικῶν, Δυτικῶν καὶ ἄλλων πολλῶν μερῶν *Κατεξουσιαστοῦ Κυρίου, Κυρίου Πέτρου Ἀλεξιάδου Ἰμπεράτορος*, τοῦ κατὰ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἀγαπητοῦ καὶ περιποθήτου αὐτῆς, διορισθεῖσαν Σύνοδον ἐν τῇ Ῥωσσικῇ ἁγίᾳ μεγάλῃ Βασιλείᾳ εἶναι καὶ λέγεσθαι Ἡμετέρα ἐν Χριστῷ Ἀδελφὴ, Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος παρὰ πάντων τῶν εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων Χριστιανῶν, ἱερωμένων τε καὶ λαϊκῶν, ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων, καὶ ἀπὸ παντὸς προσώπου ἀξιωματικοῦ. Καὶ ἔχει ἄδειαν τελεῖν καὶ ἐπιτελεῖν ὅσα οἱ τέσσαρες Ἀποστολικοὶ Ἁγιώτατοι Πατριαρχικοὶ Θρόνοι· νουθετεῖ, παραινεῖ καὶ ἐπιτάττει αὐτὴν, ἵνα διαφυλάττῃ καὶ κρατῇ ἀπαρασάλευτα ἔθη καὶ κανόνας τῶν Ἱερῶν Οἰκουμενικῶν Ἁγίων ἑπτὰ Συνόδων, καὶ ἄλλα ὅσα ἡ Ἀνατολικὴ Ἁγία Ἐκκλησία διακρατεῖ, — καὶ διαμένῃ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα ἀπαρασάλευτος. Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ εὐχὴ καὶ εὐλογία τῆς Ἡμῶν μετριότητος εἴη μετ' αὐτῆς. ᾳψκγ'. Σεπτεμβρίου κγ'.

Ἱερεμίας, ἐλέῳ Θεοῦ, Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐν Χριστῷ Ἀδελφὸς Ὑμῶν.

---

(1) Σημ. Τοῦ Μ. Τὴν Ῥωσσικήν.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

Π ΕΙΣ ΡΩΣΣΙΑΝ ΕΛΕΥΣΙΣ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΙΕΡΕΜΙΟΥ.

Ἐν ἔτει, ἀπὸ μὲν κτίσεως Κόσμου 7095, ἀπὸ δὲ τῆς γεννήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ 1587, ἐπὶ τῆς Βασιλείας τοῦ Εὐσεβεστάτου Τσάρου καὶ Μεγάλου Δουκὸς Θεοδώρου Ἰωαννίδου ἁπάσης Ῥωσσίας, καὶ ἐπὶ τῆς Ἱεραρχίας τοῦ Ἰὼβ, τοῦ κατέχοντος τὸν θρόνον τῆς Μητροπόλεως τῆς Μόσχας, ἦλθεν ἐκ τῆς Ἀνατολῆς ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἱερεμίας, χάριν Ἐκκλησιαστικῶν ἀναγκῶν. Αὕτη δὲ ἦτο δευτέρα ἤδη Πατριάρχου ἔλευσις κατὰ τὴν βραχυχρόνιον κυριαρχίαν τοῦ Θεοδώρου.

Δύω ἔτη πρότερον, ὁ Ἀντιοχείας καὶ ἁπάσης Ἀνατολῆς Ἰωακεὶμ ἐπεσκέφθη, χάριν ἐλέους, τὴν Ῥωσσικὴν γῆν, διὰ τῶν τοῦ Ἀστραχανίου καὶ Καζάνης ὁρίων· καὶ διὰ τοῦ ὑψηλοῦ βαθμοῦ αὐτοῦ ἐνέπνευσεν εἰς τὸν εὐσεβῆ Τσάρον, εὐφραινόμενον τὴν ψυχὴν ἐν τῇ μεγαλοπρεπείᾳ τῶν ἐκκλησιαστικῶν τελετῶν, τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ν' αὐξήσῃ τὴν ἀξίαν τῶν ἁπάσης Ῥωσσίας Μητροπολιτῶν· διότι πρὸ πολλοῦ ἤδη ὑπερτέρουν οὗτοι, διά τε τῆς ἰσχύος καὶ τῆς ἐκτάσεως τοῦ ποιμνίου αὐτῶν, τοὺς Οἰκουμενικοὺς Πατριάρχας, καί τοι συναριθμούμενοι ἐν τῇ δικαιοδοσίᾳ τῆς Βασιλευούσης. Τότε δὲ Μητροπολίτης ἦτο ἔτι ὁ σοφώτατος Διονύσιος ὁ Γραμματικὸς, καὶ ἡ συνάντησις αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ἱεράρχου τῆς Ἀντιοχείας ἐνέσπειρεν ἴσως εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Τσάρου τὴν πρώτην ἰδέαν περὶ συστάσεως Πατριαρχίας· διότι, ὅτε ὁ Πατριάρχης, ἀσπασάμενος τὰς ἁγίας εἰκόνας ἐν τῷ Καθολικῷ τῆς Κοιμήσεως τῆς Παναχράντου Θεομήτορος, ὑπῆγε νὰ χαιρετήσῃ τὸν Διονύσιον, ὁ Μητροπολίτης, καταβὰς ἀπὸ τῆς θέσεως αὐτοῦ οὐχὶ

πλέον τῆς μιᾶς ὀργυιᾶς, ηὐλόγησεν αὐτὸν πρῶτος· ἔπειτα δὲ ηὐλόγησεν ὁ Πατριάρχης τὸν Μητροπολίτην, εἰπὼν πρὸς αὐτὸν ἐν παρόδῳ, ὅτι ἤθελεν εἶναι καταλληλότερον ἂν ἐλάμβανεν αὐτὸς πρῶτος τὴν εὐλογίαν, καὶ ἔπαυσε τὰ περὶ τούτου. — Ὁ δ' εὐσεβὴς ἄναξ δὲν ἔπαυσεν, ἀλλὰ, συσκεφθεὶς μετὰ τῆς πιστῆς καὶ φιλοχρίστου Τσαρίνης Εἰρήνης, συνεβουλεύθη μετὰ τῶν Βοϊάρων καὶ εἶπεν αὐτοῖς·

«Ἀπὸ τῶν προπατόρων ἡμῶν, Ἡγεμόνων Κιέβου, Βλαδιμίρου καὶ Μόσχας, μεγάλων Δουκῶν καὶ εὐσεβεστάτων Τσάρων, διωρίζοντο οἱ εὐχέται ἡμῶν Μητροπολῖται Κιέβου, Βλαδιμίρου, Μόσχας καὶ ἁπάσης Ῥωσσίας παρὰ τῶν τῆς Βασιλευούσης Οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν· ἔπειτα δὲ, διὰ τῆς χάριτος τοῦ Παντοδυνάμου Θεοῦ καὶ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, προστάτιδος ἡμῶν, καὶ διὰ πρεσβειῶν τῶν μεγάλων θαυματουργῶν ἁπάσης τῆς Ῥωσσικῆς Βασιλείας, καὶ κατὰ συμβουλὴν τῶν Οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν, ἤρχισαν νὰ ἐγκαθιδρύωνται ἴδιοι μητροπολῖται εἰς τὸ Κράτος τῆς Μόσχας, κατ' ἀπόφασιν καὶ ἐκλογὴν τῶν προπατόρων ἡμῶν καὶ πάσης τῆς Ἁγίας Συνόδου, τῶν Ἀρχιεπισκόπων καὶ Ἐπισκόπων τοῦ Ῥωσσικοῦ κράτους, ἄχρι καὶ αὐτῆς τῆς Βασιλείας ἡμῶν. Νῦν δὲ, κατὰ τὴν μεγάλην ἀνεκδιήγητον χάριν αὐτοῦ, ἠξίωσεν ἡμᾶς ὁ Θεὸς νὰ ἴδωμεν εἰς τὴν χώραν ἡμῶν τὴν ἔλευσιν τοῦ μεγάλου Πατριάρχου Ἀντιοχείας. Εἰς ἡμᾶς δὲ μένει, ἀναπέμποντες διὰ τοῦτο δόξαν πρὸς τὸν Κύριον, νὰ ζητήσωμεν παρ' Αὐτοῦ ἔτι μίαν χάριν, ἵνα φανερώσῃ τὴν εὐσπλαγχνίαν αὐτοῦ καὶ συστήσῃ ἐν τῷ τῆς Μόσχας Βασιλείῳ κράτει ἡμῶν Πατριάρχην τῆς Ῥωσσικῆς Ἐπικρατείας, καὶ νὰ συμβουλευθῶμεν περὶ τούτου μετὰ τοῦ μακαριωτάτου Ἰωακείμ, καὶ μετ' αὐτοῦ νὰ εἰδοποιήσωμεν περὶ ἐγκαθιδρύσεως τῆς Μοσχοβικῆς Πατριαρχίας.»

Κατὰ θέλησιν τοῦ ἄνακτος, ὁ γυναικάδελφος αὐτοῦ πλησιέστερος βοϊάρος καὶ ἱπποκόμος, Βωρῆσος Θεοδωρίδης Γοδουνόφ, ἐδήλωσε τὸν τοῦ Τσάρου λόγον τῷ Πατριάρχῃ Ἀντιοχείας, ἵνα

οὗτος συσκεφθῇ περὶ αὐτοῦ μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ· ὁ δὲ Πατριάρχης τῆς Βασιλευούσης μετὰ τῶν λοιπῶν, ἤτοι τοῦ Ἀλεξανδρείας καὶ τοῦ Ἱεροσολύμων, καὶ μεθ' ὅλης τῆς ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ μετὰ τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ τοῦ Σινᾶ συνεννοηθῇ, ὅπως εὐδοκίᾳ Θεοῦ τοιοῦτο μέγα ἔργον συστηθῇ ἐν τῇ Ῥωσσικῇ Ἐπικρατείᾳ, πρὸς δόξαν τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, καὶ ἵνα, συμβουλευόμενοι μετ' ἀλλήλων, δηλώσωσι καὶ οὗτοι πῶς δύναται νὰ παγιωθῇ αὐτὸ προσηκόντως. Ὁ δὲ Πατριάρχης Ἰωακεὶμ, ἀκούσας τὸν λόγον τοῦτον, εἶπε.

«Γνωστὸν εἶνε ἡμῖν τοῖς Πατριάρχαις καὶ ἁπάσῃ τῇ Χριστιανωσύνῃ τῆς Ἑλληνικῆς γῆς καὶ τῇ ἁπανταχοῦ, ὅτι ὁ ἄναξ ὑμῶν, ὁ εὐσεβέστατος καὶ φιλόστοργος καὶ ἐλεήμων πρός τε τὸν Χριστιανικὸν αὐτοῦ λαὸν καὶ πρὸς ἡμᾶς ἐν ταῖς θλίψεσι καὶ καταπιέσεσιν ἡμῶν ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν Ἀγαρηνῶν, ἐπισκέπτεται ἡμᾶς δι' ἐλεημοσύνης, καὶ ἡμεῖς ἱκετεύομεν τὸν Κύριον καὶ Σωτῆρα ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ τὴν Πανάχραντον Μητέρα Αὐτοῦ, καὶ πάντας τοὺς Ἁγίους τοὺς ἀπ' αἰῶνος εὐαρεστήσαντας τῷ Θεῷ, ἵνα χαίρῃ τῷ Ἄναχτι ὑμῶν πᾶν ἐφετὸν, καὶ πολυχρόνιον ὑγιείαν καὶ νίκην κατὰ τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἵνα ἀποκαταστήσῃ ἐν εἰρήνῃ τὸ κράτος αὐτοῦ. — Τοιαύτη δὲ μεγάλη ἀξία εἰς τὸ Ῥωσσικὸν αὐτοῦ βασίλειον νὰ ὑπάρχῃ εἶνε κατάλληλον, ἀρκεῖ μόνον νὰ συστήσῃ ὁ Θεὸς ἐν αὐτῷ Πατριάρχην· ἀλλ' ἄνευ τῆς συσκέψεως μετὰ τοῦ τῆς Βασιλευούσης καὶ τῶν λοιπῶν Πατριαρχῶν καὶ μεθ' ὅλης τῆς ἱερᾶς Συνόδου, ἀδύνατον εἶνε νὰ γείνῃ τοῦτο, διότι τὸ ἔργον εἶνε μέγα καὶ ἀνῆκον εἰς ἅπασαν τὴν σύνοδον· ἀκούοντες δὲ σήμερον τοιούτους λόγους τοῦ εὐσεβεστάτου Τσάρου, θέλομεν ἀρχίσειν ἅπαντες νὰ συσκεπτώμεθα περὶ τούτου, καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ εἰς τὸ Σινᾶ θέλομεν συνακουσθῆ καὶ ἐπικαλεσθῆ θερμῶς τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, ἵνα, διὰ τῆς κραταιᾶς αὐτοῦ δεξιᾶς, περαιώσῃ τοῦτο.»

Καὶ ὁ Ἄναξ, βραβεύσας δι' ἐλεῶν ἱκανῶν τὸν Πατριάρχην, ἀπέλυσε μετὰ τιμῶν· τὸ δὲ ἐρχόμενον ἔτος ἦλθεν εἰς Μόσχαν

Ἕλλην τις, Νικόλαος τοὔνομα, φέρων τὴν εἴδησιν, ὅτι οἱ Πατριάρχαι, ὁ τῆς Βασιλευούσης καὶ ὁ Ἀντιοχείας, παρήγγειλαν αὐτῷ νὰ εἴπῃ διὰ ζώσης, ὅτι περὶ τῆς θελήσεως τοῦ ἄνακτος, νὰ ἐγκατασταθῇ δηλαδὴ Πατριάρχης ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ, συσκεφθέντες, ἔστειλαν πρὸς τὸν Ἀλεξανδρείας καὶ τὸν Ἱεροσολύμων, προσκαλοῦντες καὶ τούτους εἰς Βασιλεύουσαν, ἵνα συσκεφθῶσι περὶ τοῦ προκειμένου ἐπὶ Συνόδου, καὶ ἀποστείλωσιν ἔπειτα ἐκ μέρους τῆς Συνόδου τὸν Πατριάρχην Ἱεροσολύμων μετὰ τῆς παραγγελίας, πῶς νὰ ἐγκαθιδρύσῃ τὸν Πατριάρχην.

Ἡ δ' ἔλευσις τοῦ Παναγιωτάτου Ἱερεμίου, τοῦ οἰκουμενικοῦ, ὑπῆρξε τοιαύτη. — Κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1588 ἔτους, ὁ βοεβόδας Σμολένσκης Δοὺξ Μιχαὴλ Κατηρέρ, ὁ Ῥωστοβίου, καὶ ὁ Βοϊάρος Δοὺξ Θεόδωρος Σχεστοῦνοφ ἔγραψαν πρὸς τὸν Ἄνακτα, ὅτι ἦλθε πρὸς αὐτοὺς ὁ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχης, καὶ μετ' αὐτοῦ ὁ τῆς Μονεμβασίας Μητροπολίτης Ἱερόθεος, καὶ ὁ Ἐλασσῶνος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀρσένιος, μετὰ πολλῶν γερόντων, ἐμπόρων καὶ ὑπηρετῶν, καὶ ὅτι ἐκράτησαν αὐτοὺς ἐν Σμολένσκῃ μέχρις ἀποφάσεως αὐτοῦ· ἔστειλαν δὲ καὶ τὸ ἑξῆς Πατριαρχικὸν γράμμα.

« Ἱερεμίας, ἐλέῳ Θεοῦ, Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, τῷ εὐσεβεστάτῳ, Θεοπροβλήτῳ καὶ Γαληνοτάτῳ ἐνδόξῳ Μονάρχῃ, Τσάρῳ ἁπάσης Ῥωσσικῆς γῆς, Μόσχας, Καζάνης, Ἀστραχανίου, Νοβογορόδου καὶ ἄλλων! Δεόμεθα τοῦ Θεοῦ, ἵνα ἡ Βασιλεία Σου ᾖ πολυχρόνιος καὶ εἰρηνικὴ ἀπὸ πάντων τῶν ἐχθρῶν, ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων, πρὸς καύχημα καὶ χαρὰν ἁπάσης τῆς γῆς, καὶ παντὸς ὀρθοδόξου γένους. Ἀκούσαντες περὶ τῆς Βασιλείας Σου, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἔτι τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει πατρός Σου, ἐπεθυμήσαμεν καὶ ἐσπεύσαμεν νὰ ἔλθωμεν εἰς τοὺς τόπους ὑμῶν, ἵνα λάβωμεν χάριν ἐκ τόπου Χριστιανικοῦ. Ἠκούσαμεν καὶ περὶ τῆς εὐσεβείας τοῦ μεγάλου Τσάρου Πατρός Σου, ὅτι διετήρει τὴν εὐλάβειαν πρὸς πάντας τοὺς ναοὺς

τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐθεώρει τὰς βασιλικὰς ὑποθέσεις καλῶς καὶ θεοφιλῶς, καὶ εἶνε ἄξιος τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. — Ἐμὲ δὲ τότε περιστάσεις βαρεῖαι ἐκώλυόν με· ἐπέπεσαν καθ' ἡμῶν πολλαὶ λύπαι καὶ ἀνάγκαι καὶ δημεύσεις καὶ ἐξορίαι· ὑπὸ τοῦ ἀπίστου ἐγὼ καθειρχθην, καὶ ταῦτα πάντα ὡμολογήθησαν ἤδη εἰς τὸ Κράτος Σου. Νῦν δὲ, ἐλέῳ Θεοῦ, ἡμεῖς ἐκ τῆς ἐξορίας ἐπανήλθομεν καὶ, ζητήσαντες τὴν ἐλευθερίαν, ἤλθομεν ἐκ τῆς Βασιλευούσης εἰς τὴν χώραν τῆς Βασιλείας Σου, μέχρι Σμολένσκης, καὶ γράφομεν πρὸς Σὲ τὴν ἐπιστολὴν ἡμῶν ἐν βίᾳ· εὐδοκεῖς ἄρα ὅπως ἔλθωμεν εἰς τὰ Βασίλειά Σου; — Ἐνταῦθα ἀναμένομεν τὴν ἀπάντησίν Σου· πρέπει ἄραγε νὰ ἔλθωμεν ἢ οὐχί; Ἡμεῖς, ἵνα ὠφελήσωμεν τὴν μεγάλην ἡμῶν Ἐκκλησίαν, προητοιμάσαμεν πάντα ὅσα ἦσαν τῆς δυνάμεως ἡμῶν. Ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ γράφομεν ταῦτα καὶ ἀναμένομεν τὴν αὐτοκρατορικήν Σου διαταγήν· ὁ δὲ Παντοκράτωρ Θεὸς διαφυλάττοι τὴν Βασιλείαν Σου πολυχρόνιον, καὶ δῴη βοηθειαν καὶ τὴν εὐλογίαν Αὐτοῦ. Ἀμήν. »

Ὁ Τσάρος Θεόδωρος Ἰωαννίδης, λαβὼν τὴν εἴδησιν παρὰ τῶν βοεβόδων αὐτοῦ καὶ τὸ Πατριαρχικὸν γράμμα, ἀπέστειλεν ἄνευ ἀναβολῆς εἰς Σμολένσκην, εἰς προϋπάντησιν τοῦ Πατριάρχου τὸν ἐπὶ τιμῇ ἀγγελιαφόρον Σμελὸν Πευσχέτσνικοφ μετὰ διατάγματος πρὸς τοὺς βοεβόδας, ἵν' ἀφήσωσι μετὰ τιμῶν τὴν εἰς Μόσχαν μετάβασιν τοῦ Παναγιωτάτου Ἱερεμίου καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ, καὶ δώσωσιν αὐτοῖς καθ' ὁδὸν πλουσίαν τροφὴν καὶ ἀγώγια, καὶ τέκνα βοιάρων ἐκ τῆς Σμολένσκης πρὸς συνοδείαν· τὸν δὲ Ἐπίσκοπον Σιλβεστρον διέταξε νὰ ὑποδεχθῇ τὸν Πατριάρχην εἰς τὸ Καθολικὸν τῆς Ὑπεραγίας Ὁδηγητρίας τῆς Σμολένσκης, μετὰ πάσης τῆς ἐγκαιρίου μεγαλοπρεπείας, ὡς γίνεται καὶ κατὰ τὴν προϋπάντησιν τῶν Μητροπολιτῶν ἁπάσης Ῥωσσίας· εἰς δὲ τὴν ἐκκλησίαν νὰ ἦνε τὰ πάντα πλουσίως τε καὶ εὐπρεπῶς κεκοσμημένα, καὶ ἐκ μέρους αὐτοῦ νὰ στείλῃ ἐπίσης ἀξιοπρεπῆ τροφὴν πρὸς τὸν Πατριάρχην, τὸν Μητροπολίτην καὶ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον. Ἀλλὰ, δείξας τὴν εὐσέβειαν

αὐτοῦ διὰ τῆς εἰλικρινοῦς ὑποδοχῆς τοῦ μεγάλου Ἱεράρχου, δὲν ἔλειψεν ὁ προβλεπτικὸς Μονάρχης τοῦ νὰ λάβῃ καὶ τ' ἀναγκαῖα μέτρα τῆς κυβερνητικῆς προφυλάξεως. Διὰ τῆς πρὸς τοὺς βοεβόδας τῆς Σμολένσκης βασιλικῆς ἐπιστολῆς ἐξεφράσθη ἡ δυσαρέσκεια διὰ τὴν ἀπροσεξίαν αὐτῶν, ὅτι ἔμαθον περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Πατριάρχου τότε μόνον, ὅτε ἔφθασε πλέον εἰς τὸν ὅρμον αὐτῶν, καὶ ὅτι ἀπὸ τῶν ὁρίων τῆς Λιθουανίας, μέχρι σχεδὸν ἑβδομήκοντα βερστίων, ἤρχετο αὐτὸς ὡς διὰ ξένης γῆς, οὐδαμοῦ ἀπαντῶν φύλακας, ὅπερ ἄλλοτε δὲν συνέβη, καὶ ὅτι οὔτε ἠρεύνησαν τίνι τρόπῳ διέβη τὴν Λιθουανίαν, καὶ ἂν ἀφῆκε τὴν Βασιλεύουσαν τῇ συγκαταθέσει πάντων τῶν Πατριαρχῶν, ὅτι οὔτε περὶ αὐτῆς τῆς προϋπαντήσεως εἰδοποίησαν τὸν ἄνακτα. Τὸ νὰ ἐρωτῶσι δὲ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐκτενέστερον περὶ τούτων τὸν Πατριάρχην, δὲν ἦτο αὐτοῖς συγκεχωρημένον, ἀλλὰ νὰ ἦνε τοῦ λοιποῦ προσεκτικώτεροι, καὶ νὰ στείλωσιν εἰς τὴν δημοσίαν αὐλὴν περιγραφὴν πάντων τῶν πραγμάτων καὶ ἐμπορευμάτων, ἅπερ ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ τῶν περὶ αὐτόν. Καὶ τῷ ἀγγελιαφόρῳ ἐδόθη ὁδηγία παρὰ τοῦ ἄνακτος πῶς νὰ ὑποδεχθῇ τὸν Πατριάρχην, καὶ πῶς νὰ συνοδεύσῃ αὐτὸν μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης προφυλάξεως καὶ τιμῶν. Καθ' ὁδὸν δὲ νὰ φροντίσῃ νὰ μάθῃ μυστικῶς, παρὰ τῶν γερόντων αὐτοῦ καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ ἀνδρῶν, πρὸς τί ἔρχεται ὁ παναγιώτατος Ἱερεμίας πρὸς τὸν ἄνακτα; καὶ ἐὰν ἔχῃ νὰ εἴπῃ πρὸς αὐτὸν λόγον τινὰ ἐκ μέρους τῶν λοιπῶν Πατριαρχῶν; καὶ τίς ἔμεινεν εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ ἐν τῇ Βασιλευούσῃ; καὶ ποῦ εἶνε ὁ Θεόληπτος, ὅστις πρὶν αὐτοῦ ἦτο Πατριάρχης; καὶ ποῖος ἐκ τῶν δύω, μετὰ τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ, θέλει πατριαρχεύσειν; Διετάχθη προσέτι νὰ πληροφορηθῇ καὶ περὶ τούτου, ἐὰν δηλαδὴ ἐστάλη εἰς χώραν τινὰ στρατὸς τοῦ Σουλτάνου τῶν Τούρκων; ἐὰν ἦνε πόλεμος κατὰ τοῦ Σχιάχου Κηζηλμπάση, καὶ ἂν ὁ Σουλτάνος ἦνε ἐν εἰρήνῃ μετὰ τῶν βασιλέων Γαλλίας καὶ Ἱσπανίας καὶ τοῦ Καίσαρος; Πῶς δὲ διῆλθε καὶ τὴν Λιθουανίαν; ἐὰν εἶδε τὸν βασιλέα καὶ ποῖος εἶνε ἐκεῖ σήμερον, καὶ

ἂν αὐτὸς ἐπεσκέφθη τοὺς Πάνους (ἄρχοντας) Ῥάδους; καὶ τί γινώσκει περὶ τῆς Λιθουανίας, καὶ ἂν ἔχῃ μετ' αὐτοῦ Λιθουανούς; Περὶ πάντων ὤφειλε νὰ εἰδοποιήσῃ τὸν ἄνακτα λεπτομερῶς, ἐκ τῆς ὁδοῦ τῆς Μωζαΐσκης, καὶ ἔτι ἐκ τοῦ τελευταίου ὑπὸ τὴν Μόσχαν σταθμοῦ, ἔνθα νὰ ἀναμένῃ τὴν περὶ τῆς εἰσόδου ἀπόφασιν.

Μετὰ δεκαήμερον πορείαν (Ἰουλ. 13), ἕτερος ἐπὶ τιμῇ διαγγελεὺς, ὁ Γρηγόριος Ναστσόκην, προϋπήντησε τὸν Πατριάρχην πρὸ τῶν πυλῶν τῆς πρωτευούσης, ἐπὶ τῆς βάρδος (περαταρίας) Δοροgομηλόβσκης ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μόσχα, καὶ ἐρωτήσας αὐτόν τε καὶ τὸν Μητροπολίτην καὶ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον, ἐκ προσώπου τοῦ ἄνακτος, περὶ τῆς ὑγιείας αὐτῶν, ὡδήγησεν αὐτοὺς διὰ τῶν καλλιωτέρων μερῶν, διὰ τοῦ ξυλῶνος, τῶν προαστείων τῶν Στρελιτσίων, ἔσω τῶν πυλῶν τῆς Τβέρης, μέρους τῆς πόλεως, τῆς Τβερείου ὁδοῦ, τῆς αὐλῆς τῶν σιτοθηκῶν καὶ πλαγίως τῆς αὐλῆς τῶν πυροβολητῶν εἰς τὸ Ῥιαζάνιον μετόχιον. Ἐκεῖ διετάχθη νὰ καταστήσωσιν αὐτοὺς μετὰ τῶν προσηκουσῶν τιμῶν, καὶ μέχρι τῆς βασιλικῆς ὑποδεξιώσεως νὰ μὴ ἀφίνωσι μηδένα ἐκ τῶν Ἑλλήνων, ἢ τῶν λοιπῶν ἀλλοδαπῶν, πρὸς αὐτοὺς, πλὴν τῶν μετὰ τροφίμων πολυτελῶν ἐκ μέρους τῶν Βοϊάρων καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν στελλομένων· πάντας δὲ τοὺς ἐκ Βλαχίας καὶ Λιθουανίας, τοὺς μετ' αὐτῶν ἐλθόντας, ν' ἀπαγάγωσιν εἰς τὴν τοῦ ξενοδοχείου αὐλὴν τῆς Λιθουανίας· οἱ δὲ διαγγελεῖς ν' ἀποτείνωνται μόνον πρὸς τὴν Δοῦμαν (συμβούλιον) τῶν βοϊάρων, καὶ νὰ μὴ ἐνεργῶσι τι ἄνευ τοῦ ἐπὶ τῶν πρεσβειῶν γραμματέως Ἀνδρέου Στσελκάλοφ.

Μετὰ μίαν ἑβδομάδα (Ἰουλίου 21, ἡμέρᾳ Κυριακῇ), προσεκάλεσεν ὁ ἄναξ τὸν τῆς Βασιλευούσης Πατριάρχην ὅπως μεταβῇ εἰς τὴν αὐλὴν αὐτοῦ· καὶ ὁ Πατριάρχης, ἐπὶ ὄνου καθήμενος, εἰσῆλθεν ἐν πομπῇ εἰς τὸ Κρέμλιον, καὶ κατέβη ἐπὶ τοῦ βατῆρος τοῦ Καθολικοῦ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ· ὁ δὲ Μητροπολίτης καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος, κατέβησαν ἀπὸ τῶν ἵππων, ὄπισθεν τοῦ Πατριάρχου, ἐν τῇ συνοδείᾳ τῶν ἰδίων διαγγελέων. Τὰ τέκνα τῶν

βοϊάρων καὶ οἱ τοῦ κριτηρίου ὑπάλληλοι, φέροντες ἐνδύματα χρυσᾶ, ἵσταντο ἐπὶ τῶν βαθμίδων ὑψηλοῦ προστόου, ἔνθα ἀνέμενεν ἡ πρώτη προϋπάντησις· — ὁ τῆς Δούμας εὐγενὴς Τατίστσεφ μετὰ τοῦ γραμματέως τῶν ἀνακτόρων Τιοῦνοφ, ἵσταντο εἰς τὸν διαβατικὸν θάλαμον παρὰ τὴν μέσην κλίμακα, ἔνθα ἐκ δευτέρου προϋπήντησαν ὁ Ὀκόλνιτσης (1), Δοὺξ Πέτρος Λοβανὸφ Ῥωστόβσκης, καὶ ὁ γραμματεὺς τοῦ κριτηρίου Σαποὺν Ἰβάνοφ. — Εἰς τὴν ἐρυθρὰν γωνίαν τοῦ χρυσοῦ τῆς ὑπογραφῆς θαλάμου ἐκάθητο ἐπὶ πολυτίμου θρόνου, αὐτὸς ὁ εὐσεβὴς Ἄναξ, φέρων τὸ στέμμα καὶ τὴν βασιλικὴν στολήν, καὶ ἔχων εἰς χεῖρας πλουσίως γεγλυμμένον σκῆπτρον, καὶ πλησίον αὐτοῦ σφαῖραν χρυσῆν, παριστῶσαν ἅπασαν τὴν οἰκουμένην. Περὶ αὐτὸν ἦσαν πάντες οἱ βοϊάροι αὐτοῦ, οἱ ὀκολνίτσαι καὶ οἱ εὐγενεῖς, ἐνδεδυμένοι χρυσᾶ. Ὁ Ταμίας Τραχανιότοφ ἀνήγγειλεν αὐτῷ τὴν ἔλευσιν τοῦ Πατριάρχου, ἀνακράξας, «Ὁ Παναγιώτατος Ἱερεμίας, Πατριάρχης τῆς Βασιλευούσης, καὶ ὁ Μητροπολίτης Μονεμβασίας Ἱερόθεος, Σὲ τὸν Ἄνακτα προσεκύνησαν.» Τότε ὁ Τσάρος ἀνηγέρθη ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ, καὶ προχωρήσας πλέον τῆς ἡμισείας ὀργυιᾶς, προϋπήντησε τὸν Πατριάρχην· ὁ δὲ Ἱεράρχης ἀπέδωκε πρῶτον τὸ σέβας αὐτοῦ εἰς τὴν ἁγίαν εἰκόνα τῆς οὐρανίου Δεσποίνης, ἥτις ἔστιλβεν ἀπὸ λάμψεως πολυτίμων λίθων, ἄνωθεν τοῦ θρόνου καὶ ὑπὸ τὴν πλουσίαν αὐτοῦ σκέπην· ἔπειτα δὲ, ἀνατείνας τὰς χεῖρας αὐτοῦ, προσήνεγκε θερμὴν δέησιν ὑπὲρ τῆς ὑγιείας καὶ πολυετίας τοῦ Τσάρου, ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ κατά τε τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν, ὑπὲρ τῆς δωρήσεως αὐτῷ εὐλογημένων βλαστῶν, καὶ ηὐλόγησε σταυροειδῶς τὴν κλίνασαν θεόστεπτον κεφαλὴν αὐτοῦ.

Μετὰ ταῦτα ἐδιήθη καὶ ὁ Τσάρος ὑπὲρ τῆς ἐπ' αὐτοῦ ἐκπληρώσεως τῶν ἱεραρχικῶν εὐχῶν, καὶ εὐχαριστήσας αὐτὸν, εἶπεν. «Ἐν καλῇ ὥρᾳ ἡ Ἁγιωσύνη Σου ἐπεσκέφθη τὸ κράτος ἡμῶν ἐπὶ

(1) Σημ. Τοῦ Μ. Δευτέρας τάξεως Μεγιστᾶν τοῦ κράτους τῆς ἀρχαίας Ῥωσσίας.

τῆς Βασιλείας μου· πῶς διεφύλαξέ Σε ὁ Κύριος καθ' ὁδόν;» ὁ δὲ Πατριάρχης ἀπεκρίθη, «Θείᾳ χάριτι καὶ διὰ τῶν Βασιλικῶν Σου δωρεῶν, ἔρθασα μέχρι τοῦ κράτους Σου ὑγιῶς, καὶ, ἰδὼν τοὺς Βασιλικούς Σου ὀφθαλμοὺς, εἰς λήθην παρέδωκα ἅπαντας τοὺς μόχθους μου.»

Τότε προσήνεγκε τῷ ἄνακτι τὰ δῶρα αὐτοῦ, ὡς εὐλογίαν, ἤτοι, χρυσῆν Παναγίαν μετὰ τεμαχίων τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ καὶ τῶν χιτώνων τοῦ Κυρίου καὶ τῆς Θεομήτορος ἐντὸς αὐτῆς, καὶ μέρος τῶν ὅπλων τῶν Θείων παθῶν, τῆς λόγχης, τοῦ καλάμου, τοῦ σπόγγου καὶ τοῦ ἀκανθίνου στεφάνου· ἐπίσης καὶ ἅγια λείψανα, ἐν ἀργυρῷ κιβωτίῳ, δηλαδὴ τὴν χεῖρα τοῦ ἰσαποστόλου Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου, ἣν ἔλαβεν ἐκ Σερβίας ὁ Σουλτάνος Σουλεϊμὰν καὶ ἐδώρησε τῷ ποτὲ Πατριάρχῃ Ἱερεμίᾳ διὰ τὸν Καθολικὸν ναὸν τῆς Θεομήτορος, καὶ τὴν χεῖρα τοῦ Ἁγίου Ἰακὼβ, ἑνὸς τῶν τεσσαράκοντα μαρτύρων τῆς Σεβαστείας. Ἑτέρα χρυσῆ Παναγία καὶ τὰ λείψανα τῶν ἁγίων μαρτύρων Σολωμονίας καὶ Μαρίνης τῶν ἐξ Ἀντιοχείας, ἦσαν ὡρισμένα διὰ τὴν φιλόχριστον Τσαρίνην Εἰρήνην.

Ὁ Ἄναξ διέταξε νὰ παραλάβῃ τὰ ἅγια ταῦτα δῶρα ὁ ταμίας αὐτοῦ Τραχανιότοφ, καὶ καθίσας ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἔδειξε τῷ Πατριάρχῃ νὰ καθίσῃ ἐπὶ θρανίου πλησίον αὐτοῦ ἐκ δεξιῶν, ἀπωτέρω δὲ, τῷ Μητροπολίτῃ καὶ τῷ Ἀρχιεπισκόπῳ· ὁ δὲ ταμίας ἔδειξε τὰ δῶρα τοῦ Τσάρου, διὰ μὲν τὸν Πατριάρχην, διπλῆν ἀργυρᾶν κύμβην, καὶ τέσσαρα κομμάτια διαφόρων χρωμάτων ἐνυφασμένου ἐξαμίτου, δαμάσκειον καὶ δύω τεσσαρακοντάδας σαμούρια, καὶ τριακόσια ῥούβλια εἰς χρήματα· (1) πρὸς δὲ τὸν Μητροπολίτην ἀπέστειλαν, εἰς τὸ μετόχιον, κύμβην ἀργυρᾶν, τρία κομμάτια ἐξαμίτου, δαμάσκεια, μεταξωτὰ, τεσσαράκοντα σαμούρια, καὶ πεντήκοντα ῥούβλια εἰς χρήματα. Τῷ δὲ Ἐλασ-

(1) Σημ. τοῦ Μ. Τὸ ῥούβλιον τοῦ καιροῦ ἐκείνου ἀντιστοιχεῖ πέντε ἀργυροῖς βουβλίοις τῆς σήμερον, ἢ δύω χρυσοῖς ὁλλανδικοῖς.

σῶνος Ἀρχιεπισκόπῳ δὲν ἐδόθησαν δωρήματα ἐκ μέρους τοῦ Τσάρου, διότι ἦτο καὶ ἄλλοτε εἰς Μόσχαν, καὶ τότε ἐδωρήθησαν αὐτῷ πλούσια ἐλέη ὑπὸ τοῦ Τσάρου Ἰωάννου Βασιλειάδου, καὶ ἐν τοσούτῳ διέμενεν οὗτος ἔκτοτε ἐν Λιθουανίᾳ, μὴ ἐπανελθὼν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτοῦ δικαιοδοσίαν.

Τότε, ὁ τῶν πρεσβειῶν γραμματεὺς Ἀνδρέας Στσελκάλοφ εἶπεν ἐξ ὀνόματος τοῦ Τσάρου, ὅτι, κατ' ἰδίαν θέλησιν τοῦ Πατριάρχου, διατεταγμένον εἶνε τῷ πλησιεστέρῳ βοϊάρῳ καὶ ἀρχιϊπποκόμῳ, γυναικαδέλφῳ τοῦ ἄνακτος, Τοπάρχῃ Καζάνης καὶ Ἀστραχανίου Βωρήσῳ Θεοδωρίδῃ Γοδουνόφ, νὰ συνδιαλεχθῇ μετ' αὐτοῦ, καὶ ὅτι ὁ μεγαλόδωρος Ἄναξ στέλλει πρὸς αὐτὸν, εἰς τὸ μετόχιον, τράπεζαν ἐκ τῆς ἰδίας βασιλικῆς αὐτοῦ τραπέζης. Ὁ δὲ Παναγιώτατος Ἱερεμίας, ἐκ δευτέρου εὐλογήσας τὸν ἄνακτα, ἐξῆλθε μετὰ τῶν διαγγελέων καὶ πάντων τῶν συνοδοιπόρων εἰς τὸ μικρὸν συνδιαλεκτήριον, εἰς ὃ ἠκολούθησεν αὐτὸν καὶ ὁ βοϊάρος Γοδουνόφ μετὰ δύω γραμματέων. Ἐκεῖ ὁ Στσελκάλοφ παρέστησεν αὐτὸν εἰς τὸν Πατριάρχην· ὁ δὲ Βωρῆσος Θεοδωρίδης, λαβὼν τὴν εὐλογίαν, ἠρώτησε περὶ τῆς ὑγιείας τοῦ Ἱεράρχου καὶ ἤκουσε τὴν ἀπάντησιν, « Θείᾳ χάριτι ὡδοιπορήσαμεν ὑγιῶς, ἀλλ' ἡ μεγαλητέρα μου ὑγιεία εἶνε, ὅτι εἶδον τοὺς λαμπροὺς βασιλικοὺς ὀφθαλμούς. »

Ἀμφότεροι δὲ ἐκάθησαν, ἐπίσης καὶ οἱ γραμματεῖς τῇ ἀδείᾳ τοῦ Πατριάρχου· τοὺς δὲ Ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς γέροντας αὐτοῦ ἐξαπέστειλεν ὁ Βοϊάρος εἰς ἕτερον διαβάσεως θάλαμον, καὶ εἶπεν αὐτῷ, ὅτι κατὰ θέλησιν τοῦ Ἄνακτος, καὶ κατ' ἰδίαν αὐτοῦ ἐπιθυμίαν, γνωστοποιηθεῖσαν διὰ τῶν διαγγελέων, ἀπεστάλη νὰ συσκεφθῇ μετ' αὐτοῦ περί τινων ὑποθέσεων, καὶ παρεκάλει τὸν Πατριάρχην νὰ δηλώσῃ τὴν αἰτίαν τῆς ἐλεύσεως αὐτοῦ, καὶ τίς εἶνε ἐν τῇ Βασιλευούσῃ Πατριάρχης ἐν ἀπουσίᾳ αὐτοῦ; ἐπίσης δὲ, περὶ τῆς ὁδοιπορίας αὐτοῦ διὰ τῆς Λιθουανίας καὶ περὶ τῶν συνδιαλέξεων αὐτοῦ μετὰ τῶν Πάνων Ῥάδων καὶ τοῦ Καγκελαρίου· ὁ δὲ Πατριάρχης ἀπεκρίθη.

α Ἤμην ἐπὶ τοῦ Πατριαρχείου τῆς Βασιλευούσης καὶ, διὰ τὰς ἁμαρτίας ἐμοῦ τε καὶ πάντων τῶν Ἑλλήνων Χριστιανῶν, ἐπανέστη ὁ Σουλτάνος τῶν Τούρκων κατὰ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ· Αἰτία δὲ τούτου ὑπῆρξεν Ἕλλην τις, ὅστις, ὢν ὑπὸ τὰς διαταγάς μου, ἐδραπέτευσεν, ἐνηγκαλίσθη τὸν Μωαμεθανισμὸν καὶ ἐγένετο θυρωρὸς (καπουτζῆς) τοῦ Σουλτάνου. Αὐτὸς ἐσυκοφάντει μὲ μεγάλως καὶ ἀνύψου τὰ μεγάλα πλούτη καὶ τοὺς θησαυρούς, καὶ ἤλεγχε τὸν μέγαν στολισμὸν τῆς ἐκκλησίας, ὅπου πρὸ ἐμοῦ ἔζων οἱ Πατριάρχαι, λέγων ὅτι τὰ σκεύη αὐτῆς εἶνε ὑπεράνω πάσης τιμῆς καὶ παντὸς ἀριθμοῦ. Πρὸς τούτοις, καὶ ὁ Θεόληπτος ἐδωροδόκει τοὺς πασσάδας, ὅπως καταστήσωσιν αὐτὸν Πατριάρχην τῆς Βασιλευούσης, ὑποσχόμενος ὅτι θέλει δίδειν τῷ Σουλτάνῳ, ἐκτὸς τοῦ παλαιοῦ φόρου, καὶ δισχίλια χρυσᾶ. Ἐγὼ δὲ προβεβηκὼς εἰς τὴν ἡλικίαν, ἤθελον πλέον ν' ἀφήσω τὸν θρόνον μου καὶ νὰ ἐκλέξω ἄλλον ἀντ' ἐμοῦ, τῇ συναινέσει πάντων τῶν Πατριαρχῶν, Μητροπολιτῶν καὶ ἁπάσης τῆς ἱερᾶς Συνόδου, κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔθος. Ἀλλ' ὁ Τοῦρκος Σουλτάνος προσέβαλε τὰ χρυσόβουλλα τῶν προπατόρων αὐτοῦ, ἅτινα ἐδόθησαν τοῖς Πατριάρχαις κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Βασιλευούσης, ἵνα μὴ οἱ Τοῦρκοι ἐπεμβαίνωσιν εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ, καὶ διέταξε νὰ ἦνε ὁ Θεόληπτος, ἄνευ τῆς Συνόδου ἡμῶν, Πατριάρχης. Ὅτε δὲ ἐγὼ ἐλάλουν περὶ τούτου πολλά τε καὶ σκληρὰ πρὸς τοὺς πασσάδας, ἵνα μὴ προσβάλῃ χρυσόβουλλα τοῦ πάππου, ὁ Σουλτάνος Μουράτης ἐταράχθη ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, καὶ ὀργισθεὶς κατ' ἐμοῦ ἐξώρισέ με εἰς τὸ Ἀρχιπέλαγος, εἰς τὴν νῆσον Ῥόδον, καὶ ἐκεῖ διέμεινα ὑπ' ὀργὴν τέσσαρα ἔτη. Κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν, ἐπατριάρχευεν ἐν τῇ Βασιλευούσῃ ὁ Θεόληπτος· μετὰ πέντε δὲ ἔτη, ὁ Σουλτάνος ἀπέβαλεν αὐτὸν καὶ ἐλήστευσε τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἅπασαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν οἰκοδομὴν, καταστήσας ἐν αὐτῇ Μετσίτιον, καὶ μετεκάλεσε καὶ ἐμὲ, ἵνα γείνω καὶ αὖθις Πατριάρχης. — Ἀφιχθεὶς εἰς τὴν Βασιλεύουσαν, εἶδον τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ ἠφανισμένην, καὶ ἀνεγειρόμενον ἐν αὐτῇ Μετσίτιον, ἅπασαν τὴν

κληρονομίαν διηρπαγμένην, καὶ τὰ κελλία ἠρειπωμένα. Τότε ἔπεμψε πρός με ὁ Σουλτάνος, ἵνα κτίσω τὴν πατριαρχικὴν ἐκκλησίαν καὶ τὰ κελλία ἐπὶ ἄλλου τόπου τῆς Βασιλευούσης· ἐγὼ δὲ νὰ κτίσω δὲν εἶχον πῶς. Ὅσα χρήματα ὑπῆρχον, ὅλα διηρπάγησαν, καὶ ἐγὼ τῇ ἀποφάσει τῆς Συνόδου, παρεκάλεσα τὸν Σουλτάνον, ὅπως συγχωρήσῃ μοι νὰ ὑπάγω, χάριν ἐλέους ὑπὲρ τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκοδομῆς, εἰς τὰ χριστιανικὰ βασίλεια· αὐτὸς δὲ ἀφῆκέ με. — Ἐγὼ δέ, ἀκούων περὶ τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ φιλοχρίστου ἄνακτος ὑμῶν, ἦλθον ἐνταῦθα, ἵνα εἴδω τοὺς βασιλικοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ καὶ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, καὶ χάριν ἐλέους, ὅπως ὁ ἄναξ ὑμῶν, εὐδοκήσας, συνδράμῃ ἡμᾶς εἰς τὰς θλίψεις ἡμῶν καὶ καταπιέσεις. Πατριάρχης δὲ δὲν ὑπάρχει σήμερον ἐν τῇ Βασιλευούσῃ ἕτερος.»

«Μετέβην δὲ εἰς Λιθουανίαν, καὶ ἀφιχθεὶς εἰς Λεμβέργην, ἐξαπέστειλα πρὸς τὸν καγκελάριον Ἰᾶνον Ζαμοΐσκην, εἰς τὴν πόλιν Ζαμόστην, αἰτῶν ἄδειαν διαβάσεως· ὁ δὲ καγκελάριος διέταξε νὰ ὑπάγω πρὸς αὐτόν· κατ' ἐκείνην δὲ τὴν ὥραν ἦτο παρ' αὐτῷ ὁ προκριτώτερος ἄρχων τοῦ Δουκὸς Μαξιμιλιανοῦ τῆς Αὐστρίας, καὶ ὁ Καγκελάριος, κατὰ τὴν συνδιάλεξιν εἶπέ μοι· ὅτι κατὰ τὴν ἐκλογὴν ἦσαν οἱ μεγάλοι ἀπεσταλμένοι τῶν Βασιλέων, καὶ ὅτι οἱ Πάνοι (ἄρχοντες) τῆς Πολωνίας ἐξέλεξαν Βασιλέα τὸν τῆς Σουηδίας Βασιλόπαιδα Σιγισμοῦνδον, καὶ ἔστεψαν αὐτόν· νῦν δὲ ἀγνοεῖται τίς εἶνε Βασιλεὺς αὐτῶν. ὁ Σιγισμοῦνδος εἶνε εἰς Κρακοβίαν, οἱ δὲ Πάνοι Ῥάδοι ἐξέλεξαν ἄλλον, ἤτοι τὸν Μαξιμιλιανὸν τῆς Αὐστρίας, καὶ οὗτος διαμένει ἐν τῇ πόλει Κράσνοη Στάβ· καὶ οὕτω, διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, δὲν συμφωνοῦσι περὶ τοῦ ἄνακτος.»

Ὁ Πατριάρχης εἶπε προσέτι, ὅτι ἔχει μυστικούς τινας λόγους ἵνα εἴπῃ αὐτῷ· ὁ δὲ βοϊάρος Γοδουνὸφ, ἀκούσας ἐν περιλήψει, ὑπεσχέθη νὰ φέρῃ αὐτοὺς εἰς τὰ ὦτα τοῦ Τσάρου, καὶ ἀπέλυσε τὸν Πατριάρχην μετὰ τιμῶν εἰς τὸ τῆς Ῥιαζάνης μετόχιον. —

Ὁ δ' εὐσεβὴς Μονάρχης συσκεφθεὶς μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ, εἶπε πρὸς τοὺς Βοϊάρους.

«Πρὸ αὐτοῦ ἦλθε πρὸς ἡμᾶς, τὸν Μέγαν Ἄνακτα, ἐξ Ἀντιοχείας, ὁ μακαριώτατος Πατριάρχης Ἰωακεὶμ, καὶ ἡμεῖς τότε μεθ' ὑμῶν, ὦ Βοϊάροι, ἐβουλευόμεθα, ἵνα Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, εὐεργετήσας ἡμᾶς, καταστήσῃ εἰς τὸ κράτος τῆς Μόσχας Πατριάρχην· ὁ δὲ μακαριώτατος Ἰωακεὶμ ὑπεσχέθη νὰ συσκεφθῇ περὶ τούτου μετὰ πάντων τῶν Πατριαρχῶν. Νῦν δὲ, κατὰ τὴν μεγάλην καὶ ἀνέκφραστον Θείαν χάριν, ἦλθε πρὸς ἡμᾶς αὐτὸς ὁ παναγιώτατος Ἱερεμίας, Πατριάρχης τῆς Βασιλευούσης καὶ οἰκουμενικὸς, ὅπερ ἐπὶ τῶν προπατόρων ἡμῶν οὐδέποτε συνέβη, τουτέστι νὰ ἔλθῃ ἐκ τοιούτου μεγάλου καὶ ἀρχικοῦ εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν τόπου, ἐκ τῆς ὀρθοδόξου Βασιλευούσης, ὁ Πατριάρχης· ἡμεῖς λοιπὸν ἐπικαλούμενοι τὸ τοῦ Θεοῦ ἔλεος, ἐκρίναμεν, ἵνα ὁ Πατριάρχης τῆς Βασιλευούσης γείνῃ τοῦ κράτους ἡμῶν, εἰς τὴν ἀρχικὴν πόλιν Βλαδίμιρον.» Καὶ διέταξεν ὁ Ἄναξ τὸν γυναικάδελφον αὐτοῦ νὰ συσκεφθῇ μετὰ τοῦ Πατριάρχου, ἂν δύνηται τοῦτο νὰ γείνῃ, ὥστε νὰ μείνῃ ἐντὸς τοῦ Ῥωσσικοῦ βασιλείου, ἐν τῇ πρωτοθρόνῳ Βλαδιμίρῳ.

Ἐν τοσούτῳ, εἰς τὰ βασιλικὰ συμβούλια πολλαὶ ἡμέραι καὶ ἑβδομάδες παρῆλθον, καὶ ὁ παναγιώτατος Ἱερεμίας παρεκάλει ἤδη περὶ τῆς ἐπανόδου αὐτοῦ εἰς τὴν Βασιλεύουσαν. Τότε δὲ ἐπεσκέφθη αὐτὸν ὁ γυναικάδελφος τοῦ ἄνακτος, καὶ λαβὼν τὴν εὐλογίαν τοῦ Ἱεράρχου, ἠρώτησε περὶ τῆς ὑγιείας αὐτοῦ ἐξ ὀνόματος τοῦ Τσάρου καὶ τῆς Τσαρίνης, καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν μυστικὸν λόγον·

«Ὁ εὐσεβέστατος καὶ φιλόχριστος Ἄναξ ἡμῶν διέταξέ με νὰ γνωστοποιήσω πρὸς σὲ, τὸν παναγιώτατον Πατριάρχην, τὴν βασιλικὴν αὐτοῦ γνώμην. Εἶχε παραγγελμένον διὰ τοῦ Ἀντιοχείας πρὸς σὲ καὶ τοὺς λοιποὺς Πατριάρχας, ἵνα πάντες ὁμοῦ συμβουλευθῆτε περὶ τοῦ πῶς νὰ συστηθῇ εἰς τὸ Ῥωσσικὸν βασίλειον, πρὸς δόξαν τῆς χριστιανικῆς πίστεως, Πατριάρχης,

καὶ νῦν εἶπας Σὺ ὅτι, διὰ τὰς ἁμαρτίας τῶν Χριστιανῶν, ὁ Τούρκων Σουλτάνος προὐξένησε ταραχὴν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ κατεδίωξέ σε, καὶ τὸ Πατριαρχεῖον ἀφήρπασεν· ὁ δὲ εὐσεβέστατος Μονάρχης παρακαλεῖ τὴν Παναγιότητά σου ὅπως μείνῃς εἰς τὸ Ῥωσσικὸν βασίλειον, καὶ πατριαρχεύῃς ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Βλαδιμίρου καὶ ἁπάσης τῆς μεγάλης Ῥωσσίας, ἵνα ἐκ τούτου ὀνομάζησαι ἀληθῶς Οἰκουμενικός· ὑπόσχεται δὲ μεγάλας κληροδοσίας σοί τε καὶ τοῖς σοῖς.»

Ὁ δὲ Πατριάρχης ἀπεκρίθη· Τῷ Τσάρῳ, Μεγάλῳ Δουκί, καὶ τῇ εὐσεβεστάτῃ Τσαρίνῃ, προσφέρω πολλὰς εὐχαριστίας διὰ τὴν πρὸς ἐμὲ αὐτῶν μεγαλοδωρίαν. Τὴν μετριότητα ἡμῶν εἰδοποίησεν ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν Ἀντιοχείας περὶ τῆς εὐσεβοῦς ἐπιθυμίας τοῦ Μονάρχου, καὶ ἡμεῖς συνοδικῶς ἀπερασίσαμεν, ὅτι εἶνε κατάλληλον πρὸς δόξαν τοῦ Ῥωσσικοῦ βασιλείου, νὰ συστήσῃ πατριαρχεῖον, καὶ αὐτὸς ἐγὼ ἀπὸ τούτου δὲν ἀποσύρομαι, ἀλλὰ, νὰ μείνω εἰς Βλαδίμιρον μοὶ εἶνε ἀδύνατον, διότι ὁ Πατριάρχης διαμένει πάντοτε πλησίον τοῦ Μονάρχου, καὶ ὁποία Πατριαρχία εἶνε αὕτη ὅταν ὁ Πατριάρχης ὀφείλῃ νὰ κατοικῇ μακρὰν τοῦ ἄνακτος αὐτοῦ; πρὸς τούτοις γράφουσι πρός με μετὰ δακρύων οἱ Ἐπίσκοποι καὶ οἱ Πρεσβύτεροι, καὶ ἅπασα ἡ ἀδελφότης τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίας, ἵνα ἐπανέλθω πρὸς αὐτούς. Εἶνε λοιπὸν καιρὸς νὰ ὑπάγω πάλιν εἰς ἐκείνην τὴν Ἐκκλησίαν, ἣν παρεδέχθην ὡς μητέρα, ἵνα φυλάξω αὐτὴν ἀσθενοῦσαν καὶ γηράσκουσαν, καὶ στηρίξω πολλὰ ἐκ τῶν τέκνων, ἅτινα ἐγκαταλείπουσιν αὐτὴν ἄνευ παρηγορίας τινὸς, μὴ σκεπτόμενα, ὅτι παρ' αὐτῆς ἔλαβον πάντα τὰ ἀγαθά.»

Ὁ Μέγας Ἄναξ, ἀκούτας τὴν ἀπόκρισιν τοῦ Πατριάρχου, ἐπικράνθη καὶ πολλάκις ἔστειλε πρὸς αὐτὸν τὸν γυναικάδελφον αὐτοῦ, ἵνα σκεφθῇ περὶ τοῦ αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ Παναγιώτατος Ἱερεμίας δὲν συγκατένευσε. Τότε προσεκάλεσεν ὁ Τσάρος τὴν Δοῦμαν αὐτοῦ καὶ εἶπεν. «Προὐτείναμεν τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ Ἱερεμίᾳ νὰ μείνῃ παρ' ἡμῖν ἐπὶ τοῦ Ἱεραρχικοῦ θρό-

νου τῆς Βλαδιμίρου καὶ ἁπάσης τῆς Μεγάλης Ῥωσσίας· εἰς δὲ τὴν βασελεύουσαν πόλιν Μόσχαν νὰ μείνῃ κατὰ πρῶτον ὁ Πατὴρ ἡμῶν καὶ πρὸς Θεὸν εὐχέτης Μητροπολίτης Ἰώβ· ἀλλ' ὁ Παναγιώτατος Ἱερεμίας ἀρνεῖται τοῦτο, ἐὰν μὴ συγχωρήσωμεν αὐτῷ νὰ μένῃ ἐν Μόσχᾳ παρὰ τῇ ἀειπαρθένῳ Θεοτόκῳ· ἡμεῖς δὲ ἐσκέφθημεν, πῶς δυνάμεθα τοιοῦτον ὁμόθρονον τῶν μεγάλων θαυματουργῶν Πέτρου, Ἀλεξίου, Ἰωνᾶ, ἄνδρα ζωῆς πανευφήμου, ἁγίας καὶ ὁσιωτάτης ν' ἀπομακρύνωμεν ἀπὸ τῆς ἀειπαρθένου Θεοτόκου καὶ τῶν μεγάλων θαυματουργῶν, καὶ νὰ ἐγκαταστήσωμεν τὸν Πατριάρχην τῶν Ἑλλήνων; Αὐτὸς τὰ ἔθιμα καὶ τοὺς ἐγχωρίους νόμους ἀγνοεῖ, καὶ ἡμεῖς, ἄνευ διερμηνέως, περὶ οὐδεμιᾶς ἐκκλησιαστικῆς ὑποθέσεως δυνάμεθα μετ' αὐτοῦ νὰ λαλήσωμεν. Διὰ τοῦτο καὶ νῦν πρέπει νὰ συσκεφθῶμεν, ἵνα ὁ Οἰκουμενικὸς Ἱερεμίας εὐλογήσῃ καὶ ἐγκαθιδρύσῃ ἐπὶ τοῦ Πατριαρχείου τῆς Βλαδιμίρου ἄνδρα τῆς Ῥωσσικῆς Συνόδου, τὸν πατέρα ἡμῶν Μητροπολίτην Ἰώβ, κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν ὡς ἐγκαθιδρύει τοὺς Πατριάρχας Ἀλεξανδρείας καὶ Ἱεροσολύμων, καὶ τὴν τάξιν τῆς ἐγκαθιδρύσεως νὰ λάβωμεν παρ' αὐτοῦ, ἵνα εἰς τὸ μέλλον οἱ Πατριάρχαι ἐγκαθιδρύωνται ἐν τῷ Ῥωσικῷ βασιλείῳ ὑπὸ τῆς ἰδίας αὐτῶν Συνόδου, καὶ ἐκ τούτου ἵνα καταστήσωμεν καὶ νέους Μητροπολίτας καὶ προσθέσωμεν Ἀρχιεπισκόπους καὶ Ἐπισκόπους εἰς πόλεις εἰς ἃς εἶνε καταλληλότερον.»

Ὁ βοϊάρος Βωρῆσος Θεοδωρίδης, μετὰ τοῦ γραμματέως Ἀνδρέου Στσελκάλοφ, μετέβησαν (τῇ ιγ'. Ἰανουαρίου) καὶ αὖθις εἰς τὸ μετόχιον πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, καὶ εἶπον αὐτῷ τὸν βασιλικὸν λόγον· «Ὅτι, ἐὰν ὁ Παναγιώτατος Ἱερεμίας δὲν θέλῃ νὰ ἦνε ἐπὶ τοῦ Πατριαρχείου τῆς Βλαδιμίρου καὶ ἁπάσης Ῥωσσίας, τοὐλάχιστον νὰ ἐγκαθιδρύσῃ ἀντ' αὐτοῦ, ἐκ τῆς Ῥωσσικῆς Συνόδου, ὁποῖον Κύριος ὁ Θεὸς καὶ ἡ Πανάχραντος Θεοτόκος καὶ οἱ μεγάλοι θαυματουργοὶ τῆς Μόσχας ἐκλέξωσι· διότι ἐξ ἀρχῆς ἔλαβον παρὰ τῶν Πατριαρ-

χῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωσταντινουπόλεως, οἱ μὲν εὐσεβεῖς Βασιλικοὶ προπάτορες ἡμῶν τὸ βάπτισμα ἐν τῇ Χριστιανικῇ πίστει, οἱ δὲ Πανιερώτατοι Μητροπολῖται Κιέβου τὴν ἐγκαθίδρυσιν αὐτῶν, καὶ τὴν πίστιν ταύτην διατηροῦσι σταθερῶς. Σὺ δὲ, Παναγιώτατε Ἱερεμία, διὰ τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, Ἀποστολικοῦ θρόνου διάδοχε, ἐκτέλεσον τοῦτο». Καὶ ὁ Πατριάρχης, πολλὰ περὶ τούτου λαλήσας μετὰ τοῦ βοϊάρου, εἶπεν· «Ἀληθῶς εἰς τὸν εὐσεβῆ Τσάρον τὸ Ἅγιον Πνεῦμα διαμένει· ἐκ Θεοῦ ἐνεπνεύσθη εἰς αὐτὸν ἡ ἰδέα αὕτη, καὶ δικαία εἶνε ἡ ἀρχὴ αὐτῆς· διότι ἡ μὲν παλαιὰ Ῥώμη ἔπεσεν ἕνεκα τῆς αἱρέσεως τοῦ Ἀπολλιναρίου, ἡ δὲ δευτέρα Ῥώμη, ἡ Κωνσταντινούπολις, κυριεύεται ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν Τούρκων ἀπογόνων τῶν Ἀγαρηνῶν· τὸ δὲ μέγα Ῥωσσικὸν Βασίλειον, διὰ τῆς εὐσεβείας, πάντας ὑπερέβη, συνελθὸν εἰς ἕν, καὶ εἷς μόνος ὑπὸ τοὺς οὐρανοὺς Χριστιανὸς Βασιλεὺς, ὁ εὐσεβέστατος Ἄναξ ὑμῶν φημίζεται εἰς τὴν Οἰκουμένην· ὅθεν διὰ τῆς Θείας Προνοίας καὶ τῶν πρεσβειῶν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ τῶν ἱκεσιῶν τῶν μεγάλων θαυματουργῶν Πέτρου, Ἀλεξίου, Ἰωνᾶ, καὶ διὰ τῆς Βασιλικῆς βουλῆς, τὸ μέγα τοῦτο ἔργον ἐκπληρωθήτω!» Τότε δὲ ηὐλόγησεν, ἵνα ἐκλεχθῇ Πατριάρχης, κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ Ἄνακτος, καὶ ἵνα καὶ εἰς τὸ μέλλον ἐγκαθιδρύωνται Πατριάρχαι εἰς τὸ Ῥωσσικὸν κράτος ἐκ τῶν ἰδίων Μητροπολιτῶν. κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν· ὑπὲρ ἑαυτοῦ δὲ ἐζήτησε τὴν ἄδειαν ν' ἀναχωρήσῃ εἰς τὴν Βασιλεύουσαν.

Κατὰ τὸ 1589 ἔτος (ιθ'. Ἰανουαρίου) συνῆλθεν εἰς τὴν Βασιλεύουσαν πόλιν Μόσχαν μεγάλη τοῦ Κλήρου Σύνοδος ὅλου τοῦ Ῥωσσικοῦ βασιλείου· ἤτοι, ὁ Πανιερώτατος Ἰὼβ, Μητροπολίτης ἁπάσης Ῥωσσίας, ὁ Ἀλέξανδρος, Ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Μεγάλου Νοβογορόδου καὶ Πισκόβης, ὁ Ἱερεμίας, Ἀρχιεπίσκοπος Καζάνης καὶ Σβιάζης, ὁ Βαρλαὰμ, Ῥωστοβίου καὶ Ἰαροσλάβλης, ὁ Ἐπίσκοπος Ἰὼβ, Σουσδάλης καὶ Τορούσης, ὁ Ἐπίσκοπος Μητροφάνης, Ῥιαζάνης καὶ Μουρόμου, ὁ Ἐπί-

σκοπος Σίλβεστρος, Σμολένσκης καὶ Βριάνσκης, ὁ Ἐπίσκοπος Ζαχαρίας, Τβέρης καὶ Κασχίνης, ὁ Ἐπίσκοπος Ἰωσὴφ Κολόμνης καὶ Κασχίρης, ὁ Ἐπίσκοπος Γελάσιος, Σαράης καὶ Ποδόνσκης καὶ πολλοὶ ἀρχιμανδρῖται, ἡγούμενοι καὶ συνοδικοὶ γέροντες· ὁ Μέγας Ἄναξ, ἐκθεὶς ἐνώπιον αὐτῶν τὰ περὶ τῆς συσκέψεως μετὰ τῶν δύω Πατριαρχῶν καὶ περὶ τῆς συναινέσεως τοῦ Παναγιωτάτου Ἱερεμίου, πρὸς ἐγκαθίδρυσιν Πατριάρχου ἐν τῷ Μοσχοβικῷ Κράτει, ὑπέδειξεν εἰς αὐτοὺς νὰ συσκεφθῶσιν, ὅπως εὐδοκήσῃ ὁ Θεὸς νὰ συστηθῇ ἐν Ῥωσσίᾳ τοσούτῳ μέγα καὶ ἔνδοξον ἔργον, καὶ ἅπασα ἡ ἱερὰ Σύνοδος ἀφιερώθη ὅλως εἰς τὴν αὐτοῦ ὑπερτάτην θέλησιν. Ὁ δὲ Τσάρος διέταξε τὸν ἐπὶ τῶν πρεσβειῶν γραμματέα Ἀνδρέαν Στσελκάλοφ, ἄνδρα πολύπειρον, ἐπιδέξιον καὶ ἐν τῇ ἡλικίᾳ κλινούσῃ ἤδη, νὰ ἐξετάσῃ τὸν Ἅγιον Ἱερεμίαν, πῶς γίνεται παρ' αὐτοῖς ἡ ἐγκαθίδρυσις τοῦ Πατριάρχου· ὁ δὲ Πατριάρχης εἶπεν αὐτῷ, ὅτι κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν ὡς καὶ ἡ τῶν Μητροπολιτῶν, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ σύντομον περιγραφὴν τῆς τάξεως τῆς ἐκλογῆς καὶ τῆς ἀναγορεύσεως, κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, περιέχουσαν τὰ ἑξῆς.

Ὄντινα ὁ Τσάρος προορίσῃ Πατριάρχην, στέλλει εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ δύω ἄνδρας ἵνα εἰδοποιήσωσιν αὐτὸν, ὅτι ὁ Τσάρος καὶ ὁ Πατριάρχης θέλουσι νὰ ἀναγορεύσωσιν αὐτὸν, καὶ πράττουσι τοῦτο μυστικῶς· ὅτε δὲ συνοδικῶς ἀποψάλλωσι τὸν ἑσπερινὸν, μετὰ τὴν δοξολογίαν, ὁ ἐκλεχθεὶς λαμβάνει τὴν λαμπάδα εἰς χεῖρας, καὶ τὸ πτυχίον, εἰς τὸ ὁποῖον εἶνε γεγραμμένον τὸ εὐχαριστήριον πρὸς τὸν Τσάρον, τὸν Πατριάρχην καὶ πρὸς ὅλην τὴν Σύνοδον· πρὸς αὐτὸν δὲ πλησιάζει εἰς τὴν ἐκκλησίαν πλήσιος τοῦ Τσάρου ἄνθρωπος, καὶ ἵσταται, μετὰ λαμπάδος, ἀπέναντι αὐτοῦ λέγων· «Ὁ ἅγιος Τσάρος καὶ ὁ Παναγιώτατος Ἱερεμίας, Πατριάρχης καὶ ἅπασα ἡ ἱερὰ Σύνοδος, διέταξάν με νὰ εἴπω Σοι, ὅτι προσκαλοῦσί Σε νὰ καθίσῃς ἐπὶ τοῦ θρόνου

τῆς Βλαδιμίρου καὶ τῆς Μόσχας, ἁπάσης Ῥωσσίας». Ὁ δὲ ψηφισθείς, ἀποκρινόμενος, λέγει πρὸς αὐτὸν τὸν πλησίον τοῦ Τσάρου. «Ἐπειδὴ ἐμὲ τὸν ἁμαρτωλὸν ἐξέλεξεν ὁ Μονάρχης καὶ ὁ Οἰκουμενικὸς Κύριος Ἱερεμίας μεθ' ὅλης τῆς Ἱερᾶς Συνόδου εἰς τοσοῦτῳ μεγάλην ἀξίαν, εὐχαριστῶ αὐτοὺς, καὶ τὴν ἀξίαν ταύτην ἀναδέχομαι». Ἔπειτα δὲ, ὁ ἐκλεχθεὶς λέγει πρὸς ὅλην τὴν Σύνοδον καὶ τὸν λαὸν νὰ προσευχηθῶσιν, ἵνα δυνηθῇ νὰ διατηρήσῃ τοῦτο τὸ ποίμνιον τοῦ Κυρίου».

Ἀλλ' ὁ εὐσεβέστατος Τσάρος Θεόδωρος Ἰωαννίδης διέταξεν ἔτι ν' ἀντιγράψωσιν ἐκ τῶν βιβλίων τὸ χρυσόβουλλον τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ μνήμῃ πατρὸς αὐτοῦ, ἐπὶ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τοῦ Μητροπολίτου Διονυσίου τοῦ Γραμματικοῦ, καὶ, παραβαλὼν αὐτὸ μετὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου ὁρισθείσης τάξεως συνέστησεν ἰδίαν ἀπόφασιν καὶ περὶ τῆς ἐκλογῆς καὶ τοῦ διορισμοῦ, περὶ ἧς ἐξαπέστειλε προηγουμένως νὰ ζητήσῃ τὴν ἀμοιβαίαν συναίνεσιν τοῦ ἁγίου Ἱερεμίου ἐκ μέρους ἁπάσης τῆς Συνόδου, διὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ῥωστοβίου Βαρλαὰμ, καὶ Ἐπισκόπου Σμολένσκης Σιλβέστρου μετὰ πολλῶν Ἀρχιμανδριτῶν καὶ Ἡγουμένων.

Κατὰ τὴν ὡρισμένην ἡμέραν, πέμπτην τῆς ἑβδομάδος (κγ'. Ἰανουαρίου), συνῆλθεν ἅπασα ἡ ἱερὰ Σύνοδος, ἤτοι οἱ Ἀρχιεπίσκοποι, Ἐπίσκοποι, Ἀρχιμανδρῖται καὶ Ἡγούμενοι εἰς τὴν Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν τῆς Παναχράντου Θεομήτορος, καὶ ἔψαλαν δοξολογίαν πρὸς τοὺς μεγάλους θαυματουργούς· Δύω δὲ ἐκ τῶν ἐπισκόπων, ὁ Σουσδάλης Ἰὼβ, καὶ ὁ Ῥιαζάνης Μητροφάνης, μετὰ πολλῶν κανοναρχῶν καὶ γερόντων, ἀπεστάλησαν πάλιν πρὸς τὸν Παναγιώτατον Ἱερεμίαν, ἵνα προσκαλέσωσιν αὐτὸν εἰς τὴν Σύνοδον τῆς Ῥωσσίας, καὶ κινήσας ὁ Πατριάρχης πρὸς τὴν πρόσκλησιν αὐτῶν, ἐπορεύθη μετὰ κωδωνοκρουσίας, διὰ τῆς Κηταίας καὶ τοῦ Κρεμλίου, πρὸς τὸν ναὸν, ἔνθα ἀνέμενον αὐτὸν τρεῖς προϋπαντήσεις· πρὶν ἔτι πλησιάσῃ, ὁ Ἐπίσκοπος Κρουτίτσκης Γελάσιος, φέρων μανδύαν,

καὶ μετ' αὐτοῦ δώδεκα Ἀρχιμανδρῖται καὶ Ἡγούμενοι ἐν πλήρει καὶ μεγαλοπρεπεῖ ἀμφιέσει, ἐπὶ δὲ τοῦ προστόου τρεῖς Ἐπίσκοποι, ὁ Σμολένσκης, ὁ Τβέρης καὶ ὁ Κολόμνης, μετὰ πέντε μεγάλων προεστώτων μονῶν, εἰς δὲ τὰς θύρας τοῦ ναοῦ τρεῖς Ἀρχιεπίσκοποι, ὁ Νοβογορόδου, ὁ Καζάνης καὶ ὁ Ῥωστοβίου μετὰ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου τῆς Λαύρας τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ τῶν συνοδικῶν γερόντων. Ὁ δὲ Παναγιώτατος Ἱερεμίας, εἰσελθὼν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ προσκυνήσας τὰς ἁγίας εἰκόνας, ἠὐλόγησε τὴν μεγάλην Σύνοδον τῶν Ἱεραρχῶν, καὶ μυστικῶς συνεβουλεύθη μετ' αὐτῶν περὶ τῆς ἐκλογῆς. Μετὰ ταῦτα ἐστάθη ἐπὶ τῆς Πατριαρχικῆς θέσεως αὐτοῦ· οἱ δὲ Ἱεράρχαι ἅπαντες ἀνηγέρθησαν, ἵνα ὑπάγωσι πρὸς τὴν κεφαλὴν τοῦ Καθολικοῦ, διὰ τὴν ἐκλογὴν τῆς Κεφαλῆς τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὸ παρεκκλήσιον τῶν εὐφημιῶν τῆς Θεοτόκου, ὅπερ κεῖται ἐπάνωθεν τῆς σκευοθήκης, ὑπὸ τὸν θόλον.

Ἐκεῖ, προσευχηθέντες καὶ καθίσαντες, συνεσκέφθησαν καὶ ἔγραψαν τὴν ἐκλογὴν μετὰ σταθεροῦ λόγου καὶ ἰδιοχείρου αὐτῶν ἐπικυρώσεως· «Εὐδοκίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Θεοῦ Παντοκράτορος, ἀνάρχου Πατρὸς, καὶ τοῦ συνανάρχου μονογενοῦς Υἱοῦ Αὐτοῦ, Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τοῦ Παναγίου καὶ Ζωοποιοῦ Πνεύματος, καὶ διὰ τῶν πρεσβειῶν τῆς Παναχράντου Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ τῶν ἁγίων μεγάλων θαυματουργῶν Πανιερωτάτων Μητροπολιτῶν Κιέβου καὶ ἁπάσης Ῥωσσίας, Πέτρου, Ἀλεξίου καὶ Ἰωνᾶ, καὶ προσταγῇ τοῦ Θεοστέπτου Τσάρου, Ἄνακτος ἡμῶν καὶ Μεγάλου Δουκὸς Θεοδώρου Ἰωαννίδου, Μονάρχου ἁπάσης Ῥωσσίας, καὶ διὰ τῆς εὐλογίας τοῦ Ἱερεμίου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ὁ Ἕλλην Μητροπολίτης Μονεμβασίας Ἱερόθεος, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Καζάνης καὶ Σβιάζης Τύχων καὶ λοιποὶ, ἐν τῷ παντίμῳ ναῷ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἐν τῷ παρεκκλησίῳ τῶν εὐφημιῶν, κατὰ τὴν Θεοφρούρητον πόλιν Μόσχαν, περὶ τοὺς ἰαματικοὺς ταφους τῶν μεγάλων Θαυματουργῶν,

ἐκάθισαν καὶ ἐξέλεξαν, διὰ τὴν ἁγιωτάτην καὶ μεγάλην Ῥωσσικὴν Μητρόπολιν τῆς θεοσώστου πόλεως Μόσχας, καὶ διὰ τὴν Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Καθολικοῦ τῆς τιμίας καὶ ἐνδόξου Κοιμήσεως τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, καὶ τῶν Ἁγίων μεγάλων Θαυματουργῶν Πέτρου, Ἀλεξίου, καὶ Ἰωνᾶ, ὑποψηφίους εἰς τὴν Πατριαρχείαν, τὸν Ἰὼβ, Μητροπολίτην ἁπάσης Ῥωσσίας, τὸν Ἀλέξανδρον, Ἀρχιεπίσκοπον Μεγάλου Νοβογορόδου καὶ Πισκόβης καὶ τὸν Βαρλαὰμ, Ἀρχιεπίσκοπον Ῥωστοβίου καὶ Ἰαροσλάβλης».

Τότε συγχρόνως ἐξέλεξαν συνοδικῶς καὶ τρεῖς διὰ τὴν μητρόπολιν τοῦ Μεγάλου Νοβογορόδου· τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀλέξανδρον μετὰ δύω πρεσβυτέρων Ἀρχιμανδριτῶν, τοῦ τῆς Λαύρας τῆς Ἁγίας Τριάδος Κυπριανοῦ, καὶ τοῦ Ἰωνᾶ, τοῦ τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως ἐν Βλαδιμίρῳ μοναστηρίου. Διὰ δὲ τὴν μητρόπολιν Ῥωσοβίου ὡσαύτως τρεῖς· τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Βαρλαὰμ, καὶ τοὺς Ἀρχιμανδρίτας, Σέργιον τοῦ Νέου τοῦ Σωτῆρος, καὶ Θεοδόσιον τοῦ Τσοῦδοφ.

Ἀποπερατώσαντες τὴν ἐκλογὴν οἱ Ἱεράρχαι κατέβησαν ἐκ τοῦ συνοδικοῦ θόλου πρὸς τὸν Πατριάρχην, καὶ ὑπῆγον μετ' αὐτοῦ εἰς τὰ βασίλεια τοῦ Τσάρου· ὁ δὲ εὐσεβέστατος Ἄναξ προϋπαντήσας τὸν Παναγιώτατον Ἱερεμίαν κατὰ τὰς θύρας τοῦ χρυσοῦ θαλάμου, ἔλαβε τὴν εὐλογίαν καὶ ἠρώτησε περὶ τῆς ὑγιείας αὐτοῦ· ἔπειτα, καθίσας εἰς τὴν βασιλικὴν αὐτοῦ θέσιν, ἔδειξε πλησίον αὐτοῦ κάθισμα εἰς τὸν Πατριάρχην, καὶ ἀπωτέρω εἰς ἅπασαν τὴν Σύνοδον. Ὁ ἐπὶ τῶν πρεσβειῶν γραμματεὺς ἀνέγνω, εἰς ἐπήκοον πάντων, τὰ ὀνόματα τῶν ἐκλεχθέντων ὑποψηφίων Πατριαρχῶν· ὁ δὲ Τσάρος, σταθεὶς ἐπὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰὼβ, ἀπέστειλε τρεῖς Ἀρχιερεῖς καὶ τὸν Βοϊάρον αὐτοῦ, ἵνα προσκαλέσωσιν αὐτὸν εἰς τὰ Ἀνάκτορα. Ἅμα δὲ αὐτὸς ἠγαλλιάσατο τῷ πνεύματι καὶ, ἀναστὰς, ἀπέδωκε δόξαν τῷ Θεῷ, τῷ ἀποστείλαντι πρὸς αὐτὸν τὸν Οἰκουμενικὸν Ἱεράρχην, πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ἐπιθυμιῶν τῆς καρδίας

αὐτοῦ, καὶ στραφεὶς πρὸς τὸν Πατριάρχην, ηὐχαρίστησεν αὐτὸν, ὡς ἐπισκεφθέντα τὸ Μοσχοβικὸν Κράτος· ὁ δὲ Πατριάρχης ἀπήντησε κατανυκτικῶς· «Ὁ τὰ πάντα προνοῶν Θεὸς ἂς ἐκπληρεῖ πάντοτε τὰς εὐσεβεῖς ἐπιθυμίας τοῦ Τσάρου, καὶ ἂς εὐλογῇ πᾶν ὅ,τι εἶνε κατὰ τὴν πρᾳεῖαν αὐτοῦ καρδίαν».

Εἰς τὰς θύρας τοῦ θαλάμου προϋπήντησε πάλιν ὁ Ἄναξ μεθ' ὅλης τῆς Συνόδου τὸν Μητροπολίτην Ἰὼβ, εἰς ὃν δὲν συνεχωρήθη ν' ἀποθέσῃ τὴν ῥάβδον αὐτοῦ κατὰ τὸν ἀσπασμὸν τοῦ Πατριάρχου, ὡς ὁμοίου αὐτῷ ἀπὸ τῆς σήμερον, ἐὰν καὶ αὐτὸς ὁ Ἅγιος Ἱερεμίας δὲν παραδώσῃ τὴν ἑαυτοῦ. Ὁ Ἄναξ ἐδήλωσεν αὐτῷ τὴν ἐκλογὴν διὰ λόγου, ὁ δὲ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ηὐλόγησε. Τότε ἐξεφώνησεν ὁ ἐπὶ τῶν πρεσβειῶν Γραμματεὺς καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἐκλεχθέντων ὑποψηφίων Μητροπολιτῶν Νοβογορόδου καὶ Ῥωστοβίου, καὶ ἡ ἐκλογὴ τοῦ Τσάρου ἐστάθη ἐπὶ τῶν πρώην Ἀρχιεπισκόπων.

Ὁ Ἄναξ συνώδευσε μέχρι τοῦ προδόμου ἀμφοτέρους τοὺς Πατριάρχας· αὐτοὶ δὲ εἰσῆλθον εἰς τὴν τοῦ Καθολικοῦ ἐκκλησίαν· ἀλλ' ἐκεῖ δὲν ἐξετελέσθη ἡ ὑπὸ τοῦ Ἱερεμίου προταθεῖσα τάξις, καὶ δὲν ἀνέγνω ὁ Ἰὼβ εὐχαριστήριον πρὸς τοῦτόν τε καὶ τὴν Σύνοδον περὶ τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ, ἀλλὰ μόνον ἐποίησαν οἱ Πατριάρχαι πρὸς ἀλλήλους τὸν ἐν Χριστῷ ἀσπασμόν, καὶ ἀπεχωρίσθησαν διὰ διαφόρων θυρῶν τοῦ Καθολικοῦ ἐν συνοδείᾳ τῶν Ἀρχιερέων.

Τοιαύτη πρόσκλησις καὶ τοιαῦται πρϋπαντήσεις παρέμενον τὸν Παναγιώτατον Ἱερεμίαν τὴν προσεχῆ Κυριακὴν (κς'. Ἰανουαρίου), ὡρισμένην διὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τοῦ Πατριάρχου τῆς Μόσχας. Τρεῖς καθέδραι, ἐσκεπασμέναι διὰ μὲν τὸν Τσάρον μετὰ μεταξωτοῦ χρυσοϋφάντου, διὰ δὲ τοὺς Πατριάρχας μετὰ μέλανος ἐξαμίτου, ἦσαν τεθειμέναι ἐπὶ ἀνυψωμένου ἄμβωνος, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Καθολικοῦ, καὶ ἀπ' αὐτῶν, ἐπὶ τῶν δώδεκα βαθμίδων τοῦ ἄμβωνος, μέχρι τοῦ ἱεροῦ βήματος, ἐξετείνοντο τρεῖς διὰ ταπήτων πολύχρωμοι ῥύμαι, δι' ὧν προέκειτο

νὰ πορευθῶσιν ὁ Τσάρος καὶ οἱ Πατριάρχαι· θρανία δὲ ἦσαν ἑκατέρωθεν διὰ τοὺς Ἀρχιερεῖς, ἔμπροσθεν δὲ τοῦ ἄμβωνος ἦτο ἐζωγραφημένος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς Ἐκκλησίας ἀετὸς μονοκέφαλος, ἔχων τὰς πτέρυγας ἀναπεπταμένας, καὶ ἱστάμενος ἐπὶ τῶν ποδῶν, καὶ ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ πόλις μετὰ σκοπιῶν καὶ στύλων. Ὁ ἀετὸς ἐπάτει στιβαρῶς ἐπὶ τῶν στύλων· κύκλῳ δὲ αὐτοῦ ἵσταντο δώδεκα φύλακες, ἵνα μηδεὶς πατήσῃ ἐπ' αὐτοῦ ἐκτὸς τοῦ ἐκλεχθέντος. Ὁ ἀναγορευθεὶς Ἰὼβ σταθερῶς ὡμολόγησεν ἐπὶ τοῦ ἀετοῦ, ἐνώπιον τῆς κύκλῳ καθημένης Συνόδου, καὶ ἐνώπιον τοῦ Τσάρου καὶ τοῦ Πατριάρχου, καθημένων ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ ἄμβωνος ἐν πλήρει στολῇ, ὡς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ Ἀγγέλων, τὴν ἀληθινὴν καὶ ἀμόλυντον Χριστιανικὴν πίστιν, καὶ τὸ σύμβολον αὐτῆς, καὶ τὰ τυπικὰ τῶν οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τῶν τοπικῶν, καὶ τοὺς κανόνας τῶν Ἁγίων Πατέρων, καὶ ἀναβὰς ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος, ἔλαβε τὴν εὐλογίαν τοῦ Πατριάρχου καὶ τὸν ἀσπασμὸν τῶν Ἐπισκόπων, καὶ προσκυνήσας τὸν Τσάρον, ἀπεσύρθη πάλιν πρὸς τὸ παρεκκλήσιον τῶν εὐφημιῶν τῆς Θεομήτορος, μέχρι τῆς προχειρίσεως.

Ὅτε δὲ ἔφθασεν ὁ καιρὸς, καὶ ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, μεθ' ὅλης τῆς Συνόδου, εἰσῆλθε διὰ τῆς μικρᾶς εἰσόδου εἰς τὸ ἅγιον βῆμα, καὶ ἔψαλον τὸν Τρισάγιον ὕμνον, τότε ὁ πρωθιερεὺς καὶ ὁ ἀρχιδιάκονος τοῦ Καθολικοῦ, ὡδήγησαν τὸν ψηφισθέντα Ἰὼβ ἔμπροσθεν τῆς ὡραίας πύλης, καὶ δύω Μητροπολῖται εἰσήγαγον αὐτὸν εἰς τὸ ἱερόν· ὁ δὲ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, ἐπιθεὶς ἐπ' αὐτοῦ τὰς χεῖρας, καὶ ἀνοίξας ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὸ Εὐαγγέλιον, ἐπεκαλέσθη τὴν θείαν χάριν ἐπὶ τοῦ νέου Πατριάρχου, καὶ ἐπανέλαβεν ἐπ' αὐτοῦ ὅλην τὴν τάξιν τῆς ἀρχιερατικῆς χειροτονίας, ὡς ἔχοντος χρείαν διπλῆς χάριτος διὰ τὴν ὑψηλὴν αὐτοῦ ἀξίαν. — Ἔπειτα ἔλαβεν αὐτὸν μεθ' ἑαυτοῦ, κατὰ τὸ ἔθιμον, εἰς τὸ σύνθρονον, πρὸς ἀκρόασιν τοῦ Ἀποστόλου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ ἀμφότεροι

ἐξετέλεσαν ὁμοῦ τὴν Θείαν λειτουργίαν· καὶ ὁ μὲν Παναγιώτατος Ἱερεμίας ἐμνημόνευσε τοὺς Οἰκουμενικοὺς Πατριάρχας, αὐτὸν δὲ ὁ Μοσχοβίας Ἰώβ· ἡ δὲ λαμπὰς καὶ ἡ ῥάβδος, αἵτινες ἔμεναν, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἱερουργίας, ἔμπροσθεν τῆς ὡραίας πύλης, ἦσαν τοῦ τῆς Βασιλευούσης Πατριάρχου.

Μετὰ τὴν λειτουργίαν συνοδικῶς ἀνεβίβασαν τὸν νεωστὶ προχειρισθέντα Πατριάρχην ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ ἄμβωνος τοῦ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ, καὶ τρὶς ἐκάθισαν αὐτὸν ἐπὶ τῆς προητοιμασμένης καθέδρας μετὰ τριῶν πολυχρονισμῶν. Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἐνεχείρισεν αὐτῷ τὴν ἱερὰν ῥάβδον τοῦ θαυματουργοῦ Μητροπολίτου Πέτρου, ὁ δὲ εὐσεβέστατος Τσάρος ἐπέθηκεν ἐπ' αὐτὸν τὴν χρυσῆν, μετὰ πολυτίμων λίθων, εἰκόνα τῆς Παναγίας, καὶ τιμαλφέστατον μεταξωτὸν μανδύαν μετὰ ῥυάκων ἐξ Ἐνετικῆς μετάξης, πεποικιλμένον διὰ μαργαριτῶν, καὶ λευκὸν καλυμμαύχιον, ὅλως κεκοσμημένον μετὰ μεγάλων μαργαριτῶν καὶ ἀδαμάντων, ἔχον κατὰ κορυφὴν τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐκ πολυτιμοτάτων ἀχατῶν, μετ' ἐπιγραφῆς· «Δῶρον τοῦ Τσάρου τῷ Πατριάρχῃ Ἰώβ», καὶ ἐνεχείρισεν αὐτῷ ἑτέραν γεγλυμμένην ῥάβδον, εἰπών·

«Ἡ παντοδύναμος καὶ ζωοποιὸς Τριὰς, ἡ χαρίζουσα ἡμῖν τὴν διατήρησιν τοῦ Ῥωσσικοῦ Κράτους, δίδει Σοι τὸν ἅγιον τοῦτον καὶ μέγαν θρόνον τοῦ μεγάλου θαυματουργοῦ Πέτρου, καὶ τὸ τῆς Μόσχας Πατριαρχεῖον ἁπάσης Ῥωσσίας, διὰ χειροθετήσεως καὶ ἁγιασμοῦ τοῦ παναγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου καὶ τῶν Ἁγίων Πατέρων Ἀρχιεπισκόπων καὶ Ἐπισκόπων τῆς Ἡμετέρας Ῥωσσικῆς Μοναρχίας. Λάβε, Πάτερ, τὴν ποιμενικὴν ῥάβδον, καὶ ἀνάβα ἐπὶ τὸ κάθισμα τοῦ πρεσβείου, ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ μεγάλου θαυματουργοῦ Πέτρου, ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παναχράντου αὐτοῦ Μητρὸς, καὶ ἱκέτευε τὸν Θεὸν καὶ τὴν Παναγίαν αὐτοῦ Μητέρα, καὶ τοὺς μεγάλους Θαυματουργοὺς Πέ-

τρον, Ἀλέξιον καὶ Ἰωνᾶν, καὶ πάντας τοὺς Ἁγίους, ὑπὲρ ἡμῶν καὶ τῆς εὐσεβεστάτης ἡμῶν Τσαρίνης, καὶ ὑπὲρ ὅλης τῆς ὀρθοδοξίας, εἰς ὅ,τι εἶνε ὑπὲρ ἡμῶν καὶ ὑπὲρ ἁπάσης τῆς ὀρθοδόξου Χριστιανωσύνης ὠφέλιμον, ψυχικῶς τε καὶ σωματικῶς, καὶ δώῃ Σοι ὁ Κύριος ὑγιείαν καὶ μακροβιότητα, εἰς αἰῶνας αἰώνων, ἀμήν».

Εἰς δὲ τὴν αὐλὴν, ἄλλοτε μὲν τῆς Μητροπόλεως, ἔκτοτε δὲ τοῦ Πατριαρχείου, ἀνέμενον ἀμφότεροι οἱ Πατριάρχαι τὴν πρόσκλησιν εἰς τὴν βασιλικὴν τράπεζαν, καὶ πρὸς τὴν πρόσκλησιν τοῦ Ὀκολνίτση εἰσῆλθον μεθ' ὅλης τῆς συνόδου εἰς τὸν χρυσοῦν τῆς ὑπογραφῆς θάλαμον. Οἱ παρεπιδημοῦντες Ἕλληνες ἐξεπλάγησαν ὑπὸ τῆς μεγαλοπρεπείας τῆς τραπέζης, κεκοσμημένης μετὰ χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν σκευῶν μετὰ φιαλῶν ποικίλων, καὶ ποτηρίων οἴνου Μονεμβασίας καὶ Κύπρου· διάφορα ἀνάγλυφα ζώων ἐκ τοῦ πολυτίμου μετάλλου ἐβάρυνον τὴν τράπεζαν· λέοντες καὶ μονόκεροι, ἄρκτοι καὶ λύκοι, ἔλαφοι καὶ λαγωοὶ καὶ ἄγρια θηρία ἠνοῦντο ὁμοῦ, ὡς εἴς τι διασκεδαστικὸν θηριοτροφεῖον, ὡσαύτως καὶ παντοῖα πτηνά· ταοὶ μετὰ ποικίλων πτερύγων καὶ οὐρῶν, πελεκᾶνες, ἀετοὶ καὶ οἱ θαυμάσιοι στρουθοκάμηλοι ἔτερπον τὴν ὅρασιν, καὶ οὔτε ἀριθμὸς, οὔτε σταθμὰ, οὔτε τιμὴ τῶν σκευῶν τούτων ὑπῆρχεν. Οὕτως ἔλαμπεν ἡ βασιλικὴ πράπεζα!

Παρὰ τὴν μεγάλην τράπεζαν ἐκάθισαν, μετὰ τοῦ Ἄνακτος, οἱ δύω Πατριάρχαι, οἱ δὲ Μητροπολῖται καὶ λοιποὶ Ἱεράρχαι καὶ Ἀρχιμανδρῖται παρ' ἑτέραν μετὰ τῶν Βοϊάρων καὶ τῶν ἀπεσταλμένων τῆς Ἰβηρίας, παρεπιδημούντων τότε ἐν Μόσχᾳ· ἕκαστος δὲ κατὰ τὴν τάξιν τοῦ βαθμοῦ αὐτοῦ. Οἱ Στόλνικοι διεμέριζον πρὸς ἅπαντας ἀφθόνους δόσεις φαγητῶν, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Βασιλέως, ἐκ τῆς τραπέζης αὐτοῦ. Μετὰ τὰ τρίτα φαγητὰ ἠγέρθη ἐκ τῆς τραπέζης ὁ Παναγιώτατος Ἰὼβ Πατριάρχης Μόσχας, κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν, καὶ ἀναβὰς ἐπὶ ὄνου,

περιῆλθε κύκλω τοῦ παλαιοῦ Κρεμλίου καὶ τῆς Κηταΐας, ἵνα εὐλογήσῃ τὴν πόλιν καὶ τὸν λαόν· ἐρρυταγώγει δὲ τὸν ὄνον ὁ Ὀκολνίτσης, Δοὺξ Ῥωστοβίου Πέτρος, καὶ προεπορεύοντο ψάλται, ψάλλοντες τὰ στιχηρὰ, καὶ οἱ πατριαρχικοὶ Βοϊάροι, καὶ τέσσαρες λαμπάδες μετὰ φοινίκων· ἐπιστρέψας δὲ πάλιν εἰς τὴν Ἀνακτορικὴν Αὐλὴν, ἐκάθισε παρὰ τὴν τράπεζαν, ὡς καὶ πρότερον. Τὴν ἐπιοῦσαν περιῆλθε καὶ τὸ λοιπὸν τῆς Βασιλικῆς λιθοδομήτου πόλεως, ὅτε ἐρρυταγώγει τὸν ὑπ' αὐτὸν ἵππον ὁ Βοϊάρος καὶ Ἱπποκόμος Βωρῆτος Θεοδωρίδης Γοδουνόφ.

Ὅτε δὲ ἐτελείωσεν ἡ βασιλικὴ τράπεζα, καὶ κατὰ τὸ ἔθος ηὐχαρίστησαν τὴν Παναγίαν, τότε ὁ εὐσεβέστατος Ἄναξ, σταθεὶς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ θαλάμου, ἔδωκεν ἑκάστῳ ἐν ποτηρίῳ ὑδρόμελι, μετὰ τοῦ πολυχρονισμοῦ· ὁ δὲ ταμίας αὐτοῦ Τραχανιότοφ ἐφανέρωσε τὰς νέας αὐτοῦ χάριτας. Δῶρα ἀμφοτέροις τοῖς Πατριάρχαις ἐδόθησαν ὅμοια τῶν πρώτων, τῶν δωρηθέντων κατ' ἀρχὰς τῷ Παναγιωτάτῳ Ἱερεμίᾳ, ἐπίσης καὶ τῷ Μητροπολίτῃ αὐτοῦ· ἐδόθησαν δὲ καὶ τῷ Ἀρχιεπισκόπῳ, καὶ τοῖς λοιποῖς, καὶ πᾶσι τοῖς γέρουσιν Ἕλλησί τε καὶ Σέρβοις τοῖς μετ' αὐτοῦ ἐλθοῦσι. Νυκτὸς δ' ἐπελθούσης ἀπελύθησαν οἱ Πατριάρχαι εἰς τὸ μετόχιον αὐτῶν, ἐξ ὧν ὁ Οἰκουμενικὸς, συνωδευμένος ὑπὸ Στρελιτσίων φερόντων λαμπάδας ἀνημμένας· τὴν δὲ πρωΐαν ἐκόμισαν οὗτοι μετὰ πομπῆς πρὸς τὸν Πατριάρχην τὰ βασιλικὰ δῶρα, τὰ προσενεχθέντα αὐτῷ τὴν προτεραίαν.

Τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν τρεῖς Ἐπίσκοποι ἦλθον, ἐκ μέρους τοῦ Πατριάρχου τῆς Μόσχας, ἵνα προσκαλέσωσιν εἰς τὴν ἀδελφικὴν τράπεζαν τὸν Παναγιώτατον Ἱερεμίαν, ὅστις, ἐρωτήσας περὶ τῆς ὑγιείας ἐκείνου, ἠγέρθη κατόπι τῶν Ἐπισκόπων, εἰπών· «Γενηθήτω τὸ θέλημα τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν Ἰώβ». Ὁμοπώδης προϋπάντησις Ἀρχιερέων, Πρεσβυτέρων καὶ Διακόνων, φερόντων μεγαλοπρεπῆ ἐνδύματα, καὶ ἐχόντων λαμπάδας καὶ θυμιατήρια καὶ μετὰ ψαλμῳδίας τῶν στιχηρῶν, ἀνέ-

μενεν ἐπὶ τοῦ πατριαρχικοῦ προστόου τὸν Οἰκουμενικὸν Δεσπότην. Εἰς τὰς θύρας δὲ τοῦ θαλάμου τοῦ Σταυροῦ ἐχαιρέτησεν αὐτὸν αὐτὸς ὁ Πατριάρχης τῆς Μοσχοβίας, καὶ ἀμφότεροι προσκυνήσαντες τὰς ἁγίας εἰκόνας, καὶ ἀναγνώσαντες τὸ «Ἄξιον ἐστὶν....» πρὸς τιμὴν τῆς Θεοτόκου, ἠσπάσθησαν ἀλλήλους ἀδελφικῶς εἰς τὸ στόμα, κατὰ τὴν πατριαρχικὴν τάξιν, καὶ ἐκάθισαν ὁμοῦ, ἀναμένοντες τὴν τράπεζαν· πρὶν δὲ τῆς τραπέζης, ὁ Ὀκόλνιτσης προσεκάλεσεν ἐξ ὀνόματος τοῦ Τσάρου ἀμφοτέρους τοὺς Πατριάρχας εἰς τὰ Ἀνάκτορα, καὶ ὁ Ἄναξ, προϋπαντήσας αὐτοὺς ὡς καὶ πρότερον, ἐκάθισεν ἐπὶ τῆς θέσεως αὐτοῦ, φέρων ἔνδυμα βασιλικὸν, εἰς δὲ τοὺς Πατριάρχας ἔδειξε νὰ καθίσωσιν εἰς τὰς θέσεις αὐτῶν. Οἱ Βοϊάροι αὐτοῦ παρίσταντο ἅπαντες κύκλῳ φέροντες ἱμάτια χρυσᾶ καὶ ὁ ταμίας προσήνεγκεν εἰς τὸν Τσάρον τὰ ἐκ μέρους τοῦ Πατριάρχου Ἰὼβ ἁπάσης Ῥωσσίας δῶρα, ἤτοι εἰκόνα τῆς Παναχράντου Θεοτόκου ἐκτετυπωμένην, καὶ περιβεβλημένην χρυσὸν καὶ ἴαντας, σκεπάσματα ἀτλαζωτὰ, πεποικιλμένα διὰ μαργαριτῶν, κύμβην διπλῆν ἀργυρᾶν, ἐξάμιτον καὶ μεταξωτὰ, καὶ τεσσαράκοντα σαμούρια καὶ δέκα Οὐγόρεια φλωρία, καὶ ὅμοια δῶρα διὰ τὴν Τσαρίνην. Ὁπότε εἰσῆλθεν ὁ Ὀκόλνιτσης ἐκ μέρους τῆς εὐσεβεστάτης Τσαρίνης Εἰρήνης, καὶ σταθεὶς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ θαλάμου, προσεκάλεσε, μεθ' ὑποκλινοῦς προσκυνήματος, ἀμφοτέρους τοὺς Πατριάρχας καὶ ἅπασαν τὴν Σύνοδον εἰς τοὺς θαλάμους αὐτῆς, καὶ ἅπαντες ἠγέρθησαν.

Πρῶτος ἐβάδισεν ὁ Ἄναξ· κατόπι δ' αὐτοῦ οἱ δύω Πατριάρχαι, ἔπειτα οἱ Ἐπίσκοποι καὶ Ἀρχιμανδρῖται κατὰ τάξιν, καὶ ἅπασα ἡ Βασιλικὴ Σύγκλητος· εἰσῆλθον δὲ εἰς τὸν θάλαμον τοῦ προδόμου, ἔνθα ἦσαν συνηγμέναι αἱ σύζυγοι τῶν Βοϊάρων τῆς Μόσχας, ὑπηρετοῦσαι τὴν Τσαρίνην, καὶ φέρουσαι ἅπασαι ἐνδύματα λευκὰ χιονοειδῆ, κεκοσμημένα ποῦ διὰ χρυσοῦ, ποῦ διὰ πορφύρας, καὶ πεποικιλμένα διὰ μαργαριτῶν καὶ λίθων πολυτίμων. Ἠνοίχθησαν αἱ χρυσαῖ θύραι τοῦ μέσου θαλάμου

τῆς Τσαρίνης, καὶ, ἐξ ὀνόματος αὐτῆς, ἕτερος Βοϊάρος προσεκάλεσε τοὺς Πατριάρχας νὰ εἰσέλθωσι μεθ' ὅλης τῆς Συνόδου. Κατόπιν αὐτῶν ἠκολούθησε μόνος ὁ Βοϊάρος Γοδουνόφ, καὶ πάλιν ἐκλείσθησαν αἱ θύραι. Ἐξ ἀπέρθου χρυσοῦ ἔστιλβεν ἅπας ὁ σφαιροειδὴς θάλαμος, καὶ, κατὰ τὴν ἔντεχνον κατασκευὴν τοῦ τεχνίτου, ἀντήχουν ἐν αὐτῷ μεγάλως οἱ σιγαλοὶ λόγοι. Οἱ τοῖχοι ἦσαν κεκοσμημένοι διὰ πολυτίμου ψηφοθετήματος, παριστῶντος πράξεις Ἁγίων, χοροὺς Ἀγγέλων, Μαρτύρων καὶ Ἱεραρχῶν· ἐπὶ δὲ μεγαλοπρεπεστάτου θρόνου λαμπρῶς ἔστιλβε διὰ πολυτίμων λίθων μεγάλη εἰκὼν τῆς Παναχράντου Ἀειπαρθένου μετὰ τοῦ Προαιωνίου Νηπίου εἰς τὰς χεῖρας, καὶ κύκλῳ αὐτῆς χοροὶ Ἁγίων, ἐστεμμένων διὰ χρυσῶν στεφάνων, ἐφ' ὧν ἦσαν διεσπαρμένοι μαργαρῖται, ἴαντες καὶ σάπφειροι. Τὸ ἔδαφος ἦτο ἐστρωμένον μετὰ τεχνηέντως ὑφασμένων ταπήτων, παριστώντων ζωηρῶς ἱέρακας θηρευτὰς, καὶ κύκλωθεν τοῦ θαλάμου ἔστιλβον καὶ ἄλλα ἀνάγλυφα πτηνῶν καὶ θηρίων ἐκ τοῦ πολυτίμου μετάλλου· ἐν τῷ μέσῳ δὲ τοῦ θόλου, τεχνηέντως γεγλυμμένος λέων ἐκράτει ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ δακτυλιοειδῶς περιελισσόμενον ὄφιν, ἐξ οὗ κατέβαινον λαμπάδες χρυσαῖ.

Τὸ δὲ ἔνδυμα τῆς Τσαρίνης ὑπερέβαινε, διὰ τῆς μεγαλοπρεπείας αὐτοῦ, πᾶν ὅ,τι περιεκύκλου αὐτήν· τὰ περιδέραια, τὰ βραχιόνια καὶ τὰ ἐνώτια αὐτῆς ἦσαν ἐκ βαρέως καὶ ἰσομεγέθους μαργαρίτου· διὰ βαθυχρώμων σμαράγδων καὶ λαμπρῶν ἀδαμάντων ἐπορποῦτο τὸ σαμουροπάρυφον ἔνδυμα· τὸ δὲ ἀτίμητον στέμμα αὐτῆς, ἐξ οὗ ὑψοῦντο δώδεκα ὀδοντωταὶ ἐξοχαὶ, ἀπομιμούμεναι πόλιν, εἰς μνήμην τῶν δώδεκα Ἀποστόλων, ἐζήγραπτε διὰ τῶν παντοίων λίθων, καὶ ὡς ἄδραὶ σταγόνες ἐκρέμαντο ἐξ αὐτοῦ ἀδάμαντες ἐπὶ τοῦ λαμπροῦ μετώπου τῆς Τσαρίνης· ἀλλ' ἡ ἀγγελικὴ ὡραιότης τοῦ μετώπου αὐτῆς, ἐθάμβου καὶ αὐτὴν τὴν λάμψιν τῶν βασιλικῶν κοσμημάτων. Σιγαλῶς ἠγέρθη ἡ Τσαρίνη ἐκ τοῦ θρόνου αὐτῆς,

ἰδοῦσα τοὺς Πατριάρχας, καὶ προϋπήντησεν αὐτοὺς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ θαλάμου, ταπεινοφρόνως αἰτοῦσα τὰς εὐλογίας αὐτῶν. Ὁ Οἰκουμενικὸς Ἱεράρχης, εὐλογήσας αὐτὴν εὐχετικῶς διὰ μεγάλου σταυροῦ, ἀνέκραξεν· «Χαῖρε εὐσεβεστάτη καὶ θεοφιλὴς ἐν Ἀνάσσαις Εἰρήνη, Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως καὶ ἁπάσης Ῥωσσίας, στολὴ τῶν Ἀρκτῴων χωρῶν καὶ στερέωμα τῆς ὀρθοδόξου πίστεως!» Τότε καὶ ὁ Πατριάρχης τῆς Μόσχας, καὶ μετ' αὐτοῦ ἅπαντες οἱ Μητροπολῖται, Ἀρχιεπίσκοποι καὶ Ἐπίσκοποι, ἕκαστος κατὰ σειρὰν, ηὐλόγησαν τὴν φιλόχριστον Τσαρίνην, εὐχόμενοι αὐτῇ πᾶν ἀγαθὸν, ψυχικόν τε καὶ σωματικόν.

Αὕτη δὲ μειλιχίως ἀπέτεινε τὸν ὑποδεκτικὸν λόγον. «Μεγάλε Κύριε, Παναγιώτατε Ἱερεμία τῆς Βασιλευούσης καὶ Οἰκουμενικὲ, Πρεσβύτερε ἐν Πατριάρχαις, πολλὰς εὐχαριστίας προσφέρω τῇ ἁγιωσύνῃ Σου, δι' ὃν ἀγῶνα ἀνέλαβες εἰς τὴν πρὸς τὸ Κράτος ἡμῶν ἐπίμοχθον ὁδοιπορίαν Σου, ἵνα δωρήσῃς ἡμῖν τὴν παρηγορίαν τοῦ νὰ ἴδωμεν τὴν ἱερὰν κεφαλήν Σου, τιμωμένην μάλιστα πάντων εἰς τὸν ὀρθόδοξον χριστιανισμὸν, ἐξ ἧς καὶ ἡμεῖς ἐλάβομεν χάριν σήμερον, καὶ διὰ τοῦτο ἀναπέμπομεν δόξαν τῷ Παντοδυνάμῳ Θεῷ, τῇ Ὑπεραγίᾳ Μητρὶ Αὐτοῦ καὶ πᾶσι τοῖς Ἁγίοις, διὰ τῶν πρεσβειῶν τῶν ὁποίων ἠξιώθημεν τοιαύτης ἀνεκφράστου χαρᾶς. Ἀληθῶς, οὐδὲν τιμιώτερον καὶ ἐνδοξώτερον τῆς ἐλεύσεώς Σου, ἥτις ἐκόσμησε τόσον τὴν Ῥωσσικὴν Ἐκκλησίαν, διότι ἀπὸ τῆς σήμερον, διὰ τῆς ἀναβιβάσεως τῆς ἀξίας τῶν Μητροπολιτῶν αὐτῆς εἰς τὸν Πατριαρχικὸν βαθμὸν, ἐπλήθυνεν ἡ δόξα ὅλου τοῦ βασιλείου ἐφ' ἅπασαν τὴν Οἰκουμένην. Τοῦτο ἔκπαλαι ἐγκαρδίως ἐπεθύμουν οἱ προπάτορες ἡμῶν, φιλόχριστοι Ἄνακτες, μεγάλοι Δοῦκες καὶ Τσάροι, ἀλλὰ δὲν ἠξιώθησαν νὰ ἴδωσι τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν εὐσεβῶν αὐτῶν ἐπιθυμιῶν, νῦν δὲ, πρὸς τὸ αὐτὸ ποθητὸν τέλος, διὰ πολλῶν ἀγώνων μακρᾶς στρατείας, ἔφερεν ὁ παντοδύναμος Θεὸς εἰς τὰς ἡμέρας τῆς βασιλείας ἡμῶν τὴν ἁγιωσύνην Σου».

Τότε, ἀποσυρθεῖσα ὀλίγον, ἐστάθη πλησίον τῆς βασιλικῆς αὐτῆς θέσεως, ἔχουσα ἐκ δεξιῶν μὲν τὸν εὐσεβέστατον Τσάρον, ἐξ εὐωνύμων δὲ τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς Βιτάρον μετ' ἀσκεποῦς κεφαλῆς, ἀπωτέρω δὲ ἵσταντο, κατὰ τάξιν, αἱ ἐκλεκταὶ σύζυγοι τῶν Δουκῶν, φέρουσαι ἐνδύματα λευκὰ, ἔχουσαι σταυροειδῶς τὰς χεῖρας καὶ τὰ ὄμματα ἐστραμένα πρὸς τὴν γῆν· πρὸς τὸ βασιλικὸν νεῦμα ἅπασαι αὗται, ἀλλεπαλλήλως, προσήρχοντο εὐλαβῶς πρὸς τὴν εὐλογίαν τῶν ἁγιωτάτων Πατριαρχῶν. Ἡ δὲ εὐσεβεστάτη Εἰρήνη, λαβοῦσα ἐκ τῶν χειρῶν τῆς ἀνωτέρας Βιτάριδος πολύτιμον χρυσοῦν ποτήριον, περικεκολλημένον δι' ἑξακισχιλίων κόκκων μαργαρίτου, ἐκτὸς ἄλλων λίθων, ἐνεχείρισεν αὐτὸ τῷ Πατριάρχῃ, καὶ καθίσασα, ἔδειξεν αὐτῷ νὰ καθίσῃ.

Ὁ δὲ Βιτάρος Δημήτριος Ἰωαννίδης Γοδουνὸφ, προβὰς ἐν τῷ μέσῳ, παρουσίασε πρὸς ἀμφοτέρους τοὺς Πρωτιάρχας ἕτερα δῶρα τῆς Τσαρίνης· ἤτοι, ἑκατέρῳ, ἀργυρᾶν κύμβην, καὶ ἑξάμιτον μέλαν, ἀνὰ δύω σαμάσκεια ὑράσματα, δύω μεταξωτὰ κυματοειδῆ, δύω ἀτλάζια, καὶ τεσσαράκοντα σαμούρια, καὶ ἀνὰ ἑκατὸν ῥούβλια εἰς χρήματα· δεικνύων δὲ ταῦτα εἶπε τῷ Οἰκουμενικῷ·

«Μεγάλε Κύριε, Παναγιώτατε Ἱερεμία τῆς Βασιλευούσης καὶ τῆς Οἰκουμένης, διὰ Σὲ τὸ ἀγαθὸν Βασιλικὸν τοῦτο δῶρον, ἵνα παρακαλῇς θερμῶς τὸν Κύριον ὑπὲρ τῆς μεγάλης Τσαρίνης καὶ μεγάλης Δουκίσσης Εἰρήνης, καὶ ὑπὲρ τοῦ πολυχρονίου τοῦ μεγάλου Ἄνακτος καὶ τεκνοποιίας αὐτῶν.» Ὁ δὲ Πατριάρχης, ἀναστὰς, εἶπεν·

«Ὁ παντοδύναμος Κύριος, ὁ διαχωρίσας τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν καὶ ὁδηγήσας διὰ μέσου αὐτῆς τὸν Ἰσραὴλ, ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου, καὶ ὁ ἐκβαλὼν, πρὸς κατάπαυσιν τῆς δίψης αὐτῶν, ἐκ πέτρας ὕδωρ, καθ' ὁδὸν πρὸς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, καὶ ὁ ἀποστείλας τὸν Ἀρχάγγελον αὐτοῦ, ἵνα εὐαγγελίσῃ τὸ μυστήριον τῆς ἐνσαρκώσεως εἰς τὴν Ἀειπάρθενον ἀγαθουργὸν, τὸ σκεῦος τοῦ Οὐρανίου μάννα, τὸ ὄρος τὸ ἅγιον, τὴν ἄφλεκτον βά-

τον, εἰς ἣν ἐγκατῴκησεν ὁ Χριστὸς, ἵνα ἐξαγοράσῃ ἐκ τοῦ θανάτου τὸν γενάρχην Ἀδὰμ, αὐτὸς προσδεξάμενος τοὺς εὐκτηρίους ἡμῶν ἀγῶνας, δῴη Σοι τὸν εὐλογημένον καρπὸν τῆς κοιλίας δι' ἐπιχύσεως τῆς χάριτος αὐτοῦ».

Διὰ τῆς αὐτῆς ἐθιμοταξίας ὁ Βοϊάρος ἐξηκολούθησεν, ἐκφωνῶν τὸν τίτλον καὶ αἰτούμενος τὰς εὐχὰς, νὰ δεικνύῃ τὰ δῶρα πρὸς τὸν Ἁγιώτατον Ἰὼβ, Ἀρχιεπίσκοπον τῆς βασιλευούσης πόλεως Μόσχας καὶ ἁπασῶν τῶν ἀρκτῴων χωρῶν Πατριάρχην, καὶ πρὸς τὸν Πανιερώτατον Μητροπολίτην Ἱερόθεον τῆς περιωνύμου πόλεως Μονεμβασίας ἐν Πελοποννήσῳ, καὶ πρὸς τὸν ἠπιώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Ἐλασσῶνος, τῆς ἐν τῇ ἐνδόξῳ Ἑλληνικῇ γῇ, ἔνθα τῶν σοφῶν ἡ δόξα καὶ τῶν ῥητόρων ἡ στολὴ, παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Δυτικοῦ Ὀλύμπου καὶ οὐχὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ.

Παρουσιασθέντων τῶν βασιλικῶν δώρων πρὸς πάντας, ἀμοιβαίως δὲ καὶ τῶν πατριαρχικῶν, ἡ εὐσεβεστάτη Τσαρίνη, ἐκ βάθους καρδίας ἀναστενάξασα, μετὰ πικρῶν δακρύων ἐξέχεε ταύτας τὰς λυπηρὰς λέξεις ἐνώπιον ὅλης τῆς ἱερᾶς Συνόδου. «Ὦ Μεγάλε Κύριε, Παναγιώτατε Ἱερεμία τῆς Οἰκουμένης, Πάτερ Πατέρων, καὶ Σὺ, ἁγιώτατε Ἰὼβ Πατριάρχα τῆς Μόσχας καὶ ἁπάσης Ῥωσσίας, καὶ ὑμεῖς πάντες Πανιερώτατοι Μητροπολῖται, Ἀρχιεπίσκοποι καὶ ἅπασα ἡ ἱερὰ Σύνοδος, τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ μακάριοι ὑπηρέται, οἱ ἀξιωθέντες μείζονος ἐλέους καὶ χάριτος παρὰ τοῦ Κυρίου, καὶ τῆς παναμώμου Μητρὸς αὐτοῦ, καὶ πάντων τῶν Ἁγίων τῶν ἀπ' αἰῶνος εὐαρεστησάντων τῷ Θεῷ, καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀεννάως ἀναπέμποντες τὰς ἱκεσίας, δέομαι ὑμῶν καὶ ἐξορκίζω ἐκ βάθους τῆς ψυχῆς μου, καὶ μετὰ στεναγμῶν συντετριμμένης καρδίας, ὅπως εὔχησθε τῷ Κυρίῳ, ἐκτενῶς τε καὶ ἐνθέρμως, ὑπὲρ τοῦ μεγάλου ἄνακτος, καὶ ἐμοῦ τῆς ἐλαχίστης τῶν θυγατέρων ὑμῶν, ἵνα εὐδοκήσας ἐπακούσῃ τῆς προσευχῆς ὑμῶν καὶ χαρίσῃ ἡμῖν τεκνοποιΐαν, καὶ εὐλογημένον κληρονόμον τῆς μεγάλης ταύτης βασιλείας, Βλαδιμίρου, Μόσχας καὶ ἁπάσης Ῥωσσίας.»

Καὶ πάντες συνεκινήθησαν, ἀκούσαντες τὸν λυπηρὸν τῆς Τσαρίνης λόγον, αὐτὸς ὁ Ἄναξ καὶ ἀμφότεροι οἱ Πατριάρχαι καὶ ἅπασα ἡ Σύνοδος καὶ ἡ Σύγκλητος, καὶ αἱ σύζυγοι τῶν Βοϊάρων. Ὑπὸ τῶν κλαυθμῶν αὐτῶν ἐπληρώθη ἅπας ὁ θάλαμος, καὶ ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν πάντων ἔῤῥεον κατανυκτικὰ δάκρυα· οἱ δὲ Πατριάρχαι, μεθ' ὅλης τῆς Συνόδου, ὁμοψύχως ἐξεφώνησαν, «Ὁ Θεὸς, ὁ ὢν ἐπὶ πάντων, καὶ ἡ οὐράνιος Αὐτοῦ Μήτηρ, ὁ μέγας Πρόδρομος καὶ πάντες οἱ Ἅγιοι, ἂς ἐπιβλέψωσιν ἐπὶ τὰ δάκρυά Σου, ὦ εὐεργετικὴ Τσαρίνη, καὶ τοὺς ὑπὲρ Σοῦ στεναγμοὺς ἡμῶν, καὶ ἂς ἐκπληρώσωσι τὰς ἐπιθυμίας τῆς καρδίας Σου. Ὁ πλάστης τῶν πάντων, ὁ τὰ πάντα τηρῶν ἐλέῳ τῷ ὄμματι, ὁ πληρώσας πάντων τῶν γηΐνων ἀγαθῶν τὸ μέγα τοῦτο βασίλειον, ἂς χαρίσῃ αὐτῷ καὶ κληρονόμον ἀνώτερον πάντων τῶν ἀγαθῶν τούτων.»

Τότε ἀνέστη ἡ Σύνοδος ὅλη ἐκ τῶν Βασιλικῶν θαλάμων, ὁ δὲ Ἄναξ καὶ ἡ αὐτοῦ εὐσεβεστάτη Τσαρίνη προευώδωσαν, μέχρι τῶν χρυσῶν θυρῶν, ἀμφοτέρους τοὺς Πατριάρχας, λαβόντες ἐκ δευτέρου τὴν εὐλογίαν αὐτῶν. Οἱ Πρωθιεράρχαι ἐπανῆλθον εἰς τὴν πατριαρχικὴν αὐλὴν, ἔνθα, μετὰ τὴν συνήθη τράπεζαν, ὁ Ἱεράρχης Ἰὼβ ἤνεγκε πλούσια δῶρα εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν ἀδελφὸν καὶ εἰς τοὺς μετ' αὐτοῦ ἐλθόντας, ἤτοι ἁγίας εἰκόνας, κύμβας, ἐξάμιτον, δαμάσκεια, καὶ σαμούρια, καὶ μετὰ τιμῶν ἀπέλυσεν αὐτοὺς εἰς τὸ μετόχιον, τὴν δὲ ἐπιοῦσαν πρωΐαν ἐκομίσθησαν τὰ δῶρα τῆς τε Τσαρίνης καὶ τοῦ Πατριάρχου.

Ὁ νέος Πατριάρχης, μετά τινας ἡμέρας τῆς χειροτονήσεως αὐτοῦ (τῇ λ' Ἰανουαρίου), κατὰ τὴν εὐλογίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ, ἐχειροτόνησε καὶ αὐτὸς Μητροπολίτας, πρῶτον τὸν Ἀρχιεπίσκοπον τοῦ μεγάλου Νοβογορόδου, Ἀλέξανδρον, εἶτα δὲ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ῥωστοβίου, Βαρλαὰμ, καὶ ἑκάτερος, τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς χειροτονίας αὐτοῦ, ἦλθε πρὸς τὸν ἁγιώτατον Ἰὼβ, κομίζων τὰ νόμιμα δῶρα, ἤτοι ἐξάμιτον πορφυροῦν, δαμάσκειον, τεσσαράκοντα σαμούρια, κεχρυσωμένην κύμβην καὶ

δεκαπέντε ρούβλια εἰς χρήματα. Πρὶν τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, ἀδείᾳ τοῦ ἄνακτος, μετέβη χάριν προσκυνήσεως εἰς τὴν Λαύραν τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἔνθα διετάχθη ὁ ἐπὶ τιμῇ διαγγελεὺς νὰ προειδοποιήσῃ τὸν ἀρχιμανδρίτην Κυπριανὸν, τὸν Κελλάριην Εὐστάθιον καὶ πάντας τοὺς γέροντας τοῦ Καθολικοῦ, ἵνα ὑποδεχθῶσιν αὐτὸν ἀξιοπρεπῶς, ὡς ὑπεδέχοντο τοὺς Μητροπολίτας ἁπάσης Ῥωσσίας, καὶ δώσωσι τῷ Πατριάρχῃ δῶρα, ἤτοι μετὰ σκέπης γεγλυμμένην εἰκόνα τοῦ Σωτῆρος, ἢ τῆς Παναχράντου, ἥτις εἶνε ἡ θαυματουργοτέρα ἐκ τῶν παλαιῶν, καὶ τὴν εἰκόνα τῆς ὀπτασίας τοῦ Σεργίου, περιβεβλημένην δι' ἀργύρου τε καὶ στεφάνου χρυσοῦ, ἐργασίας γλυπτῆς, κύμβην καὶ κρατῆρα ἀργυροῦν, ἑξάμιτον, ἀτλάζιον, δαμάσκειον καὶ μεταξωτὸν, τεσσαράκοντα σαμούρια καὶ ἑκατὸν ρούβλια εἰς χρήματα, τρία χειρόμακτρα, ἐργόχειρα τῆς Λαύρας τῆς Ἁγίας Τριάδος, στάμνον μεγάλην, δίσκον πατανίων ξύλινον ζωγραφητὸν, ἀρυταίνας καὶ λαγήνους· ἐπίσης καὶ πᾶσι τοῖς μετὰ τοῦ Πατριάρχου ἐλθοῦσιν ἐχάρισε δῶρα ἡ τῆς Ἁγίας Τριάδος Λαύρα, ἔνθα οὗτοι διέμειναν ἐν μέσῳ τῶν ἀδελφικῶν περιποιήσεων ἐπὶ πέντε ἡμέρας.

Κατὰ τὴν τυρινὴν ἑβδομάδα ἐπεσκέφθη ὁ Βοϊάρος Γοδουνὸφ τὸν Πατριάρχην, καὶ ὁ Παναγιώτατος Ἱερεμίας ἐζήτησεν ἐκ νέου τὴν ἄδειαν ν' ἀναχωρήσῃ εἰς τὴν Βασιλεύουσαν· ἀλλ' ὁ Βοϊάρος, ἐξ ὀνόματος τοῦ Τσάρου, παρεκάλεσεν αὐτὸν νὰ μείνῃ μέχρι τοῦ Πάσχα, ἕνεκα τῆς δυσκόλου ὁδοιπορίας. Ὑπῆρξε δὲ λαμπρὰ εἰς τὴν Μόσχαν ἡ ἑβδομὰς τοῦ Πάσχα τοῦ ἔτους τούτου, ἕνεκα τῆς παρουσίας τῶν δύω Πατριαρχῶν, τοῦ παλαιοῦ Οἰκουμενικοῦ καὶ τοῦ νέου τῆς Μόσχας. Πρὶν δὲ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Παναγιωτάτου Ἱερεμίου, κατὰ τὸν μῆνα Μάϊον, κατὰ θέλησιν τοῦ ἄνακτος καὶ ἀπόφασιν συνοδικὴν, ηὐξήθη ὁ ἀριθμὸς τῶν Μητροπολιτῶν, Ἀρχιεπισκόπων καὶ Ἐπισκόπων· καὶ Μητροπολίτης μὲν τῶν βασιλείων Καζάνης καὶ Ἀστραχανίου διωρίσθη, ἀντὶ τοῦ πρώην Ἀρχιεπισκόπου Τύχωνος, ὁ ἐκ τῶν ἀρχιμαν-

δριτῶν τῆς Καζάνης, τοῦ μοναστηρίου τῆς Μεταμορφώσεως, Ἑρμογένης, πατριαρχεύσας ἔπειτα· ὁ δὲ Κρουτίτσκης Γελάσιος προεβιβάσθη Μητροπολίτης Σαράης καὶ Ποδόνσκης, ὡς τοποτηρητὴς τῆς πατριαρχικῆς ἐπαρχίας. Ἐκτὸς τῶν τεσσάρων μητροπόλεων, ἓξ νέαι Ἀρχιεπισκοπαὶ μετωνομάσθησαν ἐκ τῶν πρώην Ἐπισκοπῶν, ἤτοι τοῦ Βολογόδου, τῆς Σουσδάλης, τοῦ Νιζεγορόδου, τῆς Σμολένσκης, τῆς Ῥιαζάνης καὶ τῆς Τβέρης· καὶ πρὸς τὰς πρώην Ἐπισκοπὰς Κολόμνης καὶ Βριάνσκης προσετέθησαν ἕτεραι πέντε, τῆς Πισκόβης, τῆς Ῥιζέβης Βολοδιμίρου, τῆς Οὐστιούγης, τοῦ Βελοζέρου καὶ τοῦ Δημητρόβου.— Ὁ προνοητικὸς Ἀναξ, πρὸς ἀσφαλεστέραν παγίωσιν καὶ εἰς τὸ μέλλον, ἔγραψεν ἐπὶ περγαμηνοῦ τὴν σύστασιν ὅλων τούτων τῶν μητροπόλεων, ἀρχιεπισκοπιῶν καὶ ἐπισκοπιῶν, καθὼς δὲ καὶ τὴν ἔλευσιν τοῦ Παναγιωτάτου Ἱερεμίου, τὴν παρ' αὐτοῦ ἐκλογὴν καὶ χειροτόνησιν τοῦ Πατριάρχου Ἰὼβ, καὶ τὴν συμφωνίαν διὰ τὸν εἰς τὸ μέλλον διορισμὸν τῶν ἁπάσης Ῥωσσίας Πατριαρχῶν παρὰ τῆς ἰδίας αὐτῶν Συνόδου, εἰδοποιούσης μόνον τὸν Οἰκουμενικόν. — Ἐπεκύρωσε δὲ τὸ χρυσόβουλλον τοῦτο διὰ τῆς σφραγίδος τοῦ τε Κράτους καὶ τῶν δύω πατριαρχικῶν, διὰ κηροῦ ἐρυθροῦ, καὶ ἐπτὰ σφραγίδων τῶν λοιπῶν Ἀρχιερέων, διὰ μέλανος, μετὰ τῶν ἰδιοχείρων αὐτῶν ὑπογραφῶν, καὶ διὰ τῶν χειρῶν ἁπάσης τῆς Συνόδου, εἰς ἣν, ἐκτὸς τῶν Ἑλλήνων τε καὶ Ῥώσσων Ἱεραρχῶν, μετέσχον καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν ἀρχιμανδριτῶν καὶ τῶν ἡγουμένων τῶν Ῥωσσικῶν μονῶν, καὶ οἱ ἀρχιμανδρῖται τῆς Βασιλευούσης, τοῦ Ἁγίου Τάφου τοῦ Κυρίου, καὶ τῶν ἁγίων ὀρέων τοῦ Σινᾶ καὶ τοῦ Ἄθωνος.

Ἐπελθούσης τῆς ἀνοίξεως, ἔφθασε καὶ ὁ καιρὸς τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Πατριάρχου. Ὁ Παναγιώτατος Ἱερεμίας προσεκλήθη τὸ τελευταῖον εἰς τ' ἀνάκτορα μετὰ μείζονος ἔτι πομπῆς, διότι ὅλοι οἱ θάλαμοι ἦσαν πλήρεις τέκνων τῶν Βοϊάρων καὶ τῶν ἐν τέλει καὶ εὐγενῶν καὶ Βοϊάρων, οἵτινες ἐπεθύμουν ἐκ δευτέρου νὰ λάβωσι τὴν εὐλογίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Δεσπότου. Εἰς τὰς

χρυσᾶς θύρας τοῦ θαλάμου τῆς ὑπογραφῆς προϋπήντησε τὸν Πατριάρχην αὐτὸς ὁ ἄναξ, καὶ λαβὼν τὴν εὐλογίαν, ἔλαβεν αὐτὸν ἀπὸ χειρὸς καὶ ἀνεβίβασε μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὸ ὑψηλὸν κάθισμα· πάντες δὲ οἱ λοιποὶ ἵσταντο ἐν βαθυτάτῃ σιγῇ καὶ εὐλαβείᾳ. Τότε ἐκόμισαν ἐνώπιον τοῦ Τσάρου, ἐπὶ χρυσοῦ δίσκου, πολύτιμον μίτραν, ἅπασαν περιεχυμένην διὰ μαργαριτῶν καὶ λίθων, καὶ ἔχουσαν, ἐπὶ μὲν τοῦ μετώπου τὸ τρίμορφον, (ἤτοι ἐν τῷ μέσῳ μὲν τὴν εἰκόνα τοῦ Σωτῆρος, ἑκατέρωθεν δὲ τὴν τῆς Ἀειπαρθένου καὶ τὴν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ), ἐπὶ δὲ τῆς κορυφῆς, τὸν Ἐσταυρωμένον, μετὰ χοροῦ μαρτύρων πολλῶν καὶ ἱεραρχῶν (μεταξὺ δὲ αὐτῶν ἦσαν καὶ οἱ τῶν Βασιλέων προστᾶται, Θεόδωρος ὁ στρατηλάτης καὶ ἡ μάρτυς Εἰρήνη), μετὰ τῆς ἐκ μαργαριτῶν ἐπιγραφῆς. «Ὁ Τσάρος τῷ Πατριάρχῃ.»

Ὁ εὐσεβέστατος Ἄναξ ἀναστὰς ἔλαβε τὴν μίτραν, καὶ ἰδιοχείρως προσήνεγκεν αὐτὴν τῷ Πατριάρχῃ, εἰπών. «Λάβε, Πανα-γιώτατε Δέσποτα, καὶ ἐν τῷ Πατριαχείῳ Σου φυλαχθήτω εἰς αἰῶνας ἡ μνήμη ἐμοῦ τε καὶ τῶν μακαρίων γονέων μου.» — Ὁ δὲ Πατριάρχης, ἀναβλέψας πρὸς τοὺς οὐρανούς, ἐπεκαλέσθη τὸν παντοδύναμον Θεὸν, ὑπὲρ μακροβιότητος καὶ τεκνοποιΐας τοῦ εὐσεβεστάτου Τσάρου καὶ τῆς Τσαρίνης αὐτοῦ, παραδιδων αὐτοὺς εἰς τὰς πρεσβείας τῶν Ἀρχαγγέλων, Προφητῶν, Ἀποστόλων, Ἱεραρχῶν, Μαρτύρων καὶ ἁπάντων τῶν Ἁγίων!

Τότε προσηνέχθησαν αὐτῷ τε καὶ ἅπασι τοῖς μετ' αὐτοῦ ἐλθοῦσιν ἕτερα δῶρα, παρὰ τοῦ ἄνακτος καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ, ὅμοια τῶν κατ' ἀρχὰς δωρηθέντων, προστεθέντων καὶ πέντε ἵππων καὶ σκηνώματος διὰ τὴν ὁδοιπορίαν, καὶ οὐδεὶς ἐκ τῶν Ἀρχιμανδριτῶν, Ἡγουμένων, Διακόνων, συγγενῶν καὶ ὑπηρετῶν τοῦ Πατριάρχου, ἀριθμουμένων μέχρι τῶν τριάκοντα, ἔμεινεν ἄνευ γενναίας βασιλικῆς χάριτος· οὐχὶ μόνον οἱ δύω αὐτοῦ ἀνεψιοὶ, ἀλλὰ καὶ ὁ παιδαγωγὸς αὐτῶν συμπεριελήφθη εἰς τὴν συγγένειαν καὶ ἐφιλοδωρήθη ἰδιαιτέρως. Ὁ δὲ Ἀρχιεπίσκοπος Ἐλασσῶνος ταπεινῶς παρεκάλεσε τὸν Τσάρον ὅπως μείνῃ εἰς

τὸ Κράτος, ἐλπίζων προστασίαν, καὶ ἐδόθη αὐτῷ ὑπόσχεσις τοῦ ν' ἀπολαύσῃ ἐπαρχίαν. Καθισθέντων ἐπὶ ὀλίγον καὶ προσευχηθέντων, ὁ Ἄναξ προευώδωσε τὸν Πατριάρχην μέχρι τῆς κεχρυσωμένης θύρας τοῦ θαλάμου αὐτοῦ, ὅπου καὶ ἀπεχαιρετήθησαν διὰ παντός· διότι δὲν ἦτο πεπρωμένον εἰς τὸν ἱεράρχην νὰ ἐπαναίδῃ τοὺς βασιλικοὺς ὀφθαλμούς, καὶ τελευταῖον ηὐλόγησεν αὐτὸς τὸν Ἄνακτα.

Ἀλλ' αἱ βασιλικαὶ μέριμναι περὶ τοῦ ἱεροῦ προσώπου τοῦ ξενισθέντος, ἐξετάθησαν καὶ ἐφ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ὁδοιπορίας αὐτοῦ, εἴς τε τὰ ἐντὸς τοῦ Κράτους, καὶ ἀπωτέρω ἐκτὸς τῶν ὁρίων. Οἱ δύω πρῶτοι διαγγελεῖς διετάχθησαν νὰ συνοδεύσωσι τὸν Πατριάρχην τῆς Βασιλευούσης μετὰ τριάκοντα παίδων βοϊάρων μέχρι Σμολένσκης, καὶ παρηγγέλθη αὐτοῖς πᾶσα δυναιὴ προφύλαξις κατὰ τὴν ὁδὸν, ἵνα μὴ ἐκλέγωσιν ἄλλως τὰς ἀναπαύσεις καὶ τὰς διανυκτερεύσεις, εἰμὴ εἰς πολίχνια καὶ εἰς τὰ ταχυδρομικὰ χωρία, καὶ ἵνα, ἀποστέλλοντες εἰς βοσκὴν τοὺς ἵππους εἰς τὴν γειτνιάζουσαν πεδιάδα, διορίζωσιν ἀνθρώπους διὰ τὸ ἀκίνδυνον αὐτῶν βόσκημα. Ἐν Μοζαίσκῃ, Βιάσμῃ καὶ Δορογοβούζῳ ἐχορηγήθη τῷ Πατριάρχῃ καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν ἐκλεκτὴ τροφὴ καὶ μέλι· οἱ δὲ βοεβόδαι τῆς Σμολένσκης διετάχθησαν παρὰ τοῦ Ἄνακτος νὰ συλλέξωσιν ἐκ τῶν βασιλικῶν καὶ μοναστηριακῶν ἀποθηκῶν ὀγδοήκοντα περίπου βέδρα (13 λίτρας ἕκαστον) διαφόρων εἰδῶν μέλιτος, καὶ μετὰ τῆς προμηθείας τῶν τροφίμων, ν' ἀποστείλωσιν αὐτὸ δι' ἁμαξῶν μέχρι τῆς Ὄρσας, νὰ παρουσιασθῶσι δὲ ταῦτα πάντα πρὸς τὸν Πατριάρχην ἐπὶ τῶν μεθορίων, ὡς τελευταῖον βασιλικὸν δώρημα διὰ τὴν μακρὰν ὁδοιπορίαν, καὶ νὰ γράψωσι περὶ τῆς διαβάσεως αὐτῶν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῆς Ὄρσης· τὸν δὲ υἱὸν τοῦ Βοϊάρου, τὸν κομίσοντα αὐτὴν, νὰ διατάξωσι νὰ λάβῃ πληροφορίας περὶ τῆς Λιθουανίας, καὶ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Μόσχαν. Ὅτε δὲ ὁ Πατριάρχης διῆλθε τὴν Σμολένσκην, ἕτερος ἀπεσταλμένος, ὁ Ῥωμανὸς Τούσχην, ἐπέμφθη ὑπὸ τοῦ Ἄνακτος νὰ προφθάσῃ αὐτὸν καὶ πέραν

τῶν ὁρίων τῆς Λιθουανίας, ἵνα ἐγχειρίσῃ αὐτῷ ἐξ ὀνόματος αὐτοῦ χίλια ῥούβλια εἰς χρήματα, πρὸς ἀνέγερσιν νέου πατριαρχείου ἐν τῇ Βασιλευούσῃ· τὰ δὲ χρήματα ταῦτα, διετάχθησαν οἱ Βοεβόδαι νὰ συλλέξωσιν ἐν τάχει ἐν Σμολένσκῃ, ὅπου δυνηθῶσι, καὶ νὰ ἐγχειρίσωσιν εἰς τὸν Τούσχην, κατὰ τὴν διάβασιν αὐτοῦ. Οὗτος δὲ ἐκόμισε τῷ Παναγιωτάτῳ Ἱερεμίᾳ καὶ ἐπιστολὰς τοῦ ἄνακτος καὶ τοῦ βοϊάρου Γοδουνόφ, προσέτι δὲ καὶ Βασιλικὴν φιλικὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Σουλτάνον, περὶ προστασίας τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίας, ἔχουσαν οὕτως·

« Ὁ Θεὸς Ἡμῶν, ἡ Ἁγία Τριὰς, ὁ πρὸ τῶν αἰώνων ὑπάρχων, ὁ Πατὴρ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν· ἐν αὐτῷ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν· δι' αὐτοῦ οἱ Βασιλεῖς βασιλεύουσι καὶ οἱ δυνατοὶ γράφουσι τὴν ἀλήθειαν! »

« Ἐλέῳ τοῦ Παντοκράτορος Θεοῦ, Τσάρος καὶ Μέγας Δοὺξ Θεόδωρος Ἰωαννίδης, ἁπάσης Ῥωσσίας, Βλαδιμίρου, Μόσχας, Νοβογορόδου, Καζάνης, Ἀστραχανίου, Πισκόβης, Σμολένσκης, Τβέρης, Ῥιαζάνης, Πολότσκης, Πέρμης, Βιάτκης καὶ Βουλγαρίας, καὶ πολλῶν ἄλλων χωρῶν Ἄναξ, καὶ ἁπάσης βορείου Σιβηρίας Κυριάρχης, καὶ Ἄναξ χωρῶν γερμανικῶν ».

« Τῷ τοῦ Γαμαϊσύνου μιμητῇ, Σουλτάνῳ Μουράτῃ, Ἀνακτὶ Κωνσταντινουπόλεως, Αἰγαίου, Εὐξείνου Πόντου, Ἀνατολῆς, Καραμανίας, Ῥούμελης καὶ ἄλλων, ἀδελφῷ καὶ καλῷ φίλῳ Ἡμῶν.

« Ἦλθε πρὸς Ἡμᾶς ἐκ τῆς χώρας Σοῦ τοῦ ἀδελφοῦ Ἡμῶν, ὁ Ἱερεμίας, Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, χάριν ἐλέους, καὶ παρεκάλεσεν Ἡμᾶς, ἵνα πρὸς Σὲ, τὸν ἀδελφὸν Ἡμῶν, περὶ αὐτοῦ γράψωμεν, ὅπως διαφυλάττηται. Καὶ Ἡμεῖς, κατὰ τὴν πρὸς Ἡμᾶς ἀγάπην Σοῦ τοῦ ἀδελφοῦ Ἡμῶν περὶ αὐτοῦ πρὸς Σὲ γράφομεν διὰ γραφῆς Ἡμῶν, ἵνα Σὺ, ἀδελφὸς Ἡμῶν, Σουλτάνος Μουράτης, τὸν Πατριάρχην Ἱερεμίαν τηρῇς ἐν τῇ χώρᾳ Σου, καὶ διατάξῃς νὰ προφυλάττωσιν αὐτὸν οἱ Πασσάδες

Σου, καθὼς οἱ προπάτορές Σου διεφύλαττον ἀρχαιόθεν τοὺς Πατριάρχας κατὰ πάντα. Σὺ δὲ πρᾶξον αὐτὸ δι' Ἡμᾶς· ἂν δέ ποτε παραγγείλῃς Ἡμᾶς περί τινων ὑποθέσεών Σου, Ἡμεῖς, ἀπέναντι τούτου, θέλομεν διατηρεῖν πρὸς Σέ, τὸν ἀδελφὸν Ἡμῶν, ἀγάπην ἀδελφικήν. Ἐγράφη ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Κράτους Ἡμῶν, ἐν τῇ πόλει Μόσχᾳ, ἐν ἔτει, ἀπὸ κτίσεως Κόσμου 7097, ἐν μηνὶ Μαΐῳ, ἰνδικτιῶνος ιά, τῆς Βασιλείας Ἡμῶν ἔτει ἕκτῳ, τῶν δὲ Βασιλειῶν Ἡμῶν, Ῥωσσίας μὲν μγ', Καζάνης δὲ λζ', καὶ Ἀστραχανίου λέ. »

Ὁ δὲ Βεϊάρος Βωρῆσος Θεοδωρίδης, στέλλων τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ἄνακτος, ἔγραφε καὶ αὐτὸς πρὸς τὸν Πατριάρχην οὕτω.

« Τὸν Παναγιώτατον Ἱερεμίαν, Ἐλέῳ Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, ποιμένα καὶ διδάσκαλον τῶν ὀρθοδόξων διατάξεων, ἀληθινὸν ὑπέρμαχον κατὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Θεοῦ, ἰσχυρῶς καὶ εὐσεβῶς προστατεύοντα, Κύριόν μοι, ἐν Θεῷ πατέρα, καὶ ὁδηγὸν καὶ διδάσκαλον πρὸς τὴν σωτήριον ὁδὸν, ὁ Βωρῆσος Γοδουνὸφ προσκυνεῖ. »

« Εὐχαριστῶν μεγάλως τὸν παντοκράτορα Θεὸν, ἐπευφημῶν δὲ καὶ τοὺς ἀγῶνας καὶ τὴν προθυμίαν Σου πρὸς τὴν κατὰ πάντα εὐσέβειαν καὶ περὶ τῶν πλείστων πρὸς ἐμὲ εὐεργεσιῶν Σου, παρακαλῶ καὶ εἰς τὸ μέλλον τὴν Παναγιότητά Σου, ἵνα μὴ λησμονηθῶ εἰς τὰς ἁγίας Σου πρὸς τὸν Θεὸν δεήσεις, ὅπως ὁ πολυεύσπλαγχνος Θεὸς, διὰ τῶν ἁγίων Σου ἱκεσιῶν, πράξῃ ἐν ἐμοὶ κατὰ τὴν εὐσπλαγχνίαν καὶ κατὰ τὸ ἅγιον θέλημα Αὐτοῦ. Παρακαλοῦμεν δὲ τὴν Παναγιότητά Σου ὅπως, ὅταν ἔλθῃς εἰς τὸν μέγαν Σου Πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Βασιλευούσης πόλεως τοῦ Κωνσταντίνου, νέας Ῥώμης, μὴ ἀφήσῃς ἡμᾶς ἄνευ εἰδήσεων περὶ τῆς σωτηρίας Σου, ἵνα ἡμεῖς, ἀκούοντες πάντοτε περὶ τούτου, χαίρωμεν χαρὰν πνευματικήν. »

« Περὶ δὲ ὅσων ἐλάλησάς μοι ἵν' ἀναβιβάσω τῷ εὐσεβεστάτῳ Ἄνακτι, ὅπως γράψῃ περὶ τῆς Παναγιότητός Σου πρὸς τὸν

Σουλτάνον Μουράτην, ἐγὼ μὲν τὴν παράκλησίν Σου ἐδήλωσα, ἡ δ' ἐπιστολὴ ἐγράφθη, καὶ τὸ ἀντίγραφον ἐστάλη Σοι. Ὁ Ἄναξ ἡμῶν ἔγραψε πρὸς τὸν Σουλτάνον συντόμως· περὶ δὲ τῆς καταστροφῆς τῆς Ἐκκλησίας οὐδεμίαν μνείαν ἐποίησεν, ἵνα μὴ λάβῃ οὗτος ἀφορμὴν ὀργῆς κατά Σου. Ἐδήλωσα δὲ τῷ Εὐσεβεστάτῳ Τσάρῳ καὶ τῇ φιλοχρίστῳ Τσαρίνῃ, ὅτι ἤρχισεν ἤδη ἐν τῇ Βασιλευούσῃ πόλει ἡ οἰκοδόμησις τῆς ἐκκλησίας, οὗτοι δὲ ἔπεμψαν, ὑπὲρ τῆς ὑγιείας αὐτῶν, πρός Σε, εἰς ἀνέγερσιν τῆς ἐκκλησίας, χίλια ῥούβλια. Καὶ ἵνα Σὺ Κύριε, Παναγιώτατε Πατριάρχα, παρακαλῇς τὸν Παντοδύναμον Θεὸν καὶ τὴν Παναχραντον Θεοτόκον ὑπὲρ τῆς ὑγιείας τοῦ τε Τσάρου καὶ τῆς Τσαρίνης, καὶ ὑπὲρ τῆς τεκνοποιίας αὐτῶν. »

« Ὅταν δὲ φθάσῃς εἰς Λιθουανίαν, πληροφορήθητι, Κύριέ μου, περὶ τοῦ Μαξιμιλιανοῦ, ἀδελφοῦ τοῦ Καίσαρος, ποῦ εἶνε σήμερον καὶ πῶς ζῇ ἐν Πολωνίᾳ, ἢ ἂν ἀπελύθη καὶ ὑπὸ ποίαν συνθήκην; Πληροφορήθητι ἐπίσης καὶ περὶ τοῦ ἂν ἐστερεώθη ὁ Βασιλόπαις τῆς Σουηδίας ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Πολωνίας καὶ ἐπὶ τῆς Μεγάλης Ἡγεμονίας τῆς Λιθουανίας, καὶ ὑπὸ ποῖον ὅρον; Καὶ ὁποῖοι εἶνε οἱ μέλλοντες σκοποὶ αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἄνακτα ἡμῶν; Πληροφορηθεὶς δὲ περὶ πάντων τούτων ἀκριβῶς, ἐπίστειλον γραφὴν, δ' οἷόν εἶνέ Σοι δυνατὸν, μυστικῶς, καλύπτων ὅμως τὸ ἱεραρχικόν Σου ὄνομα, τὸ δὲ ἐμὸν μὴ φανερώσῃς μηδαμῶς. Ὅταν δὲ δώσῃ ὁ Θεὸς καὶ φθάσῃς εἰς τὴν Βασιλεύουσαν πόλιν, γράψον, πῶς ἔφθασας, καὶ ὁποίας εἰδήσεις ἔχετε ἐν τῇ Βασιλευούσῃ, καὶ πῶς κυβερνᾷ ὁ Σουλτάνος Μουράτης; καὶ ἂν ὑπάρχωσι διαφοραὶ μεταξὺ τῶν Πασσάδων καὶ ὑπερβάλλουσαι παραβιάσεις κατὰ τῆς Χριστιανωσύνης; καὶ τίνα πολεμεῖ ὁ τῆς Τουρκίας Σουλτάνος; καὶ εἰ καὶ αὖθις ἐπολέμει βασιλέα τινα φράγκον, καὶ τί προσδοκᾶται εἰς τὸ μέλλον; Ἢ δήλωσον περὶ τούτων διὰ λόγων, ἐὰν στείλῃς πιστόν τινα ἐκ τῶν Σῶν πρὸς τὸν Τσάρον, ἵνα περὶ πάντων ἔχῃ εἴδησιν· ἐγὼ δὲ, Κύριέ μου, προσκυνῶ Σε ταπεινῶς. »

Ὁ δὲ Πατριάρχης, ἐκφράζων αἰσθήματα τῆς εὐγνωμοσύνης αὐτοῦ διὰ τῆς πρὸς τὸν βοϊάρον Γοδουνὸφ ἐπιστολῆς, ἐδέετο τοῦ Θεοῦ ὅπως διαφυλάξῃ ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ Βωρήσου τὴν ὑγιείαν τοῦ Ἄνακτος, καὶ δώσῃ αὐτῷ κληρονόμον, ἵνα ὁ κληρονόμος οὗτος ἐλευθερώσῃ καὶ αὐτοὺς ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ἀπίστων. Περὶ δὲ τῶν ὅσων παρήγγειλεν αὐτῷ ὁ Βοϊάρος, ἔγραφεν, ὅτι ἐνόησε σαφῶς τὸ ὅλον τῆς ἐπιστολῆς αὐτοῦ, καὶ ὅτι ὁ Θεὸς βοηθήσει αὐτὸν νὰ περιγράψῃ τὰ πάντα ἐπιτηδείως, ὅτι δὲ ἤρκει νὰ διαταχθῶσιν οἱ βοεβόδαι τῆς Σμολένσκης καὶ τοῦ Τσερνιγόβου ἵν' ἀποστέλλωσι κατ' εὐθεῖαν πρὸς αὐτὸν τὰς ἐπιστολὰς ἢ τοὺς ἀνθρώπους, οὓς θέλει στέλλειν· ἔγραφε πρὸς τούτοις, ὅτι ἤκουσεν ἐν Ὄρσᾳ, ὅτι ὁ Μαξιμιλιανὸς ἀπελύθη, ὅτι οὗτος ἔπινεν, ἔτρωγε καὶ συνδιηλλάγη μετὰ τοῦ βασιλέως, καὶ ὅτι ὅση δαπάνη ἐγένετο, ἀπέβη ματαία. Γράφει προσέτι, ὅτι ὁ Βασιλεὺς θέλει ἐλθεῖν εἰς Βίλναν, καὶ ὅτι περὶ τῶν Τατάρων δὲν ἀκούεταί τι οὐδαμοῦ.

Τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ τελευταία τοῦ ἀποχαιρετισμοῦ ἐπιστολὴ τοῦ Πατριάρχου πρὸς τὸν Ἄνακτα, ἐκ τῶν ὁρίων τῆς γῆς αὐτοῦ.

«Τῷ παρὰ τοῦ Θεοῦ διορισθέντι καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐκλεχθέντι Μονάρχῃ, Τσάρῳ πάσης Ῥωσσίας, καὶ πάντων τῶν εὐσεβῶν Χριστιανῶν, ὑγιείαν, μετὰ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ στερρθείσης εὐσεβεστάτης Τσαρίνης Σου Εἰρήνης, καὶ μετὰ πάσης τῆς συγκλήτου καὶ τοῦ στρατοῦ Σου.

«Ἡ γλῶσσα ἡμῶν ἀπηύδησε καὶ ὁ νοῦς ἡμῶν δὲν ἐπαρκεῖ ἵνα ἐκφράσω τὴν εὐγνωμοσύνην, διὰ πάντα τὰ μεγάλα Σου ἐλέη καὶ δῶρα, ἅπερ ἔστειλας πρός με τὸν εὐχέτην Σου, ἤτοι οὐ μόνον ἄργυρον, ἀλλὰ καὶ τροφὰς καὶ ποτά, ἐξαρκοῦντα μέχρι Βλαχίας. Ἡμεῖς δὲ ὀφείλομεν μόνον νὰ δεώμεθα ἡμέραν τε καὶ νύκτα τοῦ Θεοῦ, ἵνα διαφυλάττῃ τὴν βασιλείαν Σου εἰς μακρότητα ἡμερῶν, καὶ ὑποτάξῃ πάντας τοὺς ἐχθρούς Σου ὑπὸ τὸ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου, καὶ δώσῃ Σοι ὁ Κύριος καρπὸν κοιλίας, κληρο-

νόμον τῆς βασιλείας Σου, καὶ ἀξιωθῇς τῆς οὐρανίου βασιλείας Αὐτοῦ.»

— «Μὴ λησμονήσῃς καὶ ἡμᾶς εἰς τὴν ἁγίαν Σου προσευχὴν, κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν ἡμῶν, ἵνα φθάσωμεν ὑγιεῖς μέχρι Κωνσταντινουπόλεως· τὰ δὲ βασιλικά Σου ἐλέη εὑρήσεις εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ἡ χάρις καὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, ἔστωσαν ἐπὶ τῆς βασιλείας Σου καὶ τῆς εὐσεβεστάτης Σου Τσαρίνης, καὶ ἐφ' ὅλης τῆς συγκλήτου καὶ τοῦ στρατοῦ Σου. Ἀμήν.»

ΕΛΕΥΣΙΣ ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ.

Δύω ἔτη μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Πατριάρχου, κατὰ τὸν μῆνα Μάϊον τοῦ 1592 ἔτους, οἱ βοεβόδαι τῆς Σμολένσκης, Δοὺξ Ἀνδρέας Τρουβετσκόη καὶ Νικήτας Τραχανιότοφ, ἀνήγγειλαν τῷ ἄνακτι, ὅτι ἔφθασεν ἐκ τῆς πόλεως Τυρνόβου ὁ Μητροπολίτης Διονύσιος καὶ μετ' αὐτοῦ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Γρεβενῶν Καλλίστρατος, μετὰ πολλῶν ἀρχιμανδριτῶν καὶ γερόντων διαφόρων μοναστηρίων, ἐκ μέρους τῶν Πατριαρχῶν καὶ ἁπάσης τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου, καὶ ἀπέστειλαν καὶ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Διονυσίου, ἔχουσαν οὕτω·

«Τῷ εὐσεβάστῳ, γαληνοτάτῳ καὶ θεοτιμήτῳ, ἁγίῳ Τσάρῳ ἡμῶν καὶ Μονάρχῃ πάσης Ῥωσσίας, Μόσχας, Καζάνης, Ἀστραχανίου, Νοβογορόδου καὶ ἄλλων. — Ὀρθόδοξε Ἄναξ, Κύριε Θεόδωρε Ἰωαννίδη! Ἐγὼ ὁ ταπεινὸς Μητροπολίτης Διονύσιος Τυρνόβου καὶ Λαρίσσης, ἐκ Καντακουζηνῶν καὶ Παλαιολόγων, καὶ φίλος σταλεὶς ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου ἐκ τῆς Συνόδου, ἐλάχιστος δοῦλος τοῦ ἁγίου κράτους τῆς βασιλείας Σου, κλίνω γόνυ καὶ προσκυνῶ τὴν Μεγαλειότητά Σου, καὶ παρακαλῶ Χριστὸν τὸν Θεὸν, ὅπως αὐξήσῃ τὸ κράτος Σου καὶ στερεώσῃ τὴν βασιλείαν Σου, καὶ ἀποκαταστήσῃ Σε ἀνώτερον πάντων τῶν βασιλέων τῆς γῆς! Ἀμήν.»

«Ὁμολογῶ εἰς τὸ Κράτος Σου τὴν ἔλευσίν μου. Ἐστάλην παρὰ τῶν ἁγιωτάτων Πατριαρχῶν, καὶ ἐξ ὅλης τῆς Συνόδου, ἵνα προσενέγκω τῇ βασιλείᾳ Σου εὐχὰς καὶ εὐλογίας, καὶ προσέτι διότι ὁ Πατριάρχης Ἱερεμίας, ὅστις κατὰ τὴν ἐπιταγήν Σου ἐγκαθίδρυσεν ἐν Μόσχᾳ Πατριάρχην, συνεκάλεσε, διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην Σου καὶ τὴν ὑπὸ Σοῦ περίθαλψιν αὐτοῦ, Σύνοδον

τῶν Πατριαρχῶν, Μητροπολιτῶν, Ἀρχιεπισκόπων καὶ Ἐπισκόπων, ἵνα τελειοποιήσωσι τὴν ἐγκαθίδρυσιν τοῦ νέου Πατριάρχου Κυρίου Ἰώβ. Πρὸς τοῦτο δὲ συνήθροισε πρόσετι καὶ πάντας τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ Πατριάρχας, διότι ὁ Ἀλεξανδρείας δὲν ὑπῆρχεν· ἀπάσῃ δὲ τῇ Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ ἐφάνη εὐάρεστον, καὶ ἀπεφάτισαν συνοδικῶς καὶ ἔγραψαν ἅπαντες, ὅπως ἐν Μόσχᾳ ὑπάρχῃ ὁ πέμπτος Πατριάρχης μετὰ τὸν τῶν Ἱεροσολύμων, καὶ ἀπέστειλαν ἐμὲ, τὸν οἰκειότερον φίλον αὐτῶν, ἵνα ὁμολογήσω τὰ πάντα ἀληθῶς, ὅτι θέλουσι δέεσθαι τοῦ Θεοῦ καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ ὡς Πατριάρχου, καθὼς καὶ περὶ τῶν λοιπῶν Πατριαρχῶν, ἅπαντες οἱ κύκλῳ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, καὶ ἐν Μολδαυίᾳ καὶ ἐν Βλαχίᾳ, καὶ ὁ Μητροπολίτης Κιέβου. Ἐγὼ δὲ ἔρχομαι πρὸς τοὺς πόδας τῆς βασιλείας Σου, καὶ γράμματα φέρω τῆς Συνόδου καὶ τὸ τῆς ἀξίας χρυσόβουλλον πρὸς τὸν νέον Πατριάρχην Ἰώβ. Σὺ δὲ φρονιμώτατε καὶ ἀξιώτατε Μονάρχα, διάταξον περὶ τῆς ἐλεύσεώς μου κατὰ τὴν βούλησιν τῆς βασιλείας Σου. Ἔστω δὲ ἐπὶ Σοῦ ἡ εὐχὴ καὶ ἡ εὐλογία, δωρησάτω Σοι ὁ Κύριος εἰρήνην καὶ ὑγιείαν καὶ ζωὴν μακρὰν, καὶ κατὰ τῶν ἐχθρῶν Σου, ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων, νίκην. Ἀμήν.»

Ὁ Ἄναξ διέταξε τοὺς βοεβόδας αὐτοῦ ν' ἀφήσωσιν ἐκ τῆς Σμολένσκης τὸν Μητροπολίτην καὶ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον μετὰ τῶν συνοδοιπόρων αὐτῶν· πρὸς προϋπάντησιν δὲ, ἔπεμψεν εἰς Μοζαΐσκην διαγγελέα, τὸν Μιχαὴλ Πρωτοπόποφ, καὶ διέταξεν αὐτὸν νὰ ἐξετάσῃ καθ' ὁδὸν, πῶς διήγαγον οἱ Πατριάρχαι εἰς τὴν Σύνοδον; ηὔχοντο ἄραγε ὑπὲρ τῆς ὑγιείας τοῦ Ἄνακτος; καὶ ἐμνημόνευον τὸν Πατριάρχην Ἰὼβ εἰς τὰς ἐκτενεῖς; ἐγίνωσκεν ἆρά γε ταῦτα ὁ Σουλτάνος τῶν Τούρκων μετὰ τῶν Πασσάδων αὐτοῦ; καὶ ἐκ τίνων τόπων ἦσαν οἱ εἰς τὴν Σύνοδον Μητροπολῖται, Ἀρχιεπίσκοποι καὶ Ἐπίσκοποι; Διέταξε δὲ νὰ δίδηται αὐτοῖς, καθ' ὁδὸν, τροφὴ πολυτελὴς· πλησίον δὲ τῆς Μόσχας, ὄπισθεν τοῦ προαστείου, εἰς τὰ ὄρη Βοροβιέφ, ὁ Πατριάρχης Ἰὼβ ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς, ἐκ προσώπου αὐτοῦ, εἰς προϋπάντησιν, τὸν τοῦ νέου

Σωτῆρος Ἀρχιμανδρίτην Λευκίαν, καὶ τὸν τῆς Θεοτόκου σκευοφύλακα Εὐθύμιον. Διετάχθησαν δὲ οὗτοι νὰ χειραγωγήσωσιν ἐκ τοῦ ὀχήματος πρῶτον τὸν Μητροπολίτην καὶ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον, ἵνα εἴπωσι πρὸς αὐτοὺς λόγον τοῦ Πατριάρχου, καὶ ἔπειτα τὴν εὐλογίαν αὐτοῦ, καὶ ἵνα ἐρωτήσωσι περὶ τῆς ὑγιείας αὐτῶν· εἰς διαμονὴν δὲ αὐτῶν προσδιωρίσθη τὸ μετόχιον τοῦ Νοβογορόδου, ἐπὶ τῆς τοῦ Ἡλιοῦ ἀκρωρείας.

Μὴ σχεδὸν παρῆλθεν, ὅτε ὁ Ἄναξ (τῇ κ' Ἰουνίου) διέταξε τὸν Μητροπολίτην Τυρνόβου νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν αὐλὴν μετὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Γρεβενῶν Καλλιστράτου, καὶ τῶν Ἀρχιμανδριτῶν, οἵτινες ῥθάσαντες εἰς Κρέμλιον, ἀνέμενον τὴν ἔξοδον αὐτοῦ εἰς τὸν θάλαμον τῶν Πρέσβεων· ἐκεῖθεν δὲ ὑπῆγον διὰ τοῦ νάρθηκος τοῦ Ἀρχαγγέλου καὶ τῆς Θεοτόκου, διαβαίνοντες πλαγίως, (διότι κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἐξετείνοντο τ' ἀνάκτορα μέχρι τῆς ἐκκλησίας τοῦ Νικολάου Γολστούνσκη) εἰς τὸ πρόστοον, ὅπερ ἦτο περιεστοχημένον ὑπὸ τῶν βιτάρων καὶ τῶν ὑπαλλήλων τοῦ γραφείου, καὶ τέλος, εἰς τὸν τοῦ μέσου χρυσοῦν θάλαμον, ἔνθα ἐκάθητο ὁ Ἄναξ ἐπὶ τῆς θέσεως αὐτοῦ, ἐνδεδυμένος βασιλικῶς, καὶ πλησίον οἱ βοϊάροι αὐτοῦ καὶ οἱ εὐγενεῖς, φέροντες ἱμάτια χρυσᾶ.

Ὁ γραμματεὺς Ἀνδρέας Στσελκάλοφ παρουσίασε πρῶτον τὸν Μητροπολίτην μετὰ τῶν Ἀρχιμανδριτῶν Μακαρίου καὶ Εὐθυμίου, ὡς ἀπεσταλμένους τῆς Συνόδου· ἔπειτα δὲ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Γρεβενῶν μετὰ τῶν Ἀρχιμανδριτῶν τοῦ ἁγίου Ὄρους καὶ τοῦ ἁγίου Τάφου, οἵτινες ἦλθον χάριν ἐλεημοσύνης. Ὁ Ἄναξ, ἀναστὰς ἀπὸ τῆς θέσεως, ἐδέχθη τὴν εὐλογίαν αὐτῶν· ὁ δὲ Μητροπολίτης Διονύσιος ἀπέδωκεν αὐτῷ ἔτι τὰς εὐλογίας τοῦ τῆς Βασιλευούσης καὶ λοιπῶν Πατριαρχῶν.

Ὁ Ἄναξ ἠρώτησεν αὐτόν· «Τὸν Πατέρα ὑμῶν καὶ εὐχέτην Ἱερεμίαν Πατριάρχην, πῶς ὁ Θεὸς ἐλεεῖ; καὶ ἐν σωτηρίᾳ ἆρά γε διαμένει;» ὁ δὲ Διονύσιος ἀπεκρίθη· «Ἐλέῳ Θεοῦ καὶ τῇ Βασιλικῇ Σου προστασίᾳ, ὁ Πατριάρχης Ἱερεμίας ὑγιαίνει, καὶ

παρακαλεῖ Κύριον τὸν Θεὸν ὑπὲρ τοῦ ἁγίου Σου μεγάλου καὶ Βασιλικοῦ κράτους,» καὶ προσεφώνησεν ἐκ μέρους τοῦ Πατριάρχου λόγον, ὅτι κατὰ τὴν βασιλικὴν ἐπιθυμίαν καὶ παράκλησιν, ὁ Παναγιώτατος Ἱερεμίας, ἐγκαθιδρύσας ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ Πατριάρχην, προσεκάλεσε Σύνοδον εἰς τὴν Βασιλεύουσαν, καὶ ἐπεκύρωσε τὴν ἐγκαθίδρυσιν ταύτην διὰ κανονικοῦ χρυσοβούλλου, ὅπερ ὁ Μητροπολίτης ἔδωκε τῷ Τσάρῳ ἐκ προσώπου ἁπάσης τῆς Συνόδου, μετὰ καὶ ἄλλων ἰδιαιτέρων γραμμάτων τοῦ Ἱερεμίου πρὸς αὐτόν τε καὶ τὴν εὐσεβεστάτην Τσαρίνην· ἐν δὲ τῷ συνοδικῷ τούτῳ χρυσοβούλλῳ ἐγράφησαν τὰ ἑξῆς.

«Ὅτε ὁ εὐσεβέστατος καὶ γαληνότατος Μονάρχης, Τσάρος πάσης Ῥωσσίας, Μόσχας, Καζάνης, Ἀστραχανίου, Νοβογορόδου καὶ ἄλλων ὀρθοδόξων Χριστιανῶν, Κύριος Θεόδωρος Ἰωαννίδης, ἐδέχθη τὴν σαρκικὴν ἡμῶν μετριότητα καὶ ἐδειξε πρὸς ἡμᾶς φιλίαν, ὅσην εἶχεν εἰς τὸν Θεὸν εὐλάβειαν, καὶ ἀγάπην πρὸς τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, τότε ἐζήτησε παρ' ἡμῶν τὴν ἀξίαν τοῦ Πατριάρχου, κατὰ συνοδικὴν ἐκλογὴν καὶ κατὰ τοὺς κανόνας, καὶ ἵνα ἐγκαθιδρύσωμεν καὶ καλέσωμεν τὸν τῆς Μόσχας Ἀρχιεπίσκοπον, Πατριάρχην, ὡς ἀναγορεύονται καὶ οἱ λοιποί. Πρῶτος ὁ Κωνσταντινουπόλεως Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, ἐκ τῆς ἁγίας Οἰκουμενικῆς πρώτης Συνόδου, ἐτιμήθη διὰ τοῦ ἀξιώματος ὀρθοδόξου Πατριάρχου ὑπὸ τοῦ μακαρίου καὶ ἰσαποστόλου Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, ἔπειτα δὲ ὁ Ἀλεξανδρείας, ὁ Ἀντιοχείας καὶ ὁ Ἱεροσολύμων.»

«Καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν ἰδίοις ὀρθαλμοῖς εἴδομεν καὶ ἐχάρημεν διὰ τὴν χάριν, τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν ἔκτασιν τὴν δοθεῖσαν παρὰ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ Βασίλειον τοῦτο· *διότι εἷς μόνος εἶνε σήμερον ἐπὶ τῆς γῆς Βασιλεὺς μέγας καὶ Ὀρθόδοξος*, καὶ ἤθελεν εἶναι ἄτοπον τὸ νὰ μὴ ἐκτελεσθῇ ἡ θέλησις Αὐτοῦ· ἡμεῖς δὲ, ἀποδεχθέντες κατὰ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, ἐγκαθιδρύσαμεν ἐν Μόσχᾳ Πατριάρχην, τὸν Κύριον Ἰὼβ, καὶ διὰ τῆς θείας χάριτος ἐδώκαμεν αὐτῷ χρυσόβουλλον πατριαρχικὸν, καὶ ἐγκρίνομεν

ἵνα αὐτὸς ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μόσχας ἐξουσιάζῃ ὡς πέμπτος Πατριάρχης, καὶ διὰ τῆς ἀξίας καὶ τῶν τιμῶν τιμᾶται μετὰ τῶν ἄλλων Πατριαρχῶν εἰς αἰῶνας. Οὕτως ἀπεφασίσαμεν ἐπιτοπίως. Ὅτε δέ ἡ μετριότης ἡμῶν ἐπανήλθομεν πρὸς τὸν Θρόνον ἐν τῇ τοῦ Κωνσταντίνου πόλει, καὶ ἐδηλώσαμεν τὸ προκείμενον, τὸν σκοπὸν καὶ τὴν αἴτησιν τοῦ εὐσεβεστάτου Ἄνακτος σαφῶς πρὸς τοὺς λοιποὺς ἀξιοσεβεστάτους καὶ ἁγιωτάτους Πατριάρχας, ἐφάνη τοῦτο αὐτοῖς εὐάρεστόν τε καὶ ηὐλογημένον.»

«Καὶ αὖθις ἡ μετριότης ἡμῶν μετ' αὐτῶν τῶν Πατριαρχῶν καὶ μεθ' ὅλης τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὁμογνωμόνως καὶ ἑνούμενοι ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι γράφομεν, καὶ διαδηλοῦμεν διὰ τοῦ παρόντος Συνοδικοῦ γράμματος ὅτι, πρῶτον ὁμολογοῦμεν καὶ τελοῦμεν ἐν τῇ βασιλευούσῃ πόλει Μόσχᾳ τὴν ἐγκαθίδρυσιν καὶ τὸν διορισμὸν τοῦ κυρίου Ἰὼβ Πατριάρχου, ἵνα καὶ εἰς τὸ μέλλον τιμᾶται καὶ ὀνομάζηται μεθ' ἡμῶν τῶν Πατριαρχῶν, καὶ ἔχῃ τὴν τάξιν εἰς τὰς εὐχὰς μετὰ τὸν τῶν Ἱεροσολύμων, καὶ ἵνα ὡς κεφαλὴν καὶ ἀρχὴν ἔχῃ αὐτὸς τὸν Ἀποστολικὸν Θρόνον τῆς τοῦ Κωνσταντίνου πόλεως, ὡς καὶ οἱ ἄλλοι Πατριάρχαι· δεύτερον, τὸ σήμερον δοθὲν ὄνομα καὶ ἡ Πατριαρχικὴ τιμὴ ἐδόθησαν καὶ ἐπεκυρώθησαν σταθερῶς οὐ μόνον εἰς τὸν κύριον Ἰὼβ, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς μετ' αὐτὸν, ἵνα ἐγκαθιδρύωνται ὑπὸ τῆς μοσχοβικῆς Συνόδου Πατριάρχαι οἱ τὰς πρώτας τοῦ κλήρου ἀρχὰς κατέχοντες, κατὰ τοὺς κανόνας, ὡς ἤρχισεν ἀπὸ αὐτοῦ τοῦ συλλειτουργοῦ τῆς μετριότητος ἡμῶν, καὶ τοῦ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητοῦ ἡμῶν ἀδελφοῦ Ἰὼβ, καὶ διὰ τοῦτο τὸ κανονισθὲν τοῦτο γράμμα ἐπεκυρώθη εἰς μνήμην αἰώνιον τῷ 7098 ἔτει τοῦ μηνὸς Μαΐου.»

Τὸ δὲ γράμμα ὑπεγράφη διὰ χειρὸς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίου, τοῦ Ἀντιοχείας Ἰωακεὶμ, τοῦ Ἱεροσολύμων Σωφρονίου, καὶ ὑπὸ συνοδικῶν τεσσαράκοντα δύω Μητροπολιτῶν, δεκαεννέα Ἀρχιεπισκόπων καὶ εἴκοσιν Ἐπισκόπων·

Τότε ὁ Μητροπολίτης Διονύσιος ἐξέφρασε τῷ Ἄνακτι, καὶ τῇ συζύγῳ αὐτοῦ τὴν εὐλογίαν τοῦ Πατριάρχου, προσενεγκὼν μέρος τῶν ἁγίων λειψάνων τοῦ μάρτυρος Παντελεήμονος καὶ τῆς Μαρίας τῆς Μαγδαλινῆς· ἐκ προσώπου δ' αὐτοῦ, ὡς δῶρον, στέμμα βασιλικὸν χρυσοῦν, μετὰ λίθων πολυτίμων καὶ μετὰ μαργαριτῶν, καὶ μεθ' ὁμοίου διαδήματος, καὶ ἕτερον στέμμα τῇ Τσαρίνῃ. Ἐπίσης ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Γρεβενῶν καὶ οἱ τέσσαρες Ἀρχιμανδρῖται, οἱ μετ' αὐτοῦ, προσεκύνησαν τὸν Ἄνακτα προσενεγκόντες αὐτῷ ἅγια λείψανα· ὁ δὲ εὐσεβέστατος Μονάρχης προσεκάλεσεν αὐτοὺς νὰ καθίσωσιν ἐπὶ τοῦ θρανίου, ἐκ δεξιῶν, ὑπὸ τὸ μεσαῖον παράθυρον, καὶ, καθίσας ὀλίγον, ἀπέλυσεν αὐτοὺς μετὰ τιμῶν εἰς τὸ μετόχιον, ὅπου ἐστάλησαν αὐτοῖς φαγητὰ καὶ ποτὰ ἐκ τῆς βασιλικῆς τραπέζης. Μόλις δὲ τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τοῦ Πρώτου Σωτῆρος (ς' Αὐγούστου) προσεκλήθησαν, κατὰ θέλησιν τοῦ Ἄνακτος, ὁ Μητροπολίτης καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος πρὸς τὸν Ἁγιώτατον Ἰὼβ, ὃν εὗρον ἐνδυόμενον ἐν μέσῳ τοῦ Καθολικοῦ τῆς Κοιμήσεως, ἵνα ὑπάγῃ πρὸς ἁγίασιν τοῦ ὕδατος, καὶ ἀσπασθέντες τὰς ἁγίας εἰκόνας, ἔλαβον παρ' αὐτοῦ τὴν εὐλογίαν· ὁ δὲ Διονύσιος εἶπε λόγον ἐκ προσώπου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, καὶ δοὺς τὴν ἐπιστολὴν αὐτοῦ, μετέσχε μετὰ τῶν λοιπῶν εἰς τὴν σταυροπορίαν. Ὁ δὲ Τσάρος Θεόδωρος Ἰωαννίδης προσηύχετο κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν εἰς τὴν Πανάχραντον Θεοτόκον τοῦ Σίμωνος.

Ὁ Παναγιώτατος Ἱερεμίας, εἰδοποιῶν διὰ τοῦ Συνοδικοῦ γράμματος τὸν Πατριάρχην Ἰὼβ, περὶ τῆς ἐπικυρώσεως τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ, ἀπήτει ἀμοιβαίας εὐχὰς καὶ μνημόνευσιν ἐν πάσαις ταῖς Ῥωσσικαῖς ἐκκλησίαις, ἀρχίζουσαν ἀπὸ αὐτοῦ, κατὰ τὰ πρεσβεῖα, καὶ θέτουσαν τὸν Ἰὼβ, κατὰ βαθμὸν κάτω τοῦ Ἱεροσολύμων· ὁ αὐτὸς παρήγγειλε τὴν διατήρησιν τῆς ἑνότητος εἰς τὴν Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν, καὶ συνίστα τὸν Μητροπολίτην Διονύσιον, ὡς συγγενῆ τῶν ἀρχαίων Αὐτοκρατόρων Καντακουζηνῶν καὶ Παλαιολόγων, οἵτινες τοπρὶν ἐκρά-

τουν τὸ σκῆπτρον τῆς Κωνσταντινουπόλεως· διὰ δὲ τῆς ἰδιαιτέρας ἐπιστολῆς παρεκάλει αὐτὸν ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, ὅπως μοχθήσῃ ὑπὲρ αὐτοῦ παρὰ τῇ Βασιλικῇ λαμπρότητι καὶ φροντίσῃ λόγῳ τε καὶ ἔργῳ περὶ τῆς ἁρμοδίας συνδρομῆς, ἣν ὑπεσχέθη ὁ Ἄναξ ὅτε ἀπέλυσεν αὐτόν· διότι, ἔλεγεν, ἐκτὸς τοῦ Τσάρου τῆς Ῥωσσίας, οὐδεὶς δύναται ν' ἀνορθώσῃ τὸ ἠφανισμένον Πατριαρχεῖον. — Κατὰ δὲ τὴν ἑορτὴν τῆς Κοιμήσεως, ὁ Μητροπολίτης ἐλειτούργησε μετὰ τοῦ Πρωθιεράρχου Μοσχοβίας, καὶ συνεδείπνησεν εἰς τὴν τράπεζαν αὐτοῦ.

Ἡ ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου ἐπίσκεψις τοῦ Βοϊάρου Γοδουνὸφ, ἔγεινεν ἔτι βραδύτερον τῆς τοῦ Πατριάρχου· διότι μόλις τὴν ε. Ὀκτωβρίου ἐδήλωσεν ὁ Διονύσιος διὰ τοῦ ἐπὶ τῶν πρεσβειῶν γραμματέως Στσελκάλοφ, ὅτι ἔχει λόγον καὶ γράμματα πρὸς τὸν Βωρῆσον Θεοδωρίδην· ὁ δὲ Γοδουνὸφ ἐξητήσατο παρὰ τοῦ Ἄνακτος τὴν ἄδειαν τοῦ νὰ δεχθῇ αὐτόν. Ὁ διερμηνεὺς Σεβαστῖνος Δημήτριεφ συνώδευσε τὸν Μητροπολίτην, ὅστις, εἰσελθὼν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Βωρήσου πλαγίως τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Καθολικοῦ, κατέβη ἀπὸ τοῦ ἵππου, παρὰ τὴν κλίμακα, ἐπὶ τοῦ δαπέδου. Τρεῖς προϋπαντήσεις ἐκ τῶν περὶ τὸν βοϊάρον, φερόντων ἐνδύματα καθαρὰ, ἀνέμενον αὐτὸν παρὰ τὴν αὐλείαν θύραν ἐπὶ τοῦ προστόου καὶ ἐν τῷ προδόμῳ, εἰς δὲ τὴν θύραν τοῦ μεσαίου θαλάμου τοῦ οἴκου αὐτοῦ, ἔλαβε τὴν εὐλογίαν τοῦ Δεσπότου αὐτὸς ὁ Γοδουνὸφ, φέρων ἔνδυμα ποικιλόχρωμον, καὶ ἠρώτησε περὶ τῆς ὑγιείας αὐτοῦ. Ὁ Μητροπολίτης ἀπέτεινεν αὐτῷ τοὺς χαιρετισμοὺς καὶ τὰς εὐλογίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, καὶ προσήνεγκεν, ἐξ ὀνόματος αὐτοῦ, μέρος τῶν ἁγίων λειψάνων τοῦ μεγαλομάρτυρος Παντελεήμονος, καὶ σμύρναν· ἐκ μέρους δὲ αὐτοῦ τὰ ἑξῆς πρὸς ἐνθύμησιν δῶρα· ἤτοι δύω ἀτλαζωτὰ χρυσᾶ, σπάθην τῆς Δαμασκοῦ, καὶ δύω ἀγγεῖα πολύτιμα· ὁ δὲ βοϊάρος, δεχθεὶς τὰ ἅγια λείψανα, δὲν ἐδέχθη τὰ δῶρα, εἰπών· «Μεγάλε Κύριε Μητροπολίτα Διονύσιε, ἀνάρμοστον εἰς ἡμᾶς τὸ νὰ λαμβάνωμεν παρ' Ὑμῶν

δῶρα, ἀλλ' ὀφείλομεν νὰ δωρῶμεν ὑμᾶς δι' ὅσων ὁ Θεὸς ηὐλόγησεν ἡμᾶς».

Ἀλλ' ὁ Μητροπολίτης παρεκάλεσεν ἱκετικῶς τὸν Βοϊάρον, ὅπως μὴ λυπήσῃ αὐτὸν μὴ λαμβάνων τὰ δῶρα· ὁ δὲ Βωρῆσος Θεοδωρίδης διέταξε τότε νὰ λάβωσι μόνον τὰ δύω πολύτιμα ἀγγεῖα, καὶ καθίσας ἐπὶ τῆς θέσεως αὐτοῦ, παρεκάλεσε τὸν Μητροπολίτην νὰ καθίσῃ ἐπὶ τὰ δεξιὰ εἰς μέγα ἀνάκλιντρον· καθίσας δὲ ὀλίγον, ἀπέλυσε τὸν Μητροπολίτην, εἰπὼν αὐτῷ, ὅπως μὴ κατακρίνῃ διὰ τὴν μὴ πρόσκλησιν αὐτοῦ εἰς δεῖπνον, διότι αἱ πολλαὶ ὑποθέσεις τοῦ Ἄνακτος ἐνησχόλουν αὐτὸν, καὶ ὅτι στέλλει ἐκείνῳ εἰς τὸ μετόχιον τὴν τράπεζαν αὐτοῦ». Καὶ συνώδευσεν ὁ Βορῆσος Θεοδωρίδης τὸν Μητροπολίτην ἕως ἐκείνης τῆς θέσεως, ἔνθα προϋπήντησεν αὐτόν· εἰς δὲ τὸν πρόδομον καὶ τὴν κλίμακα καὶ μέχρι τῆς θύρας τῆς αὐλῆς, συνώδευσαν αὐτὸν οἱ περὶ ἐκεῖνον.

Δύω ἐπιστολὰς ἐνεχείρισεν ἐπίσης ὁ Μητροπολίτης τῷ Γοδουνὸφ, ἐξ ὧν μίαν συνοδικὴν, περιέχουσαν τὰ αὐτὰ σχεδὸν, ὡς ἡ γραφθεῖσα πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἰὼβ, ἀλλὰ μετὰ τῶν ἀξιοπαρατηρήτων τούτων ἐκφράσεων, Ὅτι ἅπασα ἡ Σύνοδος ὑπερεχάρη περὶ τῆς ἐγκαθιδρύσεως τοῦ Πατριάρχου τῆς Μόσχας κατὰ βούλησιν τοῦ ἁγίου Τσάρου, καὶ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ τοῦ Γοδουνὸφ, καὶ ὅτι ὠφέλιμον εἶνε, ὅπως ἐν τοιαύτῃ χριστιανικῇ χώρᾳ ἔχῃ ὁ ὀρθόδοξος Τσάρος Πατριάρχην· ἐν δὲ τῇ ἰδιαιτέρᾳ αὐτοῦ ἐπιστολῇ ὁ Παναγιώτατος Ἱερεμίας γράφει, τάδε·

«Τῷ Ἐνδοξωτάτῳ, Ἐκλαμπροτάτῳ, Τιμιωτάτῳ καὶ Ὑψηλοτάτῳ Μεγάλῳ Ἄρχοντι καὶ Ἱπποκόμῳ Κυρίῳ Βορήσῳ Θεοδωρίδῃ, ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῷ υἱῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος, χάρις Σοὶ Κύριε, καὶ εἰρήνη καὶ ἔλεος, ἐν Θεῷ τῷ Παντοκράτορι Κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ. Ἡμεῖς ἐστείλαμεν, περὶ τῆς Ῥωσσικῆς Πατριαρχίας, κατὰ τὸ δικαίωμα ἡμῶν, τὸ καταστατικὸν συνοδικὸν γράμμα, καὶ πάλιν γράφομεν, διὰ τῆς ἀρ-

χιερατικῆς Συνόδου, πρὸς τὸν Εὐσεβέστατον Τσάρον ἡμῶν, ἵνα παρέξῃ βοηθήματα καὶ συνδρομὰς Βασιλικὰς, ὅσας ἐγκρίνῃ, κατὰ τὴν αὐτῷ παρὰ Θεοῦ δοθεῖσαν χάριν, καὶ στείλῃ ἡμῖν, πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐξ χιλιάδας χρυσοῦς, καὶ ἔσεται νέος κτίτωρ, δηλαδὴ ὁ ἱδρυτὴς τοῦ πατριαρχείου. Καὶ διὰ τοῦτο γράφομεν πρὸς τὸ ὕψος Σου, ἵνα φροντίσῃς καὶ ἀσχοληθῇς παρὰ τῷ Εὐσεβεστάτῳ Τσάρῳ καὶ τῇ Τσαρίνῃ, ὅπως τὸ ἀγαθὸν τοῦτο ἔργον περαιωθῇ καὶ ἀποκατασταθῇ, καὶ τότε ὁ ἐν αὐτῷ οἰκήσων Πατριάρχης καὶ οἱ ἐνδεεῖς Ἀρχιερεῖς δοξάσουσι τὸν Θεὸν, καὶ θέλομεν παρακαλεῖν αὐτὸν ὑπὲρ τῶν Εὐσεβεστάτων Τσάρου καὶ Τσαρίνης, διότι οὗτοι εἰσὶν οἱ νέοι ἱδρυταὶ τοῦ νέου πατριαρχείου».

«Καὶ Σοὶ, Κύριε, εἶνε γνωστὸν, ὅτι ὑπεσχέθησαν οἱ Εὐσεβέστατοι Μονάρχης καὶ Τσάρος καὶ ἡ Τσαρίνη ἡμῶν νὰ παρέξωσι τὴν ἀνήκουσαν βοήθειαν· σήμερον δὲ εἶνε καιρὸς νὰ λάβωμεν τὴν βασιλικὴν χάριν. Καὶ διὰ τοῦτο ἐξελέξαμεν καὶ ἐστείλαμεν πρὸς τὸν ἅγιον Τσάρον καὶ πρὸς Σὲ, τὸν Κύριον ἡμῶν, ἄνδρα ἐπιτήδειον καὶ γένους μεγάλου, ἐκ τῶν πρώην Βασιλέων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸν Πανιερώτατον Μητροπολίτην Τυρνόβου καὶ Δεσπότην ἁπάσης Βουλγαρίας, ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸν ἀδελφὸν καὶ συλλειτουργὸν τῆς ἡμῶν μετριότητος, Κύριον Διονύσιον, καὶ αὐτὸς ἐξελέχθη ὑπὸ πάσης τῆς Συνόδου τῶν Ἀρχιερέων ἀντὶ ἡμῶν. Σὺ δὲ ὑπεδέχθητι αὐτὸν ὡς ὑπεδέχθης τὴν μετριότητά μου, καὶ δεῖξον αὐτῷ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν προθυμίαν Σου, ἣν τρέφεις πρὸς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν, ὡς φιλόχριστος καὶ ἐλεήμων, καὶ περὶ ὅσων γράφομεν πρὸς τὴν ἐκλαμπρότητά Σου, ταῦτα ἀποπερατώσων, ἵνα ἀντ' αὐτῶν λάβῃς παρὰ τοῦ Θεοῦ ἑπτάκις ἑβδομήκοντα ἄλλα, καὶ εὐχὴν αἰωνίαν. (Αὐτὸς ἔχει προσέτι λόγους τινὰς νὰ εἴπῃ πρὸς Σὲ, Κύριέ μου· ἔστειλα δὲ μετ' αὐτοῦ πρὸς Σὲ τήν τε εὐχήν μου καὶ λείψανα τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, καὶ σμύρναν).

Ὁ Μητροπολίτης Διονύσιος ἐζήτησεν ἐπίσης, κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν, παρὰ τοῦ βοϊάρου Γοδουνὸφ, ἄδειαν νὰ προσκυνήσῃ τὸν θαυματουργὸν Σέργιον ἐν τῇ Λαύρᾳ αὐτοῦ τῆς ζωαρχικῆς Ἁγίας Τριάδος, καὶ ὑπῆγεν ἐκεῖ ἐγκρίσει τοῦ Τσάρου, καὶ ἐδόθη αὐτῷ τιμὴ ὁμοία τῷ Πατριάρχῃ, καὶ τράπεζα καὶ ἐλέη, ὡς διετάχθη περὶ τούτου ὁ Ἀρχιμανδρίτης καὶ ὁ Κελλάριος διὰ τῶν διαγγελέων τοῦ βοϊάρου, καὶ ἐδόθησαν παρ' αὐτοῦ δῶρα· ἤτοι, παρὰ μὲν τοῦ Ἀρχιμανδρίτου, πέντε εἰκόνες ἐπενδεδυμέναι, τεσσαράκοντα σαμούρια, χρήματα, καὶ ξύλινα σκεύη τῆς τραπέζης ἐκ τῆς βιομηχανίας τῆς Ἁγίας Τριάδος· παρὰ δὲ τοῦ Κελλαρίου μεθ' ὅλης τῆς ἀδελφότητος, δύω εἰκόνες ἐπενδεδυμέναι, γοῦνα ἐκ σαμουρίου, δαμάσκειον, μεταξωτὸν κυματοειδὲς καὶ ἀντλητήριον ἀργυροῦν. Οὕτω δὲ ἔλαβον δῶρα ἅπαντες οἱ μετὰ τοῦ Μητροπολίτου ἐλθόντες· ἤτοι, ὁ Ἱερεμίας Ἀρχιμανδρίτης τοῦ ἡγιασμένου Σάββα, δύω Ἀρχιμανδρῖται, ὁ Μακάριος καὶ ὁ Εὐστάθιος, ὁ Ἀρχιδιάκονος τοῦ μοναστηρίου τῶν Ἀρχαγγέλων Κύριλλος, καὶ ὁ Κελλάριος Δαμασκηνός· ἐκ τοῦ Ἄθωνος δὲ ἔλαβον δῶρα ὁ τοῦ Παντελεήμονος Ἀρχιμανδρίτης Νεόφυτος καὶ ὁ κτίτωρ Ἰωακεὶμ, ὁ τοῦ Χιλανδαρίου Ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος, ὁ τῆς Μεταμορφώτεως Μεθόδιος, ὁ τοῦ ὄρους τῶν Μεταιώρων Ἀρχιμανδρίτης Δαμασκηνός, ὁ τοῦ Μοναστηρίου τῶν Ψυχῶν Ἀθανάσιος, καὶ ὁ τοῦ Βατοπέδου γέρων Σωφρόνιος μετὰ τῶν λοιπῶν ἱερέων, διότι ἡ Λαύρα τοῦ μεγάλου θαυματουργοῦ Σεργίου δὲν ἐστερεῖτο ἐλεῶν, καὶ δὲν ὑπεχώρει εἰς τὴν βασιλικὴν μεγαλοδωρίαν.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ αὐτοῦ ἔτους προσεκάλεσεν ὁ Ἄναξ τὸν Μητροπολίτην νὰ ἔλθῃ πρὸς αὐτὸν, εἰς τὴν αὐλὴν, πρὸς ἀποχαιρετισμόν· ὁ δὲ Διονύσιος, εἰσελθὼν εἰς τὴν πόλιν δι' ἐλκήθρου, ἐξῆλθεν εἰς τὴν ἀναβάθραν τῶν ἀνακτόρων μεταξὺ τῶν Καθολικῶν τοῦ Ἀρχαγγέλου καὶ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, καὶ ἐκεῖθεν ἐπορεύθη πρὸς τὸν χρυσοῦν τῆς ὑπογραφῆς θάλαμον, ἔνθα

ἀνέμενεν αὐτὸν, μετὰ τῶν βοϊάρων, ὁ Τσάρος Θεόδωρος Ἰωαννίδης ἐπὶ τῆς Βασιλικῆς αὐτοῦ θέσεως.

Ὅτε δὲ ἔλαβεν ὁ Ἄναξ τὴν εὐλογίαν, ὁ γραμματεὺς Ἀνδρέας Στσχελκάλοφ, ἐκ προσώπου αὐτοῦ, εἶπε πρὸς τὸν Μητροπολίτην, ὅτι ὁ Ἄναξ τιμᾷ αὐτὸν διὰ τῆς προσκλήσεως εἰς τὴν Βασιλικὴν τράπεζαν· ὁ δὲ Διονύσιος, εὐχαριστήσας διὰ πάσας τὰς μεγάλας εὐεργεσίας τοῦ εὐσεβεστάτου Μονάρχου, ἐξῆλθε ν' ἀναμείνῃ τὴν τράπεζαν εἰς τὸν ἀπαντητικὸν ἐπὶ τῆς αἱμασιᾶς τῆς ὄχθης θάλαμον, ὅστις ἦτο κεκοσμημένος διὰ ταπήτων χρυσῶν· ἡ δὲ τράπεζα ἦτο ἐστρωμένη ἐν τῷ μεσαίῳ χρυσῷ θαλάμῳ. Κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν συνεδείπνησαν μετὰ τοῦ Μητροπολίτου ἐν τοῖς ἀνακτόροις οἱ τῆς Πιατηγόρας Κιρκάσιοι, ὁ Κνιάζος Ἰάνσοχ μετὰ τῶν συναδέλφων αὐτοῦ, ἡ δὲ διανομὴ τῶν ἐδωδίμων ἤρχιζεν ἀπὸ τοῦ Τσάρου εἰς τοὺς μεγάλους Βοϊάρους καὶ ἔπειτα εἰς τὸν Μητροπολίτην. Ἔμπροσθεν δὲ τούτου αἱ κύμβαι, τὰ ποτήρια καὶ αἱ λοπάδες ἔστιλβον ὑπὸ χρυσοῦ· οἱ ὑπηρετοῦντες αὐτὸν Στόλνικοι ἐφόρουν γούνας χρυσᾶς, καὶ ἦσαν ἐστολισμένοι διὰ χρυσῶν ἀλύσεων. Μετὰ δὲ τὴν τράπεζαν ἐστάλη πρὸς αὐτὸν εἰς τὸ μετόχιον, βασιλικὸν ὑδρόμελι, διὰ τοῦ Στολνίκου Βασμάνορ καὶ τῶν τροφεοτῶν μελιθεψῶν τῆς αὐλῆς. Ἐκτὸς τούτου, ὅτε ὁ Μητροπολίτης ἀπελύθη, ὁ Ἄναξ ἐδωρήσατο αὐτῷ ἓν κομμάτιον μέλανος Ἐνετικοῦ ἑξαμίτου, τρία κομμάτια δαμασκείου, τρία ὅμοια ἀτλαζίου, διπλῆν κύμβην ἀργυρᾶν καὶ κρατῆρα, δύω τεσσαρακοντάδας σαμούρια καὶ τρεῖς τεσσαρακοντάδας ἰκτίδας (κουνάδια) καὶ ἑκατὸν ρούβλια εἰς χρήματα, τὸ ὅλον δὲ ἀξίας τριακοσίων δέκα ρουβλίων· προσέτι μίαν εἰκόνα ἐκτετυπωμένην καὶ διπλουμένην τῆς Παναχράντου Θεοτόκου, καὶ ἄμφια δαμάσκεια χρυσᾶ, καὶ ὠμοφόριον κεκοσμημένον διὰ μαργαριτῶν· καὶ παρὰ τῆς Τσαρίνης παρόμοια δῶρα ἐδόθησαν, ἀξίας ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ρουβλίων· ἔλαβον ἐπίσης δῶρα καὶ δύω Ἀρχιμανδρῖται αὐτοῦ, ὁ Μακάριος καὶ ὁ Εὐφήμιος καὶ ὁ Ἀρχιδιάκονος καὶ

οἱ λοιποὶ Ἀρχιμανδρῖται ἐκ τοῦ Ἁγίου Ὄρους, καὶ οἱ γέροντες καὶ οἱ ὑπηρετοῦντες αὐτόν.

Ταχέως μετὰ ταῦτα (τῇ ιθ'. Δεκεμβρίου), προσεκλήθη ὁ Μητροπολίτης, κατὰ βούλησιν τοῦ Ἄνακτος, παρὰ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου καὶ τῆς ἀδελφότητος τοῦ μοναστηρίου τοῦ Τσοῦδοφ, καὶ προϋπαντήθη ὑπ' αὐτῶν μετὰ τιμῶν παρὰ τὰς Ἁγίας Πύλας. Τελεσθείσης δὲ ἀγρυπνίας, ὁ προϊστάμενος προσεφώνησεν αὐτῷ λόγον, δι' οὗ ηὐχαρίστει αὐτὸν διὰ πάντας τοὺς μεγάλους μόχθους αὐτοῦ, καὶ προσεκάλεσεν αὐτὸν διὰ τὴν ἐπαύριον εἰς τὴν ἀδελφικὴν τράπεζαν, ὅτε καὶ προσήνεγκεν αὐτῷ τὰ συνειθισμένα δῶρα.

Ἕνα καὶ ἐπέκεινα μῆνα μετὰ τὸν ἀποχαιρετισμὸν αὐτοῦ, ὁ Ἄναξ παρήγγειλε τῷ Μητροπολίτῃ Διονυσίῳ, ὅπως ὑπάγῃ καὶ λάβῃ τὴν ἄδειαν τῆς ἀναχωρήσεως παρὰ τοῦ Πατριάρχου Ἰὼβ, παρουσίᾳ τοῦ Γραμματέως τῶν πρεσβειῶν Ἀνδρέου Στσχελκάλοφ· ὁ δὲ Διονύσιος, μετὰ τῶν Ἀρχιμανδριτῶν αὐτοῦ καὶ τῶν γερόντων, ὑπῆγεν εἰς τὴν πατριαρχικὴν αὐλὴν διὰ τῆς τοῦ Καθολικοῦ ἐκκλησίας, ὅπου ἤκουσε τὴν πρὸς τοὺς μεγάλους θαυματουργοὺς Πέτρον, Ἀλέξιον καὶ Ἰωνᾶν δοξολογίαν. Ἡ πρώτη αὕτη πατριαρχικὴ ἀπόλυσις ἐξετελέσθη μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης πομπῆς, ἵνα δείξῃ τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ Ῥώσσου Πρωθιεράρχου εἰς τὸν ἐλθόντα Ἕλληνα. Οἱ Στρελίτσιοι ἵσταντο ἐν τῇ αὐλῇ, ἐν δὲ τῷ προδόμῳ καὶ τῷ προστόῳ οἱ ὑπάλληλοι καὶ τὰ τῶν πατριαρχικῶν Βοϊάρων τέκνα, φέροντα ἐνδύματα εὐπρεπῆ. Τὸν Μητροπολίτην προϋπήντησαν δύω τῶν εἰρημένων τέκνων ἐξελθόντων ἐκ τῶν στοῶν εἰς τὸ ἄνω πρόστοον· ἐν δὲ τῷ προδόμῳ, παρὰ τὰς θύρας τῶν θαλάμων ἀνέμενεν αὐτὸν δευτέρα ὑπάντησις· ἤτοι ὁ τοῦ δικαστικοῦ θαλάμου γραμματεὺς Ἀθανάσιος Μαλλίγην, καὶ ὁ πτριαρχικὸς γραμματεὺς Ἰωάννης Σχεβάρσχην.

Ἐν τῷ λευκῷ τῆς τραπέζης θαλάμῳ ἐκάθητο αὐτὸς ὁ Πατριάρχης Ἰὼβ ἐπὶ μεγάλου ἀνακλίντρου, ἐν τῇ θέσει αὐτοῦ·

ἀπωτέρω δὲ, κατὰ μίαν ὀργυιὰν ἐξ ἀριστερῶν, ἐκάθηντο ἐπίσης ἐπὶ μεγάλου ἀνακλίντρου ὁ Γελάσιος, Μητροπολίτης Σαράης καὶ Ποδώνης, καὶ ὁ Μητροφάνης, Ἀρχιεπίσκοπος Ῥαζάνης· καὶ ἔτι ἀπωτέρω οἱ συνοδικοὶ γέροντες. Ἀπὸ δὲ τοῦ μεγάλου ἀνακλίντρου, πρὸς τὴν στήλην, ἐπὶ σκίμποδος, οἱ Πρωθιερεῖς καὶ οἱ κλειδοῦχοι τῆς Θερμήτορος καὶ τοῦ Ἀρχαγγέλου. Ἐπὶ ἑτέρου ἀνακλίντρου, ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατριάρχου, ἐκάθηντο οἱ Ἀρχιεπίσκοποι Ἰωνᾶς Βολογόδου καὶ Ἀρσένιος Ἐλασσῶνος, οἱ Ἀρχιμανδρῖται καὶ οἱ Ἡγούμενοι· ἐπὶ δὲ τῆς θέσεως τοῦ Ὀκόλνιτση ἐκάθηντο οἱ εὐγενεῖς τοῦ Ἄνακτος, οἱ τοῦ γραφείου ὑπάλληλοι καὶ οἱ Γραμματεῖς, καὶ οἱ τῶν Βεϊάρων τοῦ Πατριάρχου ὁμήλικες παῖδες, φοροῦντες ἐνδύματα εὐπρεπῆ.

Εἰσελθόντος τοῦ Μητροπολίτου ὁ Πατριάρχης ἀνηγέρθη, καὶ ἀναγνοὺς τὸ «ἄξιον ἐστὶν», ἐποίησε δέησιν καὶ ηὐλόγησε τὸν Διονύσιον, εἰπών· «Ἐν τῷ μεγάλῳ τοῦ εὐσεβεστάτου Τσάρου ἡμῶν Κράτει, ἐν καλῇ ἄρά γε ὑγιείᾳ καὶ σωτηρίᾳ διαμένεις; ἢ μήπως δυσχεραίνεις κατά τι;» — ὁ δὲ Διονύσιος ἀπεκρίθη· «Θείᾳ χάριτι καὶ τῇ ἀνακτορικῇ βοηθείᾳ καὶ διὰ τῆς ἡμετέρας εὐλογίας ὑγειαίνομεν, καὶ καθ' ὅλα ἥσυχοι καὶ ὑπερηυχαριστημένοι ἐσμέν». Ἔπειτα ἅπαντες οἱ Ῥῶσσοι Ἀρχιερεῖς καὶ Ἀρχιμανδρῖται ηὐλογήθησαν παρὰ τοῦ Ἕλληνος, ὡς καὶ αὐτὸς παρ' αὐτῶν, καὶ μετὰ τὴν εὐλογίαν τοῦ Πατριάρχου ἐκάθισεν αὐτὸς οὐχὶ μακρὰν τούτου, ἐκ δεξιῶν, ἐπὶ τοῦ ἑτέρου ἀνακλίντρου· ὁ δὲ ἀγιώτατος Ἰωβ, ἀναστὰς, ἀπέτεινε λόγον, δι' οὗ διηγήθη πρὸς τὸν Μητροπολίτην, πῶς τὰ πάντα ἐγένοντο ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ καὶ ἐγκαθιδρύσεως, καὶ τὴν τοῦ Τσάρου γνώμην, καὶ τὴν τοῦ Πατριάρχου ἀπόφασιν, καὶ ἐπὶ τέλους καὶ αὐτὴν τὴν ἔλευσιν τοῦ Διονυσίου μετὰ γραμμάτων τῆς Συνόδου, συμπεραίνων, ὅτι καὶ αὐτῷ θέλουσι δοθῆν γράμματα πρός τε τὸν Πατριάρχην καὶ πρὸς ἅπασαν τὴν Σύνοδον.

Κατόπιν ἐξήγησεν ἐν ἐκτάσει καὶ ὁ Μητροπολίτης περὶ τῆς

Συνόδου τῶν Πατριαρχῶν, ἤγουν πῶς ἀνεῦρον τὴν πρώτην ἀρχὴν περὶ τοῦ ὅτι τοπάλαι ὁ Εὐσεβέστατος Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος, ἐπιθυμήσας Πατριαρχεῖον ἐν τῇ Βασιλευούσῃ πόλει, νέᾳ Ῥώμῃ, συνεννοήθη μετὰ τοῦ Πάπα τῆς Ῥώμης καὶ τοῦ Πατριάρχου τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ οὕτως ἐγκαθιδρύθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ πρῶτος Πατριάρχης Μητροφάνης, καὶ πῶς, στηριχθέντες ἐπὶ τῶν ἀρχῶν ἐκείνων, ἔγραψαν ἀμέσως ἐπικυρωτικὸν γράμμα περὶ τοῦ Πατριαρχείου τῆς Μόσχας, καὶ ἀπέστειλαν αὐτὸν εἰς Βλαχίαν πρὸς τὸν Βοεβόδαν, τῇ παραγγελίᾳ, ἵνα καὶ τοῦ Κράτους αὐτοῦ οἱ Ἀρχιερεῖς θέσωσιν ἐπίσης τὰς ὑπογραφὰς αὐτῶν ἐν τῷ χρυσοβούλλῳ, ὅπερ καὶ ἔπραξαν μετὰ χαρᾶς. Ὁ Διονύσιος συνεβούλευσεν ἐπίσης, ὅπως ὁ Ῥῶσσος Πατριάρχης συνεννοῆται μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ καὶ εἰς τὸ μέλλον περὶ πάντων τῶν ἐκκλησιαστικῶν, ὡς πράττουσι καὶ οἱ λοιποὶ Πατριάρχαι, καὶ ὅπως, ἕνεκα τῆς μακρᾶς ὁδοῦ, ἐκλέξῃ ὁ Ἁγιώτατος Ἰωὴβ ἐπίτροπον αὐτοῦ ἐκ τῶν Ἑλλήνων Μητροπολιτῶν, ἢ Ἀρχιεπισκόπων, ἱκανὸν πρὸς τὸ σκοπούμενον, καὶ διατάξῃ αὐτὸν νὰ παρευρίσκηται πάντοτε παρὰ τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ διά τε τὰς Συνόδους καὶ τὰ ἐκκλησιαστικά, διότι καὶ ἀντὶ τῶν ἄλλων Πατριαρχῶν, διαμένουσι φίλοι αὐτῶν ἐν τῇ Βασιλευούσῃ παρὰ τῷ Οἰκουμενικῷ.

Ἀλλ' ὁ Ἁγιώτατος Ἰωὴβ ἀπεκρίθη, ὅτι θέλει συμβουλευθῆν πρότερον μετὰ τοῦ εὐσεβεστάτου Ἄνακτος καὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, καὶ θέλει πράξειν τὸ καταλληλότερον. Καὶ εὐλογήσας τὸν Μητροπολίτην διὰ τῆς εἰκόνος τῆς Παναγίας, ἀπέλυσεν αὐτὸν, παραγγείλας ὅπως ἀπονείμῃ τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ τὴν εὐλογίαν αὐτοῦ καὶ τὰς προσκυνήσεις, τοῖς δὲ λοιποῖς Πατριάρχαις καὶ τῇ Συνόδῳ, τὴν εὐλογίαν καὶ τοὺς ἀσπασμούς. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ καιρὸν, ὁ Γραμματεὺς τῶν Πρεσβειῶν Ἀνδρέας Στσχελκάλοφ, ἐκ προσώπου τοῦ Τσάρου, εἶπε τῷ Μητροπολίτῃ, ὅτι θέλει στείλει αὐτῷ εἰς τὸ μετόχιον, ἐπιστολὰς Ἀνακτορικὰς πρός τε τὸν Πατριάρχην καὶ τὴν Σύνοδον.

Κατὰ τὰ μέσα τοῦ μηνὸς Φεβρουαρίου ὁ Ἄναξ διέταξε ν' ἀφήσωσι τὸν Μητροπολίτην ἵν' ἀναχωρήσῃ, καὶ διώρισε νὰ συνοδεύσῃ αὐτὸν ὁ Νελιοῦβος Παρθένιερ, υἱὸς Βοϊάρου, μέχρι Τσερνιγόβου, καὶ μετ' αὐτοῦ ἐστάλησαν δέκα παῖδες Βοϊάρων καὶ εἴκοσι Στρελίτσιοι μεθ' ἑνὸς πεντηκοντάρχου, ὡπλισμένοι διὰ τυφεκίων, οἵτινες ἔμελλε ν' ἀλλαχθῶσι δι' ἑτέρων πλειοτέρων ἐν Βριάνσκῃ, παρὰ τοῦ Βοεβόδα Δουκὸς Σβενιγορόδου, Γρηγορίου. Ἐν Ποτσέπῃ προσετέθησαν πρὸς τοῖς εἴκοσι πρώτοις ἕτεροι δέκα Στρελίτσιοι. Ὁ Νελιοῦβος διετάχθη νὰ λαμβάνῃ δι' αὐτοὺς, ἐκ τῶν προαστίων καὶ τῶν κωμῶν, ἁμάξας ταχυδρομικάς. Ἐν δὲ ταῖς πόλεσι νὰ λαμβάνῃ ἀνὰ μίαν διὰ δύω ἀνθρώπους, ὡς προετάχθη τοῖς Βοεβόδαις καὶ τοῖς Δημάρχοις· ἡ δὲ φορβὴ τῶν εἴκοσιν ἵππων τοῦ Μητροπολίτου, ν' ἀγοράζηται καθ' ὁδὸν ἐκ τῶν προσδιορισθέντων χρημάτων· ἂν δὲ μὴ ἐπαρκέσωσι (τὰ χρήματα) ταῦτα, τότε νὰ λαμβάνηται ἄνευ ἀντιτίμου ἐκ τῶν κωμῶν, καὶ ν' ἀναγράφηται ἐν τῷ βιβλίῳ, ὅπερ ἔπρεπε νὰ σταλθῇ πρὸς τὴν αὐλὴν τῶν πρεσβειῶν. Πρὸς δὲ τὸ μοναστήριον τοῦ Παρνουτίου, τὸ ἐν Βορόβσκῳ, ἐπεστάλη οὐκάζιον τοῦ Ἄνακτος, ἵνα ἔκ τινων μονῶν συνέλθωσι γέροντες, ὅπως ἡ προϋπάντησις τοῦ Μητροπολίτου Γυρνόβου γείνῃ εὐπρεπὴς, ὡς τοῦ ἁπάσης Ῥωσσίας, καὶ ἵνα ἑτοιμασθῇ ἐκλεκτὴ τροφὴ καὶ ὑδρόμελι, καὶ δοθῶσιν αὐτῷ καὶ δῶρα ἀνάλογα· διότι καὶ ἅπαντες οἱ ἐν Μόσχᾳ Ῥῶσσοι ἀρχιερεῖς, ὡς καὶ δύω ἡγούμενοι, τοῦ Κυρίλλου καὶ τοῦ Ἰωσὴφ, ἔδωκαν τῷ Διονυσίῳ, ἀπερχομένῳ, δῶρα ἀνάλογα τῆς ἑαυτῶν δυνάμεως.

Ἐκ Τσερνιγόβου, ὁ βοεβόδας Γρηγόριος Βωρῆσος ὤφειλε νὰ στείλῃ, πρὸς συνοδείαν τοῦ Μητροπολίτου καὶ τῶν Ἀρχιμανδριτῶν αὐτοῦ μέχρι τῶν ὁρίων, τριάκοντα παῖδας τῶν βοϊάρων αὐτοῦ καὶ ἑκατὸν ὡπλισμένους Στρελιτσίους· ἀλλὰ πρὶν ὁ Μητροπολίτης φθάσῃ εἰς Τσερνίγοβον, ἐστάλη κατόπιν ὁ εὐγενὴς Ματθαῖος Προέστερ, κομίζων γράμματα καὶ δῶρα πρὸς τοὺς Πατριάρχας, ἅπερ διετάχθη νὰ ἐγχειρίσῃ αὐτῷ· ὁ δὲ Βωρῆσος

Θεοδωρίδης Γοδουνὸρ διέταξε νὰ δοθῶσιν ἐξ ὀνόματος αὐτοῦ, καὶ δῶρα, διὰ τὸν Πατριάρχην Ἱεροσολύμων, τῷ τῆς Λαύρας τοῦ ἡγιασμένου Σάββα Κελλαρίῳ Δαμασκηνῷ, ὅστις μετὰ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου αὐτοῦ, καὶ μετὰ τῶν λοιπῶν τοῦ Ἄθωνος πρωϊσταμένων, συνώδευε τὸν Διονύσιον.

Ὁ Ἄναξ ἐξέθετεν, ἐν ἐκτεταμένῃ ἐπιστολῇ, τῷ Παναγιωτάτῳ πρὸς Θεὸν Ποιμένι Ἱερεμίᾳ, διδασκάλῳ τῶν ὀρθοδόξων ὁρισμῶν, ζηλωτῇ τῆς Εὐαγγελικῆς διδαχῆς, ἀκραδάντῳ στύλῳ τῆς ὀρθοδοξίας πάντων τῶν Χριστιανῶν καὶ ὀχυρῷ ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ μάρτυρι, ἐκ νέου πᾶσαν τὴν γνώμην αὐτοῦ, περὶ τῆς συστάσεως τοῦ πατριαρχείου, λέγων, ὅτι διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, ἡ γηραιὰ Ῥώμη, ἐπὶ τῆς αἱρέσεως τοῦ Ἀπολλιναρίου, καὶ ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία καὶ ἅπασα ἡ Ἰταλία ἐνεπλήσθησαν τῆς ἀκαθάρτου διδασκαλίας τοῦ Πάπα Φορμόζου, καὶ ὅτι μετὰ τοῦτον καὶ τῆς τοῦ Πέτρου τοῦ προσαγορευομένου Βραδυγλώσσου· ὅτι πρὸς τούτοις, μετὰ ταῦτα ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία ἀπεσπάσθη, διὰ τοῦ Πάπα Χριστοφόρου, ἀπὸ τῆς Ἁγίας ἡμῶν καὶ ὀρθοδόξου πίστεως ἐντελῶς· διὸ ὁ Παναγιώτατος Σέργιος, Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ἐξετάσας πρότερον περὶ τῆς πίστεως τοῦ ἀσεβοῦς Χριστοφόρου, κατὰ συμβουλὴν τῶν Οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν, ἀπηγόρευσε τὸ νὰ μνημονεύωνται οἱ Πάπαι τῆς Ῥώμης ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς Ἐκκλησίαις· ὅτι ἐπίσης τὴν ἀσέβειαν τῶν ἀρχαίων ἠκολούθησε καὶ ὁ Πάπας Εὐγένιος, συστήσας δίβουλον ὀγδόην Σύνοδον· καὶ ὅτι τὴν ἀσεβῆ τούτου παράδοσιν ἤλεγξεν ὁ Μητροπολίτης Ἐφέσσου Μάρκος. Ὁ Ἄναξ προσθέτει καὶ τὰ ἑξῆς· ὅτι εἰς τὸ ἡμέτερον ἁπάσης τῆς Ῥωσσίας Κράτος, διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ, ἡ ἁγία χριστιανικὴ πίστις λάμπει ὡς ὁ ἥλιος ὑπὸ τοὺς οὐρανούς, καὶ τῆς εὐσεβείας τὰς ἀκτῖνας ἐκπέμπει ἐφ' ἅπασαν τὴν οἰκουμένην, συμφωνοῦσα ἐντελῶς μετὰ τῶν τεσσάρων οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν, ὡς ἐξ ἀρχῆς ἐλάβομεν αὐτὴν παρὰ τῶν εὐσεβεστάτων ἡμῶν γεννητόρων, τῶν ἁγίων ἀναπαυθέντων μεγάλων Ἡγεμόνων, ἔτι ἀπὸ τῶν ἡμε-

ρῶν τοῦ Ἰσαποστόλου Δουκὸς Βλαδιμίρου, τοῦ φωτίσαντος τὴν Ρωσσικὴν γῆν, καὶ διὰ τοῦτο ἤθελεν ἁρμόζειν, πρὸς τιμὴν τῆς ἁγίας καὶ ἀμώμου ἡμῶν Ἑλληνικῆς πίστεως, νὰ καταστα θῇ πατριαρχικὸς ὁ ἐν τῇ Βασιλευούσῃ πόλει Μόσχα ὑψηλὸς θρόνος τῶν μεγάλων θαυματουργῶν Πέτρου, Ἀλεξίου καὶ Ἰωνᾶ.

Ἔπειτα, περιγράφων αὐτὴν τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς Ἀνακτορικῆς αὐτοῦ ἰδέας καὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ἰώβ, λέγει. «Ἐπειδὴ ἀρχαιόθεν ὁ Οἰκουμενικὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχης Σίλβεστρος ἐτιμήθη, παρὰ τῆς ἁγίας Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ παρὰ τοῦ Ἰσαποστόλου Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου, διὰ τῆς ἀξίας ταύτης, διὰ τοῦτο οἱ ὑμέτεροι Ἀρχιερεῖς συνοδικῶς ἐψήφισαν ὅπως τίθηται Σὺ ἐπὶ κεφαλῆς, καὶ ὅπως ἀντὶ τοῦ Πάπα προηγῆσαι Σὺ αὐτὸς, ὦ Ἱερεμία, Ἐλέῳ Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, εἶτα δὲ ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας· ἔπειτα ὅμως πρέπει νὰ ἕπηται ὁ τοῦ ἡμετέρου μεγάλου Κράτους, τῆς βασιλευούσης πόλεως Μόσχας Πατριάρχης καὶ μετὰ τοῦτον ὁ Ἀντιοχείας καὶ ὁ τῶν Ἱεροσολύμων.» Τοῦτο δὲ ἐξήγει ὁ εὐσεβέστατος μονάρχης ἀρκούντως εὐκρινῶς, διότι ἐν τοῖς χρυσοβούλλοις ὁ τῆς Μόσχας Πατριάρχης ἐτέθη κάτωθεν πάντων, καὶ τοῦτο ὑπῆρξε πιθανῶς αἰτία τῆς μακρᾶς διατριβῆς τοῦ Μητροπολίτου ἐν Μόσχᾳ, πρὶν ἔτι συγχωρηθῇ αὐτῷ νὰ παρουσιασθῇ ἐνώπιον τοῦ Ἁγιωτάτου Ἰώβ· καὶ ταῦτα, διότι ὁ Τσάρος ὑπερασπίζετο σταθερῶς τὰ πρωτεῖα τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ, ἐνώπιον τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀντιοχείας καὶ τῶν Ἱεροσολύμων, ὑποχωρῶν μόλις εἰς τὴν τῆς Ἀλεξανδρείας, διότι ὁ Πρωθιεράρχης αὐτῆς ἔφερε πρσέτι, ἐκτὸς τοῦ ὀνόματος Πάπας, καὶ τὴν προσηγορίαν *Κριτὴς τῆς Οἰκουμένης*.

Ὁ Θεόδωρος ὑπεμίμνησκεν ἐπίσης, πῶς αὐτὸς ἀπέλυσε μετὰ μεγάλων δωρημάτων τὸν Παναγιώτατον Ἱερεμίαν εἰς τὴν Βασιλεύουσαν, ὅπως ὁ μέγιστος θρόνος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μητρὸς πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Οἰκουμένης, τῆς αὐτῆς ὀρθοδόξου πίστεως, μὴ μείνῃ ἄνευ ἰσχυροῦ

ποιμένος, καὶ ὅπως μὴ τὰ λογικὰ πρόβατα τοῦ ποιμνίου τοῦ Χριστοῦ καταβροχθισθῶσιν ὑπὸ τῶν χαινόντων λύκων, καὶ ὑπεμίμνησκεν ἐπίσης περὶ τῆς συνοδικῆς ἐπικυρώσεως τοῦ ἁπάσης Ῥωσσίας πατριάρχου, καὶ ὅπως, καθ' ὅλα τὰ τέσσαρα Οἰκουμενικὰ Πατριαρχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, ἀναπέμπωνται προσευχαὶ ὑπὲρ τῆς ὑγιείας καὶ τεκνογονίας τοῦ Τσάρου· καὶ ἔλεγεν, ὅτι ἴσως ὁ εὔσπλαγχνος Θεὸς, διὰ τῶν Ἱεραρχικῶν δεήσεων, λύσῃ τοὺς δεσμοὺς τῆς ἀκαρπίας πρὸς κληρονομίαν τοῦ γένους αὐτοῦ.

Ἐπὶ τέλους, καταβαίνων πρὸς τὴν ἔλευσιν τοῦ Διονυσίου, γνωστοποιεῖ ὅτι διὰ παμψηφίας τῆς Συνόδου καθιερώθη ἡ τάξις τῆς μνημονεύσεως τοῦ Πατριάχου κατὰ τὸ πρῶτον τυπικὸν, δηλαδὴ, ὅτι ὁ τῆς Μόσχας ἕπεται τρίτος· διὰ δὲ τὸ μέλλον παρεκάλει τὸν Παναγιώτατον Ἱερεμίαν ὅπως γνωστοποιῆται ὀνομαστὶ διὰ γράμματος τῷ συναδέλφῳ αὐτοῦ καὶ συλλειτουργῷ, τῷ νεωστὶ ἐνθρονισθέντι Ἰὼβ, καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν, ὁ διάδοχος Πατριάρχου τινὸς ἐκ τῶν Ἁγιωτάτων Πατριαρχῶν τῶν μεγάλων θρόνων, ὅστις, διὰ θείας βουλήσεως, ἀνεκλήθη ἀπὸ τοῦ προσκαίρου τούτου καὶ φθαρτοῦ κόσμου εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα τῆς ἀτελευτήτου μακαριότητος· καὶ εἰπὼν, ὅτι ἡ τάξις αὕτη θέλει διατηρεῖσθαι καὶ εἰς τὸ Ῥωσσικὸν Κράτος, καὶ ὅτι οἱ διάδοχοι τοῦ πρωτοθρόνου Ἰὼβ, θέλουσιν εἰδοποιεῖν περὶ ἑαυτῶν τὸν Πατριάρχην τῆς Βασιλευούσης, ἵνα καθ' ἁπάσας τὰς πόλεις καὶ τοὺς τόπους τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ εἰς τὰς τέσσαρρς Πατριαρχείας, μνημονεύηται ὁ Πατριάρχης Μόσχας ἰσοτίμως τῶν λοιπῶν Οἰκουμενικῶν, ὡς θέλουσι μνημονεύεσθαι καὶ οὗτοι καθ' ὅλον τὸ Κράτος τῆς Ῥωσσικῆς Βασιλείας. Παρεκάλει προσέτι ἵνα εἰς τὴν Ἡμετέραν μεγάλην Συνοδικὴν Ἐκκλησίαν ἔχωμεν ποῦ λοιποῦ καὶ ἡμεῖς, μετὰ τῶν Οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν ἓν καὶ μόνον συμβούλιόν καὶ μίαν φωνὴν, ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τῶν μεγάλων Πατριαρχῶν, καὶ ἵνα φυλάττωμεν τὴν Χριστιανικὴν ἡμῶν πίστιν ὁμοῦ καὶ ὀρθῶς κατὰ πάντα, καὶ εἰς τοὺς αἰῶ-

νας, κατὰ τὴν ἀποστολικὴν παράδοσιν καὶ κατὰ τοὺς κανόνας τῶν ἁγίων, μεγάλων καὶ Θεοφόρων πατέρων ἡμῶν.

Ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ἔγραψεν ὁ Ἄναξ τρεῖς ἰδίας ἐπιστολὰς πρὸς τοὺς λοιποὺς Πατριάρχας, τὸν Ἀλεξανδρείας Μελέτιον, νεωστὶ ἐγκατασταθέντα ἀντὶ τοῦ ἀποθανόντος Σιλβέστρου, τὸν Ἀντιοχείας Ἰωακεὶμ, πρώην αὐτοῦ φίλον καὶ τὸν Σωφρόνιον Ἱεροσολύμων· ὁ δὲ Ἁγιώτατος Ἰὼβ ἔγραψε περὶ τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν, λέγων μόνον τινὰ δι' ἄλλων ἐκφράσεων περὶ τοῦ Πάπα· ὅτι δηλαδὴ πρότερον ἦσαν καθ' ἅπασαν τὴν οἰκουμένην πέντε Πατριάρχαι, ὁ δὲ Πάπας τῆς Ῥώμης ἀπεσπάσθη ἀπὸ τῆς εὐσεβείας καὶ ἠγάπησε τὸ σκότος μᾶλλον τοῦ φωτὸς, καὶ προσεκολλήθη πρὸς τὴν τάξιν τῶν ἀποσχιρτησάντων Ἀγγέλων. Ἀλλ' ὁ Ἰὼβ, ἐπιμένων εἰς τὰ περὶ τῶν Πατριαρχικῶν βαθμῶν, κατέταιτεν ἑαυτὸν τρίτον μετὰ τὸν Ἀλεξανδρείας, καὶ ὡς πρὸς τοῦτο ἐστηρίζετο εἰς τὴν συνοδικὴν διάταξιν, καὶ ἐζήτει ἀμοιβαίαν μνημόνευσιν ἁπανταχοῦ, ἑνότητα τοῦ συμβουλίου, καὶ βουλῆς καὶ τῆς θελήσεως, καὶ ὁμοφωνίαν τῶν Πατριαρχῶν, ὡς πρὸς τὴν ἁγίαν καὶ ἀμώμητον ὀρθόδοξον πίστιν, ἵνα ἔχωμεν τὴν αὐτὴν μέριμναν καὶ πρόνοιαν περὶ τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν, καὶ ἀναπέμπωμεν ἐν αὐταῖς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν δέησιν πρὸς τὸν Θεὸν, διατηροῦντες ἰσχυρῶς καὶ ἀπαρασαλεύτως εἰς αἰῶνας τὰ παρὰ τῆς Ἀποστολικῆς παραδόσεως καὶ τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων κανονισθέντα. Ὁ αὐτὸς ἐδήλου ἐπίσης πρὸς τὸν Παναγιώτατον Ἱερεμίαν, ὅτι ἐνήργησε παρὰ τῷ Τσάρῳ καὶ τῇ Τσαρίνῃ περὶ τῆς κοσμήσεως καὶ τῆς ἀνεγέρσεως τῆς πατριαρχικῆς αὐτοῦ ἐκκλησίας, καὶ ἀξιοῖ ὅπως προσεύχηται ὑπὲρ τῆς κληρονομίας αὐτῶν, καὶ ἐπιθυμεῖ ὅπως ἡ τιμία αὐτοῦ ἀρχιερατικὴ κεφαλὴ φαίνηται ἀνωτέρα πασῶν μεταξὺ ἀλλοφύλων γλωσσῶν, καὶ εὔχεται ὅπως τελειώσῃ ἡσύχως καὶ ἀνέτως τὸ στάδιον τοῦ βίου, καὶ λάβῃ ἀνωτέραν κληρονομίαν μετ' ἀνεκφράστου ἀγαλλιάσεως εἰς τὸν λιμένα τοῦ Θεοῦ. — Εἰς τὸ

τέλος δὲ τῆς ἐπιστολῆς, ἐχαιρέτησεν αὐτὸν δι' ἀποστολῆς τεσσαράκοντα σαμουρίων.

Ὡς πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν οἰκοδομὴν, ὁ εὐσεβέστατος Ἄναξ ἔγραφε πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἱερεμίαν ἰδιαιτέρως· « Ἡ Ὑμετέρα Παναγιότης καὶ ἅπασα ἡ Σύνοδος ἐν τῇ παρακλητικῇ ἐπιστολῇ, ἐδήλωσαν ἡμῖν, ὅτι τὸ παλαιὸν πατριαρχεῖον ἁρπαγέν ἀπὸ τῶν χειρῶν ὑμῶν, καὶ ὅτι τὰ κελλία, τὰ ἀνεγερθέντα ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων Αὐτοκρατόρων, ἡρπάγησαν καὶ κατεστράφησαν, καὶ ὅτι τούτου ἕνεκα ἀνεζητήσατε ἐκκλησίαν καὶ οἶκον χριστιανικὸν μετὰ μεγάλων θαλάμων, δόντες δι' αὐτὰ ἑξακισχιλίους χρυσοὺς, οὓς ὀφείλετε, καὶ παρακαλέσατε τὴν Ἡμετέραν Τσαρικὴν Μεγαλειότητα, ὅπως συνδράμωμεν τὸ νέον πατριαρχεῖον δίδοντες τὸ ἀντίτιμον τοῦ οἴκου, ὅστις ἠγοράσθη ἤδη δι' αὐτὸ, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ γίνωμεν ἡμεῖς κτίτορες τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας. Καὶ ἡμεῖς μὴ παραβλέψαντες τὴν αἴτησιν τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητος, περὶ ἀνεγέρσεως τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας καὶ ἀποκαταστάσεως τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου, ἐστείλαμεν πρὸς Ὑμᾶς, διὰ τοῦ Μητροπολίτου Διονυσίου, ὠμοφόριον πεποικιλμένον διὰ μαργαριτῶν, καὶ κυμβίον χρυσοῦν τοῦ ἁγιάσματος, καὶ εἰλητὸν, πεποικιλμένον διὰ μεγάλων μαργαριτῶν, πρὸς κόσμησιν τῆς Ἀποστολικῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητος· προσέτι τεσσαράκοντα τεσσαρακοντάδας σαμούρια, τριάκοντα τεσσαρακοντάδας κουνάδια, καὶ δεκάκις δέκα κακούμια, καὶ δεκαπέντε πούτια (1) ἰχθυόδοντας, πρὸς ἀνέγερσιν τῆς ἐκκλησίας. Σὺ δὲ Οἰκουμενικὲ Πατριάρχα, λαβὼν παρ' ἡμῶν τοιαῦτα ἐλέη, τακτοποίησον ἐπιμελῶς τὸν οἶκον τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ τὸν τοῦ πατριαρχείου. Διὰ τοῦ αὐτοῦ δὲ Μητροπολίτου ἀπεστείλαμεν δὲ τὸν Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Μελέτιον μίτραν ἱεραρχικὴν διὰ τὴν ἱερουργίαν, καὶ κυμβίον χρυσοῦν τοῦ ἁγιάσματος, καὶ εἰλητὸν, πεποικιλμένον διὰ μεγά-

(1) Σημ. τοῦ Μ. Ἓν πούτιον = 16, 3720 χιλιόδραχμα γαλλικά.

λων μαργαριτῶν, καὶ τέσσαρας τεσσαρακοντάδας σαμούρια. Τὰ αὐτὰ καὶ διὰ τὸν Ἀντιοχείας καὶ τὸν Ἱεροσολύμων. Σὺ δέ, Παναγιώτατε Ἱερεμία, ἐξαπόστειλον τὰς ἀποστολὰς ἡμῶν ταύτας, καὶ τὰ γράμματα πρὸς τοὺς εἰρημένους Πατριάρχας. Περὶ δὲ ὅσων ἔγραφες πρὸς τὴν Ἡμετέραν Μεγαλειότητα, ὡς πρὸς τὰς πολλὰς θλίψεις, ἃς ὑποφέρουσιν ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν Ἀγαρινῶν οἱ μοναχοί, οἱ διαμένοντες ἐν τῷ ἁγίῳ μοναστηρίῳ τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἵνα ἐπιβλέψαντες διὰ τῆς ἡμετέρας λαμπρότητος, παρέξωμεν βοήθειαν πρὸς σωτηρίαν αὐτῶν, ἡμεῖς, λαβόντες αὐτὰ ὑπ' ὄψιν χάριν τῆς Ὑμετέρας παρακλήτεως, ἐδέχθημεν αὐτοὺς εὐμενῶς, καὶ παρασχόντες τὴν ἡμετέραν Τσαρικὴν συνδρομὴν, ἀπεστείλαμεν αὐτοὺς πρὸς Ὑμᾶς.

Οὕτω καὶ ἐπὶ τὰ τοῦ Ἄθωνος μοναστήρια ἐπεκτάθη ἡ τοῦ μεγαλοδώρου Τσάρου χάρις. Αὐτὸς ἔγραψε πρὸς τὸν Πρῶτον, δηλαδὴ τὸν πρεσβύτερον Ἀρχιμανδρίτην τῆς μεγάλης Λαύρας τοῦ Ἁγίου Ὄρους, γνωστοποιῶν ὅτι διὰ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Νεοφύτου, τοῦ μοναστηρίου τοῦ Παντελεήμονος, ἐστάλησαν παρ' αὐτοῦ, ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ μακαρίου αὐτοῦ Πατρὸς, πεντακόσια ρούβλια εἰς χρήματα, καὶ ἄμφια πλούσια, πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ μοναστηρίου τούτου, καὶ ἔγραψεν ὅπως ὁ Πρῶτος ἐπιτηρῇ τὴν οἰκοδομήν. Ἐὰν δὲ μὴ φανῇ ὁ Νεόφυτος κομίζων τὰς δορὰς καὶ λοιπὰ, τότε ν' ἀναθέσῃ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ Παντελεήμονος εἰς τὸν Ἀρχιμανδρίτην Γρηγόριον τῆς μονῆς Χιλανδαρίου· τὰ δὲ χρήματα θέλει ἀποστείλειν ἐκ νέου διὰ τὸν τῆς ἐκκλησίας εὐτρεπισμὸν, ὡς ἐπίσης καὶ τὰ σκεύη, ὅταν γνωστοποιήσωσι περὶ τῆς προόδου τῆς οἰκοδομῆς. Τῷ αὐτῷ Ἀρχιμανδρίτῃ Νεοφύτῳ καὶ ἑτέρῳ, τῶν Ἱεροσολύμων Ἀρχιμανδρίτῃ Χριστοφόρῳ, ἐκ τῆς ἐρημικῆς Λαύρας τοῦ ἡγιασμένου Σάββα, ἔδωκεν ὁ ἄναξ, ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ, διαβατήρια γράμματα, ἵνα εἰς τὸ μέλλον δύνωνται ἐλευθέρως νὰ διέρχωνται τὰ ὅρια πρὸς συναγωγὴν ἐλεῶν.

Καὶ ὁ βοϊάρος Γοδουνόφ, εἰδοποιεῖ τὸν οἰκουμενικὸν Πα-

τριάρχην περὶ τῶν βοηθημάτων τοῦ Τσάρου, καὶ ἐζήτει τὰς εὐχὰς αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς τεκνοποιίας τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ Τσαρίνης Εἰρήνης, «ὅπως ὁ πολυμελὴς κλάδος τῆς βασιλικῆς αὐτῶν ῥίζης ἀνθήσῃ ὡς ἐλπὶς τοῦ μεγάλου κράτους τῆς Ῥωσσικῆς Βασιλείας καὶ πάντων τῶν ἁπανταχοῦ Χριστιανῶν·» καὶ ἠὐχαρίστει διὰ τοὺς πολλοὺς μόχθους αὐτοῦ κατὰ τὴν σύστασιν τοῦ Πατριαρχείου τῆς Μόσχας. Ἀπαριθμήσας δὲ τὰ δῶρα τοῦ Τσάρου πρὸς τοὺς λοιποὺς Πατριάρχας, προσεκύνει τὸν μέγαν Κύριον καὶ Δεσπότην, Πατέρα καὶ ὁδηγὸν καὶ σωτῆρα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ διὰ τεσσαράκοντα σαμουρίων, καὶ ἐκ μέρους τῆς συζύγου αὐτοῦ, Μαρίας προσεκύνει αὐτὸν διὰ περσικοῦ πέπλου, ἐκ μέρους δὲ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Θεοδώρου, δι' ἀργυρᾶς ἐπιχρύσου κύμβης, φερούσης πῶμα, καὶ παρεκάλει ὅπως μὴ λησμονῇ αὐτὸν ἐν ταῖς ἁγίαις αὐτοῦ προσευχαῖς, ἵνα ὁ πανοικτίρμων Θεὸς ποιήσῃ ἐπ' αὐτῶν κατὰ τὸ ἅγιον αὐτοῦ θέλημα.

Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἔγραψεν ὁ Βοϊάρος καὶ πρὸς τὸν Μακαριώτατον Σωφρόνιον, Ἑλέῳ Θεοῦ Πατριάρχην τῆς μεγάλης πόλεως Ἱεροσολύμων, προϊστάμενον τοῦ ζωηφόρου Τάφου τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς ἁγίας αὐτοῦ Ἀναστάσεως, ποιμένα καὶ διδάσκαλον τῶν ὀρθοδόξων ἐντολῶν, ἀληθινὸν ὑπερασπιστὴν κατὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Θεοῦ καὶ ἰσχυρῶς ὑπερμαχοῦντα ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας, καὶ ἐγνωστοποίει αὐτῷ τὴν ἐν Ῥωσσίᾳ σύστασιν πατριαρχείου καὶ τὰ ἐλέη τοῦ Τσάρου, ἐξαιτούμενος τὰς συνήθεις εὐχὰς ὑπὲρ τεκνοποιίας· ἔπειτα δὲ ἔλεγεν, ὅτι ἀπέστειλε, διὰ τοῦ γέροντος Κελλαρίου τοῦ Δαμασκηνοῦ εἰς τὸν ζωηφόρον Τάφον τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν Ἀνάστασιν αὐτοῦ, ποτήριον κρυστάλλινον, περιβεβλημένον διὰ χρυσοῦ μετὰ σαπφείρων, ἀνθράκων καὶ σμαράγδων, καὶ τρεῖς λαμπάδας χρυσᾶς, καὶ πολυέλαιον διὰ τὸν Τάφον τοῦ Κυρίου χρυσοῦν, μετὰ σαπφείρων καὶ σμαράγδων, καὶ λυχνίαν χρυσῆν, καὶ διὰ τὸ ἔλαιον τῆς λυχνίας τέσσαρας τεσσαρακοντάδας σαμούρια, ἵνα μὴ πτωχεύσῃ ἐλαίου ὁ πολυέλαιος, ἐν ὅσῳ ὁ Θεὸς βούληται. Πρὸς τού-

τοις ἔλεγεν, ὅτι διὰ τοῦ Δαμασκηνοῦ ἔστειλε πρὸς τὴν ἐν Γεθσιμανῇ Ἀειπάρθενον Θεοτόκον σκεύη ἐκκλησιαστικά, ποτήριον καὶ δίσκον καὶ λυχνίαν ἀργυρᾶν, καὶ πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ ναοῦ πεντακόσια χρυσᾶ, ἵνα, διὰ τῶν χρημάτων τούτων, ἀγορασθῇ ἀμπελὼν ἢ χωρίον, καὶ τακτοποιηθῇ εἰς τὸ μέλλον ἡ παρὰ τῇ πανάγνῳ Θεομήτορι τῆς Γεθσιμανῆς καθ' ἑκάστην ἱεροπραξία, καὶ ἵνα ὑπάρχῃ λαμπὰς ἄσβεστος. Σὺν τούτοις ἔλεγε καὶ τὰ ἑξῆς, «Ἡμεῖς δὲ διατάξαμεν τὸν Δαμασκηνὸν νὰ ἐρωτᾷ Σὲ περὶ πάντων τῶν πρὸς τακτοποίησιν τοῦ ἁγίου τόπου καὶ τῆς ἱεροπραξίας, καὶ περὶ τοῦ κηροῦ. Ἐὰν δὲ τὸ χωρίον, ἢ ὁ ἀμπελὼν ὑπερβαίνωσι τὴν τιμὴν τῶν ἄνω χρημάτων, Σὺ, Μακαριώτατε Κύριε καὶ Δέσποτά μου καὶ διδάσκαλε, γράψον μοι, πόσα νὰ προσθέσω, καὶ ἐγὼ ἀμέσως θέλω στείλειν αὐτά. Μετὰ τοῦ αὐτοῦ δὲ ἔστειλον πρὸς Σὲ τεσσαράκοντα σαμούρια ἐκ μέρους μου· ἐπίσης ἡ σύζυγός μου Μαρία προσκυνεῖ Σὲ τὸν μέγαν Κύριον διὰ περσικοῦ πέπλου, ὁ δὲ υἱός μου Θεόδωρος, διὰ κύμβης ἐπιχρύσου, καὶ ἡ θυγάτηρ μου Ὀξυνία, δι' εἰκόνος, παριστώσης τὸν Σωτῆρα, καὶ ἐπίσης πέπλου· Σὺ δὲ δέχθητι ταῦτα δι' ἀγάπην ἡμῶν, ἵνα χάριν τῶν ἁγίων Σου εὐχῶν, ὁ Κύριος ἐπιβλέψῃ ἐφ' ἡμᾶς κατὰ τὸ ἔλεος αὐτοῦ, καὶ κατὰ τὸ ἅγιον αὐτοῦ θέλημα.

Ἀξιοσημείωτος εἶνε ἡ ἐπιστολὴ τοῦ βοϊάρου πρὸς τὸν κελλάριον τοῦ Ἀρχαγγέλου τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Σάββα, Δαμασκηνόν, ἡ γραφθεῖσα κατὰ μῆνα Μάρτιον τοῦ 1592 ἔτους. Ἀπαριθμῶν αὐτῷ ἁπάσας τὰς προσφορὰς αὐτοῦ καὶ τὰ πρὸς τὸν Πατριάρχην δῶρα, γράφει· «Ἡμεῖς διετάξαμεν, ὅπως ἅπαντα ταῦτα παραδοθῶσι Σοὶ τῷ μεγάλῳ Γέροντι, ἐνώπιον τοῦ Μητροπολίτου Διονυσίου, καὶ πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ ἐν Γεθσιμανῇ ναοῦ ἐδόθησάν Σοι πεντακόσιοι χρυσοῖ. Σὺ δὲ δήλωσον τοὺς χρυσοῦς τούτους τῷ Μητροπολίτῃ· ὅ,τι δὲ ἐκτὸς τούτων ἐδόθη Σοὶ τῷ μεγάλῳ γέροντι, μὴ γνωστοποίησον, ἀλλ' ἔχε· διὰ δὲ

τούτων κτῖσον οἶκον τῆς Παναχράντου Θεοτόκου, ὡς ἐγὼ αὐτὸς παρήγγειλά Σοι.»

Μὴ ἆρά γε εἶχεν ἐν τῇ μυστικῇ ταύτῃ παραγγελίᾳ μυστικόν τι μνημόνευμα περὶ τῆς ψυχῆς τοῦ Καισαρίδου Δημητρίου; ὡς μὴ παραδοὺς (ὁ βεϊάρος) τὰ χρήματα ταῦτα οὔτε τῷ Μητροπολίτῃ Διονυσίῳ, οὔτε τῷ Ἀρχιμανδρίτῃ τῆς Λαύρας Χριστοφόρῳ, οὔτε αὐτῷ τῷ Πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων, ἀλλὰ διέταξε μόνον ὅπως δοθῶσι τούτῳ τά τε ἀναθήματα καὶ τὰ δῶρα, καὶ ὅπως ὁ κελλάριος συμβουλεύηται μετ' αὐτοῦ περὶ τῆς ἀνεγέρσεως τῆς Γεθσιμανῆς· διὰ δὲ τὴν ἀγορὰν τοῦ χωρίου, ἐὰν μὴ ἐπαρκέσωσι τὰ εἰρημένα, ὑπέσχετο καὶ ἄλλα χρήματα. — Καὶ οὕτω, τὸ παρ' αὐτοῦ τῷ Κελλαρίῳ δοθὲν ἔσχεν, ἐκτὸς τῶν ἄνω, ἔτι ἰδιαίτερόν τινα προορισμόν.

Οὕτως ἐτελείωσεν ἡ μεγάλη ἐκ τῆς Συνόδου τῶν Οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν πρεσβεία τοῦ Μητροπολίτου Τυρνόβου, πρὸς ἐπικύρωσιν τοῦ τῆς Μόσχας καὶ ἁπάσης Ῥωσσίας Πατριαρχείου.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΕΜΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

	Σελὶς
Ἀφιέρωσις	έ
Πρόλογος τοῦ μεθερμηνευτοῦ καὶ ἐκδότου . . .	ιγ′
Πρόλογος τοῦ συγγραφέως	1
Ἀρχὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν τῇ Ρωσσίᾳ .	5
Α′. Μητροπολίτης ὁ ἅγιος Μιχαὴλ	13
Β′. Μητροπολίτης ὁ Λεόντιος ἐν ἔτει 996 . .	16
Γ′. Μητροπολίτης ὁ Ἰωάννης ἐν ἔτει 1015 . .	18
Στερέωσις τῆς πίστεως	»
Πρῶται μοναὶ	»
Δ′. Μητροπολίτης Θεόπεμπτος ἐν ἔτει 1037 . .	20
Ε′. Μητροπολίτης Ἴλαρίων ἐν ἔτει 1051. . .	21
Μιτρόπολις ἐν Κιεβῳ	26
Ϛ′. Μητροπολίτης Γεώργιος ἐν ἔτει 1072 . .	»
Ζ′. » ὁ Ἰωάννης Β′. ἐν ἔτει 1080 .	27
Η′. » ὁ Ἰωάννης Γ′. ἐν ἔτει 1089 .	»
Θ′. » ὁ Ἐφραὶμ ἐν ἔτει 1096 . .	»
Ι′. » ὁ Νικόλαος ἐν ἔτει 1098 . .	30
ΙΑ′. » ὁ Νικηφόρος ὁ Α′. ἐν ἔτει 1108	»
ΙΒ′. » ὁ Νικήτας ἐν ἔτει 1124 . .	36
ΙΓ′. » ὁ Μιχαὴλ ὁ Β′. ἐν ἔτει 1127 .	39
ΙΔ′. » ὁ Κλήμης ἐν ἔτει 1147 . .	43
ΙΕ′. » ὁ Κωνσταντῖνος ἐν ἔτει 1156 .	»
Ιϛ′. » ὁ Θεόδωρος ἐν ἔτει 1160 . .	44
ΙΖ′. » ὁ Ἰωάννης Δ′. ἐν ἔτει 1164 .	46
ΙΗ′. » ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Β′. ἐν ἔτει 1167	47
ΙΘ′. » ὁ Νικηφόρος ὁ Β′. ἐν ἔτει 1185 .	48
Κ. » ὁ Ματθαῖος ἐν ἔτει 1201 . .	»
ΚΑ′. » ὁ Κύριλλος ὁ Α′. ἐν ἔτει 1205 .	50
ΚΒ′. » ὁ Ἰωσὴφ ἐν ἔτει 1240 . . .	52
Μητρόπολις ἐν Βλαδιμίρῳ	53
ΚΓ′. Μητροπολίτης Κύριλλος ὁ Β′. ἐν ἔτει 1250 .	»
ΚΔ′. Μάξιμος ἐν ἔτει 1283	57
ΚΕ′. Ὁ ἅγιος Πέτρος ἐν ἔτει 1308	60
Μητρόπολις ἐν Μόσχᾳ	65
ΚϚ′. Θεόγνωστος ἐν ἔτει 1328	»

Σελὶς

ΚΖ'. Ὁ ἅγιος Ἀλέξιος ἐν ἔτει 1353 68
ΚΗ'. Κυπριανὸς ἐν ἔτει 1380 74
ΚΘ'. Φώτιος ἐν ἔτει 1410 82
Λ'. Ἰσίδωρος ἐν ἔτει 1440, ἐπανερχόμενος ἐκ τῆς Φλωρεντινῆς Συνόδου 86
ΛΑ'. Ὁ ἅγιος Ἰωνᾶς ἐν ἔτει 1453 89
ΛΒ'. Θεοδόσιος ἐν ἔτει 1462 94
ΛΓ'. Φίλιππος ὁ Α'. ἐν ἔτει 1467 95
ΛΔ'. Γερόντιος ἐν ἔτει 1472 97
ΛΕ'. Ζωσιμᾶς ἐν ἔτει 1491 101
ΛϚ'. Σίμων ἐν ἔτει 1496 103
ΛΖ'. Βαρλαὰμ ἐν ἔτει 1511 109
ΛΗ'. Δανιὴλ ἐν ἔτει 1522 110
ΛΘ'. Ἰωάσαφ ἐν ἔτει 1539 113
Μ'. Μακάριος ἐν ἔτει 1542 . . . . . »
ΜΑ'. Ἀθανάσιος ἐν ἔτει 1564 126
ΜΒ'. Φίλιππος ὁ Β'. (ὁ Ἅγιος) ἐν ἔτει 1565 . 128
ΜΓ'. Κύριλλος ὁ Γ'. ἐν ἔτει 1568 132
ΜΔ'. Ἀντώνιος ἐν ἔτει 1572 135
ΜΕ'. Διονύσιος ἐν ἔτει 1580 138
Οἱ Πατριάρχαι 141
Α'. Ἰωὴ ἐν ἔτει 1588 . . . . . »
Β'. Ἑρμογένης ἐν ἔτει 1606 171
Γ'. Φιλάρετος ἐν ἔτει 1619 194
Δ'. Ἰωάσαφ ὁ Α'. ἐν ἔτει 1634 205
Ε'. Ἰωσὴφ ἐν ἔτει 1642 211
ϚΤ'. Νίκων ἐν ἔτει 1653 224
Ζ'. Ἰωάσαφ Β'. ἐν ἔτει 1667 256
Η'. Πιτίριμος ἐν ἔτει 1673 265
Θ'. Ἰωακεὶμ ἐν ἔτει 1674 . . . . . »
Ι'. Ἀδριανὸς ἐν ἔτει 1690 280
Ὁ Τοποτηρητὴς Στέφανος ἐν ἔτει 1702 . 285
Ἡ Ἁγία Σύνοδος ἐν ἔτει 1721 308

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ἔλευσις τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου εἰς Ῥωσσίαν ἐν ἔτει 1587 319
Ἔλευσις τοῦ Μητροπ. Διονυσίου εἰς Ῥωσσίαν ἐν ἔτει 1592 359

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

Σελὶς 3 στίχος 25 ἀντὶ Π ἀνάγνωθι Η. — 5 στ. 11 ἀνάγ. *ἐκκλησίαι* — 6 στ. 2 ἀνάγ. *καὶ* — 10 στ. 7 ἀντὶ πάντων ἀνάγ. *πασῶν* — στ. 19 ἀντ. ἑαυτῷ ἀνάγ. *αὐτῷ* — 13 στ. 1 ἀνάγ. *ἐκκλησίαν* — στ. 14 ἀνάγ. *σταλέντας* — 16 στ. 10 ἀντ. τοῦ Δεκατημορίου, ἀνάγ. *ὁ τοῦ Δεκατημορίου*. καὶ στ. 30 ἀντ. ἐν ἔτει 996 συνέστησε ἀνάγ. *συνέστησεν ἐν ἔτει* 996— 19 στ. 5 ἀντ. ἀγῶνας ἀνάγ. *ἀγῶνας*, — στ. 31 ἀντ. ἀρχαιοτάτη ἀνάγ. *ἀρχαιοτέρα* — 25 στ. 21 ἀνάγ. *Ὄκαν*, — 26 στ. 13 ἀνάγ. *Βωρήσου* — στ. 19 ἀνάγ. *Περϊασλάβλης* — 27 στ. 10 ἀντ. ἐκκλησίαν ἀνάγ. *Ἐκκλησίαν* — 28 στ. 4 ἀντ. τῶν δὲ Ῥῶσσος ἀνάγ. *τῶν δὲ, Ῥῶσσος*, — 30 στ. 12 ἀντ. ἀνδρείας ἀνάγ. *ἀνδρείας*, — 31 στ. 4 ἀντ. Χρυσοβέργου ἀνάγ. *Γραμματικοῦ* — στ. 22 ἀντ. Σὺ ἀνάγ. *Σὺ*, — 34 στ. 1 Κομνηνὸς, ἀνάγ. *Κομνηνὸς* — 39 στ. 23 γρ. *ὠδοιπύρει* — στ. 24 γρ. *ἀναχωρῶν* — 40 στ. 6 ἀνάγ. *συναγερμοῦ* — 42 στ. 2 ἀν. *εἰρηνοποιοὶ* — 44 στ. 5 ἀνάγ. *Μητροπολίτης* — στ. 13 ἀν. *τῆς Ῥωσσικῆς* — 45 στ. 21 γρ. *ἱεραρχικὰς* — 46 στ. 5 ἀντ. ταχέως ἀνάγ. *ταλέως*, — 48 στ. 5 ἀνάγ. *Σμολένσκης* — 49 στ. 29 ἀνάγ. *Μοῦρομ* — 50 στ. 8 ἀντ. διάσημον, ἀν. *διάσημον* — 51 στ. 15 ἀνάγ. *Τσερνιγόβου* — 52 στ. 11 γρ. *ὑπὸ* — στ. 16 ἀνάγ. *Τσερνιγόβου* — 53 στ. 27 ἀντ. νινα ἀνάγ. *τινα* — 55 στ. 4 ἀνάγ. *στρατείας* — 56 στ. 26 ἀντ. Ἰγνάτιος ἀνάγ. *Ἰγνάτιος*, — 58 στ. 9 ἀνάγ. *ἀνακαλοῦσαι* — στ. 14 ἀντ. Μογγόλοι ἀνάγ. *Μογγόλοι*,—59 στ. 8 ἀντ. Οὕτως γρ. *Οὔτως*, — στ. 18 ἀντ. μέχρι τῆς τρίτης ἀν. *μέχρι τριτης*— στ. 20-21 Ἰουρίου, ἀνάγ. *Ἰουρίου* — στ. 22 ἀντ. καταβαλὼν ἀν. *καταβαλὼν*,— 72 στ. 19 ἀνάγ. *μεγαλοπρεπὲς* —73 στ. 3 γρ. *πρωϊαίτερον* — στ. 30 ἀντ. Μήτια τοὐτέστι ἀνάγ. *Μήτια, τουτέστι* — 74 στ. 2 ἀντ. τῶν εἱρκτῶν ἀνάγ. *τῆς εἱρκτῆς* — στ. 13 ἀντ. εἰς τὴν Τβέρην, ἀνάγ. *εἰς Τβέρην*· — 75 στ. 20 ἀντ. Στριγολνίκων ἀνάγ. *Στριγολνίκων*, — 76 στ. 14 ἀντ. αὐτοῦ ἀνάγ. *αὐτοῦ*,— 78 στ. 32 ἀντ. καθέδρας ἀνάγ. *ἐνθρόνου* — 79 στ. 29 ἀντὶ Δονσκόη ἀνάγ. *Δονσκόη*, καὶ ἀντ. τουτέστι Ταναΐδος ἀνάγ. *τουτέστι τοῦ Ταναΐδος* — 81 στ. 4 γρ. *Ἀπο-*

στολικοῦ — 82 στ. 27 διάγραψον τὴν λέξιν ξίαν, — 83 στ. 7 ἀντ. Κράτους ἀνάγ. *Κράτους*, — 84 στ. 5 γρ. *ἀλαζόνα* — στ. 14 ἀνάγ. *Οἰκουμενικοὺς* — στ. 29 ἀνάγ. *ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ* — 86 στ. 28 ἀνάγ. *προσκαλέσῃ* — 90 στ. 13 ἀνάγ. *πρὸς* — 91 στ. 8 ἀντ. Ἀβράμιος ἀνάγ. *Ἀβράμιος*, — 92 στ. 10 ἀνάγ. *Ἰωάννου* — 93 στ. 15 γρ. *ὑπὸ* — 95 στ. 17 ἀνάγ. *Συνόδου* — στ. 18 ἀντ. Ἐπισκόπων. ἀνάγ. *Ἐπισκόπων*, — στ. 23 ἀντ. ἐπισκόπων ἀνάγ. *ἐπισκόπου* — 96 στ. 32 ἀντ. προκαλέρῃ ἀνάγ. *προσκαλέσῃ* — 103 στ. 28 γρ. *αὐλικῶν* — 105 στ. 32 ἀνάγ. *ἐγκατελείφθη* — 106 στ. 1 ἀνάγ. *ἐγκατελείφθη* — 109 στ. 21 ἀντ. εἰσέδυσαν ἀνάγ. *εἰσεχώρησαν* — 110 στ. 25 ἀντ. 1512 ἀνάγ. 1522 — στίχ. 26 γρ. *ὀπαδοὶ* — 112 στ. 28 ἀντ. Σχούϊσκοι ἀνάγ. *Σχουΐσκιοι* — 113 στ. 19 ἀντ. φρικαλέα ἀνάγ. *φρικαλέα*, — στ. 22 ἀνάγ. *Σιλβέστρου* — 114 στ. 18 ἀντ. συζυγικὴ, ἀνάγ. *συζυγικὴ* — 115 στ. 15 ἀντ. Κυβερνήσεως ἀνάγ. *Κυβερνήσεως*· — αὐτόθ. ἀντ. ἡ πολύπειρος ἀνάγ. *ἡ δὲ πολύπειρος* — 116 στ. 15 ἀντ. ὑμᾶς ἀνάγ *ὑμᾶς*, — στ. 16 ἀνάγ. *Σολοβέτσκης* — 119 στ. 22 ἀνάγ. *Εὐαγγελίου τῆς σωτηρίας* — 120 στ. 1 γρ. *ἠνώθησαν* — 121 στίχ. 24 ἀντ. ἐγκληματίας, ἀνάγ. *ἐγκληματίας* — 122 στ. 4 ἀντ. ὡς ἡ ἀνάγ. *καὶ ἡ* — 123 στ. 3 ἀντ. ἀξιομνημόνευτος, ἀνάγ. *ἀξιομνημόνευτος* — στ. 9 ἀντ. αὐτοῦ ἤτοι, ἀνάγ. *αὐτοῦ, ἤτοι* — στ. 13 ἀνάγ. *Ἀντὶ* — 124 στ. 30 ἀντ. αὐτοῦ ἀνάγ. *οὗτοῦ*, — 127 στίχ. 10 ἀντ. ἐξεπλήρου ἀνάγ. *ἐξεπλήροο*, — 129 στ. 18 ἀνάγ. *ἱερουργοῦντος* — 155 στχ. 20 ἀνάγ. *Πάπαν* — 156 στ. 17 ἀνάγ. *καταδιωκομένους* — στ. 19 ἀντ. ἀντιπράξεων ἀνάγ. *ἀντιπράξεων*, — 158 στ. 22 ἀντ. Οὐνιτῶν ἀνάγ. *Οὐνιτῶν*, — στ. 25 ἀντ. μεταβολῆς ἀνάγ. *μεταβολῆς*, — 162 στ. 2 ἀνάγ. *στάσεις* — 163 στ. 30 ἀντ. μονὴν, ἀνάγ. *μονὴν* — 164 στ. 29 ἀντ. κανόνων ἀνάγ. *κανόνων*, — 175 στ. 7 ἀντ. αὐκῶν ἀνάγ. *αὐτῶν*, — 178 σχτ. 5 ἀντὶ γῆν ἀνάγ. *γῆν*, — στ. 25 ἀντ. Μιχαὴλ ἀνάγ. *Μιχαὴλ*, — στίχ. 26 ἀντ. νικῶν ἀνάγ. *νικῶν*, — 182 στ. 17 ἀνάγ. *αὐτῶν*, *ὡς καὶ οἱ* — 183 στ. 16 καὶ — 187 στ. 29 ἀνάγ. *Κηταΐα* — 189 στ. 28 ἀνάγ. *ἐξουσίαζεν* — 190 στ. 17 ἀντ. Ἰωνᾶς ἀνάγ. *Ἰωνᾶς*, — στ. 24 ἀνάγ. *Σμολένσκην* — 194 στίχ. 5 γρ. *πλῆρες* — 198 στ. 20 ἀνάγ. *κατάλογον* — στ. 21 ἀνάγ. *ὅ,τε* — 201 ἀντ. θρόνος, εἰς Μόσχαν

ἀνάγ. *θρόνος ἐν Μόσχᾳ*· — 203 στ. 17 ἀντ. βιβλίων ἀνάγ. *βιβλίων*, — 204 στ. 26 ἀντ. πίστιν ἀνάγ. *πίστιν*, — στχ. 27 ἀνάγ. *Ὀκτωβρίου*· — 205 στχ. 19 ἀνάγ. *εἰδοποιητικαὶ* — 206 στ. 5 ἀνάγ. *πεπαιδευμένῳ* — στ. 20 ἀντ. φροντιστηρίων ἀνάγ. *ἱεροσπουδαστηρίων* — 207 στ. 11 ἀντ. Κύριλλον ἀνάγ. *Κύριλλον*, — στίχ. 20 ἀνάγ. *παρεκκλησίων* — 208 στ. 25 ἀνάγ. *ἐσκανδάλιζον* — 213 στ. 20 ἀντ. λαοῦ ἀνάγ. *λαοῦ*, — 216 στ. 27 γρ. *ἀναμιμήσκῃ* — 237 στ. 27 ἀντ. Φιλάρετον ἀνάγ. *Φιλάρετον*, — 238 στ. 26 ἀντ. αὐθείας ἀνάγ. *εὐθείας* — 242 στ. 19 ἀντ. πικρῶς ἀνάγ. *πικρῶς*, — στίχ. 20 ἀντ. Τσάρον, ἀνάγ. *Τσάρον* — στ. 31 ἀνάγ. *Βαΐων* — 247 στ. 19 γρ. *ὑπῆρχε* — στχ. 20 ἀντ. τις ἀνάγν. *τις*, — 251 στ. 3 ἀντ. βραδύτερον ἀνάγ. *βραδύτερον*, — στίχ. 24 ἀνάγ. *Κηταΐας* — 258 στ. 8 ἀντ. ἐπελθόντος ἀνάγ. *ἐπανελθόντος* — — 265 στ. 27 ἀντ. κλεισίας ἀνάγ. *κλισιάδας* — 294 στχ. 15 ἀνάγ. *κακοπαθοῦντας* — 320 στ. 29 ἀντ. Πατριαρχίας. ἀνάγ. *πατριαρχίας πάντας τοὺς Πατριάρχας*. — 327 στ. 31 γρ. *ὁλλανδικοῖς* — 333 στ. 2 ἀνάγ. *βασιλεύουσαν* — 334 στ. 23 ἀντ. Μητροπολιτῶν. ἀνάγ. *Μητροπολιτῶν*, — 337 στ. 8 γρ. *ἁγίας* — 339 στ. 24 ἀνάγ *προϋπαντήσεις* — 356 στ. 24 ἀντ. γράψων, ἀνάγ. *γράψον* — 357 στ. 20 καὶ 362 στ. 4 ἀντ. πάσης ἀνάγ. *ἁπάσης* — 370, στ. 29 ἀντ. πτριαρχικὸς, ἀνάγ. *πατριαρχικός*· — 375 στ. 14 ἀντ. Οἰκουμενικοὺς, ἀνάγ. *Οἰκουμενικός* — 376 στ. 24 ἀντ. τέσσαρρς ἀνάγ. *τέσσαρας* — 380 στ. 10 ἀντ. αὐτοῦ, Μαρίας ἀνάγν. *αὐτοῦ Μαρίας*, — 380 στ. 3 ἀντ. ἄνέγερσιν ἀνάγ. *ἀνέγερσιν* — τὴν τελευταίαν σελίδα τοῦ πίνακος τῶν ἐμπεριεχομένων ἀντ. 284 γράφε 384.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ.

ΑΘΗΝΩΝ.

	Σωμ.
Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἑλλάδος.	3
ὁ Σεβασμ. Μητροπολίτης Ἀθηνῶν	1
ὁ Σεβασμ. Μητροπολίτης Κυνουρίας	3
ὁ Σεβασμ. Ἅγιος Δσμαλῶν	3
ὁ Σεβασμ. Λοχρίδος ἀγαθάγγελος	1
ὁ Σεβασμ. Καλαβρύτων Βαρθολομαῖος	1
Ἀρχιμανδρίτης Μισαὴλ Ἀποστολίδης	2
Θεοφάνης Σιατιστεὺς	1
Ἀμφιλόχιος Γαρδέλης	1
Ἀρχιμανδρίτης Κωνστάντιος Λεκατσᾶς	1
Προκόποιος Παπᾶ Νικολάου.	1
Ν. Συλίβεργος πρόεδρος τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου	1
Ν. Γ. Θεοχάρης ἀντιπρόεδρος	1
Ἰω. Βυζούλας μέλος	1
Κ. Σπαθῆς	1
Φ. Νικολάου	1
Σ. Π. Βενέτης	1
Γ. Τούντας	1
Χρ. Χ. Πέτρου Ὑποστράτηγος	1
Βασ. Πετμεζᾶς ὁμοίως	1
Ν. Χρυσόγελος Γερουσιαστὴς	1
Π. Γενναταῖς Ταγμ. Γεν. Ἐπιτ	2
Γρηγ. Χανστερῆς ὑπολοχαγὸς τοῦ Πυροβ.	4
Π. Βασιλείου λοχαγὸς	1
Ἀλ. Ζωγράφος Στρ. Φαρμακ.	2
Μελιγγὸς λοχαγὸς	1
Ἀρχιμανδρ. Γρ. Καλαγάνης Διευθυντὴς τῆς Ῥιζαρίου Σχολῆς	2
ὁ Πρώην Διευτ. αὐτῆς Καλλίνικος Καμπάνης.	2
ὁ Πρώην Οἰκονόμος Ἀνθιμος Ὀλύμπιος	1
Κωνσταντῖνος Τζάνογλος Ἠπειρώτης μαθ.	1
Βασίλειος Κ. Ἀστέρης Κυμαῖος μαθ.	1
Στάμος Δέλγερης Ἀθηναῖος.	1
Στέφανος Γ. Δοῦκας ἐκ Καλαβρ. μαθ.	1
Ἱερεὺς Ἀγγελὴς Αἰγινίτης.	1
Ἀργυράκης Λεοντόπουλος.	1
Ξ. Ζωγράφος.	1
Ἰωάν. Νικολ. Μαυρονικολαΐδης.	1
Λύτανδρος Βυλαέτης βουλευτὴς	1
Γεώργιος Παπαδάκης ὑπεπημελητὴς.	1
Πέτρος Νιτσίνσκης.	1
Ἀθανάσιος Μοστίνσκης.	1
Βασίλειος Γιάρης.	1
Γεώργιος Τζιγαρᾶς.	1
Παναγιώτης Σαμουράκης	1

ΠΕΙΡΕΩΣ.

Θεοδώρητος Ἱερομόναχος.	1

	Σωμ.
Δ. Σταυρίδης ἀντισυνταγ. τοῦ Μηχ.	1
Γ. Τουμπάζης Πλοίαρχος Β. τάξεως	1

ΝΑΥΠΑΙΟΥ.

Σ. Φωντάνας Ταγματάρχης τοῦ Πυρ.	1
Δ. Τριγγέτας λοχ. τοῦ Μηχ.	1
Λεωνίδ. Μ. Πάγκαλος ἀνθυπολ. τοῦ Μηχ.	1
Γ. Μομφεράτος λοχαγὸς τοῦ Πυροβ.	1
Πονηρόπουλος ὑπολοχαγὸς τοῦ Πυρ.	1
Ν. Ῥώμας ἀνθ. τοῦ Πυροβ.	1
Ἀρχιμανδρίτης Ἰωσὴφ Κωνσταντινίδης.	3
Δημήτριος Ἱερεὺς Σακελλαρίου	1
Στέφανος Σολίτης Ἱερεὺς τῆς Φρουρᾶς Ναυπλίου	1
Σπυρίδων Νικολαΐδης.	1
Εὐθύμιος Παπᾶ Κωνστόπουλος Ἁγιογράφος.	1
Ἀναστάσιος Κ. Ταπεινὸς μουσικοδιδάσκαλος.	1
Κυριάκος Ἱερεὺς Παπαδόπουλος.	1
Κωνσταντῖνος Κορέλλας ἡγούμενος τῆς ἱερᾶς Μονῆς λουκοῦς.	1
Παπᾶ Δημήτριος Παπᾶ Χριστόπουλος.	1
Ἀπόστολος Μιχαλόπουλος Καζάζης.	1
Γρηγόριος Ψαριανὸς Ἱερο-	

	Σωμ.
διάκονος ἐκ Χίου.	1
Γεώργιος Ἰακώβου Κύπριος Μουσικός.	1
Μιχαὴλ Ἱερεὺς παπᾶ Γεωργόπουλος.	1
Σαράντος Λεκόπουλος.	1
Νικήτας Παπᾶ Κωνσταντίνου	1
Μιχαὴλ Ι. Μπογιαντζῆς	1
Δημήτριος Ἱερεὺς Ἀθανασίου	1
Παπᾶ Ἀθανάσιος Μπεβάρδος	1
Κωνσταντῖνος Παπαδόπουλος Ὀλύμπιος.	1
Ν. Φλογαΐτης Πρ. Ἐφετείου	1
Ἀλεξ. Φωκᾶς Ἐφέτης.	1
Ἐμ. Δανδρὲς ὁμ.	1

ΑΡΓΟΥΣ

Παναγιώτης Ἱερεὺς Πρωτόπαπας.	1
Γεώργιος Τζόκρης.	1
Ἀντώνιος Χ. Ἰωαννίδης.	1
Π. Ἱερεὺς Τζύρος.	1
Νικόλαος Ἱερεὺς Βραχνὸς.	1
Δημήτριος Ἱερεὺς Εὐγενικόπουλος.	1
Μιχαὴλ Ἱερεὺς Σχινόπουλος	1

ΕΡΜΙΟΝΗΣ

Ἀθανάσιος Ἱερεὺς ἐκ Διδύμου	1

ΥΔΡΑΣ

Λάζαρος Ἱερεὺς παπᾶ Θεοδώρου.	1
Ἡσύχιος Ἱερομόναχος βιβλιοδέτης καὶ ἐφημέριος	

	Σωμ.
τῆς ἐν ὕδρᾳ Μονῆς τῆς Κοιμήσεως.	1
Νικόλαος Μ. Κύκνας Τζιότης	1
Ἀγάπιος Ἱερομόναχος Πετζάλης.	1
Διονύσιος Ἱερομόναχος Ἁγίου Ἀδριανοῦ	1
Κύριλλος Ἱερομόναχος Ἴμβριος	1

ΚΡΑΝΙΔΙΟΥ.

Σύγκελος Διονύσιος Κρεμίδης	1
Παπᾶ Λοῦκας Στρίγκος.	1
Παπᾶ Ἰωάννης Ῥομπότσης.	1
Λοῦκᾶς Δ. Λοῦκα.	1
Ἐμμανουὴλ Ἱερεὺς Οἰκονόμου.	1
Ἀρσένιος Ζορβαλᾶς.	1
Παπᾶ Δημήτριος Παπᾶ Νικολάου.	1

ΠΟΡΟΥ.

Ν. Μ. Πιπίνου.	
Ἀνδρέας Ἰω. Μπαυζαύρη.	1
Α. Σωτηριάδης βοηθὸς Τελωνείου Πόρου.	1

ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ.

Ἀναστάσιος Ἱερεὺς Νάντζουλης.	
Ἰωάννης Ἱερεὺς Π. Τζάκονας	1

ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ.

Νικόλαος Π. Λεχουρίτης.	

	Σωμ.
Δήμαρχος Ψωφίδος.	1
Ἰωάννης Π. Νικολόπουλος.	1
Λεωνίδας Ν. Πετμεζᾶς.	1
Ἀλέξιος Ἀνδρουτζόπουλος.	1
Χαρ. Ν. Σολιώτη.	1
Περικλῆς Ν. Σοφιανόπουλος.	1
Νικόλαος Παλαιολογόπουλος.	1
Νικόλαος Ι. Μέγαρης Ἰατρός.	1
Π. Δημητριάδης.	1
Παναγ. Γ. Πατσιάδου.	1
Λεων. Μ. Παπαθανασίου Ἑλληνοδ.	1
Ν. Α. Κουμπουρόπουλος ἐξ Αἰδριτσαίνης.	1
Πολυχ. Τζανετόπουλος δμοίος	1
Ἰωάννης Β. Οἰκονόμου.	1
Αθ. Γ. Πετμεζᾶς.	1
Κωνσταν. Τσαρτολόπουλος.	1
Νικόλαος Σοφιανόπουλος.	1
Πέτρος Τζακίρης.	1
Κωνσταν. Ι. Χαντζόπουλος.	1
Χαρ. Κ. Ζαήμης.	1
Ν. Παπαζαφειρόπουλος.	1
Παναγ. Πονήρης.	1
Μακάριος Παπαδημητ. Δημοδιδάσκαλος. Ψωφίδος.	1
Δημ. Νικολόπουλος.	1
Ἐμμανουὴλ Λύτρος.	2
Θ. Ι. Καραμπάτζος ἐκ Νάσια	1
Π. Χ. Πολιτόπουλος ἐκ Ποταμιῶν.	1
Δημ. Α. Γραμματίκας ἐκ Κουτέλης.	1
Δημ. Οἰκονομίδης.	1
Κωνσταντ. Μ. Μπαλασκόπουλος ἐκ Πετζιάκων.	1
Ἀσημάκης Τζελέπης ἐκ	

	Σωμ.
Λαπαθῶν.	1
Βασιλικὴ Α. Σακελλαροπούλου ἐκ Καλαβρύτων.	1
Σωφρόνιος Γ. Ψαρόπουλος ἐκ Παγκρατίου τῆς Κλειτωρίας.	1
Ἰωάννης Παπαδόπουλος ἐκ Καλαβρύτων.	1
Γεώργιος Κ. Πετιμεζᾶς.	1
Ἰωάννης Λαλπρόπουλος ἐκ Παγκρατίου τῆς Κλειτωρίας	2
Χρῆστος Ζ. Σκαμβούγερας ἐκ Κερτέζης Καλαβρ.	1
Παναγὴς Ν. Οἰκονομόπουλος ἐκ Γκούρας τοῦ Φενεοῦ.	
Θεώδ. Βέροιος ἐκ Δροβολοβοῦ τῆς Ἀροανίας.	1
Θεόδωρος Ἀνδριανοῦ ἐκ Καλαβρύτων.	1
Ἰωάννης Χάβας καὶ Σωτήριος Ἱερεὺς Λαμπρόπουλος Ἐπίτρ. τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Παγκρατείου τῆς Κλειτωρίας ὁ Ἅγ. Ἰωάννης ὁ Θεολόγος.	1
Τὸ κοινὸν τῆς Μονῆς Μέγασπηλαίου.	2
Καθηγούμενος Ἀρσένιος Γεωργάδης.	1
Μουσικοτερολογιώτατος Ἰωνᾶς Ν. Ῥηγόπουλος ἐκ Διακοπτοῦ.	1

ΤΡΙΦΙΛΙΑΣ.

Ῥωμανὸς Ἱερομόναχος Γεωργίου ἐκ Κυπαρησίας.	1
Νικόλαος Ζ. Φραντζῆς ὁμοίως	1
Παναγιώτης Ἱερεὺς Γεωργίου	1
Ἀντώνιος Ἱερεὺς Ἀναγνωστόπουλος ὁμ.	1
Δοσίθεος Ἀσημακίδης Ἑλληνοδιδασ. Κυπαρησίας.	1
Παρθένιος Κατρήτσης ἐκ Γαργαλιάνων τῆς Φλεσιάδος.	1
Σταμάτιος Ἱερεὺς Περατινὸς Σακελλάριος ἐκ ληγουδίστης τοῦ Δήμου Φλεσιάδος.	1
Θωμᾶς Οἰκονόμου Ἱερεὺς ἐκ Ληγουδίστης	1
Ἐμμανουὴλ Ἱερεὺς Μπερδεσόπουλος ἐκ Ληγουδίστης	1
Δημήτριος Ἱερεὺς Κωρωναῖος ἐκ Φυλιατρῶν τοῦ Δήμου Ἐράνης	1
Γεώργιος Ἱερεὺς Κάκκαβας ἐκ Φιλιατρῶν.	1

ΝΗΣΙΟΥ ΤΗΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ.

Γ. Ἱερεὺς Μαρκόπουλος.	1
Ἀναστάσιος Ἱερεὺς Καρατζᾶς.	1
Κωνσταντῖνος Πατρίκης Ἱερεύς.	1
Εὐστάθιος Ἱερεὺς Πρωτοπαπᾶς.	1
Ἀθανάσιος Ἱερεὺς Βλαχάκις.	1
Ἀνδρέας Μαυρομμάτης Ἱερεὺς	1
Γεώργιος Ἱερεὺς Φέρμπος.	1

	Σωμι
ΛΑΚΩΝΙΑΣ.	
Διονύσιος Ὀρφανὸς Νομάρχης Λακωνίας.	2
Δημήτριος Τζάνογλος.	1
Φίλιππος Ἱερομόναχος Μ. Φραντζῆς.	1
Ν. Γ. Παμπούκης.	1
Τ. Δ. Δημητρακόπουλος.	1
Γ. Ν. Μοσχοβάκης.	1
Α. Καπουλάκος Δήμαρχος Καρυουπόλεως.	1
Ἀντώνιος Πατριαρχεὺς Ἀστυνόμ.	1
Παναρέτος Ἱερομόναχολιάκης	1
Οἱ ἐκ τοῦ δήμου Καρδαμίλης	
Ἡγούμενος Βατδενίτσας Νεόφητος Κολαβιστάκης.	1
Εὐστράτιος Ἱερεὺς Ἀνδρέου.	1
Ἁγιοταφίτης Πρωτοσύγγελος Ματθαῖος Πρ. Ἱ. Σ.	1
Ἀναγνώστης Ταβουλαρίδης	1
Συμεὼν Ἱερομόναχος Ταβουχαρέας.	1
Α. Δαριώτης Ἔπαρχος Οἰτύλου.	1
Ἀρχιμανδρίτης Δ. Σασανᾶς.	1
Ἡγούμενος τῆς Μονῆς Γερμπίτζης Κύριλλος.	1
Ἡγούμενος τῆς Μονῆς Γόλας Βυσσαρίων.	1
Ἡγούμ. τῆς Μονῆς τῶν Ἁγ. Τεσσαράκοντα Μαρτύρων.	1
Ἡγούμ. τῆς Μονῆς Καστρίου Παγκράτειος.	1
Ἡγούμ. τῆς Μονῆς Ἁγ. Ἀναργύρων Λαυρέντιος.	1

	Σωμ.
Σταυριανὸς ἐφημέριος Ἱερεὺς εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγ. Σπυρίδωνος Καρδαμίλης.	1
Ἱερεὺς Βασίλειος Χουλιάρης	1
ΜΕΣΣΟΛΟΓΓΙΟΥ.	
Δ. Γεωργίου Λοχαγὸς τοῦ Μηχανικοῦ.	1
Νικόλαος Μπαΐρας Λογιστὴς τοῦ Μηχ.	1
Κωνστ. Καλογιανόπουλος. ὑπομοίραρ.	1
Ἱεροδιάκονος Ἄνθυμος Μουσικός.	1
Γ. Ληναρδόπουλος ὑπολοχαγός.	1
Σπυρ. Ι. Βλάχος.	1
Ἀρχιμανδρίτης Γεράσιμος Ζαλογγίτης.	1
Π. Ματραπόλιας Ἱερεὺς	1
Ἱερεὺς τοῦ Ταγμ. τῶν Ἀκροβ. Ἀρχιμ. Ἀγαθάγγελος.	1
Μεγακλῆς Σανσόπουλος.	1
Δημήτριος Συνεσιάδης.	1
Η. Πανᾶς Ταγματάρχης.	1
Γ. Χ. Τόλιας Λοχαγός.	1
Ἱεροκύρηξ Ἰωακεὶμ Μεριτάδης	1
Ἰωάννης Χ. Ζαβογιάννης.	1
Δ. Φωτιάδης λοχίας τοῦ Μηχ.	1
Σ. Μαρούλης.	1
ΣΥΡΟΥ.	
ὁ Σεβάσμ. Κυκλάδων Δανιὴλ	2
ὁ Πρωτοσύγγελος Ἰωακεὶμ Πηλιώρου.	1

	Σωμ.
Παπᾶ Ἰωακεὶμ Σκαρπέτης	1
Νεόφυτος Ἱεροδιάκονος Βερτόπουλος.	1
Παρθ. Κυδωνάκης.	1
Α. Καμπάνης Πρωτοσύγγελος	1
Οἰκθὰ Γεωργίου Λαμτόριος.	1
Μάξιμος Καλομοίρας.	1
Παπᾶ Ἀντώνιος.	1
Γρηγόριος Μοναχός.	1

ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ.

Μαρίνος Σγεντιλίνης.	1
Χρύσανθος Ἱερομόναχος ὁ Βάλσαμος.	1
Διονύσιος Ἱερεὺς Λουβέρδος.	1
Διονύσιος Μανιάτης.	1
Παῦλος Μιτάκης Λουκάτος τοῦ Βασίλη.	1
Χαράλαμπος Ἀναγνώστης Γιαννᾶς.	1
Ἰωάννης Κονιδάρης.	1

ΚΕΡΚΥΡΑΣ.

ὁ Σεβάσμ. Μητροπολίτης Κερκύρας Ἀθανάσιος Πολίτης.	1
Φώτιος Ἱερεὺς Κάντας.	1
Ἱερεὺς Ἑλ. Παλατιανός.	1
Γρηγόριος Ἱερομ. Βάλμης.	1
Στάμος Νικοκάβουρας Ἱεροσπουδαστής.	1
Στηλιανὸς Πασχάλης Ἱεροσπουδ.	1
Θεαγένης Αἰβαδᾶς.	1
Ἱερεὺς Βασίλειος Μῶρος.	1
Ἱερεὺς Ἰωάννης Χωριατόπουλος.	1
Ἱερομόναχος Φιλόθεος Καρύδης.	1
Ἀρσένιος Πανδῆς Ἀρχιδιάκονος.	1

ΑΡΤΗΣ.

ὁ Σεβάσμ. Ἄρτης Σωφρόνιος.	2
Ἑλληνικὴ Σχολὴ Ἄρτης	1
Λάζαρος Β. Πλάτανος ἐξ Ἄρτης.	1
ὁ Ἱεροδιδάσκαλος Σωφρόνιος ἐκ Προικονήσου.	1

ΠΡΕΒΕΖΗΣ.

Ἀθανάσιος Ἀθανασιάδης.	1
Τὸ Ἱερὸν Ἀδελφάτον τοῦ Ἁγ. Νικολ. Παλαιοῦ διὰ τῶν ἐπιτρ. Κωνσταντ. Α. Ἀθανασιάδου Ν. Γιακουμὴ καὶ Δ. Κ. Τζακαλώτου.	1
Ἱερὸν Ἀδελφάτον τοῦ Ἁγ. Χαραλάμπους διὰ τῶν ἐπιτ. Ἰωάννου Μακρὴ, Βασιλείου Μπάλκα καὶ Ἀποστόλη Ταρανᾶ.	1
Ἱερὸν Ἀδελφάτον Ἁγ. Ἀθανασίου διὰ τῶν ἐπιτρ. Δημ. Ἀληφαντοπούλου Βασιλείου Καράλης καὶ Σωτήρου Καλλήνικος.	1
Χρήστος Οἰκονόμ. Κορωναῖος	1
Ἐκκλησία Ἁγ. Δημητρίου διὰ τῶν ἐπιτρ. Νικολάου Γενοβέλη καὶ Ἀνδρ. Νικοσπόρου.	1

	Σωμ.
Οἱ ἐπίτρ. τῆς ἐκκλ. Ἁγίου Βασιλείου Δημήτριος Κατνιώτης καὶ Ἰωνᾶς Ραπτογιάνης.	1

ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ.

Οἱ ἔφοροι τῆς ἐν Ἰωαννίνοις Ζωσιμέας Σχολῆς.	2

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ.

ὁ Σεβάσμ. Μητροπολίτης Θεσσαλον. Ἅγ. Ἱερώνυμος.	3
ὁ τῆς Α. Σ. Ἐπίσκοπος Μυρίνης Κ. Ἱερεμίας.	1
ὁ τῆς Α. Σ. Ἀρχιδιάκονος Κ. Σαμουήλ.	1
ὁ Πανιερ. Μητροπολίτης Βοδηνῶν Ἅγ. Ἄνθιμος	2
ὁ Σεβ. Πρώην Σερβίων καὶ Κοζάνης Ἁγ. Βενιαμήν.	5
Οἱ τοῦ Σ. Ἁγ. Θεσσαλονίκης Ἐπίσκοποι.	
ὁ ἅγ. Κύτρους Γρηγόριος.	2
ὁ ἅγ. Καμπανίας Γρηγόριος Λέσβιος.	1
ὁ ἅγ. Πλαταμῶνος Μελέτιος	2
ὁ ἅγ. Σερβίων καὶ Κοζάνης Εὐγένιος.	1
ὁ ἅγ. Πολυανῆς Μελέτιος.	4
ὁ ἅγ. Πέτρας Διονύσιος.	1
ὁ ἅγ. Ἀρδαμερίου Ἰγνάτιος	1
ὁ Ἱερισσοῦ καὶ Ἁγίου Ὄρους Ἰωαννίκιος.	1
ὁ τοῦ Ἁγ. πρ. Σερβίων καὶ Κοζάνης, Ἀρχιδιάκονος Κ. Ἰω. Ν.	1
ὁ Πανοσιολ. Ἀρχιμανδρίτης Καισάριος Ξηροποταμηνός.	1
ὁ ἐν Ἱερομονάχοις Διονύσιος Λαυριώτης.	1
Π. Ἱερόθεος Ἰωάννου ὁ ἐξ Ὄσσης.	1
Ἄγγελος Μουστοξύδης Γεν. Πρόξενος τῆς Ῥωσσίας	5
Θεαγένης Χαρίσσης.	1
Μάριος Καράλης.	1
Σάζδος Χ. Μπόσκου	1
Δ. Μάγνης Θετταλός	1
Ἁγιονύμου Ὄρους τοῦ Ἄθωνος.	
Ἱερὰ Μονὴ Μ. Λαύρα.	3
Ἡ Ἱερὰ Μονὴ τοῦ Βατοπαιδίου.	3
ὁ Διδάσκαλ. αὐτῆς Κ. Παΐσιος.	1
Ἡ Ἱερὰ Μονὴ τῶν Ἰβήρων.	2
Ἡ Ἱερὰ Μονὴ τοῦ Χιλανδαρίου·	2
ὁ Χ. Νεῖλος Γέροντας χιλ.	1
ὁ Γραμματεὺς αὐτῆς Παπᾶ Ἰλαρίων χιλ.	1
ὁ Προηγούμενος Νικηφόρος χιλ.	1
Τὸ Ἱερὸν Κοινόβιον τοῦ Διονυσίου.	2
Ἡ Ἱερὰ Μονὴ τοῦ Κουτλουμουσίου.	1
ὁ Χ. Δανιὴλ Γέροντας.	1
Ἡ Ἱερὰ Μονὴ τοῦ Ξηροποτάμου.	2
ὁ Γραμμ. αὐτῆς Προηγ. Ἄνθιμος.	1
Ἡ Ἱερὰ Μονὴ τοῦ Παντοκράτορος.	1

	Σωμ.
ὁ Καθηγούμενος τοῦ Ἱεροῦ Κοινοβίου τοῦ Ζωγράφου, Ἰλαρίων Ἱερομόναχος.	6
Ἡ Ἱερὰ Μονὴ τοῦ Δοχειαρίου.	3
ὁ Καθηγούμενος τοῦ Ἱεροῦ Κοινοβίου τοῦ Καρακάλλου Γαβριὴλ Ἱερομόναχος.	1
Ἡ Ἱερὰ Μονὴ τοῦ Φιλοθέου.	1
Τὸ Ἱερὸν Κοινόβιον τῆς Σίμωνος Πέτρας.	2
ὁ Καθηγούμενος τοῦ Ἱεροῦ Κοινοβίου τοῦ Ἁγ. Παύλου Σωφρόνιος Ἱερομόναχος.	2
Ἡ Ἱερὰ Μονὴ τοῦ Σταυρονικήτα.	1
Τὸ Ἱερὸν Κοινόβιον τοῦ Ξενοφῶντος.	2
Τὸ Ἱερὸν Κοινόβιον τοῦ Ἐσφιγμένου.	2
Τὸ Ἱερὸν Κοινόβιον τοῦ Ῥωσσικοῦ.	2
Τὸ Ἱερὸν Κοινόβιον τοῦ Κωνσταμονήτου.	1

ΣΕΡΡΩΝ.

ὁ Ἀντιπρόσωπος τοῦ Ἁγ. Σερρῶν Παν. Ἐπίσκ. Ἁγ. Δαφνουσίας Χαρίτων Κύπριος.	1
ὁ τοῦ Ἁγ. Σερρῶν Ἀρχιμ. Ἀθανάσιος.	1
Ἀρχιδιάκονος Χ. Μακάριος Κουφονισιώτης.	1
Δ. Ἅρμος.	1
Ἰωάννης Σπόντης.	1
Δημήτριος Παπάζογλου.	1
ὁ Πανοσ. Ἰγνάτιος ἐκ Κοζάνης.	1
Ἀδέλφια Βότη.	1
Δημήτριος Ν. Σκάρδης.	1
Ἰωάννης Δημητριάδης.	1
Κωνσταντῖνος Κοντοῦ.	1
Τὸ Κοινὸν τῆς ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Τιμίου Προδρόμου.	1
ὁ Ἡγούμενος Αὐτῆς Χ. Δανιὴλ.	1
ὁ Ἱεροδιδ. Αὐτῆς Χριστοφόρος.	1
ὁ ὑπότροφος αὐτῆς ἐν τῇ Θεολ. Σχολῇ Χάλκης Ἡσαΐας.	1
ὁ Ἡγούμενος Σάββας.	1
ὁ Προηγούμενος Χ. Χρύσανθος.	1
ὁ Ἱερομόναχος Ἄνθυμος.	1
ὁ Γέρων Φιλόθεος.	1
ὁ Ἱερολογ. Θεοδόσιος.	1
ὁ Ἱερολογ. Σίλβεστρος Δικαῖος.	1
ὁ ὑποτακτικὸς Ἡγουμένου Ν.	1
ὁ ἔφορος Αὐτῆς Σ. Σκαμπάλης.	1
Γ. Ἰω. Αιμπάχοβας μαθ. τῆς Μονῆς.	1
Χ. Γεώργιος Κωνσταντίνου.	1
Χαρίτης Γεωργίου.	1
Ἀδελφοὶ Χ. Λαζάρου.	1
Προκόπιος Μανουὴλ.	1
Ἰωάννης Κσεμτζῆ.	1
Αὐτάδελφοι Μάλαμα Μοραΐτου.	1

	Σωμ.
Δημήτριος Παπᾶ Κῶστα.	1
Ἰωά. Ν. Κόκκινος.	1
Ἀναστάσιος Νάστου.	1
Δ. Θεοδωρίδης.	1
Ἰωάννης Ἀριστοδούλου.	1
Γ. Νακίδης.	1
Στέριος Δούρου.	1
Μιχαὴλ Κ. Μιχαὴλ	1
Θεοχάρης Γ. Παναγιώτου.	1
Δ. Φωκᾶ.	1
Ἡ Ἑλληνικὴ Σχολὴ Σερρῶν.	1
Ἀνδρίκος Κοσιντζήτης.	1
Τὸ Κοινὸν τοῦ Μοναστηρίου, τῆς Εἰκοσιφοινίσσης.	1
Πολυζώης Ἰωάννου Ἰατρός.	1

ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

ὁ Πρόξενος τῆς Ἑλλάδ. Ἰωσὴφ Βαρότσης.	1
ὁ Σεβάσμ. Ἐπίσκοπος τοῦ Ἁγ. Ἀνδριαν. Σωφρόνιος.	1
ὁ Πρωτοσύγκελος Ἰωσήφ.	1
ὁ Ἀρχιδιάκονος Θεόφιλος.	1
ὁ Ἰατρὸς Ι. Ναϊδένοβιτς.	1
Σακελάριος Π. Γεώργιος.	1
Ἀλέξανδρος Διαμαντίδης.	1
Ἀλέξανδρος Ξάνθος Διδάσκ.	1
Στογιάνος Τοσμάκοφ Ἰατρός.	1
Ἰωάνης Σιτσάνης.	1
Π. Παπαδάτης.	1
Χρῆστος Ι. Γήτσογλους.	1
Εὐστάθειος Ι. Τσιρόνης.	1
Ἰωάννης Σ. Βαφέας.	1
Ἴσκρος Ἴσκρου Κεσιάκ.	1
Νικόλαος Φιλίπποβιτς.	1
Πίγιος Γεωργίου.	1

	Σωμ.
Ἀργύριος Ζαγαρλῆς.	1
Ἀθανάσιος Β. Τσαλίκης.	1
Χ. Κ. Χ. Ι. Κοσμέτσογλου.	1
Χ. Νικόλαος Χ. Σάββα.	1
Ἰωάννης Πρεμίδης.	1
Β. Χ. Μιλκόφ.	1
Ἀντώνιος Θ. Τσαλόγλου.	1
Κωνσταντῖνος Θ. Μοροβένωφ.	1
Γ. Α. Μαυρίδης.	1
Δ. Σαγουνίδης.	1
Γ. Παναγιωτόπουλος.	1
Κ. Παππαδάτης.	1
Ν. Χ. Βασιλείου·	1
Δ. Δαμιάνοβιτσ..	1
Δ. Θεοφιλίδης.	1
Ἰωάννης Π. Τσίστης.	1

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ-ΠΟΛΕΩΣ.

ὁ Μακαριώτατος Πατριάρχης Ἱεροσολύμων.	50
ὁ Γέροντας Ἅγιος Κυζύκου.	20
Ζαχαρίας Ζαχάρωβ.	2
Διονύσιος Ν. Κουντούρης.	2
Κωνστ. Ζ. Ζαχάρωβ.	1
Οἱ Θ. καὶ Π. Κινίσογλους.	1
Α. Ἰγγλέσης.	1
Θ. Βουρουκλᾶς.	1
Ἐμμ. Βουρουκλᾶς.	1
Ἐμμ. Γριμανέλης.	1
Α. Ῥωσέτη καὶ Σ.	1
Δ. Ταπεινός.	1

ΒΑΡΝΗΣ ΚΑΙ ΑΓΧΙΑΛΟΥ.

ὁ Σεβασμ. Βάρνης Πορφύριος.	1

	Σωμ.
ὁ Πρωτοσύγγελος Ἀγαθάγγελος.	1
Οἰκονόμος Παπαβασίλειος.	1
Οἰκονόμος Παπᾶ Νικόλαος ἐν Πύργῳ.	1
ὁ Σεβασμ. Ἀγχιάλου Σωφρόνιος.	1
ὁ Ἀρχιδιάκονος Ἀγ. Ἀγχιλ. Καλλίνικος.	1
ὁ Οἰκονόμ. Παπᾶ Παῦλος.	1
Ἰωάννης Δημητρακόπουλος.	1
Δημητράκης Χ. Παπᾶ Βαρνέως.	1
Βασίλειος Σουλίνης.	1
Α. Παπᾶ Δημητρίου.	1
Δημήτριος Βασιλείου.	1

ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΥ.

Αἰκατερίνη Ἀλ. Χαντσερῆ.	2
Κωστάκης Ἀλ. Χαντσερῆς.	1
Δημητρ. Ἀλ. Χαντσερῆς.	1

ΚΡΗΤΗΣ.

ὁ Σεβασμ. Κυδωνίας καὶ Κυτσάμου Κάλλιστος.	1
Τὸ Κοινὸν τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Γωνιᾶς.	1
Παρθένιος Ἡγούμενος.	1
Νεόφυτος Ἱερομόναχος.	1
Σεραφὶμ Ἱερομόναχος.	1
Μισαὴλ Ἱερομόναχος.	1
Τὸ Κοινὸν τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος.	1
Δαμασκηνὸς Ἡγούμενος.	1
Γεράσιμος Ἱερομόναχος.	1
ὁ Ἡγούμεν. τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς Νικόδημος.	1

ΜΕΛΙΤΗΣ.

ὁ Ἱερεὺς Νικηφόρος Καλαβρός.	1
Κωνσταντῖνος Α. Μαυρογιάννης.	2
Π. Γ. Βλασσόπουλος.	1
Δημ. Παξημάδης.	1
Ἰωάννης Ζιούγγος.	1
ὁ Ἰατρὸς Γεώργιος Δ. Βούτσιας.	1
George J. Smithson.	1

ΒΕΝΕΤΙΑΣ.

ὁ Σεβασμ. Πρώην Δαλματίας Βενέδικτος Κραλίδης Ἀρχιεπίσκοπος.	1
Γ. Τζέτζος.	1
Δημ. Προύσας.	1
Νικόλαος Γεωργιάδης.	1
Χρῆστος Τριανταφύλλου.	1
Χριστόδουλος Βριάκου.	1
Ἰωάννης καὶ Σπυρίδων ἀδελφοὶ Βελοῦδαι.	1
Σπυρίδων Ἱερομόναχος Ζερβός.	1
Ἀναστάσιος Τυπάλδου Ποβερέτος Ἀναγνώστης.	1
Παρθένιος Ἱεροδιάκονος Περιστιανός.	1

194985 281.947
B213
Ballianos, Theodoros
Ecclesia Rossica.

194985 281.947
B213

St. Mark's Library
The General Theological Seminary
175 Ninth Avenue
New York, N. Y. 10011

Please stamp date in left column, write your name legibly in center column and leave right column blank. Deposit circulation card in slot marked 'Circulation cards'.

There is no date due, but books must be returned promptly upon request. Do not lend books charged to you to others. You are responsible for them.